

Verschijnt des Zaterdags om de 14 dagen bij A. Köffing te Amsterdam.

Leden van het Tooneelverbond ontvangen dit Tijdschrift gratis.

Voor niet-leden bedraagt de prijs, per jaargang van tenminste 16 afleveringen, f 4,—. Franco per post f 4.25.

Brieven en stukken, de Red. betreffende, adresseere men aan den Redacteur, KEIZERSGRACHT 547. Opmerkingen betreffende de verzending en opgaven van abonnementen en advertenties in te zenden aan den Uitgever.

EXTRA-NUMMER N°. 1^A.

15 JUNI 1889.

XIXe JAARGANG.

INHOUD:

Beschrijvingsbrief der voortgezette Alg. Vergadering. — Bericht aan H. H. Afdeulings-Secretarissen. — Reglementen der Tooneelschool. — Memorie van Toelichting. — Concept-Reglement voor aspirant-leerlingen.

H.H. Afdeulings-secretarissen worden beleefd en dringend uitgenoodigd, onmiddellijk na ontvangst van dezen beschrijvingsbrief eene vergadering in hunne afdeeling uit te schrijven en het verslag daarvan — ter plaatsing in het tijdschrift van 30 Juni e. k. — te doen toekomen aan den Redacteur.

D. H. JOOSTEN,
Alg. Secretaris.

BESCHRIJVINGSBRIEF

DER

voortgezette 18^e Algemeene Vergadering

VAN HET

Nederlandsch Tooneelverbond.

**ZATERDAG 6 JULI, 's morgens te tien uur, te Amsterdam, in „Maison Strouken”,
Marnixstraat:**

PUNTEN VAN BEHANDELING:

Voorstel van het Hoofdbestuur tot reglements-wijziging:

1. Met het oog op reorganisatie der Tooncelschool.
2. " " " " de examens " "

Reglementswijziging.

Ingevolge de opdracht der Algemeene Vergadering van 15 Mei 1889 en na gepleegd overleg met de Commissie van Beheer en Toezicht op de Tooneelschool, heeft het Hoofdbestuur van het Nederlandsch Tooneelverbond de eer bij die Vergadering, in hare samenkomst op 6 Juli 1889 in te dienen, de navolgende

Voorstellen tot wijziging van het reglement der Tooneelschool:

ART. 1 aldus te lezen: De Tooneelschool is een vak-school ter opleiding van Nederlandsche Tooneelspelers, ondersteund en bestuurd door het Nederlandsch Tooneelverbond en ingericht overeenkomstig de statuten van dat Verbond en de besluiten der Algemeene Vergadering.

ART. 2 aldus te lezen: Die opleiding omvat een cursus van drie jaren. Zij is ingericht volgens een leerplan, ontworpen in overleg met de Commissie van beheer en toezicht en met medewerking van den Directeur, en vastgesteld door het Hoofdbestuur.

Een nieuw Artikel in te lasseten, aldus luidende:

ART. 2^a: Dit leerplan berust op de volgende grondslagen: *Eerste jaar.* Onderwijs in stemvorming, uitspraak, Nederlandsch, Fransch en Hoogduitsch, lezen en voordragen uit het hoofd, teekenen, dansen, schermen en andere plastische oefeningen, voor meisjes bovendien in costumnaaien. Tevens wordt aan deze leerlingen een »Overzicht« gegeven van de geschiedenis van het Tooneel en de Tooneelletterkunde.

Tweede jaar. Oefeningen in voordracht van dramatische fragmenten (Nederlandsch, Fransch, Hoogduitsch) eerste oefeningen in spel, onderwijs in costumkunde en costummeerkunde, mimiek, grimeeren: voortgezet onderwijs in dansen, schermen, enz.

Derde jaar. Voortzetting van den cursus van het tweede jaar, hooger onderricht in spel, bovenal samenspel, bestudeering van geheele rollen, in overeenstemming met het vaste repertoire der voornaamste tooneelgezelschappen, geregelde vertooningen voor het publiek.

Tevens worden, in aansluiting aan het *Overzicht* gedurende het eerste jaar gegeven, met de leerlingen van het tweede en derde jaar de voornaamste tijdvakken uit de geschiedenis van het Tooneel en de Tooneelletterkunde uitvoerig behandeld.

ART. 3 en 4 onveranderd te laten.

ART. 5 aldus te lezen: Met den aanvang van ieder leerjaar wordt in het Orgaan van het verbond mededeeling gedaan, zowel van het leerplan (zie ART. 2) als van de lijst der dagen en uren waarop in ieder bijzonder vak onderwijs wordt gegeven.

ART. 6 over te brengen aan het einde van Hoofdstuk IV en aldus te lezen: Het schoolgeld bedraagt f 50. per jaar: het wordt gestort in handen van den Directeur, bij vooruitbetaling en per kwartaal.

REGLEMENT

VAN DE

TOONEELSCHOOL.

(Vastgesteld in de Alg. Vergadering van 7 Mei 1886.)

HOOFDSTUK I.

ALGEMEENE BEPALINGEN.

ART. 1. De *Tooneelschool* is eene instelling van het *Nederlandsch Tooneelverbond* en als zoodanig ingericht volgens de Statuten van dat Verbond en de besluiten der Algemeene Vergadering.

ART. 2. Zij bestaat uit *twee* afdeelingen: eene *Voorbereidende Vakschool* en eene eigenlijke *Vakschool*.

Het onderwijs wordt gegeven in een vijfjarigen cursus en omvat voor iedere klasse de volgende vakken:

EERSTE EN TWEEDE KLASSE.

1. Uitspraak en Stemvorming, het laatste ook door middel van den zang. 2. Lezen en Voordracht. 3. Nederlandsche Taal. 4. Fransche Taal. 5. Vaderlandsche en Algemeene Geschiedenis. 6. Land- en Volkenkunde. 7. Rekenkunde. 8. Dansen en Schermen, verbondea met Mimische en Plastische oefeningen. 9. Costuumnaaien. 10. Teekenen.

DERDE KLASSE.

1. Uitspraak en Stemvorming, als boven. 2. Voordracht en eerste oefeningen in Spel. 3. Nederlandsche Taal- en Letterkunde. 4. Fransche Taal- en Letterkunde. 5. Hoogduitsche Taal. 6. Algemeene geschiedenis. 7. Land- en Volkenkunde. 8. Mythologie. 9. Dansen en Schermen, als boven. 10. Costuumnaaien. 11. Teekenen.

VIERDE KLASSE.

1. Uitspraak en Stemvorming, als boven. 2. Voordracht en Spel. 3. Voordracht in Fransch. 4. Techniek van het Drama en Geschiedenis van het Tooneel. 5. Costuumkunde. 6. Aesthetica. 7. Nederlandsche Letterkunde. 8. Fransche Letterkunde. 9. Hoogduitsche Letterkunde. 10. Engelsche Taal. 11. Algemeene Geschiedenis. 12. Mythologie. 13. Dansen en Schermen. 14. Costuumnaaien. 15. Teekenen.

VIJFDE KLASSE.

Dezelfde vakken als in de vierde klasse, alleen vermeerderd met Voordracht in Hoogduitsch. Mimiek en Costumeeren. Grimeerkunde, terwijl voor Mythologie in de plaats treedt: Kennis der Oudheid.

N.B. De klassen I—III vormen de Voorbereidende Vakschool. IV—V de eigenlijke Vakschool.

ART. 3. Het leerjaar vangt aan op of omstreeks één September en eindigt bij den aanvang der groote vacantie, den 1sten Zaterdag in Juli.

ART. 4. Er zijn drie vacantiën: een van veertien dagen omstreeks Kersttijd, een van den Woensdag vóór tot den Woensdag na Paschen, en een van den 1sten Zaterdag in Juli tot op of omstreeks één September.

ART. 5. Met den aanvang van ieder leerjaar wordt een programma openbaar gemaakt, de mededeeling bevattende van het aantal uren, in elke klasse aan de verschillende vakken van onderwijs te besteden. Tevens verschijnt een rooster van de dagen en de uren, waarop de lessen gegeven worden.

ART. 6. Het schoolgeld is verschuldigd bij vooruitbetaling, hetzij maandelijks, hetzij per kwartaal, en bedraagt per jaar voor alle lessen f 50.—voor lessen in een enkel vak f 15.— De gelden voor de lessen in enkele vakken ver-

Hospitanten betalen *f* 15 per jaar voor elk vak waarin zij het onderwijs volgen, met dien verstande dat de geheele som dier bijdrage voor ieder nooit hooger mag zijn dan *f* 50.

Bij het tusschentijds verlaten der school heeft geen teruggave der schoolgelden plaats.

Gediplomeerde oud-leerlingen, die enkele lessen willen volgen, betalen geen schoolgeld.

Aan het einde van hoofdstuk I een nieuw artikel in te lasschen, aldus luidende :

ART. 6 (*nieuw*) Met de Tooneelschool is verbonden eene bibliotheek en een costummagazijn.

Alhier over te brengen ART. 33 en dit aldus te lezen :
ART. 6a. : Indien het gebouw der Tooneelschool er geschikt voor is, kan aldaar een internaat voor meisjes worden gevestigd.

De inrichting van dit internaat en de voorwaarden van toelating worden omschreven in een huishoudelijk reglement, vast te stellen door het Hoofdbestuur in overleg met de Commissie van Beheer en Toezicht en de Damespatronessen. —

ART. 7 onveranderd te laten, met vervanging van het cijfer *Negen* door *Elf*.

In ART. 8 in te lasschen na *bestaat uit* de woorden ;, twee leden van het Hoofdbestuur en in regel 3 v. o. het cijfer *drie* te vervangen door *twee*.

ART. 9 tot 14 onveranderd te laten.

schuldigd, gaan het bedrag van *f* 50.— niet te boven. Bij het tusschentijds verlaten der school heeft geen teruggave der schoolgelden plaats.

Zij, die het eindexamen met gunstigen uitslag hebben afgelegd, hebben geen schoolgeld te betalen, wanneer zij enkele lessen willen blijven volgen.

[ART. 33. Voor zoover de ruimte strekt, wordt gelegenheid gegeven tot het inwonen van leerlingen in de Tooneelschool, op de voorwaarden, bij Huishoudelijk Reglement door de Commissie vast te stellen.]

HOOFDSTUK II.

VAN HET BEHEER EN TOEZICHT.

ART. 7. Het beheer en toezicht over de Tooneelschool is opgedragen aan eene Gommissie van negen leden, die van al hare werkzaamheden verantwoording schuldig is aan het Hoofdbestuur. De Commissie benoemt jaarlijks uit haar midden een Voorzitter, vice-Voorzitter en Secretaris. Zij geeft van die benoemingen kennis aan het Hoofdbestuur.

ART. 8. De Commissie bestaat uit: twee leden van het comité der Dames-Patronessen, twee leden van het Hoofdbestuur der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen en vijf leden, door de Alg. Vergadering van het Ned. Tooneelverbond benoemd, waarvan drie leden der Amsterdamsche Afdeeling moeten zijn.

Bij het ontstaan eener vacature geeft de commissie hiervan zoo spoedig mogelijk bericht aan het betrokken collegie.

ART. 9. De Commissie treedt omtrent al, wat den bloei en de verbetering der Tooneelschool kan bevorderen, in overleg met het Hoofdbestuur en doet daaraan de voorstellen, die zij in het belang van het onderwijs noodig acht, voor zoover zij zelve hierin niet kan voorzien.

Voorgestelde maatregelen, die wijziging van het Reglement noodig maken, kunnen niet worden toegepast dan na goedkeuring door de Algemeene Vergadering.

ART. 10. De Commissie vergadert zoo dikwijls zij het noodig oordeelt, en geeft van hare vergadering telkens kennis aan de gedelegeerden der afdeelingen (ART. 17 Statuten.) Zij regelt hare werkzaamheden bij een reglement van orde, waarvan zij aan het Hoofdbestuur mededeeling doet.

ART. 11. De Commissie zendt jaarlijks vóór 15 Maart aan het Hoofdbestuur een Ontwerp-begrooting van de kosten der Tooneelschool voor het volgende leerjaar.

Indien de begrooting door de Algemeene Vergadering is goedgekeurd, wordt aan de Commissie bij den Penningmeester van het Hoofdbestuur een crediet geopend tot het op de begrooting geraamd bedrag.

Overschrijving van den eenen post op den anderen kan door de Commissie geschieden; voor de verhooging der verschillende posten, die in het eindcijfer wijziging brengt, is de goedkeuring van het Hoofdbestuur noodig.

ART. 15 aldus te lezen : Aan het hoofd der Tooneelschool staat een Directeur. Deze is belast met de : leiding en het dagelijksch bestuur der inrichting; de instandhouding, de uitbreiding en het beheer der bibliotheek; het onderwijs in één of meer vakken.

De Directeur wordt benoemd door het Hoofdbestuur uit eene voordracht van hoogstens drie personen, door de Commissie van Beheer en Toezicht opgemaakt. Zijne jaarwedde en de vakken, die hij heeft te onderwijzen, worden bij zijne benoeming vastgesteld.

Alhier in te voegen (ART. 15^a) het tegenwoordige art. 32.

ART. 32. Met toestemming der Commissie en onder de door haar gestelde voorwaarden, kan de Directeur ook aan hen, die geen leerlingen der school zijn, de gelegenheid geven zich onder zijne leiding of die der leeraren in het vertoonen van tooneelstukken te oefenen.

ART. 16 tot 25 onveranderd te lezen.

ART. 12. De Commissie brengt jaarlijks vóór 1 April en 1 October bij het Hoofdbestuur schriftelijk verslag uit over harer werkzaamheden, en doet het laatste verslag vergezeld gaan van eene rekening en verantwoording der haar toegestane gelden en van een afschrift van het verslag, door den Directeur over het onderwijs uitgebracht. (zie art. 25.)

ART. 13. De leden van het Hoofdbestuur, die der Commissie en de gedelegeerden der Afdeelingen hebben te allen tijde toegang tot de school.

ART. 14. De Commissie heeft het recht den Directeur en de Leeraren in het belang van het onderwijs te hooren, zoo dikwijls zij dit noodig oordeelt.

HOOFDSTUK III.

VAN DEN DIRECTEUR EN DE LEERAREN.

ART. 15. De leiding en het dagelijksch bestuur der Tooneelschool is, onder toezicht der in Art. 7 bedoelde Commissie, toevertrouwd aan een Directeur, die tevens met een of meer vakken van het onderwijs kan worden belast.

De Directeur wordt uit eene voordracht van drie personen, door de Commissie opgemaakt, door het Hoofdbestuur benoemd. Zijne jaarwedde wordt bij de benoeming vastgesteld.

ART. 16. Het aantal leeraren staat in verhouding tot de behoeften van het onderwijs en wordt door de Commissie bepaald.

De leeraren worden door de Commissie benoemd. Van elke benoeming wordt onverwijld kennis gegeven aan het Hoofdbestuur.

In de gevallen, bij dit artikel bedoeld, beslist de Commissie niet dan na den Directeur te hebben gehoord.

ART. 17. De leeraren genieten eene jaarwedde door de Alg. Vergadering vastgesteld. De Commissie wijst het vak of de vakken aan, waarin elke leeraar gehouden is onderwijs te geven.

ART. 18. Bij ontstentenis van den Directeur treedt een der leeraren, daartoe telken jare door de Commissie in overleg met den Directeur aan te wijzen, in zijne plaats.

Indien door ontstentenis van den Directeur of een der leeraren het onderwijs in een of meer vakken nadeel lijdt, wordt hierin door de Commissie, zoo mogelijk na den Directeur te hebben gehoord, voorzien.

ART. 19. Ten minste tweemaal 's jaars en verder zoo dikwijls de Directeur dit noodig oordeelt, of ten minste drie leeraren dit wenschen, wordt onder voorzitterschap van den Directeur, eene vergadering van Directeur en leeraren gehouden ter bespreking der belangen van het onderwijs. Ter bevordering dier belangen doen zij de noodige voorstellen aan de Commissie.

ART. 20. De verdeling van het onderwijs in de verschillende klassen tusschen de leeraren geschiedt volgens het programma der lessen, dat overeenkomstig art. 5 voor ieder leerjaar door de Commissie vóór den 1sten Juli wordt vastgesteld, na door Directeur en leeraren ontworpen en

vóór 1 Juni, met opgave der boeken en hulpmiddelen die zij bij hunne lessen wenschen te gebruiken, bij de Commissie te zijn ingediend.

Verandering in het programma kan slechts onder goedkeuring der Commissie plaats hebben.

ART. 21. De Directeur zendt, in overeenstemming met de leeraren, op het einde der maanden December, Maart en Juni, aan de Commissie het oordeel der leeraren over het gedrag, de vlijt en de vorderingen der leerlingen, in ieder vak van studie afzonderlijk.

ART. 22. Alles wat betrekking heeft op de schooltucht en op de wijze, waarop de vorderingen der leerlingen beoordeeld worden, wordt bij huishoudelijk reglement door den Directeur in overleg met de leeraren ontworpen en door de Commissie vastgesteld.

ART. 23. De leeraren gedragen zich in alle zaken, die de schooltucht en de inwendige huishouding der school betreffen, naar de beslissing van den Directeur, behoudens beroep op de Commissie.

ART. 24. De Directeur zorgt, dat de lessen door alle leeraren geregeld worden gegeven.

Hij heeft de bevoegdheid om, ook zonder het advies der leeraren te hebben gevraagd, aan de Commissie voorstellen in het belang van de school en het onderwijs te doen.

ART. 25. De Directeur zendt jaarlijks vóór 15 Juli aan de Commissie een beredeneerd verslag over den toestand van de school en van het onderwijs. De leeraren verschaffen hem daartoe de noodige bouwstoffen; de opmerkingen door hen gemaakt worden, indien zij dit verlangen, woordelijk in het verslag vermeld.

HOOFDSTUK IV.

VAN DE LEERLINGEN.

AFDEELING. I.

Van de Toelating.

ART. 26. In den regel moeten zij, die als leerlingen worden toegelaten, den leeftijd van 13 jaren hebben bereikt.

Slechts in zeer bijzondere gevallen kan, met goedkeuring der Commissie, van dezen regel worden afgeweken.

ART. 27. Een zooveel mogelijk blijkbare aanleg en geschiktheid voor het tooneel is een algemeen vereischte om als leerling te worden aangenomen.

Bovendien behooren zij, die de lessen in de eerste klasse wenschen te volgen, gewoon lager onderwijs met vrucht te hebben genoten. Met name moeten zij bewijzen geven van goed te kunnen lezen en schrijven, en bedreven te zijn in de beginselen der Nederlandsche Taal, der Vaderlandsche geschiedenis, der aardrijkskunde en van het rekenen.

ART. 26 aldus te lezen: Om als leerlingen tot de Tooneelschool te worden toegelaten moeten jongelieden den leeftijd van 15 jaren hebben bereikt.

In bijzondere gevallen kan van dezen regel worden afgeweken.

ART. 27 voortaan aldus te lezen: Toelating kan alleen plaats hebben na een bevredigend onderzoek betreffende:

1° Uiterlijk, stemmiddelen en aanleg voor het Tooneel.

2° Kennis en algemeene ontwikkeling.

Dit laatste onderzoek wordt ingesteld naar een plan, opgemaakt door den Directeur en de Commissie van Toezicht en goedgekeurd door het Hoofdbestuur. Het omvat kennis van het Nederlandsch, Fransch, Hoogduitsch, Algemeene en Vaderlandsche geschiedenis, aardrijkskunde: deze kennis moet voldoende zijn als voorbereiding voor het onderwijs der Tooneelschool.

Hier 2 nieuwe artikelen in te lasschen aldus luidende:

ART. 27^a: Van dit laatste onderzoek zijn vrij gesteld jongelieden die kunnen bewijzen, dat zij met vrucht eene H.B.S. met driejarigen cursus of de drie onderste klassen eener H.B.S. met vijfjarigen cursus hebben afgehoopen.

ART. 27^b: Wanneer het onderzoek betreffende stemmiddelen en aanleg tot de tooneelspeelkunst twijfel overlaat omtrent de geschiktheid van den candidaat, kan deze tot een proeftijd van drie maanden worden toegelaten, mits het uiterlijk geen bezwaar oplevere en voldaan zij aan de eischen in ART. 27 Sub. 2° gesteld.

Na afloop van dien proeftijd wordt de candidaat definitief afgewezen of toegelaten.

ART. 28 aldus te lezen: Rechtstreeksche toelating tot de tweede klasse is mogelijk mits de candidaat, onverminderd de eischen in ART. 27 gesteld, toone de bekwaamheden en kundigheden te bezitten, die in de eerste klasse worden verworven.

ART. 29 aldus te lezen: Het onderzoek naar de geschiktheid en bekwaamheid der candidaten wordt ingesteld door Directeur en leeraren, ten overstaan eener commissie van onderzoek, bestaande uit drie gedelegeerden der Commissie van Beheer en Toezicht en twee gedelegeerden van het Hoofdbestuur.

Over de toelating wordt, op advies van Directeur en leeraren, door deze Commissie beslist.

ART. 30 aldus te lezen: Het toelatingsexamen wordt enz.

In bijzondere gevallen, ter beoordeeling der commissie, van onderzoek (zie art. 29) kan nog een toelatingsexamen afgenomen worden aan het einde der Kerst-vacantie.

ART. 31 aldus te lezen: Met vergunning van den Directeur en de Commissie van Beheer en Toezicht kunnen ook personen, die geene leerlingen der school zijn, als »hospitanten» tot het deelnemen aan enkele lessen worden toegelaten.

Leerlingen der eerste klasse kunnen door den Directeur en den betrokken leeraar als toehoorders tot de lessen in voordracht en spel van de hoogere klassen worden toegelaten.

ART. 32 en 33 (zie boven ART. 15a en 6a.)

In ART. 34 te lezen, in plaats van »in tegenwoordigheid van de Commissie en genoodigden;»

»Ten overstaan der Commissie van onderzoek (zie ART. 29.) en in tegenwoordigheid van genoodigden.»

ART. 35 aldus te lezen: Bij de overgangs-examens bepalen Directeur en leeraren, welke leerlingen tot eene hoogere klasse kunnen bevorderd worden, terwijl op hun voorstel de Commissie van onderzoek kan besluiten dat onbekwame of onwaardige leerlingen de school niet langer mogen bezoeken.

»Bij het eindexamen, af te leggen door de leerlingen der derde klasse, beslissen over den uitslag op voordracht der leeraren de Directeur en de Commissie van onderzoek.»

ART. 36 te laten vervallen.

Een nieuw ART. 36 in te lasschen, van den volgende inhoud.

»Bij de inrichting der eindexamens wordt de volgende regeling in acht genomen:

»De vakken zijn verdeeld in hoofdvakken en bijvakken. Hoofdvakken zijn: 1^e voordracht en spel, 2^e uitspraak van

ART. 28. Zij, die dadelijk tot de lessen van eene hoogere klasse wenschen te worden toegelaten, moeten met het oog op de in die klasse onderwezen vakken, van het bezit der noodige kundigheden doen blijken.

ART. 29. Over de toelating, in de beide vorige artikels bedoeld, wordt beslist door den Directeur en de leeraren, na een door hen, in tegenwoordigheid der Commissie, afgenomen examen.

ART. 30. Dit examen wordt éénmaal 'sjaars, vóór den aanvang van het leerjaar, op de in tijds aangekondigde uren en plaats gehouden.

In buitengewone gevallen kunnen ook leerlingen, na afgelegd examen, in den loop van het leerjaar door den Directeur en met vergunning der Commissie worden toegelaten.

ART. 31. Zij, die, zonder leerlingen van de school te zijn, de lessen in een of meer vakken wenschen te volgen, moeten daartoe vergunning gekregen hebben van den Directeur en de Commissie.

Zij zijn gedurende de les aan de bepalingen onderworpen voor de leerlingen vastgesteld.

AFDEELING II.

Van de Examens.

ART. 34. Jaarlijks, vóór het einde van het leerjaar, nemen de Directeur en de leeraren, in tegenwoordigheid van de Commissie en genoodigden, een examen van de leerlingen van alle klassen af.

Leden van het Verbond hebben, op vertoon van hun diploma, toegang tot het examen.

ART. 35. Naar aanleiding van de in 't vorig artikel bedoelde examens, bepalen Directeur en leeraren, welke leerlingen onvoorwaardelijk tot eene hoogere klasse kunnen overgaan of de school verlaten, welke tot het doen van een her-examen in een of meer vakken vóór het begin van het volgende leerjaar worden toegelaten, en welke onbekwaam worden geoordeeld om tot eene hoogere klasse over te gaan of de school te verlaten. Na het her-examen beslissen Directeur en leeraren op gelijke wijze over de al of niet toelating tot eene hoogere klasse, en over het al of niet verlaten der school.

het Nederlandsch, 3^e kennis der geschiedenis van het tooneel en van de tooneelspeelkunst.

»Voor elk vak wordt de bekwaamheid van den geëxamineerde door den examiner, in overleg met de leden der Commissie van onderzoek, aangewezen door een bepaald cijfer (5 zeer goed, 4 goed, 3 voldoende, 2 onvoldoende, 1 slecht.)

»Voor elk der hoofdvakken wordt het cijfer 3 vereischt om den leerling in aanmerking te doen komen voor eervol ontslag. Ook de cijfers voor bijvakken gegeven kunnen van invloed zijn op de beslissing.

Hierop een nieuw artikel te laten volgen;

Art. 36^a. »Voor zooveel betreft voordracht en tooneelspeelkunst worden de examens der drie klassen afgenomen in den vorm van een prijskamp.

»De waarde der proeven van bedrevenheid bij dezen prijskamp af te leggen, wordt, onverminderd de beoordeeling in art. 36 bedoeld, afzonderlijk beoordeeld door een jury. Deze jury bestaat uit zeven leden, te benoemen door de Commissie van Beheer en Toezicht over de Tooneelschool zij wordt aldus samengesteld, 1°. één lid van het Hoofdbestuur; 2°. één lid der Commissie van Beheer en Toezicht; 3°. drie tooneelspelers of tooneelspeelsters; 4°. twee andere deskundigen. Voor elk der leden van deze jury wordt een plaatsvervanger aangewezen. De directeur der school is adviseerend lid der jury. Noch hij, noch een der leeraren kunnen tot gewone leden van de jury worden benoemd.»

Hierop een nieuw artikel te laten volgen:

Art. 36^b. De in het vorig artikel genoemde jury spreekt haar oordeel uit door het toekennen van onderscheidingen.

»Zij beschikt daartoe in de hoogste klasse over een eersten en een tweeden prijs en een accessit voor treurspel en drama, en over dezelfde onderscheidingen voor het blijspel.

»Zij is niet gehouden deze onderscheidingen toe te kennen.

»Zij is bevoegd de leerlingen der tweede klasse, die zulks verdienen, eervol te vermelden.

»De toegekende onderscheidingen worden op de diploma's van eervol ontslag vermeld.

Hierop een ander artikel te laten volgen:

Art. 36^c. De jury deelt haar uitspraak van de bekroonde en eervol vermelde leerlingen mede in tegenwoordigheid van de genoodigden en voordat de openbare samenkomst, waarin dit gedeelte van het examen is afgelegd, wordt gesloten.

»Zij maakt een schriftelijk verslag op van haren arbeid en zendt dit binnen twee maanden aan de Commissie van Beheer en Toezicht. Deze besluit in overleg met het Hoofdbestuur of dit verslag geheel of gedeeltelijk zal worden openbaar gemaakt.

Hierop een nieuw artikel te laten volgen:

Art. 36^d. Geen der leerlingen kan meer dan eenmaal in aanmerking komen voor dezelfde soort van onderscheiding.

Hierop een nieuw artikel te laten volgen:

Art. 36^e. Hospitanten kunnen deelnemen aan den prijskamp mits met toestemming van den Directeur en van de Commissie van Beheer en Toezicht.

»De Directeur is bevoegd om, voor het geven van replieken, de medewerking in te roepen ook buiten mededinging, van oud-leerlingen, leerlingen en hospitanten der tooneelschool.»

ART. 36. Jaarlijks, in de maand Januari, zal door de leerlingen der vijfde klasse een voorbereidend eind-examen worden afgelegd.

Onmiddellijk na den afloop van dit examen zal door den Secretaris der Commissie aan de verschillende afdelingen van het Nederlandsch Tooneelverbond worden meêgedeeld, welke leerlingen het examen met gunstig gevolg hebben afgelegd.

Hierop te laten volgen het bestaand artikel 38, met vervanging van de woorden, door de leden der Commissie en door de leden van het Hoofdbestuur", door deze:

»door de leden der Commissie van onderzoek.»

Hierop te laten volgen het bestaand Artikel 39, met verandering van het woord »Vakschool" in »School."

Hierop te laten volgen een Artikel van den volgenden inhoud, ter vervanging van Artikel 37.

»Geen engagementen met tooneelbesturen worden door de leerlingen der school, noch in hunnen naam door ouders, voogden of verzorgers, gesloten dan met goedvinden en medewerking van den Directeur der school, die hieromtrent in overleg treedt met de Commissie van Beheer en Toezicht.

»Leerlingen door, of voor welken in strijd met deze bepaling is gehandeld, komen voor een eervol ontslag niet in aanmerking."

ART. 40 tot 44 onveranderd te laten.

ART. 38. Aan de leerlingen, die het eind-examen met goed gevolg hebben afgelegd, worden getuigschriften afgegeven naar een model, door den Directeur onder goedkeuring der Commissie vastgesteld. Deze getuigschriften worden door den Directeur, door de leden der Commissie en door de leden van het Hoofdbestuur onderteeekend.

In geen geval zullen zij, die tusschentijds de school verlaten, een getuigschrift ontvangen.

ART. 39. Leerlingen der Vakschool kunnen, in voor hen geschikte rollen, bij tooneelgezelschappen optreden, mits de toestemming daartoe door de Commissie, op voorstel van den Directeur, worde verleend.

ART. 37. De ouders, voogden of verzorgers der leerlingen en de leerlingen zelfven, verbinden zich schriftelijk om niet met weik tooneelbestuur een engagement te sluiten, voordat door den betrokken leerling het in art. 35 genoemd examen met gunstig gevolg is afgelegd. Bij overtreding van die verbintenis, wordt de leerling, ten wiens behoefte of door wien het engagement gesloten is, onmiddellijk van de school weggezonden.

AFDEELING III.

Van Belooningen en Toelagen.

ART. 40. De leerlingen gedragen zich geheel naar de voorschriften, hun door den Directeur en de leeraren gegeven.

ART. 41. Geldelijke toelagen ter bestrijding van kosten en onderhoud, in de eerste plaats uit het Tooneelschoolfonds, gesticht door den Heer J. L. WERTHEIM, kunnen door het Hoofdbestuur, op voordracht der Commissie, aan een of meer leerlingen worden verstrekt.

ART. 42. Er kunnen belooningen in geld worden toegerekend aan de leerlingen der verschillende klassen, die bij het overgangs- of eind-examen naar het oordeel der Commissie blijken hebben gegeven van buitengewonen aanleg en groote plichtsbetrachting. De Commissie, die deze belooning toekent, bepaalt, in overleg met het Hoofdbestuur, het bedrag.

ART. 43. De in het vorig artikel bedoelde geldsom wordt niet aan de leerlingen uitgereikt, maar op hun naam in een daartoe bestemd en bij het Hoofdbestuur berustend register ingeschreven en zooveel mogelijk te hunnen bate belegd.

De gelden worden met de renten één jaar na volbrachten leertijd uitgereikt, indien de betrokken persoon, naar het oordeel der Commissie, zich deze belooning niet door later wangedrag heeft onwaardig gemaakt en zich na het verlaten der school naar de wenken der Commissie heeft blijven gedragen.

ART. 44. Het willekeurig en tusschentijds verlaten der school, het door plichtverzuim veroorzaakt ontslag en het niet opvolgen der voorschriften en wenken, na het einde van den leertijd, heeft verbeurte der in de twee vorige artikelen bedoelde gelden ten gevolge.

In dat geval komen de gelden ten bate der algemeene kas van het Verbond.

Na ART. 44 afgescheiden van het laatste hoofdstuk een nieuw artikel te plaatsen, aldus luidende :

ART. 45. De voorbereidende opleiding van toekomstige leerlingen der Tooneelschool kan door het Nederlandsch Tooneelverbond gesteund en geregeld worden. De ondersteuning gaat uit van de afdeelingen; in geval de middelen van deze te kort schieten, kan hulp verleend worden uit de algemeene kas, en wel door het Hoofdbestuur, onder contrôle der Algemeene Vergadering.

Jongelieden, wier voorbereidende opleiding aldus onder toezicht staat van het Tooneelverbond heeten aspirant-leerlingen der Tooneelschool.

Die voorbereidende opleiding kan, wanneer de noodzakelijkheid daarvoor blijkt te bestaan, plaats hebben in eene afzonderlijke voorbereidingschool.

Deze school kan in de lokalen der Tooneelschool worden gevestigd.

Over de uitvoering dezer facultatief gestelde bepalingen beslist het Hoofdbestuur, de Commissie van Beheer en Toezicht gehoord, onder voorbehoud van de goedkeuring der Algemeene Vergadering.

De nadere regeling dezer voorbereidende opleiding wordt omschreven in een afzonderlijk reglement, vast te stellen door de Algemeene Vergadering.

Aan dit slotartikel nog eene overgangsbepaling toe te voegen van dezen inhoud :

ART. 46 (overgangsbepaling) De tegenwoordige leerlingen der beide laagste klassen van de Tooneelschool worden beschouwd als aspirant-leerlingen der Tooneelschool. Te hunnen behoeve wordt, zoo het aan het Hoofdbestuur blijkt, dat hunne voorbereidende opleiding buiten de school niet naar eisch kan plaats vinden, voor den tijd van twee jaren de bovengenoemde voorbereidingschool geopend.

Binnen dien tijd worden geene nieuwe leerlingen tot de voorbereidingschool toegelaten.

*Namens het Hoofdbestuur van het
Nederlandsch Tooneelverbond.*

AMSTERDAM (w.g.) A. G. VAN HAMEL, Voorzitter.
4 Juni 1889. » D. H. JOOSTEN, Secretaris.

MEMORIE VAN TOELICHTING

op de voorstellen tot wijziging van het Reglement der Tooneelschool, door het Hoofdbestuur van het Nederlandsch Tooneelverbond ingediend bij de Algemeene Vergadering op 6 Juli 1889.

Overeenkomstig de opdracht der Algemeene Vergadering van 15 Mei heeft het Hoofdbestuur den 31en Mei eene gecombineerde Vergadering gehouden met de Commissie van Beheer en Toezicht op de Tooneelschool. In die Vergadering zijn de bekende Memories van 18 Maart, 3 Mei en 13 Mei uitvoerig besproken. Hierbij is gebleken, dat de overeenstemming tusschen het Hoofdbestuur en de Commissie van B. en T., betreffende de noodzakelijkheid om aan de Tooneelschool meer het karakter eener zuivere vakschool te geven, volkomen is. Aan den anderen kant is de meerderheid der Commissie bij haar gevoelen gebleven, dat het wenschelijk is de voorbereiding van aspirant-leerlingen der Tooneelschool, niet alleen van wege het Verbond, maar op eene afzonderlijke, met de Tooneelschool nauw verbonden, Voorbereidingschool te doen plaats hebben.

Naar aanleiding nu van deze besprekingen, heeft het Hoofdbestuur zijne reorganisatie-plannen in enige reglements-wijzigingen geformuleerd. Voor de toelichting van de beginselen, die het hierbij hebben geleid, kan het in hoofdzaak verwijzen naar zijn bekend schrijven aan de Commissie van Beheer en Toezicht van 18 Maart j.l., opgenomen in het laatste extra-nummer van *Het Tooneel*.

Toelichting van enkele bijzonderheden vinde hier eene plaats.

AD ART. 2 en 2^a. Het is evenmin mogelijk als wenschelijk reeds aanstonds een uitgewerkt leerplan in het reglement op te nemen. Het plan betreft bovenal de methodische vorming en ontwikkeling van het talent van tooneelspeler, overeenkomstig de eischen aan iedere artistieke vorming te stellen.

Het onderwijs in vreemde talen, dat aan de Tooneelschool gegeven wordt, onderstelt behoorlijke kennis der spraakkunst en van een voldoende woordenschat. Aan de school zelve betreft het hoofdzakelijk uitspraak in de eerste klasse, voordracht in de beide hoogste klassen.

Betreffende het onderwijs in costuumkunde en costumeerkunde heeft het Hoofdbestuur zich gaarne en uit overtuiging gevoegd naar het advies der Commissie van B. en T. vervat in hare memorie van 13 Mei.

Omtrent het historisch-artistieke vak, dat hier genoemd

wordt geschiedenis van het Tooneel en de Tooneelletterkunde, verwijst het Hoofdbestuur naar zijne bekende memorie en naar die der Commissie. Het acht het wenschelijk, dat in het eerste jaar een kort overzicht van die geschiedenis gegeven worde, en dat in de beide andere jaren afzonderlijke tijdvakken uitvoerig worden behandeld. De docent, met dit onderwerp belast, zal dus ieder jaar twee cursussen hebben te geven: een voor de leerlingen der eerste klasse, een voor die der beide anderen.

AD ART. 6. Het Hoofdbestuur meent dat dit artikel thuis behoort in het hoofdstuk over de leerlingen, nadat het karakter van dezen en van de hospitanten nader omschreven is geworden.

AD ART. 6. (*nieuw*) Bij de methodische opleiding der leerlingen zal eene goede bibliotheek, zoowel voor de leeraren als voor de leerlingen, onmisbaar zijn. Een afzonderlijk costummagazijn schijnt wenschelijk met het oog op de publieke uitvoeringen. Het komt het Hoofdbestuur evenzeer wenschelijk voor, dat een eigen applicatietooneel, misschien wel te verbinden met een zoogenaamd »Théâtre des Jeunes,« de leerlingen der school in de gelegenheid stelle om, na behoorlijke voorbereiding, geregeld op te treden voor een publiek van belangstellende, welwillende en toch gestrenge toeschouwers.

AD ART. 6a. Het Hoofdbestuur heeft zich door de C. v. B. en T. laten overtuigen van het wenschelijke om althans vrouwelijke leerlingen misschien ook adspirant-leerlingen te laten samenwonen in een afzonderlijk internaat. Er kunnen zich gevallen voordoen, dat dit het eenige middel is om aan sommige meisjes een passend verblijf te verschaffen.

AD ART. 7 en 8. Het Hoofdbestuur meent, dat het wenschelijk is, met het oog op een goeden en geregelde gang van zaken, dat ook het Hoofdbestuur vertegenwoordigd zij in de Commissie der Tooneelschool. Het heeft daarom die Commissie met twee leden vermeerderd. Intusschen meent het ook, ten einde aan de andere afdelingen buiten de Amsterdamsche den noodigen invloed te kunnen verzekeren, dat het niet noodig is meer dan twee leden der Commissie onder de leden der Amsterdamsche Afdeling te zoeken.

AD ART. 15. Het Hoofdbestuur acht het wenschelijk, door het woordje *hoogstens* in te lassen, het imperatieve der bepaling omtrent eene voordracht van drie personen op te heffen.

AD ART. 26. De Commissie van B. en T. meent, dat iedere bepaling omtrent een minimum van leeftijd overbodig is, aangezien aanleg, niet leeftijd, over de geschiktheid van een candidaat beslist. Ofschoon het Hoofdbestuur dit laatste gaarne toestemt, zoo geeft het toch de voorkeur aan eene bepaling, als de in dit Art. voorgestelde, opdat aanstonds reeds daaruit blijke, welke aard van voorbereiding voor de leerlingen der Tooneelschool de meest gewenschte is. Immers is 15 jaar de normale leeftijd van jongelieden, die de derde klasse eener H. B. S. hebben afgevoerd. Op grond dezer overweging heeft het Hoofdbestuur thans denzelfden leeftijd aangenomen voor jongens en voor meisjes.

AD ART. 27. De eischen van ontwikkeling en kennis, hier in algemeene trekken aangegeven, zijn gesteld met het oog op het vakonderwijs der Tooneelschool; kennis der talen, vooral van de moedertaal, is hoofdzaak. Maar onmisbaar is ook kennis van geschiedenis en aardrijkskunde met

het oog op het bijzondere leervak Geschiedenis van het Tooneel en van de Tooneelletterkunde, dat aan de school wordt onderwezen. Op kennis van rekenkunde mag niet bijzonder worden aangedrongen.

AD ART. 27^a. Deze vrijstelling geef den idealen vorm aan van de mate van kennis en ontwikkeling, die het Hoofdbestuur bij de leerlingen zou wenschen. Zij is ook geheel in overeenstemming met de circulaire door de C. v. B. en T. onlangs tot de Directeuren der H. B. Scholen met driejarigen cursus gericht.

AD ART. 27^b. De Commissie van B. en T. wenscht, gelijk uit hare Memorie is gebleken, voor alle leerlingen een proeftijd van drie maanden. Het Hoofdbestuur vrees, dat, zoo deze bepaling algemeen wordt toegepast, zelden een candidaat geheel zou worden afgewezen, terwijl men er bovendien toe gebracht zou kunnen worden, dien proeftijd gedurig te verlengen. Daarom wenscht het dezen maatregel alleen bij uitzondering toegepast te zien en den proeftijd streng binnen een termijn van drie maanden te beperken.

AD ART. 28. De tweede en derde klasse vormen te zeer één geheel, dan dat het wenschelijk zij ook eene rechtstreeksche toelating tot de derde klasse mogelijk te maken.

AD ART. 29. Ten einde aan de beslissing omtrent toelating en afwijzing de noodige waarborgen voor gestrengheid en onpartijdigheid te geven, schijnt de instelling van zulk eene Commissie van gedelegeerden wenschelijk.

AD ART. 30. Toelating binnenstijds, zooals thans herhaaldelijk voorkomt, is niet gewenscht. Toch kan het goed zijn, in den loop van het jaar nog een tijdstip aan te nemen, waarop het toelatings-examen kan worden afgenomen. Intusschen mag, ten einde den leercursus niet af te breken, hiervan geen regel worden gemaakt.

AD ART. 31. Eene categorie van jongelieden, die zonder leerlingen te zijn, toch het onderwijs in enkele vakken wenschen te volgen, mag niet ontbreken, met het oog zoowel op de dilettanten als op jonge tooneelspelers, die een dergelijk onderwijs wenschen te ontvangen. Ook kan de school op deze wijze haar werkring en haar invloed uitbreiden.

AD ART. 34 en 35. De bedoeling is, dat over den uitslag der overgangs-examens alleen beslist worde door den Directeur en de Leeraren, maar over dat der eindexamens ook door de Commissie, die het diploma van eervol ontslag mede onderteekent.

AD ART. 36 (*nieuw*). De bedoeling van dit artikel is het brengen van eene vaste methode in de beoordeeling van den uitslag der examens.

AD ART. 36^a tot 36^c. De besluiten der Algemeene Vergadering van 1888 en 25 Mei 1889 en de proefneming in Juli 1888 maken verdere toelichting overbodig.

AD ART. 37 (*gewijzigd*). De bedoeling is bovenal, zorg te dragen dat in contracten door of ten behoeve van leerlingen der school gesloten, het recht op één of twee debuten, in eene door den leerling te kiezen rol, nadrukkelijk worde gewaarborgd.

AD ART. 45. Door deze bepaling betreffende de voorbereidende opleiding van de toekomstige leerlingen der

Tooneelschool aan het einde van het reglement te plaatsen en die opleiding bij afzonderlijk reglement in bijzonderheden te regelen, wordt in beginsel uitgemaakt:

- 1°. dat het voorbereidend onderwijs niet meer op de Tooneelschool zelve zal gegeven worden,
- 2°. dat de voorbereidende opleiding der toekomstige leerlingen ook in sommige gevallen een voorwerp van zorg kan worden voor het Tooneelverbond.

Het Hoofdbestuur blijft het wenschelijk achten dat die opleiding in den regel plaats vinde geheel buiten de school, op inrichtingen van Middelbaar Onderwijs.

Maar het moet aan de Commissie van B. en T. toegeven, dat zich gevallen kunnen voordoen, — met name wanneer het kinderen van artisten geldt, die dikwijls een zeer goeden aanleg hebben, terwijl hunne opleiding vaak te wenschen overlaat — waarin het wenschelijk is ten behoeve van toekomstige leerlingen der Tooneelschool eene afzonderlijke en speciale voorbereiding in het leven te roepen en de lokalen der Tooneelschool benevens de aan die instelling verbonden krachten daartoe te gebruiken.

AD ART. 46. Deze overgangsbepaling is noodig met het oog op de tegenwoordige leerlingen, die verkregen rechten hebben. Intusschen meent het Hoofdbestuur ten einde de proef met de reorganisatie goed en zuiver te nemen, dat in de eerste twee jaren geen andere jongelieden, dan die thans de laagste klassen der tooneelschool bezetten, in die voorbereidingsschool moeten worden opgenomen. Immers zoodoende alleen zal de opheffing dier school, indien zij wenschelijk blijkt, ook mogelijk kunnen worden.

Concept-Reglement

betreffende adspirant-leerlingen der Tooneelschool.

ART. 1. Zij die overeenkomstig art. 45. als adspirant-leerlingen der Tooneelschool erkend willen worden, moeten den leeftijd van 12 jaar hebben bereikt en zich onderwerpen aan een onderzoek naar uiterlijk, stemmiddelen en vermoedelijke aanleg.

ART. 2. Over de resultaten van dit onderzoek beslist het betrokken Afdeelingsbestuur of het Hoofdbestuur, naarmate de ondersteuning van een dier lichamen uitgaat. In geval de opleiding plaats vindt op de eventueel te stichten voorbereidende school, beslist het Hoofdbestuur alhier.

ART. 3. De adspirant-leerlingen worden zooveel mogelijk als leerlingen op eene inrichting van M. O. geplaatst, gevestigd in de plaats hunner inwoning, en behooren zich aldaar bijzonder toe te leggen op de vakken die examen-vakken zijn voor de toelating tot de Tooneelschool.

ART. 4. Op de voorbereidende school, die te Amsterdam kan gevestigd worden (zie Afd. 45 regl. al. 2, 3), worden deze vakken onderwezen door een hoofdonderwijzer met akten voor Fransch en Hoogduitsch of door een ander bevoegd persoon.

ART. 5. Bovendien ontvangen de adspirant-leerlingen éénmaal 'sweeks een les in het lezen en het behoorlijk uitspreken van het Nederlandsch

Voor de te Amsterdam gevestigden wordt die les aan de Tooneelschool gegeven.

ART. 6. Adspirant-leerlingen kunnen als toehoorders tegenwoordig zijn bij de lessen in voordracht en spel, die op de Tooneelschool worden gegeven; mits hun daartoe vergunning zij verleend door den Directeur en den betrokken leeraar. Op dezelfde voorwaarden kunnen zij deelnemen aan de lessen in dansen en schermen. Zij worden gratis toegelaten tot de openbare uitvoeringen van de leerlingen der school.

ART. 7. Vrouwelijke adspirant-leerlingen kunnen gehuisvest worden in het internaat der Tooneelschool op voorwaarden bij huishoudelijk reglement dier inrichting vast te stellen.

HULSTKAMP'S OUDE GENEVER

is de zachtste en aangenaamste van smaak.

HULSTKAMP & ZOON en MOLIJN. Rotterdam, Coolvest 68/69.

Uitgave van A. RÖSSING, Amsterdam.

NICOLAAS GOGOL.

DOODE ZIELEN

VERTALING EN NAREDE VAN

Dr. J. A. BRUINS.

2 dln. f 5.—

In geen ander werk komen de komische en lyrische gaven, het Russische genie te gader eigen, zoo krachtig uit als in deze »Russische" of beter »Gogolsche typen". Voor de zooveelste maal baarde mij het »dichtstuk" genot, en de zeer goede, zeer juiste en zeer schoone vertolking is voor een groot deel daarin betrokken.

»Dooden zielen" schetst de trivialiteit van het Russische leven, van de menschelijke ondeugden, zonder de menschelijke waardigheid te beleedigen. Het objectieert die gebreken, door den schrijver in zichzelf bespied. Gogol bracht voor het eerst den werkelijken mensch in beeld en schopte al de romanhelden weg uit de Russische litteratuur. De vos ontvolkte den hoenderhof. Geen letterkundig kuiken waagde zich voortaan meer in de ruimte.

Een standaardwerk, dat met de jaren aan reputatie won, en er één is voor alle tijden en volken, blijve te onzent niet langer onbekend Lees het, lees het alleen om het verschil te bespeuren tusschen de Fransche en de Russische school.

WOLFGANG,

Spectator, 11 Mei '89.

F. M. DOSTOJEWSKY.

DE ONDERAARDSCHE GEEST.

Vert. van F. van Burchvliet.

Prijs f 2.75.

»De »onderaardsche geest" behoort tot die scheppingen van Dostojewsky, die bovenal den aard van zijn talent en ook hemzelf karakteriseeren. Onder het karakter van dezen auteur moet verstaan worden, dat hij de teederste gevoelens bij voorkeur op schokkende wijze in beeld brengt. Hij behoort, volgens den Russischen schrijver Jastrjzjensky, tot die menschen, van wie Michelet zei: que tout en étant le plus fort mâles, ils ont beaucoup de la nature féminine. Vrouwelijk was hij in zijn gevoelens, mannelijk in zijn kunst.

In ruimeren geest beschouwd, is dit verhaal een protest van de ideale ziel tegen de materiele wereld om ons en in ons. De natuur van Ordinoeff komt in opstand, tegen het meegesleept worden door den grooten hoopt. Wat is beter, denkt hij: een middelmatig geluk, of bovenmatig lijden? En is alle deugd of menschelijkheid iets anders als egoïsme.

De »onderaardsche geest" ontleent nog een bijzondere waarde aan talloze paradoxen.

Ook dit werk van den grooten schrijver was een profectie, in dien zin, dat Ordinoeff mag beschouwd worden als de voorganger van Ras-kolnikoff, den nihilist in »Schuld en Boete."

WOLFGANG,

Spectator, 11 Mei '89.

Zooeven verscheen bij A. RÖSSING te Amsterdam.

MULTATULI,

Eene stem uit Indië. door L. G. GERHARD, Leeraar a/d H. B. S. te Batavia met een voorbericht van A. W. STELLWAGEN . . . . . f 1.60

Tooneelstudies, verzameld door MR. J. N. VAN HALL EN

C. N. WIJBRANDS. Tweede uitgave. roy. 8°. f 3.75.

INHOUD: François Coppée. Aan een Tooneelspeler. — Dr. A. Pierson. Bijdragen tot de beoordeeling van Grillparzer. — Mr. J. N. van Hall, Prof. Burman en de Utrechtsche predikanten. — Dr. A. H. G. P. van den Es, De Grieksche tragedie. — Guido, Eerst lezen, dan spreken. — Dr. J. H. Gallée, Akademie en kerkeraad. — Dr. H. Kern, Over 't Indisch Tooneel. — Dr. A. H. G. P. van den Es, De Oréstie van Aeschylus. — Loffelt, Kijkjes in het tooneellevan van weleer. — J. Huf van Buren, Tooneelervaringen. — Dr. J. van Vloten, Het noodlot in 't Grieksche treurspel. — F. van der Goes, De familie Bouhon. — M. A. Perk, De Tooneelarbeid eener non uit de 10e eeuw. — Aem W. Wybrands, Het Duinkerker kribbetje. — Het oudste in de landtaal geschreven drama. — De vertoonplaats onzer oude spelen. — A. C. Loffelt, Het kostuum van Adam en Eva op het middeleeuwsch tooneel. — M. A. Perk, Nog eens het kostuum van Adam en Eva op het middeleeuwsch tooneel.

D. ESKENS Jr., **Onze Logé**. Oorspronkelijk Blijspel voor kinderen, in 2 bedrijven . . . . . f 0.80

Vader. Tooneelspel in één bedrijf naar het Engelsch door L. P. . . . . f 0.75

Dosia, Oorspronkelijk Tooneelspel in twee bedrijven naar de roman van HENRY GRÉVILLE . . . . . f 0.80

Nieuwe Uitgaven van P. N. VAN KAMPEN & ZN.,

Amsterdam.

KWIK ME DIT, KWIK ME DAT! Schetsen uit het Geldersche dorpsleven, door D. M. MAALDRINK, schrijver van „Uit de Graafschap", „Herodes", „Jan Masseur". f 2.40. Gebonden f 2.90.

OP REIS NAAR HEINDE EN VER, door MAX ROOSES. Met 10 platen van Armand Heins, en een door Michiels geëtst portret van den schrijver. f 3.25.

KITTY. Uit het Engelsch van Margaret Majendie, door A. C. K. Twee deelen f 5.90.

Heden verschijnt:

PHYSIOLOGIE

VAN

De Nieuwe Gids.

Twee-maandelijksch tijdschrift

VOOR

LETTEREN, KUNST, POLITIEK en WETENSCHAP,

onder redactie van

FREDERIK VAN EEDEN, F. VAN DER GOES,
WILLEM KLOOS en ALBERT VERWEY.

Prijs f —.60.

Uitgave van A. RÖSSING, Amsterdam.

HOLLANDERS

IN

K L E E F

DOOR

een' Kleefschon Hollander

(EENE CAUSERIE)

Tevens reisgids met kaartje van Kleef en omgeving.

Prijs f —.30.

Ter perse bij A. RÖSSING, te Amsterdam.

DE OPLEIDING ONZER TOONEELSPELERS

door L. SIMONS Mz.

Verschijnt des Zaterdag om de 14 dagen bij N. Köffing te Amsterdam.

Leden van het Tooneelverbond ontvangen dit Tijdschrift gratis.

Voor niet-leden bedraagt de prijs, per jaargang van tenminste 16 afleveringen, f 4,—. Franco per post f 4.25.

Brieven en stukken, de Red. betreffende, adressere men aan den Redacteur, KEIZERSGRACHT 547. Opmerkingen betreffende de verzending en opgaven van abonnementen en advertenties in te zenden aan den Uitgever.

EXTRA-NUMMER N°. 1^B.

2 JULI 1889.

XIXe JAARGANG.

INHOUD:

Aan H. H. Afdelings-Secretarissen, — Examens der Tooneelschool. ;
Mr. J. E. Banck aan den Heer D. H. Joosten. — Uit onze Afdelingen: Verslag Amsterdam; — Rotterdam; — Den Haag; — Dordrecht; — Groningen; — Delft; — Haarlem; — 's-Bosch. — Ingezonden: Mr. J. N. v. Hall. De afschaffing der Voorb. Afd. — R. De kosten van de voorbereidende afdeling der Tooneelschool.

Aan H.H. Afdelings-Secretarissen en Afgevaardigden!

Ter wille van een geregelden gang van zaken op de a. s. Alg. Vergadering is het wenschelijk, dat het Hoofdbestuur kennis drage van de verschillende amendementen, welke door de Afdelingen of Afgevaardigden op het ontwerp-reglement voor de Tooneelschool zullen ingediend worden. Beleefd verzoek ik daarom, mij uiterlijk vóór Donderdagavond 4 Juli opgaaf te willen doen toekomen van amendementen, welke in de verslagen in dit nummer niet, of niet *in extenso*, vermeld zijn.

D. H. JOOSTEN
Tesselschadestraat 27.

**Regeling van de examens der Tooneelschool,
tot sluiting van den Cursus 1888/89.**

Theoretisch gedeelte: Donderdag 4 Juli van 1—4 uren in 't Gebouw der School (Marnixstraat 150).

Voordracht en Spel (ter beoordeeling van de Jury): Vrijdag 5 Juli van 10—12 en van 1.30—4 uren.

Voordracht en Spel (ook in Hoogd. en Fransch): Zaterdag 6 Juli van 2.30—4 uren.

Beide laatste in MAISON STROUCKEN, Marnixstraat. Uitspraak der Jury onmiddellijk na afloop der Examens.

De Directeur der Tooneelschool,
S. J. BOUBERG WILSON.

Wel Edelgeboren Heer D. H. JOOSTEN,

Algemeen Secretaris van het Ned. Tooneelverbond.

TEPLITZ, 26 Juni 1889.

Wel Edelgeboren Heer,

Door mijn tijdelijk verblijf in het buitenland was het mij onmogelijk, de samenkomst van het hoofdbestuur met de commissie van toezicht en beheer op 31 Mei l.l. bij te wonen. Ik ben dus met het daar behandelde onbekend gebleven en eerst vóór eenige dagen in de gelegenheid geweest, van de voorgestelde wijzigingen in het reglement met de daarbij behoorende memorie van toelichting kennis te nemen. Nog steeds verhinderd in uw midden te verschijnen, zie ik mij verplicht u schriftelijk mede te deelen, wat ik anders mondeling had uiteengezet.

Ik heb namelijk overwegende bezwaren tegen den inhoud van sommige artikelen en tegen de wijze, waarop zij worden toegelicht. Het zij mij vergund, vooraf het een en ander in herinnering te brengen, dat met de zaak, die ons bezig houdt, in nauw verband staat. Mijn medebestuurders zullen zich nog wel herinneren, dat er tusschen het hoofdbestuur en de commissie van B. en T. een principieel punt van verschil was blijven bestaan, betreffende de afschaffing of noodzakelijkheid van het voorbereidend onderwijs aan de Tooneelschool. Aanvankelijk bestond het voornemen, om, in den vorm van eene resolutie, de afschaffing van het voorbereidend onderwijs door de algemeene vergadering te doen uitmaken. Men besloot echter, bij nadere overweging, tegenover de commissie de meest mogelijke welwillendheid te blijven betrachten en met haar een samenkomst te houden, om zoo mogelijk in deze zaak tot overeenstemming te geraken.

Toen, namens de Rotterdamsche afdeling, de vrees werd uitgesproken, dat de opvatting van het bestuur daardoor wellicht een wijziging zoude kunnen ondergaan, werd door den Voorzitter de geruststellende verklaring afgelegd, dat men niet twijfelde, de commissie voor de zienswijze

van het bestuur te zullen winnen. Er bestond overigens voor dien twijfel wel eenige grond, die zich reeds — bij de verkiezing van een nieuw lid ter voorziening in eene vacature der commissie — openbaarde, toen door genoemde afdeeling de wensch werd uitgesproken, iemand verkozen te zien, van wien men wist, dat hij de denkbeelden van het bestuur deelde en pogingen tot hervorming der Tooneelschool zoude steunen. De houding toch, door de commissie tegenover het bestuur aangenomen, was niet van dien aard, dat ze groote verwachtingen omtrent haar ijver en belangstelling opwekte. Haar volledig antwoord kwam slechts twee dagen vóór de algemeene vergadering in het bezit van het bestuur, zoodat de bestuurders, buiten Amsterdam woonachtig, niet in de gelegenheid waren geweest, van den inhoud behoorlijk kennis te nemen. —

Mijn hoofdbezwaar is tegen Art. 45 gericht, zoowel wat den inhoud als de toelichting betreft. Dat artikel schijnt de vrucht van een compromis te zijn, dat ten slotte noch de voorstanders van een zuivere vakschool, noch de onbepaalde voorstanders van het voorbereidend onderwijs zal bevredigen. In de memorie van toelichting wordt vermeld: »dat het voorbereidend onderwijs niet meer op de tooneelschool zelve zal gegeven worden;» maar iets verder wordt de mogelijkheid en wenschelijkheid erkend, in sommige gevallen dit voorbereidend onderwijs te handhaven, de lokalen der tooneelschool daarvoor beschikbaar te stellen, en de aan die instelling verbonden krachten daartoe te gebruiken. Ter wille van enkele leerlingen de kostbare en omslachtige organisatie der voorbereidende school te willen behouden, schijnt mij ongegrond te zijn. Volgens het concept-leerplan — door de sub-commissie, waarvan ik de eer had lid te zijn, overgelegd — zoude er één onderwijzer met het geven van aanvullings- of herhalingsonderwijs worden belast. De vrijvallende gelden der voorbereidende school zouden dan aan de verbetering en uitbreiding van het technisch onderricht worden ten koste gelegd.

Evenmin kan ik mij met art. 46 vereenigen, waardoor de bestaande toestand voor twee jaren wordt verlengd, in afwachting van hetgeen er dan geschieden zal. Een dergelijke weifelende houding zoude den indruk kunnen maken van wantrouwen in eigen beginselen. Ik acht de bepaling bovendien overbodig, dat het voorbereidend onderwijs weder kan ingevoerd worden, als dit zoo onmisbaar mocht blijken, gelijk door sommigen beweerd wordt. De algemeene vergadering is daartoe altijd bevoegd. Hoe er, bij de opheffing der voorbereidende school, verkregen rechten worden geschonden ten nadeele der kinderen, welke thans die inrichting bezoeken, is me niet duidelijk. Wie liefde en aanleg voor het tooneel bezitten, zullen elders hunne voorbereidende studiën voortzetten en zich later bij de vakschool aanmelden. Ik bezit, betreffende de hervorming der tooneelschool, een gevestigde overtuiging, waarvoor ik vele jaren gestreden heb; daarom heb ik het noodig geacht van mijne houding rekenschap te geven aan hen, die mij tot heden hun vertrouwen hebben waardig gekeurd.

Met de meeste achting,

Uw dienstw.

J. E. BANCK.

UIT ONZE AFDEELINGEN.

AMSTERDAM. Buitengewone Afdeelvingsvergadering op Dinsdag 25 Juni, des avonds te 8½ uur, in Odéon.

Aanwezig zijn 29 leden.

Voorzitter, de Heer M. J. Waller.

Het Secretariaat wordt, bij afwezigheid van den Heer Blijdenstein, die door ongesteldheid verhinderd is de vergadering bij te wonen, waargenomen door den Heer Fentener van Vlissingen.

Te ruim half negen uur opent de Voorzitter de verga-

ring, de notulen worden voorgelezen en na een geringe wijziging goedgekeurd.

De President doet opmerken, dat de vergadering bijeen is geroepen om te beraadslagen over de door het Hoofdbestuur voorgedragen wijzigingen in het Reglement der Tooneelschool. Behandeling van alle details zal wel ondoenlijk blijken; hij verzoekt daarom de sprekers zich te bepalen tot hoofdzaken en opent de algemeene beschouwingen.

De Heer Rössing is met het voorstel van het Hoofdbestuur niet ingenomen; het heeft hem getroffen, dat daarin een sterke neiging zichtbaar is om in alle opzichten het Parijsche conservatoire na te volgen; er wordt geen partij getrokken van de ervaring, aan Duitsche tooneelscholen opgedaan, en te weinig waarde gehecht aan het oordeel der leeraren van onze school, 'twelk men niet ingewonnen heeft. Spr. is van meening, dat de sympathie, die zoo velen oud-leerlingen der Tooneelschool van de zijde van het publiek ten deel valt, voor een groot deel te danken is aan hun meerdere beschaving en ontwikkeling; hij constateert zelfs, dat de invloed daarvan zich doet gelden ook bij oudere tooneelkunstenaars, die, bewust of onbewust, veel van hun jongere, meer beschaafde kunstbroeders of zusters leeren.

Het Hoofdbestuur geeft dat groote voordeel prijs, door de voorbereidende vakschool op te heffen; naar spr.'s oordeel is het voorstel, zooals het daar ligt, om die reden onaannemelijk.

De Heer de Beer vestigt de aandacht op een schrijven van den Heer van Hall, dat bij den aanvang der vergadering aan de aanwezige leden is rondgedeed. ¹⁾

De Heer de Beer meeni, dat het voorstel van het Hoofdbestuur onaannemelijk is, zoolang het schrijven van den Heer van Hall niet is weerlegd. Hij wenschte verder nog eenige argumenten tegen de voorgedragen wetswijziging aan te voeren.

In de 1e plaats acht Spr. speciale voorbereiding noodig, omdat op de H. B. scholen het onderwijs in talen niet voldoende is, om de leerlingen met vrucht de stukken van groote, vreemde auteurs te doen lezen.

De memorie van toelichting onderstelt bij hen, die met vrucht een H. B. S. met 3 j. c., of de drie onderste klassen eener H. B. S. met 5 j. c. hebben afgevolpen, behoorlijke kennis der spraakkunst en een voldoende woordenschat. Die meening is al te optimistisch; de vooronderstelde kennis wordt niet eens gevonden bij hen, die het indexamen eener H. B. S. met 5 j. c. afleggen.

In de 2e pl. vreesde de Heer de Beer, dat de Tooneelschool binnen korten tijd geheel van leerlingen zal verstoken zijn. Zij, die het indexamen van een H. B. S. met 3 j. c. hebben afgelegd, komen niet op de Tooneelschool.

Bovendien is het systeem van toelating verkeerd, omdat alleen wordt toegelaten, wie op 15 jarigen leeftijd of daarboven voldoet in schoolsche kennis. Bij tooneelvoorstellingen van leerlingen der Hoogere Burgerscholen, zooals die in latere jaren menigvuldig worden gegeven, doet zich het verschijnsel voor, dat zij, die op de planken een goed figuur maken, gewoonlijk op de schoolbanken slecht voldoen.

In de 3e pl. heeft Spr. bezwaren tegen het onderwijs in de geschiedenis van het Tooneel en de Tooneelletterkunde, zooals dat in Art. 2a van het concept wordt voorgeschreven. Op grond van een 23-jarige ervaring verzekert hij, dat de leerlingen voor een dergelijk onderwijs niet rijp zijn, omdat zij te weinig gelezen hebben om de aangehaalde voorbeelden te begrijpen.

De Heer Simons kan zich evenmin als de beide vorige

¹⁾ Zie onder *Ingezonden*.

Sprekers met het voorstel van het Hoofdbestuur vereenigen. Voornamelijk is hij gekant tegen een aansluiting van de Tooneelschool aan de Hoogere Burgerscholen, waar de geest van het onderwijs, op enkele uitzonderingen na, bij uitnemendheid anti-artistiek is; bovendien, met allen eerbied voor de Afdeelingsbesturen, meent Spr. dat aan hen niet de beslissing moet staan of een jongmensch geschiktheid en aanleg voor het tooneel bezit, een beslissing, die aan Directeur en Leeraren der school reeds zoo moeilijk valt.

Enkele détails leveren ook moeilijkheden op; zoo is in het ontwerp, na een proef van één jaar, de instelling van een jury voor goed aangenomen; die jury doet dadelijk na afloop van het examen uitspraak omtrent de toegekende bekrooningen; daardoor wordt de taak van den Directeur, de Leeraren en de Commissie van Toezicht en Beheer, die over den uitslag van het examen hebben te oordeelen, van nul en geener waarde.

Er wordt met een enkel woord gewaagd van hospitanten; omtrent dit onderwerp wordt verder niets geregeld, terwijl men toch weet, hoeveel moeilijkheden het oplevert.

Maar wat Spr. vooral treft, is het ontbreken van le couronnement de l'édifice. Wel wordt gesproken over uitvoeringen door leerlingen der hoogste klasse te geven, maar er zijn er daar gewoonlijk te weinig om ze in het publiek te doen optreden. De élèves komen ten gevolge daarvan nog onrijp bij de gezelschappen. Wil men de hervormde school rijpe vruchten doen voortbrengen, dan dient men een théâtre d'application aan haar te verbinden, waar de oud-leerlingen verplicht zijn twee jaar werkzaam te zijn en de leerlingen der hoogste twee klassen nu en dan kunnen optreden.

De Heer van Lier keurt de afschaffing der voorbereidende school af; zij is noodig. Naar zijn meening moet de reorganisatie een anderen weg inslaan; niet de voorbereidende school, maar de vakschool behoeft hervorming. Spr. brengt hulde aan de groote bekwaamheden van den Directeur, maar de kennis van het tooneel moet op de planken geleerd worden. Hij zou daarom naast den thans fungerenden Directeur, die het administratieve en littéraire gedeelte der leiding behoudt, willen zien aangesteld een technisch Directeur, een man van het vak.

De Heer van der Goes betuigt in het algemeen zijn adhaesie aan de woorden van den Heer van Lier; hij wil niet beoordeelen of de door dien spreker voorgestelde vorm de juiste is, maar een reorganisatie, waarbij meer invloed wordt toegekend aan mannen, die in nauw verband met de kunst staan, moet naar zijn oordeel meer uitwerken, dan een verandering van stelsel. Het heeft spr.'s aandacht getrokken, dat noch in het Hoofdbestuur noch in de Commissie van Toezicht een plaats wordt gegeven aan schilders, litteratoren, dichters, acteurs, in één woord, aan mannen van de kunst. Hierin wijziging te brengen zij het hoofd-doel van de hervorming.

De Voorzitter doet den vorigen spreker opmerken, dat door het overlijden van Prof. Alberdingk Thijm een leemte is ontstaan, die nog niet is aangevuld. Hij onderschrijft het afkeurend oordeel door de afdeeling over de plannen van het Hoofdbestuur uitgesproken en wordt daarin versterkt door de overtuiging, dat het concept-reglement met te veel haast is ontworpen: de thans vigeerende regeling dateert van 86 en is eerst in 87 in werking getreden. Spr. is van meening, dat de Amsterdamsche afdeeling haren afgevaardigden het mandaat moet medegeven om zich te kanten tegen de afschaffing der voorbereidende school.

De Heer Simons doet nader uitkomen dat in het voorstel van het Hoofdbestuur twee belangrijke punten zijn: 1°. de afschaffing der voorbereidende school, 2°. de hervorming der eigenlijke vakschool. Omtrent het 1^e punt is het oordeel der Amsterdamsche afdeeling niet twijfelachtig;

met het 2^e echter kan hij in het algemeen medegaan. Maar hij wijst op de vaagheid der ingediende voorstellen, zoolang er een leerplan ontbreekt.

De Heer Scholten doet het voorstel om in de Algemeene Vergadering namens de afd. Amsterdam een amendement in te dienen op art. 45, strekkende tot behoud van de voorbereidende school.

Prof. Stokvis wil denzelfden weg inslaan, doch met een klein onderscheid. Hij wenscht, dat het streven naar scherpe afscheiding tusschen eigenlijke en voorbereidende vakschool ook bij de Amsterdamsche afdeeling erkenning vinde. Daar het geheel afschaffen der laatste de gansche reglementswijziging primeert, is hij van oordeel, dat van onze afgevaardigden een voorstel moet uitgaan om art. 45 onmiddellijk na art. 1 te behandelen. Bij de beslissing daaromtrent is haast; hoe het echter mogelijk zal zijn de voorstellen in alle détails te behandelen op 6 Juli, een dag tevens vastgesteld voor de eindexamens der Tooneelschool, is spr. een raadsel.

Naar zijn overtuiging kan op de a. s. vergadering alleen besloten worden over de belangrijkste en meest ingrijpende vraag, die der voorbereidende school. Is daaromtrent de beslissing gevallen, dan kunnen de verdere voorgestelde wijzigingen nog eens à tête reposée worden overwogen, en vooral meer worden uitgewerkt, want het verwijt van vaagheid in de voorstellen is niet onverdiend.

In geen geval mag, naar spr.'s oordeel, een eventueële hervorming, in welken zin ook, in werking treden vóór September '90. Spr. zou verder art. 45 van het concept willen wijzigen als volgt:

»De voorbereidende opleiding van toekomstige leerlingen der Tooneelschool is een voorwerp van voortdurende zorg van het Nederlandsch Tooneelverbond.

Die voorbereidende opleiding heeft, zoolang de noodzakelijkheid daarvan blijkt te bestaan, plaats in eene aan de Tooneelschool verbonden voorbereidende vakschool.

De nadere inrichting dezer voorbereidende vakschool wordt omschreven in een afzonderlijk Reglement, vast te stellen door de Algemeene Vergadering.

Over de bovenbedoelde noodzakelijkheid beslist de Algemeene Vergadering, het Hoofdbestuur en de Commissie van Toezicht en Beheer gehoord."

Spr. wil met dit voorstel tegemoetkomen aan de wenschen van het Hoofdbestuur, welks streven naar het ideaal hij toejuicht, maar dat naar zijn oordeel te weinig rekening houdt met bestaande toestanden. Mocht te eeniger tijd de dag aanbreken, waarop de noodzakelijkheid van een voorbereidende vakschool niet meer blijkt, dan geeft het amendement gelegenheid om haar zonder voorafgaande wijziging van het Reglement af te schaffen. Zoolang wij echter zien, dat beschaafde jongelieden van 16 à 17 jaar zich slechts bij hooge uitzondering aan het tooneel wijden, is die dag naar Spr.'s overtuiging nog verre.

De denkbeelden van Prof. Stokvis vinden algemeene instemming; de vergadering draagt den afgevaardigden op, te trachten het daar heen te leiden, dat op 6 Juli uitsluitend de artt. 1 en 45 worden behandeld en op het laatstgenoemd art. namens de afdeeling het amendement in te dienen, door Prof. Stokvis aanbevolen.

De Heeren van der Mandere en Merens maken bezwaar het hun opgedragen mandaat te blijven vervullen; zij blijken daartoe echter bereid te zijn, indien zij versterkt worden. Naar aanleiding daarvan worden nog tot afgevaardigden benoemd de Heeren Mr. J. N. van Hall en T. H. de Beer; de laatste ter vergadering aanwezig, neemt de benoeming aan.

Niets verder aan de orde zijnde, sluit de Voorzitter de Vergadering.

ROTTERDAM. In de Vrijdagavond, onder voorzitterschap van den heer F. Ebeling, gehouden vergadering der te Rotterdam gevestigde afdeling van het Nederlandsch Tooneelverbond heeft zich eene breedvoerige beraadslaging ontwikkeld over de voorstellen, door het Hoofdbestuur ingediend betreffende de reorganisatie der Tooneelschool. Deze beraadslaging liep hoofdzakelijk over het beginsel, door het Hoofdbestuur nedergelegd in artikel 1 van het voorstel tot wijziging van het reglement der Tooneelschool. Door den heer Horn werd op uitvoerige wijze de stelling verdedigd, dat er aan de eigenlijk gezegde vakschool eene voorbereidende school behoort verbonden te blijven. Naar zijn oordeel, geeft het Hoofdbestuur in zijne voorstellen blijk van op twee gedachten te hinken. Het wil enerzijds de voorbereidende school afschaffen, maar laat haar door eene achterdeur weër binnen, n.l. door de instelling der adspirant-leerlingen. De heer Horn drong er krachtig op aan, dat de afdeling Rotterdam ten aanzien van de voorbereidende school zich bleef handhaven op het standpunt, door haar ingenomen in hare bekende voorstellen van 1885. Die voorstellen zijn indertijd hevig aangevallen; maar dat zij hunne uitwerking niet hebben gemist, blijkt o. a. daaruit, dat thans de juistheid van het denkbeeld: als de voorbereidende school gehandhaafd blijft, moet zij op eenvoudiger voet zijn ingericht dan nu het geval is, niet langer tegenspraak vindt. De heer Horn bestreed voorts de wijze waarop het Hoofdbestuur thans de toelating tot de vakschool wil regelen op verschillende punten, en trachtte in het bijzonder het onvoldoende en gevaarlijke aan te toonen van de bepaling, dat als leerlingen tot de vakschool zullen kunnen worden toegelaten degenen, die eene Hoogere Burgerschool met driejarigen cursus hebben bezocht.

De heer Le Gras stelde zich op een enigszins ander standpunt. Volgens hem zou van eene eigenlijke vakschool pas kunnen gesproken worden, wanneer het gold de voor het tooneel vereischte opleiding te geven aan jonge lieden die den leeftijd hebben bereikt, op welken over hunne geschiktheid voor het tooneel kan worden geoordeeld. Dit nu kan noch op den 13-, noch op den 15jarigen leeftijd geschieden, doch pas op zijn vroegst op het 18e jaar. Intusschen zal, naar zijn oordeel, bij de hier te lande bestaande toestanden steeds de behoefte aan eene voorbereidende school blijven bestaan, en daarom is het zaak, de geheele regeling in den eenvoudigsten en minst kostbaren vorm te gieten, die mogelijk blijkt.

Den heer Ebeling stelde op den voorgrond dat, ware het geld daarvoor beschikbaar, hij een voorstander zou zijn van eene voorbereidende school, doch deze dan naast de vakschool, beide onafhankelijk van elkaar, en onder andere hoofden gesteld. Nu echter het geld ontbreekt, moet men zich tot de vakschool bepalen, en de heer Ebeling betwijfelt niet, dat ook, lettende op de aangroeiende belangstelling in welke het nationaal tooneel zich in de laatste 10 jaren mag verheugen, eene goed ingerichte vakschool wel leerlingen zal trekken. De opmerking, dat het Hoofdbestuur op twee gedachten hinkt, wordt door Spr. volkomen beaamd. Bij het hoofdbeginsel echter: dat der vakschool, kan Rotterdam zich thans volkomen aansluiten. De voorbereiding moet worden gevonden, hetzij op de hogere burgerschool, hetzij op de lagere school, maar geheel onafhankelijk van de tooneelschool. Het is voor de kinderen der artisten niet gewenscht dat zij reeds op jeugdigen leeftijd in eene tooneelschool worden afgezonderd. Zij moeten integendeel althans het eerste gedeelte van hun jongelingstijd zooveel mogelijk doorbrengen in de gewone maatschappelijke omgeving, en zullen dan, door het onderwijs op H. B. S. of goede lagere school, genoegzaam algemeen ontwikkeld kunnen worden om met goed gevolg de vakschool te bezoeken. In ieder geval is het wenschelijk dat, nu eene jarenlange practijk het onvoldoende

van het tegenwoordige stelsel heeft geleerd, daarmede thans flinkweg gebroken worde, opdat de tooneelschool niet blijve wat zij thans is, eene instelling die bijna uitsluitend ten goede komt aan slechts enkele tooneelgezelschappen. Met algemeene stemmen werd ten slotte besloten, dat de afgevaardigden ter aanstaande algemeene vergadering vóór art. 1 zullen stemmen. Toen daarmede het beginsel uitgemaakt was, ontspan zich verder nog eenige gedachtenwisseling over de afzonderlijke artikelen van het ontwerp-reglement. Daarvan zij o. a. vermeld, dat besloten werd, voor te stellen in art. 2a ook het onderwijs in *zang* op te nemen, alsmede dat in gymnastiek en piano-spelen; terwijl tevens zal worden voorgesteld, bij de te onderwijzen talen ook het Engelsch te voegen, onder nadrukkelijke bijvoeging dat het taal-onderwijs hoofdzakelijk met het oog op de uitspraak zal worden gegeven. Voorts zal o. a. worden voorgesteld, aan te dringen op het vervallen der artikelen 37 (nieuw) en 41 tot en met 44 (oud). Ten slotte werd beraadslaagd over het voorgestelde artikel 45 (de adspirant-leerlingen). Dit artikel werd om verschillende redenen afgekeurd. De slotsom van het debat was, dat de afgevaardigden gemachtigd werden, zich vóór de lezing te verklaren, welke voor artikel 45 door de afdeling 's-Gravenhage zal worden voorgesteld.

Tot afgevaardigden werden benoemd de heeren Jean Browne en G. Pekelharing.

DEN HAAG. De vergadering der leden van den 24en Juni is hoofdzakelijk bijeengeroepen ter bespreking van den Beschrijvingsbrief der voortgezette 18e Algemeene Vergadering van het Ned. Tooneelverb. te Amsterdam op 6 Juli te houden. (Zie N°. 1A van »Het Tooneel«).

Alvorens over te gaan tot de artikelsgewijze behandeling der voorstellen van het Hoofdbestuur tot reglementswijziging, geeft de onder-voorzitter, de heer D. P. van Heyst, die wegens uitstедigheid van den Heer M. Hymans van Wadenoyen het presidium waarneemt, den leden de gelegenheid, over de algemeene strekking dezer reglementswijziging hunne denkbeelden te ontvouwen.

De Heer *Stam* wenschte eerst nog een paar algemeene opmerkingen in het midden te brengen. Hij heeft tot zijne verwondering gezien, dat twee bijlagen, die noodzakelijk zijn tot het vormen van een helder oordeel, bij den beschrijvingsbrief ontbreken, en wel ten eerste eene begrooting van de Tooneelschool, ten tweede een leerplan. Zonder begrooting weet geen der leden van het Verbond, of deze reorganisatie al dan niet tot bezuiniging zal leiden. Bij vele leden stond die vraag wel degelijk voorop bij het beoordeelen der thans ingediende hervormingsplannen. Spreker heeft alle vertrouwen in »het Hoofdbestuur,« maar het gaat toch niet aan, vóór of tegen een voorstel te moeten stemmen, waar een groot aantal vraagpunten zich voordoen en niet opgelost kunnen worden; zoo, de vragen: »Blijft het salaris van den directeur even hoog als vroeger of stelt het Hoofdbestuur, nu genoemde titularis wellicht het minder druk zal hebben, eene vermindering voor? »Hoe is de regeling van het onderwijs in het Fransch en Duitsch met dezen nieuwen toestand?« En zoo is er veel meer.

Ook de Heeren Maas Geesteranus en van den Tol zijn van meening, dat eene begrooting, zij het dan ook eene, die niet op een cent na sloot en vooral een vast leerplan niet hadden mogen ontbreken. De laatste verbeeldt zich, dat het misschien niet onmogelijk zou zijn, dat het Hoofdbestuur op de Algemeene Verg. te Amsterdam alsnog eene begrooting en een leerplan ter tafel bracht. — Op voorstel van den heer *van Heyst* wordt besloten, zonder hoofdlijke stemming den Secretaris uit te noodigen het Hoofdbestuur te verzoeken, om zoo mogelijk beide bedoelde stukken den *6den Juli* aan de afgevaardigden ter beoordeeling aan te bieden.

Thans vraagt de Heer *Ising* het woord. — Spreker zoekt het zwaartepunt van deze reglementswijziging in het nieuwe artikel 45. Aldaar staat: »de Voorbereidende school kan door het »Nederlandsch Tooneelverbond" gesteund en geregeld worden." Spreker heeft tegen deze formulering maar één bezwaar, edoch een bezwaar, dat voor hem de geheele reglementswijziging onaannemelijk maakt: hij wilde uit de aangehaalde alinea het woordje *kan* geschrapt zien en dus lezen: »de Voorbereidende school *wordt* door het »Nederl. Tooneelv." gesteund en geregeld." — Spreker is van meening, dat een voorbereidende school moet blijven bestaan. Het deed de Commissie van Beheer en Toezicht, waarvan Spreker deel uitmaakt en in welke betrekking hij gelegenheid had, om van nabij met den invloed der Tooneelschool kennis te maken, dan ook genoegen, dat het Hoofdbestuur niet zoo vast aan zijn plan, om van de Tooneelschool uitsluitend een vakschool te maken, heeft vastgehouden: dat blijkt uit Art. 45. — In het begin is zeer zeker de fout begaan, den meesten nadruk te leggen op de voorbereidende school; maar men zij thans voorzichtig, en ga niet over tot het andere uiterste; uitsluitend een vakschool is, volgens spreker, het begin van den ondergang der tooneelschool. Hij stelt voor, dat de vergadering hierover eerst in principe beslisse.

De Heer van Heyst meent, dat deze discussie eigenlijk hoort bij art. 45 en de Vergadering is nog niet aan art. I begonnen. De Heer *Ising* meent echter, dat juist *art. 45* alles beheerscht en zou daarom er voor zijn dat artikel eerst te behandelen. De Heer *Maas Geesteranus* gelooft, dat de Verg. thans met de behandeling der artikelen kan beginnen, daar de hoofdvraag, de beginselkwestie, staat uitgedrukt in art. I.

Op eene vraag, of het wel wenschelijk is elk artikel afzonderlijk in behandeling te nemen (door den heer *Belinfante* gedaan), antwoordt de Voorzitter, dat hij, ook ter wille van de afgevaardigden, het noodig acht, het oordeel der vergadering over elk artikel te vernemen.

De wijzigingen in de bestaande artikelen worden alsnu artikel voor artikel in behandeling genomen.

(Over de artikelen, waarin in dit verslag geen melding wordt gemaakt, werd geen discussie gevoerd).

Art. 1. De Heer *Ising* is, op bovenvermelde gronden, tegen dit artikel en wel tegen den eersten regel: »de Tooneelschool is een vakschool"; nu *Art. 45* ten minste nog plaats overlaat aan de voorbereidende School, wil hij in art. 1, niet zoo nadrukkelijk vermeld zien staan het woord »vakschool." De Heer *Maas Geesteranus* is het daarmede volkomen oneens. Hij vindt het juist uitstekend, dat in het eerste artikel de bedoeling van het Hoofdbestuur duidelijk vermeld sta. De Heer van Heyst, vindt taalkundig den eersten zin niet fraai, maar kan toch wel met de opvatting van den heer *Maas* medegaan. In stemming gebracht, wordt artikel I aangenomen met 8 tegen 2 stemmen,

Tegen stemden de Heeren A. *Ising* en *Moresco*.

Voor stemden de Heeren *Haaxman*, *Jacobson*, *Belinfante*, *Maas Geesteranus*, *Cremer*, van *Heyst* *Stam* en v. d. *Tol*.

Art. 2. De Heer *Maas Geesteranus* maakt de opmerking, dat in dit artikel wel vermeld staat *in overleg met wien* het leerplan ontworpen wordt, doch niet *wie* het ontwerpt.

Art. 2a. De heer *Haaxman* stelt voor in het *tweede* jaar vooral acht te slaan op het onderwijs in »het teekenen" en in het derde jaar op dat in de »Schoonheidsleer," beide vakken, volgens spreker, zeer gewichtig voor de aanstaande acteurs en actrices.

De Heer van Heyst dringt ook vooral aan op »de Algemeene Geschiedenis."

De afgevaardigden zullen in den geest der Heeren *Haaxman* en van *Heyst* handelen.

Art. 6. (nieuw). De Heer *Maas Geesteranus* is tegen het costummagazijn; wanneer de leerlingen nu en dan opvoeringen geven, zal er vanzelf wel eene kleine verzameling

ontstaan. Spreker vindt het gevaarlijk in een artikel over zulk een magazijn te spreken, dit kan aanleiding geven tot groote geldverspilling. De Heer *Stam* is het met den vorigen spreker eens en stelt voor het geheele artikel te doen vervallen. Dit voorstel wordt goedgekeurd.

Art. 7. Tegen de vergroting der Commissie van Beheer en Toezicht verklaart zich de heer *Stam*. De commissie zou er z. i. niet doelmatiger door werken. Hoe meer leden eene commissie telt, hoe minder er in den regel tot stand komt; hij is echter wel voor het zitting nemen van twee leden van het Hoofdbestuur in de Commissie en stelt daarom de volgende verandering voor in

Art. 8. »De commissie bestaat uit: twee leden van het comité der Dames-patronessen, twee leden van het Hoofdbestuur der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen en *drie* leden door de Alg. Vergadering van het Ned. Tooneelverb. benoemd, waarvan *één* lid der Amst. Afd. moet zijn; verder uit *twee* leden van het Hoofdbestuur, waarvan wederom *één* lid der Amsterdamsche Afd. moet zijn."

Art. 15. Bij de behandeling van dit artikel wordt besloten, dat de afgevaardigden zullen vragen omtrent den termijn waarvoor de directeur wordt benoemd en omtrent de wijze, waarop hem eventueel ontslag zou kunnen worden verleend.

Verder wordt met algemeene stemmen besloten, op voorstel van den heer *Haaxman*. ¹⁰ om aan *Art. 15*, alinea I toe te voegen: »aan te wijzen door het Hoofdbestuur in overleg met de Commissie van Toezicht."

²⁰ om *Art. 15* alinea II, laatste zin, te lezen:

»Zijne jaarwedde wordt bij zijn benoeming geregeld door de Algemeene Vergadering."

Art. 16. De Heer *Haaxman* stelt voor in alinea II te lezen: »de leeraren worden door het Hoofdbestuur op voordracht der Commissie van Toezicht benoemd." Conform besloten.

De Heer *Belinfante* merkt op, dat dit reglement ook zwijgt over de wijze van ontslag te verlenen aan de leeraren. De heer *Haaxman* zou dit in handen van het Hoofdbestuur willen laten. Aldus besloten.

Art. 27. Ook hier wenscht de Heer *Haaxman*, »teekenen" genoemd te zien.

Art. 27^a. De Heer *Maas Geesteranus* is tegen dit artikel; hij ziet niet in, dat voor een aanstaand acteur juist de kennis aan de H. B. S. opgedaan, van zooveel meer nut zal zijn dan aan eene particuliere School.

Ook de heer van Heijst is tegen dit artikel. Wat ziet men toch voor bijzonders in die H. B. Scholen? Hij gelooft integendeel, dat een jongmensch veel meer in de gelegenheid zal zijn, datgene te leeren, wat voor hem als tooneelspeler nuttig kan zijn, dan aan de Burgerscholen, waar alle leerlingen natuurlijk over ééne kam geschoren worden.

De Heer *Maas* stelt voor het artikel ter schrapping voor te dragen; daartoe wordt besloten met 7 tegen 2 stemmen.

Tegen stemden de Heeren: Mr. F. *Stam* en *Moresco*.

Voor » » » *Haaxman*, *Jacobson*, *Maas Geesteranus*, *Cremer*, van *Heyst*, van den *Tol* en *Belinfante*.

De Heer *Ising* had de vergadering verlaten.

Art. 29. De Heer *Stam* vindt het onnoodig en zelfs verkeerd, hier wederom eene nieuwe commissie in het leven te roepen.

Wij hebben nu reeds: Het Hoofdbestuur, de Algemeene Verg., de Commissie van T. en B.; waarom nog eene nieuwe daarbij gevoegd? Spreker stelt voor in art. 29 te lezen: »Het onderzoek enz. ten overstaan der Commissie van B. en T. en verder in de volgende artikelen telkens in plaats van »Commissie van Onderzoek" te lezen, Commissie van B. en T."

Art. 36 en *36a.* De Heer *Stam* juicht het denkbeeld zeer toe, de examens gedeeltelijk in den vorm van een prijskamp af te nemen. Hij vreest echter voor vreemde

conflicten, indien de bepaling geheel blijft, zooals thans voorgesteld wordt. Wanneer bijv. een leerling onvoldoende is in de hoofdvakken, en hem door de jury voor tooneelspeelkunst een eerste prijs wordt toegekend, komt men toch in een vreemden toestand.

Spreker stelt voor de artikelen aldus te wijzigen, dat het spel uitsluitend blijft behooren tot de competentie van de Jury.

Art. 45 en 46. Door den Heer Maas Geesteranus worden in plaats van de door het Hoofdbestuur voorgestelde artikelen, andere voorgesteld, ten einde niet aan den eenen kant wederom binnen te halen, wat men aan den anderen kant verwiert. De Heer van Heyst is het met spreker volkomen eens en stelt voor de artikelen van den heer Maas Geesteranus bij acclamatie goed te keuren.

Aldus wordt gedaan.

De voorgestelde artt. luiden aldus:

Artikel 45. Het Hoofdbestuur kan, op aanvraag van eene afdeeling, uit de algemeene kas voor de voorbereidende opleiding van toekomstige leerlingen der Tooneelschool ondersteuning geven.

Aan het verlenen van die ondersteuning worden de volgende voorwaarden verbonden:

1° dat het Hoofdbestuur zich vooraf heeft overtuigd van de geschiktheid en aanleg van het kind;

2° dat de aanvragende afdeeling zich verbindt om voor de voorbereidende opleiding minstens hetzelfde bij te dragen als de uit de algemeene kas te ontvangen ondersteuning bedraagt;

3° dat de ondersteuning uit de algemeene kas het maximum niet overschrijdt, door de Algemeene Vergadering bij de vaststelling der begroeting bepaald.

Artikel 46 (overgangsbepaling.) Voor de tegenwoordige leerlingen der beide laagste klassen van de Tooneelschool bepaalt de Commissie van Beheer en Toezicht hoe verder in hunne voorbereidende opleiding buiten de Tooneelschool zal worden voorzien. Voorzover zij in het gebouw inwonen, kunnen deze toekomstige leerlingen aldaar verblijven tot aan hun toelatingsexamen. Is de uitslag daarvan ongunstig, dan houdt de inwoning op.

DORDRECHT, 28 Juni '89. In de, naar aanleiding van den laatsten Beschrijvingsbrief, gehouden afdeelvingsvergadering, gaat de meerderheid der tegenwoordige leden in hoofdzaak mee met de voorgestelde Reglementswijziging betreffende de Tooneelschool. Dordrecht heeft nog voor eenige jaren, in antwoord op het bekende Haagsche voorstel ter hervorming van de school, eene memorie gericht tot de zusterafdeelingen, waarin zij de toenmalige inrichting, die tot nu toe van kracht is gebleven, heeft verdedigd, als zijnde voorloopig nog de eenig mogelijke. Zij heeft evenwel gemeend dat thans de omzetting in vakschool noodig is geworden, eerstens omdat de voorbereidende klassen op den duur te veel geld kosten, in aanmerking genomen het kleine aantal gediplomeerde leerlingen, maar vervolgens omdat de kunstmatige opleiding van tooneelspelers zoo weinig mogelijk meer moet worden aangewakkerd. Er is reeds veel minder vraag dan aanbod in het vak, en de middelmatigheid vindt daardoor een te zwaren levenstrijd, dan dat het Tooneelverbond haar ontstaan verder noodeloos in de hand mag werken. Van daar dat Dordrecht zich zal verzetten tegen elke poging om eene nieuwe voorbereidende school, op welke wijze ook, in het leven te roepen of de mogelijkheid van haar bestaan te doen erkennen. Acht men den tijd van hervorming gekomen, goed, maar dan ook zonder weifeling vakschool en enkel vakschool gekozen.

Deze zienswijze der meerderheid maakt schrapping van Art. 45 noodzakelijk. Desnoods kan daarvan de eerste zin blijven staan. Eveneens vervalt het Concept-Reglement op pag. 11.

Verder heeft de Afdeeling bezwaar tegen het weglaten van rekenen in de rij der vakken, waarvan eenige kennis verplichtend wordt gesteld voor de toelating, (Art. 27), en tegen de opneming van »de kennis der geschiedenis van het tooneel en van de tooneelspeelkunst,» onder de hoofdvakken voor het eindexamen (Art. 36 nieuw). Andere opmerkingen, voor de redactie van belang, zullen door de afgevaardigden, te bekwaamere tijd, worden te berde gebracht. Deze zijn de HH. Mr. D. van Tienen Jansse, Dr. H. J. Kiewiet de Jonge en D. Crena de Jongh.

GRONINGEN, 25 Juni. De ledenvergadering, die heden was belegd naar aanleiding van den beschrijvingsbrief der voortgezette algemeene vergadering, was nog door andere leden dan die van het bestuur bezocht en daarin reeds lag — wij moeten het helaas bekennen — het bewijs eener meer dan gewone belangstelling, die zich trouwens ook in eene geanimeerde discussie uitte. Het resultaat der besprekingen leidde tot deze opdracht aan den afgevaardigde: Ter Algemeene Vergadering te verklaren, dat de Afdeeling »Groningen» in de voorgestelde hervorming der Tooneelschool tot eene meer speciale vakschool de vervulling ziet van reeds lang gekoesterde wenschen, en van de ingediende voorstellen dan ook met groote instemming heeft kennis genomen; dat zij echter in de bepalingen van art. 45 tot haar leedwezen bespeurt eene concessie aan de voorstanders van het bestaand regime gedaan, waardoor het vooruitzicht wordt geopend op bestendiging van een toestand, waarmede de Afdeeling juist voor goed wenscht te breken; zoodat alleen door eene wijziging van dat artikel de voorstanders zich den steun dezer Afdeeling kunnen verzekeren. Nog werd besproken de vraag: of niet van wege de Afdeeling stappen konden worden gedaan om hier voor de Noordelijke Provincies een eigen tooneelgezelschap te verkrijgen. Prof. van Hamel duidde nader de wijze aan, waarop hij de zaak geregeld wilde zien. De voorzitter beval dit punt aan de leden ter overweging aan, om het in de eerstvolgende vergadering nader in behandeling te nemen.

DELFT, 27 Juni 1889. In de op 26 Juni gehouden ledenvergadering der Afdeeling Delft van het Nederlandsch Tooneelverbond ter bespreking der voorstellen tot reorganisatie van de Tooneelschool, is besloten met het voorstel der Afdeeling Amsterdam mede te gaan, maar tevens duidelijk te doen uitkomen, dat er ook voor jongelieden, die elders hun opleiding genoten hebben, buiten den voorbereidenden cursus om, gelegenheid zal bestaan examen te doen voor de vakschool. Verder werd gewezen op het weinige systeem, dat bleek bij de inrichting der examens, waar dan eens de beslissing staat aan den Directeur en de leeraren, dan weer aan den Directeur en eene commissie van onderzoek, ja zelfs eens aan die commissie van onderzoek alleen. Ook werd aan de afgevaardigden opgedragen voor te stellen de commissie van onderzoek te doen vervallen en daarvoor in de plaats te stellen de commissie van beheer en toezicht.

Tot afgevaardigden werden benoemd de heer: J. Post van der Burg, Dr. C. J. Vinkesteyn en Mr. C. F. A. Milders.

HAARLEM. In de heden gehouden vergadering van leden der Afdeeling »Haarlem» van het Ned. Tooneelverbond, zijn de Punten van behandeling voor de voortgezette 18e Algemeene Vergadering te houden op 6 Juli e. k., ter sprake gekomen. Zonder discussie is besloten aan den afgevaardigde over te laten naar bevind van zaken te handelen.

Tot afgevaardigde is benoemd de heer Mr. Th. de Haan Hugenholtz, Secretaris der Afdeeling.

's-HERTOGENBOSCH. Vergadering van de Afdeling 's-Hertogenbosch van het Nederlandsch Tooneelverbond op 28 Juni 1889.

Tegenwoordig waren de heeren Mr. Boelens, Houba, Mr. de Josselin de Jong, en C. Tilwan.

Na goedkeuring van de notulen der vorige vergadering deelt de president Mr. Boelens met een enkel woord den tegenwoordig zijnden leden mede: dat deze vergadering is uitgeschreven om aan onzen afgevaardigde voor de voortgezette 18e Algemeene Vergadering een mandaat mede te geven, en verzoekt den heer Houba den leden eenige inlichtingen te geven, daar hij de vorige Algemeene vergadering bijwoonde.

De heer Houba geeft niet alleen de gevraagde inlichtingen, maar deelt de vergadering mede: dat hij door den heer Backer is uitgenoodigd om eene tusschenvergadering te komen bijwonen, alwaar de punten van behandeling opgegeven op 6 Juli e. k., ter sprake zouden komen. Tot zijn leedwezen had hij voor die uitnoodiging moeten bedanken, maar den heer Backer als zijn persoonlijk gevoelen geschreven, voor het behoud van de voorbereidende klassen te zijn.

Met dit gevoelen willen de leden zich wel vereenigen, doch Mr. de Jong merkt op: dat indien de Tooneelschool blijft bestaan, zooals die nu georganiseerd is, het z. i. wenschelijk was: dat er waarborgen werden gesteld, dat het Koninklijk Nederlandsch Tooneel en andere Noord en Zuid Nederlandsche directies ook de vruchten zouden plukken van die Tooneelschool, en dat zich niet meer het geval zou kunnen voordoen, dat een leerling (zooals juffrouw Herberich) *tusschentijds* de school verliet, en in het buitenland een engagement aanneemt.

Hij wenschte daarom den heer Houba, als afgevaardigde, het mandaat mede te geven: aan de vergadering op 6 Juli voor te stellen, de Tooneelschool te behouden met de voorbereidende klassen, zooals die nu bestaat; mits er eenige waarborgen worden gegeven, dat niet alleen toekomstige tooneelspelers van die inrichting zouden gebruik maken, maar zij ook na hun vertrek bij de Noord en Zuid-Nederlandsche directiën een engagement zouden trachten te verkrijgen.

Hij wilde o. a. 1°. dat ouders of voogden, die hunne kinderen of pupillen naar de Tooneelschool zenden, zich zouden verbinden: dat de leerlingen minstens gedurende 5 jaren na het verlaten van de Tooneelschool zouden trachten zich te engageeren bij een Nederlandsche Tooneel-directie. 2°. dat diezelfde ouders en voogden een waarborgsom zouden storten, die ten behoeve van het Nederlandsch Tooneelverbond zou zijn verbeurd verklaard, wanneer die leerlingen binnentijds de inrichting verlieten — of op eenige andere wijze hun engagement verbraken.

De vergadering kan zich met dit voorstel vereenigen, en machtigt den heer Houba in dien geest een voorstel aan de vergadering te doen.

De heer C. Tilwan vraagt hierop, hoe de afgevaardigde zou moeten stemmen, wanneer onverhoopt het voorstel van den heer de Jong werd verworpen.

De heer de Jong wenschte alsdan den heer Houba op te dragen te stemmen tegen de reorganisatie der Tooneelschool, en tegen het systeem van aspirant-leerlingen —; daar z. i. door tegen te stemmen wellicht de tegenwoordige toestand blijft, die hij verkieselijk acht boven de nieuwe voorgestelde reorganisatie. Na eenige discussie vereenigt de vergadering zich met dat gevoelen, en machtigt den heer Houba in dat geval tegen te stemmen.

INGEZONDEN.

AMSTERDAM, 23 Juni 1889.

De ondergeteckende, die een groot aandeel gehad heeft in de oprichting van de Tooneelschool en in de wijzigingen,

welke later in de organisatie van die school zijn gebracht, veroorlooft zich eene korte, maar ernstige waarschuwing te doen hooren tegen het door het Hoofdbestuur van het Tooneelverbond ontworpen plan van reorganisatie.

Het komt hem voor, dat het Hoofdbestuur zich een idealen toestand voor oogen heeft gesteld, maar geen rekening heeft gehouden met de werkelijkheid.

De aspiranten voor onze Tooneelschool worden gewonnen uit den kleinen burgerstand, de meesten zijn kinderen of aanverwanten van tooneelspelers (*enfants de la balle*), die geene opleiding op eene Hoogere Burgerschool kunnen ontvangen, en die ook aan zulk eene opleiding als voorbereiding voor de Vakschool weinig zouden hebben.

Aan de *jongens* geeft de Hoogere Burgerschool met 3 jarigen cursus te veel en te weinig. Te veel wiskunde, aardrijkskunde, kennis der natuur (elf uren 's weeks); te weinig taalonderricht. Men geve zich de moeite, een eindexamen van de H. B. school met 3 j. c. voor jongens bij te wonen, en vrage zich dan af, of men die jongelieden op de school zou kunnen gebruiken.

Voor de *meisjes* is er een ander praktisch bezwaar. De H. B. school met 3 j. c. voor meisjes alhier bevat de hoogste drie klassen eener school met 5-jarigen cursus. De meisjes komen er dus op haar 14^e of 15^e jaar, en verlaten de school op 17 of 18 jarigen leeftijd. Is dat de leeftijd, waarop zij de Tooneelschool met haar 3-jarigen cursus nog zullen gaan bezoeken? In het ontwerp van het Hoofdbestuur wordt van een toelating op 15-jarigen leeftijd gesproken.

Hoe dit te rijmen?

Wij ontvangen op onze school een bijzonder soort jongelieden, bijzonder wat afkomst, aanleg, genoten opleiding aangaat. *Voor hen is eene bijzondere voorbereidende opleiding onmisbaar.*

Dat heeft de ervaring geleerd — en van daar de tegenwoordige regeling. Toegegeven, dat men tot dusver met de toelating te toegevend is geweest — is dit een reden om het geheele stelsel te wijzigen?

Wil men de Tooneelschool niet zien verloopen, uit gebrek aan leerlingen, die aan de eischen van de Vakschool voldoen, dan behoude men de Opleidingsschool aan de Tooneelschool zelve, en bepale men zich tot een strenger toezicht op de toelating op deze voorbereidende school en een vereenvoudiging van het leerplan der Vakschool, in den geest als dit door het Hoofdbestuur is ontworpen.

J. N. VAN HALL.

De kosten van de voorbereidende afdeling der Tooneelschool.

Mijnheer de Redacteur.

In verschillende afdelingsvergaderingen is de afschaffing der voorbereidende klassen vooral verdedigd als een bijzondere bezuinigingsmaatregel. Met de daardoor vrijvallende gelden meende men de hervorming der vakschool te kunnen bekostigen. Maar ik heb overal te vergeefs naar cijfers gezocht, welke dit konden staven. Naar hetgeen ik uit de gemaakte opmerkingen afeid, schijnt men de kosten der voorbereidende afdeling op eenige duizenden te schatten.

Doch is dit juist?

Met eenig antwoord in het aanstaand nummer van Het Tooneel zult u zeer verplichten,

Uw belangstellende lezer

R.

[Aan de voorbereidende vakschool woru den leerlingen onderricht gegeven in: Lezen (5 u.) Uitspraak en Stemvorming (2 u.), Teekenen (1½ u.) Nederlandsche Taal (5 u.) Fransch (9 u.), Duitsch (2 u.) Geschiedenis, Vad. en Alg. (6 u.), Land- en Volkenkunde (2 u.), Rekenen (1½ u.), Costuumnaaien (1½ u.), Gymnastiek enz. (4½ u.) Deze cijfers zijn ontleend aan het programma over 87/88, niet

over 88/89, daar in dezen cursus in de hoogste klasse der voorbereidende Afdeeling slechts één leerling zat, die met met de andere klassen samenwerkte. Om nu de kosten van het onderwijs te berekenen moet men in het oog gehouden, dat de lessen in Nedl. taal gratis worden gegeven; die in het teekenen, de gymnastiek en het costuumaaien (trouwens door de dames-patronessen betaald) gemeenschappelijk met de leerlingen der Vakschool worden genoten, met uitzondering van 1 à 2 u. gymnastiek p. w., welke de leerlingen der voorb. Afd. meer ontvangen, zonder dat dit echter meer geldelijke offers eischt. De lessen in lezen, en geschiedenis komen voor rekening van den directeur; voor die in stemvorming wordt betaald f 320 (helpt van f 640) die in Fransch en Duitsch 750 (helpt van f 1500). Land- en Volkenkunde en Rekenen elk f 150. Te zamen dus f 1370; waartegen eene gemiddelde ontvangst aan schoolgelden van f 400 à f 500 n.l., van 10 leerlingen elk f 50 (waarvan echter een enkele soms vrijgesteld is) staat. De gemiddelde kosten zijn dus f 870 à f 970 of om een rond cijfer te nemen f 1000.

Wordt de vakschool hervormd, dan bezuinigt men op haar als maximum f 950 (n.l. f 750 voor lessen in Fr. en Duitsche taal en letterkunde; f 100 techniek v. h. drama, f 100 mythologie). Maar daartegenover staat, dat voor een goeden opklimmenden leergang, waarbij minder samenvoeging van leerlingen uit verschillende klassen mogelijk zal blijken, bij uitbreiding van het techniesch onderricht, de leeraars (leeraressen) in voordracht, spel, stemvorming, mimiek, teekenen, gymnastiek en schermen, costumeerkunde, allen meer uren zullen moeten geven, dus hooger beloond worden, terwijl de directeur dan nog veel meer lesuren zal moeten waarnemen dan thans op voorbereidende en vakschool samen. Natuurlijk hangt dit alles af van het vast te stellen leerplan; maar het door ons ontworpen ¹⁾ schatten wij de kosten der nieuwe vakschool alleen minstens even hoog als die van de geheele school. Red.]

1) Zie de bijlage tot de brochure; De opleiding onzer Tooneelspelers —, Amsterdam, A. RÖSSING.

ADVERTENTIËN.

HULSTKAMP'S OUDE GENEVER

is de zachtste en aangenaamste van smaak.

HULSTKAMP & ZOON en MOLIJN. Rotterdam, Coolvest 68/69.

Uitgave van A. RÖSSING, Amsterdam.

Zooeven verschenen:

PHYSIOLOGIE

VAN

De Nieuwe Gids.

Twee-maandelijksch tijdschrift

VOOR

LETTEREN, KUNST, POLITIEK en WETENSCHAP

onder redactie van

FREDERIK VAN EEDEN, F. VAN DER GOES,
WILLEM KLOOS en ALBERT VERWEY.

Prijs f —.60.

HOLLANDERS

IN

KLEEF

DOOR

een' Kleefschon Hollander

(EENE CAUSERIE)

Tevens reisgids met kaartje van Kleef
en omgeving.

Prijs f —.30.

NICOLAAS GOGOL.

DOODE ZIELEN

VERTALING EN NAREDE VAN

Dr. J. A. BRUINS.

2 dln. f 5.—.

Bij A. RÖSSING alhier zijn zooeven verschenen en bij iederen Boekverkooper verkrijgbaar:

DE OPLEIDING ONZER TOONEELSPELERS

opmerkingen naar aanleiding der hervormingsplannen

VOOR DE TOONEELSCHOOL

DOOR

L. SIMONS Mz.

Prijs f —.50.

MULTATULLI,

Eene stem uit Indië, door L. G. GERHARD, Leeraar a/d H. B. S. te Batavia met een voorbericht van A. W. STELLWAGEN . . . f 1.60

Tooneelstudies, verzameld door MR. J. N. VAN HALL EN

C. N. WIJBRANDS. Tweede uitgave. roy. 8°. f 3.75.

LÉO GRAAF TOLSTOÏ, De macht der Duisternis f 1.25

Bij P. N. VAN KAMPEN & ZOON, te *Amsterdam*,
verschenen:

ELLEN, door CORNÉLIE HUYGENS, Schrijfster van „Regina” f 2.25;
gebonden, verguld op snede f 2.90.

KWIK ME DIT, KWIK ME DAT! Schetsen uit het Geldersche
dorpsleven, door D. M. MAALDRINK, schrijver van „Uit de Graaf-
schap”, „Herodes”, „Jan Masseur”. f 2.40. Gebonden f 2.90.

WOLKEN. Uit de nalatenschap van ERNST AHLGREN. Naar het
Zweedsch door PH. WIJSMAN. Voorafgegaan door een woord
over de Schrijfster en hare werken f 2.40. Gebonden f 2.90.

KITTY. Uit het Engelsch van Margaret Majendie, door A. C. K.
Twee deelen f 5.90.

OP REIS NAAR HEINDE EN VER, door MAX ROOSES. Met
10 platen van Armand Heins, en een door Michiels geëst portret
van den schrijver. f 3.25.

Verschijnt des Zaterdag om de 14 dagen bij Ch. A. van Zeggelen te Amsterdam.

Leden van het Tooneelverbond ontvangen dit Tijdschrift gratis.

Voor niet-leden bedraagt de prijs, per jaargang van tenminste 16 afleveringen, f 4,—. Franco per post f 4.25.

Brieven en stukken, de Red. betreffende, adresseere men aan den Redacteur, KEIZERSGRACHT 547. Opmerkingen betreffende de verzending en opgaven van abonnementen en advertenties in te zenden aan den Drukker-Uitgever. ACHTERBURGWAL 84.

EXTRA-NUMMER N°. 1^c.

29 AUGUSTUS 1839.

XIXe JAARGANG.

INHOUD:

Bericht. — Verslag ~~van~~ voortgezette Algemeene Vergadering. — Necrologie. — Snippers.

B E R I C H T

Ter voldoening aan den wensch, van verschillende zijden geuit, dat de bewaring der a ringen van ons orgaan tijdens den duur van één jaargang mocht worden vergemakkelijkt het verkrijgbaar stellen van portefeuilles, zijn maatregelen genomen om diegenen onzer lezers, die dit verlangen, aan een dergelijke portefeuille te helpen. Na tijdige toezending van / 0.75 — per postwissel of in postzegels — aan het adres van den uitgever-drukker van ons orgaan, den heer TH. A. VAN ZEGGELEN, Achterburgwal 84, Amsterdam, met duidelijke opgave van naam en woonplaats, ontvangt men met de eerstvolgende aflevering van ons orgaan franco een portefeuille in geheel linnen, bedrukt met titel.

VERSLAG van de voortgezette Algemeene Vergadering van het Nederlandsch Tooneelverbond te Amsterdam, op 6 Juli, 's morgens 10 uur, in de groote zaal van Maison Stroucken.

Tegenwoordig: van het Hoofdbestuur de heeren prof. A. G. van Hamel, *Voorzitter*, J. H. Krelage, *Onder-Voorzitter*, M. J. Waller, *Penningmeester*, Jos Jacobson, Marcellus Emants en D. H. Joosten, *Secretaris*.

Voor de commissie van beheer en toezicht der Tooneelschool, de heer Prof. B. J. Stokvis en J. M. Haspels.

Als afgevaardigden voor de afdeeling Amsterdam, de heeren Taco H. de Beer, M. Merens en A. Fentener van Vlissingen; voor Rotterdam, Jean Browne en mr. Pikelharing; voor den Haag, mr. F. Stam; voor Leiden, F. L. B. Pleyte

en ; voor Haarlem, mr. de Haan Hugenholtz; voor Tiel, J. A. Hoeuff; voor 's-Hertogenbosch, M. J. Houba; voor Groningen, Mr. van Swinderen; voor Utrecht, F. L. A. Roeloffs Valk en H. P. L. C. de Kruijff Jr.; voor Dordrecht, D. Crena de Jongh; voor Delft, mr. C. F. A. Milders.

Verder de heeren S. J. Bouberg Wilson, directeur der Tooneelschool, F. van der Goes, Kapteijn, Reijding, Le Gras en L. Simons, leeraren aan die school, F. A. Houtman en dr. W. F. Loman.

De voorzitter, prof. A. G. Van Hamel, opent de vergadering met de volgende toespraak:

Mijne Heeren!

Ingevolge de opdracht door deze vergadering ten 15^{den}

Mei 1.1. ons verstrekt, hebben wij, hoofdbestuurders van het Nederlandsch Tooneelverbond, de eer in deze opzettelĳk daartoe belegde samenkomst. eenige wijzigingen van het Reglement op de Tooneelschool aan uwe beraadslagingen te onderwerpen.

Reeds werd door U instemming betuigd met het algemeen beginsel waardoor het Hoofdbestuur, bij het ontwerpen dier wijzigingen, zich wenschte te laten leiden. Met ons waart gij van oordeel, dat de Tooneelschool, meer dan tot dusverre het geval is geweest, aan hare eigenlijke roeping, een *vak-school* voor tooneelspelers te zijn, moest beantwoorden.

Voorloopig lag het dus enkel op onzen weg, dit beginsel duidelijk uit te spreken en de bepalingen van het reglement zóo te formuleeren dat het den bestuurders der school mogelijk zou worden en gemakkelijk zou vallen dit karakter van zuivere vakschool aan die inrichting te geven.

Dit gedeelte onzer taak hebben wij vervuld door in art. 1 de Tooneelschool te noemen »een vakschool ter opleiding voor Nederlandsche tooneelspelers» en door in de volgende artikelen de grondslagen aan te geven waarop, naar ons oordeel, het leerplan dier school moet berusten. Zoo hebben wij den leertijd verdeeld in een cursus van drie jaren, zoo hebben wij de verschillende vakken genoemd, meest zuiver technische, waarin onderwijs zal gegeven worden, met aanwijzing, in algemeene trekken, van de opklimming en de ontwikkeling die bij het onderricht in sommige vakken behoort te worden in acht genomen: eerst oefening in het lezen, dan in dramatische voordracht en spel, eindelijk in samenspel; eerst een overzicht van de geschiedenis van het Tooneel en de tooneelletterkunde; daarna uitvoeriger behandeling van de voornaamste periodes dier geschiedenis; eerst bestudeering van dramatische fragmenten, daarna van geheele rollen. In die opklimming van het eenvoudige en het algemeene tot het samengestelde en het bijzondere ligt de methode opgesloten waarnaar het uitvoerige leerplan, door de Commissie van beheer en toezicht en het hoofdbestuur, met medewerking van den Directeur en de betrokken leeraren zal worden opgemaakt.

Dit leerplan thans reeds in bijzonderheden uit te werken en er hiervan reeds heden mededeeling te doen scheen ons *eyenmin* mogelijk als wenschelĳk toe. Deze bijzonderheden te regelen ligt bovendien, naar wij meenen, niet op den weg eener wetgevende vergadering. Het is de eigenaardige taak van hen, die door haar belast zijn met het bestuur der inrichting en met de leiding van het onderwijs. Indien onze voorstellen in hoofdzaak door U worden aangenomen, hoopt het hoofdbestuur U te gelegener tijd van dit deel van zijn arbeid in kennis te stellen. Waarom het, door zich in het reglement tot het aangeven der hoofdlijnen te bepalen, het verwijt zou verdienen van met »vage voorstellen» voor den dag te zijn gekomen, verklaart het niet te begrijpen.. Dit verwijt heeft dan ook nooit het bestaande reglement getroffen, ofschoon daarin toch ook eenvoudig de vakken worden opgenoemd waarover, in de verschillende klassen, het onderwijs moet loopen.

Ook meenen wij, bij het aangeven der algemeene richting van het onderwijs op onze tooneelschool te geven, getrouw te zijn gebleven aan de bepaling, in art. 1 vervat, dat die school bestemd is voor de opleiding van Nederlandsche tooneelspelers. Zij, die beweren dat wij haar hebben ingericht naar het model van het Parijsche »Conservatoire de déclamation» kennen blijkbaar deze pépinière van Fransche tooneelspelers niet goed. Te Parijs toch wordt uitsluitend les gegeven in declamatie; van onderwijs in spel, vooral in samenspel, is daar evenmin sprake als van onderwijs in dansen en schermen, in grimeer- en in costumeerkunde, terwijl bovendien aldaar geen opklimmende reeks van klassen bestaat, maar enkel een indeeling van de leerlingen, onverschillig hoeveel studie jaren zij hebben, in eene der vier klassen van de verschillende »professeurs de déclamation»

Ik breng dit even in herinnering ten einde herhaling van eene daarop doelende bedenking, die in eene der afdeelingen geopperd is, in den loop uwer beraadslagingen te voorkomen.

Is aldus het hoofddoel van ons streven in de eerste artikelen van ons ontwerp duidelijk geformuleerd, in enkele andere voorstellen vindt gij eenige der middelen aangegeven, waardoor wij meenen dat de bereiking van dit doel kan worden bevorderd.

Daartoe reken ik de verduidelĳking en verscherping der voorwaarden van toelating, van overgang en van eervol ontslag der leerlingen, alsook het instellen van eene speciale commissie van onderzoek.

De onregelmatige wijze waarop de leden der Commissie van toezicht en van het hoofdbestuur tot dusverre van hun recht hebben gebruik gemaakt om op die toelating vooral invloed uit te oefenen, heeft het ons wenschelĳk doen voorkomen, daaromtrent eenige scherp omschreven bepalingen te maken.

Tot die middelen ter verhooging van het artistiek karakter onzer Tooneelschool reken ik verder de bepalingen omtrent het optreden eener jury van deskundigen bij de examens in voordracht en spel en omtrent het afnemen dier examens in den vorm van een prijskamp. Zoo eerst wordt, naar ons oordeel, aan de uitspraak over dit meest belangrijk gedeelte van de examens haar volle waarde gegeven. Hierover uit te weiden is overbodig, na de instemming die uwe vergadering reeds verleden jaar met de instelling van eene bijzondere jury heeft betuigd.

Als zulk een middel om aan onze school meer dan tot dusverre het geval was, het karakter van kunstinstituut te geven, moet, eindelijk, ook ons voorstel beschouwd worden om de voorbereiding van aspirant-leerlingen der tooneelschool los te maken, niet van het tooneelverbond, maar van de school zelve en haar, in den regel althans, buiten die school te doen plaats hebben. Omtrent dit punt loopen de gevoelens, blijkens de verslagen uwer afdeulings-vergaderingen zoozeer uiteen, dat het twijfelachtig mag schijnen, of deze vergadering op dit punt tot een resultaat zal kunnen komen dat allen bevredigt. Intusschen zal dit twijfelachtige toch wel niet geheel onmogelĳk blijken, wanneer ieder uwer er van overtuigd is, gelijk wij er van overtuigd zijn, dat deze quaestie eene quaestie is van opportuniteit, eene quaestie niet van doel, maar van middel. Het hoofdbestuur meent, dat de nauwe samenvoeging van voorbereidend en vakonderwijs aan het artistiek karakter der school schade heeft berokkend, en dat die voorbereiding, in den regel althans en voor die leerlingen welke wij het liefst onze school zouden zien bezoeken, even goed, ja, beter, buiten de school kon plaats hebben, mits het Tooneelverbond altijd gereed sta om, waar het noodig is, over die voorbereiding te waken en de goede richting, waarin zij moet geleid worden, te bevorderen. Voorshands blijven wij overtuigd, dat in de meeste steden wel inrichtingen van onderwijs te vinden zijn, waar toekomstige tooneelspelers de opleiding kunnen ontvangen, die hen geschikt maakt om het toelatings-examen voor de tooneelschool af te leggen. Intusschen stemmen wij gaarne toe, dat het somtijds wenschelĳk kan zijn, ten behoeve van kinderen uit de tooneelwereld afkomstig, — die zoo zij niet reeds hun voorbereidend onderwijs in de lokalen der Tooneelschool ontvingen, onvoorbereid en zonder onze Tooneelschool te bezoeken, naar het tooneel zouden gaan — een afzonderlijken cursus van voorbereidend onderwijs te geven.

Deze beide denkbeelden vindt gij in art. 45 van ons concept-reglement geformuleerd. Maar reeds in onzen kring vertoont zich deze opvatting bij de verschillende leden in verschillende kleurschakeering; wij beschouwen het door ons geformuleerde voorstel slechts als een middel om te bereiken wat wij bereiken willen. Blijkt het, dat een uwer een beter middel aan de hand weet te doen, zoo zullen

wij het onze gaarne prijsgeven, mits niet alleen het hoofdbeginsel »de Tooneelschool is eene zuivere vakschool» onaangetast blijve, maar de toepassing van dit beginsel ten volle verzekerd zij. Dat wij nog altijd bereid zijn in dezen te luisteren naar de stemmen die van rechts en naar de stemmen die van links tot ons komen, kan u allerminst verwonderen wanneer gij bedenkt, dat het jongste lid der Commissie van Toezicht, de uitverkorene der Algemeene Vergadering van 15 Mei, hier optreedt als vertegenwoordiger eener afdeeling die op dit punt zoo geheel anders denkt dan de meerderheid uwer vergadering van zes weken geleden dacht.

Slechts ééne opmerking zij mij, naar aanleiding van dit, wel secundair, maar toch hoogst belangrijk vraagpunt, geoorloofd. In vele afdeelingen heeft men het doen voorkomen, alsof wij al de toekomstige leerlingen der Tooneelschool van de H. B. Scholen verwachten, ja, ze alleen uit die inrichtingen wenschen te ontvangen. Na ons dit denkbeeld te hebben opgedrongen, heeft men het vervolgens van velerlei zijden bestreden en is men zelfs zoover gegaan van eene wijde kloove te graven tusschen ons »kunstinstituut» en de »on-artistieke» middelbare scholen. Was er reeds iets donquichotsch in deze aanvallen, wanneer men lette op de toelichting door ons van onze denkbeelden gegeven, niet minder zonderling moesten zij ons toeschijnen, wanneer wij ons herinnerden dat de Commissie van Beheer en Toezicht, onlangs eene circulaire zond aan de directeuren der H. B. scholen met driejarigen cursus, ten einde onder de jongelieden hunner inrichtingen van onderwijs, leerlingen voor de onze te werven, en wanneer wij bedachten, dat onze geheele Tooneelschool, de voorbereidende klassen inluis, te Amsterdam te boek staat als eene bijzondere inrichting van Middelbaar Onderwijs en aan het toezicht der gemeentelijke commissie van toezicht op de middelbare scholen is onderworpen.

Deze zaak, M. H. zal zeker de voornaamste plaats bekleeden in uwe discussies van heden. Ik heb getracht reeds bij voorbaat het standpunt aan te geven, waarop ik meen, dat wij allen ons in dezen hebben te plaatsen. Mocht niemand onzer daarbij de hoofdzaak uit het oog verliezen, wij, hoofdbestuurders, wenschen op deze bovenal den blik gevestigd te houden, en wij zullen dit blijven doen wanneer wij geroepen zullen worden leven te geven aan de nieuwe letters van het Reglement.

Evenals gij allen, zoo zijn ook wij ervan overtuigd dat het uitspreken van beginselen, het formuleeren van wenschen en plannen in een reglement slechts het begin is van het eigenlijke werk, de voorwaarde die het mogelijk maakt, meer niet.

Zal onze Tooneelschool werkelijk steeds meer een kunstinstituut worden, dan dient een goed en bruikbaar leerplan te worden gevolgd door leeraren, die niet alleen de noodige bekwaamheid en de noodige toewijding bezitten, maar die ook den noodigen tijd beschikbaar hebben voor hun werk; dan dient de betrekking nauwer en levendiger te worden tusschen onze school en het tooneel, dan dient de toekomst onzer leerlingen bij goede en geschikte tooneelgezelschappen te zijn verzekerd, dan dient ook bij deze de overtuiging steeds wakker te zijn, dat goede oud-leerlingen der Tooneelschool gelegenheid moeten hebben om zich te blijven oefenen, om hun talent methodisch te blijven ontwikkelen, dan dient er bij voortdoring voor gezorgd te worden, dat de gelegenheid om ook de groote modellen van het buitenlandsch tooneel te bestudeeren, aan de beste onder onze oud-leerlingen geschonken worde.

Het lag niet binnen de grenzen onzer taak om u reeds heden met deze en dergelijke plannen bezig te houden. Maar wij zijn ervan overtuigd, dat dit alles een voorwerp van bijzondere zorg behoort te blijven, van steeds grootere zorg behoort te worden.

Intusschen moge onze school steeds meer een geschikt

voorbereidings-instituut worden voor jongelieden, die smaak en aanleg hebben voor de wonderschoone kunst der dramatische vertooning. Aan de meestbegaafden de gelegenheid te geven op de best mogelijke wijze hunne gaven te ontwikkelen, en den ijverigen, schoon minder bedeeften, eene opleiding te geven die hen stempelt tot goede, beschaafde tooneelspelers, — ziedaar de dubbele taak waartoe onze school is geroepen. Moge zij met nieuwen lust tot die taak zich aangorden, wanneer het devies dat haar vaandel versiert, met een nieuwe draad, met een duidelijke letter gegeven is.

Die verandering van het devies is het werk, waartoe gij heden geroepen zijt en tot welks vervulling ik, met dezen hamerslag, uwe beraadslagingen open.

De Secretaris doet thans voorlezing van een brief ontvangen van de commissie van beheer en toezicht over de Tooneelschool. d.d. 27 Juni.

*Aan het Hoofdbestuur
van het Nederlandsch Tooneelverbond.*

De Commissie van Beheer en Toezicht over de Tooneelschool heeft de gelegenheid, om met U van gedachten te wisselen over de beginselen, die bij eene wijziging van het Reglement voor de Tooneelschool moeten in acht genomen worden, gaarne aangegrepen en had gehoopt, dat ook met betrekking tot de principieele kwestie, omtrent de al of niet opheffing der Voorbereidende Vakschool, meer overeenstemming zou verkregen zijn, dan uit de in den Beschrijvings-brief voor de 18e Algemeene Vergadering door U voorgestelde wijzigingen in het Reglement der Tooneelschool blijkt.

Zij acht het daarom te meer haren plicht, nu de tijd U ontbroken heeft haar advies in te winnen, met nadruk hare stem tegen de door U voorgestelde Artikelen 45 en 46 te verheffen.

Door deze artikelen toch wordt het voorbereidende vak-onderwijs, dat blijkens de ervaring van meer dan 10 jaren in verreweg de meeste gevallen voor de leerlingen der Tooneelschool onmisbaar bleek, en dat aan geene andere school kan gegeven worden, reeds dadelijk — althans voorloopig — geheel ter zijde gesteld.

Niet eens aan de tegenwoordige leerlingen der laagste klassen wordt voortzetting van dat Voorbereidend Vak-onderwijs gewaarborgd.

Alleen wanneer het aan het Hoofdbestuur blijkt, dat hunne voorbereidende opleiding buiten de (Tooneel)school niet naar eisch kan plaats hebben, wordt te hunnen behoeve de in Art. 45 bedoelde voorbereidings-school geopend.

Maar ook uitsluitend te hunnen behoeve. Immers Art. 46 bepaalt nadrukkelijk, dat binnen de eerste twee jaren tot de voorbereidings-school — waarvan het bestaan nog problematisch is — in geen geval nieuwe leerlingen zullen worden toegelaten.

Hoe de Commissie over de voorbereidende vakschool denkt, is U ten volle bekend. Zij acht haar voorloopig onmisbaar. Zij begrijpt intusschen dat men met haar daaromtrent van gevoelen verschillen kan. Maar mocht men haar gevoelen op dit punt niet deelen, dan acht zij het toch eene uiterst gevaarlijke proefneming, thans in eens, bijna plotseling, tot opheffing dier voorbereidende vakschool over te gaan. Men heeft geen tijd gehad de kringen waaruit de leerlingen, die de Tooneelschool bezoeken, voortkomen, met deze geheele hervorming bekend te maken. Anderzijds heeft men geen enkele waarborg, dat zich voor den aanstaanden cursus leerlingen zullen aanmelden, die aan het voor de Vakschool — VOOR DE SCHOOL — vereischte examens zullen kunnen voldoen. Het geldt hier niet de oprichting eener nieuwe Instelling, maar eene bestaande Inrichting voor kunstonderwijs, waaraan men toch

zeker niet gaarne het aantal leerlingen tot eenige weinige zou zien terug gebracht.

Een geleidelijke, een zeer geleidelijke overgang van den tegenwoordigen toestand in den door het Hoofdbestuur gewenschten schijnt der Commissie *dringend* noodzakelijk, wil men niet door deze maatregelen de Tooneelschool gedurende eenige jaren tot kwijnen in plaats van tot een nieuw leven brengen.

Nog altijd hoopt intusschen de Commissie, dat men de opheffing der voorbereidende vakschool als een ideaal zal willen beschouwen waarnaar men streven moet, en dat die opheffing geen voldongen feit worde, vóórdát de ideale toestand bereikt is. Men vergete toch niet, dat men in den tegenwoordigen stand van zaken met de voorbereidende vakschool een der krachtigste hefboomen loslaat, om op de algemeene ontwikkeling en beschaving der aanstaaende jeugdige tooneelspelers en tooneelspeelsters een gunstigen invloed uit te oefenen, en daarmede tegelijkertijd een der door het Nederlandsch Tooneelverbond tot nog toe met goed gevolg aangewende middelen tot verheffing van het Nationaal Tooneel voor goed prijs geeft."

De heer Prof. Stokvis leest vervolgens een brief voor van directeur en leeraren der Tooneelschool, door hen d.d. 2 Juli aan de Commissie van Beheer en Toezicht gericht. Deze brief luidde aldus:

WelEdelgeboren Heeren!

In hare bijeenkomst van Vrijdag 28 Juni l.l. heeft de Vergadering van Leeraren en Leeraars der Tooneelschool begrijpelijkerwijze de aanhangige reorganisatie-plannen van de school niet onbesproken gelaten.

Algemeen bleken de aanwezigen getroffen door het feit, dat noch het Hoofdbestuur noch uwe Commissie het noodig geoordeeld heeft, hetzij vóór het aan de orde stellen van die plannen, hetzij hangende de tusschen uw College en het Hoofdbestuur gerezen meningsverschillen, het oordeel in te winnen van de Leeraren der School, die, de behoeften en ontvankelijkheid der leerlingen van nabij kennende, zoowel op de noodzakelijkheid van den eenen als op de onuitvoerbaarheid van den anderen hervormingsmaatregel hadden kunnen wijzen.

Sprak reeds uit dit voorbijgaan der leeraren een voor hen zeker niet aangenaam gemis aan vertrouwen, die indruk was nog versterkt door de kennismaking met de bepalingen in het ontwerp-gereguleering betreffende de regeling der examens. De bevoegdheid om over het toelaten en diplomeren der leerlingen, alleen of *met* de Commissie van Toezicht te *beslissen*, wordt hun ontnomen en teruggebracht tot het genadig recht van daarbij te dienen van advies. En hoeveel waarde aan dat advies gehecht zal worden, volgt uit de toelichtende opmerking bij art. 29, dat *teneinde aan de beslissing over toelating en afwijzing de noodige waarborgen voor gestrengheid en onpartijdigheid te geven*, de instelling van eene Commissie van Onderzoek — *dus boven de leeraren — wenschelijk schijnt (?)*"

De aantijging, hier tot de leeraren gericht, als zouden hunne beslissingen zich niet door gestrengheid en onpartijdigheid kenmerken, heeft hen te dieper gegriefd, omdat zij ten eenenmale onverdiend is. Dat zij bij het beoordeelen van den vermoedelijken aanleg van adspirantleerlingen zich omtrent deze begaafdheid meer dan eenmaal vergist hebben, willen zij volgaarne erkennen; maar zij betwijfelen of zelfs de meest strenge examinerator zich ooit voor dusdanig zelfbedrog zou hebben kunnen vrijwaren, waar hij dien aanleg bij jeugdige leerlingen, als die de voorbereidende klassen wilden komen bezoeken, te toetsen kreeg. Daarenboven zijn de leeraren steeds de meening toegedaan geweest, dat — gegeven de ten onzent bestaande toestanden — de toelating tot de *voorbereidende klassen* niet

te licht mocht geweigerd worden aan jongelieden, van wie men bij voorbaat wist, dat zij, door hun familiebetrekkingen, toch eenmaal voor het tooneel bestemd waren. Blijkens de artt. 1 en 2 van de Verbondsstatuten is de instandhouding der Tooneelschool voor het Verbond geen doel, maar middel, en wel middel tot verbetering van ons nationaal tooneel. Die verbetering nu kon niet worden verkregen, zoolang het gewoonte bleef, dat allerlei personen zonder ontwikkeling, beschaving en voorbereidende studie de planken betraden, en daarom rustte, naar het oordeel der leeraren, op de school de taak, al diegenen tot zich te trekken, van wie het te vreezen stond, dat zij anders het aantal ambachtslieden onder den Nederlandschen tooneelspelersstand zouden gaan vergrooten. Waren zij eenmaal aan de school, en bleek het, dat de adspirant-kunstenaars geheel ongeschikt voor de planken waren, dan kon — wat ook werkelijk gebeurde — den ouders geraden worden, eene andere bestemming voor hunne kinderen te zoeken, terwijl dusdanige jongelieden, zelfs al hadden zij dan een middelmatig talent, na het doorloopen van de geheele school, ten minste oneindig betere elementen waren geworden dan zij zonder de school zouden gebleken zijn.

Let men op deze omstandigheden en overwegingen, dan treden de dusgenoemde *»slechte uitkomsten»* van het ondericht der school sinds haar bestaan — welke uitkomsten, naar den indruk der leeraren, aan bovenbedoelde aantijging ten grondslag liggen — in een geheel ander licht. De cijfers van 125 en 15 — als van leerlingen, welke de school bezochten en haar met diploma verlieten, voor het oogenblik aannemend en geen rekening houdend met zooveelerlei bijkomende omstandigheden als op *elke* inrichting van onderwijs steeds tijdens den cursus vele leerlingen tot heengaan nopen, komt men eenvoudig tot deze slotsom, dat van het jaar harer stichting af zooveel meer jongelieden voor het tooneel bestemd zijn geworden of zich daartoe aangetrokken gevoelden, dan er werkelijk aanleg en talent voor hadden. Dat die velen dan reeds vroegtijdig, *immers in hoofdzaak nog tijdens hun verblijf aan de voorbereidende afdeling* tot een ander en beter inzicht omtrent hun geschiktheid zijn gebracht, is voor ons tooneel een zegen geworden en strekt niet alleen der school tot eer, maar staaft ook tevens afdoende de onrechtmatigheid van het verwijt, dat de leeraren bij de toelating tot de *vakschool* niet gestreng en onpartijdig zouden te werk zijn gegaan. Dat zooveelen in den loop van den geheelen cursus zijn uitgezift, dat zoo weinigen het tot de vakschool en nog minderen het tot een einddiploma gebracht hebben — dit hoofddocument van de tegenstanders der bestaande inrichting — levert in zich zelf het krachtigst betoog tegen de bovenbedoelde aantijging van het Hoofdbestuur: *het bewijst de strenge nauwgezetheid, waarmee de leeraren steeds den toegang tot de vakschool bewaakt hebben en te werk zijn gegaan bij het verhoogen en diplomeren der leerlingen.*

Dit alles overwegend, heeft de vergadering van leeraren gemeend, niet alleen tegen dit onverdiend, publiek verwijt — 't welk het vertrouwen van het publiek, de ouders en de leerlingen in de school zeker niet kan verhoogen — ten krachtigste op te moeten komen, maar ook U te moeten in overweging geven, Uwerzijds ter a.s. Algemeene Vergadering alles in het werk te stellen, om de gewraakte ontwerp-bepalingen te doen schrappen. Daartegenover zullen zij er zich in verheugen, wanneer in het nieuwe reglement gewettigd wordt wat meestal eene gewoonte was, n.l. dat eenige leden Uwer Commissie *met* hen over toelating en verhoogen van gedachten wisselen en de beslissing gemeenschappelijk wordt genomen. Want waar te eener hunne positie tegenover hun leerlingen hen niet mag doen berusten in een voorstel, dat hun zelfstandig gezag dreigt te niet te doen, daar zullen zij te anderer een deel van de op hen rustende verantwoordelijkheid gaarne overladen op de schouders der heeren, aan wie de Algem. Vergadering het

toezicht op de school toevertrouwd. Ter voorkoming van verwarring achten zij evenwel de instelling eener afzonderlijke Commissie van Onderzoek minder gewenscht, doch meenen, dat aan alle verlangens en bezwaren tegelijkertijd zal worden te gemoet gekomen door eene bepaling, welke zou moeten voorschrijven, dat Uwe Commissie jaarlijks uit haar midden een vijftal leden aanwijst, die zich in den loop van dat jaar met de bijwoning van alle examens belasten, en dat de twee leden van het Hoofdbestuur, die in Uw Collegie zitting zullen hebben, rechtens deel uitmaken van die sub-commissie.

Ofschoon nog verder de andere onderdeelen van het nieuwe ontwerp-reglement door de vergadering van leeraren in dezelfde bijeenkomst besproken zijn, heeft zij gemeend, dit ook niet te moeten opdringen, maar zich te bepalen tot een protest tegen 't geen rechtstreeks op haar was bedoeld. Aan de twee leden van haar bureau heeft zij evenwel opgedragen om, desgevraagd, der Alg. Vergadering haar advies te doen kennen, en tevens U te verzoeken bovenstaand schrijven in die Alg. Vergadering voor te willen doen lezen.

Met verschuldigde hoogachting

Uw Dw. Dienaar,

(was geteekend) S. J. BOUBERG WILSON,

Voorzitter.

L. SIMONS Mz.,

Secretaris.

Na lezing zegt de heer Stokvis, dat de directeur der school wel nooit anders zal kunnen erkennen dan dat zijne aanmerkingen van invloed zijn geweest op de beraadslagingen der commissie.

De voorzitter opent nu de beraadslagingen over de alles-beheerschende kwestie, of de school voortaan zal zijn een vakschool zooals het hoofdbestuur voorstelt. De motie, om eerst over art. I en dan over art. 46 en 47 te beraadslagen, zooals Amsterdam heeft voorgesteld, neemt het hoofdbestuur over.

Mocht echter art. I verworpen worden, dan vervalt het geheele wetsontwerp.

De spreker wenscht nog in herinnering te brengen dat art. I niets anders behelst dan wat in de vergadering van 15 Mei in beginsel is aangenomen.

De heer prof. Stokvis ziet niet in dat de nieuwe formulering van art. I zooveel van de oude afwijkt, die ruimte liet voor breede toepassing. Daarom wil spreker vragen »wat wordt met art. I bedoeld?» Wordt daarmee gezegd, dat de school uitsluitend *vakschool* zal zijn en dat het voorbereidend onderwijs van de school zal worden verwijderd? Er heerscht daaromtrent verwarring. Wil het art. alleen scherper formuleeren dat de school een vakschool zal zijn tot opleiding van Nederlandsche tooneelspelers, dan doe ik opmerken dat de tooneelschool dit altijd geweest is en dat verwerping van art. I nog niet de geheele wetswijziging doet vervallen.

De Voorzitter. Art. I spreekt het beginsel uit »de Tooneelschool zij een vakschool.» Ik kan mij niet voorstellen dat de geachte commissie daartegen bezwaar hebbe.

De heer Pekelharing (afgevaardigde van Rotterdam): »Wanneer de afdeeling Rotterdam besloten heeft instemming te betuigen met art. I, dan heeft zij dit gedaan in de stellige overtuiging dat daardoor de weg gebaad wordt, die noodzakelijk moet worden bewandeld.

Rotterdam is vast overtuigd dat art. I zegt: de Tooneelschool moet zijn een vakschool geheel ingericht voor aanstaande Nederlandsche tooneelspelers zonder rekening te houden met hunne voorbereiding. Wanneer dit niet in art. I te lezen is, begrijp ik er niets van.

De heer Stokvis constateert nu dat er begripsverwarring heerscht.

De voorzitter: die begripsverwarring komt van Uw zijde. De tooneelschool is in de eerste plaats een vakschool, art. I prejudicieert volstrekt niet de wijze waarop de bestaande leemten in de voorbereiding zullen worden aangevuld. Ik zal er geen bezwaar in zien art. I aan te nemen en dan art. II.

De heer de Haan Hugenholtz (afgevaardigde van Haarlem.) Art. II is met art. I vergeleken lang zoo onschuldig niet. Er heerscht wel degelijk een principieel verschil tusschen het oude en het nieuwe art. I.

De voorzitter. Wij kunnen toch nooit beweren, geen voorbereidende school te kunnen stichten, omdat art. I dit belet en in art. II kan toch geen leerplan worden opgenomen. De geachte vertegenwoordiger van de commissie van beheer en toezicht zal zeker zijn zin krijgen, wanneer hij met het amendement Amsterdam meegaat.

De heer Stokvis. Ja wel, zoodra in art. I wordt gezegd: de vakschool en de voorbereidende school worden geplüst. Nu gij, mijnheer de voorzitter, hebt verklaard dat aan de tooneelschool een voorbereidende school kan verbonden blijven, nu heb ik geen bezwaar.

De heer Pekelharing. Het door de voorzitter medege-deelde geeft dus de bedoeling van het hoofdbestuur en kan bij het artikel, zoo mogelijk, worden uitgesproken, maar de hoofdzaak is de vakschool; en het voorbereidend onderwijs zal eerst dan gegeven worden, wanneer het mocht blijken noodzakelijk te zijn.

De heer Stokvis. Ik zoude wel een motie van orde willen voorstellen, om de kwestie van de voorbereidende school eerst te beslissen, maar aangezien de heer Pekelharing meent dat een voorbereidende school niet met art. I is overeen te brengen, is het toch noodzakelijk die kwestie eerst uit te maken.

De heer Krelage, (hoofdbestuurder). Mij dunkt wij moeten het beginsel aldus formuleeren: de vakschool is de school van het Nederlandsch tooneelverbond, de voorbereidende is geen permanente maar een temporaire school, zij kan van korten of langer duur zijn, maar nooit de school van het tooneelverbond. *Zóó* beschouwd geloof ik dat wij het allen omtrent art. I eens zijn.

De heer van der Goes. Wij hebben duidelijk gehoord dat dit art. I niet uitsluit een voorbereidende school in het lokaal en ik geloof dus — om de discussies te bekorten — dat wij kunnen stemmen over het artikel zooals het door U is voorgelicht, mijnheer de Voorzitter.

De Voorzitter. Mag ik vragen of de heer Stokvis zijn motie handhaaft?

De heer Stokvis. Na uwe verklaring trek ik ze in.

De heer Jacobson, Hoofdbestuurder. Ik sta verbaasd, wanneer ik hier mannen hoor reageeren tegen het besluit van de vorige vergadering. Daar is bepaald, dat er zoude komen een vakschool en ik verklaar, dat wanneer deze vergadering daarmee instemt, daardoor tevens is besloten dat het oude artikel I vervalt.

De heer Simons. Ware de voorstelling van den heer Jacobson juist, dan konden wij wel heengaan. Het beginsel in de vorige vergadering besproken, is, dat op de Tooneelschool het technisch-artistieke onderricht vóór het litterarisch-aesthetische zal gaan. Dit beginsel is door het woord *vakschool* in het nieuwe artikel I duidelijk neêrgelegd, doch daarmee heeft niet te maken, of wij aan de school nog eene bijzondere afdeeling zullen verbinden; het laat die geheele kwestie onbeslist.

De heer Stokvis leest voor wat in Rotterdam is beslist. Hierdoor is niet uitgemaakt dat de school uitsluitend vakschool zij.

De Voorzitter. De voorbereidende school is mogelijk, maar zij komt eerst in de tweede plaats.

Ik zal nu art. I in stemming brengen.

Art. I, in stemming gebracht, wordt aangenomen met algemeene stemmen.

De Voorzitter. Ik breng nu in discussie artt. 45 en 46 en zal vooraf een enkele opmerking maken. In het verslag van de vergadering in Dordrecht wordt gezegd dat zij voor opheffing is van al wat voorbereiding betreft. Mag ik vragen of Dordrecht in dien zin een amendement heeft ingediend?

De heer Crena de Jong, (afgevaardigde van Dordrecht). Ja mijnheer de Voorzitter.

De voorzitter. Het amendement is niet tot ons gekomen. Er zijn dus verschillende opinies, die ik zal resumeren. Dordrecht wil artikel 45 geheel schrappen. Den Haag wil voorbereidend onderwijs, onder zekere voorwaarden, maar niet een voorbereidende school vestigen. Het hoofdbestuur wil voorbereidend onderwijs evenals den Haag, maar alleen in bijzondere gevallen op de school te geven. Amsterdam wil het voorbereidend onderwijs — in de tweede plaats — aan de school laten bestaan, zolang de noodzakelijkheid daartoe blijkt. Rotterdam wil eenvoudig schrapping van art 45. Het voorstel den Haag heeft de verste strekking. Het voorstel Dordrecht is geen amendement maar eene eenvoudige verwerping.

De heer Crena de Jong: Ik ben niet met u eens dat ons amendement eigenlijk geen amendement is.

De heer Stokvis: Het is geen amendement.

De voorzitter: Wil men het in eene motie uitspreken dan zal ik het in stemming brengen.

De heer Crena de Jong wil met aansluiting bij Rotterdam eene motie stellen om art. 45 te schrappen.

De heer Stokvis. Zou Rotterdam een motie kunnen aannemen: »Het Nederlandsch Tooneelverbond bemoeit zich niet meer met het voorbereidend onderwijs?»

De heer Jean Browne (Rotterdam): Wij hebben nu duidelijk genoeg gehoord dat de voorbereidende school en de vakschool twee verschillende gedeelten zijn en het is ons niet te doen om te doen verklaren: »het Nederlandsch Tooneelverbond bemoeit zich niet meer met het voorbereidend onderwijs.» Wij wenschen alleen dat — wanneer de vergadering verklaart dat onderwijs te willen bevorderen — dit niet geschiede door het te verbinden aan de Tooneelschool.

De voorzitter: Wij wenschten geen nieuw artikel in het reglement te plaatsen, aangezien het er niet in te huis behoort. Maar daar er anders geen mogelijkheid bestond om het beginsel, dat het verbond zich met de voorbereidende studie der leerlingen wil bezighouden: uit te spreken, dan in het reglement voor de Tooneelschool, verzoek ik ook U over de vormkwestie heen te stappen. Mag ik vragen of iemand nog het woord verlangt?

De heer Stokvis. Mijnheer de Voorzitter! Ik zal trachten zoo veel mogelijk te voldoen aan uw verzoek en zoo kort mogelijk mijn oordeel in deze zaak te ontwikkelen. Ik zal verder dan ik zelf wel wensch moeten teruggaan tot de oprichting van de Tooneelschool, moeten teruggaan tot die historie om te komen tot het besluit tot afschaffing van het voorbereidend onderwijs. Dat besluit is opheffing van de Tooneelschool zelf. Toen de Algemeene Vergadering heeft ingesteld een kunst-instituut, heeft ze daaraan verbonden een man die een artist was, een artist in zijn hart, en de Algemeene Vergadering die de voorwaarden vaststelde, heeft gemeend den leeftijd niet te hoog te moeten stellen, want zij heeft geredeneerd, dat de kinderen die er voor bestemd zijn, zich al vroeg moeten voorbereiden en wel op den leeftijd van 13 jaren. En zoo is het gegaan bij de eerste oprichting, toen zijn aangenomen 2 leerlingen, beiden gelijk gesteld met leerlingen van het middelbaar onderwijs, en die, ik behoef het u niet te herinneren, waren opgeleid door »het Nut», dat dadelijk f 10.000 heeft beschikbaar gesteld voor de oprichting der school.

Ik spreek nu niet van de nieuwe leerlingen van later, maar van toen. Welnu, die leerlingen bleken zoo weinig voorbereid te zijn, dat reeds toen besloten werd dat verzuimde zoo goed mogelijk in te halen, en langzamerhand

kwam men er toe om te besluiten, dat aan de leerlingen die zich aanmeldden niet alleen kunstonderwijs, maar ook voorbereidend onderwijs zou worden gegeven. Zoo werd langzamerhand de school in meer klassen verdeeld, om toch maar te blijven in het gareel van het reglement. Dus ging het eenige jaren, en meer en meer werd het duidelijk dat wilde men een tooneelschool hebben, men daarbij moest hebben een voorbereidende school. Dat denkbeeld, langzamerhand door de ervaring werkelijkheid geworden, werd belichaamd in een reglement, en nu zijn wij in eene periode gekomen dat wij thans in een reglement zouden gaan vaststellen dat die voorbereidende school afgescheiden zal zijn van de tooneelschool. Zullen wij dat doen, dan moeten wij zekerheid hebben dat op die manier toch de tooneelschool goed bestaan kan. M. i. ligt het voor de hand, dat waar men iemand voor eene professie wil bestemmen men hem ook professioneel onderwijs moet geven. Het onderwijs, dat die leerlingen hadden genoten die het »Nut» ons indertijd had overgedaan, was niet voldoende. Het onderwijs op de tooneelschool moet met het oog op de professie van de leerlingen geheel anders zijn dan op andere scholen. Hier moet op den voorgrond staan lezen en voordragen en stemoefening. Dit nu geschiedt op de voorbereidende school van de tooneelschool, en dat zal men nu gaan prijs geven voor het najagen van een ideaal? Mijne heeren, de geheele tooneelschool valt, wanneer men de voorbereidende school opheft. Het is met deze school eveneens als met de Handelsschool. De ervaring heeft geleerd, dat om eene goede Handelsschool te hebben eene eigen voorbereidende school onontbeerlijk is. Immers zoodra men de leerlingen krijgt, kan men dan aanvragen ze op te leiden met het oog op hun later beroep; hun die kennis en die vaardigheid geven, welke zij later tot het volgen van het eigenlijk gezegde vakonderwijs behoeven. Als onze leerlingen de vakschool bereiken, is het goed, dat hun orgaan reeds gevormd is, dat zij hebben leeren zuiver spreken en goed lezen. Dit nu zijn dingen, welke op geene enkele andere inrichting van onderwijs worden beoefend, gelijk o. a. door mr. van Hall in zijn waarschuwend woord is opgemerkt. En tenzij ons leerlingen van goeden huize en uit eene beschaafde omgeving zullen komen toestroomen, zal eene eigen voorbereidende vakschool niet gemist kunnen worden; alhoewel zij ook dan nog nut zal kunnen stichten. Ik beroep mij hierbij op de opmerking van den bekenden physioloog Huxley, die het beginsel heeft uitgesproken, dat men, om den geest der menschen in eene bepaalde richting te sturen, vroeg moet aanvragen met ze daarheen te leiden. Dat nu zal niet het geval zijn met de leerlingen die men op eene H. B. S. heeft doen voorbereiden en het is op grond van deze overwegingen en de leer der ervaring, dat ik een dringend beroep op u doe, om in het belang van onze school en van ons tooneel het amendement der afd. Amsterdam aan te nemen. Doet gij dit niet, M. H. dan zult gij naar mijne overtuiging heden het doodvonnis hebben uitgesproken over onze school!

De heer De Beer. Prof. Stokvis bestreed het voorstel op historische gronden met een blik op het verleden, ik wensch het te bestrijden uit paedagogische gronden, met het oog op de toekomst.

We zijn het er over eens, dat het aantal vakken aan de Tooneelschool moet verminderen en dat opzettelijke voorbereiding en vakonderwijs meer op den voorgrond moeten treden, terwijl meer vakleeraren optreden. Zal echter het vakonderwijs, de technische opleiding eenig succes hebben, dan dient eene behoorlijke opzettelijke voorbereiding vooraf te gaan. Het ontwerp vertoont een zonderling beeld van hetgeen zou moeten, maar niet zou kunnen gebeuren en blijkbaar hebben de ontwerpers zich op de officieele verslagen verlaten in plaats van met de werkelijkheid te rade te gaan.

Hoe weinig het ontwerp van grondige kennis der zaak getuigt, blijkt bijv. uit de omstandigheid, dat men meende dat het onderwijs in de uitspraak van het Nederlandsch — zeker een der belangrijkste vakken, zooals dit op de gewone scholen gegeven wordt — voldoende voorbereiding voor de Tooneelschool zou wezen. Inderdaad, de leerlingen uit Groningen, Friesland, Zeeland, Gelderschen achterhoek en Twenthe zullen wel een beschaafde uitspraak medebrenge, alleszins passend voor een verbeterd en veredeld tooneel!

Het ontwerp gaat van de beminlijke meening uit, dat de leerlingen eener Hoogere Burgerschool met driejarigen cursus, bij het eindexamen en die eener Hoogere Burgerschool met 5 jarigen cursus aan het einde van het derde jaar »behoorlijke kennis der spraakkunst en een voldoende woordenschat» zullen hebben. Uit het stuk blijkt, dat de bedoeling is, dat de leerlingen zooveel van de vreemde talen kennen dat ze zonder inspanning een stuk in die talen kunnen lezen en begrijpen, zóó, dat zij het althans in den toon lezen. Maar zóóver komen die leerlingen, met zooveel leervakken gezegend, slechts bij hooge uitzondering. Wat kan aan overtuigd lezen en voordragen gedaan worden met klassen van minstens 18 à 25 tot zelfs 25 à 30 leerlingen, die gemiddeld in de eerste klass 4, in de tweede klasse 4 en in de derde klasse 3 uur les hebben in elke taal? In die uren moet het gecorrigeerd werk worden behandeld, de spraakkunst verklaard en gerepeteerd, oefening in de toepassing der taalregels gehouden: hoeveel minuten per leerling kan men dan aan lezen en voordracht wijden?

Nog daargelaten dat leerlingen van den leeftijd, waarop ze gewoonlijk drie klassen eener Hoogere Burgerschool hebben afgehoopen, niet naar de Tooneelschool zullen gaan, dewijl zij dan te oud zouden zijn voor elke andere betrekking, zoodat de Tooneelschool weldra ontvolkt zal wezen, zou toch ook, al kwamen er leerlingen, het leerplan der Commissie onuitvoerbaar wezen.

Men wil namelijk in de eerste klasse geven een »Overzicht van de geschiedenis van het Tooneel en de Tooneelletterkunde». Dit nu is *onmogelijk*, als men zich daarvan althans eenige vrucht belooft en van de laatste schijnt men nog al *veel* te verwachten, althans in het tweede en het derde jaar moeten »de voornaamste tijdvakken uit de geschiedenis van het Tooneel en de Tooneelletterkunde uitvoerig behandeld» worden. Welnu, op grond eener 23-jarige ervaring kan ik verklaren, dat zulk onderwijs, hoe goed ook gegeven, geenerlei vrucht kan afwerpen. Het onderwijs in de geschiedenis der letterkunde, na vier jaren jaren aan de hoogste klassen der Hoogere Burgerschool met 5-jarigen cursus gegeven, levert allertreurigste resultaten op, en geen wonder, want de leerlingen kunnen onmogelijk zooveel en zoo goed gelezen hebben dat zij met oordeel den gang van de geschiedenis der letterkunde volgen kunnen: zij hooren feiten vermelden, maar worden niet overtuigd. In weerwil van mijne bijzondere voorliefde voor dit leervak zou ik met het oog op de resultaten mijne stem er niet tegen durven verheffen als voorgesteld werd, dit vak van het programma te schrappen.

Maar de Commissie is nog in een ander opzicht op het dwaalspoor; zij verlangt geen onderzoek naar bekwaamheid van *die* adspiranten, die eindexamen van den driejarigen cursus hebben afgelegd! Zal men onder *deze* vooral aanstaande acteurs zoeken? Mijn ondervinding bij de tooneeluitvoeringen der Hoogere Burgerschoolen is altijd geweest, dat zich juist bij voorkeur *die* leerlingen daarvoor beijveren en op de planken schitteren, die minder dan de anderen smaak hebben in schoolsche wijsheid. Van alle middelen van voorbereiding voor de Tooneelschool is zeker examenstudie de minst geschikte.

In het belang der zaak moet ik dus om al de boven aangehaalde redenen de aanneming van het voorstel ten allersterkste ontraden.

Ik heb nog eens het woord gevraagd om te wijzen op het feit, dat men letterlijk aan alle zijden argumenten zoekt om den bestaanden toestand te veroordeelen. In den *Spectator* van j. l. Zaterdag lees ik o. a. een artikel, dat aan hatelijkheid niets te wenschen overlaat. Daarin schijnt men te betreuren of althans af te keuren, dat er personen waren, die »algemeen ontwikkelde en zedelijke menschen wilden vormen, die hun stand tot eer zouden verstreken» en als ernstigste beschuldiging wordt aangevoerd »dat van de 110 jonge lieden, na aftrek der leerlingen, welke thans nog de inrichting bezoeken, slechts 15 de school met diploma verlaten hebben.» We mogen zonder vrees voor tegenspraak aannemen, dat er nog 15 zijn, die de school *zonder* diploma verlaten hebben en haar toch tot eer verstreken; in allen gevalle, 't zijn alleen de dieren van *lagere* orde, die ons verbaasd doen staan over hun groote productiviteit. Eene kunstnrichting, die jaarlijks één wel voorbereid kunstenaar aflevert, heeft zeker alle recht van bestaan, maar ik zou willen weten, wat er gebeurd zou zijn als het ideaal van den schrijver in de *Spectator* bereikt ware en alle 110 hadden de school met diploma verlaten!

Het technisch onderwijs moet hoofdzaak worden zegt men algemeen. Volkomen juist, maar gaat men daarmede bij deze gebrekkige voorbereiding voort, nadat juist de oudere en de beste tooneelspelers en speelsters zelve overtuigd zijn van het nut der Tooneelschool, dan gaan we eenvoudig terug naar den tijd van vóór de stichting; dan komen de aanstaande acteurs dadelijk op de planken, we hebben immers enkele niet onverdienstelijke acteurs en actrices gehad, die lezen noch schrijven konden.

Waartoe echter zooveel over de toelating gesproken en alle hoop op het gewoon maatschappelijk onderwijs gebouwd? Men zou niet moeten wachten tot de leerlingen zich aanmelden, men moest de veelbelovende leerlingen zoeken, waar ze te vinden zijn, in kleine theaters, in liefhebberij-comedies en rederijkerskamers, zóó als Jules Janin, eenmaal Ristori vond bij de walmende lampen van een theatre van den zoo en zooveelsten rang.

De heer *Simons*. Mijnh. de Voorzitter. Ik heb opzettelijk gewacht met het woord te vragen, in de hoop, dat van de zijde onzer tegenstanders argumenten zouden worden aangevoerd, die mij zouden kunnen verklaren, waarom de voorbereidende afdeeling nu toch eigenlijk zou moeten worden veroordeeld. Wat de verslagen der afdeelingsvergaderingen hieromtrent leeren is toch van zeer weinig betekenis. Gaan wij ze slechts even na.

Den Haag oppert het bezwaar, dat het voorbereidend onderwijs het vakonderwijs zal overvleugelen. De heer Banck wijst er in zijn brief aan den heer Joosten op, dat de organisatie zoo kostbaar en omslachtig is, en de Voorzitter van de Rotterdamsche afdeeling verklaart, dat hij zeer gaarne de voorbereidende school zou willen behouden, wanneer die maar niet zoo duur was. Wanneer ik nu lees dat den Haag aanvullings-onderwijs wil, dan vraag ik mij af, welke voorstellingen hebben de heeren zich dan toch wel gemaakt van de kosten dier voorbereidende school? Welnu, ik heb de berekening in het tijdschrift medegedeeld: die vreeselijke voorbereiding kost op dit oogenblik *f* 1000. Er zijn nog andere argumenten te berde gebracht, maar ook deze snijden geen hout. Groningen deelt in haar zeer beknopt verslag mede, dat het altijd haar geliefkoosde wensch is geweest om die voorbereidende school weg te doen. Den Haag vrees voor de kosten. Rotterdam is eenigsins meer principieel geweest, men heeft daar gezegd dat men de leerlingen moet brengen in eene andere omgeving dan die van hunne kornuiten die ook voor het tooneel bestemd zijn; maar zij zijn immers niet alleen onder den invloed van hun kornuiten maar ook van de leeraren. Daartegenover nu stel ik de andere argumenten voor het behoud. Reeds heeft Prof. Stokvis er op gewezen, dat als algemeen beginsel geldt, de voorbereiding in te richten in verband met

de latere vakopleiding. Als wij om ons heen zien, vinden wij de toepassing: het gymnasium voor de universiteit; de H. B. school voor de Polytechnische school.

In 1886 heeft mr. Banck zich ook beroepen op Multatuli, maar die heeft juist het tegenovergestelde verlangd: »gij moet geen vakonderwijs geven, maar algemeene ontwikkeling". Er is verder door de afdeeling Dordrecht het argument te berde gebracht dat wij, als de tijd daar is om af te schaffen, dan ook ineens moeten doortasten. Maar is die tijd nu daar? Wij gaan op dit oogenblik den bovenbouw van de school veranderen, maar is het nu goed om ook de fundamenten te wijzigen? Wij gaan nu de vakschool nieuw inrichten; is het dan niet beter den uitslag hiervan af te wachten om te zien of de dusgenoemde onvoldoende uitkomsten van het onderwijs niet alleen aan de vroegere inrichting der vakschool te wijten waren? Eerst als wij zeker zijn dat onze directies geen acteurs aannemen vóór dat ze op de technische school zijn geweest, dan eerst komt de tijd dat die voorbereidende afdeeling kan opgeheven worden. Want dan zijn wij zeker, dat er geen kinderen van acteurs geheel onvoorbereid naar het tooneel zullen gaan.

De vergadering van Leerressen en Leeraars der school wenschte juist op dit punt de aandacht te vestigen, dat niet het geringste nut van de school hierin bestaat, dat zij veel jongelieden zonder aanleg, die eerst voor het tooneel bestemd waren, daarvan heeft afgehouden en die met aanleg voor een te vroegtijdig en onvoorbereid betreden der planken heeft behoed. Welnu, beide groote voordeelen zullen wij missen, zoodra men de voorbereidende afd. zal hebben afgeschafte.

Ik heb aangetoond dat voor al de heeren het hoofdargument is: »te duur". Ja ons onderwijs is duur, omdat in de eerste plaats goed onderwijs altijd duur is, maar in de tweede plaats omdat wij nog altijd een zeer klein getal leerlingen hebben.

Het woord is nu aan den heer *F. v. d. Goos*. Spr. wenscht gebruik te maken van de adviseerende stem die hij het recht heeft uit te brengen, om op enkele punten van de aanhangige zaak de aandacht te vestigen.

Hij is geenszins onvoorwaardelijk ingenomen met alles wat thans op de tooneelschool plaats vindt, noch met de tegenwoordige inrichting. Evenwel meent hij dat men niet de groote gebreken moet zoeken in het stelsel maar in de personen. Ook een minder goed stelsel kan slagen als het door geschikte menschen wordt uitgevoerd. Dit punt is niet aan de orde en zal daarom door spr. alleen worden aangestipt. Hij meent dat tot nu toe het onderwijzend personeel en in de verschillende besturende colleges het letterkundige en artistieke element niet genoeg vertegenwoordigd is. Klachten over te schoolse opvatting van de taal der tooneelschool kunnen uit het bestaan van deze leemte worden verklaard, niet uit het stelsel van voorbereidend onderwijs, dat onmisbaar is.

Nu dit systeem wordt behandeld wil spr. er het volgende van zeggen. De belangstellende leden van het Tooneelverbond zijn te verdeelen in vóór- en tegenstanders van voorbereidend onderwijs. Ook kunnen zij worden gesplitst in hen die de tooneelschool kennen, en in hen die haar niet kennen. Volgens spr. hebben deze beide klassificatiën een groote overeenkomst met elkaar. Inderdaad zal men vinden dat de meesten, zoo niet allen, die door hunne betrekking of anders met de Tooneelschool goed bekend zijn geworden, éénstemmig denken over het behoud van het elementaire onderricht. Daarentegen wordt hoofdzakelijk van buiten af oppositie gevoerd tegen de voorbereidende school ter wille van een onbereikbaar doel. De school immers moet worden ingericht naar de behoeften van de leerlingen; de school wordt niet gemaakt door voorschriften en wetsbepalingen maar door de omstandigheden; onmogelijk is het de leerlingen te vormen naar het model van eene school die gewenscht wordt, al zou het zeer wenschelijk

zijn indien men met een uitsluitende vakopleiding kon volstaan. Eene vijftien-jarige ervaring bewijst het tegendeel van deze mogelijkheid. En de geschiedenis leert tevens dat de vroegere tegenstanders van de voorbereidende inrichting tot het andere gevoelen overgaan naarmate zij de tooneelschool leeren kennen. Spr. noemt eenige voorbeelden en eindigt met een aansporing om niet het thans heerschende stelsel te wijzigen. Dit stelsel is noodzakelijk gebleken en het zou lichtvaardig en verderfelijk wezen met die noodzakelijkheid niet te rekenen.

Mr. F. Stam (den Haag). Ik wensch, mijnh. de Voorzitter, voorlezing te doen van de *amendementen*, door onze afd. voorgesteld, en van de begeleidende *toelichting*. De eerste luiden aldus:

Art. 45. »Het Hoofdbestuur kan, op aanvraag van eene afdeeling, uit de algemeene kas voor de voorbereidende opleiding van toekomstige leerlingen der Tooneelschool ondersteuning geven.

»Aan het verlenen van die ondersteuning worden de volgende voorwaarden verbonden:

»1° dat het Hoofdbestuur zich vooraf heeft overtuigd van de geschiktheid en aanleg van het kind;

»2° dat de aanvragende afdeeling zich verbindt om voor de voorbereidende opleiding minstens hetzelfde bij te dragen als de uit de algemeene kas te ontvangen ondersteuning bedraagt;

»3° dat de ondersteuning uit de algemeene kas het maximum niet overschrijdt, door de Algemeene Vergadering bij de vaststelling van de begrooting bepaald."

Art. 46 (*overgangsbepaling*). »Voor de tegenwoordige leerlingen der beide laagste klassen van de Tooneelschool bepaalt de Commissie van beheer en toezicht, hoe verder in hunne voorbereidende opleiding buiten de Tooneelschool zal worden voorzien. Voor zoover zij in het gebouw inwonen, kunnen deze toekomstige leerlingen aldaar verblijven tot aan hun toelatingsexamen. Is de uitslag daarvan ongunstig, dan houdt de inwoning op."

Bij de aanneming van deze amendementen vervalt het Concept-Reglement betreffende adspirant-leerlingen.

Ziehier nu onze toelichting:

De Haagsche afdeeling is sedert jaren van oordeel dat de Tooneelschool uitsluitend vakschool behoort te zijn, waarin behalve de technische en litteraire vakken, tot de tooneelspeelkunst behoorende, geen ander onderwijs behoort gegeven te worden dan hoogstens eenig herhalings-onderwijs in die vakken van het meer uitgebreid lager onderwijs (talen, geschiedenis) waarvan de studie tot voorbereiding voor het technisch onderwijs nuttig te achten is. Het eigenlijk voorbereidend onderwijs, hetzij men het tot het meer uitgebreid lager, hetzij tot het middelbaar rekent, wilde de afdeeling altoos van de school verwijderd hebben, omdat de ondervinding leert dat bij samenvoeging van het voorbereidend met het vakonderwijs het eerste het laatste overvleugelt, — omdat de kosten der inrichting daardoor sterk opgedreven worden, — en omdat tengevolge daarvan het vakonderwijs, dat toch ten slotte hoofddoel der Tooneelschool moet zijn, onvoldoende en gebrekkig wordt.

Op vele Algemeene Vergaderingen heeft de Haagsche afdeeling dit haar beginsel voorgestaan, doch zonder succes. De aankondiging van het Hoofdbestuur, dat het eene hervorming van de school in den zin eener uitsluitende vakschool zou voorstellen, maakte op haar dan ook een aangenamen indruk, omdat zij daardoor machtige bondgenooten in den door haar volhardend gevoerden strijd gewonnen had.

Uiterst teleurgesteld was echter de afdeeling, toen zij kennis nam van de definitieve voorstellen van het Hoofdbestuur. Allereerst in art. 1, en verder *passim* in het ontworpen Reglement vond zij haar beginsel terug, maar trof in de twee laatste artikelen bepalingen aan, zóó geheel met dat beginsel in strijd, dat de twijfel gewettigd scheen

of het begin en het einde van het Reglement wel door hetzelfde College was opgesteld. Hetzelfde beginsel was althans op die beide plaatsen niet te bespeuren.

Bij de artt. 45 en 46 worden de zogenoemde voorbereidende klassen, welke voortdurende samen koppeling met de vakschool deze geheel van aard zou doen veranderen en den tegenwoordigen, niemand voldoende staat van zaken continueeren, voor twee jaren bestendig, en ook na die twee jaren voortdurend de gelegenheid geopend om eene school van voorbereiding aan de vakschool te verbinden.

Dit kan niet. Meent de Algemeene Vergadering, die op 15 Mei 1889 aldus besliste, tot de toepassing van het steeds door de Haagsche afdeeling voorgestaan denkbeeld te moeten overgaan, dan moet de toepassing, — zij het ook desnoods proefneming, — zuiver zijn. Men moet aan het stelsel eene eerlijke en zuivere proefneming gunnen en het niet in toepassing brengen met bijvoegsels en restricties, die er de waarde van verminderen, en het Hoofdbestuur in verdenking brengen van aan de deugdelijkheid van zijn eigen voorstel te twifelen. Is dit het geval, dan is het beter de School te laten zooals zij is, en niet te gaan hinken op twee gedachten en met de andere hand terug te nemen, wat de eene den schijn aanneemt van te schenken.

De Haagsche afdeeling heeft hare zienswijze in een amendement op de beide laatste artikelen van het Reglement formuleerd. Zij geeft de redactie gaarne voor beter, maar hecht aan het beginsel: in geen geval voorbereidend onderwijs op de vakschool zelve. De Tooneelschool moet niet langer eene half lagere, half middelbare school zijn voor gewoon onderwijs, maar moet zich bepalen tot datgene waartoe zich elke vakschool bepaalt: de onderdeelen en bijzonderheden van het te onderwijzen vak.

De afdeeling gevoelt echter zeer goed dat met een eenvoudig verbod niet alles behoorlijk geregeld is. Zij neemt aan, wat bij herhaling door Hoofdbestuur en Commissie voor de Tooneelschool op de Algemeene Vergaderingen is aangevoerd, dat het met het oog op hunne herkomst, met de voorbereiding der jongelieden, die als aspirant-tooneelspelers zich aan de Tooneelschool aanmelden, zoo bitter slecht gesteld is, dat de goede grondslagen van kennis en ontwikkeling ten eenenmale ontbreken, welke vereischt worden om het later technisch onderwijs vruchtbaar te maken. Ook de opmerking, dat bij het opheffen der voorbereidende klassen de leerlingen voortaan in een weinig bevredigenden staat van beschaving de vakschool zullen bereiken, wordt door de afdeeling als gegrond erkend. Maar zij meent dat aan die bezwaren kan worden tegemoet gekomen langs een anderen weg dan door handhaving van het kostbaar voorbereidend onderwijs aan de vakschool zelve.

Zij meent het middel van bevrediging gevonden te hebben in eene nadere uitwerking van het in den aanhef van artikel 45 door het Hoofdbestuur zelf aanbevolen stelsel van beurzen of toelagen.

Dat de toekomstige tooneelspelers, wanneer de Tooneelschool uitsluitend vakschool wordt, een onvoldoend voorbereidend onderwijs zullen ontvangen, ligt deels aan financiële redenen, deels aan verkeerd inzicht bij de ouders. Het toelagenstelsel, gelijk het in het amendement is nedergelegd, komt daaraan tegemoet. De toelage ontheft de ouders van het financieel bezwaar en geeft tevens aan hem die de toelage geeft, Hoofdbestuur en Afdelingsbestuur, invloed op de opleiding zelve, — recht van aanwijzing van de inrichting en omgeving waar die, met het oog op de individuele behoeften van de toekomstige leerlingen der school, zal moeten genoten worden, — voortdurend toezicht op de opleiding en de vorderingen van den leerling.

De samenwerking van Hoofdbestuur met de afdeelingen en de voor het verlenen der toelage gestelde voorwaarden dienen om aan de Algemeene Vergadering waarborgen te geven, dat niet met te groote gulheid ten bate van het

voorbereidend onderwijs, uit de algemeene kas gelden verstrekt worden.

Het amendement op artikel 46 dient om verkregen rechten te waarborgen. Zijn er thans leerlingen van de voorbereidingsklassen in het gebouw gehuisvest, — het is der afdeeling niet bekend of dit het geval is, of niet, — dan kan hun dat eenmaal toegekend voorrecht niet ontnomen worden. Maar zoo de huisvesting bestaan blijft, de voorbereidende opleiding in de Tooneelschool dient te vervallen, al wordt die aan de hierbedoelde leerlingen door de zorg der Commissie en op kosten van het Tooneelverbond (elders) verstrekt. Wanneer deze leerlingen bij het toelatings-examen blijken geven van ongeschiktheid om op de vakschool te worden geplaatst, dan is het natuurlijk dat de inwoning ophoudt.

Ofschoon het principieel bezwaar, dat de afdeeling tegen het door het Hoofdbestuur voorgesteld artikel 45 heeft, — de halfheid en stelselloosheid, — haar van het opperen van andere bedenkingen onthef, wil zij toch op den vreemden toestand wijzen, die uit de aanneming van dat artikel zou voortvloeien. Men zal het ééne jaar geen, het andere jaar wél voorbereidende klassen hebben, wellicht voor één enkel leerling. Zal men op zulke losse grondslagen onderwijzend personeel kunnen bekomen? Dit bezwaar moet er noodwendig toe leiden, dat men de voorbereidende klassen voor goed continueert. Maar dan is deze geheele reglementsherziening overbodig, en doet men beter met naar oud-vaderlandschen trant, na veel gedachtenwisseling en langdurigen strijd, de zaak maar »te laten zooals zij was.»

De heer *J. H. Rüsing*. Het rapport der commissie van beheer en toezicht heeft den indruk op mij gemaakt, alsof men iemand, die een gebrek aan zijn arm heeft, een been wil afzetten m. a. w. omdat nu verbetering kan aangebracht worden aan het eene deel gaat men het andere afschaffen. Als men voorheen de tooneelspelers hoorde over de tooneelschool dan was hun oordeel niet gunstig, maar zoodra kwamen de resultaten van het onderwijs niet op de planken of hun oordeel luidde: »wij hebben ons vergist, wij kunnen de tooneelschool niet missen.» Ja velen hebben verklaard dat de tooneelschool niets beteekent zonder eene voorbereidende afdeeling maar er moet een schouwburg voor jongeren aan verbonden worden.

Er werd eens op de rol van een tooneelspeler geschreven: je kunt goed spelen, maar het a b c kent ge niet.

Wie van de jongeren iets op het tooneel presteerde heeft dit aan de voorbereidende school te danken. Ik wenschte dit in het midden te brengen, omdat bij een en ander de uitspraak van menschen van het vak ook wel degelijk in aanmerking behoort te komen.

De heer *Kielage*. Mijnheer de Voorzitter! Ik behoor niet tot degenen die de Tooneelschool niet kennen. Met veel genoegen heb ik gisteren de jongelui gehoord. Ik breng dan ook gaarne hulde aan de resultaten die op de voorbereidende school zijn verkregen; maar nu heeft het mij getroffen dat zij die uitmunten juist jongelui waren van het tooneel.

Het Hoofdbestuur wenschte de Tooneelschool en de middelbare School met elkaar in verband te brengen om ook buitenaf gelegenheid te zoeken zich te recruteeren; wanneer de elementen ook van buitenaf komen, zullen wij veel meer leerlingen kunnen krijgen. Wanneer die pogingen slagen zou dit allicht den lust doen ontwaken bij jongelui, die geschiktheid hebben, om zich aan te sluiten.

Wanneer wij rekening houden met de bestaande toestanden, erken ik wel dat het moeielijk zal zijn buiten de school gelegenheid tot voorbereiding te vinden. Men heeft grooten lof toegezwaaid aan de jongelui, die onze school bezochten, maar ligt dit nu wel bij de voorbereidende opleiding?

Wij hebben onze vakschool nu ingedeeld in drie klassen, in de eerste zullen de leerlingen die voorbereiding vinden die hen zal ontwikkelen. Onze tegenwoordige vakschool bevat slechts twee klassen en wij moeten haar niet beperken

tot de leerlingen die tot het tooneel behooren, dit is een verkeerd stelsel en sluit bruikbare elementen buiten. De voorbereiding moet in nauw verband blijven met de Tooneelschool om te maken dat de jongelui goed beslagen op de vakschool komen en ik meen dus dat het voorstel rekening houdt met de werkelijkheid en de mogelijkheid van bezoek voor kinderen van artisten zal blijven bestaan.

De heer *Stam*. Ik begrijp niet waarom het onderwijs dat voor andere kinderen voldoende is, dit niet zou zijn voor kinderen van artisten.

De *Voorzitter*. Er is vrees dat ze buiten de school om naar het tooneel zouden gaan. De directeur heeft verklaard dat de artisten de kinderen juist naar de school zenden omdat ze prijs stellen op de voorbereidende opleiding.

De heer *Stam*. Het komt mij ook bezwaarlijk voor dat de kinderen op 12 jarigen leeftijd op de voorbereidende school komen.

De heer *Simons*. Men vergete niet dat de eerste ontwikkeling van de kinderen van artisten dikwijls zeer gebrekkig is, omdat vele ouders nu hier dan daar zijn en niet in staat hun kinderen behoorlijk op te leiden. Men zou zulk een kind onmogelijk op een gewone school kunnen plaatsen, het zou daar blijven zitten. Alleen op onze school is gelijkmatige ontwikkeling mogelijk.

De heer *Jacobson*. Twee hoofdpunten zijn besproken.

Ten eerste heeft prof. Stokvis ons uitvoerig aangetoond dat een voorbereidende school noodzakelijk is. Ik keer de zaak om en zeg een voorbereidende school beteekent niets, dat leert de statistiek. Uit de statistiek putten wij de overtuiging dat het voorbereidend onderwijs niet heeft opgeleverd wat wij er billijkerwijs van konden verwachten. Wij lieten er kinderen op gaan van wie wij niet wisten of ze ooit de planken zouden betreden. Wij hebben het vijftien jaren lang beproefd en hebben nu het bewijs dat onze school niet voldoende is. Wij moeten er een vakschool van maken. Wij zijn niet doof voor de gemaakte opmerkingen getuige ons artikel 45. Daar staat het woord »kan» en daarop komt het aan. Ik zoude alles willen doen om ieder volkomen vrij te laten in de wijze waarop hij het doel wil trachten te bereiken. Het verschil raakt toch maar onderdeelen. Men wil een vakschool maar daarvoor is voorbereidend onderwijs volstrekt niet uitgesloten. Ik zou dus voorstellen de kwestie zóó te formulieren dat de bepaalde overtuiging in deze vergadering worde uitgesproken dat een vakschool gewenscht is. Ik vind niet goed artikel 45 te schrappen, maar vind ook niet goed wat Amsterdam heeft gezegd »er moet een voorbereidende school zijn».

De heer *Krelage*. Ik wensch alleen de aandacht te vestigen op punten die met het behoud van de voorbereidende school minder goed samengaan. Aangenomen dat de school gunstig werkt, hoe komt het dan dat de percentage van hen die geslaagd zijn zoo klein is? Ik geloof omdat bij de toelating er niet op gelet is of de leerlingen die op school kwamen eenmaal het eindexamen konden afleggen.

Men heeft eenvoudig gezegd: er moeten toch leerlingen zijn en zoodoende verkreeg men een groot aantal leerlingen en een klein aantal gediplomeerden.

In het begin toen de Maatschappij tot Nut van het Algemeen leerlingen uitkoos toen ontving de school Mej. Anna Sablairollles en den Heer Schulze. Nu vraag ik, ware men op die wijze met het zoeken naar leerlingen voortgegaan, zoude men dan geen betere resultaten hebben verkregen? Men heeft sedert dien niet met aandrang gezocht. Ik kan wijzen op een ander gebied van kunst, op muziek, en vragen, is het nu niet veel meer mogelijk dan voor 14 jaar om met aandrang te zoeken? Is de voorbereiding, de noodzakelijke, niet te verkrijgen buiten de bestaande school? Zoude daarvoor geen enkele inrichting in Amsterdam te vinden zijn, dan moet ik zeggen het onderwijs in Amsterdam is te beklagen. Maar . . . het is nog niet beproefd.

De heer *Rössing*. De vorige spreker heeft de beide eerste leerlingen genoemd. Zij hebben wel degelijk voorbereidend onderwijs genoten: de eerste aan de school op het Frederiksplein, de andere bij den heer Nol. (*Stemmen: O, ho! — Welnu?*) — Maar — dat onderwijs bleek zóó onvoldoende te zijn dat het naderhand is aangevuld aan de school. Er is zoo veel tegen die voorbereidende school gesproken en wat blijkt nu: er is niemand der tegenstanders Donderdag tegenwoordig geweest bij het examen.

Wanneer men ooit tegenwoordig had moeten zijn dan was het eergisteren.

De heer *Stokvis*. Het amendement van Amsterdam steunt op een deugdelijke basis, maar het voorstel van het Hoofdbestuur niet. Men heeft allen lof voor het voorbereidend onderwijs en wil het toch wegnemen. Men verbeeldt zich door alle kracht te leggen op het vakonderwijs, daardoor allen klaar en rijp voor de praktijk te doen uitkomen.

Mijnheer de *Voorzitter*! Wij hebben een nationaal tooneel, dat moet gesteund, bevorderd worden. Kunnen wij echter de kosten niet bestrijden, noodig om een voorbereidende school te behouden niet een vakschool, welnu, schaft dan liever de vakschool af, doch behoudt de voorbereidende Afd., verbonden aan een tooneel. Laat die voorbereiding niet facultatief zijn. Probeert het eenige jaren. Blijkt dan die school niet noodig te zijn, blijkt het dat men buiten die school om goed beslagen aan de vakschool kan komen, welnu, dan zie men later wat te doen, maar nu is dit het geval niet.

Ik kan niet alle argumenten beantwoorden. Is het een geldkwestie, dan zoude de opheffing der voorbereidende school een slag zijn in het aangezicht van het Nederlandsch Tooneelverbond.

De *Voorzitter*. Ik stel voor de discussiën te sluiten.

De heer *van Swinderen*. Ik heb de waarschuwing van de sprekers vernomen:

»Wees toch voorzichtig en spreek uw oordeel niet uit wanneer gij niet bekend zijt met de toestanden». Wij willen gaarne erkennen, mijnheer de *Voorzitter*, dat wij niet van alles op de hoogte zijn, maar waar er sprake is van de uitkomsten, dan geloof ik dat de afdeeling Groningen haar stem moet doen hooren en bewijs geven niet zoo geheel onbekend te zijn met de resultaten. Wij hebben eenmaal een leerling naar de school gezonden, maar, toen het kind van onze zorgen op de planken verscheen hebben wij gezegd: het is jammer dat hij niet werd afgewezen. Wanneer die man nu het tooneel verlaat, waar moet hij dan heen.

De heer *Kaptein*: Wie is het?

De heer *van Swinderen*. . . .¹⁾ De afdeeling Groningen is tegen de voorbereidende school ten eerste op financiële gronden, ten andere omdat wij op de Tooneelschool zelfstandige menschen wenschen. Wanneer men, na drie jaar nog niet op een vakschool kan komen, dan is een voorbereidende school waarlijk niet aan te bevelen. De heer van Hall heeft gezegd: Wij moeten de school behouden voor kinderen van acteurs, maar de vraag rijst: Is het de plicht van het Nederlandsche volk uit te gaan van het standpunt dat de kinderen van acteurs behoorende tot een afzonderlijke kaste, eene afzonderlijke inrichting ter opleiding noodig hebben. Men is het eens geworden in onze afdeeling om een school te hebben van leerlingen van wie met grond te verwachten is dat zij later met succes zullen optreden. Daarom . . . en dit in antwoord aan den heer Simons . . . heeft de afdeeling Groningen gemeend zich in haar verslag te moeten beperken om vrij te blijven en zich niet door een mandaat te binden.

De heer *Stokvis*. Een enkel woord in antwoord aan den heer van Swinderen. De kinderen van acteurs behooren

¹⁾ Wij hebben gemeend den genoemden naam hier niet te moeten vermelden.

niet tot een aparte kaste, evenmin als de kinderen van doctoren, van advocaten enz. . . . Maar zij volgen als deze gewoonlijk het beroep hunner ouders, en leven, velen althans, nu eenmaal onder bijzondere omstandigheden, die invloed hebben op hun vorming.

De *Voorzitter*. Ik stel nu voor de motie in stemming te brengen: de vergadering besluit art. 45 en de amendementen niet in stemming te brengen.

Dit wordt verworpen met 41 tegen, 14 vóór (Rotterdam, Dordrecht, Delft).

De *Voorzitter*. Ik breng nu in stemming het amendement den Haag, als zijnde van de verste strekking."

De heer *Simons* stelt voor, om ter voorkoming van begripsverwarring alleen de eerste, algemeene alinea van het amendement *Den Haag* in omvraag te brengen. Aldus wordt bepaald en die alinea aangenomen met 36 tegen 21 stemmen. (Amsterdam, Utrecht, Groningen, Haarlem, 's Bosch en Tiel).

De *Voorzitter*. Hierdoor zijn alle amendementen vervallen.

Naar het oordeel van Prof. Stokvis is dit echter niet het geval. Z. i. kan het amendement *Amsterdam* nog zeer goed in stemming worden gebracht. Hierover ontstaat eene langdurige en eenigszins verwarde discussie, waarna op voorstel van den heer Jacobson wordt besloten, het Haagsche amendement nog eens in stemming te brengen, doch nu met eene bijvoeging, die het behouden eener voorbereidende Afd. aan de School verbiedt. Het aldus gewijzigd amendement der Haag wordt nu verworpen met 26 voor, 31 tegen. De afdeeling Leiden, uitbrengende 10 stemmen, verklaarde zich eerst vóór, nu tegen.

Het amendement Amsterdam, daarna in stemming gebracht, wordt aangenomen met 31 tegen 26 stemmen. (Rotterdam, den Haag, Dordrecht, Delft).

De *Voorzitter*. Ik stel nu voor artikel 45, zoo als het door de afdeeling Amsterdam is voorgesteld, in stemming te brengen.

Aangenomen met 31 voor 26 tegen (als boven).

De *Voorzitter*. Art. 46, heeft nu de noodzakelijkheid verloren en het Hoofdbestuur trekt het in.

De behandeling van het geheele reglement ligt nu voor ons.

De heer *de Beer*. Mag ik voorstellen de discussies over dit belangrijk onderwerp te verdagen? Er is geen haast bij. Wil men niet wachten tot een volgende algemeene vergadering, dan kan het hoofdbestuur een buitengewone algemeene vergadering beleggen.

De *Voorzitter*. Keurt de vergadering dit goed? (algemeen applaus). Dan sluit ik hiermede de vergadering.

Ter nagedachtenis van Prof. A. J. Alberdingk Thijm.

De navolgende circulaire is in kleinen kring verzonden:

De ondergeteekenden: Aug. Allebé, Charles Bouissevain, J. W. Brouwers, J. de Koo, H. P. G. Quack, P. J. F. Vermeulen, overtuigd, dat de zoo talrijke en uitgelezen hulde-tuigingen, welke zich uit alle provinciën des Rijks hebben aangesloten bij Amsterdam, toen er de luisterrijke uitvaart van den diep betreurden **DR. JOS. ALB. ALBERDINGK-THIJM** plaats had, een meer blijvend teeken hunner gevoelens ook nu reeds willen wijden aan de nagedachtenis van dien ridderslijken Nederlander en Amsterdammer, hebben de eer zich tot U te wenden met het voorstel om, en onze XVIIe en onze XIXe eeuw tot één huldebewijs te vereenigen, met

10. EEN GEDENKSTEBN te doen plaatsen in 's mans huis bij de Paleisstraat, getuige van eene lange reeks van werkzame jaren des Hoogleeraars, alsook van zijn dood en luisterrijke uitvaart, en

30. EEN GEDENKPENNING te laten slaan aan 's Rijks Munt, zooals onze gouden eeuw placht te doen.

Ten dien einde zullen drie categoriën van bijdragen worden aangenomen:

de eerste van fl. 10—,
de tweede van fl. 5.— en
de derde van fl. 2.50.

De eerste en tweede bijdrage geven recht op 1 exemplaar van den Gedenkpenning.

De afbeelding van Gedenksteen en Gedenkpenning met het verslag van die steenplaatsing en de naamlijst der medestichters zal aan ieder hunner kosteloos worden toegezonden.

Deze uitnodiging, welke niet wordt toegezonden dan aan een klein getal onzer landgenooten, wil echter niemand die het zich tot een voorrecht wil rekenen aan deze hulde deel te nemen, uitgesloten hebben.

Biljetten tot intekening zijn verkrijgbaar aan de Stoomdrukkerij »DE BLAEUWE WERELT» Spuistraat 249, Amsterdam
En deze uitnodiging tot huldebetoon mag den lande worden gedaan ook namens:

Nicolaas Beets, J. G. van den Bergh, Prof. Dr. Jan ten Brink, Mr. Hub. J. Brouwers, Dr. Johs. Dyserinck, Dr. Willem Everts, Jos. Habets, Mr. J. N. van Hall, Prof. Dr. A. G. van Hamel, J. A. Hezenmans, Mr. F. A. J. van Lanschot, Mr. W. W. van Lennep, Mr. J. C. de Marez Oyens, Mr. S. Muller Fz., Mr. J. Nanninga Uitterdijk, Jhr. Mr. Th. van Riemsdijk, Jan F. M. Sterck, Jhr. Victor de Stuers, Mr. G. van Tienhoven, Prof. Dr. M. de Vries, A. C. Wertheim.

Neerologie.

Sints de verschijning van onze laatste aflev. is te 's-Gravenhage overleden de heer Mr. A. Wm. JACOBSON. De overledene is een der eerste leden van onze Haagsche afdeeling geweest en heeft zich jaren achtereen doen kennen als een man, die groot belang stelde in alles wat het tooneel betrof en in het bijzonder in den bloei van ons nationaal tooneel. Hij heeft die tijdens zijn leven metterdaad bewezen, zoowel door zijne waarneming van het secretariaat der Haagsche Afdeeling als door het leveren van bijdragen tot de eerste jaargangen van ons orgaan. Ook bezorgde hij, als bestuurslid van het Genootschap: »Oefening Kweekt Kennis» eene vertaling van een fransch blijspel: Het eerste Hoofdstuk van het derde boek!" — Zijn houding ter algemeene vergadering in Utrecht (1886), waar hij als afgevaardigde der Haagsche Afdeeling een door haar ingediend voorstel meende te moeten bestrijden, werd de aanleiding tot eene verwijdering tusschen hem en die Afdeeling. Sintsdien nam de heer Jacobson geen werkzaam aandeel meer in het besturen van ons verbond, doch toonde, door de Alg. Vergadering, in 1887 alhier gehouden, te komen bijwonen — dat zijne belangstelling nog onverminderd was. Dit bleek trouwens na zijn heengaan, daar hij in zijn uitersten wil ook onze school met een gift heeft bedacht. Een voorbeeld, dat moge opwekken tot navolging!

Eveneens in de maand Juli, den 13en, is te Amsterdam een persoon overleden, aan wie hier ter plaatste niet minder eene herinnering toekomt. De bij haar verscheiden tachtigjarige mevrouw Engelman-Bia moge sints 1868 de planken niet meer betreden hebben, zij heeft er — voornamelijk in het tijdvak 1840 - 60 eene te ruime plaats ingenomen, dan dat wij haar afsterven onvermeld zouden mogen laten.

Wat zij voor haar kunst is geweest, behoeft na de uitvoerige beschouwingen in het »N. v. d. Dag» (23 en 25 Juli) en »Eigen Haard» (10 Augustus) aan de vrouw en de kun-

stenares gewijd, hier niet opnieuw aangeteekend te worden. Met haar is weer een der herinneringen heengegaan aan een tijdperk, waarin onze tooneelkunst een crisis heeft doorstaan, die zich nog in zijn gevolgen doet gevoelen. Mevrouw Engelman heeft in den Amsterdamschen stadsschouwburg den moeielijken strijd meegemaakt tegen de opkomende kleinere schouwburgden, de Variétés, waar de vaudeville en het luchtige Fransche blijspel toeschouwers uit de beste klassen vermaakten, terwijl in den stadsschouwburg de »grootte kunst" zich verloor in kijkspelen en melodrama's. Bij haar heengaan van het tooneel waren het burgerlijk tooneel en de Fransche comédies-de-moeurs of *salon*stukken bezig zich met moeite eene populariteit te veroveren, die zij zich in de volgende tien jaren, dank zij haar dochter en schoonzoon, het echtpaar Albregt, eindelijk verwierven; tegelijkertijd dat een meer natuurlijke, realistische speeltrant in zwang kwam. Mevrouw Engelman—Bia heeft, in haar persoon, den overgang van den ouden stijl naar den nieuweren belichaamd. In het klassieke treurspel bracht zij de hartstochtelijkheid van het romantische drama; in het burgerlijk tooneel- en blijspel, vooral dat van Scribe, iets van de deftigheid van het hooge treurspel en de gezwollenheid van het drama. In dit laatste lag haar kracht. Doch niettemin is haar talent lenig genoeg geweest om haar lof te doen winnen bij het vertolken van een treurspel in verzen, en heeft zij zich later zoover weten te moderniseeren, dat zij in 1858 in Schimmels *Juffrouw Serclaes* een triomf als karakterspeelster behaalde. En 't is in die rol dat zij, zich in '68, bij eene Apollo-voorstelling, voor het laatst aan het publiek vertoond heeft, scheidende van de planken met een »succes".

SNIPPERS.

Het radicalisme en het tooneel.

Tijdens den jongsten gemeenteraad-verkiezingsstrijd te Amsterdam, is door den heer C. V. Gerritsen in eene toespraak in eene openbare samenkomst ook het gemeente-subsidie van f 2000 aan onze Tooneelschool genoemd als een der voorbeelden van de »bevoorrechtiging" der hoogere standen door de meerderheid van onzen Raad.

Deze opmerking, later nogeens herhaald, is ons tot heden toe, hetzij eerlijk bekend, nog altijd raadselachtig gebleven.

Lag het in de bedoeling van den spreker dit subsidie af te keuren op grond dat een deel der bevolking van onze stad het tooneel en den schouwburg meent te moeten vermijden? of wèl, wat meer in den zin der woorden ligt, op dezen grond, dat het tooneel eene weeldezaak is, waarvan alleen de meergegoeden zich het genot kunnen veroorloven?

Hoe dit zij — het éen als het ander dunkt ons al even ónjuist. Onjuist om den eersten grond, daar het beginsel, dat slechts van wege de gemeenschap mag gesteund worden wat ten bate van *allen* komt, niet alleen niet is uit te voeren, maar ook leidt tot onbillijkheid. Voldoende is het, dat iets strekt tot het algemeen belang. En dit nu is, naar onze overtuiging, wel degelijk het geval met het steunen van tooneelvoorstellingen, ten einde het gehalte daarvan te verbeteren. Laat voor het oogenblik het ideale denkbeeld eener ondersteuning van de *kunst* varen — de democratische beginselen schijnen, om wat reden is ons onbekend, ten onzent te eischen, dat al wat buiten het materiele (en moreele?) *zijn* staat, de aandacht der gemeenschap niet verdient. Beschouw het bezoeken van een theater louter als een vermaak, eene uitspanning, na den beslommerenden arbeid. Doch erken daarbij dan tevens, dat de aard en het gehalte der uitspanningen allerminst zonder beteekenis is voor de algemeene zeden; dat het bezoeken van een schouwburglokaal onmiskenbaar gunstiger invloed

oefent dan het vertoef in eene rookerige herberg en in het leven onzer burgerij de schouwburg nu eenmaal een onmisbaar element is geworden. Geef toe, dat hetgeen in zoo'n schouwburg te zien en te hooren wordt gegeven van beteekenis is voor de vorming en beschaving der bezoekers; dat het niet onverschillig is, of zij daar ruwe manieren, grove taal, onzedelijke toestanden, leelijke décors waarnemen, — volgt dan hieruit niet reeds de afdoende slotsom, dat ook de gemeenschap niet onverschillig zich *mag* betoonen jegens dien schouwburg; de instandhouding er van haar moet ter harte gaan niet alleen, maar het zelfs haar plicht is te zorgen, dat het gehalte der voorstellingen op de toeschouwers zooveel mogelijk beschavend en veredelend werkt? En dit alles te meer, omdat voor tallozen de tooneelkunst de eenige kunst is, welke zij leeren kennen en die tot hen spreekt; en deze gelukkig tevens alle kunsten in zich vereenigt. Want het is — in onze hoofdstad — zeer zeker *onwaar*, dat dáar de schouwburg slechts eene uitspanningsplaats voor de hoogere standen zou wezen. Het overgroot deel der schouwburgbezoekers aldaar wordt gerecrueteerd uit de nijvere en de kleine burgerij, de werklieden en de dienstboden; dus uit de klasse, die — volgens den heer Gerritsen — het meeste bijdraagt tot de inkomsten der gemeente. Dit weet iedereen, die in onze schouwburgden pleegt te komen; dit blijkt uit de uiterst laaggestelde toegangsprijzen, welke in onze schouwburgden (in vergelijking met het buitenland) worden geveerd. Juist daardoor evenwel is het geven van goede voorstellingen in onze stad op den duur zoo moeilijk; juist daarom ware een subsidiëering hier zoo noodig, nuttig en tevens volkomen *gerechtvaardigd*.

En nog veel meer is dit het geval ten aanzien van de ondersteuning der *Tooneelschool*, een instelling tot het opleiden van aanstaande uitvoerders van tooneelvoortellingen, met het doel het gehalte der laatste door dat der eerste te verbeteren. Wordt voor de instandhouding dier school een subsidie gevraagd, dan geschiedt dit niet omdat zij ten bate komt van de hoogere standen, *maar juist omdat zij in het TEGENOVERGESTELDE geval verkeert*. Waren de leerlingen dier school allen kinderen van *zeer gefortuneerde* ouders, men kon, gelijk bij enkele particuliere inrichtingen van dien aard in Duitschland, zulk een hoog schoolgeld vorderen, dat dit de kosten grootendeels dekte. Bij ons, *integendeel*, moet nog zeer dikwijls een bijzondere ondersteuning aan de leerlingen worden verleend, tot voortzetting hunner studies! Let men hierop, dan komt men tot het juiste inzicht, dat het gemeente-subsidie aan de tooneelschool eenvoudig strekt om *MINDERVERMOGENDE jongelieden te helpen opleiden tot een beroep, 't welk zij later zullen uitoefenen ten bate van het algemeen, ten genoegen en ten voordeele van dat deel der burgerij, 't welk — naar den heer Gerritsen — het meest heeft bijgedragen tot de ZEER GERINGE som, jaarlijks te hunner behoefte besteed* *)

Waar hier dus de bevoorrechtiging van de bevoorrechte standen schuilen moet, is ons nog altijd even raadselachtig!

*) Ook in het a. s. winterseizoen zal de meerderheid onzer oud-leerlingen verbonden zijn aan de gezelschappen, die de laagste toegangsprijzen heffen.

Verschijnt des Zaterdags om de 14 dagen bij Ch. A. van Zeggelen (W. A. P. van Santen) te Amsterdam.

Leden van het Tooneelverbond ontvangen dit Tijdschrift gratis.

Voor niet-leden bedraagt de prijs, per jaargang van tenminste 16 afleveringen, f 4,—. Franco per post f 4.25.

Brieven en stukken, de Red. betreffende, adresseere men aan den Redacteur, KEIZERSGRACHT 547. Opmerkingen betreffende de verzending en opgaven van abonnementen en advertenties in te zenden aan den Drukker-Uitgever, ACHTERBURGWAL 84.

N°. 1.

9 OCTOBER 1889.

XX, JAARGANG.

I N H O U D :

Bericht. — Officieel Gedeelte: Naar aanleiding van de Alg. Vergadering. — Tooneelschool: Programma van het Onderwijs; Overgangs- en toelatingsexamens. — Uit onze Afdelingen: Uit 's-Gravenhage, de Nora-rondreis, Uit de Merwestad. — Uit de Maasstad. — Een Schouwburg voor de Jongeren — Ingezonden. — Necrologie.

B E R I C H T.

Ter voldoening aan den wensch, van verschillende zijden geuit, dat de bewaring der afleveringen van ons orgaan tijdens den duur van één jaargang mocht worden vergemakkelijkt door het verkrijgbaar stellen van portefeuilles, zijn maatregelen genomen om diegenen onzer lezers, die dit verlangen, aan een dergelijke portefeuille te helpen. Na tijdige toezending van f 0.75 — per postwissel of in postzegels — aan het adres van den uitgever-drukker van ons orgaan, den heer TH. A. VAN ZEGGELEN, Achterburgwal 81, Amsterdam, met duidelijke opgave van naam en woonplaats, ontvangt men met de eerstvolgende aflevering van ons orgaan franco een portefeuille in geheel linnen, bedrukt met titel.

OFFICIEEL GEDEELTE.

In het verslag van de (voortgezette) algemeene vergadering op 6 Juli j.l. zijn — tot mijn leedwezen — een paar onnauwkeurigheden ingeslopen, die ik gaarne wensch te verbeteren.

Ten eerste op bladz. 29, kolom 2, staat:

De heer Krelage. Mijnheer de Voorzitter! enz.

Dit werd niet door den heer Krelage, maar door »Mijnheer de Voorzitter» zelf gezegd.

De rede van den heer Jhr. Mr. van Swinderen, afgevaardigd door Groningen, bladz. 30, kolom 2, drukt niet zeer duidelijk uit wat de spreker heeft bedoeld. Deze afgevaardigde zeide, dat de afdeling Groningen er sterk op aandrong — geleid door een bijzondere ervaring — dat de tooneelschool uitsluitend vakschool zoude wezen en dat de aanleiding zoude worden weggenomen om het kweken van onrijpe vruchten te bevorderen, door jongelieden al te vroeg langs den weg der voorbereidende klassen op de tooneelschool toe te laten.

Om die reden verklaarde de afgevaardigde van Groningen zich tegen het amendement Amsterdam.

De heer C. F. A. Milders, bij de algemeene vergadering van 6 Juli j.l. afgevaardigde van Delft, wijst er op, dat de stemmen door ZEd. uitgebracht, in het verslag verkeerd zijn geplaatst.

Ik heb mijne aantekeningen geraadpleegd, doch vind er opgeschreven wat het verslag meldt. Toch mag ik tegenover den heer Milders — die zelf de stem uitbracht — niet op mijn stuk blijven staan en teeken dus aan, dat op blz. 31, 1e kolom, ten onrechte is vermeld dat Delft tegen het amendement Amsterdam heeft gestemd, evenals tegen het geheele Artikel 45.

D. H. JOOSTEN, *Secretaris.*

Rotterdam, Sept. 1889.

Mijnheer de Redacteur 1).

Het zij den ondergeteekenden geoorloofd, naar aanleiding van het verslag der Algemeene Vergadering van den 6den Juli j.l., zooals het is opgenomen in het extra-nummer 1c.

1) Dit schrijven is ten onrechte tot de Redactie gericht. Voor het officieel verslag is alleen het Hoofdbestuur aansprakelijk. Vandaar dan ook de Handteekening van den Algemeenen Secretaris. RED.

van »Het Tooneel», enkele opmerkingen te maken, ten doel hebbende bedoeld verslag eenigszins aan te vullen, opdat zij, die de vergadering niet hebben bijgewoond, zich een juist denkbeeld van den loop der beraadslagingen kunnen vormen dan ondergeteekenden vreezen dat anders het geval zou zijn.

In verband met het eerste gedeelte van het verslag worde het volgende opgemerkt. Nadat door den Voorzitter de beraadslaging was geopend over de vraag of de Tooneelschool voortaan zal zijn eene Vakschool, zooals het Hoofdbestuur wenscht, heeft de heer Pekelharing toegevoegd, dat de Afdeeling Rotterdam zich dáárom met het voorgestelde artikel 1 kon vereenigen, omdat dit het beginsel huldigt: met de indeeling der Tooneelschool in twee deelen, eene voorbereidende en eene zoogenaamde vakschool, wordt thans gebroken; de Tooneelschool als zoodanig zal voortaan uitsluitend eene vakschool zijn, op welke het thans vast te stellen reglement betrekking heeft. Over de noodzakelijkheid van eene voorbereidende opleiding voor die vakschool kan nader worden beslist, maar door artikel 1, zooals het thans zal luiden, wordt uitgemaakt:

- a. de Tooneelschool is eene vakschool,
- b. de eventuele opleiding tot de Tooneelschool staat buiten die inrichting zelve.

Zijne opvatting, aan welke de spreker ten slotte, om zeker te gaan, den vorm gaf van eene tot het Hoofdbestuur gerichte vraag, vond onmiddellijk bij den Voorzitter volkomen bevestiging.

Geeft, naar het oordeel der ondergeteekenden, het verslag het bovenstaande zeer onvoldoende terug, hetzelfde geldt, naar hunne meening, van het overzicht der keurige rede van den afgevaardigde van Groningen, Jhr. Mr. Van Swinderen (bl. 30), uit welk overzicht de lezer moeilijk kan opmaken, dat genoemde heer een uitvoerig betoog hield om te verklaren, waarom zijne Afdeeling besloten had ter Algemeene Vergadering zich te plaatsen op het standpunt, door de Afdeelingen Rotterdam en Dordrecht ingenomen.

Verschillende kortere, maar voor den gang der beraadslagingen niet onbeteekenende opmerkingen worden voorts in het verslag geheel gemist. Zoo die van den heer Jean Browne, over de proeven, door de leerlingen dit jaar afgelegd, welke proeven hij »als bijna treurig» meende te kunnen beschrijven. Zoo eveneens de opmerking van denzelfden spreker, dat hij zijne afwezigheid bij het theoretisch gedeelte der examens, welke hij betreurde, had gedeeld met bijna alle leden der Commissie van B. & T.

Zoo eindelijk ook de opmerking van den heer Browne, dat, hoe ook ingericht, het onderwijs altijd een voorbereidend karakter zal dragen, terwijl enkelen het willen laten voorkomen als zoude er op de vakschool uitsluitend comédie worden gespeeld.

Het verslag maakt melding noch van het beweren des heeren Rössing, dat het tegenwoordig onderwijs op de school »iedereen voldoet», noch van het antwoord, daarop door den heer Pekelharing gegeven. En evenmin vindt de lezer er in, dat laatstgenoemde heer, tegenover hetgeen door den heer Simons was aangevoerd over de kosten (bl. 27 en 28), de vraag heeft gesteld: wat de kosten zullen zijn, en hoe die zullen worden gedekt, wanneer men, gelijk toch door een ieder wordt noodig geacht, de vakschool aan haar doel wil doen beantwoorden, en tegelijkertijd het voorbereidend onderwijs wil behouden?

Met achting, mijnheer de Redacteur,

Uw Dvo. Dienaren,
G. PEKELHARING.
JEAN BROWNE.

De kritiek op het officieel verslag van de vergadering van 6 Juli, door de heeren Pekelharing en Browne ingezonden, wensch ik kortelijk te beantwoorden.

Wie een woordelijk verslag van dergelijke vergaderingen wenscht, moet aan het Nederlandsch Tooneelverbond een volledigen Stenographie-dienst toevoegen met eigen correctie door de sprekers. Zonder deze kan er slechts mededeeling gedaan worden van verdediging en bestrijding der behandelde voorstellen in de hoofdzaken.

Omtrent het gesprokene door den afgevaardigde van Groningen gaf ik reeds eene kleine rectificatie.

Dat ik eenige losse vragen en antwoorden niet boekstaafde doet m. i. geen afbreuk aan de deugdelijkheid van het verslag. Of de heer Rössing beweert dat het onderwijs (aan de school) »iedereen voldoet», dan of de heer Browne de proeven door leerlingen afgelegd — die hij bijwoonde — »bijna treurig» noemt; het zijn persoonlijke opvattingen die toch wel niet als argumenten kunnen beschouwd worden, evenmin als 's heeren Browne's opmerking, dat bijna alle leden der Commissie van B. en T. bij het theoretisch examen afwezig waren.

Ik kan niet inzien dat de lezer van het verslag zich een juist denkbeeld van den loop der beraadslagingen zoude hebben kunnen vormen, indien ik het verrijkt had met die tusschenwerpsels.

D. H. JOOSTEN.

PROGRAMMA VAN HET ONDERWIJS

TE GEVEN AAN DE

TOONEELSCHOOL

gedurende den Cursus 1889 — 1890.

COMMISSIE VAN BEHEER EN TOEZICHT:

De HH. Prof. B. J. STOKVIS, Voorzitter.

» G. A. VAN HAMEL, Onder-Voorzitter.

Jhr. Mr. J. F. BÄCKER, Secretaris.

A. ISING.

J. M. HASPELS.

W. A. VAN DER MANDERE.

A. C. WERTHEIM.

Freule E. J. BICKER.

Mevr. E. GOMPERTZ—JITTA.

NB. De HH. VAN HAMEL en WERTHEIM hebben zitting als gedelegeerden der Maatsch. »Tot Nut v. h. Algemeen», Freule BICKER en Mw. GOMPERTZ als id. van het Comité der Dames-Patronessen, waartoe buitendien behoort Mw. L. C. BOISSEVAIN—TOE LAER, terwijl de vierde plaats daarin alsnog onbezet is.

Directeur: de Heer S. J. BOUBERG WILSON.

Inw. Directrice: Mw. de Wed. H. RENNEFELD—LOWENSTAM.

Onderwijs wordt gegeven door:

Mw. J. CHR. STOETZ,	in <i>Voordracht en Spel op het Tooneel.</i>
den Hr. A. J. LE GRAS,	» <i>Voordracht en Kunst van Grimeeren.</i>
Mej. TITIA VAN GELDER,	» <i>Voordracht van Vreemde Talen.</i>
Mej. AAFKE KUIJPERS,	) <i>Uitspraak en Stemvorming.</i>
Mw. E. HOLTROP—VAN GELDER,	
den Hr. TH. C. SIMONS,	» <i>Hoogere Mimiek, Costumeerkunde, Aesthetica en Teekenen.</i>
den Hr. A. REYDING,	» <i>Costuunkunde.</i>
den Hr. J. H. RÖSSING,	» <i>Techniek v. h. Drama.</i>
den Hr. S. J. BOUBERG WILSON,	» <i>Geschied. v. h. Tooneel en de Tooneelletterkunde, Lezen, Geschiedenis en Nederlandsch.</i>

den Hr. L. SIMONS, Mz.,	in <i>Nederl. Taal en Stijllee.</i>
den Hr. A. J. VAN DRAGT,	» <i>Nederl. Letterkunde.</i>
Mw. M. J. L. GALLAS—SMITS,	» <i>Fransche en Hoogd. Taal en Letterk.</i>
Mej. F. P. VAN OVERZEE,	» <i>Engelsche Taal.</i>
den Hr. A. D. HAGEDOORN,	» <i>Land en Volkenkunde.</i>
Dr. N. P. KAPTEIJN,	» <i>Rekenen.</i>
Mej. N. STEMMERIK,	» <i>Costuumnaaien.</i>
den Hr. W. J. C. DE BLÉCOURT,	» <i>Schermen en Plastische Oefeningen.</i>
den Hr. J. M. G. E. WITT,	» <i>Dansen en Mimische Oefeningen.</i>

Overzicht van het getal Lesuren in de week.

Vakken :	KLASSEN:					
	I. II. III.			I. II. III.		
	Voorber. Vakschool.			Vakschool.		
Lezen	5 1/2	5 1/2	4 1/2	—	—	—
Voordracht en Spel	—	—	1	6 1/2	6 1/2	6 1/2
Voordracht en Grimceeren	—	—	1	2 1/2	2 1/2	2 1/2
Voordracht Fransch	—	—	1	1	1	1
Voordracht Hoogduitsch	—	—	—	1 1/2	1 1/2	1 1/2
Uitspraak en Stemvorming (Mej. Kuijpers)	—	1	1	1	1	—
Id. Id. (Mw. Holtrop)	1	1	1	—	—	—
Costumeerk., H. Mimiek en Teekenen	—	—	—	1 1/2	1 1/2	1 1/2
Teekenen	1	1	1	—	—	—
Costuumkunde	—	—	—	1 1/2	1 1/2	1 1/2
Techniek v. h. Drama	—	—	—	1	1	1
Gesch. v. h. Tooneel en de Tooneellett.	—	—	—	5	5	5
Geschiedenis	2	3	3	—	—	—
Nederl. { de Hr. Wilson	2	2	—	—	—	—
	» » L. Simons	3	3	3	1	1
	» » van Dragt	—	—	1	1	—
Fransch	5	5	4	2	2	1
Hoogduitsch	—	—	3	2	2	1
Engelsch	—	—	—	1	1	1
Land- en Volkenkunde	1	1	1	—	—	—
Rekenen	1 1/2	1 1/2	—	—	—	—
Costuumnaaien (meisjes)	—	1 1/2	1 1/2	1 1/2	1 1/2	1 1/2
Schermen en Plast. Oeff.	3	3	3	3	3	3
Dansen en Mim. Oeff.	1	1	1	1	1	1

Totaal 26 29 1/2 31 | 34 34 30

NB. Aan Kl. III der Voorbereid. Vakschool zal met de Kerstvacantie gelegenheid worden gegeven een examen af te leggen, tengevolge waarvan zij voor den verderen duur van den cursus met Kl. I der Vakschool zal kunnen samensmelten, ten einde zoodoende de door de a. s. reorganisatie in 't leven geroepen abnormale verdeling in 6 Klassen te doen verdwijnen.

Nadere omschrijving van het Onderwijs.

I. Lezen, Voordracht en Spel.

Kl. I, II (Voorbereid.). Het Leesonderricht strekt ter voorbereiding van de lessen in voordracht, en stelt zich ten doel: zoowel het gelezene goed te doen begrijpen,

als eene zuivere uitspraak en een natuurlijken leestoon te doen verkrijgen. Met gemakkelijk proza wordt begonnen, dan volgt moeilijker, eindelijk eenvoudige poëzie. Het gelezene wordt steeds geheel of gedeeltelijk uit het hoofd geleerd en opgezegd.

Kl. III (Voorbereid.). Uitbreiding van het Leesonderricht in proza. Moeilijker gedichten. Eenvoudige dialogen. Zoo-veel mogelijk wordt al het gelezene ook van buiten geleerd en opgezegd. Een aanvang wordt gemaakt met Voordracht van niet te zware gedichten uit onzen tijd.

Kl. I (Vakschool). Voordracht van moeilijker moderne lectuur en van monologen uit tooneelwerken; daarna voordracht van classieke dichtstukken. Vooroefeningen in Spel; later vertooning van kleine en eenvoudige tooneelstukjes en fragmenten.

Kl. II, III (Vakschool). Voortzetting en uitbreiding der Voordrachtstudiën; idem van de oefeningen in Spel, met geleidelijke opklimming in verschillende genres en daarbij van scholen (classieke, romantische, moderne).

II. Voordracht in Fransch en Hoogduitsch.

Deze lessen worden gegeven met het doel, om door het overwinnen der moeijikheden aan het lezen in vreemde talen en aan de uitspraak van deze verbonden, zoowel eene goede voordracht der leerlingen te verkrijgen, als hunne stemmiddelen te ontwikkelen. Dit onderricht strekt dus ter aanvulling van het sub I en III genoemde.

III. Uitspraak en Stemvorming.

Door dit onderwijs tracht men de fouten in spraak en uitspraak, zoo voor klinkers als medeklinkers, te verbeteren; de stem te ontwikkelen, en het gehoor te oefenen, zoowel bij het spreken en lezen, als óók door middel van den zang. Oefeningen in ademhaling.

IV, a. Hoogere Mimiek en Costumeeren.

Onder »Hoogere Mimiek» wordt verstaan: onderricht in het aannemen van academische standen en het vormen van groepen, het voorstellen van allerlei karakters en de uitdrukking van hartstochten. — Door oefeningen in »Kunst van Costumeeren» moeten de leerlingen leeren zich te kleeden en te bewegen, hoofdzakelijk in het classiek costume en dat uit de XVIIde eeuw.

Deze lessen worden meestal verbonden met die in Spel.

IV, b. Costumekunde.

Als voordracht wordt den leerlingen een beknopt, maar zoo volledig mogelijk overzicht gegeven van de geschiedenis der kleederdrachten, toegelicht door platen, teekeningen en, soms ook, door werkelijke costumes e. a. voorwerpen. De leerlingen houden aantekening van het gesprokene en teekenen de ter verduidelijking op 't bord gemaakte schetsen na. — Aan 't eind van iederen cursus wordt het een en ander meegedeeld van de kleurenleer in verband met de compositie van costumes.

Kl. I, II, III (Vakschool). 1e jaar. Inleiding. Geschiedenis van het costume op het tooneel. Historische kleederdrachten in de Oudheid en Middeleeuwen.

Kl. I, II, III (Vakschool). 2e jaar. Costumes van de Renaissance en den Nieuwen tijd.

V. Techniek van het Drama.

Kl. I, II, III. (Vakschool). Wezen en inrichting van het drama in zijne verschillende soorten. — Literarische en technische critiek. — Een en ander over de inrichting van het tooneel, en den hedendaagschen toestand van tooneel, tooneelspeelkunst en tooneelletterkunde in Nederland, Frankrijk en Duitschland.

VI. Geschiedenis v. h. Tooneel en de Tooneelletterkunde.

Kl. I, II, III. (Vakschool). Naar aanleiding van de ontwikkeling van het tooneel en de dramatische letterkunde bij de voornaamste volken en in de opvolgende tijden, wordt, tot een juist begrip daarvan, een overzicht gegeven van de belangrijkste tijdvakken van historie en literatuur, met bijzondere behandeling van die personen, denkbeelden, toestanden en gebeurtenissen, welke voor de kennis der dramatische letterkunde en hare geschiedenis van het meeste gewicht zijn. Dit onderwijs gaat gepaard met cursorische lectuur van tooneelwerken en hunne dóór-gaande bespreking en verklaring.

VII. Aesthetica en Teekenen.

Door »Aesthetica» worden algemeene grondbegrippen van het schoone in de beeldende kunsten gegeven, en opmerkingsgave en oordeel gescherpt door de beschouwing van verschillende kunstwerken in musea en op tentoonstellingen.

Het teekenonderwijs wil, naast oefening van oog en hand, de aankweeking van den schoonheidszin, en moet bovendien zooveel kennis van het gelaat geven als onontbeerlijk is voor het volgen der lessen in Mimiek en Grimeeren. De leerlingen werken naar voorbeelden, pleistermodellen en de natuur.

VIII. Nederlandsche Taal- en Letterkunde.

Kl. I, II, III (Voorbereid.). Het onderricht in de taal beoogt uitsluitend een practisch doel. Van de »Spraakkunst» wordt slechts geleerd wat noodig is voor het zuiver schrijven en 't begrijpen der moedertaal. Veel zorg wordt besteed aan het tot bewustzijn brengen van de beteekenis der woorden, terwijl ook het uitdrukken der gedachten door spreek- en steloefeningen wordt bevorderd.

Kl. I, II (Vakschool). Herhaling en uitbreiding van het in de vorige klassen geleerde. — De kennis van de beteekenis der woorden wordt bevorderd door het zoeken der tegenstellingen, het onderscheiden der synoniemen en de studie der woordvorming. — Spreek- en steloefeningen naar aanleiding van thuisgelezen en in de klasse besproken proeven van dramatische letterkunde.

Kl. I, II (Vakschool). Letterkunde van de XIXe eeuw. Lezen en verklaren van dicht en ondicht uit de XVIIe en XVIIIe eeuw.

Kl. III (Vakschool). Stijloefeningen door middel van vertalingen en opstellen. Behandeling van enkele gedeelten uit de geschiedenis der letterkunde.

IX. Fransche Taal en Letterkunde.

Kl. I, II. (Voorbereid). Zooveel mogelijk in overeenstemming met de wijze waarop de moedertaal wordt aangeleerd, tracht men de leerlingen zich het Fransch te doen eigen maken door, naar een systematisch ingericht handboek, woorden en zinnen van buiten te laten leeren en daaraan lees- en vertaal oefeningen te verbinden. Lectuur en vertaling van eenvoudige prozastukken en gedichten.

Kl. III. (Voorbereid). Lezen, en vertalen zoowel van Fransch in Hollandsch als van Hollandsch in Fransch.

Kl. I, II. (Vakschool). Lezen, verklaren en vertalen van classieke tooneelstukken. Proza, maar ook poëzie wordt uit het hoofd geleerd en telkens herhaald, ten einde de woorden, vormen en zinwendingen vast in het geheugen te doen prenten.

Kl. III. (Vakschool). Gedichten lezen en van buiten leeren. Memoriseeren van monologen uit classieke drama's, ook der XIXde eeuw.

X. Hoogduitsche Taal en Letterkunde.

Kl. III. (Voorbereid). Eerst nadat de noodige vorderingen

in het Fransch zijn gemaakt, wordt met het aanleeren van Duitsch begonnen. De taalregels en vormen worden, voor zoover noodig, met behulp eener grammatica onderwezen, waarbij meer in 't bijzonder op de punten van overeenkomst en verschil met het Nederlandsch wordt gewezen; terwijl door lectuur de woordenkennis bevorderd wordt.

Kl. I, II. (Vakschool). Voortzetting en onderhouding van het geleerde. Vertalingen in het Duitsch. Lectuur van classieke en moderne drama's.

Kl. III. (Vakschool). Voortzetting der lectuur, als boven.

XI. Engelsche Taal.

Kl. I, II, III. (Vakschool). Het onderwijs in deze taal is slechts elementair: alleen wordt tot taak gesteld eenvoudig proza te doen verstaan en, meer in het bijzonder, voor eene juiste en zuivere uitspraak gezorgd. Klassen I, II en kl. III ontvangen afzonderlijk les.

XII. Geschiedenis.

Kl. I (Voorbereid). Oude geschiedenis; Middeleeuwen, eerste helft: de belangrijkste tijdvakken, gebeurtenissen en personen, in schetsen en verhalen.

Kl. II, III. (Voorbereid). Middeleeuwen, tweede helft en Nieuwe Geschiedenis tot 1815; als voren behandeld.

NB. Dit onderricht strekt tot het leggen van een grondslag voor het onder n°. VI genoemde.

XIII. Land- en Volkenkunde.

Kl. I; — II, III. (Voorbereid). Dit onderricht wordt niet zoozeer op wetenschappelijke wijze gegeven, maar meer met het doel den gezichtskring der leerlingen uit te breiden, door hen met de merkwaardigste landen en volken in en buiten Europa bekend te maken. Een leerboek wordt niet in handen gesteld; daarentegen veel van platen, geïllustreerde werken, reisbeschrijvingen en kaarten gebruik gemaakt.

XIV. Rekenkunde.

Kl. I, II. (Voorbereid). »Rekenen» is op het programma gebracht met het doel, de gestesontwikkeling der leerlingen op minder eenzijdige wijze te bevorderen dan geschieden zou, wanneer uitsluitend literaire vakken onderwezen werden. Het is dus niet om het rekenen zelf te doen. De practische behoeften worden evenwel niet uit het oog verloren.

XV. Costuumnaaien.

De meisjes van alle klassen, behalve van de laagste der Voorbereidende Vakschool, zijn vereenigd voor deze lessen, bij welke er vooral op gelet wordt, de noodige vaardigheid te doen verkrijgen in het knippen van patronen en het maken en veranderen van eenvoudige costumes uit allerlei tijdperken.

XVI. Schermen, Dansen en Mimische en Plastische oefeningen.

Deze vakken worden gegeven met de hoofdstrekking de leerlingen eene vlugge, ongedwongen houding en losheid en sierlijkheid in de bewegingen te doen verkrijgen. De mimische en plastische oefeningen beoogen meer in 't bijzonder het loopen, staan, binnenkomen, groeten, enz. als voorbereiding tot de »Hoogere Mimiek».

NB. De rooster voor de verdeling der verschillende lessen is afzonderlijk gedrukt en, op aanvraag, bij den Directeur verkrijgbaar.

LEERBOEKEN.

Deze e. a. hulpmiddelen bij het onderwijs ontvangen de leerlingen kosteloos ten gebruikte.

Voor Lezen en Voordracht:

Voorbereid. Vakschool.
Klassen :

C. Honigh en G. J. Vos Az., Van Eigen Bodem, 4e deeltje.	I.	
A. W. Stellwagen, Proza.	II, III.	
Gedichten uit allerlei bundels.	I, II, III.	I, II, III.
Helvetius v. d. Bergh, De Neven.	III.	
L. Mulder, de Kiesvereeniging van Stellendijk.	III.	
Vondel's Gijsbreght, Jephtha en Lucifer.		I, II, III.
Molière's Menschenhater en Tartuffe, vertal. Prof. Alb. Thijm.		I, II, III.
Enkele werken van Shakespeare, vertal. Prof. Burgersdijk.		I, II, III.
Racine's Mithridate, vertal. Prof. Pierson.		I, II, III.
(Fragmenten van) Fransche en Hoogduitsche classieken.	III.	I, II, III.

Voor het Nederlandsch:

Den Hertog en Lohr. Onze Taal, III A, IV A en B. I.		
Id. IV A en B. II.		
Id. V A en B.	III.	
M. J. Koenen en A. Bogaerts, Taalgebruik en Woordverklaring.		I, II.
J. P. de Keyser, Neerlands Letterk. in de XIXe Eeuw. School-uitgave door A. W. Stellwagen. Proza I.	III.	
R. K. Kuipers, Bloemlezing uit de Nederl. Letterk.	III.	I, II.
A. A. Wikman, Hoofdtrekken v. de Gesch. d. Ned. Letterk.		I, II, III.

Voor het Fransch:

A. S. Schoevers, de Fransche taal, 1e en 2e stukje.	I, II.	
Id. Choix de Lectures françaises. Introd.	I, II.	
Id. Livre de Lecture, 2e stukje.	III.	
Leopold. de Tolk. Stukken t. vertaling.	III.	
Perles de la poésie contemporaine.	III.	
Molière, Le Bourgeois-Gentilhomme en l'Avare.	I, II.	
Corneille, Le Cid en Horace.	I, II.	
Racine, Phèdre.	I, II.	
Gedichten en dramat. werken van nieuwere Fransche auteurs.	III.	

Voor het Hoogduitsch:

C. E. Poser, Deutsches Elementarbuch. 1e en 2e stuk.	III.	
Schiller, Gedichte.	III.	
Drama's van classieke en moderne auteurs.		I, II, III.

Voor het Engelsch:

F. M. Cowan en A. B. Maatjes, Theor.- pract. spraakkunst der Engelsche taal.	I, II.	
J. H. Slater, Grammar of the english		

language.	III.
J. N. Valkhoff, First english reading-book.	I, II.
Id. The english reader.	I, II.
Ch. Lamb's Tales from Shakespeare.	III.

Voor de Geschiedenis:

Nuiver en Reinders, Algemeene Geschiedenis in Schetsen en Beelden, 2 deeltjes.	I, II, III.
Dr. G. J. Dozy, Histor. Atlas. Afbeeld. en Kaarten.	I, II, III.
L. Weisser, Bilder-Atlas zur Weltgeschichte.	I, II, III.

Voor Land- en Volkenkunde:

Atlassen van F. Bruins en P. R. Bos.	I, II, III.
N. W. Posthumus, Atlas d. Natuurk. Aardrijksk.	I, II, III.
De Aarde en haar Volken.	I, II, III.
Europa in al zijn heerlijkheid, e. a. plaatwerken.	I, II, III.

Voor de Rekenkunde:

J. Versluijs, Rekenb. voor de Lagere School, verschill. stukjes.	I, II.
--	--------

Voor de Costuumkunde:

A. Kretschmer, die Trachten der Völker.	I, II, III.
C. Köhler, Idem.	I, II, III.
W. Quincke, Katechismus der Costuumkunde.	I, II, III.
A. Von Heyden, Die Tracht der Kulturvölker Europa's.	I, II, III.

De Directeur,

S. J. BOUBERG WILSON.

Overgangs- en Toelafingsexamens.

Donderdag, Vrijdag en Zaterdag 4--6 Juli l.l. zijn de examens der Tooneelschool afgelegd, tot sluiting van den cursus 1888—1889.

Den eersten dag kwamen, van half 2 tot half 5, in het Gebouw zelf, aan de orde: de theoretische vakken, door alle leerlingen, en bovendien nog Lezen en Voordracht, door de leerlingen der beide laagste klassen van de Voorbereidende Afdeling.

De beide volgende dagen waren uitsluitend gewijd aan Voordracht en Spel, door de leerlingen van klassen III, IV en V^a. Deze proeven werden afgelegd in de kleine tooneelzaal van Maison Stroucken. Het programma was aldus samengesteld:

VRIJDAG 5 JULI, te 10 uur.

I. **SAFFO**, treurspel van GRILLPARZER, vertaling van H. TH. BOELEN.

Ingestudeerd door M^o. Stoetz en den Hr. Th. C. Simons.

2de Bedrijf, 2de tooneel, enz.

Saffo , Grieksche dichteres.	Mej. AD. DORÉ.
Melitta , hare slavin.	* M. COERDES.
Eucharis , hoofd der slavinnen.	* M. EGGERS.
Phaon , een jonge Griek.	de Hr. H. SCHWAB.

2. **ROMEO EN JULIA**, van SHAKESPEARE, vertaling van BURGERSDIJK.

Ingestudeerd door Mw. Stoetz en den Hr. Th. C. Simons.

2de Bedrijf, 2de Tooneel, (balconschène.)

Romeo, ... Mej. Fr. HERBERICH.
Julia . . . . . » G. SIXMA.

3. a. **DE ENGEL RAFAËL**, uit »Gijsbreght v. Aemstel», van VONDEL.

Ingestudeerd door den Hr. Le Gras en voor te dragen door Mej. M. Eggers.

b. **BRUG OMHOOG!** van Dr. S. DE JONGE.

Ingestudeerd door Mw. Stoetz en voor te dragen door Mej. M. Eggers.

4. **DE VONK**, comédie in één bedrijf v. PAILLERON (l'Étincelle).

Raoul de Gérard, kapitein . . . . . de Hr. H. SCHWAB.
Léonie de Rénat, generaalsweduwe. . . . . Mej. AD. DORÉ.
Antoinette, haar pleegkind. . . . . » FR. HERBERICH.

PAUZE van 12 tot 1.30.

5. **JANUS TULP**, blijspel van JUSTUS V. MAURIK JR.

Ingestudeerd door Mw. Stoetz.

Eerste Bedrijf, tooneel 3—8.

Janus Tulp, barbier en nanspreker . . . de Hr. J. SPEET.
Barend, barbiersbediende . . . . . » FR. BOERSMA.
Tante Betje . . . . . Mej. G. SIXMA.
Marie, dochter van Tulp . . . . . » M. COERDES.

6. **VORSTENSCHOOL**, van MULTATULI.

Ingestudeerd door den Hr. Le Gras.

Vierde bedrijf, tweede afdeeling.

Louise, de koningin . . . . . Mej. FR. HERBERICH.
Hanna, eene naaister . . . . . » AL. KLEIN.
De Walbourg, ... » AD. DORÉ

7. **EEN MAN, DIE TE VEEL GEKOESTERD WORDT.**

Blijspel in één bedrijf, n. h. Fransch.

Ingestudeerd door Mw. Stoetz.

Hippolyte Clapier, ... de Hr. SCHWAB.
Césarine, zijne vrouw . . . . . Mej. AL. KLEIN.

8. **DEBORAH**, drama van MOSENTHAL, vertaling v. L. LE BÈGUES.

Ingestudeerd door Mw. Stoetz en den Hr. Th. C. Simons.

7de Tafereel, tooneel 1 en 2 (kerkhofschène).

Deborah, eene Jodin. . . . . Mej. FR. HERBERICH.
Jozef, een Christen . . . . . de Hr. SCHWAB.

9. **REI** uit het 1ste bedrijf v. VONDEL'S »Gijsbreght».

Ingestudeerd door den Hr. Le Gras en voor te dragen door Mej. M. Coerdes.

10. **JUDITH**, drama v. P. GIACOMETTI, vertaling v. L. LE BÈGUES.

Ingestudeerd door Mw. Stoetz en den Hr. Th. C. Simons.

Judith, ... Mej. AL. KLEIN.
Abramia, slavin van Judith. . . . . » G. SIXMA.
Arzaëla, slavin van Holofernes . . . . . » AD. DORÉ.
Vagoas, officier van id. . . . . de Hr. J. SPEET.

ZATERDAG 6 JULI, te half drie.

1. **DE MENSCHENHATER**, van MOLIÈRE, vertaald door Prof. ALB. THIJM.

Ingestudeerd door den Hr. Le Gras.

Derde Bedrijf, vijfde tooneel.

Célimène . . . . . Mej. G. SIXMA.
Arsinoë. . . . . » AD. DORÉ.

1. **ZWARTE REI** uit »Gijsbreght», door Mej. AL. KLEIN.

Ingestudeerd door den Hr. Le Gras.

2. **MARIA STUART**, treurspel van VONDEL.

Ingestudeerd door den Hr. Le Gras.

Vierde Bedrijf (grootendeels), met den rei van het vijfde.

Maria Stuart . . . . . Mej. FR. HERBERICH.
Rei van staattofferen. . . . . » G. SIXMA.
» AD. DORÉ.
» M. COERDES
» AL. KLEIN.

3. **VORSTENSCHOOL**, van MULTATULI.

Ingestudeerd door den Hr. Le Gras.

Eerste Bedrijf (grootendeels).

Louise . . . . . Mej. AL. KLEIN.
De Walbourg . . . . . » G. SIXMA.
De Koningin-Moeder . . . . . » M. COERDES.
Puf . . . . . de Hr. F. BOERSMA.

4. **Fransche Voordrachten**, *ingestudeerd door Mej. T. Van Gelder.*

a. **LES BAVARDES**, van BOURSULT.

Voor te dragen door Mej. Al. Klein en Fr. Herberich.

b. **LA VISITE AU FORT**, van MANUEL.

Voor te dragen door Mej. Ad. Doré.

5. **Hoogduitsche Voordrachten**, *ingestudeerd door den Hr. Van der Goes.*

a. **JUNGFRAU VON ORLEANS**, van SCHILLER. Prolog. 4.

b. **ERLKÖNIG**, van GOETHE.

Beide voor te dragen door Mej. Ad. Doré.

c. **PHÄDRA** : 1, 3. Vertaling van SCHILLER naar RACINE.

Phädra . . . . . Mej. FR. HERBERICH.
Oenone . . . . . » AL. KLEIN.

N. B. De leerlingen ALIDA KLEIN en FRIEDA HERBERICH waren in de laagste afdeeling van Kl. V geplaatst; MARTHA COERDES, ADÈLE DORÉ en GEERTJE SIXMA in Kl. IV, MARIA EGGERS en FRANS BOERSMA in Kl. III (de laatste sinds Januari); JAN SPEET was op proef sedert begin Mei in Kl. III toegelaten. De Hr. H. SCHWAB is gediplomeerd oud-leerling der School.

De proeven van Vrijdag waren onderworpen aan het oordeel eener Jury, bestaande uit: Mw. *M. E. J. Waller—Schill* en de HH. Prof. *A. G. Van Hamel* (Voorzitter), *L. B. J. Moor* (Secretaris), *Mr. J. N. Van Hall*, Prof. *G. A. Van Hamel, J. M. Haspels* en *A. Saalborn*.

Deze Jury kende, bij monde van haren Voorzitter, des Zaterdag, na afloop van 't geheele examen en in tegenwoordigheid van een talrijk opgekomen publiek van autoriteiten en belangstellenden, de volgende onderscheidingen toe:

aan Mej. *Al. Klein* een 2den prijs voor blijspel,
» » *Fr. Herberich* een accessit voor drama.
» » *Ad. Doré* eene eervolle vermelding voor haar spel in »*De Vonk*».

Bovendien werd door den Directeur des avonds in de School, bij de mededeeling van den uitslag der examens, aan de leerlingen *Martha Coerdes* en *Frans Boersma* bericht, dat de Jury hun hare tevredenheid betuigde, aan de eerste voor sedert het vorig jaar gemaakte vorderingen, aan den tweede voor zijn spel in »*Janus Tulp*».

De uitslag der examens was, dat van de laagste klasse naar de tweede der voorbereidende afdeeling werden bevorderd de leerlingen *Mina Sasbach* en (voorwaardelijk) *Mina Braakensiek*, *Willem Bauer* en *Cornelis van Ast*; van de 2de naar de 3de: *Melia Tartaud*, *Johanna Wertwijn*, *Cath. Rentmeester* en *Julia Ude*. Van de derde klasse naar de laagste der vakschool is overgegaan *Frans Boersma*, terwijl van deze naar de 2de zijn bevorderd: *Adèle Doré* en (voorwaardelijk) *Martha Coerdes*. Naar de hoogste klasse der school is verplaatst de leerlinge *Alida Klein*.

Eène leerlinge van de derde klasse moest de school vaarwelzeggen, terwijl eene andere den cursus in de laagste klasse der Vakschool opnieuw had te volgen. De leerlinge *Frieda Herberich* ging de inrichting tusschentijds verlaten; zij had een engagement te Antwerpen verkregen.

Maandag 2 September j.l. werd te half twee het toelatings-examen afgenomen van de adspiranten, die zich voor den cursus 1889/1890 hadden aangemeld. Negen waren er opgekomen, van welke zijn aangenomen: *Leon Solser*, *Hendrik Kammeijer*, *Gusta Mulder* en *Nelly Wertwijn* in kl. I, *Caroline van Dommelen* in kl. III der Voorbereidende Vakschool. Als hospitant in de lessen van Mw. Stoetz werd *Jacques Cohen* toegelaten, terwijl één candidaat voor de Vakschool, laagste klasse, moest afgewezen worden, wat mede het geval was met een ander, die slechts voor het bijwonen der lessen in Voordracht en Spel zich had opgegeven. De negende candidate werd wel voorloopig aangenomen als hospitante, maar bezoekt de school toch niet.

De vakleerlingen van den vorigen cursus, de dames *M. Grader*, *J. Mönch*, en *R. Spiro* zijn niet teruggekomen; de beide eerste hebben een engagement gevonden, respectievelijk bij „het Nederlandsch Tooneel” en Gebr. A. van Lier, de derde wegens vertrek naar het buitenland. Ook *Adèle Doré* bezoekt de school niet langer: zij zal zich in Amerika verder, voor het tooneel, aldaar, bekwamen.

De tegenwoordige cursus is geopend met zeventien leerlingen voor het volledig onderwijs en twee hospitanten. De Voorbereidende Vakschool telt in 3 klassen dertien élèves; de Vakschool, ook in 3 klassen, vier. De namen zijn:

Leon Solser, *Hendrik Kammeijer*, *Gusta Mulder*, *Nelly Wertwijn*, — *Mina Sasbach*, *Mina Braakensiek*, *Cornelis van Ast*, *Willem Bauer*, — *Julia Ude*, *Cath. Rentmeester*, *Melia Tartaud*, *Johanna Wertwijn*, *Caroline van Dommelen*, — *Frans Boersma*, *Geertje Sixma*, — *Martha Coerdes* en — *Alida Klein*.

De beide hospitanten zijn: Mej. *Marie Speet* en *Jacques Cohen*. De lessen in Voordracht van Fransch worden daarenboven nog gevolgd door Mej. *Nanny De Roever*; terwijl de Directeur een der leerlingen aan de Commissie ter verwijdering heeft voorgedragen, wegens herhaald overtreden van het verbod tot medespelen bij liefhebberij-tooneelvereenigingen.

Amst., 5 October 1889.

S. J. BOUBERG WILSON.

Uit onze Afdeelingen.

Uit Den Haag komt het bericht, dat naar aanleiding van het besluit der jongste Algemeene Vergadering tot het behoud der voorbereidende afdeeling aan de Tooneelschool, de bestuursleden der Haagsche afdeeling besloten zouden hebben tot het gemeenschappelijk neerleggen van hun mandaat.

Dit bericht is ons tot op dit oogenblik nog niet officieel bevestigd en daar het ons geheel en al ongelooflijk voorkomt, meenen wij het recht te hebben, het als een valsch gerucht te beschouwen. Wij zouden inderdaad niet kunnen begrijpen, hoe zulk eene demonstratieve handeling juist van de zijde van dit bestuur zou moeten verklaard worden.

Toen in de jongste Alg. Vergadering de hervormingsvraag der school weer ter sprake werd gebracht, wisten wij allen, dat de voorstanders van het behoud en die van de afschaffing der voorbereidende school er lijnrecht tegenover elkander zouden staan niet alleen, maar ook — dat slechts één van beide partijen de overwinning zou behalen en de andere het onderspit delven moest. Maar waar moest het heen met ons Verbond, indien dergelijke vragen niet konden beslist worden, zonder dat de verliezende partij haar toevlucht ging nemen tot een maatregel als van het Haagsch bestuur? Wat zou dit gedacht hebben van de Amsterdamsche afdeeling, zoo deze, na overstemd te zijn, zich spijtig ware gaan terugtrekken? Dat Amsterdam dit niet gedaan zou hebben, weten wij zeker. En het zou er ook geen aanleiding toe hebben kunnen vinden. Na een volkomen parlementairen strijd als ter jongste algemeene vergadering gevoerd is, zouden alleen zij, die door hun functie met de uitvoering van het besluit belast waren, zich kunnen genoopt hebben gevoeld tot het neerleggen van hun mandaat, wanneer dit besluit indruischte tegen hun overtuiging. En uitvoerders van dat besluit zijn hier zeker niet de bestuurders eener Afdeeling.

Daar ligt voor het Haagsche Bestuur dan ook een andere weg open, dien het, met zijn liefde voor de goede zaak, slechts zal hebben te zien, om hem te betreden. Het hoofdargument, door de tegenstanders van de voorbereidende school aangevoerd, was, dat de kosten ervan te hoog zullen loopen. Welnu, dat gevaar is te keeren. Laat ieder Afdeelingsbestuur zich beijveren in het aanwinnen van nieuwe leden, en de f 1000.— welke de Voorbereidende Afdeeling extra kost — zijn licht gevonden.

De Nora-rondreis.

Uit Dordrecht, Delft en Haarlem zijn ons berichten ingekomen van de opvoering van Ibsen's *Nora* door een deel van het gezelschap van het *Salon des Variétés* 1), 't welk in deze maand met dit stuk eene reis onderneemt door heel ons land.

De directie van dit gezelschap blijkt, in iedere stad waar eene Afdeeling van ons Verbond gevestigd is, het Bestuur dier Afdeeling verzocht te hebben, de voorstelling onder haar patronaat te nemen en heeft daartegenover op haar beurt — door de leden der Afdeeling eene verlaging op de toegangsprijzen aan te bieden — getoond hun tegenwoordigheid op prijs te stellen.

Blijkens de eenstemmigheid der berichten heeft de voorstelling algemeen een zeer goeden indruk gemaakt. Men heeft in het bijzonder de oud-leerlinge onzer school, Mej. Al. Roelofsen blijken van waardeering geschonken, die alleen kunnen strekken om haar aan te sporen tot verdere inspanning van al haar krachten; die bewijzen, dat de directie van het *Sal. des Var.* goed gezien heeft, toen zij veronderstelde dat onze leden gaarne met deze oud-leerlinge zouden kennis maken in deze haar eerste goede, maar tevens zeer moeilijke rol.

Maar deze rondreis — waarbij *Nora* tot nu door alle artisten met de grootste toewijding, liefde en ernst wordt gespeeld en zij een geheel te zien geven, 't welk opnieuw bewijst hoeveel, onder goede leiding en met eigen krachtsinspanning, door meestal nog jonge artisten kan worden tot stand gebracht — deze rondreis heeft nog eene wijdere beteekenis. Zij getuigt door heel het land van den geest,

1) De rolverdeling is:

Helmer, hr. *Rooyvaards*; Nora, mej. *Roelofsen*; dr. Rank, hr. *Van Sprinckhuysen*; mevr. Linde, mevr. *Poolman—Huijzers*; Krogstad, hr. *H. Poolman*; Anne-Marie, mej. *Blankenstein*; Helene, mej. *Moumier*.

die *De Tooneelvereniging* bezielde heeft; zij vraagt en wint waardeering voor de ernstige kunst van den grooten Noorschen dichter Henric Ibsen; zij brengt tot zwijgen de pessimisten die beweren, dat onze schouwburgen geheel tot plaats van uitspanning zijn afgedaald. Wél toont lang niet overal het publiek aanstonds alles te begrijpen; het licht om hetgeen wel vreemde, maar toch diep snijdende humor is, — doch als het staat tegenover Nora's angst, Nora's wanhoop, Nora's ernst, dan luisteren ook de minst ontwikkelden met diepe aandacht en de afrekening die Nora houdt met haar man, klinkt hun dreigend in de ooren als eene afrekening die de dichter houdt met hèn!

Opvoeding van het publiek tot den ernst der kunst. Maar ook opvoeding voor de artisten. Eene eeretaak is hun op de schouders gelegd; zij hebben avond aan avond den naam van den dichter, van hun gezelschap, hun eigen op te houden en te verdedigen. Zij hebben zich zelve te stellen onder strenge tucht, opdat niet éénmaal hunne toewijding verminderde. Zij hebben voordeel te trekken uit de zeldzame gelegenheid, die hun ten deel valt, een zoo diepzinnig, ernstig kunstwerk zoo groot en getal malen te mogen opvoeren, dat zij er telkens dieper in kunnen doordringen en hun werk meer en meer volmaken. Als zij dáarnaar streven, zich niet tevreden stellen met het reeds bereikte, dan zullen zij aan het eind van hun tocht niet alleen zich een naam gevestigd hebben van *ernstige* artisten, maar ook voor zich zelve een schat van heerlijke ervaring en studie hebben opgedaan, dien zij niet meer kunnen verliezen.

En thans zij het woord aan een onzer leden uit Dordrecht:

Clif de Merwestad.

Wanneer de reeks van Nora-voorstellingen, waarvan Dordrecht op 30 Sept. jl. de eerste heeft genoten, voortgaat, zooals die begonnen is, dan zal dat een triomf-tocht zijn voor het gezelschap van de heeren Kreukniet c. s. en niet het minst voor Mej. Aleida Roelofsen, die op zóó uitstekende wijze de titelrol vervult.

Het zal niet noodig zijn over het stuk hier veel te zeggen; 't is genoeg besproken, hetgeen bewijst dat er meer in zit dan in eenig stuk dat in den laatsten tijd is opgevoerd; hoe meer men het leest en de moeite neemt er zich in te werken, hoe meer vrede men krijgt met het slot; wat oppervlakkig grillig en vreemd scheen wordt langzamerhand (althans zoo is het mij gegaan) het eenige mogelijke.

En wat nu de opvoering aangaat? Zij geschiedde onder het patronaat van onze afdeeling, het bestuur had aan de leden invitatie-kaarten daarvoor gezonden; Mej. Roelofsen had in Dordt, door alles wat reeds over haar geschreven was, groote verwachtingen opgewekt en ik geloof gerust te mogen verklaren, dat zij volkomen daaraan heeft beantwoord; zoowel in haar spelen met de kinderen als in haar onderhoud met Krogstad, zoowel in den pijnlijken tarantelle-dans als in de droevige slotscène, werden allen die haar zagen met bewondering vervuld voor het talent en den ernst, waarmede deze jeugdige actrice hare loopbaan is begonnen; hartelijk wenschen wij haar toe, dat ze den lust en de kracht moge behouden zóó voort te gaan; dan wacht haar eene schoone toekomst.

De andere leden van het gezelschap stonden haar waardig ter zijde; de heer Royaards verdient zeker hierbij eene afzonderlijke vermelding. Eene opmerking houde hij ons ten goede; het scheen ons toe dat hij eenigszins gevaar loopt van den egoïst Helmer een weinig beteekenende en fatterige figuur te maken, en dat mag hij niet worden. Niet-tegenstaande alles wat hij tegenover zijn vrouw misdreef is hij een bekwaam en naar buiten geacht man, hetgeen zijne benoeming tot directeur der bank bewijst.

De Dortenaren waren bij deze uitvoering opgewonden en dat beteekent heel wat, de heeren Le Gras en Haspels, die des winters voor den hoofdschotel van ons menu zorgen, weten hoe moeilijk het is om het den bewoners der Merwestad naar den zin te maken, hoe keurig de spijs moet zijn en met hoeveel zorg die moet worden klaar gemaakt en voorgediend. Te hunner eere zij gezegd, dat ze er hun uiterste best voor doen en in den regel slagen.

Nu zal men verwachten dat deze voorstelling van Nora, waarin een onbetwist succes voor de tooneelschool ligt opgesloten, eenigen bloei zou geven aan onze afdeeling van het tooneelverbond; Dordrecht heeft thans meer dan 30000 zielen en het ledental der afdeeling bedraagt pl. m. 40 tegen 50 in het vorig jaar. Die verhouding is zeker niet gunstig en het is te vreezen, dat daarin vooreerst niet veel verbetering te wachten is, men klopt steeds aan doovemans deuren.

Mijnheer A., die er niet lang over denkt om f 2500.— voor een span paarden te geven, mijnheer B., die het niet erg vindt 's jaars eenige honderden guldens aan diners te besteden, mijnheer C., die des zomers een burgermans inkomen naar het buitenland brengt, noemen zich óók voorstanders van een goed hollandsch tooneel, maar ze sturen U met een kluitje in het riet, als ge hen aanspoort f 5,— 's jaars te offeren voor het tooneelverbond, waarvan zij thans weer de goede vruchten zagen; ge hoort dan van die dooddoeners: »we zien elkaar nog wel eens" of »ik zal er nog eens over denken" (en dit laatste niet het minst) »er komt reeds zooveel kijken, het staat niet stil met al die dingen", alsof een 40 tal vijfguldens op een jaar hun budget merkbaar zou bezwaren!

Wanneer zullen de bezitters van kapitaal gaan begrijpen dat ze meer plichten hebben te vervullen dan rechten te pretendeeren?

6 October 1889.

DECEN.

Tit de Maasstad.

Nadat de *Schoone Slaapster* onze kermisklanten vermaakt en, naar wij hopen, de droomen der Directie verwezenlijkt heeft, brengt Edv. Brandes *Een Bezoek*. De arbeid van dezen Deen heeft een gunstigen indruk op ons gemaakt, ofschoon zijn tooneelspel niet veel nieuws biedt en meer een toestand dan een handeling schetst; daarbij zoekt de schrijver niet de oplossing van een probleem, zooals de Fransche in dergelijke gevallen doen; hij geeft enkel een brok werkelijkheid zonder ontkenning. Repholt, een vrij liederlijk sujet, komt bij zijn getrouwden vriend Neergaard logeeren en herkent in diens vrouw een zijner vroegere veroveringen. Florizel is indertijd als onnadenkend meisje voor de vleierijen van den mooien prater bezweken; spoedig tot bezinning gekomen, heeft zij getracht haar misstap te vergeten, hetgeen haar zoo goed gelukt schijnt, dat zij verzuimd heeft haar man het avontuur toe te vertellen. Deze ontdekt thans het geheim en jaagt Repholt zijn huis uit; na een tooneel met zijn vrouw, rijkelijk met tranen besproeid en versierd met een massa gemeenplaatsen — oude bekend uit de Fransche overspel-drama's — besluit hij Florizel niet te verstooten.

Deze laatste scène uitgezonderd, is het stuk flink, mischien hier en daar wat rauw behandeld; de schrijver houdt niet van halve woorden en laat vooral Repholt dingen zeggen, welke door velen gedacht worden, maar... niet gezegd, althans niet zoo openhartig. Alle waarheden worden niet gezegd, luidt een spreekwoord; wij juichen evenwel de forsche taal van Brandes toe als een welkome verfrissing.

X. Y. Z. bezorgde de vertaling in kloek, pittig Nederlandsch en de Heer Jan C. De Vos vervulde met talent

AMSTERDAM, September 1889.

L. S.

en animo de rol van Repholt, bij verre de belangrijkste. De weinig sympathieke Florizel werd door Mej. Vink niet onverdienstelijk voorgesteld en de Heer Chrispijn toonde als Neergaard, dat wij goede verwachtingen van hem mogen koesteren. Thans dient deze tooneelspeler nog eenigszins als debutant beschouwd te worden; hij moet opnieuw gewennen aan den stijl van dit gezelschap en leeren opgaan in het samenspel.

Het was geen onaardige gedachte Mevr. Philomene Jonkers te laten debuteeren met het onschuldige, overgevoelige minnespel *De Brandwacht en zijn liefde*; immers waar de nobele roeping der brandweer wordt bezongen, gevoelt ieder rechtgeaard Rotterdammer zijn hart sneller kloppen. Natuurlijk is dit stukje onvoldoende om de krachten dezer actrice te beoordeelen, maar vermeld mag worden, dat zij uitmunten speelde en de kunst schijnt te verstaan het publiek mee te slepen, een benijdenswaardige gaaf, welke groote talenten soms nooit weten te bemachtigen. Reeds nu volgde men haar gewillig en deelde zoowel in de vreugde als in de smart van het verliefde kornetje. Mevr. Jonkers en de Heer Van Kerckhoven droegen de verzen goed voor, maar beiden moeten zich in de eerste plaats oefenen in de Nederlandsche taal; hun Vlaamsch klinkt wel aardig, doch past niet op ons tooneel.

Weldra hopen wij nader over Mevr. Jonkers te kunnen schrijven, want *De Krekkel* van Charlotte Birch-Pfeiffer, waarmede zo dezer het seizoen officieel geopend werd, geeft er ons geen aanleiding toe. Zij toonde ook in dit ouderwetsche tooneelspel gevoel en talent, liever schorten wij evenwel ons oordeel op, totdat wij haar in minder onmogelijke stukken minder abnormale rollen zullen hebben zien vervullen. Wanneer men iets uit de oude doos wenschte, waarom dan niet het veel liever *Dorp en Stad* voor haar debuut gekozen?

Wij waren nog niet in de gelegenheid den Nieuwen Schouwburg te bezoeken; het gezelschap van den Heer Alex. Faassen schijnt ons toe verbeterd te zijn. Weliswaar verloor het enkele goede elementen, maar het won daarentegen in den Heer Moor een eerste kracht en in Mej. Schepers en de Heeren Van den Heuvel en Erfman, naar wij vernemen, zeer bruikbare spelers. Daarover in een volgend opstel.

23 Sept. 1889.

JEAN VALJEAN.

Hen Schouwburg voor de Jongeren.

Onze lezers kennen den ijver waarmee wij het denkbeeld bepleit hebben van de stichting van een gezelschap voor de jongere artisten; zij herinneren zich de pogingen door ons mede aangewend om ons verbond te bewegen tot het steunen der plannen, welke door de directie van het *Salon des Variétés* waren ingediend; zij weten eindelijk, dat in afwachting van de reorganisatie onzer school het Hoofdbestuur gemeend heeft zich met die plannen, met hoeveel sympathie ook begroet, voorloopig niet in te laten.

Desniettemin zijn deze niet opgegeven. De bedoelde directie heeft steun gezocht en gevonden bij verschillende heeren, die ook tot ons verbond in nauwe betrekking staan. Hoe zij tijdens het nu volgend proefjaar wil werken heeft zij uiteengezet in eene circulaire, rondgezonden aan al de leden der Amsterdamsche Afdeeling en verdere tooneelvrienden in de hoofdstad.

Die circulaire, waarbij tevens eene uitnoodiging was gevoegd tot het nemen van een abonnement op een zestal voorstellingen van bizonderen aard, luidde in hare inleiding als volgt:

De wenschelijkheid, om de jongere tooneel-artisten in de gelegenheid te stellen, zich practisch onder goede leiding verder te ontwikkelen, is reeds vaak uitgesproken; en de moeilijkheden, die bij groote gezelschappen aan de uitvoering daarvan in den weg staan, hebben zeer dikwijls aanleiding gegeven tot klachten en waarschuwingen van de zijde der mannen, die begrepen dat de *toekomst* van ons tooneel onverzekerd blijft, wanneer niet de jongere artisten zich behoorlijk kunnen oefenen. En zij herinnerden daarbij aan vroegere dagen, toen eerst in het Salon van Duport (in de Nes) daarna in het *Salon des Variétés* in de Amstelstraat de thans roemvol bekende artisten zich vormden op de planken.

Zooals U uit de spelersrol blijken zal, vereenigt de laatstgenoemde schouwburg op dit oogenblik opnieuw een kern van jongere artisten, — voor een deel oud-leerlingen der tooneelschool — die, gesteund door oudere, bekende kunstenaars, zich aldaar verder tegelijk technisch en artistiek hopen te ontwikkelen; die vol goeden moed zijn voor de toekomst en de faam, welke zij zich reeds mochten verwerven, niet alleen zullen trachten te behouden, maar ook uit te breiden.

Intusschen wordt de vorming van den artist allereerst beheerscht door den aard der stukken, die hij te vertoonen heeft en hangt deze weer ten nauwste samen met het gehalte van het publiek, 't welk de voorstellingen komt bijwonen. Met het oog hierop hebben wij besloten, bij wijze van proef, in den loop van het aanstaande winterseizoen een zestal voorstellingen te organiseeren van bizonderen aard; voorstellingen waartoe de te vertoonen stukken met de meeste zorg zullen worden gekozen uit de beste voortbrengselen der tooneelletterkunde, in verband met de krachten waarover ons gezelschap beschikt, en met het doel, hetwelk wij beoogen. Dit laatste brengt mede, dat en de keuze der stukken en de voorbereiding der vertooning zal worden geleid door dezelfde overtuiging, als gesproken heeft uit de ten vorigen jare door ons gegeven voorstelling van Kielland's *Op de Terugreis* en waarvan *De Tooneelvereniging* bezielde bleek bij de door haar bezorgde, veel besproken opvoering van Ibsen's *Nora* en Molière's *Précieuses ridicules*, die in hoofdzaak door de leden van ons nieuw gezelschap gedragen is.

De Directie deelde daarop verder mede, dat de Commissie van de Heeren, die zich bereid verklaard hadden haar bij de keuze en de instudeering der stukken voor dit zestal voorstellingen in te lichten, bestond uit de Heeren: Mr. J. N. v. Hall, Prof. A. G. v. Hamel, C. F. v. d. Horst, W. G. Nieuwenkamp, A. Reyding, L. Simons Mz. en S. J. Bouberg Wilson, den Directeur der Tooneelschool. En zij besloot hare circulaire met enkele mededeelingen betreffende de regeling dier voorstellingen.

Het komt ons vóór, dat dit inderdaad de goede weg is. Mogen de eischen der kas voorshands nog niet toelaten, het geheele seizoen een uitgezocht répertoire te spelen, het is alvast wat gewonnen, wanneer de artisten zesmaal in het seizoen hunne krachten zullen kunnen inspannen aan het vertoonen van iets goeds. En voor het eerste jaar zal er genoeg bereikt zijn, wanneer er een publiek gevormd is, waarop men later, bij het zetten van een volgenden stap, zal kunnen rekenen.

Gelukkig is de verwachting, dat velen tot het nemen van een abonnement bereid zouden zijn, niet beschaamd. Reeds zijn er meer dan tweehonderd abonnementen genomen en door ingezetenen, wier steun men op den hoogsten prijs pleegt te stellen. Wij zouden ons moeten bedriegen, zoo dit getal voor de eerste voorstelling (ongeveer medio November) niet bijkans verdubbeld is. Hoe

grooter de sympathie van het publiek, des te grooter zal ook zeker de ijver van directie en artisten zich betoonen om het beste te geven wat zij kunnen.

Ingezonden.

's-Gravenhage, 4 September 1889.

Mijnheer de Redacteur.

In het laatstverschenen Extra-nummer van dit blad komt een stukje voor, getiteld: »Het radicalisme en het tooneel». waarin het verleenen van een Gemeente-subsidie aan den Stadsschouwburg en de Tooneelschool te Amsterdam wordt verdedigd. Met de strekking van dat stukje kan ik mij in hoofdzaak wel vereenigen, al voeg ik er terstond bij, dat het zeer moeilijk is, in dezen de grenzen der overheidsbemoeiing nauwkeurig te trekken. Dit komt mij echter onbetwistbaar voor, dat het tooneel alleen dan ondersteuning uit de staats- of gemeentekas verdient, wanneer het werkelijk nationaal is en het bezoeken van den schouwburg als een nuttige ontspanning voor het volk kan worden beschouwd. Men pleegt het tooneel »een leerschool voor het volk» te noemen, en al is het niet bestemd om op dezelfde wijze als dit in de openbare lagere school geschiedt, de kinderen des volks op te leiden tot »alle christelijke en maatschappelijke deugden», niemand zal toch willen ontkennen, dat het op den volksgeest een beschavenden en veredelenden invloed moet oeten. Dit nu wordt, naar ik meen, niet genoeg in het oog gehouden. Men beschouwt het tooneel te veel als een middel tot genot en ontspanning voor de hoogere standen en denkt te weinig aan die kleine lieden, die kinderen onzes volks, voor wie de schouwburgdeuren toch ook moeten openstaan. Die kleine lieden scheppen geen behagen in den muskus- en patcholigreur der Parijsche salonstukken. De lekkernijen der Fransche tooneelkoks smaken hun niet. Hun gezonde en onbedorven magen verlangen een steviger kost, een eenvoudiger, voedzamer spijs. Vaderlandsche stukken, waarin de heldendaden van het voorgeslacht worden vertoond. Kloeke, mannelijke taal — wat gezwollen des noods — geen fijngesponnen redeneeringen, geestige paradoxen, wijsgeerige of zoogenaamd wijsgeerige bespiegelingen. Er moet ook niet alleen wat te hooren, in den schouwburg moet ook wat te zien zijn. Ridders, roovers, edellieden, poorters, helden, verraders, geschaakte jonkvrouwen; geen negentiende eeuwsche heeren en dames, naar den laatsten Parijschen smaak gekleed: wèl daarentegen mannen en vrouwen uit het volk, gelijk zij zelve zijn, ruw in den mond wellicht, maar niet misdeeld van echten volksluim . . . .

Dit verlangt het volk. Doch wie geeft ons zulke stukken? Enkele hebben we er. Misschien zouden sommige vaderlandsche tooneelspelen van vroeger tijd weder voor het voetlicht gebracht kunnen worden. Voorloopig behelpe men zich met wat men heeft. Men bestemme een bepaalden dag, of nog liever bepaalde dagen van de week voor dergelijke volksvoorstellingen. Dan zal het tooneel misschien worden wat het behoort te wezen: eene kweekplaats van schoone, echt-vaderlandsche gevoelens, waar de volksgeest wordt verlevendigd en versterkt, waar liefde wordt opgewekt voor al wat edel is en groot.

Mr. C. BAKE.

NECROLOGIE

In den ouderdom van 29 jaren is op 4 dezer hier ter stede plotseling overleden de heer ALBERT MUTTERS.

De heer Mutters behoorde tot het groepje jongelieden

van goeden huize, 't welk zich bij de stichting der *Kon. Vereen. het Nederlandsch Tooneel* aan het tooneel is gaan verbinden. Als leerling der Haagsche H. B. School, waarvan hij enkele klassen bezocht, had hij zich in eene vereeniging van medeleerlingen reeds vroeg onderscheiden door zijne kunst van komisch voordragen. Als acteur toonde hij zich vooral bekwaam in het maken van komische typen, en bij het spelen van Fransche blijspelen legde hij een eigenaardig *flair* aan den dag, 't welk echter dikwijls in *nouchalance* ontaardde. Dit opgaan in sleur, dit gemis aan volharding tot ijverige studie is oorzaak geworden, dat zijn talent niet volrijpt is, en hij reeds voor eenige jaren zijn hoogste punt als kunstenaar bereikt had, waarvan hij later snel aan het dalen was.

Maandag 7 dezer hebben ambtgenooten, vrienden en familieleden hem op de Oosterbegraafplaats ter ruste geleid.

ADVERTENTIËN.

W. N. MULDER,

COSTUMIER.

Costumes Historiques, de Style & de Fantaisie

Gardes robes etc

10, REMBRANDTPLEIN 10,

AMSTERDAM.

NEELMEIJER'S Kabinet Inkt

is preferent boven alle andere Inktsoorten,

hij is bij alle soliede Boekhandelaren verkrijgbaar.

Nederlandsche Kabinet Inktfabriek

NEELMEIJER & Co.

APELDOORN.

Wereldtentoonstelling Parijs 1889 — Zilveren Médaille!

Bij A. RÖSSING alhier is verschenen en bij iederen Boekverkooper verkrijgbaar:

DE OPLEIDING ONZER TOONEELSPELERS

opmerkingen naar aanleiding der hervormingsplannen

VOOR DE TOONEELSCHOOL

DOOR

L. SIMONS Mz.

Prijs / —.50.

Verschijnt des Zaterdags om de 14 dagen bij Ch. A. van Zeggelen (M. J. P. van Santen) te Amsterdam.

Leden van het Tooneelverbond ontvangen dit Tijdschrift gratis.

Voor niet-leden bedraagt de prijs, per jaargang van tenminste 16 afleveringen, f 4,—. Franco per post f 4.25.

Brieven en stukken, de Red. betreffende, adresseere men aan den Redacteur, KEIZERSGRACHT 547. Opmerkingen betreffende de verzending en opgaven van abonnementen en advertenties in te zenden aan den Drukker-Uitgever, ACHTERBURGWAL 84.

N°. 2.

26 OCTOBER 1889.

XIXe JAARGANG.

INHOUD:

Officieel Gedeelte. -- Uit onze Afdelingen, -- Titia van Gelder. --
De wilde Eend. -- Ella. -- Hamlet. --

OFFICIEEL GEDEELTE.

Staat van het Nederl. Tooneelverbond

OP 15 OCTOBER 1889.

Eereleden van het Verbond.

Mr. J. N. van Hall en Mevrouw M. E. A. Waller—Schill.

Hoofdbestuur.

Prof. A. G. van Hamel (Groningen), *Voorzitter.*

J. H. Krelage (Haarlem), *Ondervoorzitter.*

D. H. Joosten (Amsterdam) *Secretaris.*

M. J. Waller (Amsterdam), *Penningmeester.*

Jos. Jacobson (Rotterdam),

Mr. J. E. Banck ('s-Gravenhage),

Marcellus Emants ('s-Gravenhage),

Leden.

AFDEELING AMSTERDAM. *)

641 Leden.

AFDEELING ROTTERDAM.

518 Leden.

F. Elbeling, *Voorzitter.*

J. J. Havelaar, J.E.Z.N., *Penningmeester.*

Dr. G. Pekelharing, *Secretaris.*

Jean Browne.

Hendrik P. N. Muller.

*) Zie: Uit onze Afdelingen

AFDEELING LEIDEN.

300 Leden.

J. W. Schorer, *Voorzitter.*

L. J. Plemp van Duiveland, *Thesaurier-Vice-Voorzitter.*

A. C. Maas Geesteranus, *Secretaris.*

J. Yssel de Schepper, *Vice-Thesaurier.*

E. F. W. Gugel, *Bibliothecaris.*

H. Philips, *Vice-Secretaris.*

F. C. D. Buddingh, *Commissaris.*

AFDEELING DEN HAAG.

268 Leden.

Bestuur demissionair. *)

Mr. Hijmans van Wadenhoijen, *Voorzitter.*

J. C. van den Tol, *Secretaris.*

Mr. F. Stam, *Penningmeester.*

D. F. van Heijst, *Ondervoorzitter.*

E. Jacobson Servatius.

P. A. Haaxman Jr.

J. C. van Brakel.

AFDEELING UTRECHT.

67 Leden.

Prof. Moltzer, *Voorzitter.*

Mr. W. G. F. van Sorgen, *Secretaris.*

J. C. van Felde.

F. L. A. Roelofs Valk.

AFDEELING DORDRECHT.

43 Leden.

C. J. J. Verbroek van Nieuw-Beierland, *Voorzitter.*

Dr. H. J. Kiewiet de Jonge, *Secretaris.*

J. A. François, *Penningmeester.*

D. Crena de Jongh.

Mr. D. van Tienen Jansz.

AFDEELING GRONINGEN.

49 Leden.

Jhr. Mr. W. C. A. Alberda van Ekenstein, *Voorzitter*.
 Jhr. Mr. D. R. de Marees van Swinderen, *Secretaris*.
 Mr. G. M. Doornbos, *Penningmeester*.
 Prof. Dr. A. G. van Hamel.

AFDEELING DELFT.

50 Leden.

J. Post v. d. Burg, *Voorzitter*.
 Dr. C. J. Vinkesteijn, *Onder-Voorzitter*.
 Mr. C. F. A. Milders, 1e *Secretaris*.
 H. P. Maas Geesteranus, 2e *Secretaris*.
 . . . . ., *Penningmeester*.

AFDEELING MIDDELBURG

Jhr. Mr. W. H. Snouck Hurgronje, *Voorzitter*.
 F. M. Wibout, *Penningmeester*.
 Joh. L. van der Pauwert, *Secretaris*.

AFDEELING HAARLEM.

22 Leden.

J. H. Krelage, *Voorzitter*.
 Mr. Th. de Haan Hugenholtz, *Secretaris*.
 M. N. Beets, *Penningmeester*.
 P. J. L. Huet.
 H. T. Waller.

AFDEELING 'S-BOSCH.

14 Leden.

Mr. J. T. Boeleus, *Voorzitter*.
 Mr. P. de Josselin de Jong, *Secretaris-Penningmeester*.
 J. N. Houba.

AFDEELING TIEL.

15 Leden.

J. A. Huf van Buren, *Voorzitter*.
 J. L. van Lidth de Jeude, *Secretaris*.

Uit onze Afdelingen.

AMSTERDAM. In de vergadering der afdeling van 15 dezer was aan de orde de Rekening en Verantwoording door den Penningmeester, en daarna verkiezing van vier leden van het afdelingsbestuur in de plaats van wijlen Prof. Alberdingk Thijm en de heeren M. J. Waller, Mr. W. F. van Leeuwen en Blijdenstein, de eerste op grond dat zijn functie als voorzitter der afdeling op den duur moeilijk te vereenigen was met die van lid des Hoofbestuurs. De uitslag der verkiezing was, dat tot leden gekozen bleken de H.H. Prof. G. A. van Hamel, M. B. Mendes da Costa, C. F. v. d. Horst en H. K. Westendorp, de laatste als vertegenwoordiger der studenten. De drie laatsten hebben de benoeming aangenomen, Prof. van Hamel heeft evenwel gemeend te moeten bedanken, zoodat het bestuur zich nog niet geconstitueerd heeft.

'S-GRAVENHAGE. Volgens mededeelingen in de Haagsche dagbladen heeft ook de afd. Den Haag eene vergadering gehouden, ter bespreking van het door bestuur genomen collectief ontslag. Algemeen bleken de leden van gevoelen dat daartoe geen termen aanwezig waren, terwijl in het bijzonder de heer Marcellus Emants betoogde, dat het Bestuur voldoende verantwoord was, nu het de meening der afd. op de alg. vergadering verdedigd had. Eindelijk liet het bestuur zich door Mr. J. E. Banck overhalen tot

het in beraad houden van zijne demissie, in afwachting van de a. s. Alg. Vergadering, waarin de artikelen van het reglement der Tooneelschool nader in behandeling zullen komen.

MIDDELBURG. Ook alhier had Vrijdag 11 October j.l. eene opvoering plaats van Ibsen's Nora. De uitvoering, die uitging van onze afdeling van het Tooneelverbond en waarbij de leden vrijen toegang hadden, werd door een, vooral op den eersten rang, vrij talrijk publiek bijgewoond. Hoe verschillend ook de meeningen over het stuk mochten zijn, algemeen bewonderde men het spel van mejuffrouw Roelofsen, als Nora. Men was in verrukking over haar talent, dat vooral uitkwam in den tarantellen-dans en in de pijnlijke slot-scène, jammer dat een klein huldeblijk, haar toegedacht door het bestuur onzer afdeling, wegens nalatigheid van den afzender of van de spoorwegmaatschappij, haar niet kon worden overhandigd. Zij had het ten volle verdiend! Haar beschaafde manieren en spraak deden haar kennen als iemand, die eene goede en wetenschappelijke opleiding op tooneelgebied had genoten, en waren eene goede reclame voor de tooneelschool. Misschien is het daaraan toe te schrijven dat het ledental onze afdeling met enkelen vermeerderde.

Nora werd — hetgeen niet altijd bij alle gezelschappen het geval is — door de andere leden zeer goed ter zijde gestaan en het geheel had een cachet van beschaafdheid en waardigheid, die hier zeer werd gewaardeerd.

MIDDELBURG,
13 October 1889.

SNOUCK HURGRONJE.

Op Woensdagavond, 23 dezer, schonk mej. Titia van Gelder, leerares aan onze Tooneelschool, een aantal noodigden het genot eener voordracht van het grootste deel van den eersten zang van *Mei*, gedicht van Herman Gorter. Meer nog dan verleden jaar konden de hoorders haar echt-artistieke, geheel moderne voordracht bewonderen, nu zij een gedicht gekozen had, waarvan de klank en de stemming, met uitzondering van een paar strophen alleen, volkomen door haar lieflijk, zuiver, maar ook licht en hoog, niet zeer vol en diep orgaan konden worden weergegeven. Zeldzaam zuiver de klinkers uitsprekend en hun de volle klankwaarde gevend — voornamelijk de a's, e's, i's, ie's, ui's, u's en ij's; die diepe oe en oo kon massiever zijn — wist zij het vers voor ons oor te doen opklinken, evenwel zorgend de hoogte en laagte der klanken te wijzigen naar den algemeenen toon, de stemming der strophe, zóodat in dit gedicht de wazige teederheid van den Mei ook dáar bewaard bleef, waar de dichter in de schaduw donkerder tinten gebruikt had. Diezelfde stemming bewaarde zij ook in het rythmus; nu eens de lettergrepen latende voortschrijden met luchtig huppelenden tred, dan met een gewonen stap, straks met een plechtig slependen maatgang. Zonder te zingen of te cadanceeren, maakte zij de poëzie tot muziek, óók door het luchtig aanraken van het rijmwoord, dat — zonder zich op te dringen — nooit voor ons oor verloren ging. En terwijl de voordraagster het innerlijk gevoel nooit meer toegaf dan de toon van het geheel verdragen wilde, maakte die zelfbeheersching juist de innig teedere momenten van het gedicht te intiëmer van stemming. 't Geheel der voordracht klonk als het gefluit van den jongen in den avondstond — zooals de dichter het zich wenschte; en zoo hij tegenwoordig ware geweest, hij zou zijne vertolkster zeker niet minder gehuldigd hebben dan wij het ten slotte deden.

Henrik Ibsen en „de Wilde Eend.”

Als een vreemdeling in eene groote stad. Hij moet een bezoek brengen en kent den weg niet. Een inboorling zal hem dien wijzen en voert hem in eene bochtige lijn door straten en stegen. Die weg valt den vreemdeling vreemd. Maar in plaats van te vragen, te wachten tot hij den aanleg der stad heeft leeren kennen en dus weten kon of die vreemde weg de goede, zoo niet de eenig mogelijke is, blijft hij plotseling staan en zegt tot zijn geleider: »Wij loopen verkeerd — want wij loopen niet in een rechte lijn!»

Een gek, die vreemdeling — hè? — Althans een kerel, die zich belachelijk aanstelt in het oog van een »man met gezond verstand!» — Wat niet belet, dat er een macht van die vreemdelingen rondloopen in de hun onbekende stad van de kunst. Zij veroordeelen, voor zij hebben leeren kennen en begrijpen.

Een vreemdeling komt in Amsterdam, welks bewoners hun stad hebben ingericht met grachten en vaarten, ter wille van de scheepvaart, en over die grachten bruggen gelegd, voor voertuigen en wandelaars. Hier en daar hebben zij die sluizen wat hoog gemaakt. Dat was voor de voetgangers wel moeilijk, maar voor de scheepvaart was het onontbeerlijk. Doch nu komt de vreemdeling voor een korten tijd in stad en klaagt over die hooge sluizen. Ja nog meer, hij verklaart luid, dat men ze verlagen moest, omdat het klimmen op die hooge sluizen hem te moeilijk valt?

»Wat blief?» zouden alle Amsterdammers uitroepen. Als het beklimmen van onze sluizen U te moeilijk valt, m'n goeie man, ga dan maar weer naar huis. We willen wel graag vreemdelingen in ons midden zien — maar zij moeten zich voegen naar onze behoeften, en wij kunnen geen rekening houden met de kortademigheid van den eene en de lamheid van den anderen vreemdeling!

Als niettemin die vreemdeling op zijn stuk blijft staan? Dan zullen zij hem uitlachen, gezamenlijk, om zijn mallen eisch, dat zij — wat noodig is voor hen — zouden offeren aan hetgeen hij wenschte voor zich zelf.

Dergelijke vreemdelingen loopen er bij massa's rond in de stad der kunst, uit naam van hun kortademigheid en lamheid, vergend dat de kunstenaars de hooge sluizen afbreken, die zij noodig oordeelden voor zich zelven.

Ik hoop, dat mijn beeldspraak duidelijk is en gevoeld kan worden door iedereen. Dan zal men begrepen hebben, hoe belachelijk het is — een kunstwerk te veroordeelen vóór men begrepen heeft, wat en hoe de artist heeft willen uitdrukken — en dat het nog belachelijker is, van een *echt* artist te vergen, dat uit zijn werk een andere stemming zou spreken, dan hij onderging ten tijde dat hij bezig was te scheppen.

Niettemin zien wij dit telkens gebeuren. Vooral tegenover groote artisten, die zeer intense impressies van bijzonderen aard ontvangen, en anders, fijner georganiseerd zijn dan het gros hunner tijdgenooten. Wij zien hoe men hun werken losrukt van den dichter en van de omgeving der vroegere werken, om het op zich zelf te gaan becritiseren, even als of zoo'n werk een kindje is door den ooievaar gebracht, in plaats van het gewrocht van het innerlijk, voortontwikkeld levend des kunstenaars. En omdat zij niet hebben nagegaan hoe het geworden is, begrijpen zij ook niet waarom het zoo en niet anders geworden is — en niet anders worden kon.

De taak der kunstcritiek is niet meer hetgeen zij vroeger was. Toen hield men zich aan absolute uitspraken naar de wetten der schoonheid, wetten niet afgeleid uit de slot-

sommen eener nauwgezette waarneming van de voortbrenging, maar vastgesteld na generaliseering van de indrukken der genietters. Men wilde objectief zijn, en absoluut tevens; met de subjectiviteit van den voortbrenger mocht geen rekening worden gehouden en die van den beoordeelaar zooveel mogelijk onderdrukt. Onze tijd, die bij de studie der natuur de leer der evolutie ontdekte en tot grondslag van wetenschap maakte, heeft ons ook geleerd, de wording der menschenlijke daden en verrichtingen te beschouwen als het gevolg eener samenwerking van oorzaken. Wij begrijpen thans ook, dat een kunstwerk niet maar iets toevalligs is, een kostje volgens een bepaald recept door den kok klaargemaakt tot onthaal der gasten. Wij weten, dat het 't voortbrengsel is eener samenwerking van een complex van oorzaken, een levend organisme, door den kunstenaar geconcipeerd onder de inwerking van invloeden van buiten. En wij stellen der ernstige kritiek tot taak, ons te verklaren hoe die invloeden bij hun werking op de persoonlijkheid des kunstenaars het werk hebben doen voortbrengen; ons te zeggen *hoe* het geworden is en *wat* het is.

Een verklaring, een kenschetsing, een rangschikking, die in haar soort ook wel een beoordeeling is, doch niet in den absoluten zin der vroegere vonnissen. Te minder nu wij geleerd hebben, ook achter de kritiek de persoonlijkheid van den beoordeelaar te zoeken. Wij weten, dat zijn uitspraak: »dit of dat is mooi of leelijk!» niet meer betekenis heeft, dan: »dit of dat is mooi of leelijk voor mij!» en het den lezer blijft overgelaten te beslissen of dit ook zoo is voor hem. Als een criticus beweert: in een tooneelstuk moet alles duidelijk zijn, en kan de onzekere geheimzinnige symboliek niet toegelaten worden!» — of wel: »dit drama is onbegrijpelijk, het heeft geen slot» enz, dan zegt dat voor zijn lezers eigenlijk niets meer dan: »ik criticus mis het gevoel, noodig om onder de bekoring te komen van die geheimzinnige symboliek; ik begrijp het stuk niet, ik vind dat het geen slot heeft!» — En al staat hij hierin gelijk met het gros van het publiek, dan bewijst dit nog niet, dat hij gelijk heeft, of het recht had van den kunstenaar te eischen, dat deze zijn fijner gevoel, zijn stemming, zijn inzichten zou verzaken ter wille van den vaak groveren aanleg zijner beoordeelaars.

Eigenlijk gezegd is in dit alles al bitter weinig nieuws. Het is zelfs al tot vervelens toe herhaald. Maar de oude denkbeelden omtrent kunst en kritiek zijn altijd zóó taai, dat men ze moet fijnhakken vóór ze als onbruikbaar worden terzijde gezet. Wat er ten onzent met *De wilde Eend* gebeurd is, heeft het bewezen. Daarom vond ik het nuttig, nog eens te zeggen, waar het op staat.

Toen men bij ons te lande over Henrik Ibsen is gaan spreken, hebben velen zich tot het kennismaken met enkele zijner werken bepaald, al naar de gelegenheid of het toeval ze onder de oogen bracht. Meestal waren dit de voortbrengselen van den laatsten tijd, uit zijn derde periode, producten, ontstaan na een halve eeuw levensstrijd, na een groote krachtsinspanning van den kunstenaar, en dus berustend op het fundament van zijn ervaringen en zijn vroegere stemmingen. Elk nieuw werk kenschetsend een nieuw stadium in zijn voortschrijdende innerlijke ontwikkeling; geketend aan de voorafgaande en een kiem in zich bevattend voor een volgend. Desniettemin achtte men het voldoende, wanneer men elk werk als op zichzelf staand beschouwde, zonder zich de moeite te geven van eene studie der voorafgegane, en eene klare voorstelling te hebben van des dichters ontwikkeling, van de wijzigingen in zijn willen en kunnen. En als men — wat natuurlijk was — aldus den dichter in de uitingen van zijn zieleleven niet kon begrijpen, dan maakte men zich er af, door te verklaren, dat deze niet te begrijpen waren. Of wèl, men maakte er den dichter een verwijt van, dat hij werken

voortbracht, die niet geheel te begrijpen waren zonder de kennis der vroegere. Dat was ook inderdaad iets ongepermitterds van hem. Waarom niet telkens zich geheel losgerukt van zijn verleden?

En ook *dit* hield men niet in het oog: Henrik Ibsen wortelt in zijn volk en in zijn tijd. Hij vereenigt, als elk buitengewoon man, in hooge mate de ingeboren eigenaardigheden zijner natie: doorzettende wilskracht en scherp-snijdend verstand tegelijk met een zeer levendige verbeelding, die blind maakt voor de realiteit en neigen doet tot in-beeldbrenging, tot symboliseering. Realisten en dichterlijke fantasten, koelnuchtere menschen en dweepende ijveraars. — Maar hij is ook een man van zijn tijd, gerijpt in het midden dezer eeuw, toen alle hoofden zoo vervuld waren van nieuwe denkbeelden over den staat en de maatschappij en de natuur die zij willen gaan toepassen, dat zij ze zelfs als ze kunst maakten ze niet van zich konden zetten. Zij konden geen ongeamalgameerde kunst geven, hun denkbeelden, hun wetenschap, hun droomen moesten zij er in leggen. Daarom konden zij ook geen zilver artistiek werk gaan maken, voor die »tendenz-jacht» ten cinde was. Ook Ibsen is aan die invloeden van zijn tijd niet ontkomen; al staat hij vooraan in den strijd, hij strijdt toch ook mee, zij het alleen; hij helpt de toekomst voorbereiden, door de vragen te stellen, welke nevels moeten verscheuren; hij is toekomst zelf niet. Zelf heeft hij het uitgesproken in een toespraak, voor eenige jaren in Noorwegen bij een banket gehouden: Het tijdvak waarin wij nu leven, is nog het nieuwe niet; het is slechts een besluit van het oude, waaruit zich het nieuwe moet ontwikkelen. Hij gelooft aan de nadering van een tijd, waarin de politieke en sociale denkbeelden in hun tegenwoordigen vorm zullen ophouden te bestaan en uit beiden een eenheid groeien zal, die voorloopig de voorwaarden van het levensgeluk der menschen in zich besluit. Hij gelooft aan eene samensmelting van poëzie, wijsbegeerte en godsdienst, tot een nieuwe categorie en levensmacht. Omdat hij niet gelooft aan de eeuwigheid onzer idealen is hij een pessimist, maar hij is idealist tevens omdat hij aan hun vermogen tot voortplanting en ontwikkeling gelooft. Hij voorspelt de geboorte van »het derde rijk,» waarin de waarheid en de schoonheid, het recht van den geest en dat van het vleesch, Christendom en Oudheid, zullen samensmelten. Het derde rijk, het rijk der zon, hetwelk hij ziet komen, 't welk hij heeft helpen voorbereiden, maar dat eerst zal worden geboren, wanneer de levenslust haar rechten herneemt, de vreugde en de blijmoedigheid zullen wederkeeren in de harten der menschen, om ze te adelen!

De levensvreugde en de blijmoedigheid, doch die alleen kunnen inkeeren in de harten der menschen, wanneer hun geweten vrij is van alle schuldbesef.

Dát is het ideaal, waarheen de dichter zich op wil werken; waarheen zijn verlangen zich uitstrekt, maar 'twelk hij alleen zal kunnen bereiken, wanneer hij alle oude kleeren van zich afwerpt, welke hem belemmeren in het gaan. Den top van het ideale kan hij slechts naderen in het plechtig, vlekkeloos hoogtijgewaad van eene reine ziel.

En zoo wordt elk zijner werken eene daad van zelfbevrijding, van eigen loutering. Want de gedachten en stemmingen, die hij eenmaal van zich heeft afgezet in beelden buiten hem, ze zullen hem niet meer hinderen, noch zich aan hem opdringen.

Het is in *De wilde Eend* dat hij nog eenmaal gericht houdt over zijn streven naar een ideaal, naar een ideaal van waarheid en oprechtheid in het menschelijk leven. En hij ziet hoe dat ideaal wordt tot een abstract begrip voor den hooggestemden mensch, wiens leven niet geadeld is door de vreugde. Gregor Werle heeft eene sombere jeugd en een lang eenzellig leven achter zich. Daardoor is hij in zich zelf gekeerd, somber, achterdochtig en — leenspreukig ge-

worden ¹⁾. Hij ziet zijn ideaal niet meer in het leven, hij weet het niet pasklaar te maken voor de menschen. En hoe eerlijk en voortreffelijk zijn bedoelingen ook zijn mogen, in de toepassing faalt hij en hij gaat er bij ten onder. Want niet die ijveraars, die zelf het geluk niet gekend hebben, en alleen de abstracte waarheid najagen, zullen de menschen zijn die het nieuwe tijdperk helpen ter wereld brengen, — de reine vreugde des levens moet de waarheid steunen. En die is juist zooveel landgenooten van dien dichter, ook hem zelf te vaak, geheel en al vreemd; zij zijn te streng, te Calvinistisch, te somber, en zoo zij zich daaraan willen onttrekken vervallen zij — als majoor Alving (Spoken) en de oude Werle — In het andere uiterste en leiden een leven vol uitspattingen. Dit alles is de dichter echter eerst langzamerhand bij voortdurende zelfontwikkeling gaan gevoelen, en zijn *Wilde Eend* is als de afsluiting van dat groote tijdperk zijns levens, waarin hij zelf, als Gregor, zondigde door eenzijdigheid. Doch al valt, met Gregor, het ééne ideaal — het idealisme blijft ongerept omdat de dichter weigert zich over te geven aan het cynisme van Dr. Relling, die de menschen voeden wil met leugens, ze laten wat ze zijn, en hun geloof in zichzelf, al is 't vals, wil in stand houden, zoo het hen slechts gelukkig maakt. Dit laatste oogmerk is het kind van Relling's meegevoel met de menschen, in wier midden hij is blijven leven — en het is de vereeniging van dit meegevoel met Gregor's drang naar loutering, welke wij in het volgende drama, *Rosmersholm*, in den teergevoeligen hervormer Rosmer zullen weer vinden. Met hem vangt het tijdperk van 's dichters leven aan, waarin hij tot rust zoekt te komen en zich ten volle bewust wordt van de behoefte der menschenziel aan blijmoedige schuldeloosheid. Maar niet zoo aanstands kan men zich die eigen maken; het verleden blijft nog zijn schaduw werpen over het heden, de vaag van den somberen nacht is niet plotseling verjaagd door het warmgeel zonlicht van den blijden dag. Ook Rosmer vindt de rust nog niet in het leven; hij moet mede ten offer vallen. De verzoening in en met het leven komt eerst over den dichter als zijn *De Vrouw der Zee* gaat schrijven.

Dit alles zijn geen fantasiën, noch de moeilijk gevonden sleutel van diepzinnige raadsels. En nog minder van de zijde des dichters een met helder bewustzijn en klaar opzet neergeschreven geloofsbelijdenis.

Hij is inderdaad niet — wat zooveel in hem willen zien — een man, die stukken uitdenkt om er een moraal in te prediken. Was dat zoo, hij zou geen menschen, maar abstracties, verstandelijk in elkaar gezette tooneelpoppen gemaakt hebben, wier geheim men op hun gezicht kon lezen. Er zou geen duisterheid wezen voor zooveel. Maar Ibsen schrijft — hij zelf bekende het — onder den invloed van eene stemming, die plastische uitdrukking vordert. Dikwijls is echter het resultaat werkelijk geheel anders dan de stemming, die hem tot scheppen dreef; zijn punt van uitgang en het bereikte einde loopen ver uiteen, als droom en werkelijkheid. De droom, dat is de onbepaald golvende stemming, die hem vervulde; de werkelijkheid is hem het dichtwerk, en eerst in latere dagen, wanneer hij zelf vrij en koel tegenover zijn arbeid staat, ontdekt hij zelf het verband tusschen zijn werk en zijn leven, welk verband hem eerst ontging; en hij ziet het losstaand drama als een enkel moment in zijn geestelijke ontwik-

¹⁾ In een der beoordeelingen van *De wilde Eend* dezer dagen werd den dichter als eene inconsequentie verweten, dat hij, die dokter Stockmann laat zeggen: »de sterkste man ter wereld is hij die het meest alleen staat,» — Gregor Werle's kracht laat vernietigen door de eenzaamheid! Alsof niet dr. Stockmann slechts beoogde zich af te scheiden van de partijen, maar juist zich wil blijven wijden aan zijn arbeid in de maatschappij, gesteund door de liefde en instemming der zijnen, terwijl Gregor, het huiselijk geluk heeft gemist, zijn leven lang en buiten den familiekring is opgegroeid. Dus heel iets anders.

keling. — Nauw hiermee hangt de wijze samen waarop een werk bij hem ontstaat. Hij leeft geheel alleen met de personen van zijn drama, die hij wil leeren kennen. En dat is geen gemakkelijk werk, het gaat langzaam en moeilijk. Meestal maakt hij drie vormen van zijn drama's, die in de karakterteekening vrij veel van elkander afwijken. Bij de eerste uitwerking van zijn stof is het hem of hij zijn personen slechts kent van een spoorwegtochtje — de eerste kennismaking is geschied, men heeft over ditjes en datjes samen gesproken. Bij de tweede bewerking ziet hij alles veel duidelijker, en hij kent z'n menschen als na een samenzijn op een badplaats, vier weken lang: de grondtrekken van hun karakters kent hij en hun kleine eigenaardigheden heeft hij opgemerkt, maar een vergissing in de kern van hun wezen is nog niet uitgesloten. Eindelijk, bij de derde bewerking, bereikt hij de grenzen van zijn kenvermogen, hij kent zijn personen door een intiem en langdurigen omgang, zij zijn hem tot vertrouwde vrienden geworden, die hem geen teleurstelling meer kunnen bereiden; zooals hij ze dan voor zich ziet, zal hij ze altijd zien ¹⁾.

Het is duidelijk dat vooral *De wilde Eend* is ontstaan langs dezen weg der transformatie. Wij zien er inderdaad den dichter worstelen met zijn personen, hen nopens alles te bekennen omtrent hun zijn en hun wording. Van die wording wil de dichter vooral alles weten. En het is juist daarom, dat hij zich zijn personen eerst voorstelt in eenigszins schemerachtige verhoudingen, die opgehelderd moeten worden door de lamp van het verleden. Hoe meer wij vernemen van hetgeen er vroeger gebeurd is, des te scherper treden — voor ons als voor den dichter — de personen in het juiste licht. Wij zien een laagje vernis van hen afnemen en weer één, door de wrijving, waarin de dichter hen met zijn andere personen brengt; en zijn drama wordt dus tot een groot stuk onpartijdige en teekenachtige analyse van het bestaande en het wordende onder den invloed van het zich innemend gewezene.

Het bovenstaande heeft ten doel, voor wie leerden belangstellen in den dichter en zijn werk, een paar aanwijzingen te geven, die hen in staat mogen stellen een juist inzicht in hem en zijn werk te krijgen, en hem naar waarde te schatten. Na al hetgeen in de dagbladen over *De wilde Eend* geschreven is, kon een inhoudsopgave wegblijven — het bovenstaande bleef, naar ik vermeen, lang niet overbodig.

Over de vertooning van het stuk door de *Kon. Ver. het Nederlandsch Tooneel* behoef ik evenmin in bijzonderheden te treden. Zij gaf in het geheel blijken van ernstige studie en van een streven om — in navolging van de *Nota*-vertooning — in dictie en décor de stemming van het werk uit te drukken. Een dergelijk streven verdient lof en toejuiching, ook al bleken de drie artisten waar het voornamelijk op aankwam — begrijpelijkerwijze — tegen een zoo ongewone en zware taak, als hun was opgedragen, nog niet bestand. Dit is niet hun schuld, evenmin als zij voor hun ijver verdiend hadden dat de voorstellingen zóó slecht bezocht waren. De oorzaak hiervan ligt wel waarschijnlijk hierin, dat het gezelschap der Kon. Vereeniging in de laatste jaren én door repertoire én door voorbereiding der vertooningen het goede publiek van den stadsschouwburg vervreemd heeft. Dat is te bejammeren, maar het is een feit — een gevolg van het zich zelf straffende kwaad.

L. S.

¹⁾ Zie *Otto Brahm* — in zijn Biographische Skizze vóór de uitgaaf van *Kaiser en Galiléer*, vertaling Paul Hermann.

ELLA. tooneelspel in 5 bedrijven, naar Werner's roman GESPENNGTE FESSELN, door Mevr. E. Poons—Van Biene.

Dat de artisten bij de eerste voorstelling van *Ella* bijwijken wanhopend-smeekende blikken naar het soufleurs-

hok wierpen, — dat het tooneel nu en dan »stond'', zelfs waar de een den ander in de rede moest vallen, — dat alles behoort tot die kleine ongelukken, waarmede de ongunst van het lot zelfs de zorgvuldigst voorbereide opvoeringen bezoekt. Er zijn lieden, die daarin de rechtvaardige, straffende hand eener vertoornde Muze willen zien, maar ik houd dat voor bijgeloof.

De directie van Het Nederlandsch Tooneel moge het voor haar geweten verantwoord, dat zij mevrouw De Vries en den heer Spoor in zulke rolletjes laat optreden, ik zal de laatste zijn mij te verwonderen of te beklagen, zoo de lust en de vreugde aan hun werk niet in hun gansche doen en laten merkbaar is. Ik wil daarmee niet gezegd hebben, dat de hoofdrollen de moeite van het memorie-werk waard zijn; — ik geloof integendeel, dat de auteur beter deed zichzelf zulke dingen uit hoofd te zetten, dan ze anderen uit het hoofd te laten leeren. Mevrouw De Vries evenwel hoort men in het eerste bedrijf, in de expositie, het een en ander vertellen, wat de toeschouwer noodzakelijk schijnt te moeten weten: zij is tegenwoordig, als het stuk ter wereld komt, zooals de baker het bezoek van den ooievaar afwacht — om dan bescheiden te verdwijnen.

Het applaus, dat na bijna elk bedrijf de schouwburgzaal deed daveren, en de stille tranen, die langs de wangen leekten, bewezen voor wie het niet mocht willen gelooven, dat *Ella* een diepen indruk maakte. En geen wonder. Die tegenstelling tusschen de beide vrouwen, waarop het toch eigenlijk aankomt, is zoo nieuw en zoo frisch! Het is de tegenstelling van de wettige vrouw en »de andere'', van het proza en de poëzie van het leven, van den plicht en de zonde, van den krekel en de mier.

Als Reinhold Almbach aan Beatrice Biancona, die juist zijn eerste compositie gezongen heeft, vraagt: »Beatrice, wil je mijn muze zijn?'' antwoordt zij, alsof ze voor den wethouder stond: »Ja!'' En door aandoening overmand, valt hij op een stoel neêr en weeklaagt: »Ella, o Ella!''

Want men moet weten, Ella is zijn vrouw en de moeder van zijn kind. Wel heeft hij dus reden om te zuchten:

O, was ik maar nooit getrouwd,
Dan had het me ook nooit berouwd.

Zal ik den belangwekkenden inhoud van het drama op den voet volgen? Laat mij liever uit dezen hof de fraaiste bloemen plukken en die tot een geurige bouquet samenbinden.

Reinhold tot zijn vrouw: De macht, die de kerk je gaf, heeft haar grenzen....

Zij: In naam van ons kind, blijf je?

Hij: Neen, ik kan niet! (*Reinhold af*).

Zij: (met de eene hand ten hemel en de andere op den rug): Je zult je nooit behoeven te schamen over je moeder, zooals je vader doet. Dat zweer ik je, mijn lieveling!

Beatrice tot Ella: U weet niet, wat wraak is, — binnen een uur zal u het weten!

Reinhold tot Ella: Of ik breng je ons kind terug, of je ziet mij nooit weêr.

Ella tot Reinhold: Je hebt mij mijn kind teruggegeven, — God heeft ons hereenigd.

Indrukwekkend en onvergetelijk is het oogenblik, als Beatrice, de verlaten minnares en weeze, Ella's kind in de rivier werpt. De gewikste Jonas, een dubbelganger van Jean Passepartout, werpt een lijn uit en haalt het knaapje op het droge. Me dunkt, men zal in sommige kringen wel een bijzondere voorliefde hebben voor die kinderrol: daar is ten minste »een touw aan vast te maken''.

Ik zou zoo gaarne de auteur tot het inzicht willen brengen, dat het dramatiseren van zulke personen haar goeden smaak al te zeer compromitteert. Heeft zij ons dan niets beters te geven dan dien slappen grog van Deutsche sentimentaliteit? Heeft zij zelve in het leven rondom zich en

in zich »niets gezien en niets gehoord?» Haar »Dilletanten» bevatten ten minste een belofte, het spijt mij te moeten zeggen, dat Ella daarvan niet de vervulling heeten mag.

Over het spel der artisten veel te zeggen zou m. i. onverstandig wezen. In zulk werk doen zij altijd te veel of te weinig en niemand geeft de juiste maat van zijn talent.

Het tweede bedrijf werd door mevrouw Holtrop Kranig en mooi gespeeld; zij stond daar huizen hoog boven den tekst. Hoe mej. Lorjé en de heer de Jong hun rol anders en beter hadden kunnen spelen, zou ik niet weten. Vooral aan figuren als die Reinhold heb ik een machtigen hekel. Zoo'n componist, die U daar wordt voorgesteld als het wonder zijner eeuw en wiens genialiteit wél bezien niets anders is dan een voorwendsel om scènes te maken, in den dubbelen zin van het woord. Van Hugo, den zeeman, gaf de heer Tourniaire een aardig type; alleen was het jammer dat die diepe toon, waarmee hij inzette, niet werd volgehouden.

Een schouwburg-bestuur, dat het ernstig meent met de kunst, moest zulke stukken niet geven. Want er is niets, wat de groote menigte der half- en kwart-ontwikkelden — les sots depuis Adam sont en majorité! — zoo van de wijs en van het spoor brengt, als die looze, versleten vormen, die het gevoel parodiëren en het gemoed in discredit brengen.

Men beweert, dat de ervaring dergelijke concessies gebiedt en Thalia, als ze verstandig is, ze door de vingers ziet. Maar het bewijs moet nog geleverd, dat ons publiek het beste op zijn best niet zou willen zien.

Vergis ik mij niet, dan zouden de volgende woorden van Schiller, onder wier hoede ik mij tot besluit wil stellen, gevoelig als motto kunnen dienen voor onze tooneelgeschiedenis van de laatste jaren:

»Es ist nicht wahr, was man gewöhnlich behaupten hört, dasz das Publikum die Kunst herabziet: der Künstler zieht das Publikum herab, und zu allen Zeiten, wo die Kunst verfiel, ist sie durch die Künstler gefallen. Das Publikum braucht nichts als Empfänglichkeit, und diese besitzt es. Es tritt vor den Vorhang mit einem vielseitigen Vermögen. Zu dem Höchsten bringt es eine Fähigkeit mit, es erfreut sich an dem Verständigen und Rechten, und wenn es damit angefangen hat, sich mit dem Schlechten zu begnügen, so wird es zuverlässig damit aufhören, das Vortreffliche zu fordern, wenn man es ihm erst gegeben hat.»

C. F. VAN DER HORST.

Hamlet.

A. C. Loffelt. — Uren met Shakespeare (Hamlet-Shakespeare's Hamlet en Bara's Herstelde Vorst — Indrukken van Hamletvertooners) — Leiden, E. J. Brill.
Friedrich Mitterwurzer — Hamlet.

Het is een aangenaam toeval, 't welk mij er toe brengt, tegelijkertijd een schriftelijke en eene plastische verklaring van het vaak opgehelderde Engelsche treurspel te bespreken. De schriftelijke in het boek van den heer Loffelt; de plastische door de aangrijpende, hoogst artistieke uitbeelding van den hoofdpersoon door den thans alhier vertoovenden, grooten Duitschen tooneelspeler Friedrich Mitterwurzer.

Het belangwekkende in de vergelijking van deze twee verklaringen ligt zoowel in hun overeenkomst als in hun verschil. Gelijk Mitterwurzer de afwisselende stemmingen van Hamlet weer geeft, heeft ook den heer Loffelt getracht zich vrij te houden van eenzijdigheid; en gelijk de eerste ons een waarlijk levenden Hamlet toont, heeft de heer Loffelt voor alles pogen te vermijden een Duitsch wijsgeerig-boekerig geraamte te laten zien.

Maar Mitterwurzer is een groot fijngevoelend artist met

een krachtig nerveus temperament; en de heer Loffelt kenschetst zichzelf als bladz. 29, waar hij zegt, dat hij »zijn standpunt van nuchter criticus wil blijven bewaren!»

Deze laatste zinsnede dunkt mij inderdaad kenmerkend voor de studies van den heer L. Die juist niet aantrekkelijke of nauwgezette wijze waarop hij hier zijn gedachten in woorden uitdrukt (»een standpunt bewaren?») karakteriseert, met het woord »nuchter», zoowel den stijl dezer studies als de opvatting van het treurspel en zijn held. De heer Loffelt heeft zich geen oogenblik overgegeven aan de bedwelming, waaronder nerveus-artistieke temperamenten plegen te komen bij het genieten van een groot kunstwerk; zijn pols schijnt niet sneller geklopt te hebben, zijn zenuwen zijn niet aangedaan geworden. Geheel »nuchter» volbrengt hij zijn taak als gids door den doolhof (?) van Shakespeare's treurspel, hij spreekt niet sneller, met warmte van uitdrukking; zijn phantasie, onder de prikkels van zijn stemmen, toovert hem geen teekenachtige beelden voor, die zijn stijl versieren; als hij beeldspraak gebruikt, geschiedt dit met gedachtelooze overneming van gangbare, maar ook sterk afgesleten pasmunten. En »nuchter» blijft hij ook in zijne schildering van Hamlets persoonlijkheid, hij zoekt hem te doorgronden met zijn verstand, 't welk al de woorden en bedoelingen van den dichter overweegt en bepeinst en hij is slechts aangedaan geworden door de enkele uiterlijke hoedanigheden, welke overeen kwamen met zijn eigengeaardheid, »De heer Loffelt» — aldus kenschetste hem dezer dagen een bevriend beoordeelaar — »mag zich wegens zijn belezenheid, smaak, kennis, juist en wel gemotiveerd oordeel met de beste buitenlandsche critici op een lijn stellen.» — En hoor nu den heer Loffelt over Hamlet: hij spreekt voortdurend van hem als den beschaafden denker, den man van smaak en ontwikkeling en het zijn deze uiterlijke eigenschappen van Hamlets persoonlijkheid, welke hem blijkbaar het meest aantrekken; waarvoor hij oog heeft, ja, meer nog, waarvan hij den glans helderder ziet dan Shakespeare hem m. i. heeft kunnen en willen oplegen. Het is, of deze 16-eeuwsche Prins een zoon was van onze 19e Eeuw, met haar gymnasia en hogere burgerscholen, opgegroeid in de Haagsche litteraire kringen, waar men met den tong smakt bij het denken aan »beschaafdheid en smaak», inplaats van een zoon der 16e eeuw, toen de ijverige studie der klassieken en de aangenomen hoofsche vormen nog niet beletten, dat de koningin graaf Essex voor heel het hof een mulpeer toediende. En dat de heer Loffelt Hamlet inderdaad bekeken heeft met een Haagsch-litterarischen blik, bemerken wij duidelijk, als hij genoopt wordt dieper in Hamlets innerlijk te zien. Volkomen in overeenstemming met zijn tijdgenooten en zijn omgeving, onder wie zelfs mevrouw Bosboom-Toussaint, met al haar grootsche visioenen, zich slechts een enkel maal waagde aan eene persoonsbeschrijving met eene aanwijzing van het dierlijk leven, aarzelt de heer Loffelt, waar hij genoopt zou wezen de nauwkeurige diagnose te geven van Hamlets innerlijk samenstel. Sprekend van zijn krankzinnigheid laat hij zich aldus uit: »men moet die krankzinnigheid niet opvatten als een stoornis in de hersenen, maar als een ontstemming van Hamlets *wezen*. »Hamlets hart, niet zijn hersenen zijn krank.» Wat dit wezen is, 'twelk buiten de hersenen staan zou, daaromtrent verklaart hij zich niet verder. Ofschoon hij niet alleen Taine kent, maar zelfs den Duitschen verklaarders verwijt, zoo weinig van dezen Franschman geleerd te hebben, bespeuren wij geen oogenblik, dat Taine's diagnose van Hamlets zenuwziekte op zijn eigen beschouwing eenigen invloed geoeffend heeft. De prikkelbaarheid van Hamlets verfynd zenuwgestel heet bij den heer Loffelt eenvoudig fijngevoeligheid, de aandoenlijkheid zijner verbeelding, die hem voor de werkelijkheid ongeschikt maakt en hem buiten evenwicht brengt, de geringe veerkracht der zenuwen, die niet in spanning te houden zijn gedurende den tijd die er noodig is om van het plan tot de uitvoering te komen — van dit alles rept de heer Loffelt niet. En dit, hoewel de dichter zelf, zij het dan ook in de terminologie

van de medische wetenschap zijner dagen — Hamlet's fysiek leven met zijn moreele stemming in verband brengt:

And you, my *sinevas*, grow not instant old,
But bear me stifly up. I. 5.

But I am *pigeon-liver'd*, and lack gall
To make oppression bitter. II, 2.

laat hij Hamlet zeggen, terwijl wij ook van elders weten, dat Shakespeare dit verband, door de waarneming van zijn eigen leven, gevoelde en erkende. Zijn psychologie was, in haar grondbeginsel, geheel in overeenstemming met de moderne wetenschap.

Doch ook in andere opzichten toont de studie van den heer Loffelt dat zij dateert uit een vroeger tijdperk van literatuurstudie. De schrijver heeft ò den dichter, ò het tijdstip ò de omgeving waarin Hamlet ontstond, bijkans geheel buiten rekening gelaten. Hij heeft het treurspel eenvoudig op zich zelf beschouwd. gelijk hij — volgens zijn eigen bekentenis — het aanvankelijk den hoofdpersoon gedaan had. Maar wat omstreeks het jaar 1870 (waarin deze studie, naar ik vermeen, het eerst gedrukt is) bij ons te lande nog niet de aandacht getrokken zou hebben, is bij het herdrukken van die studie in dit jaar een anachronisme geworden.

Het is jammer, dat de heer Loffelt niet gevoeld heeft, hoe weinig zulk een overzicht van het treurspel als hij hier gegeven heeft, in onze dagen meer van nut is. Toen hij schreef, kon hij meenen dat het bij de onbekendheid met Shakespeare, welke in die dagen bij ons te lande schijnt geheerscht te hebben, welkom zou zijn; heden ten dage verlangt de lezer, die een commentaar ter hand neemt, meer eene artistieke historische psychologische studie van zulk een werk. Ook al blijven de vele juiste opmerkingen van een heer L., vooral ten aanzien van de andere personen in het drama haar waarde behouden; in het belangrijkste deel toont zijn studie meer sporen van ouderdom dan voor het genieten op dit oogenblik wenschelijk is.

Dat ik dit alles thans juist zoo sterk gevoel, is het gevolg der herhaalde kennismaking met de vertolking door den kunstenaar Mitterwurzer van de titelrol gegeven.

Deze artist is thans bijna vijf en veertig jaar; zijn gestalte is vol rijp geworden, zijn stem heeft geleden. Het ideaal van een teederen, jongen Prins, een uiterlijk fijn beschaafden, smaakvollen Hamlet kan hij dus niet gemakkelijk nabijkomen. Maar hij bezit daartegenover juist die innerlijke aanleg, die noodig is om ons het fysisch en psychisch leven van dezen droomer, dezen man der verbeelding, deze nerveus-aandoenlijke natuur te laten zien.

Zijn eigen temperament is prikkelbaar, zinnelijk, elke moreele aandoening zet zich bij hem om, gaat gepaard met eene fysieke sensatie; en zijne conceptie van de personen, die hij voor te stellen heeft, is daarmee in overeenstemming. Als wij zijn verpersoonlijking van de Hamlet zien, gevoelen wij aan ons zelf de oorzaak van Hamlet's aarzeling. Aanvankelijk droomerig, in zichzelf gekeerd, verzonken in zijn droefheid over den dood zijns vaders, onder den indruk van den spoedigen hertrouw zijner moeder, wordt hij geheel geschokt door de verschijning van zijns vaders geest. Het evenwicht aan zijn zenuwleven is geheel verbroken, ontzet en geheel verstijfd staat hij bij de toespraak van den geest, en als deze heen is, kost het hem moeite zich op de been te houden, niet ineens te zakken. Om te verbergen wat er in hem omgaat, windt hij zich op tegenover Horatius, hij krimpt, ontsteld, trillend, samen, bij het vernemen van de geheimzinnige stem van den geest en als de eed gezworen is, valt hij, gansch ontdaan in de armen van Horatio; — huiverend wikkelt hij zich in zijn mantel en gaat heen, angstig nog eens rondziend of de verschijning wel verdwenen is, in zichzelf fluisterend:

»The time is out of joint, o cursed spite,
That ever I was born to set it right.»

De indrukken van dien verschrikkelijken nacht verlaten

hem niet meer; maar in plaats van zijn zenuwen te prikkelen tot daden, is hun veerkracht er nog meer door verslapt. Hij peinst over het gehoorde, en ziet telkens weer die verschijning voor zich in »nare droomen" — het ontstemde speeltuig van zijn ziel kan bij de aanraking met de lage, gemeene werkelijkheid anders niet dan wanklanken voortbrengen.

De aanblik van den gluiperigen, bespiedenden Polonius prikkelt zijn geest tot hatelijke sarcasmen — het is geen werkelijke aberratie van zijn geest als hij dezen hoveling een visschhandelaar noemt. Hij weet heel goed *wien* hij voor heeft, maar hij ziet hem aan, voor wat hij hem schijnt: een man die handel drijft in opgehengelde visch, in opgevangen geheimen van een ander. Tot deze metaphoren komt Hamlet als van zelf, onder den invloed van de buitensporigheid zijner verbeelding, en van zijn ontstemming, die vermaak vindt in het kwellen van de menschen op wie hij zich moest wreken door eene daad. Telkens wisselt zijn stemming; hij is tegenover Rosencrantz en Guildenstern vertrouwelijk en hartelijk, straks bitter en hooghartig; achterdochtig met hen spelend; of wel hij vergeet hun tegenwoordigheid om zich een oogenblik te verdiepen in de herinnering aan het visioen, of in eene zelfbespiegeling over den mensch (een fijngevoeld trekje van Mitterwurzer om bij die beschouwing: »what a piece of work is a man" zich van de anderen, die dat toch niet zouden begrijpen, af te wenden om er een luide overdenking van te maken) of bij barst uit in snerpende sarcasmen en wijst hen, in het gevoel van zijn hoogere waarde als mensch en prins, de deur.

Voor de spelers is hij geheel oor; hij gaat een oogenblik op in de herinnering aan vroeger gesmaakt kunstgenot, wil zelf voordragen, maar blijft midden in steken. Zijn geheugen is er niet helder genoeg meer voor, zijn brein is te veel met andere dingen vervuld. Welke gedachten dit zijn, zien wij als hij luistert naar de voordracht van den tooneelspeler: het oogenblik van Pyrrhus' aarzeling, schildert zijn toestand immers en als hij dan toeslaat ter volvoering van zijn wraak, gaat Hamlet in zijn verbeelding mee en slaat ook toe — als op den Koning. Zóó komt hij weer tot het besef van hetgeen hij doen moest. En hij voert niets uit!

Den sleutel tot Hamlets aarzeling vinden wij nu geheel en al in Mitterwurzers vertolking van den monoloog:

»O what a rogue and peasant slave am I!«

Die alleenspraak is een zelfstrijd, een kamp tegen zijn zenuwen en zijn afdwalende verbeelding, hij wil zich stalen, zich bepalen tot de werkelijkheid, niet meer zich verdiepen in gepeins — en hij doet het toch! Vol woede keert hij zich tot zich zelf, slaat zich de vuisten tegen het hoofd, zoekt zich op te winden en komt eindelijk op een denkbeeld, dat hij dadelijk vasthoudt en uitwerkt, gelukkig dat hij iets gevonden heeft om iets te doen, zonder eigenlijk iets te doen. Maar nu kan hij zich ook nauwelijks meer bedaard houden, in afwachting van het resultaat van zijn proefneming. Zijn overpeinzing over dood en leven is slechts een pauze, de ontmoeting met Ophelia — waarin zijn liefde bovenkomt, maar ook zijn wantrouwen in den mensch en in de vrouw haar met scherpe prikkels slaat, zijn eigen nobelheid haar laaghartig verraad op mannelijk beschermenden toon berispt, — brengt hem weer van streek. Hij loopt gejaagd rond, onzeker wat hij doen of zeggen zal, zijn prikkelbaarheid in telkens afwisselende stemming uitend. En die overspanning neemt toe, zijn vrees of de proef wel slagen zal doet hem te voren naar de tooneelspelers gaan om hen nog eens de les te lezen, waarbij Mitterwurzer niet kalm zittend doceert, maar rondloopt, door zijn toon hen onder het oog brengend hoe gewichtig het is, dat zij hun werk goed volbrengen — een opvatting van dit tooneel, zóó natuurlijk en echt dramatisch en die het tevens met de handeling wordt vastgeknoopt, dat men zich later niet kan begrijpen, hoe eenig artist het ooit anders heeft kunnen doen.

Ook tegenover Horatio beheerscht Hamlet-Mitterwurzer zich slechts met moeite. Hij kan niet anders denken dan aan het gewichtige oogenblik dat nadert; en wordt meer

en meer opgewonden. Als de koning binnen komt, kan hij zich niet eens dwingen tot een schijn van hoffelijkheid, hij neemt minachtend een loopje met hem, maakt zich met een scherp kort woord van hem af, wendt zich dan tot Polonius, vermaakt zich even ten zijnen koste, vermaakt zich zelfs met Ophelia, spreekt in bitter sarcasme van zijn moeder, legt zijn rouwmantel af, legt zich aan Ophelia's voeten, maar kan er geen rust vineen. Interrupties van de tooneel-spelers, korte ophelderingen, duidelijke strikvragen tot zijn moeder, hij wart alles dooreen, lacht bijwijlen hardop, als in een aanval van hysteric, beweegt het hoofd, het lichaam, glijdt op den grond, kijkt den koning aan en dit alles in eene zoo blijkbaar toenemende zenuwoverspanning dat aangenomen en echte waanzin in elkander vloeien. Eindelijk, daar staat de koning op en vlucht weg, Hamlet hem achterna, buiten zichzelf om zijn overwinning, Horatio omhelzend, alle voorzichtigheid en vermomming bijna vergetend in zijn minachtende spottentijen tegen Rosencrantz en Guildenstern, die hem ten slotte zoo nerveus maken, dat hij hen met heftigheid afwijst. Zijn vlijmende ironie begroet ook Polonius, met wien hij speelt, in een snel tempo hem allerlei dwaasheden latend uitkramen, om eerst tot eenig zelfbezit te komen wanneer hij voor het venster naar de maan heeft staan turen en zich tot kalmte brengend voor het onderhoud, 't welk hem met zijne moeder wacht. Al deze tooneelen vormen te zamen in hun mouvement een meeslepend dramatisch en belangwekkend psychologisch geheel, waarin we duidelijk gevoelen hoe Mitterwurzer bij alle studie en voorafgegane vaststelling der bijzonderheden zelf onder den indruk is van den toestand en opnieuw schept. Dit bleek vooral duidelijk door de vergelijking van de tweede voorstelling met de eerste. Bij de tweede was hij — onder den invloed van de treurig slechte opkomst van het publiek — alleen met moeite in staat zich in zijn rol in te werken en zoo gleed hij soms over kleinigheden heen, misten enkele gedeelten de echte spontaniteit en toonden andere de sporen eener eenigszins moeilijke zelfopwinding, die dan zoo licht tot overdrijving overslaat.

De alleenspraak in het kabinet des konings drong zich niet op door eenige ongemeenheid in de opvatting; zij was echter juist wat zij zijn moest, aldus op nieuw het bewijs leverend, dat Mitterwurzer niet »op effect speelt. Vol juiste verscheidenheid was daarna weer zijn gesprek met zijn moeder. Aanvankelijk is Hamlet hartstochtelijk, scherp, hard; met zekeren wellust doorsteekt hij Polonius en doorpriet ook het hart zijner moeder, terwijl hij vol edele verontwaardiging zijn vader tegenover zijn oom stelt, jegens wien hij zich met toenemende heftigheid uitlaat. Daar verschijnt op eens weer de geest. In eerbiedige vereering en tegelijk weer met ontzetting valt Hamlet op de knieën, hem onbewegelijk aanstarend, dan hem volgend; om na zijn verdwijning zenuwloos neer te zinken, en nu — bekomen van den schrik — zijne moeder met den diepsten ernst toe te spreken, een oogenblik zelfs voor haar neervallend, om nog eens te rusten tegen haar borst, zich te warmen aan den afschijn van haar vroegere liefde, en haar te vermanen, bij haar aan te dringen op bekeering — doch weer eindigend met vlijmende ironie, in een wel wat al te snellen en niet genoeg voorbereiden overgang. — De wreede geringschatting, waarmee hij het lijk van Polonius behandelt, blijft geheel in overeenstemming met de wreedheid, allen zwakken menschen van nature eigen.

Van het verdere deel des drama's krijgen wij — door de gebrekkige, tot bekorting nopende tooneelinrichting — Hamlet nog slechts in twee tooneelen te zien: op het kerkhof en in het Paleis. Na al hetgeen hij heeft meege-maakt is Hamlet somber, droefgeestig, gestemd, in overeenstemming met de omgeving. Zijn ironie heeft nu haar scherpen angel verloren; hij vindt het leven dwaas en klein, maar mist nu geheel den moed zich nog te verzetten. Het weemoedig gelatene van den diepen toon, waarop hij zijn: »In Bereitschaft sein ist alles!» tot Horatio zegt

(het tooneel met Osric is weggelaten en de bode des Konings komt met zijn oproep tot tweekamp nog op het kerkhof) teekent zijn stemming in dit deel van het treur-spel voortreffelijk.

Eindelijk volgt de tweekamp. Aanvankelijk is deze Hamlet onverschillig, doch met iedere phase der worsteling wordt hij meer opgewonden en geeft zich geheel over aan het prikkelend genot van den strijd. En onder den invloed dier bedwelming stort hij zich even later, met waren hartstocht, op den Koning, doorsteekt hem, werpt hem af van de verhevenheid en blijft zelf er op staan, trotsch gelukkig de armen omhoog heffend — met een diepen zucht van verlichting, nu hij eindelijk zijn levenstaak volbracht heeft. Thans kan hij rustig sterven!

Het nadeel van eene zoo levende, plastische verklaring is dat zij niet blijvende is. Juist daarom echter heb ik gemeend goed te handelen door eenigszins uitvoerig het spel en de opvatting van Mitterwurzer hier neer te schrijven. Maar ik kan niet nalaten mijn leedwezen er over uit te spreken, dat men dezen kunstenaar, die onmiskenbaar genialer en meer echt artistiek is dan Possart, zoo weinig heeft weten te waardeeren. Een dergeeijke misvatting van het publiek kan niet blijvend zijn — het zal berouw krijgen, als het te laat zal wezen.

In den loop der aanstaande week gaat hij ons weer verlaten, ik zou zoo gaarne zien dat hem nog, voor hij heenging, op ondubbelzinnige wijze bleek dat men hem — als hij het volgend jaar mocht willen wederkeeren — de onverschilligheid van thans dubbel wenscht te vergoeden.

L. S.

ADVERTENTIËN.

W. N. MULDER,

COSTUMIER.

Costumes Historiques, de Style & de Fantaisie
Gardes robes etc

10, REMBRANDTPLEIN 10,
AMSTERDAM.

NEELMEIJER'S Kabinet Inkt

is preferent boven alle andere Inktsoorten,

hij is bij alle soliede Boekhandelaren verkrijgbaar.

Nederlandse Kabinet Inktfabriek

NEELMEIJER & Co.

APELDOORN.

Wereldtentoonstelling Parijs 1889 — Zilveren Médaille!

Verschijnt des Zaterdags om de 14 dagen bij Ch. A. van Zeggelen (M. J. P. van Santen) te Amsterdam.

Leden van het Tooneelverbond ontvangen dit Tijdschrift gratis.

Voor niet-leden bedraagt de prijs, per jaargang van tenminste 16 afleveringen, f 4,—. Franco per post f 4.25.

Brieven en stukken, de Red. betreffende, adresseere men aan den Redacteur, KEIZERSGRACHT 547. Opmerkingen betreffende de verzending en opgaven van abonnementen en advertenties in te zenden aan den Drukker-Uitgever, ACHTERBURGWAL 84.

N°. 3.

9 NOVEMBER 1889.

XIXe JAARGANG.

INHOUD:

Officieel Gedeelte. -- De mededeelingen van het Hoofdbestuur. -- Circulaire van idem. -- De Tooneelschool in den Amsterdamschen Gemeenteraad, L. S. -- Kunstenaars en de kritiek. -- August Junkermann. -- Apollo-Feester. -- Jean Valjean, Uit de Maasstad. -- Tekstverklariag. -- Snippers. -- Nieuwe Uitgaven.

OFFICIEEL GEDEELTE.

I.

Het hoofdbestuur van het Nederlandsch Tooneelverbond hield den 2en dezer maand eene vergadering die ook ten deele werd bijgewoond door de commissie van beheer en toezicht over de tooneelschool. In hoofdzaak werd daarin, wat de inrichting dier school betreft, bepaald dat het nu ingetreden schooljaar als een tijdperk van overgang zal worden beschouwd, waarin een leerplan wordt voorbereid dat zijn zwaartepunt zal vinden in het eigenlijk vakonderwijs.

De praktische oefening zal daarbij een voorname rol spelen, waarbij mimiek, plastiek en dansen meer op den voorgrond treden; ook worden maatregelen voorbereid tot het vestigen van een applicatie-theater. Met de verschillende schouwburgbesturen van Amsterdam en Rotterdam, bovenal met den Raad van Beheer der koninklijke vereniging Het Nederlandsch Tooneel, die zelf daaromtrent een voorstel bij het hoofdbestuur heeft ingediend, zijn onderhandelingen aangeknoopt en binnenkort hoopt het hoofdbestuur zijn plannen t. t. rijpheid gebracht te zien.

Bij al deze besturen ontmoette het hoofdbestuur de grootste welwillendheid en de meeste belangstelling.

Met belangstelling vernam het hoofdbestuur dat de directeur der tooneelschool reeds begonnen is het gewenschte leervak „geschiedenis van het tooneel en van de tooneelletterkunde” te onderwijzen en dat dit onderwijs voorloepig zeer voldoet.

Zoolang de noodzakelijkheid blijkt, zal ook van wege

het tooneelverbond voorbereidend onderwijs en wel in een tweejarigen cursus aan de school worden gegeven, waartoe de drie voorbereidende klassen der vroegere inrichting worden teruggebracht.

Het hoofdbestuur wil ieder jaar aan de algemeene vergadering verslag uitbrengen omtrent dat onderwijs en de leerlingen, die het genieten, opdat over de noodzakelijkheid der voortzetting geoordeeld kan worden.

Het hoofdbestuur zal een kort overzicht van doel en werkring van het verbond uitgeven om daardoor te trachten nieuwe leden aan te winnen en de vestiging van nieuwe afdelingen te bevorderen.

Voor de vestiging van eene afdeling »Nederlandsch Indië” heeft het hoofdbestuur reeds onderhandelingen met invloedrijke personen op Java aangeknoopt.

Pogingen om op een drietal plaatsen in Nederland afdelingen te vestigen werden voorloepig niet met den gewenschten uitslag bekroond, doch zullen ter gelegener tijd worden herhaald.

Het hoofdbestuur besloot het nog niet door de algemeene vergadering aangenomen gedeelte van het gewijzigd reglement der tooneelschool te herzien en in de eerstvolgende gewone algemeene vergadering ter tafel te brengen.
3 November 1889.

D. H. JOOSTEN.
Algemeen secretaris.

Nederlandsch Tooneelverbond.

L. S.

In de laatste jaren is de belangstelling in het nationaal tooneel in Nederland zeer merkbaar toegenomen.

Wel kunnen wij nog niet bogen op eene oorspronkelijke tooneelletterkunde. Maar de tooneelkunst verheugt zich, van de zijde der spelers, in eene toewijding, van den kant van het publiek, in eene waardeering, die vroeger slechts bij zeer enkelen werden gevonden.

Voor een goed deel mag het *Nederlandsch Tooneelverbond* zich de eer van dien vooruitgang toeëigenen. Het heeft er veel toe bijgedragen om de sluimerende belangstelling te wekken, den ongeoeffenden smaak te ontwikkelen, de liefde voor echte kunst bij artisten en publiek warmer en vruchtbaarder te maken.

Onder de middelen welke de Vereeniging tot dat doel heeft aangewend verdient de door haar opgerichte en onlangs gereorganiseerde, door Zijne Majesteit den Koning zoo vorstelijk begunstigde *Tooneelschool* in de eerste plaats genoemd te worden.

Maar er blijft in de goede richting nog zoo veel te doen.

Het is wenschelijk, dat alle tooneelvrienden in Nederland ter bereiking van het beoogde doel, verheffing van het nationaal tooneel, zich aaneensluiten.

Al te veel namen van kunstlievende en geletterde landgenooten ontbreken nog op de lijsten der leden van het Tooneelverbond.

Velen, vooral op plaatsen waar geen schouwburg bestaat en tooneelvoorstellingen zelden worden gegeven, zijn van oordeel, dat het lidmaatschap van het Tooneelverbond voor hen overbodige weelde is.

Dezen zij het aanbevelen in de eerste plaats te bedenken, dat zij, door dit lidmaatschap te zoeken, eene goede zaak steunen, eene zaak, die, ook financieel, den steun van velen behoeft.

Bovendien kunnen zij op die wijze het optreden van tooneelspelers in de plaats hunner inwoning bevorderen.

Daarom is het wenschelijk dat op plaatsen waar nog geen afdeelingen bestaan, afdeelingen gevestigd worden en dat alle tooneelvrienden of, zoo in de plaats hunner inwoning eene afdeeling bestaat, zich bij deze aansluiten, of, zoo dit niet het geval is, aan het bestuur eener andere afdeeling of aan den algemeenen secretaris hunne namen opgeven, overeenkomstig art. 9 der statuten.*)

De jaarlijksche bijdrage der leden bedraagt *f* 5.— Zij ontvangen daarvoor gratis een exemplaar van het tijdschrift *Het Tooneel*, dat geregeld om de veertien dagen wordt uitgegeven en geniet bovendien het voordeel van tegen verminderden entreprijs de tooneelvoorstellingen te kunnen bijwonen die onder het patronaat der Vereeniging worden gegeven en gratis die, welke nu en dan, door sommige tooneelgezelschappen aan hare leden worden aangeboden.

Afdeelingen zijn op dit oogenblik gevestigd te Amsterdam, Rotterdam, Delft, Dordrecht, Gent, Gouda, Groningen, Den Haag, Haarlem, 's Hertogenbosch, Leeuwarden, Leiden, Middelburg, Tiel, Utrecht.

De statuten der Vereeniging, het Reglement der Tooneelschool en proefnummers van *Het Tooneel* worden, op aanvraag, door den Algemeenen Secretaris toegezonden.

Uitgegeven door het Hoofdbestuur,

November 1889.

*) ART. 9. »Zij die in een gemeente wonen waar geen afdeeling is gevestigd, en leden wenschen te worden van de Maatschappij, kunnen zich als leden bij eene afdeeling hunner keuze of als algemeene leden bij het hoofdbestuur laten inschrijven. Hetzelfde geldt voor hen die geen student zijn en wonen in een gemeente waar alleen eene studentenafdeeling bestaat.»

De algemeene Secretaris, D. H. Joosten, Singel 119 te Amsterdam, verzoekt afdeelingsecretarissen of belangstellenden, die exemplaren van bovenstaande nota wenschen, zich daartoe tot hem te wenden.

De Tooneelschool in den Amsterdamschen Gemeenteraad.

(Verslag van de Raadszitting van Donderdag 31 October).

(Uit het dagblad: *De Amsterdammer*.)

Bij post 212: subsidie aan de *Tooneelschool*, deelt de heer *Heemskerk* mede, dat hij daartegen groot bezwaar heeft. Hij denkt anders over publieke gemakkelikheden, dan zijn buurman, de heer Alting Mees, die den vreemdeling wil lokken door asphalt en theaters, twee verschillende glibberigheden. Hij wil die Tooneelschool alle eer en recht laten wedervaren, misschien is het tooneel een voedsel voor den geest, maar dan toch nog altijd een ongezond voedsel. Men kan niet ontkennen, dat er stukken geschreven zijn die letterkundige waarde bezitten, maar dit doet er niet aan toe, dit subsidie is een bewijs van groote eenzijdigheid; want waarom worden rederijkerskamers, in liette bloeiende, Christelijke jongelingsvereenigingen, vereenigingen tot verspreiding van romanlectuur ook niet gesubsidieerd? In ieder geval is het een schande voor de rijke voorstanders in den lande om dit subsidie te aanvaarden uit de zakken der belastingsschuldigen.

De heer *Alting Mees* erkent, dat hij in het bevorderen van comfort en openbare gemakkelikheden zeer zeker een middel ziet om vreemdelingen te lokken, die gaarne in een prettige stad wonen.

De heer *Gerritsen* bestrijdt het subsidie omdat het wordt gegeven voor vakonderwijs. Zooveel vakken en ambachten missen subsidie, die in het maatschappelijk leven oneindig nuttiger zijn dan het tooneel.

De heer *Van Hall* heeft in vier jaren tijds geen woord gezegd over de subsidie. Hij doet het nu, omdat de heer *Heemskerk*, die gekozen is om eenige verscheidenheid in den Raad te brengen, zich ook doet hooren. Buiten den Raad is van diens geconstateerde ergernis tegen het subsidie niet veel gebleken. Als de uitspraak der kiezers een maatstaf is, dan acht spr. dat hij toch zelf een voorbeeld is. Men schijnt echter tegen 't openbaar tooneel bezwaren te koesteren, want het is hem bekend, dat vele leden van de partij van den heer *Heemskerk* in hun huiselijken kring tooneelvoorstellingen arrangeeren. Tegen subsidiën worden in den regel bezwaren door den een of ander aangevoerd, spr. wijst o. a. op de *Quellinusschool*.

Spr. moet echter opkomen tegen de beteekenis, die aan de tooneelschool wordt gehecht. Zij is geen grappenmakerij maar een kunstschool, waarvan de burgerij thans genot heeft. De oud-leerlingen der tooneelschool zijn geëngageerd in kleine théaters voor goedkoope prijzen toegankelijk, en daar verheffen zij het peil van het tooneel.

Hij acht het dus geen schande voor de vereeniging om dit subsidie te aanvaarden en herinnert met het oog op die uitdrukking aan de woorden van den heer *Hovy*, bij de behandeling van het adres over de schoolwet aan de Tweede Kamer, toen deze van *fair* en netjes sprak.

De heer *Becker* is niet vijandig aan het tooneel, maar hij acht dat boven het aangename het nuttige en noodige moet voorgaan. Hij zal dus tegen het subsidie stemmen. Een subsidie aan kindervoeding ware veel wenschelijker.

De heer *Hovy* is ook van dit gevoelen. Eerst het nuttige, vooral wanneer het aangename zooveel aanstoot geeft. Het peil van het tooneel daalt trouwens. Van klassieke stukken hoort men weinig. De rijke heeren door geheel het land kunnen best die *f* 2000 nog wel missen. Geen andere stad geeft een cent. Gaat naar *Édenburg* en *Glasgow*, zegt hij, groote welvarende steden, zonder stadsschouwburgen, waar de Zondag niet ontheilgd wordt, waarop door

bloei en welvaart Gods zegen rust. Waarom moet Amsterdam dan alleen een subsidie geven voor een zaak, die nationaal heet te zijn?

De heer *Van Nierop* acht de tooneelschool geen zaak van gemeentezorg; het subsidie is steeds verleend voor een enkel jaar, zoodat men er nooit op kon rekenen. Hij zal er tegen stemmen.

De heer *Van Ogtrop* zal thans voor het subsidie stemmen geleid als hij is door de resultaten van de tooneelschool. Hij heeft de leerlingen zien optreden in een fraai stuk, dat zeker de heer *Hovy* ook gaarne zal zien, in *Jozef in Dothan*. Daar werd goed Hollandsch gesproken en men hoorde tenminste een natuurlijken toon. Dat is wel een subsidie van f 2000 waard met het oog op de opvoeding van het volk. Men zegt, laten de rijke heeren het zelf betalen, maar alle deze zaken komen in den regel neer op de zakken van enkele personen.

Mr. *De Vrees* zegt, dat men niet moet vragen of men juridisch gebonden is, maar het is toch een vraag of men apropos van de begroting, nu geen subsidie zal geven. dat men jaren lang heeft gedaan.

Wij mogen hier bovendien niet vragen, zegt hij, of znk een uitgaaf alle richtingen bevredigt, maar moeten trachten te komen tot rechtvaardigheid en billijkheid, niet afvragende welke richting men vertegenwoordigt, alleen erkennende het algemeen belang. Dit is de eenige richting, die spr. in dit college erkent en daarom deed de heer Van Hall niet goed van anti-revolutionairen te spreken.

Men sprak ook van rijke heeren. Ook dezen geven meer dan het subsidie. De heer *Hovy*: een klein beetje.

De heer *De Vries*. Mijnheer *Hovy*, waar gij u beroemt voor uw scholen zorg te dragen, kwijten zij zich voor datgene, dat zij nuttig achten te zijn.

(De heer *Hovy* mompelt iets dat wij niet verstaan.)

Zij eerbiedigen, zegt de heer *De Vries* verder, hoewel zij met u verschillen in hun opvatting, hetgeen gij doet, maar tappen geen hatelijkheden ten aanzien van het streven van anderen, zij eerbiedigen uw bereidvaardigheid, eerbiedig dan ook hun bereidwilligheid. En als gij dan spreekt van vreemde steden waarop Gods zegen rust, dan ontzeg ik u het recht aan te wijzen, op wien God zijn zegen laat neerdalen. (*Toenichtingen in Raadzaal en Tribune.*)

De heer *Heemskerk* wijst er op, dat men hier te doen heeft met een uiting van kunst. De heer *Van Ogtrop* mag zeggen, dat hij met genoeg *Kloris en Roosje* heeft gehoord. (Algemeen gelach.)

De heer *Van Hall*: *Jozef in Dothan!*

De heer *Heemskerk*: Nu dan *Jozef in Dothan*.

De heer *Van Hall*: *Van Vondel!*

Op zijn best, gaat de heer *Heemskerk* voort, is het een zaak, die voedsel voor den geest geeft, en in dergelijke zaken mag men geen partij trekken voor de eene zaak of de andere. Mijnheer *De Vries* kent geen richtingen, volgens hem zijn we maar een administratief college. Spr. gelooft als regeering van Amsterdam iets meer te zijn.

Wanneer men zegt, dat het de bedoeling van de tooneelschool is, het tooneel te verheffen, dan verwijst hij naar de stukken vol echtbreuk, die worden opgevoerd.

De Voorzitter merkt op, dat hier geen quaestie is van het tooneel maar van de Tooneelschool.

De heer *Hovy* verdedigt zich tegen de opinie van den heer *De Vries*, dat zijn richting minachtend zou denken over die van anderen. Hij heeft alleen aan willen toonen, dat kunstmatige opschroefing van vreemdelingen-verkeer geen nut kan stichten.

In stemming gebracht wordt de post 212 «subsidie tooneelschool» aangenomen met 21 tegen 14 stemmen.

De kunstenaars en de kritiek.

De laatste weken zijn, naar Hooft gezegd zou hebben, »warrig geweest van twisten ende menigherlei geschrijf.» — En dit alles tengevolge van de beoordeelingen, aan de voorstellingen van *De wilde Eend* bij de Kon. Ver. Het Nederlandsch Tooneel ten deel gevallen, of, om de naaste aanleiding te noemen, als een gevolg van de dagorder, door den Raad van Beheer naar aanleiding van die voorstellingen tot zijn artisten gericht. Daarn toch heeft hij niet alleen zijn tevredenheid betuigd over den ijver en de toewijding, bij die gelegenheid door de artisten betoond; maar er tevens bijgevoegd dat hij die betuiging te eer aflegde om den onaangename indruk weg te nemen van de beoordeelingen, welke de R. v. Beh. als uit onkunde of nog minder verschoonbare redenen afkomstig, qualificeerde.

Nauwelijks toch had de redactie van het Vaderland deze dagorder medegedeeld met de ironische bijvoeging; »arme kritiek!» of er ontstond in verschillende bladen, *Het Vaderland*, de *Arnhemse Courant* en de *Middelburgsche Courant* een twistgeschrijf voor of tegen de kritiek, 't welk zich vooral eigenaardig kenmerkte door de anonimiteit der inzenders. Zoo schreef X. Y. in Het Vaderland van 31 October l.l. een ingezonden stuk, waarin hij den Amsterdamschen critici, die op de vertooning van *De Wilde Eend* af te dingen vonden, voor de voeten wierp, dat zij dit alleen hadden gedaan uit geraaktheid, omdat de R. van Beheer nu ook een stuk van Ibsen was gaan opvoeren zonder hen, die zich als leden der *Tooneelvereniging* daartoe alleen bevoegd achtten, te raadplegen, en dezelfde X. Y. tegen een der heeren in het bijzonder nog eenige beschuldigingen inbracht, welke verklaarden waarom hij het raadzaam had geoordeeld zijn stuk niet met zijn eigen naam te onderteekenen. Weer anders in de *Arnhemse Courant*, waarin een aan zijn eigenaardige uitdrukkingswijze licht herkenbaar Amsterdamsch letterkundige den Raad van Beheer onder zijn hoede nam, door te vragen of niet zijn leden gerechtigd waren vonnis te vellen over hetgeen door de Amsterdamsche kritiek te berde was gebracht, wanneer men maar wist wat een onbeduidendheden en verlopen hogere burgerscholieren er onder die critici schuilen; een stelsel van verdediging voor den Raad van Beheer, waarover ik straks het mijne zal te zeggen hebben, maar dat toch beter niet gevoerd ware door dien Amsterdamschen briefschrijver, die zelf, uit goedhartigheid, voor menig persoon den weg in de journalistiek heeft geëffend zonder zich vooraf te hebben vergewist of hij niet aldus zelf der onbeduidendheid de hand reikte. En eindelijk eene vriendschappelijke correspondentie in de *Middelburgsche Courant*, waarin — in tegenovergestelden zin — de houding van den R. v. Beheer scherp werd gecritiseerd en het belachelijke er van in het licht gesteld, met eene vermelding van intimiteiten uit de tooneelgeschiedenis der laatste tijden, waaruit we echter de verzekering »het is een openbaar geheim dat de heer Schimmel *De Wilde Eend* zelf leelijk vindt en het des ondanks als gedwongen (anderen beweren zelfs juist daarom opzettelijk) liet vertoonen» liever gemist hadden. Zulk eene verdenking moet men niet uitspreken zonder te staven en dan nog liefst niet in een anoniemen brief.

Doch als van beide zijden de hartstochten zich doen gelden wordt er gewoonlijk meer gezegd dan men, in kalmer stemming, zou willen verantwoorden. Beide partijen — *si partis il y en a* — hebben hier gezondigd, laat ik er verder over zwijgen.

De groote, de eenige vraag, die in dezen te berde komt, is het eeuwigdurend geding tusschen de kunstenaars en de kritiek.

Daar zijn er die meenen, dat de eersten zich te buiten gaan wanneer zij opkomen tegen de uitspraken der kritiek.

Ik voor mij geloof dat dit onjuist is. Een afkeurend oordeel, door meester kritiek uitgesproken, is allermint een vonnis, waarvan de veroordeelde kunstenaar niet zou mogen komen in hooger beroep. Ieder oordeel blijft bij slot van rekening louter subjectief. De criticus kan zich in de bedoelingen van den artist vergist hebben. Een acteur kan van eene rol eene andere opvatting hebben dan zijn beoordeelaar — en wat deze dan, de schepping uit zijn oogpunt beziende, mag hebben toegeschreven aan een gemis aan vermogen om uit te drukken, kan eenvoudig het gevolg zijn van eene andere opvatting van den kunstenaar. Niets meer gerechtvaardigd in zulk een geval, dan dat deze den lezers der critiek van zijn andere opvatting op de hoogte brengt en hun vertelt, waarom hij meende die rol zoo te moeten begrijpen. Op zijn beurt kan de criticus dan zijn stelsel met argumenten verdedigen en blijft de beslissing daarna aan den lezer, die natuurlijk weer geheel subjectief oordeelt.

Verder intusschen kan de tooneelkunstenaar zelf niet gaan. Over de wijze waarop hij zijn opvatting heeft vertolkt, staat hem zelf het oordeel niet, eenvoudig omdat hem de spiegel ontbreekt, waarin hij zich zien kan. Ten hoogste kan hij het brengen tot een besef of hij »er in» is geweest, of hij voor zijn eigen gevoel geslaagd is. Maar de indrukken der toeschouwers zijn nog de zijne niet: 't is mij meer dan eenmaal gebleken, dat een artist zich zelf niet bewust was geworden van door alle toeschouwers opgemerkte storende gebreken. Natuurlijk zijn die impressies der toeschouwers lang niet gelijk; zij verschillen naar mate van hun artistieke ontvankelijkheid en beginselen, hun kennis en eigen opvatting van het te vertolken werk, hun beschaving en ontwikkeling, hun temperament, hun tijdelijke stemming en — wat ten opzichte van tooneelspelers, wier persoon niet van den kunstenaar te scheiden is, vooral meewerkt, hun sympathie of antipathie voor den artist. De laatste is vooral bij den gewonen toeschouwer een zeer belangrijke factor en het kost hem dikwijls een groote zelfoverwinning de kunst van een onsympathiek persoon te waardeeren. Werden dan ook al de mondelinge oordeelvellingen der gewone toeschouwers eens opgevangen en openbaar gemaakt, er zou voor heel wat acteurs en actrices nog vrij wat anders te lezen worden gegeven dan het scherpste wat ooit uit een »vergiftpot» van een criticus voor hen gevloeid is. Juist daarom is het goed voor hen, dat er slechts critiek geschreven wordt door weinigen, die onder het besef hunner verantwoordelijkheid zich weten te hoeden voor een al te sterk toegeven aan impressies van het oogenblik, en ook in het streven de verdienste weten te zoeken en te vinden, welke zij in de uitkomst gemist hebben. Met dat al blijft een beoordeelaar niet minder onderworpen aan dezelfde invloeden als de gewone toeschouwer; ook zijn impressies van eene vertolking zijn subjectief. Maar het is zijn taak zich van de werking dier invloeden rekenschap te geven, zijn indrukken te ontleden en te verklaren, zóodat zijn lezers zich op hun beurt er van kunnen vergewissen of zij zelf onder een gelijken indruk zouden gekomen zijn.

Niet altijd evenwel laten de omstandigheden toe, dat de beoordeelaar die ontleding weergeeft. Meestentijds vergunt de ruimte, waarover hij beschikken kan, hem niet uitvoerig te zijn. Hij wordt dan verplicht zijn indrukken saam te vatten in enkele zinnen en uitspraken, welke dan den schijn krijgen van eene absoluutheid, dien de criticus niet gewenscht heeft en die verdwijnt voor den met den beoordeelaar en zijne zienswijze bekenden lezer. Daarom ook vind ik eene anonieme kritiek — tenzij heel uitvoerig gemotiveerd — waardeloos, en krijgt voor mij de kritiek van een persoon slechts betekenis wanneer ik hem eene poos aan het werk gezien heb. Dan toch ben ik in de

gelegenheid geweest zijn indrukken te toetsen aan de mijne, waar te nemen of wij op eenigszins gelijke wijze kunst plegen te zien, na te gaan of hij een ernstig, artistiek gevoelend, helderziend mensch is. Blijkt dit het geval te zijn, dan zal ik, ook wanneer ik zelf eene vertooning niet bijgewoond heb, kunnen gelooven dat ik er eene vrijwel gelijke impressie van zou hebben gekregen en zijn oordeel zal voor mij waarde hebben. Is dit zoo niet, dan lees ik niet eenmaal meer wat hij schrijft, tenzij uit curiositeit en ik zal er zelden anders dan de schouders voor ophalen.

Als schepper tegenover de kritiek op mijn scheppingen (ook het weergeven van zijn indrukken van een kunstwerk is evenzeer een creatie maken) denk ik er niets anders over. Aan het oordeel van wie ik tot oordeelen niet bevoegd acht, hecht ik eenvoudig geen waarde. Hun lof evenmin als hun blaam of spot kan mij bewegen. En zoo een afkeuring van wie ik wel bevoegd acht me vaak leed doet, ik denk er niet aan dit den beoordeelaar kwalijk te duiden. Op mijn beurt poog ik mij dan neer te zetten voor mijn werk als beschouwer om mij er van te vergewissen of inderdaad de keerzijde zoo geheel anders geworden is, dan ik geloofde en beoogde, toen ik bezig was te scheppen, alleen met de voorzijde voor mijn oogen. Krijg ik, los geworden van mijn werk als schepper, dan inderdaad diezelfde impressie als mijn beoordeelaar, dan ben ik hem er dankbaar voor, dat hij mij het gebrekkige van mijn kunst om weer te geven wat er in mij leefde heeft aangewezen, en ik neem mij voor te trachten dit te overwinnen. Vind ik daarentegen dat wat waar was voor mijn beoordeelaar het niet is voor mij, dan zeg ik tot mijzelf: »hij heeft ongelijk» en tenzij ik er prijs op stel zijn lezers daarvan te overtuigen en dus mijn zienswijze ga stellen tegenover de zijne, leg ik mijn afkeuring naast mij neer, als was zij mij nooit bekend geworden. Zij deert mij niet meer. Meermalen is het mij ook gebeurd dat ik zelf, nog beter dan iemand anders en eer iemand het gezegd had, me bewust was geworden van mijn eigen tekortkomingen; dat ik er me bewust van was, hoe omstandigheden, die ik niet veranderen kon, me belet hadden die onvolmaaktheden weg te nemen; dat ik werk, wat me zelf onvoldaan liet, af moest geven. En als ik dan later openbaar of particulier me datzelfde hoorde toevoegen wat ik mezelf al met leedwezen en pijn bekend had, dan heb ik ook wel eens tureluursch gebromd: »Ja, ja, dat weet ik wel, houd dat maar voor je,» maar toch altijd later moeten erkennen dat die anderen, die ik op dat onvolkomen werk onthaald had, zich hunnerzijds geheel terecht over die tekortkomingen hadden beklaagd.

En de bevooroordeelde, de partijdige, kritiek? Zij is me nooit anders dan profijtelijk geweest. Vijandige oogen zien gewoonlijk heel scherp, nog veel scherper dan die van welwillende vrienden: Men kent het verhaal van dien Franschen acteur, die later verklaarde dat hij het meest had geleerd van een criticus, dien hij eenmaal de deur had uitgesmeten omdat hij hem lof kwam aanbieden voor geld. Sints dien deed de beleedigde criticus anders niet dan de gebreken van den acteur in het schelste licht stellen. Deze was aanvankelijk woedend. Maar toen dacht hij eindelijk: als die man week aan week den spot kan drijven met mijn gang, mijn houding, moeten deze hem toch zeker vat geven. En hij ging er op letten, vroeg zijn collega's en ontdekte dat de criticus slechts had overdreven wat inderdaad waar was. Zóo kwam de acteur er toe zich heel veel hebbelijkheden af te leeren, dank zij — zijn vijand.

Wanneer ik me voorstel, dat dit inderdaad de juiste verhouding is tusschen den kunstenaar en de kritiek, dan kan ik mij hoe langer hoe minder begrijpen dat de Raad van Beheer er toe is kunnen komen dien bewusten dag-order uit te vaardigen, waarin geen van al de tegen de vertooning van *De Wilde Eend* gemaakte bezwaren wordt

weerlegd; geen enkel argument voorkomt en alleen beweerd wordt dat de kritiek berustte op domheid en boosaardig opzet.

De laurier — heeft Vondel met artistieke voornaamheid gezegd — wordt den dichter niet door den gemeenen hoop toegereikt, maar van zulken die met kennis en zekerheid de kroon uitreiken en het snaterbekken der eksteren van zwanezang onderscheiden!" En nu moge de briefschrijver van de Arnh. Courant volkomen gelijk hebben in zijn beweren, dat er onder de kritiekschrijvers in de hoofdstad zooveel snaterende eksters voorkomen, daar is toch geen deskundige of artist, die dit niet weet te onderkennen. Een kunstenaar, die gevoel van eigenwaarde heeft, kan zich niet gegriefd gevoelen door de uitspraken hunner onkunde, noch behoeft daartegen van „hooger hand" een doekje voor het bloeden. Wat voor hem van beteekenis geweest kan zijn, was zeker alleen de slotsom van hen, die er voor bekend staan, dat zij in het algemeen en in dit geval bijzonder het recht hadden van meespreken en oordeelen. Hebben zij aanmerkingen gemaakt op de vertolking der artisten, dan zijn die of *terecht* of *ten onrechte* gegeven. In elk geval kunnen zij voor een *ernstig* artist slechts aanleiding tot nauwkeurig zelfonderzoek zijn geworden, en zoo hij tot de slotsom kwam dat zijn opvatting misduid of zijn vertolking verkeerd beoordeeld was, ware zijne eenige voldoening tegenover het publiek gelegen in eene *gemotiveerde* weerlegging van de gemaakte opmerkingen. Maar eene apodictische verklaring van de heeren Schimmel en van Sorgen, dat *de* critici er niets van weten of partijdig zijn geweest, kan — daargelaten dat zij die heeren zelf wel een weinig belachelijk moest maken — voor zulk een *ernstig* artist, die het over de juistheid of onjuistheid der kritiek reeds met zich zelf eens is geworden, — nooit eenige voldoening en anders niet dan een uit de hoogte toegebrachte beleediging wezen. Zij is alleen weldadig voor kleine zielen, die zich in slaap droomen met ijdeluitige zelfverheerlijking en gelooven dat zij op slag ook het moelijkste in hun kunst voortreffelijk doen. L. S.

August Junkermann.

Op dit oogenblik zijn onze lezers in staat gesteld te genieten van de zeer volmaakte en afgewerkte kunstuitingen van den karakter-komiek en Frits Reuter-vertolker Aug. Junkermann. Zoowel zijn voordrachten als zijn creaties in de meestal door hem zelf bewerkte stukken verdienen den lof dat zij de werkelijkheid op echt humoristische wijze weergeven. Zij doen lachen zonder dat men er zich over behoeft te schamen, want zelfs waar hij een figuur uit een klucht laat zien blijft de acteur de natuur volgen. Zijn meest bekende creatie, *Onkel Bräsig*, verdient inderdaad den lof, van vele zijden geschonken, en heeft ook in ons land reeds velen tot vrienden van Reuter en Junkerman gemaakt.

Apollo-Feesten. *)

De Maatschappij Apollo heeft haar veertig-jarig feest gevierd met twee uitvoeringen in den Stads-Schouwburg, die harer in menig opzicht waardig zijn geweest en getoond hebben, dat terecht velen aan de oproeping tot toetreding als donateur — tegen f 6. — 's jaars — hebben gehoor gegeven. En wij hopen dat nog velen dit zullen doen en dit berichten aan den heer M. Merens, Prins Hendrikkade, Amsterdam,

*) Voor onze vorige aflev. te laat ingekomen.

die als Algemeen Secretaris van den Raad van Bijstand zich gaarne met de ontvangst van dergelijke bewijzen van instemming belast.

De eerste avond is gewijd geweest aan de uitvoering van eene cantate — woorden van den heer H. Th. Boelen, muziek van den heer Benavente — daarna aan de vertooning van de *Fourchambaults*, waarin vooral de dames *Cath. Beersmans* (als mevr. Bernard) en *S. de Vries* (mevr. Fourchambault) zich hoogelijk onderscheiden hebben, en waartoe verder de dames *Parvets* — *Van Bieue* en *A. de Leur* — als Maja en Blanche — en de heeren *D. Haspels*, *C. Spoor*, *C. v. Schoonhoven* en *Tutaud* (Bernard, Fourchambault, Rastiboulois en Leopold) hun gewaardeerde medewerking verleenden. Den tweeden avond volgde op eene fraaie muziekuitsvoering *Vriend Fritz* met een verzekerden triump voor de heeren W. van Zuylen en J. A. Veltman, als Fritz en den Rabbi, een verdienstelijk debuut van mej. Marie Grader als Suze en mevr. Albrecht-Engelman als Catherine. Dit eerlid der maatschappij, die haar door haar jaarlijksche mildheid zoo zeer verplicht, werd aan het slot der voorstelling bij monde van den heer Boelen die reeds den vorigen avond het bestuur van Apollo op het tooncel had gelukgewenscht, naar verdienste daarvoor, zelfs in een vers, gehuldigd.

Bij gelegenheid van dit feest is bij de Erven H. v. Munster een Gedenkboekje verschenen 't welk behalve den tekst der feestcantate tooneelherinneringen als bijdrage bevat van R. Nessaaf, Verloren en teruggevonden; C. Spoor. Een schetsje uit den Heidenschen tijd; Marie Vink. Mijn leuze Mevr. Albrecht-Engelman, Wederwaardigheden: L. B. J. Moor, Tevredenheid; Marguérite Albers-Jahn, Impression d'un premier bénéfice; P. A. Morin, Herinneringen aan een wintercampagne; W. P. de Leur, Een Kermisavontuur; L. Bouwmeester, Uit mijne onuitgegeven gedenkschriften; L. J. Veltman, Fragment uit »Cecilia van Albana"; Henri Albers, Hoe ik zanger werd.

Dit boekje is à 25 Cent alom verkrijgbaar ten voordeele der Maatschappij »APOLLO."

Tit de Maasstad.

Met instemming lezen wij het opstel van Mr. C. Bake (pag. 10) en ook ons komt het voor, dat de zoogenaamde draken niet zoo verwerpelijk zijn als velen meenen. Vooral nu de Fransche schrijvers hoofdzakelijk oppervlakkige kluchten brengen, welke daarenboven in Parijschen trant met allerlei clownsgroepen worden opgesierd, die meer in het café-chantant thuisbehooren — stukken naar den smaak van het beschaafde publiek, welke echter het volk niet aantrekken en waarvan ook menig ander langzamerhand afkeer krijgt — zullen wij er de tooneeldirecties geen verwijt van maken, wanneer zij ook het volk een deel van hun répertoire wijden en een flinken draak opvoeren.

Wij zouden evenwel twee voorwaarden willen stellen. In de eerste plaats, dat het stuk niet onzedelijk zij. Nu, dat is met draken zelden het geval; er wordt meestal zonderling met waarheid en werkelijkheid omgesprongen, maar de strekking is bijna zonder uitzondering zedelijk. Men kan beweren, dat het gevaarlijk is leugens te verkondigen n. l. dat de deugd beloond, de misdaad gestraft wordt . . . men late het volk dit kinderlijk geloof, men gunne den minderen man het genot een trotsche hertogin of een schraapzuchtigen lord voor zijn oogen te zien veranderen, den valschaard te zien ontmaskeren, den moordenaar arresteerren. En laat dan de held — natuurlijk arm en verliefd — wat onzin komen opsnijden . . . hoor het donderend applaus, wanneer hij aan het slot, gewroken en in eere hersteld, zijn teerbemide in de armen mag sluiten! Zou die geest-

drift nadeelig werken, zou zij niet veeleer tevredenheid kweeken?

Onze tweede voorwaarde is, dat er in de draken tooneelen moeten voorkomen, waarin de meer ontwikkelde toeschouwer *spel* bewonderen kan. Reeds vroeger is gewezen op het karakteristieke feit, dat groote tooneelspelers soms hun keus op zulke stukken laten vallen, omdat zij er in vinden, wat zij in vele nieuwere en betere missen, n. l. de gelegenheid hun talenten in volle kracht te toonen. Men denke aan *Kean*, *Narciss*, *Don Cesar de Bazan*, de *Kinderroofster*. Door goed spel kunnen zulke drama's geald worden, en zij bieden een goede gelegenheid het spel van kunstenaars als Mevr. Beersmans, de Heeren Haspels, Moor, enz. te genieten, waar men de *Familie Beauion*, *De Zoon van Coralie* — voor het volk onbegrijpelijk en daardoor wellicht gevaarlijk — ook om andere redenen niet wil, klassieken niet kan opvoeren.

Het Geheim van een Huurrijtuig, dat met succès door het gezelschap van den Heer Alex. Faassen wordt vertoond, beantwoordt slechts ten deele aan de genoemde voorwaarden; daarbij is de handeling niet zeer boeiend. De intrigue lijkt veel op een politie-dossier; eerst een moord, daarna de opsporing van den schuldige, weinig bijwerk. Onverwachte wendingen, door het publiek van hoogere rangen zoo gewaardeerd, wacht men vergeefs en in plaats van één groote ontwikkeling, worden in de verschillende tafereelen kleine knoopen gelegd, welke de auteur zich haast weer te ontwarren. Daardoor verflauwt de belangstelling en alleen in het vrij handig in elkaar gezette slottaafreel was er een zekere spanning bij de toeschouwers merkbaar. Ook het weldadige komische element is in dit Engelsch product zwak vertegenwoordigd.

Tot ons leedwezen biedt het spel weinig stof tot bespreking; de rollen zijn van geringe beteekenis. Door allen werd con amore gespeeld, trouwens in zulke stukken een dringende noodzakelijkheid; want nonchalance d. i. minachting voor het publiek, duldt het volk niet, c'est là son moindre défaut! Wij zagen den Heer Moor, wiens stem en uiterlijk de jaren tarten, maar zijn rol was te onbeduidend om er over uit te weiden en voor vele toeschouwers te klein om aan zijn eigenaardige gewoonten en stembuigingen gewend te raken. Onze eerste kennismaking met den heer Erfman was zeer kort; deze bezit een gunstig voorkomen en goede stem; na het eerste tafereel is hij reeds vermoord! De grime van den Heer Van der Horst mag geprezen worden; ook zijn spel scheen ons gemakkelijker dan vroeger. Mevr. Van der Borden gaf Moeder Guttersnype recht drastisch weer; haar lachen was evenwel niet schel genoeg. Als immer weerde Mevr. Van Korlaar zich dapper; haar bescheiden, natuurlijk spel maakt steeds een aangename indruk. Verschillende spelers zij ton slotte aanbevolen niet te *deftig* te spreken, vooral de Heer Ruyg-rok maakt zich aan dit euvel schuldig, zijn stem klinkt daardoor eentonig.

Nora is 31 October hier opgevoerd en gaarne brengen wij Mej. Aleida Roelofsen oprechte hulde voor de wijze, waarop zij de verpletterend zware titelrol heeft vervuld. De bewering, dat haar creatie niets te wenschen overliet, zou gelijk staan met de bekentenis, dat men den omvang van haar taak niet beseft en derhalve een hoogst twijfelachtig compliment zijn. Met name het slottooneel is haar te machtig, terwijl haar langzame voordracht de onvoldoende zeggingskracht en toonschakeering nog meer doet uitkomen.¹⁾ In de twee eerste bedrijven was zij evenwel

1) Onze geachte medewerker vergunne ons de opmerking, dat de wijze waarop mej. Roelofsen thans het slottooneel geeft, niet te wijten is aan een gemis aan zeggingskracht, maar het gevolg van haar opvatting. Zij wil ten eerste doen uitkomen hoe *Nora* hier, langzaam uit haar roes ontwakend, telkens duidelijker begint te zien in haar verleden en haar vroegeren toestand en tevens hoeveel smart haar die

zeer goed, niet zelden uitmuntend, haar spel getuigde van groot talent en ernstige studie, kortom: Mej. Roelofsen — nog geen twee jaar aan het tooneel verbonden — mag trotsch zijn op zulk een zegepraal, Zij heeft het publiek verbaasd en in verrukking gebracht, haar *Nora*-vertolking schijnt een schoone belofte voor een roemvolle toekomst!

Wanneer wij dit met ingenomenheid vermelden, willen wij er den wensch bijvoegen, dat het Mej. Roelofsen nog vaak gegeven zij partij te trekken van de lessen en wenken, van den artistieken steun van hen, die de eerste opvoeringen van Ibsen's werk leidden. Zelfs nu — nadat verschillende rollen in andere handen zijn overgegaan — draagt de geheele uitvoering nog een bijzonder cachet van smaak en beschaving, dat voor een goed deel aan deze tooneelvrienden te danken moet zijn.

Meer nog dan in *Nora* was dat het geval in *Belachelijke Hoofsche Juffers*; dit blijspelletje werd keurig gespeeld en de Heer Henri Poolman overtrof als Mascarille onze stoutste verwachtingen. Daarom hulde aan de artisten en dank aan de mannen, welke zich belangeloos zooveel offeringen en moeite getroostten. Zal de schitterende uitslag van hun pogen hun schoonste belooning zijn, zij mogen aanspraak maken op de dankbaarheid van ieder, die het wel meent met ons tooneel.

3 November 1889.

JEAN VALJEAN.

ontdekking brengt. Zij wil het tragische in die ontwaking teekenen, die de straf is voor haar vroeger leven in den poel van onoprechtheid en onzelfstandigheid. O. i. is deze opvatting veel juister dan die welke zij in den aanvang huldigde, toen zij ook toonde voldoende zeggingskracht te hebben. Maar wij erkennen dat zij thans in de vertolking van haar opvatting opvatting wat te ver gaat, en te veel wil geven van de juiste soberheid. RED.

Tekstverklaring.

Een mijner lezers uit Rotterdam is zoo welwillend geweest mij zijn belangstelling te toonen door mij, naar aanleiding van een tekstverklaring in mijn Hamlet-studie, te wijzen op eene afwijkende meening daaromtrent door den kortelings overleden Dr. Rümenin, een bekend Duitsch Shakespeare-verklaarder, uitgesproken. Het betreft den uitval van Hamlet tegen Polonius in 't tweede bedr. 2e taf.: *You are a fishmonger*. Volgens genoemden geleerde, stonden ten tijde van Elisabeth de bewoners van visschersdorpjes en vooral de handelaars in visch in een kwade reuk ten opzichte van hun zedelijkheid, en werden zij beschuldigd, hun dochters, ja hun vrouwen te prostitueren. De term *a fishmonger* werd dus gebruikt in de beteekenis van »een koppelaar».

Nu wil ik op gezag van genoemden Duitschen geleerde gaarne aannemen, dat werkelijk die vischkoopers toen zoo leelijk te boek stonden. Ik ben geen philoloog en maak ook niet de minste aanspraak er op dit te zijn, maar ik geloof daarom toch niet, dat Hamlet hier die term in dezen ongunstigen zin gebruikt. Mij dunkt, wat hij er op volgen laat: »Then I would, you were so honest a man» is er geheel mee in strijd. Hamlet moge hier — gelijk ik het opvatte — een eenigszins gezochten gedachtenovergang maken en satirisch met een dubbelzinnigheid tegenover Polonius doen uitkomen, dat hij zijn bespiedingssysteem doorziet — hij vereenzelvigd het woord *fishmonger* in de gewone beteekenis zeker niet met die van koppelaar. Het gezegde: »Dan wou ik dat ge zulk een eerlijk man was,» sluit dit uit. Hij stelt nu den ruwen, maar oprechten volksman tegen den sluwen, valschen hoveling. En mogelijk is het zeker dat hij in het geheel niets meer er mee beoogt, en ik, ofschoon zulk een gedachtesprong in Hamlet's

brein gemakkelijk geschieden kon, in zijn woorden te veel heb gezocht. Mitterwurzer, wiens oordeel daaromtrent ik nog gevraagd heb, zei me, dat z. i. Hamlet niets meer beoogt dan op zijn barsche manier Polonius te doen gevoelen dat hij hem minacht. Als zoon van een zeevolk, dat de zeegasten in eere houdt, kiest hij den naam van een eerlijk rondborstig slag van menschen, om Polonius er mee te vergelijken; bij voorbaat gevoelend dat de oude heer die gelijkheid zal loochenen, waarna hij van zelf de gelegenheid vindt hem te zeggen: nu dan wou ik dat je zulk een eerlijk man was." — In ieder geval dunkt het mij duidelijk, dat Hamlet niet inderraad zoo ver buiten westen is, om Polonius werkelijk een oogenblik voor een vischhandelaar aan te zien. Hij weet heel goed, wien hij voor zich heeft en neemt een loopje met hem.

Nu ik toch aan tekstverklaring bezig ben, wil ik hier meteen iets mededeelen met betrekking tot het zoo vaak besproken antwoord, 't welk Hamlet den Koning geeft, wanneer deze hem aanspreekt: »Tot u thans, mijn neef Hamlet en mijn zoon" — »A little more than kin, and less than kind", laat Hamlet hierop volgen. — De heer Kok vertaalt dit met: »Wat meer dan neef en minder uws gelijke" — de heer Loeffelt legt het uit: »De familie betrekking (kin) moge door het huwelijk tusschen oom en moeder nader geworden zijn, Claudius en Hamlet verschillen te veel in bloed, zijn te weinig soortgelijk (kind) om het woord zoon te wettigen" — Eerlijk bekend, blijft mij dit erg gezocht en weinig helder en ik gevoelde me daarom steeds zeer geneigd om mee te gaan met de eenvoudige uitlegging, door Van Lennep den heer Kok voorgesteld, nl. dat dit *kind* identiek werd genomen met ons woord *kind*. Hamlet zegt dan: Ik ben meer dan uw neef (want hij is nu de stiefzoon van Claudius) maar toch uw kind niet." En nu wilde het toeval, dat ik juist voor eenige maanden hier eene voorlezing volgde van den negentigjarigen Engelschen Shakespeare-reciter Beaumont, die, ook deze plaats lezend, het woord *kind* met de *i* van het Duitsche *kind* uitsprak, onder bijvoeging dat wij hier niet met een Engelsch, maar met een Duitsch woord te doen hadden, gelijk er ten tijde van Shakespeare zooveel in Engeland in gebruik waren.

In hoeverre dit laatste werkelijk een algemeen verschijnsel is, vermeet ik mij al wederom niet te beslissen. Zoo er onder mijn lezers Engelsche philologen zijn, zullen zij mij verplichten met eene inlichting hieromtrent. Ik deelde de meening van den heer Beaumont alleen mede, omdat ik — blijkt zij verdedigbaar — haar zoo echt »verklarend" vindt. Er is zoo niets gezochts in en zij heldert eene inderdaad lastige plaats in den tekst volkomen op.

Wat voor mij intusschen opmerkelijk blijft, het is dat de duisterheid van Shakespeare's bedoelingen geen fout lijkt in de oogen van wie haar in Ibsen berispen.

L. S.

SNIPPERS,

Daardoor gedekt?

Men vestigt onze aandacht op een *Ingezonden stuk* in het *Nieuwsblad voor Nederland* van Woensdag 6 Nov., waarin een ons onbekend man H. Jansen, naar aanleiding van de discussie in den Gemeenteraad over het subsidie aan de Tooneelschool op de laagste wijze onze acteurs en actrices en de leerlingen der Tooneelschool beschimpt en beleedigt en waarin o.a. niet meer of minder wordt verklaard dan dat zij allen niet kunnen deugen omdat zij afkomstig zijn uit de onderste lagen der maatschappij en »ieder die het volk kent en er onder leeft, weet, hoe tegenwoordig het daaronder gesteld is met braafheid, rechtschapenheid, zedelijkheid, matigheid, eerbaarheid en kuischeid!"

Wij zullen ons niet vervaardigen eene dergelijke schimp te weerleggen. Maar wij hebben ons afgevraagd, hoe het mogelijk was dat eene redactie, die eenig besef heeft van de op haar rustende verantwoordelijkheid, zich niet ontzien heeft een dergelijk stuk op te nemen; en een redactie van een *volks*courant in haar kolommen het volk zulk een slag in het aangezicht kan laten geven!

Het is waar — de Redactie schrijft er onder, dat zij door de plaatsing ervan natuurlijk niet te kennen wil geven, dat zij het in *elk* (sic!) opzicht met den inhoud er van eens is. Maar zou zij inderdaad gelooven dat zij daardoor gedekt is? — Wij voor ons meenen, dat zelfs een met den eigen naam van den inzender onderteekend stuk aan de verantwoordelijkheid der redactie onderworpen blijft en zij wel ter dege heeft te waken, dat niet haar rubriek *ingezonden stukken* tot een vergaarbak van verdachtmakingen en beleedigingen worde, die in *Argus* of *Asmodée* op haar plaats zouden zijn. De eer onzer Nederlandsche journalistiek wordt geschonden, wanneer zulk een artikel een plaats kan vinden in de kolommen van een blad, aan welks hoofd de secretaris van den Nederlandschen journalistenkring staat!

Nieuwe Uitgaven.

- Braisne (H. de), *Course au mariage*. Comédie en 3 actes. f 2.10.
 Delaporte (S. J.), *Lochn.' Maria*. Drame en 3 actes en vers. . . . . f 1.10.
 Carré (Paul), *Notre répertoire*. Poésies dramatiques, monologues, poésies diverses, comédies, etc. . . . . f 1.90
 Marot (G.) et T. Oswald, *La bande jaune*. Comédie en 3 actes. . . . . f 1.10.
 Bompar (G. de), et H. Duchez, *Sacrifice*. Drame en 5 actes. . . . . f 1.10.
 Busnach (W.), *Le Chateau Yquem*. Comédie en 1 acte. f 0.85.
 Varino (L.), *L'avocat timide*. Comédie en 1 acte. . f 0.55.
 Verchin (A.), *La faim*. Un acte en vers. . . . . f 0.55.
 Chenevier, *L'Incendie de l'Opéra Comique de Paris et le Théâtre de sureté*. . . . . f 1.90.
 Schaible (A. W.), *Shakespeare, der Autor seiner Dramen*. f 0.80.
 Dukmeyer (F.), *Pietro Aretino*. Drama in 5 acten. f 1.—
 Idem, *Spurius Caroilius Ruga*. Drama in 5 acten. . . . . f 1.—
 Henzen (W.), *Konrad von Weltin*. Trauerspiel in 5 Akten. . . . . f 0.65.
 Harder (W.), *Das Karlsruher Hoftheater*. . . . . f 1.—
 Dietrich (C.), *Eberhard*. Drama. . . . . f 0.65.
 Carel (G.), *Voltaire und Goethe als Dramatiker*. . . f 0.65.
 Brand (J.), *Thomas Münzer*. Ein Drama. . . . . f 0.40.
 Georgi (A. A.) *Die Rache ist mein Schauspiel*. . . . f 1.—
 Hasper (L.), *Goethe als Dramatiker*. . . . . f 0.50.
 Pfahlburg (J. L. von), *Wer ist Herr im Hause?* Lustspiel. f 0.35.
 Frick (Max), *Ein Sieg der Liebe*. Dramatisches Gedicht in 5 Aufzüge. . . . . f 0.65.
 Bleibtreu (Karl), *Der Erbe*. Sociales Schauspiel in 4 Akten. . . . . f 0.65.
 Strindberg (A.), *Der Vater*. Trauerspiel in 3 Aufzüge. Aus dem Schwedischen uebertragen von E. Brausewetter. . . . . f 0.15.
 Grenier (E.), *Théâtre inédit*. . . . . f 1.65.

- Cladel (L.), *L'Ancien*. Pièce en 1 acte. . . . . f 1.10.
 Weiss (J. J.), *Le théâtre et les moeurs*. . . . . f 1.90.
 Brunetière (F.), *Questions de critique*. . . . . f 1.90.
 Lemaitre (Jules), *Révoltée*. Pièce en 4 actes. . . . . f 1.90.
 Barrière (Th.) et E. Capendu, *Les faux bonhommes*. Comédie en 4 actes. . . . . f 1.10.
 Faquet (Emile), *Notes sur le Théâtre Contemporain*. f 1.90.
 Bauer (Henry), *Une Comédienne*. Scènes de la vie de théâtre. . . . . f 1.90.
 Rautener (A.), *Hermann und Thusnelda*. Deutsch-nationales Drama in 4 Acten. . . . . f 1.30.
 Geizler (W.), *Iphigenie in Delphi*. Ein Schauspiel in 4 Acten. . . . . f 1.05.
 Real (Max), *Graf Arco*. Trauerspiel in 5 Aufzüge. f 0.80.
 Bartels (A.), *Johann Christian Günther*. Trauerspiel in 5 Acten. . . . . f 1.30.
 Irrgang (G.), *Die Wege der Liebe*. Lustspiel in 5 Acten. f 0.65.
 Dietrich (C.), *Eberhard*. Drama. . . . . f 0.65.
 Couat, *Aristophane et l'ancienne Comédie attique*. . . . . f 1.90.
 Barbey d'Aurevilly (J.), *Le Théâtre contemporain*. Tome III. f 1.90.
 Thierry (E.), *La Comédie française pendant les deux siècles 1870—1871*. . . . . f 0.70
 Borelli (Vicomte de), *Aloise Chartier*. Un acte en vers héroïques. . . . . f 0.55
 Papier de Hollande . . . . . f 2.75.
 Dreyfus (A.), *Le Klebhe*. Comédie en 1 acte. . . . . f 0.85.
 Prat (J. G.), *Stéfanie*. Drame historique. . . . . f 1.90.
 Baker (H. B.) *The London stage*. . . . . f 7.80.
 Levertin (O.), *Teater och drama under Gustav III* (Stockholm). . . . . f 1.80
 Graus (H.), *Die Wunder der Bühne*. Mit Textabbildungen. f 1.30.
 Champsaur (F.), *La gomme*. Pièce en 3 actes. Avec illustrations de Caran d'Ache. . . . . f 1.90.
 Hugo (V.) *Oeuvres inédites*. Drame. *Amy Robsart. Les Jumeaux*. . . . . f 3.30.
 Mahalin (P.), *Les jolies actrices de Paris*. 5e Série. f 1.90.
 Noël (E.) et E. Stoullig, *Les annales du théâtre et de la musique*. 14e Année. . . . . f 1.90.
 Samson, *l'Art théâtral*. Nouvelle édition. . . . . f 1.90.
 Simons Mz. (L.), *De opleiding onzer Tooneelspelers*. Opmerkingen naar aanleiding der hervormingsplannen voor de Tooneelschool. . . . . f 0.50,
 Seipgens (Emile), *Rooie Hannes*. Tooneelspel in 5 bedrijven. . . . . f 1.25.
Eene Onttoovering. Blijspel in 3 bedrijven, door J. f 0.70.
 Dort (Bram van), *Strijd*. Tooneelspel in 4 bedrijven. f 0.75.
 Kroon Dzn. (H.), *Truijdeman en zijn wijf*. Tooneelspel in 3 bedrijven. . . . . f 0.80.
 Laurica, *Ware Vrienden*. Tooneelspel in 4 bedrijven. f 0.80.
 Saan (De), *Een Stadshcer*. Blijspel in 2 bedrijven. f 0.60.
Dorps-Sociaaldemocraten. Kluchtspel in 1 bedrijf. f 0.40.
 Zijlstra (D. H.), *Il Testemint*. Tooneelstuk yn 4 útkomsten. . . . . f 0.75
 Eskens Jbzn. (D.), *De eerste Kusles van den nieuwen onderwijzer*. Oorspr. blijspel in 1 bedrijf. . . . . f 0.60.

- Kok (P.), *Het Suikerhartje van den Hofraad*. Blijspel met zang in 4 tafereelen. . . . . f 0.50.
 Simson & Co., Blijspel in 2 bedrijven. Naar het Engelsch, door D. van der Linden. . . . . f 0.80.
 Loffelt, (A. C.), *Uren met Shakespeare*. . . . . f 1.75.

ADVERTENTIËN.

W. N. MULDER,

COSTUMIER.

Costumes Historiques, de Style & de Fantaisie

Gardes robes etc

10, REMBRANDTPLEIN 10,

AMSTERDAM.

NEELMEIJER'S Kabinet Inkt

is preferent boven alle andere Inktsoorten,
 hij is bij alle soliede Boekhandelaren verkrijgbaar.

Nederlandse Kabinet Inktfabriek

NEELMEIJER & Co.

APELDOORN.

Wereldtentoonstelling Parijs 1889 — Zilveren Médaille!

Bij A. RÖSSING alhier is verschenen en bij iederen Boekverkooper verkrijgbaar:

DE OPLEIDING ONZER TOONEELSPELERS

opmerkingen naar aanleiding der hervormingsplannen

VOOR DE TOONEELSCHOOL

DOOR

L. SIMONS Mz.

Prijs f —.50.

Verschijnt des Zaterdags om de 14 dagen bij Ch. A. van Zeggelen (W. A. van Santen) te Amsterdam.

Leden van het Tooneelverbond ontvangen dit Tijdschrift gratis.

Voor niet-leden bedraagt de prijs, per jaargang van tenminste 16 afleveringen, f 4,—. Franco per post f 4.25.

Brieven en stukken, de Red. betreffende, adreßcere men aan den Redacteur, KEIZERSGRACHT 547. Opmerkingen betreffende de verzending en opgaven van abonnementen en advertenties in te zenden aan den Drukker-Uitgever. ACHTERBURGWAL 84.

N°. 4.

23 NOVEMBER 1889.

XIXe JAARGANG.

INHOUD:

Officieel Gedeelte: Brief van het Hoofdbestuur. — Uit onze Afdelingen: 's-Gravenhage (2), Delft, Amsterdam. — Prof. A. G. VAN HAMEL: Emile Augier. — S. J. BOUBERG WILSON: Gevaar voor Oorlog. — L. S.: Grand-Théâtre Amstelstraat. — Salon des Variétés. — Uit de Maasstad. — Snippers: Een verdiend verwijt? — Nieuwe Uitgaven. — Correspondentie.

OFFICIEEL GEDEELTE.

De onderstaande brief werd door het Hoofdbestuur gericht aan de heeren Kreukniet, Blaaser en Bigot, directeuren van het Salon des Variétés, te Amsterdam.

Mijne Heeren.

Met bijzondere ingenomenheid heeft het Hoofdbestuur van het Nederlandsch Tooneelverbond kennis genomen van het succes, door U en uwe jonge wakkere artisten behaald gedurende Nora's rondreis door Nederland. Met veel voldoening heeft het bemerkt, dat de samenwerking tusschen U en de afdelingen van het Verbond voor een deel tot dat succes heeft bijgedragen. Hebben de besturen dier afdelingen zich beijverd, het patronaat over de voorstelling van Nora te aanvaarden, gij hebt van uwe zijde getoond, door het bezoek voor de leden van het Tooneelverbond te vergemakkelijken, dat die medewerking door U is gewaardeerd geworden.

Bij gelegenheid der vijfzigste opvoering van Nora is door U aan een lid van het Hoofdbestuur verzocht, de afdelingen van het Tooneelverbond voor de U betoonde belangstelling te danken. Het zij aan het Hoofdbestuur vergund, op zijne beurt, U dank te zeggen voor uwe welwillendheid. Het Hoofdbestuur spreekt daarbij den wensch uit, dat deze aangename en voor de kunst vruchtbare verhouding tusschen uw gezelschap en het Tooneelverbond moge blijven bestaan en bij voortdoring veel goeds moge stichten. Het zal er zich ten zeerste in verheugen, zoo gij er toe kunt besluiten om ten opzichte der zes buitengewone voorstellingen, door U te Amsterdam aangekondigd,

te handelen zoo als gij met Nora deedt en ook deze op vele andere plaatsen in Nederland te geven, met name in de steden waar afdelingen van het Tooneelverbond zijn gevestigd.

Aanvaardt, mijne Heeren, de verzekering onzer bijzondere hoogachting.

Namens het Hoofdbestuur van het Nederlandsch Tooneelverbond:

(w. g.) A. G. VAN HAMEL, Voorzitter.

D. H. JOOSTEN, Secretaris.

UIT ONZE AFDEELINGEN.

DEN HAAG. Het Bestuur van de afdeling Den Haag is teruggekomen van zijn besluit om collectief ontslag te nemen. Alleen zijn in de plaats der Heeren E. Jacobson Servatius en Stam, de Heeren Mr. der Kinderen en Mr. F. Strouben gekozen.

De afdeling den Haag heeft uitendien twee punten bij het Hoofdbestuur ingediend om op den beschrijvingsbrief voor de Algemeene Vergadering te plaatsen, te weten:

1°. De wenschelijkheid om degelijk zangonderwijs aan de Tooneelschool te verstrekken.

2°. Welke maatregelen wil het Hoofdbestuur nemen om tot uitvoering te komen van het volgend artikel uit de Statuten van het Nederlandsch Tooneelverbond:

»Het Ned. Tooneelverbond stelt zich ten doel het bevorderen van de oorspronkelijke Tooneellitteratuur?»

'S-GRAVENHAGE. De gisterenavond gehouden ledenvergadering van de afdeling 's-Gravenhage van ons verbond was bestemd tot het kiezen van een nieuw afdelingsbestuur, daar het tegenwoordig bestuur in de vorige vergadering eenparig ontslag had genomen. In den aanvang dezer bijeenkomst herhaalde echter de heer mr J. E. Banck zijn verzoek aan het bestuur om aan te blijven. althans

tot na de algemeene vergadering in het aanstaande voorjaar, opdat het bestuur kennis kunne nemen van de bij het hoofdbestuur aanhangige voorstellen en regelingen tot uitvoering van het jongste besluit der algemeene vergadering, betreffende de Tooneelschool. Namens het afdeelsbestuur verklaarde de voorzitter, de heer M. Hijmans van Wade-noijen, dat het na beraad besloten had aan het uitgedrukte verzoek te voldoen en dus voorloopig zou aanblijven met uitzondering van den heer Jacobson Servatius, die periodiek moest aftreden, en den heer mr. F. Stam, die geruimen tijd in 't buitenland ging vertoeven. In hun plaats werden alsnu tot bestuursleden gekozen de heeren mr. H. W. F. Struben en mr. H. J. Der Kinderen, die beiden de benoeming aannamen.

Alsnu was aan de orde de vraag of de afdeeling ook punten voor de beschrijving voor de algemeene vergadering had voor te dragen. De heer mr. Banck wenschte ook naar aanleiding van wijzigingen in 't ontworpen Reglement voor de Tooneelschool, door de afdeeling Rotterdam voorgedragen, de wenschelijkheid uit te spreken tot aanvulling van het program van onderwijs met zang, met pianospel en met Engelsch. Terwijl vrij algemeen het nut van zang-onderwijs voor de jongelieden op de Tooneelschool werd erkend, zooals de heeren Banck en Emants uitdrukkelijk betoogden alleen in aansluiting met het thans reeds gegeven onderwijs tot vorming van de stem, en de vergadering zich met 14 tegen 2 stemmen ten gunste van het uitspreken van dezen wensch verklaarde, werd ten aanzien van het pianospel met 11 tegen 5 stemmen besloten geen voorstel vanwege de afdeeling te doen. Erkennende het nut van muzikale kennis voor den toekomstigen acteur dachtte de meerderheid echter, dat het onderricht in muziek speciaal in pianospel op de Tooneelschool de jongelieden te veel zou aftrekken van het nog veel noodzakelijker onderwijs en te veel tijd voor oefening in beslag zou nemen. Ook gingen in dit debat stemmen op, o. a. van mr. Van Someren Brandt, om te waarschuwen niet de leerstof te zeer uit te breiden, omdat men toch niet al datgene zal kunnen onderwijzen, waarin een acteur wellicht eens zijn bedrevenheid zal moeten toonen.

Het Engelsch werd bij acclamatie wenschelijk geacht aan de Tooneelschool te worden onderwezen, voornamelijk omdat Fransch en Duitsch er reeds nu worden geleerd en de uitspraak van Engelsche woorden, die veelvuldig voorkomen, vaak zeer te wenschen overlaat. De taalstudie in alle vreemde talen moest — dat was men eens — vooral gericht zijn op het verschaffen van een goede uitspraak.

Omtrent de opheffing van het internaat, mede een wensch door den heer Banck geuit, onthield men zich van het doen van een voorstel. Al erkende men, dat thans het internaat duur is, toch had men bezwaar op de opheffing aan te dringen omdat het noodzakelijk kan zijn niet alleen voor leerlingen uit de provincie, maar ook voor diegenen uit Amsterdam zelf, die men uit hun omgeving wilde verwijderen.

Later zal het Reglement vanzelf nader in de afdeeling ter sprake komen.

Door den heer Cremer werd voorgesteld en door de vergadering besloten op de beschrijvingspunten de vraag te brengen: welke maatregelen het hoofdbestuur denkt te nemen om uitvoering te geven aan het in de statuten omschreven onderdeel van zijn taak, n.l. om de oorspronkelijke tooneellitteratuur te bevorderen, terwijl mr. Bake mede aangaf een vraagpunt in hoever het Tooneelverbond werkzaam zou kunnen zijn om het volkstooneel te bevorderen, n.l. goede stukken uit te kiezen, die bijzonder de lagere klassen trekken.

Aan 't einde der vergadering deelde de secretaris, de heer Van der Tol mede, dat de heeren Kreukniet, Blaaser en Bigot te 's Hage een zestal stukken zouden opvoeren, onder toezicht van bekende letterkundigen ingestudeerd,

en dat de leden der afdeeling met een dame tot die voorstellingen toegang zouden hebben tegen verminderden prijs.

Men schrijft ons uit DELFT. Op de Vrijdag 15 November jongstleden gehouden ledenvergadering van de Afdeeling Delft van het Nederlandsch Tooneelverbond, deed de Voorzitter de mededeeling, dat Prof. Dr. Jan ten Brink zich bereid verklaard had, eerlang voor de leden der Afdeeling op te treden.

De rekening en verantwoording van den penningmeester werd accoord bevonden. Tot lid van het bestuur werd in de plaats van den heer Huijsinga, die bedankt had, gekozen de heer J. M. Fürstner, die deze benoeming aangenomen heeft, terwijl de aftredende bestuursleden, Dr. C. J. Vinkesteyn en H. P. Maas Geesteranus herkozen werden. Ten slotte werd door den afgevaardigde verslag uitgebracht van het verhandelde op de algemeene vergaderingen van 15 Mei en 6 Juli. Het bestuur is dus nu voltallig en samengesteld als volgt:

J. Post van der Burg, Voorzitter; Dr. C. J. Vinkesteyn, Onder-Voorzitter; Mr. C. F. A. Milders, 1e Secretaris; H. P. Maas Geesteranus, Penningmeester; J. M. Fürstner, 2de Secretaris.

Uit AMSTERDAM vernemen wij de aangename tijding, dat Prof. G. A. v. Hamel, zich alsnog de benoeming tot bestuurslid dezer afdeeling heeft laten welgevallen en, op verzoek van zijn mede-bestuursleden, het Voorzitterschap dezer afdeeling heeft aanvaard.

Émile Augier.

Onlangs, den avond van 5 November, vierde »het Huis van Molière» een rouwfeest.

Maar slechts zelden gelijken de rouwfeesten der kunst op een lijkmis. Luider dan het gevoel van smart over het geleden verlies spreekt meestal het gevoel van fierheid bij de herinnering aan het kostbaar bezit, het gevoel van dankbaarheid bij de gedachte aan de geestelijke erfenis door den doode achtergelaten. Ook ditmaal was de uitvaart niet eene teraardebestelling, maar eene apotheose.

Bestraald door het schitterend voetlicht, dat zoo dikwijls heeft geschinen op de levende beelden door zijn kunst geschapen, stond op het tooneel der *Comédie française*, het borstbeeld van den pas gestorven meester, van Émile Augier. Eerbiedig hadden de vertolkers dier kunst, de meeste gekleed in het kostum dat zij in een zijner stukken dragen, zich geschaard om het fraaie marmer door Franceschi gebeiteld. Palmtakken en lauwerkransen werden op het voetstuk nedergelegd, en de oudste der sociétaires, le doyen de la Comédie, droeg vol aandoening de breede, klankrijke strofen voor van Jean Richepin, waarin den gestorven tooneeldichter de hulde van vertooners en publiek, van vertolkers en vereerders, gebracht werd. Émile Augier werd plechtig opgenomen in de roemrijke doodengalerij van dezen tempel der dramatische kunst. Voortaan zal ook zijn heldere, fijne kop, die door enkele trekken aan Hendrik IV herinnert, in marmer gehouwen, den foyer van het théâtre français versieren.

Salut... Dans les lauriers, les palmes et le lierre

Voici ton franc visage et ton sourire altier.

Ta place était marquée au foyer de Molière,

Sa maison soit la tienne, à toi, son héritier!

Het is niet te verwonderen dat reeds in de eerste strofe van dit dichterlijk huldebetoon aan Émile Augier gebracht, de naam van Molière genoemd werd. Van alle moderne fransche tooneeldichters is er niet een wiens talent, bij alle

oorspronkelijkheid, zoozeer aan den grooten blijspeldichter doet denken als het zijne. Dezelfde soberheid en dezelfde kracht in den stijl, dezelfde scherpte van omtrek in de teekening der karakters, dezelfde sijnheid in de satire, dezelfde afkeer van alle onwaarheid, dezelfde hooge opvatting van het blijspel. In een enkel zijner geestige stukken moge Pailleron den meester der 17e eeuw op zijde streven, door zijn gezonde »verve comique" moge Labiche u doen denken aan den dichter van *George Dandin* en *Le médecin malgré lui*, niemand verdient meer »Molière's erfgenaam" te heeten dan Emile Augier.

Reeds bij zijn eerste optreden trof die bijzondere overeenkomst tusschen den leerling en den meester, al was het destijds meer nog door den vorm dan door den inhoud van zijn werk.

In 1844, het jaar van Augier's debuut, was het bijna vijftien jaren geleden dat tusschen het klassieke treurspel en het romantisch drama de groote slag geleverd was. Dit drama had, door ook aan het komisch element in zijn excentrieke verwickelingen een plaats te gunnen, de grenslijn tusschen treurspel en blijspel willen uitwisschen. Maar die vermenging der beide bestanddeelen was al te kunstig, te weinig natuurlijk geweest; het komische was niet veel anders geworden dan het groteske. En terwijl het romantisch drama zelf bij het publiek een gevoel van vermoeidheid wekte, waardoor het succes der treurspelen van Ponsard voldoende verklaard wordt, was ook het verlangen ontwaakt naar een modern, letterkundig blijspel. Scribe's talloze werken, met hoewel kunstvaardigheid ook in elkaar gezet, waren te conventionneel in hunne karakterteekening, te banaal bovenal in hun stijl, om dit verlangen te kunnen bevredigen.

In die dagen, den 13^{en} Mei van genoemd jaar, voerde het Odéon een blijspel in verzen op van een vier-en-twintigjarigen dichter, den kleinzoon van Pigault-Lebrun. De vrienden van den auteur, onder welke Théodore de Banville vooraan stond, juichten de uitvoering uitbundig toe, en het publiek schaarde zich aan de zijde der jongelieden. Men sprak over niets anders in de letterkundige kringen. De leeraren der lycées staakten soms hunne lessen, om brokken uit *La Cigüe* aan hunne leerlingen voor te dragen. Emile Augier werd de held der salons en wierp zich in dat vroolijke Parijsche leven, dat voor een jong dichter, dien het succes bekroonde, zoo velerlei belooningen, alle even uitlokkend, in voorraad heeft.

Het was bovenal de losse, realistische teekening en het sobere, krachtige vers dat de gemoederen had veroverd. Een jeugdig Athener, Clinias, door de laffe genietingen van het leven tot levensmoeheid gebracht, en twee oudere vrienden, cynische pretmakers, die zich om den affoop van hun leven weinig bekreunen, had de dichter ten tooneele gevoerd. En tegenover die »blasés" had hij het zoetste, liefelijkste wezen geplaatst dat eene dichterlijke verbeelding kan scheppen, de zestienjarige Hippolyte, een Grieksch slavinnetje, uit Cyprus weggehaald door baldadige Cretenzers. Eerst wordt het meisje door Clinias aan zijn vrienden als speelbal toegeworpen. Zij mogen haar beide het hof maken. Aan hem wien het gelukken zal haar minnaar te worden belooft Clinias, die zoo straks den giftbeker drinken zal, zijne nalatenschap. Maar Hippolyte — wier beeld u aan Molière's Mélicerte of aan zijn Psyché doet denken, huivert van den ruwen toon dezer loszinnige hofmakers. Clinias, door de lieve verschijning bekoord, geeft het meisje hare vrijheid terug, doch wil eerst nog een ander spel met zijne vrienden drijven. Hij draagt hun op haar ten huwelijk te vragen en belooft zijne erfenis als schadeloosstelling aan hem dien zij zal afwijzen. Nu verandert echter ook het spel de hebzuchtige vrijers; elk van beide tracht de voorliefde van het meisje naar zijn medeminnaar te doen overhellen. Want meer dan haar bezit lokt hen Clinias' vermogen. Doch Hippolyte's hart

behoort den jongen man die zacht en goed voor haar geweest is. Op het oogenblik dat hij den giftbeker aan de lippen zet, verneemt Clinias het geheim der kleine slavin, en, door hare liefde met het leven verzoend, zal hij aan hare zijde, in het zonnige, stille Cyprus, de heldere levensvreugde zoeken, die het woelige, weelderige Athene hem heeft ontnomen.

Frisch, geestig en los, in eenvoudige, krachtige verzen, waren de twee bedrijven van dit idyllisch blijspel geschreven. Maar toch kon er nog moeielijk aan gedacht worden, den schrijver om dezen eersteling als een modernen Molière te begroeten. Daar hij zich bij den dichter van *Lucrèce* had aangesloten, noemde men hem liever den Musset van Fonsard. Scheen deze de hoogepriester te zijn eener nieuwe kunst, die men, in nuchtere tegenstelling tegen Victor Hugo, »l'école du bon sens" noemde, aan Augier werd in dezen pseudo-klassieken tempel de rol van Eliacin toebedeeld.

Maar zelf drong hij spoedig, in de richting van Molière's voetspoor, vooruit. Het Théâtre français, dat later ook *La Cigüe* overnam, vertoonde reeds in November 1845 *Un homme de bien*. Hier was eene studie ondernomen van het geweten. Een soort van moderne Tartufe, doch een die bovenal zich zelven bedot, was in Féline geteekend. De poging was loffelijk, maar zij mislukte. De opvoering was een échec voor den dichter. De stof was nog te zwaar voor zijn jonge krachten. Eene abstractie, geen levend type had hij in beeld gebracht.

Emile Augier ondervond ditmaal hetzelfde wat Molière overkomen was, toen hij, na het succès der *Précieuses ridicules*, zijn *Don Garcie de Navarre* had doen opvoeren. Maar, evenals Molière door het onderwerp dat hij in dit mislukte drama had aangevat, voortdurend vervolgd werd, en geen rust vond voordat hij het, gedeeltelijk althans, nog eens weder in zijn *Alsanthrope*, en ditmaal met meesterlijk talent, had behandeld, — zoo heeft ook het beeld dat in *Un homme de bien* den schrijver voor de oogen had gezweefd, Emile Augier niet losgelaten voordat hij het, twintig jaren later, in *Maître Guérin* ten voeten uit heeft geteekend.

L'Aventurière, dat drie jaren later volgde, was in zijn primitieven vorm niet veel anders dan eene navolging van de oude Italiaansche comédie. Ook nu nog, in zijn nieuwe gestalte, heeft het stuk hier en daar de sporen van zijn oorsprong bewaard. Don Annibal, een van Coquelin's meest beroemde rollen, doet altijd denken aan den Matamore eener verouderde kunst. Maar toch heeft dit drama, en niet alleen ter wille van de fraai gebouwde, krachtige verzen, met recht een eereplaat verworven op het vaste répertoire der »Comédie française". De rol van Donna Clorinde zal altijd voor eene kunstenaar als Croizette eene zeer begeerde rol blijven. Bovendien heeft die rol een blijvende betekenis in het werk van Emile Augier. De dichter laat hier de courtisane optreden als de rustverstoorder van het vreedzame familieleven. Maar zij is voor hem meer nog het zedelijk slachtoffer van hare eerlooze en gewetenlooze handlangers, het slachtoffer ook van de mannen, die zij alle heeft leeren verachten, omdat geen enkele haar kan beheerschen, — dan de doortrapte bedriegster van verliefde grijsaards. Wanneer zij het tooneel verlaat, mag de onschuld haar de hand reiken, want zij vertegenwoordigt het berouw. En toch, dat berouw geeft haar niet het recht om te blijven. Zij moet heengaan, het hoofd buigend onder de vernedering, verjaagd door den eenigen man dien zij zou kunnen liefhebben, omdat hij haar meerdere is.

Later, in *Le mariage d'Olympe*, schildert Augier wederom — ditmaal in eene zuivere moderne comédie — het beeld der courtisane. Hij heeft haar berouw, hare zucht naar rehabilitatie, haar verlangen om in reiner sfeer te ademen, om in eervoller kring te leven, nog sterker gemaakt. Hij heeft haar zelfs doen opnemen in den kring

der gehuwde vrouwen. Maar de wereld wordt haar spoedig te eng, te benauwd. Zij verlangt terug naar het bandelooze leven van vroeger. Zij heeft »la nostalgie de la boue." En, schoon niemand haar verjaagt, gaat zij zelve heen, omdat hare natuur haar het blijven onmogelijk maakt.

Er bestaat dus verwantschap tusschen deze beide stukken. In één opzicht vormen zij zelfs met elkaar eene tegenstelling. En die tegenstelling wordt verklaard door de groote gebeurtenis welke de comédie van 1855 van het half-fantastische blijspel van 1848 scheidt, — de opvoering der *Dame aux Camélias*, van Alexandre Dumas fils, in 1852. Men weet dat dit beroemde werk, dat eene ware revolutie in het leven riep op het gebied der dramatische letterkunde, het sein gaf tot eene overdrevene rehabilitatie der courtisane. Mocht men al gemeend hebben, dat de dichter van Dona Clorinde naar de zijde van zijn vriend Dumas zou kunnen overhellen, in *Le mariage d'Olympe* toonde Augier, dat hij aan de tegenovergestelde zijde zijn standplaats gekozen had. En dat hij zelf de beteekenis van die houding gevoelde, bleek genoeg uit de woorden waarmede Lebrun in 1858 het jeugdige Academiëlid welkom heette onder den koepel van het Institut de France. Dat verzet tegen de leer van de reinigende kracht der liefde, dat ruwe woord »la nostalgie de la boue" werd, bij gelegenheid der receptie van Augier als opvolger van de Salvandy, door den woordvoerder der Academie française bijzonder geprezen en door het uitgezocht publiek luide toegejuicht.

Men wist trouwens reeds, dat Emile Augier er de man niet naar was om de passie te idealiseeren, zelfs niet om het recht der passie tegenover het stille geluk der plichtmatige liefde te bepleiten. Hij had het duidelijk doen uitkomen in een zijner meest populaire werken, *Gabriëlle*, dat in December 1849 door de Comédie française vertoond was geworden. Hier was aan alle jonge vrouwen gepredikt, dat de verleidelijke droomen der overspelige liefde louter hersenschimmen zijn, dat de eenige liefde die wezenlijk bevredeigt in het stille, vertrouwelijke huwelijksleven te vinden is. Emile Augier heeft zich later wel eens ictwat verlegen gevoeld tegenover het groote succes van *Gabriëlle*. Hij vreesde bijna al te braaf geweest te zijn. En het valt niet te ontkennen, dat men de idealen van een zoo jong dichter wel wat wilder zou wenschen. Maar, welk voorbehoud men ook mocht willen maken tegenover de strekking van het stuk, nooit kan deze critiek iets te kort doen aan de artistieke waarde van *Gabriëlle*. Met slechts vijf personen en eene dood-eenvoudige intrige vult de dichter vijf bedrijven, zonder dat de belangstelling een oogenblik gaat kwijnen. Naast de boeiende geschiedenis van Gabriëlle's gevaarlijke liefde, leveren Adrienne en haar belachelijk jaloersche echtgenoot de vermakelijkste komische tooneeltjes. En toch wordt de poëzie van het geheel door dit komisch element in geen enkel opzicht gestoord. Het stuk is, in weerwil van zijn romanekken inhoud, in den toon van het blijspel gehouden. Dat dit den dichter gelukt is, daarvan ligt de oorzaak, aan den eenen kant, in de realiteit zijner karakterteekening, aan den anderen kant, in de soberheid en de kracht zijner verzen. Nu en dan zou een weinig meer poëzie in den vorm niet geschaad hebben. Onwillekeurig denkt men aan de keurige wijze waarop een François Coppée zulk een onderwerp in dichtvorm zou hebben behandeld. Maar, Emile Augier gevoelde zich bovenal leerling van Molière, en de klank van onderscheiden verzen, de keus van menige uitdrukking, de toon van enkele tooneeltjes, bewijzen ten volle dat hij, bij het dichten van *Gabriëlle*, vervuld was geweest van Molière.

Toch betreedt hij eerst dan geheel en al de paden waarop de groote blijspeldichter hem was voorgegaan, wanneer hij, in 1854, in collaboratie met Jules Sandeau, *Le genre de Monsieur Poirier*, dat onvergankelijk meesterstuk, door de tooneelspelers van het Théâtre français laat op-

voeren. Met dit blijspel had Augier aan de echte, onvervalschte karakter- en zeden-comédie haar modernen vorm gegeven. Dat hij thans voor goed het vers verving door een klankrijk, gespierd en geestig proza, bewijst, dat hij den omvang van de eischen dier moderne comédie volkomen beseftte. *Le genre de Monsieur Poirier* doet u onwillekeurig denken aan *Le bourgeois gentilhomme*, gelijk *Maître Guérin* u het beeld van *Tartufe* voor den geest roept. Maar tevens, welk een verschil tusschen de eenvoudige, bijna schetsmatige teekening van *Monsieur Jourdain*, en de schildering van het veel gecompliceerder karakter van *Monsieur Poirier*! Molière geeft u een reeks meesterlijk bewerkte tooneelen; het drama is bijzaak. Augier's satire ligt juist in het drama dat hier wordt afgespeeld.

Dat Augier zijne meesterwerken geschreven heeft kort na de Juli-monarchie en in de eerste jaren van het keizerrijk, komt soms al te duidelijk uit in de keuze van sommige personages. Niet dat men voor iets ter wereld het beeld van den Marquis d'Auberive uit *Les effrontés*, dit aardig type van den gentilhomme de l'ancien régime, zou willen missen. Het gemompelde »crève société" van dezen markies zal even klassiek blijven als het heroïeke »va te battre!" van Antoinette Poirier en het welsprekende »efface!" van Bernard uit *Les Fourchambault*. Maar men moet erkennen, dat de politieke partijcombinaties waarvan in de eerste tooneelen van *Le fils de Giboyer* sprake is, een publiek dat aan dien strijd vreemd is geworden, niet meer kan boeien. Zoo heeft ook *Madame Caverlet*, in weerwil der dramatische waarde van het stuk, veel van zijn beteekenis verloren, sinds de echtscheiding in Frankrijk heeft opgehouden een vraagstuk te zijn.

Augier schijnt dikwijls onder de indruk te zijn geweest van toestanden en gebeurtenissen uit zijne onmiddellijke omgeving. Zoo was de hoofdpersoon van het stuk dat thans *Maître Guérin* heet, oorspronkelijk de uitvinder der zoogenaamde »statilégie", de kunst om kinderen in korten tijd te leeren lezen, eene onderneming waarbij Augier's familie geldelijk betrokken was geweest. Gelukkig is, ongemerkt, niet Desroncerest, de uitvinder, maar Guérin, de dorpsnotaris, de hoofdpersoon van het stuk geworden. Thans is deze comédie een van de beste tegenhangers van Molière's stukken die Augier heeft geleverd.

Had hij in hoofdzaak den grooten blijspeldichter slechts na te volgen, zijn tijd droeg hem ook de taak op geheel nieuwe typen te creëren; en hij heeft grepen gedaan in de wereld der speculanten en der letterkundige bohèmes die uitnemend gelukt inogen heeten. Vernouillet, en bovenal Giboyer, uit *Les effrontés*, blijven onvergetelijk zelfs voor hem die dit stuk enkel heeft kunnen lezen. Wie het voorrecht heeft gehad het te zien vertoonen, die zal de Giboyer door Got gecreëerd nooit uit het geheugen gaan.

Het is niet bij toeval dat de naam van Got hier genoemd wordt naast dien van Emile Augier. De loopbaan van dezen tooneelspeler is innig verbonden met de letterkundige carrière van den dichter. Op hem, den Giboyer, den Maître Guérin, den Poirier, den Bernard, heeft Augier altijd kunnen rekenen, evenals Sardou rekenen kan op Sarah Bernhardt, met dit verschil alleen, dat Augier nooit, gelijk zijn geestige confrère, het stuk aan de artiste heeft opgeofferd. Ook het talent van Barré, die voor rollen als die van Verdelet en Fourchambault geknipt was, is Augier altijd zeer te stade gekomen; en nadat deze acteur zich van het tooneel had teruggetrokken, klaagde de dichter er dikwijls over, dat men zijne stukken niet meer opvoerde, omdat men ze niet naar eisch bezetten kon.

Het is niet te bewonderen dat men, bij gelegenheid van des dichters plechtige uitvaart in de comédie française, tegelijk met *L'Aventurière*, ook *Philiberte* heeft opgevoerd. In dit tooneelspel heeft Augier, na *La Cigue*, misschien het beste gegeven wat hij als dichter geven kon. Welk eene geestige en poëtische bevalligheid in de teekening van het meisje,

dat zich voor leelijk heeft leeren houden, en dat eindigt met in ieders oog, zelfs in dat der stiefmoeder, die haar altijd laaghartig heeft behandeld, allerbekoorlijkst te schijnen. Welk eene oorspronkelijkheid in het tooneel waarin Philiberte, die den man dien zij liefhad heeft afgewezen, omdat zij het niet mogelijk acht dat iemand haar begeeren kan om haar zelve, tot de overtuiging van hare bekoorlijkheid gebracht wordt door een lichtmis, die haar ruw-weg voorstelt zijne maîtresse te worden. Stralend van vreugde geeft zij op den onbetamelijken voorslag bescheid met den uitroep:

Vous voulez . . . vous m'offrez . . . d'être votre maîtresse ? Het woord krenkt haar niet, want zij denkt alleen aan Raymond, die haar zijne liefde heeft beleden, maar aan wiens bekentenis zij geen geloof heeft durven slaan. En wanneer Talmay, de lichtzinnige hofmaker, zijn voorstel herhaald heeft, geeft zij de verklaring van hare opgewondenheid door cien anderen uitroep:

. . . O bonheur! Raymond ne mentait pas!

En nu moge de critiek van oordeel wezen dat hier en daar in *Philiberte* het vers dichterlijker had kunnen zijn, dat een Musset of een Coppée zulk een poëtisch persoontje, vooral in de gesprekken met hare zuster, zoeter woorden, bevalliger wendingen in den mond gelegd zou hebben, Augier vergoedt ruimschoots door vlugheid van dialoog en geestigheid van repliek (vooral daarin is hij een meester) wat in zijne verzen aan teederheid en welluidendheid gemist wordt.

Dat hij een tooneelstuk met buitengemeen talent in elkaar weet te zetten, heeft hij in bijna al zijne werken bewezen, niet het minst in zijn laatste, *Les Fourchambault*, dat nog onlangs, den avond vóór zijn sterfday, te Amsterdam zoo luide werd toegejuicht. Misschien is het keerpunt der handeling — wanneer Bernard verneemt dat Fourchambault zijn vader is, en hij tevens tot het besef komt dat hij dien man met zijn geld en zijn persoon helpen moet — al te fijn aangegeven. De kunst van den tooneelspeler moet hier den dichter te hulp komen, om het publiek duidelijk te doen begrijpen welke overwegingen Bernard's gezindheid zoo plotseling doen omslaan. Maar ligt hierin niet juist een bewijs voor het echt dramatische van des dichters talent? Hij schrijft niet om gelezen, maar om vertoond te worden; sober, maar treffend zijn de woorden die hij, in de groote momenten, den speler in den mond legt; hij rekt daarbij op het accent dat het spel op die woorden leggen zal.

Toen Abraham Dreyfus, ten behoeve eener conférence die hij te Antwerpen moest houden, aan Emile Augier de vraag deed: »hoe maakt gij uwe tooneelstukken?» toen antwoordde de meester: »ik weet het niet: elles se font toutes seules.»

Het beste bewijs dat dit antwoord meer was dan eene aardigheid, is wel dit, dat hij soms, zooals in *Maitre Guérin*, een anderen weg uitging dan hij eerst gewild had, en zijne stukken, als zij eens voltooid waren, gaarne aan de critiek zijner vrienden en zijner vertolkers onderwierp. Niemand luisterde bij eene repetitie aandachtiger naar de opmerkingen en de bezwaren der tooneelspelers dan Augier. Zonder moeite gaf hij aan die bezwaren gehoor, en nooit is hij teruggekeerd voor eene revisie van zijn werk. Zelfs voor het oordeel van het publiek had hij de grootste deferentie. En toen hem bleek, dat *Le mariage d'Olympe* de koelheid van het publiek bij de reprise evenmin als bij de eerste opvoering overwinnen kon, zeide hij tot een zijner vrienden: »Het spijt mij en het verwondert mij, maar het publiek zal wel gelijk hebben.»

Sints 1878 heeft Emile Augier niets nieuws meer aan het tooneel gegeven. Hij vreesde misschien »encombrant» te zullen worden, zooals Scribe geweest was. Wellicht gevoelde hij zich ook niet krachtig genoeg meer om in het kalme genre, waardoor hij de dramatische satiren van

vroeger jaren had vervangen, iets te leveren dat hooger stond dan *Madame Caverlet* en *Les Fourchambault*. Toch verwijden zijne gedachten altijd, tot het laatste toe, in het huis van Molière. Op zijn sterfbed vroeg hij aan Dumas, die hem bezocht: »Wat doet men in de Comédie française?»

Dumas kon ten antwoord geven: »Men speelt er nog altijd *Maitre Guérin* voor eivolle zalen.» Inderdaad is deze comédie, gelijk men weet, een der »pièces à succès» van het tentoonstellingsrépertoire geweest.

En zeker zal nog menigmaal, zoolang het huis van Molière bestaat en het aan zijn naam getrouw blijft, op die vraag: »wat doet men er?» het antwoord kunnen luiden: »Men vertoont er het echte fransche blijspel; gisteren was het Molière, morgen is het Emile Augier.»

Want, in welk opzicht de critiek of de eischen eener nieuwere kunst zijn roem ook mogen verkleinen, deze eer zal hem altijd moeten gelaten worden, dat hij de traditie van dat blijspel heeft gehandhaafd en voortgezet.

A. G. VAN HAMEL.

Kon. Ver. Het Nederl. Tooneel.

Amst., 22 November 1889.

Amice!

Ge vraagt me eenige letters schrift, waarin ik mijn indrukken moet mededeelen van Henry van Meerbeke's *Gevaar voor Oorlog* en de vertooning van dit oorspronkelijke blijspel in 5 bedrijven op den Stadsschouwburg, door de Koninklijke Vereeniging »het Nederlandsch Tooneel».

Ik wil gaarne aan Uw verzoek voldoen, maar stel voorop dat ik het stuk ben gaan zien zonder eenig vermoeden te hebben, dat ik zou geroepen worden om er in »openbaar rekenschap van af te leggen en dat ik de »opvoering» bijwoonde al vóór 9 dagen. Ik verkeer dus niet onder de gunstigste omstandigheden voor het schrijven eener beoordeeling.

Ik begaf mij met opgewektheid naar het Leidsche Plein, want ik koesterde wel eenige goede verwachting van hetgeen ik zou te zien en te hooren krijgen. Immers de auteur had in zijn eersteling, die hij niet voor vertooning had bestemd, zooveel aanleg en vernuft verraden door het satiriek schetsen van toestanden, al viel er op de scenische waarde van zijn »Ministriele Crisis» dan ook nog al wat af te dingen, dat thans niet recht mocht gehoopt worden op iets veel beter, daar ditmaal wèl bij de conceptie op de vertooning gerekend was, en de fouten, vroeger opgemerkt, ongetwijfeld tot leering zouden gestrekt hebben. In mijn hart was ik de Vereeniging dankbaar voor de goede daad, die zij verrichtte.

Wat mij van te voren alleen niet beviel, was de titel. Van den schrijver is hij niet, wist ik; die had zijn werk — gelijk uit den tekst ook duidelijk bleek — »Casus Belli» gedoopt. Zeker uit vrees, dat de aanplakbiljetten niet tot het publiek zouden spreken, was hiervan gemaakt »Gevaar voor Oorlog». Kan men iets leelijker bedenken, dan *gevaar voor . . . voor oorlog?* Maar dit wil ik daarlaten, al is een mooie titel lang niet van ondergeschikte betekenis.

Hoofdzaak is in allen geval het stuk. En dit? Eerlijk gezegd viel het me tegen. Niet, dat ik het slecht vond, intendeel, ik heb me kostelijk geamuseerd, in den niet-banalen zin van het woord. Maar het is geen *stuk*. Henry van Meerbeke is als tooneelschrijver niet vooruitgegaan, ja, heeft getoond de eischen van het tooneel nog niet te kennen. Daardoor heeft hij geen bijval verworven bij het publiek; bleef de gulle luch weg, die bij zoo menige scène had moeten weêrklinken; toonde men zelfs geen belang-

stelling in de personen die optraden en de toestanden, waarin dit geschiedde. Alles bleef te vaag, al te schetsachtig; de karakters waren niet af, de verschillende bedrijven vormden geen van allen een slot, en het geheel ging uit, zonder dat er een eind aan was.

Ik vind het zeer prijzenswaard, dat men den ongetwijfeld talentvollen schrijver zelf heeft willen doen zien en voelen, wat hem ontbreekt en waar zijn fouten schuilen. Dat is zeker het beste middel om een jong en veelbelovend, pas-beginnend auteur op deugdelijke wijs te helpen. Niets leert beter dan eigen inzicht. Maar, Henry van Meerbeke is juist niet meer wat men »jong» noemt, en hij is met Gevaar voor Oorlog aan zijn *tweede* stuk. Ik verbeeld me, dat de Raad van Beheer hem grooter dienst had gedaan, wanneer hij hem vooraf op de leemten had gewezen, die in zijn stuk zoo duidelijk opgemerkt worden, en hem desnoods met raad en daad bij de verbetering er van had terzij gestaan. Dan ware hij zeker voor een betrekkelijk *éché* bewaard gebleven, en zou de vaderlandsche litteratuur met een oorspronkelijk tooneelstuk in waarheid verrijkt zijn geworden.

Ge begrijpt hieruit, amice, dat niettegenstaande alle aanmerkingen op de aangeboden vrucht gemaakt, die mij haar niet mooi voor het oog en niet geheel rijp voor den smaak deden vinden, ik er toch eene gezonde kern in heb aangetroffen. We hebben hier ontegenzeggelijk met een auteur te doen, die onder de Nederlandsche dramatici verre na niet de minste is en die wel degelijk, als de gelegenheid hem geschonken wordt, nog eenmaal met iets bepaald goeds voor den dag kan komen. Hij verradt opmerkingsgave, geest, satiriekken luim, oorspronkelijkheid, talent. Van niet alle kan dit, ongelukkigerwijs, getuigd worden. Hij ga voort op den ingeslagen weg, bestudeere de eischen van het tooneel, en de verwachting op hem gebouwd, zal niet beschaamd worden.

En de vertooning? Ik heb geene enkele critiek gelezen, maar wel met verscheiden personen erover gesproken. Men vond ze niet luchtig genoeg; het stuk had meer als eene moderne Fransche comédie moeten gespeeld worden, niet zoo ernstig opgevat zijn. Met name werd mij *Morin* genoemd als een, die den geest dezer »fumisterie» niet gevat had. 't Is mogelijk, dat de eerste opvoeringen deze uitspraak wettigden; maar ik wil gulweg bekennen, dat juist de vertooning mij bijzonder voldaan heeft. Misschien hebben hij en de andere artisten den raad van de geschreven critiek opgevolgd, en was de voorstelling, die ik bijwoonde, losscher dan de vorige. Ten minste van stijfheid en deftigheid heb ik niets gemerkt. Ieder was even vlug en, ik zou haast zeggen, dartel. Mevrouw *De Vries* was prachtig. Haar herhaald »foei!» in de eerste acte kon in toon niet verbeterd worden; op de briefscène was geene aanmerking te maken, en ieder toeschouwer moet volkomen overtuigd zijn, dat zij volstrekt geen lust had om »in de lucht te vliegen.» Naast, niet ná haar, noem ik *Van Dommelen*, die een kostelijken intrigerenden diplomaat heeft geleverd, zóó uitstekend van grime, als we dit altijd van hem gewoon zijn. *Jacques de Boer* was ook goed, al vond ik hem niet zoo typisch als in deze rol wel kon, en *Schulze* beviel mij het best in 't eerste bedrijf. De knecht van *Venet* was Wensma afgekeken: c'est tout dire!

De andere acteurs kan ik niet alle afzonderlijk noemen, want ik heb geen lust het programma af te schrijven. Ze kweten zich met liefde van hunne taak. De jongere dames muntten uit door alleraardigste toiletjes, die haren smaak eer aandoen.

Wat ik aan te merken heb op de rolverdeeling, betreft alleen Mw. *Holtrop*. Men late haar toch geene *ingénues* spelen. Dat is haar werk niet, evenmin als van Mej. *Grader*. De carrière van de eerste wordt bedorven, als men haar uit het emplooi brengt, dat zoo duidelijk uit haar spreekt; de loopbaan der andere — die ditmaal wel

niet als *ingénue* optrad — evenzeer belemmerd, als men haar niet als dramatische artiste wil pousseeren.

Ik hoop, amice, dat ik met deze in haast verzamelde indrukken, niet te zeer beneden uwe verwachtingen ben gebleven, en teken mij gaarne

Uw steeds bereidwilligen

S. J. BOUBERG WILSON.

Grand-Theatre Gebrs. Van Lier.

Maandagavond 18 dezer was de schouwburgzaal der Gebrs. Van Lier gevuld met een zeer talrijke schare, opgekomen om, na haar afwezigheid van eenige maanden, Mevrouw Anna Rössing-Sablairrolles weer op het tooneel te begroeten, al was het dan ook nu bij een ander gezelschap. Zooals men weet, had de Kon. Ver. Het Nederlandsch Tooneel gencend, aan het verzoek harer Haagsche abonnés om Mevrouw Rössing weer aan haar gezelschap te verbinden, geen gehoor te moeten geven. Wij hebben hier de redenen, die tot dat besluit geleid hebben, niet te beoordeelen, maar kunnen alléén verklaren, dat wij het voor beide partijen betreuren. Mevrouw Rössing was in deze omgeving opgegroeid en behoorde daar thuis, meer zeer zeker dan bij het Hollandsch gezelschap van de Gebrs. Van Lier, sinds dit laatste bijkans geheel is ingericht op de vertooning van drama's en van dusgenoemde salonstukken weinig werk maakt.

Hoe dit zij — wij hebben het genoeg gehad Mevrouw Rössing deze week weer te mogen zien in een stuk van Birch-Pfeiffer, dat echt ouderwetsch was en in slecht Hollandsch vertaald, maar in eene rol, die haar als aan het lijf geknipt was. Zoowel de dartele vroolijkheid als de gemoedsaandoening zijn door haar vertolkt op eene wijze, die toonde dat haar afwezigheid haar juist niet geschaad heeft: ook al was het bij die eerste voorstelling merkbaar, dat zij zich in haar nieuwe omgeving nog niet precies thuis gevoelde. Van die omgeving roemen wij gaarne Mevr. Ellenberger om haar treffelijke creatie van eene stevige boerin; terwijl wij Mevrouw Westerhoven met meer genoegen zouden gezien en gehoord hebben, wanneer zij zich minder er op toelagde eene beroemde kunstzuster te copiëren. Van de heeren hebben zich de HH. Veltman en Tartaud onderscheiden. Daar wij slechts een gedeelte der voorstelling hebben kunnen bijwonen, wagen wij ons niet aan eene meer gedetailleerde beschouwing er van.

Salon des Variétés.

Na de revue *Naar den Eiffeltoren*, die deze week hare 55e opvoering beleeft, zijn in dit schouwburgje een volksdrama: *Greta, de Toovenares*, *Nora*, een Duitsche klucht *Eerlijke Zaakverruimers* en eindelijk het drama *Marmoren Beelden* van Barrière en Thiboust gespeeld.

Was het te laat om er nog in ons vorig nummer melding van te maken, ik wil toch niet verzuimen te gewagen van de laatste *Nora*-voorstelling op 8 dezer. Zij was de vijfde voorstelling in ons land van dit zoo druk besproken treurspel, — treurspel: want al sterft de hoofdpersoon niet, daar ligt veel tragisch in haar lot — Een kenmerkend verschijnsel inderdaad, als men zich herinnert hoe velen dit stuk voor het tooneel ongeschikt en een dood drama hebben genoemd. Maar ge hadt moeten zien, hoe avond aan avond tallooze onbevungen toeschouwers in dit schouwburgje zijn komen genieten van de voorstelling, die wel niet gelijk was aan die der Tooneelvereeniging, die in de vertolking zeker zwakheden vertoonde, waarvan de hoofd-

rol door mej. Roelofsen wel met toenemende vermogen gespeeld is, waarin de heer Rooyards zeker eene hoogst verdienstelijke creatie van Helmer gaf, maar die toch als geheel, naar terecht is opgemerkt, duidelijk bewees dat zij allerminst door volrijpe artisten gedragen werd. Hoe des niettemin de indruk zóo diep was? Omdat de artisten allen waren doorgedrongen in de bedoelingen van den auteur; omdat zij zich tot de hoogste taak gesteld hadden het werk te vertolken, zooals de dichter 't gezien had, omdat zij talent en liefde meebrachten tot hun taak, omdat het een werk was vol leven, dat macit oefende over hen zelf.

Daarom dan ook mocht de vijftigste voorstelling van *Nora* terecht tot een feestavond worden. Voor de leden der Tooneelvereeniging, die hier eene schoone vrucht van al hun opofferingen gerijpt zagen, nu bewezen was dat zij niet alleen voor een *public d'élite*, maar ook voor de menigte gearbeid hadden. Voor dat lid dezer vereeniging, wiens raadgevingen tot het eerste welslagen der voorstellingen zooveel hadden bijgedragen en die bij de nieuwe instudeering andermaal nuttige wenken had gegeven: de krans, den heer J. H. Rössing door de artisten vereerd, pleitte voor beiden. Een feest voor de artisten zeker, die met fierheid konden terugzien op een ernstige wijding van hun talenten aan en door een ernstig kunstwerk: de hun gereikte bloemen en kransen waren als teekenen van erkenning voor hun kunstzin en ijver zonder uitzondering welverdiend. Voor de directie van het Salon des Variétés, die de aangename ervaring had opgedaan, dat — ten spijt van pessimistische beschouwingen — een ernstig streven naar het ideaal in de kunst niet alleen zedelijken steun maar ook geldelijk voordeel verwerft: er moge reclame zijn gemaakt voor *Nora*, als de vertooning van het drama den toeschouwers geen nieuwe en diepe indrukken had geschonken en voor zich zelve gesproken had, zou de stem der reclame zeker niet gebaat hebben. Een feest — het is niet mijn schuld, dat ik zooveel deelgenooten op te sommen heb — voor ons Verbond, waarvan bijna alle afdelingen in betrekking hebben gestaan tot de voorstellingen van *Nora*, welks hoofdafdeeling dien avond de gast was der directie: de wederzijdsche dankbetuigingen der heeren Kreukniet en D. H. Joosten voor de door directie en verbondsafdeelingen betoonde samenwerking deden goed, omdat het steeds aangenaam is te ondervinden dat onze afdelingen niet enkel welwillendheid ontvangen maar ook steun verleen kunnen. Voor onze school, die van het behaalde succes zeker zich ook een deel mocht toeëigenen. Voor den dichter eindelijk, die per telegram zijn dank overbracht voor het verrassend bericht dat daar in dat onbekende, maar verwante Holland zijn kunstwerk zoo hooge waardeering vond.

Misschien is die laatste gedachte de heugelijkste van allen, waartoe die vijftigste *Nora*-voorstelling aanleiding gaf. Wij Nederlanders mogen lang vreemd zijn gebleven aan een der eerste dichters van onzen tijd, wij beginnen onze schade, al is het laat, in te halen. Niet langer is de naam van Henrik Ibsen ten onzent onbekend en dus ook zijn arbeid onbemind. Men leest en bespreekt hem, men valt hem aan of verheft hem — hoe dan ook, de invloed van zijn persoonlijkheid blijft ons niet onthouden. En daar de onbeduidendheid door zijn hand slag op slag in het aangezicht krijgt, wordt de verpreiding zijner werken tot een heugelijk feit omdat die mede *moet* helpen om onze eigen letterkunde en tooneelkunst te zuiveren van de oppervlakkige onbeduidendheid en ze staal te brengen in het bleeke bloed.

Onze lezers weten, wat voor dit jaar de beteekenis is van het gezelschap in het schouwburgje: — Het aangevangen speelseizoen vormt er een tijdperk van overgang

tot de stichting van een goed georganiseerd *théâtre des jeunes*.

Als ik dit zeg, bedoel ik hiermee niet, dat bij een goed georganiseerd gezelschap ter vorming van jongere artisten ouderen niet op hun plaats zouden zijn. Integendeel. Juist voor zulk een troepje van jongeren, wien de ervaring nog ontbreekt en die nog moeten tasten en zoeken, is het een geluk, als het enkele meer ervaren dames en heeren telt, die hen in het vuur leiden, die raad weten te geven en willen geven, die, zij het in eene bijrol, het stuk met flinke schouders helpen dragen. Dames en Heeren, die zelf jong genoeg zijn gebleven om gaarne met andere jongeren saam te werken en die, zich bewust van hun eigen waarde, hoog genoeg staan om dien jongeren hun succes niet te benijden. Artisten, wien het wezenlijk ernst is met hun kunst en die niet de slaven zijn van gemakzucht of sleur.

Maar wat aan zoo'n gezelschap niettemin voor alles noodig blijft, — 't is hetzelfde wat voor *elk* gezelschap onmisbaar is: eenheid en artistieke deugdelijkheid van leiding. Het betreden van den moeilijken weg moet worden verlicht door vriendschappelijke raadgevingen, die op fouten wijzen en de artisten helpen in het ontwikkelen van nog sluimerende krachten. Door de keuze der stukken en de rolverdeling moet niet alleen naar eene veelzijdige maar ook naar geleidelijke vorming worden gestreefd; en, zoo geldelijke uitkomsten zeker berekend moeten worden, mag aan de winstbejag niet meer worden opgeofferd dan strikt noodig is — en dat zal weinig blijken te zijn. Voor sleur en onverschilligheid bij de instudeering moet gewaakt worden, en al kan niet aan elke voorstelling de ernstigste zorg worden gewijd, er moet toch altijd naar het beste worden gestreefd. Als in onze jongeren de zucht tot studie en zelfontwikkeling niet vóór alles levendig blijft, is het met de toekomst onzer kunst treurig gesteld.

Dit ideaal-programma eischt niet te veel. Dat er in het Salon des Variétés dit jaar pogingen worden aangewend om er meer punten van na te komen dan in het vorige jaar, is heugelijk en wordt door mij hoog gewaardeerd, maar dit mag niet beletten nu en dan te doen hooren wat nog onvervuld is gebleven, en weer voor een volgend jaar te doen staat. In dit overgangstijdperk zal het gehoopt welslagen der zes voorgenomen extra-voorstellingen zeker van groot gewicht worden; doch ook de andere voorstellingen mogen niet worden over het hoofd gezien, en ook hiervan moeten de tekortkomingen aangeteekend.

Een der straksgenoemde stukken *Gréta de Toonenares* heeft mej. Anna Beukers de gelegenheid gegeven eens te laten zien wat zij in het drama vermag te geven. De haar toevertrouwde rol was halsbrekend genoeg; zij vereischte hartstocht, breedheid van dictie, groote zelfbewustzijn om de gezwollen taal, met beeldspraak overladen, om te zetten in waar gevoel. Eene dergelijke rol aan eene jonge artiste toe te vertrouwen is eene nuttige beproeving harer krachten, wanneer bij de instudeering dier rol al het mogelijke gedaan is om haar heur taak te vergemakkelijken; zoo niet, dan is het eenvoudig halsbrekerij. En naar hetgeen ik van de eerste voorstellingen vernomen had, scheen het dat mej. Beukers inderdaad den hals gebroken had. Gelukkig voor haar, hoewel jammer voor de wangenunstige die zich over dien val reeds luide en (of) in stilte verheugden, stond zij nog heelhuids op: bij de vierde voorstelling, die ik bijwoonde, liet zij zien, dat zij inderdaad schoone gaven bezit, maar ook éenzelfde gebrek als haar verdienstelijken partner, den heer Mulder eigen toonde te zijn: gemis aan zelfbeheersching en natuurlijkheid. Haar stem ging mee met het valsche pathos der woorden; haar handbewegingen volgden. Hier konden leiding en eigen volharding arbeid vinden, die, naar ik hoop, in den loop van het seizoen, zeker niet zullen uitblijven; voor haar zoo min als voor den heer Mulder en voor mej. Aug. Poolman.

wie bij haar tooneel ervaring, routine en ingeboren gaven niettemin oefening van dicitie en vorming van haar tot eentonigheid neigend geluid niet genoeg kan aanbevolen blijven.

Na de *Nora* wachtte den vertooners van dit stuk eene geheel andere taak, de vertolking van *Afmeren Beelden*, het bekende drama van Barrière en Thiboust. Een vroolijken opgewekten raisonneur had de heer Poolman, een dramatischen jonge-minnaar de heer Rooijaards, mevr. Poolman een droefgeestige moederrol, mej. Koelofsen — de koudcoquette vrouw der halve wereld voor te stellen. En dit in een stuk, waarvan vroegere modelvertooningen in de herinnering lagen; waarin Suze Sablairolles en mevr. Frenkel de plaats vervuld hadden, thans mej. Roelofsen aangewezen. Niet zeer oordeelkundig, ongetwijfeld, want het temperament van deze jonge actrice leent zich niet voor koele terughouding; zij kan, voorloopig, noch eene coquette, noch eene cocotte op de planken voorstellen — eene mislukking was dus te voorzien en is ook niet uitgebleven. Zoo te waardeeren viel het pogen, om zich te dwingen tot koelheid, het vermogen om die te bedekken onder verleidelijke manieren ontbrak. In de toekomst zal de directie wél doen, een dergelijk tochtje in een onbekend land niet te laten ondernemen zonder gids, althans zonder voorafgaande gelegenheid tot nauwkeurige studie ter oriëntering.

Beter heeft zeer zeker de heer Royaards het er af gebracht. Blijkbaar is hij meer op zijn genak in een karakterrol dan in eene jonge rol. Toch heeft hij er zich weten in te werken en in de dramatische oogenblikken het noodige vuur weten te brengen. Nu en dan zelfs te veel; ook in de gebaren, terwijl zijn stem hem juist niet altijd volgen wil. Mevrouw Poolman wist in den goeden toon te blijven en had zich een treffenden kop gemaakt, en de heer Poolman won door zijn verve, zijn luim en humor terecht aller waardeering. Hij is een dier artisten van meer ervaring zooals ik ze straks teekende; hij heeft alleen te waken tegen eenige zucht tot stemuitzetting om in het hoogcomische veel voortreffelijks te leveren.

Kluchten als *Eerlijke zaakwaarnemers* vallen niet bepaald in mijn smaak. Toch zag ik enkele bedrijven met genoegen. De heeren Pilger en Ludolph, maar voornamelijk de eerste, hebben twee goede karikaturen laten zien en als de hongerlijder Zippe wist de heer Bigot, zonder overdrijving, een welgeslaagd type te leveren. De heer van Biene, die in *Greta* reeds getoond had dat hij in forsche rollen veel verdienstelijks kan leveren, bewees dit ook in dit stuk bij zijne creatie van een werkmán. Hij heeft zich echter voor te groote ruwheid in acht te nemen. Als de heer Mulder zorgt voor eene duidelijke zuivere uitspraak kan hij, bij zijn prijselijken ijver en aanleg, een werkelijk goede jonge rol worden. L. S.

Uit de Maasstad.

Voor de leden onzer afdeeling werden 5 dezer opgevoerd *Alphonse* van Dumas fils en *Suzanne* van Jan C. de Vos. Het succès was gering. Wij erkennen het volmondig, te meer omdat de aanmerkingen, door een deel van het publiek van dien avond gemaakt, niet de schrijvers treffen, maar alleen hen, die ze ten beste gaven. *Suzanne* blijft een verdienstelijk tooneelspel, ook al waagt een enkele criticus een nijldigen aanval op het oorspronkelijke werk, dat de vuurproef heeft doorstaan en waarvan zijn bekwame, gestrengere voorganger met veel lof gewaagde. *Alphonse* blijft een meesterstuk van karakterteekening, techniek en taal, ook al kwam de geheele afdeeling haar afkeurend oordeel over het „gemeene stuk” uitspreken. Het zou Don Quichotterie zijn, deze stukken uitvoeriger te willen verdedigen; rest alleen de vraag of zij voor een voorstelling als de onderhavige geschikt waren. Bij een afdoende beantwoording dezer

vraag zouden wij moeten wijzen op ware en *schijn*-zedelijkheid, op de beschaving en de ontvankelijkheid voor kunstgenot, welke men mag onderstellen bij leden van het Tooneelverbond, op de schaarscheit van nieuwe stukken, op de treurige richting van den mode-smaak te Rotterdam, enz. enz. En waartoe zou het dienen? Iets nieuws is over deze kwestie moeilijk te zeggen en ondank is 's werelds loon, dat weten de bestuursleden onzer afdeeling zeer goed.

Alphonse werd beter gespeeld dan *Suzanne*. De titelrol van laatstgenoemd stuk is, naar wij meenen, destijds voor Mej. Jeanne De Groot geschreven en Mej. Vink verschilt met haar te veel van temperament en aanleg, dan dat haar spel geheel zou kunnen bevredigen. Terwijl Mej. De Groot, ware zij aan het tooneel gebleven, een verdienstelijke tragédienne had kunnen worden, ligt de toekomst van Mej. Vink elders en wij betreuren het opricht, dat deze innemende actrice zoo dikwijls voor haar weinig passende rollen moet vervullen, waaronder haar wélverdiende reputatie allicht zal lijden. Als gewoonlijk speelde zij ook nu weer met groote toewijding.

De dankbare rol van Jeanne vraagt eenvoudig, ongeunsteld spel en Mevr. Jonker declameerde. Daarbij schijnt zij geen overgangen te kennen tusschen opgewekt en droevig spreken; zij vervalt bijna altijd in een dier uitersten en springt zelfs met groote behendigheid in denzelfden volzin van het eene op het andere. Bij een eerste optreden maakt dit effect, doch de truc, als wij het zoo mogen noemen, verveelt spoedig.

Wij hebben Mevr. Jonkers in verschillende stukken nauwlettend gadeslagen, maar kunnen tot ons leedwezen nog niet den schat ontdekken, welken het gezelschap in haar heete verworven te hebben. In salonstukken schijnt zij het minst op haar plaats, terwijl haar kleine gestalte een imponeerend optreden altijd zal bemoeilijken. Het Vlaamsch wordt door deze actrice reeds met eenig succès bestreden; dit wijst op goeden wil en van harte hopen wij, dat de overwinningen van Mevr. Jonkers zich spoedig verder zullen uitstrekken en zij in aller oogen haar sporen zal verdienen.

In de hartstochtelijke gedeelten van zijn rol was de Heer De Vos het zwakst; de bespiegelingen, de onware stellingen opdoemend in een door onreine liede aangetaste ziel, werden veel beter uitgesproken. Zijn alleenspraak hadden wij evenwel liever minder geaccentueerd gezien; de woorden moeten hem als het ware van de lippen glijden, want Maurits is te verstandig, om bij nadenken niet spoedig het valsche zijner redereeringen te ontdekken. Zou de onderstelling gewaagd zijn, dat de fout eenigszins school in de omstandigheid, dat de auteur zelf die rol vervulde? De schrijver meent natuurlijk zijn arbeid door en door te kennen, maar soms ontdekt de speler er schoonheden in, welke den auteur onbekend waren; soms zal de schrijver verwonderd moeten toestemmen, dat de opvatting van een rol, afwijkende van hetgeen hij zich voorstelde, veel juister is. Samenwerking tusschen auteur en acteur blijft het ideaal, maar in vele opzichten komt het ons wenschelijk voor, een hoofdrol in het stuk van een tooneelspeler niet door hemzelf te doen vervullen, maar het karakter te onderwerpen aan de frissche, onbevooroordeelde studie van een anderen, zij het ook minder begaafden acteur. Wij durven niet beweren, dat het verschil in dit geval groot zou zijn geweest, maar wilden deze opmerking niet achterwege houden, waar wij geroepen waren enkele woorden over Suzanne neer te schrijven, over eene proeve, die nog steeds op herhaling wacht. Misschien wil de Heer De Vos ze in overweging nemen.

De opvoering van *Alphonse* was beter dan voor twee jaar; het spel van Mevr. Beersmans en den heer D. Haspels is meesterlijk gebleven en de Heer De Vries oelek met reuzenschreden vooruitgegaan. Op zijn Octave viel weinig of niets aan te merken: zijn spel was zekerder geworden

en het geheele karakter werd met groote overtuiging geteekend. Mej. Vink verving Mevr. Burlage, welke voor Raymonde minder geschikt was.

Het kinderroletje werd middelmatig vervuld; dit was een achteruitgang bij de eerste opvoering hier ter stede. In 1882 vermeldde het programma Jongejuffrouw Pauline, die met bijzondere intelligentie speelde. Dezelfde debuteerde in 1887 hoogst verdienstelijk in *Voorname Verveling* en thans reeds zegt Mej. Pauline Beersmans het tooneel vaarwel. Haar loopbaan is te kort geweest, dan dat zij een bepaalde leemte zou kunnen achterlaten, maar aanzien zij, naar onze meening, wel deugdelijk talent bezit, doet het ons leed haar heengaan te moeten vermelden. Verrassingen blijven echter mogelijk; wellicht kunnen wij spoedig haar terugkeer mededeelen.

In *de Wilde Jacht* van Fulda trad Mej. Marie Faassen, dochter van den Heer Alex. Faassen, voor het eerst hier ter stede op; zij zal, naar wij hooren, gedeeltelijk de rollen van Mej. P. Beersmans overnemen; onze beste wenschen! Wij vermelden dit alleen als »historisch feit» en willen Mej. Faassen natuurlijk nog niet met op- of aanmerkingen lastig vallen. Laat zij eerst goed poolshoogte nemen; daarna spreken wij elkander nader.

De Wilde Jacht is tamelijk amusant, vooral wanneer de hoofdrollen zoo goed vervuld worden als thans door Mej. Vink, de Heeren D. Haspels en Christijn. Drie denkbeelden worden als intrigue broederlijk dooreengehaspeld; het leven in den goeden, ouden tijd — de reis per diligence — wordt geprezen boven het gejaagde stoomen — den sneltrein — van heden; op nieuw moeten wij leeren, dat het ware geluk niet op bals en partijen te vinden is; en in de derde plaats zien wij, dat het geen aanbeveling verdient een beroemde vrouw te huwen; óf men laat zich de lijdende partij van *le mari de Madame* welgevallen, óf men tracht met koortsachtigen ijver eveneens beroemd te worden. Door de verwarring van deze gelijksoortige, maar niet gelijke motieven, dunkt ons de moraal wat troebel en aan de zucht naar een zoogenaamd bevredigend slot schrijven wij het voornamelijk toe, dat het stuk, in het derde bedrijf op eene goede hoogte gebracht, daarna zoo jammerlijk zakt en in een laffe klucht eindigt. Die moeite om goede ontknoppingen te vinden! Labiche noemt ze hoofdzaak ¹⁾ en Ibsen laat den toeschouwer vaak aan den rand des afgronds staan, of eindigt met een vraagteken. Dit kan juist en waar zijn, maar de meeste Duitsche blijfspel-schrijvers gebruiken een eenvoudiger recept en meenen de ontknopping reeds gevonden te hebben, wanneer de draden der intrigue samenkomen in een reusachtigen pot gelei. Smakelijk eten!

16 November 1889.

JEAN VALJEAN.

1) Tant qu'on n'a pas la fin de sa pièce, on n'en a ni le commencement, ni le milieu. Ce travail est évidemment le plus laborieux; c'est la création, l'accouchement.

SNIPPERS.

Een verdiend verwijf?

Wij ontvingen uit Rotterdam eene *Korte beschouwing der tegenstrijdige recensien van de Suzanna van Jan C. de Vos voorkomende in de N. Rott. Crt. van 6 Augustus 1883 en 7 November 1889, waarvan de plaatsing als ugezonden stuk door den Hoofredacteur der vermelde Courant geweigerd werd aan Coenraad Nederveen.*

In deze beschouwing, die ondanks haar langen titel inderdaad zeer kort is, geeft de schrijver uiting aan zijn verbazing over het verschil in de beoordeelingen, die van het tooneelstuk van den heer de Vos voor 6 jaar en nu in genoemd blad zijn gegeven. De heer Nederveen doet een aanhaling van de gunstige kritiek van den heer Haverkorn van Rijse-

wijk tegenover eene andere uit de beoordeeling van den heer Pisuisse, welke laatste zeker geheel strijdt met die van 1883. Toegevend, dat hier een ander verslaggever aan het woord was, acht de heer Nederveen juist daarom de houding van bedoeld blad nog vreemder: »Immers, het heeft »in zake kunst een »deskundige». Deze zwaait uit de hoogte »zijn staf als een vrijmachtig despoot; prijst, laakt, condeimeert al naar de stemming van den criticus. Welnu, hoe »grillig die beoordeelaar ook moge zijn, men mag toch aan»nemen, dat hij op kunstgebied de beginselen der N. R. Ct. »voorstaat, en in die richting verslag geeft van de opgevoerde »tooneelstukken.

»Hoe is dan de zonderlinge tegenspraak te verklaren, die »hier werd aangetoond?

»Zulk een tegenstrijdig oordeel in een invloedrijk orgaan, »gelijk de N. R. Ct. te dezer stede ongetwijfeld is, moet uit »den aard der zaak zeer ontmoedigend werken, niet alléén »op den bekwamen tooneelschrijver, maar ook op de Directie, »die blijk geeft het goede en degelijke te willen, doch wier »belangen zeer zeker benadeeld worden, wanneer het blad »dat de kunst heet toegedaan te zijn, uit een onverklaarbare »luit of gril, heden afkeurt, wat het gisteren uitbundig heeft »geprezen.»

Wij geven opzettelijk de woorden van den heer Nederveen zonder verkorting weer. Allereerst omdat wij onze lezers gaarne in staat willen stellen te vernemen, wat deze heer tegen den criticus van de N. R. Ct. aanvoerde. Het *audi et alteram partem* is ons een heilig voorschrift en daarom betreuren wij het, gelijk we er ons over verbazen, dat de Red. der N. Rott. Cour. gemeend heeft zijn artikel niet de moeten opnemen.

Waarom dit niet geschied is, begrijpen wij inderdaad niet. Het zou zulk eene voortreffelijke gelegenheid zijn geweest, om den heer Nederveen met het groote publiek te leeren, hoe men critiek moet lezen en beschouwen. Wij hebben juist in ons voorlaatste nummer daarover gezegd wat wij hier slechts zouden kunnen herhalen. We zouden dan toch moeten verklaren, dat een kritikus niet is een vrijmachtig despoot, tenzij door de schuld van het publiek dat zijn uitspraken opvat als een openbaring; maar dat hij oordeelt »naar zijn stemming» in verband met zijne litteraire neigingen en opvattingen. Juist omdat die indrukken zoo persoonlijk en subjectief zijn, kan er van vaste beginselen eener dagblad-redactie op kunstgebied geen sprake zijn. Wij zouden willen vragen, of het den heer Nederveen nooit gebeurd is, dat hij na zes jaar nog maar half mooi of zelfs leelijk vond, wat hij eerst bewonderde; en zoo hem dit nooit overkomen is, zou het niet onze schuld zijn, wanneer we aan zijn artistieke gevoeligheid gingen twifelen. Wij willen wel bekennen, dat we allermint gaarne nog alles onderschreven, wat we voor vier, zes jaar lieten drukken. Het is ons meer dan eenmaal gebeurd, dat de kennismaking met nieuwe letterkundige voortbrengselen of beschouwingen ons inzicht omtrent vroegere werken aanmerkelijk wijzigde. Een criticus, die onvatbaar zich toont voor versche indrukken, die niet voortdurend zich ontwikkelt en vernieuwt, raakt eenvoudig bij zijn tijd ten achter, als de reactionair in de politiek. Zijn poging om den stroom tegen te houden, kan alleen de persing bevorderen en oorzaak worden dat de golven van het artistiek leven over zijn hoofd heengaan. En een dagblad verkeert in een gelijk geval. De redactie heeft zich natuurlijk ervan te gewispen of de artistieke vorming en eerlijke onbevagenheid van haar referent beantwoorden aan de hoogste eischen. Voor het overige moet zij hem vrijlaten, en mag zij de verantwoordelijkheid op den criticus laten rusten, die dient te weten wát hij schrijft en waarom.

Maar, zegt de heer Nederveen, zulk eene onzekerheid is ontmoedigend voor den schrijver en de directie. Wat den eerste betreft, kan de heer N. gerust zijn. Ook auteurs ontwikkelen zich, en dikwijls overkomt hun zelf veel sneller dan anderen, dat zij hun vroeger werk verouderd vinden;

eveneens dat zij er deugden in ontdekken, welke hnn vroeger ontgaan waren. Maar in ieder geval stellen auteur én directie, door een werk van zes jaar geleden weer op te doen voeren, dit opnieuw bloot aan het vonnis van het publiek; en zoo dit nu anders vonnist, hebben zij geen recht zich op het vroeger oordeel te beroepen. Zij zullen toch inimers zelf het werk weer met frisch oog bekeken en zich vergewist hebben of het stuk zich nog in een gelijk licht vertoont, dan wel verbleekt is.

Wij maken deze opmerkingen heel in het algemeen en niet alleen ten opzichte van dit bijzonder geal. De vraag, wie der twee beoordeelaars *Suzanne* juist beoordeelt, kunnen wij uit den aard der zaak niet in hoogste ressort beslissen. Dit toch bestaat in „geschillen van beoordeeling” niet. Wij voor ons zouden, met eenige wijziging natuurlijk, de twee opinies tegelijk willen onderschrijven. Wij kunnen bijv. de karakterteekening in *Suzanne* met den Heer H. v. R. zeer gelukkig noemen en toch den Heer P. gelijk geven, dat de hoofdpersonen met hun tirades vervelend zijn. De Heer De Vos laat ons o. a. zeer juist zien, hoe een oppervlakkig ontwikkeld en met zichzelf ingenomen man die wat liefhebbert in de kunst en zichzelf heel buitengewoon acht, als Mr. Maurits v. O., denkt, spreekt en handelt. Dat is een onmiskenbare verdienste, die blijvend zal wezen. Maar nu kan de één zulk een man interessant vinden en de ander hem vervelend noemen. Dit hangt af van ieders persoonlijke geaardheid, van het licht, waarin men hem ziet. Vandaar de mogelijke verschillen in de indrukken van bezoekers. En zoo gebeurt het vaak, dat een buitenstaander een geheel tegenovergestelden indruk krijgt dan de auteur heeft willen geven. We herinneren hoe Jules Lemaître kortelings aantoonde waarom in *l'Etrangère* van Dumas fils niet de Sepmonts maar dr. Remonin verdiende doodgeschoten te worden en niet Catharina de deugd reprenteerde. Dumas heeft dit bestreden, maar vast uit te maken is dit niet. Wat geel ziet bij een gewone gasvlam, schijnt wit onder een gasgloeilampje. Het licht! dat is alles, in de werkelijkheid en in de kunst — en blijvend is alleen, wat niet verbleekt onder de middagzon der werkelijkheid.

Nieuwe Uitgaven.

Demesse (H.), <i>Les mères rivales</i> . Drame en 5 actes	f 1,10
Baude de Maurcely (M.), <i>Après le Divorce</i> . Comédie	f 0,85
Sonnée (P.), <i>Arlequin séducteur</i> . Comédie en 2 actes en vers	f 0,85
Valabrègue (A.), <i>Le Bonheur conjugal</i> . Comédie en 3 actes	f 1,10
Camoise (H.) et E. Gugenheim, <i>Les deux Nels</i> . Comédie en 3 actes	f 1,10
Camoise (H.) et E. Gugenheim, <i>Nourrices sur lieux</i> . Comédie en 1 acte	f 0,55
Lemercier de Neuville, <i>Le Diable</i> . Comédie en 1 acte	f 0,55
Hennequin (M.), <i>Une Nuit orageuse</i> . Comédie en 1 acte	f 0,55
Drew (E.), <i>Henry Irving on and off the Stage</i>	f 0,65
Hijgh, <i>The Attic Theatre</i>	f 8,15
Alarni (T.), <i>Sonetti e poesie varie in versacalo piemontese</i> . Drolarie, commedia	f 1,65
Marenco (L.), <i>Giorgio Gaudi, bozzetto marinesco. L'eredita dello Zio</i> . Commedia	f 0,40
Minuti (V.), <i>Maria Roland, o girondini e giacobini</i> Dramma storico in 5 atti in versi	f 1,10

CORRESPONDENTIE.

Een Ingezonden stuk van Pompier en een gedeelte der lijst der Nieuwe Uitgaven moeten wegens plaatsgebrek blijven liggen.

ADVERTENTIËN.

W. N. MULDER,
COSTUMIER.

Costumes Historiques, de Style & de Fantaisie
Gardes robes etc

10, REMBRANDTPLEIN 10,
AMSTERDAM.

NEELMEIJER'S Kabinet Inkt

is preferent boven alle andere Inktsoorten,

hij is bij alle soliede Boekhandelaren verkrijgbaar.

Nederlandse Kabinet Inktfabriek

NEELMEIJER & Co.
APELDOORN.

Wereldtentoonstelling Parijs 1889 — Zilveren Médaille!

Bij A. RÖSSING alhier is verschenen en bij iederen Boekverkooper verkrijgbaar:

DE OPLEIDING ONZER TOONEELSPELERS

opmerkingen naar aanleiding der hervormingsplannen

VOOR DE TOONEELSCHOOL

DOOR

L. SIMONS Mz.

Prijs f —.50.

Bij TH. A. VAN ZEGGELEN (M. J. P. VAN SANTEN) te Amsterdam is verschenen:

Nicolas Ostrovsky en zijn drama

HET ONWÊER,

EENE STUDIE, DOOR L. SIMONS Mz.

Prijs 15 cent.

Verkrijgbaar in elken Boekhandel en aan de bureau's van *Hel Salon des Variétés* (Amsterdam), *Hel Casino* ('s Gravenhage) en den *Grooten Schouwburg* (Rotterdam).

Verschijnt des Zaterdags om de 14 dagen bij Ch. A. van Zeggelen (M. J. P. van Santen) te Amsterdam.

Leden van het Tooneelverbond ontvangen dit Tijdschrift gratis.

Voor niet-leden bedraagt de prijs, per jaargang van tenminste 16 afleveringen, f 4,—. Franco per post f 4.25.

Brieven en stukken, de Red. betreffende, adresseere men aan den Redacteur, KEIZERSGRACHT 547. Opmerkingen betreffende de verzending en opgaven van abonnementen en advertenties in te zenden aan den Drukker-Uitgever, ACHTERBURGWAL 84.

N°. 5.

12 DECEMBER 1889.

XIXe JAARGANG.

INHOUD:

Officieel Gedeelte: Rotterdamsche amendementen. — Jaarverslag Kon. Ver. Het Nederl. Tooneel. — Uit onze Aftelingen — Kon. Ver. Nederl. Tooneel: De Losbol. — Salon des Variétés: te abonnementsvoorstelling. — Ingezonden: MARCELLUS EMANTS; Volksstukken. — L. SIMONS MZ: Vermaak in de Hoofdstad. — Nieuwe Uitgaven. — Correspondentie

OFFICIEEL GEDEELTE.

II.

Ingevolge verzoek van den Voorzitter op de Algemeene Vergadering van 6 Juli 11. hebben ondergeteekenden, afgevaardigden der Afdeeling Rotterdam, de eer aan de welwillende aandacht van het Hoofdbestuur te onderwerpen de volgende amendementen, opmerkingen, enz. op het Reglement voor de Tooneelschool 1):

Art. 2a. Zang moet noodzakelijk worden onderwezen. Reeds herhaaldelijk is hierop aangedrongen; maar meestal werd dan gewezen op het onderwijs in stemvorming en uitspraak, dat evenwel in die leemte niet voorziet. Een groot gebrek bij de meeste tooneelspelers (ook bij oudleerlingen der school) blijft, dat de stem te klein, te benepen is. Men schijnt nog niet algemeen overtuigd van de onmisbaarheid van een vol, klankrijk orgaan (waaraan toch b. v. Sarah Bernhardt hoofdzakelijk haar roem te danken heeft); men schijnt uit het oog te verliezen, dat het onderwijs in den zang veel kan bijdragen tot het vergrooten en verbeteren van de stem. Ook de groote kunst van ademhalen wordt door zang het best aangeleerd, en dat dit hoognoodig is, bleek nog duidelijk bij de laatste examens.

Tevens wenschen ondergeteekenden te vragen, of het

1) Wellicht zal men zich verwonderen, dat ook getornd wordt aan artikelen, welke onveranderd uit het vorige reglement zijn overgenomen. Niet overbodig schijnt het daarom in herinnering te brengen, dat de Afdeeling Rotterdam destijds aan de vaststelling van dat reglement niet heeft medegewerkt.

onderwijs in stemvorming en uitspraak, gelijk het thans gegeven wordt, niet vaak ontaardt in een aanleeren van kunstmatig (d. i. onnatuurlijk) spreken, zooals het vak vroeger vaak werd genoemd. Hiervan leverden de laatste examens bedroevende staaltjes.

Bij de talen wenschten zij het Engelsch opgenomen te zien en nadrukkelijk vermeld: »de vreemde talen hoofdzakelijk ter wille der uitspraak». Het moge aardig zijn, op openbare uitvoeringen de leerlingen gedichten en fragmenten uit klassieken in vreemde talen te hooren voordragen, het nut is vrij twijfelachtig en de aandachtige toeschouwer ziet bij zuke vertooningen meer dressuur dan vruchten van studie.

Pianospel wordt in menig modern tooneelstuk vereischt en daarom is eenige kennis althans zeer aan te bevelen.

Bij schermen en andere plastische oefeningen behoort gymnastiek afzonderlijk en wel in de eerste plaats genoemd. Het schermen, voor den tooneelspeler wenschelijk, behoort daarentegen geheel tot plastische oefeningen, waarbij men dan met evenveel recht afzonderlijk zou kunnen vermelden: te paard stijgen, doodvallen, enz.

(Taalkundig.) Wanneer men bij costumnaaien speciaal meldt »voor meisjes», moet bij schermen (wanneer de afzonderlijke vermelding gehandhaafd blijft) wel »voor jongens» gezet worden.

Art. 6, nieuw. (Taalkundig.) Aan de Tooneelschool zijn verbonden, enz. Tegen schrapping van het artikel, als overbodig (niet de zaak, maar het artikel), zouden ondergeteekenden geen bezwaar hebben.

Art. 7 en 8. Heeft het Hoofdbestuur er aan gedacht, dat de toevoeging wijziging van Art. 15 der Statuten noodig maakt?

Niet overgenomen is het tweede lid van genoemd art. 15 over het aftreden der vijf door de Alg Verg. benoemde leden. Dat tweede lid moet nog worden overgenomen als derde lid van Art. 8, Reglement. Of, in plaats van Art. 7 en 8, worde opgenomen één artikel, luidende:

»Het beheer en toezicht over de Tooneelschool is opgedragen aan de Commissie, ingesteld bij Art. 15 der »Statuten.

»Deze Commissie is van alle hare werkzaamheden verantwoording schuldig aan het Hoofdbestuur. Zij benoemt »jaarlijks uit haar midden een Voorzitter, Vice-Voorzitter »en Secretaris, van welke benoemingen zij kennis geeft aan »het Hoofdbestuur.

»Bij het ontstaan eener vacature in haar midden, geeft »de Commissie daarvan zoo spoedig mogelijk kennis aan »het betrokken college”.

Art. 11, laatste alinea, geeft te groote macht aan het Hoofdbestuur; verhooging van het eindcijfer der begrooting zou het desbetreffende besluit der Alg. Verg. geheel illusoir maken. Intusschen kan de noodzakelijkheid van tusschentijdsche verhooging van één of meer posten zich werkelijk voordoen. Van die mogelijkheid zijn echter uitgezonderd de jaarwedden van den directeur en het onderwijzend personeel, die uit den aard der zaak voor een jaar eens voor goed worden vastgesteld.

Zou het daarom niet aanbeveling verdienen, in plaats van de tegenwoordige laatste alinea van Art. 11 te lezen:

»Overschrijving van den eenen post op den anderen kan »door de Commissie van B. en T. geschieden, onder goedkeuring van het Hoofdbestuur. In dringende gevallen »kan het Hoofdbestuur, op voorstel der Commissie van »B. en T., besluiten tot een verhooging van één of meer »posten, door welke wijziging wordt gebracht in het eindcijfer der begrooting, mits het op zoodanig besluit de »goedkeuring vragende en erlante van de Alg. Verg.”.

Art. 15. De jaarwedde van den Directeur moet door de Alg. Verg. vastgesteld en elk jaar gevoteerd worden. Dit is ook trouwens de gebruikelijke gelegenheid om eventueel een votum van wantrouwen uit te brengen, n.l. door het bedrag te verminderen of af te stemmen. In elk geval legt men zich door vaststelling bij benoeming op onverantwoordelijke wijze een blok aan het been,

Art. 27 a. Tusschen dat zij en met vrucht dient te worden ingelascht: naar het oordeel der Commissie.

Art. 29. Achter »drie gedelegeerden der C. v. B. en T.” voegen: »geen leden van het Hoofdbestuur”. Anders zou het kunnen gebeuren, dat het Hoofdbestuur door vier leden vertegenwoordigd was (vergelijk Art. 8), wat toch stellig niet de bedoeling kan zijn.

Tevens stellen ondergeteekenden voor ook een geneeskundige in de Commissie op te nemen, ten einde de candidaten te onderzoeken.

Art. 34. Beter ware te lezen: »ten overstaan der in »Art. 29 genoemde Commissie van Onderzoek en in tegenwoordigheid van genoodigden.”

Art. 35. Waarom zijn de her-examens (die Art. 35 *oud* toch kende) uitgesloten?

Het dunkt ondergeteekenden juister, in plaats van: »op voordracht” te lezen: »na voorlichting”, of: »op advies.”

Art. 36 d. De bedoeling is niet duidelijk. Waarom zou dezelfde leerling niet twee jaar achtereen, b. v. den eersten prijs voor blijspel mogen behalen? Een verbod zou op hen, die bij vorige gelegenheden prijzen behaalden, ontmoedigend kunnen werken.

Art. 37. Ondergeteekenden achten het ondoenlijk een dergelijk artikel in het reglement op te nemen, al begrijpen zij wat er aanleiding toe gaf. Gesteld, dat een Afdeling voor een leerling de kosten van zijn verblijf aan de school geheel of gedeeltelijk bestrijdt, dan zal zij daaraan meestal de voorwaarde verbinden, dat deze leerling na het verlaten der school zich in de eerste plaats aanbiedt aan het door haar aangewezen of aan te wijzen gezelschap. Zulk een compromis zou dan onmogelijk worden? En waarom? De geschiedenis heeft trouwens afdoende bewezen hoeveel zulk een verbod baat.

In elk geval deugt de redactie niet.

Art. 39 en enkele andere. Zou het niet duidelijker zijn, zoo achter: »de Commissie” werd geplaatst: »van Beheer en Toezicht?”

Art. 41 tot en met 44. wenschen ondergeteekenden te doen vervallen. Het Wertheim-fonds zal uit den aard der zaak aangewend worden tot de doeleinden, waartoe het gesticht is en deze kunnen, zoo noodig, te bekwaamer plaatse -- niet in het Reglement der School -- worden vermeld.

Eene toelage -- als b. v. aan Mcj. Roelofsen verleend -- is altijd mogelijk, maar moet uitzondering blijven. In het algemeen kan het niet op den weg van het Tooneelverbond liggen, aan de leerlingen geldelijke belooningen te schenken, daargelaten dat de financiën het meestal zullen verbieden.

Art. 45. Na aanneming van het voorstel-Amsterdam -- nu de voorbereidende klassen waarschijnlijk zullen, althans kunnen, blijven -- komt het ondergeteekenden wenschelijk voor, deze iets nader te omschrijven. Een geschikte oplossing dunkt hun, aan het einde van het artikel te voegen: »volgens de grondslagen bij afzonderlijk reglement vastgesteld,” en in een afzonderlijk reglement een overzicht van het c. q. op de voorbereidende klassen te verstrekken onderwijs te geven.

Of zouden daardoor deze klassen -- het noodzakelijk kwaad -- te veel worden gelegitimeerd? De beantwoording dezer vraag laten zij gaarne over aan de prudentie van het Hoofdbestuur.

De Afgevaardigden der Afdeling Rotterdam ter
Algemeene Vergadering van 6 Juli 1880.

(get.) Dr. G. PEKELHARING.

(») JEAN BROWNE.

Rotterdam, Augustus 1880.

Jaarverslag

DER

Kon. Ver. Het Ned. Tooneel.

[Evenmin als ten vorigen jare werd ons ook nu een Ex. van dit Verslag toegezonden, zoodat wij ons dus moeten tevreden stellen met overneming van een uittreksel uit een der dagbladen. Wij merken dit op, opdat men niet aan ons opzet wijte, zoo er in dit overzicht alleen sprake blijkt te zijn van de geldelijke uitkomsten, de houding der kritiek en het aantal malen dat de artisten opgetreden zijn; en niet wordt uitgeweid over hetgeen door de samenstelling van het répertoire en de vorming der artisten voor de kunst gedaan is. Deze passages zullen zeker in het oorspronkelijk Verslag niet ontbreken en wij zouden ze, als de belangrijkste, zeker hebben opgenomen. Doch nu is ons dit tot ons leedwezen onmogelijk.]

Aan het Dagblad *De Amsterdamer* ontleenen wij thans het volgende:

Door het wegvallen van de jaarlijksche uitkeering aan het Rotterdamsch Tooneelgezelschap, door het invoeren van bezuinigingen en door het van tijd tot tijd volgen van den smaak van het gewone schouwburgpubliek is het gelukt, het saldo dat gedurende een reeks van jaren een nádeelig was, in een voordeelig te doen verkeeren.

Waren de Zomervoorstellingen niet bijzonder ongunstig geweest, wat hoofdzakelijk toegeschreven mag worden aan *malaise* onder de klasse van personen, die gewoonlijk het veelvuldigst die voorstellingen bijwonen, en tevens aan den buitengewonen reislust van vele anderen, -- het voordeelig

saldo zou het hoogste zijn, dat ooit in het voorspoedigst jaar der tweede Vereeniging, opgetreden in het Theater van Lier, werd behaald.

De Wintervoorstellingen te Amsterdam brachten bruto in 1888/89 op f 80850.20, de Zomervoorstellingen daarentegen wierpen in 1888/89 slechts f 3998.81 $\frac{1}{2}$ af.

De netto-opbrengsten van al de voorstellingen in 1888/89 gegeven waren als volgt: te Amsterdam 254 voorstellingen f 54816.69 $\frac{1}{2}$, te 's Hage 69 voorstellingen f 25771.72 $\frac{1}{2}$, elders 61 voorstellingen f 15537.40, alzoo 384 voorstellingen in 1888/89 f 96126.82 tegen 384 voorstellingen in 1887/88 f 77467.50, derhalve in het laatste jaar meer f 18658.32.

Waren de ontvangsten in den zomer gelijk geweest aan die van het vorige jaar, dan zou dat saldo nog bijkans f 10/m hooger geweest zijn dan het nu bedraagt, maar ook dan nog — en daarop dient wel de aandacht gevestigd — zouden zonder de subsidie Zijner Majesteit en de bijdrage van deelhebbers van p. m. f 6000 de uitgaven niet kunnen zijn bestreden.

Na eene buitengewone afschrijving op den inventaris, bedraagt het voordelig netto saldo in 1888/89 f 11065.16 terwijl in 1887/88 verloren werd f 7614.42 $\frac{1}{2}$, dus een verschil van f 18679.58 $\frac{1}{2}$ ten gunste van het laatste boekjaar.

In 1888/89 leverde dan ook iedere voorstelling in doorsnede netto op f 250.32, in 1887/88 slechts f 201.74, alzoo in het laatste speeljaar f 48.58 meer.

»Het moge bij velen der buiten onzen kring staanden, zoo zegt de Raad van Beheer tot de deelhebbers, een gansch niet blijde verwondering wekken, dat wij zoolang stilstaan bij de materiële voordeelen door onze Vereeniging in het afgelopen tooneeljaar behaald, terwijl de journalistiek door middel van een drietal veelgelezen dag- en weekbladen, zoo dikwijls hare stem tegen het aesthetisch gehalte van de voorstellingen onzer Vereeniging verhef. Gij, mijne heeren, die meer dan woorden over hadt voor de Nederlandsche Tooneelspeelkunst, gij, die, het bezielend voorbeeld van onzen geëerbiedigden koning volgend, haar wist te steunen door belangrijke geldelijke offers, gij zult voorzeker met ons de mededeelingen van den financiëlen toestand, althans voor het tegenwoordige, met te meer belangstelling volgen, waar het bestaan van den schouwburg te Amsterdam en 's-Gravenhage, welke idealistische beschouwingen ook elders worden gehoord, afhangt van een cijfer.

»Treurig moge dat schijnen, maar zóó is de toestand en zóó zal die blijven, zoolang geen subsidie van Staat of Stad der Kunstinstelling verzekerd zij».

»Maar de zorg voor den materiëlen welstand behoeft voorzeker het streven naar verbetering van het gehalte der voorstellingen niet uit te sluiten, Wij beweren dan ook, dat dit niet is geschied.

»Zeker grenst het aan de onmogelijkheid, 384 voorstellingen, zooals wij ons gedwongen zagen te geven, tot in de kleinste details zoo voor te bereiden als het mogelijk zoude zijn met een tiental, zooals eenige voorstanders onzer Tooneelspeelkunst zich voornamen, of voornemen, te doen.

»Slaagden zij of zullen zij slagen — en onze beste wenschen verzellen hen! — dan zullen zij, vreezen wij, toch niets blijvends kunnen stichten en geene praktische uitkomsten verwerven, daar zij zich verplaatsen in een ideeëlen toestand, die van den reëlen in alle opzichten bijna afwijkt. Dit zou hun blijken, wanneer zij besloten een eigen gezelschap van artisten om zich heen te verzamelen in plaats van, zooals hunne bedoeling is, de noodige krachten te leenen bij de bestaande Schouwburg-directies.

»Maar geven wij gaarne toe, dat onze voorstellingen de volkomenheid missen, welke ze onder andere omstandigheden zouden kunnen bereiken, tegen eene beoordeeling als haar van een zeker deel der verslaggevers te beurt valt, moeten wij onze stem verheffen. Is de kruis-

tocht, een tijd lang gepredikt, de uiting van een beledigd aesthetisch gevoel of van een ergernis, uit andere minder verschoonbare redenen ontstaan? Wij wenschen het niet te onderzoeken.

Aan de spitse der critici toch bevinden of bevonden zich twee onzer vroegere medewerkers, mannen wien in den werkkring, dien zij bij onze Vereeniging jaren lang vervulden, ruimschoots de gelegenheid gegeven was, veel te voorkomen. Wij vragen ons af, waarom hun tintelend vernuft en hun scherpziend oog thans de fouten ontwaart, waar-tegen zij zelf eens geroepen waren te waken, maar waarvoor zij ons niet wisten te behoeden. Commentaar achten wij overbodig.»

Van de artisten traden op de Dames: Mevr. Theo. Frenkel-Bouwmeester, 177 keer; S. de Vries, 181; Chr. Stoetz, 173; Chr. Poolman, 289; S. Pauwels—v. Biene, 151; A. Rössing—Sablairolles, 113; W. Schwab—Welman, 178; S. Verenet—Dusault, 153; Mejuffrouwen Marie Lorjé, 279; Juliette Roos, 121; Sophie Bos, 229; Mevr. Holtrop—van Gelder, 26; de heeren: L. Bouwmeester, 203 keer; P. A. Morin, 234; C. H. R. Spoor, 214; Jacq. de Boer, 116; J. de Jong, 243; C. C. v. Schoonhoven, 219; E. J. J. B. Tourniaire, 216; C. J. Schulze, 271; C. P. J. Clous, 307; A. Ising jr., 182; J. P. C. Meynadier, 151; H. Schwab, 284; A. van Zuylen, 205; G. C. Verenet, 222.

In de winst- en verliesrekening is het saldo der balans ad f 11065.16 tegenover de verliezen ad f 84111.66 $\frac{1}{2}$ gesteld, in afwachting van hetgeen met het eerstgenoemde cijfer te zijner tijd zal geschieden.

Het is eene pijnlijke herinnering, dat tegenover dit batig saldo ad f 11,065.16 staan niet alleen de verliezen der Vereeniging tot een gezamenlijk bedrag van f 84,111.66 $\frac{1}{2}$, maar ook die der eerste Vereeniging indertijd gelijkwideerd met een nadeelig saldo van f 58,600, die der tweede met een nadeelig saldo van f 25,900.59, te zamen f 168,512.25 $\frac{1}{2}$.

Tit onze Afdeelingen.

Men schrijft ons uit Middelburg:

De Afdeeling Middelburg v. h. Nederl. Tooneelverbond had zijne leden op Vrijdagavond 15 November genoodigd op het hooren van Letterkundige Voordrachten van den Heer F. van der Goes uit Amsterdam.

De heer van der Goes verstaat de kunst van zeggen, en laat niets verloren gaan van hetgeen de schrijver geeft.

Ons voldeed het best eenige tooneelen uit »Formosa» van Vacquerie, welker groote dramatische kracht tot volle uiting kwamen, en de kerkerscene uit »Faust», die met aangrijpend gevoel werd gezegd.

Het was een ongelukkig toeval dat de Kerkerscene op Formosa moest volgen en deze inspanning bleek voor de stem van den Heer v. d. G. wat groot; door ditzelfde toeval bleef tot sommiger spijt de voordracht van »Voor de liefste» van Van Eeden achterwege.

Voor een ontwikkeld publiek, dat gemakkelijk Duitsch en Fransch kan volgen, zijn de voordrachten van den Heer van der Goes een groot genot.

Kon. Ver. Het Nederl. Tooneel.

DE LOSBOL. Treurspel in 4 bedr. naar het Engelsch van W. H. PINERO, door J. T. GREIN.

Het is nu al eenige jaren geleden, dat de Kon. Ver. een geliefkoosd stuk van het moderne Engelsche répertoire ten tooneele bracht. Maar *New Men and old Acres* vermocht onder den Hollandschen titel *Handelaren en Aristocraten* ons publiek maar matig te boeien. De oorzaken

waren niet moeielijk aan te wijzen. Het motief van het stuk, dat als *kunstwerk* niets beteekende: de strijd tusschen de rijke parvenue's en den verarmenden adel had weinig aantrekkelijks voor een volk als het onze, dat den adel nauwelijks kent en niet, als de Engelschen, ondanks alle democratische neigingen, met eerbied opziet tegen de vertegenwoordigers van zijn roem en zijn tradities. Daarbij kwam, dat de auteurs ruimschoots hadden toegegeven aan de niet minder nationale voorliefde voor woordspelingen en de vertaalster geen kans had gezien, die in onze taal over te brengen. Zoodat die gedeelten van den oorspronkelijken dialoog, die den Engelschen ten minste, »roars of laughter", ontlokten, ons publiek nog geheel onverschillig lieten.

Sintsdien had — bezin ik mij wel — de nieuwere Engelsche dramaturgie de Kon. Ver. nog maar eenmaal aan een kermisstuk geholpen: De *Zilver-Koning*, dat echter al evenmin voldeed aan den smaak van ons publiek. Niettemin bleek zij bereid, op voorstel van onzen te Londen vertoevend landgenoot, den heer J. T. Grein, andermaal een proef te nemen en wel met een comedy-drama, dat in Londen zelf een buitengewoon succes beleefd had. De schrijver, W. H. Pintero, was daar eveneens zeer bekend als een der weinige Engelsche dramatisen, wier werken zich een vaste plaats op de planken hadden weten te verschaffen. Wel waren die niet eens altijd oorspronkelijk: ook Pintero toonde zich ijverig in het bewerken van Fransche en Duitsche stukken, als *Maison neuve* van Sardou (Mayfair), *Der Bibliothekar* van v. Moser enz. En al was hij zelf geen artist maar eenvoudig een handwerksman, een handig technicus, dit juist kon aanleiding geven tot de verwachting, dat een zijner succesfull drama's ten minste op ons gewoon publiek werking niet missen zou.

Gaat men van *The Profligate* de handeling en de bewerking daarvan na, dan zou men kunnen zeggen dat er voor die verwachting inderdaad reden bestond. De schrijver heeft het geval genomen van een jongen man, Dunstan Renshaw, die veel geprofitteerd heeft van de wereld. Bij den aanvang van het stuk, staat hij intusschen op het punt te gaan trouwen met een jong en rijk meisje Leslie Brudenell, dat in hem een soort van heilige aanbidt. Maar nog lang geleden heeft hij, onder een valschen naam zich verbergend, een ander meisje Janet Preece, verleid en sedert verlaten. Zij komt hem in Londen zoeken en het toeval brengt haar op reis in aanraking met de aanstaande vrouw en den schoonbroeder van haar verleider. De jeugdige Wilfred geeft haar het adres van een sollicitor, die wegwijnt in stille vereering voor de bruid, en juist op het oogenblik dat deze trouwt, verremen wij en die sollicitor het geheim van *the profligate*. De sollicitor raakt in tweestrijd tusschen verschillende plichten, daar het verleide meisje hem opdraagt haar verleider op te sporen. Zijn edelmoedige liefde voor de jonggehuwde brengt hem er toe, haar geluk in elk geval tijdens de wittebroodsweken te sparen. Maar de dramatische Voorzienigheid kruist zijn plannen en brengt de verleide en de gehuwde jonge vrouw door een nieuw toeval in Italië samen. De liefde, door den broer der jonge vrouw voor de arme verlatene opgevat, noopt haar tot eene bekentenis van haar schande, zonder dat een der beide vrouwen weten, wie de verleider was. Het jonge vrouwtje vermoedt echter dat het een vriend is van haar man; hem zelf verdenkt zij toch allermint, zij houdt hem voor een heilige. En in dien waan drijft zij zelf de verleide tot eene openlijke aanklacht. Maar niet tegen den vriend; ze treft den man en aldus ook haar eigen geluk.

Dit is het hoofdmoment van het drama: met veel zorg en naar alle voorschriften van de effectleer voorbereid en uitgevoerd. En niettemin miste het op ons publiek iederen avond zijn effect!

Stelt men een onderzoek in naar de oorzaken, men komt er het eerst toe te wijzen op de uiterst vage karakter-

teekening. De auteur heeft verzuimd ons én zijn losbol én diens jonge vrouw in hun innerlijk samenstel te verklaren. Wij zien hen samen trouwen en later gelukkig zijn; maar we kunnen niet met hen meelevén, omdat wij te weinig van hen weten. De schrijver heeft alleen aan de uiterlijke voorbereiding alle zorg besteed; de innerlijke motiveering ontbreekt. Waarom zij zoo gevoelen en handelen (indien men het handelen noemen kan) vernemen wij niet. Maar zoo dit in een soort van noodlotsdrama als dit ook wellicht onnoodig heeten mag, dan moet de schrijver dubbele kunst besteden aan de schildering van hetgeen zij gevoelen en denken en ons dit weergeven in mooie gevoelde taal — hetzij dan proza of poëzie. En die misten wij hier geheel.

Niettemin heeft dit stuk in Engeland zoo talloze opvoeringen beleefd!

Mij komt het voor, dat dit minder vreemd lijkt, dan men oppervlakkig ziende moet meenen. Het Engelsche volk is ongemeen ontvankelijk voor het effect van het *unheimliche* het huiveringwekkend geheimzinnige; zijn grootste acteur van het tegenwoordigen tijd, Henry Irving, dankt zijn roem misschien wel het meest aan zijn vermogen om de ontzetting voor de tusschenkomst van bovenaardsche machten uit te beelden. Het echt Engelsche melodrama berust op »ghastly effects", spook- en geestverschijningen, en zoowel in zijn Christmas Carol als in zijn Barnaby Rudge, om maar twee te noemen, heeft Dickens deze op meesterlijke wijze gebruikt. Ofschoon verzwakt, in overeenstemming met de moderne omgeving, is de trek van dit huiveringwekkend geheimzinnige ook weer te vinden in *De Losbol*. De tegenstelling in het eerste bedrijf, tusschen de huwelijksplechtigheid buiten en de onthulling op het tooneel — het luiden der klokken, het afgebrokene der handeling; dan de omsluiting der twee vrouwen met het web van het ons bekende geheim; het tooneel, waar de jonge vrouw zich omtrent den als verleider aangewezen man vergist; vervolgens in het vierde bedrijf, het fluisterend gesprek der twee vrouwen terwijl de jonge Will — *beschenen door rood haardmuur* — ligt te slapen, het half licht, waarin het tooneel wegwijnt — dit alles zijn effecten, die op ons publiek al niet sterk mogen werken, maar die het Engelsche aangrijpen.

En er is nog meer, wat de verschillende uitwerking ginds en hier verklaren kan. De auteur moge zijn personen niet scherp geteekend hebben, hij mocht daarbij rekenen op de aanvulling door de vertolkende artisten. Allereerst wat de dames betreft. Daar komen in het eerste, maar vooral in het tweede bedrijf enkele tooneelen voor, waarin de jonge vrouw — zoo banaal mogelijk — haar liefde en toewijding voor haar echtgenoot uitspreekt. Welnu, de Engelsche artisten verstaan als geen ander de kunst, dergelijke banale bekentenissen met zulk een liefelijke stem, vleiende gratie en liefkoozende teerheid te zeggen, dat zij ophouden banaal te schijnen; vooral voor de toehoorderessen, wier sentimentaliteit van die der Duitsche Backfische alleen hierin verschilt, dat ze minder overdreven, maar meer kwijpend is. En dit languissante geliefkoos is voldoende om het publiek voor de persoon in te nemen. zóó, dat alle verdere karakteristiek overbodig wordt.

Eenigszins anders is het met de mannelijke artisten gesteld. Hun kracht ligt meer in het markeeren en typeeren, een nationale eigenschap, die wij alweer bij Dickens en zijn illustrators zeer sterk sprekend vinden, evenals bij oudere en nieuwere dramatisen: Sheridan (*School for Scandal*), Robertson (*Society, Cast*), James Albery (*Two Roses*) etc. Een blik in een der jaargangen van het geïllustreerde tijdschrift *The theatre* of van het eveneens »verluchte" jaarboekje *Dramatic Notes* van Austin Brereton is voldoende om te kunnen waarnemen, hoe veel werk de Engelsche acteurs, en actrices zelfs, van dit typeeren maken. En ofschoon ik het ten aanzien van Pintero's *The Profligate*

niet met zekerheid zeggen durf, meen ik te mogen veronderstellen, dat bij de vertooning in Engeland de vertolkers den twee voornamsten mannelijke personen het water- en melkachtige zullen ontnomen hebben, dat bij de Nederlandsche vertooning het stuk alle kracht ontnam.

En hier nu kom ik weer op een der moeilijkste vraagpunten, dat zich hier in onze tooneelwereld onophoudelijk voordoet en zal blijven voordoen, zolang ons répertoire in hoofdzaak aan vreemde litteraturen ontleend is. Moeten die vertaalde stukken gespeeld worden in den stijl van het oorspronkelijke? Ik voor mij geloof van wèl — ten minste waar het te vertolken drama zelf zich door sprekend nationale eigenschappen onderscheidt, en deze bij de overbrenging behouden zijn. Blijft nu die vertolking niet in overeenstemming met het werk, dan ontstaat er een tweeslachtigheid, een verschil tusschen het drama en zijn vertolking, twelk den indruk bederven moet. Doch wordt niet aldus het vreemde karakter van het uitheemsche drama te sterk geaccentueerd, om voor ons publiek het meelevens met de personen en de handeling mogelijk te maken? Ik erken, dat de vraag der ernstige overweging waard is. Maar ik geloof ook, dat wij moeten onderscheiden. Wij, Nederlanders, zijn door allerlei omstandigheden cosmopolieten geworden en onze reizen en onze lectuur hebben ons met vele vreemde landen van nabij bekend gemaakt. Met enkele zijn wij zelfs zóo zeer vertrouwd geworden, dat het ons weinig moeite meer kost geheel met hen mee te leven. Zoo met de Franschen, Duitschers en Engelschen; eerst in later tijd, door de litteratuur, ook met de Noren en Russen, doch met de laatsten natuurlijk in mindere mate. En in dat opzicht bestaat er tusschen onze artisten en het gewone publiek weinig verschil. Waar dus het laatste aan het nationale van enkele volken al te vreemd is, zijn de artisten het ook. Dezen zullen er dan ook niet in slagen meer dan een zeer vage teekening van die vreemde menschen te geven, en hun uitbeelding zal van de flauwe notie der menigte van die vreemdelingen maar weinig kunnen verschillen. Doch iets anders met personen uit de omliggende landen. Ons Hollandsch publiek weet van Engeland en de Engelsche eigenaardigheden zóo veel, dat de artisten gerust mogen laten zien al wat zij zelf er van opvingen; ja meer nog, wanneer zij dat niet doen, zal het gemis aan nationale typeering de toeschouwers hinderen. De vreemde toestanden in het drama doen het onmiddellijk aan Engeland denken; en het gevoelt zich niet op zijn gemak, wanneer het in die Engelsche omgeving gewone Hollanders rond ziet loopen. Zelfs waar een bepaalde handelende persoon nauwelijks iets karakteristieks Engelsch in zich heeft wil men er iets van het type in zien, dat in zijn voorstellingen van die Engelschen conventioneel is geworden.

Aan onze artisten zeker een zware eisch! Zij moeten niet alleen karakterstudies maken en hartstochten weten te vertolken; zij moeten ook hun nationale eigenschappen verwisselen met die van een ander volk! Een te zware eisch onmiskenbaar, wanneer men hem wilde doen gelden in volle gestrengheid. Maar al heeft niemand het recht, te verderen, dat onze artisten vandaag zullen kunnen causeeren als een Fransman en morgen typeeren als een Engelschman — men mag, men moet nu eenmaal, door de omstandigheden gedwongen, vragen, dat de artisten de algemeene noties van ons publiek van de hoedanigheden der vreemdelingen tegemoet komen.

Het is geen vonnis, dat ik vel, alleen eene verklaring, die ik zoek, wanneer ik als mijne meening uitspreek, dat de vertooning van *De Losbol* gewonnen zou hebben door scherper typeering van enkele rollen. De heer de Jong was, als de hoofdpersoon, — de heer de Jong en een Hollander: al erken ik dat de figuur uiterst vraag is ge- teekend, ik geloof toch dat er iets meer losbolligs, in te brengen ware geweest: een lichtzinnig, luchtbartig man,

maar als dergelijke naturen in den grond goedhartig, en voor eene jonge vrouw meer aantrekkelijk dan de sentimenteetele, brave sollicitator, dien de heer Clous voorstelde met een Engelsch type, doch — naar het mij voorkwam, — wat al te sentimenteel in zijn smart. 't Is mogelijk, dat de auteur het zoo gewild heeft; voor mijn gevoel was de stemming der eerste akte voor een Engelschman wat erg onmannelijk week. De heer Schwab gaf den teerhartigen lobbiesachtigen jongen minnaar niet onverdienstelijk weer; hij miste echter in uiterlijk en kleeding het daudy-achtige van zulk een Engelschen jonkman. De heeren van Schoonhoven en van Zuylen brachten wat humor in de eerste akte, de laatste toonde weer eens wat er van een klein rolletje, goed opgevat, te maken is. De heer Holtrop, die zich een goed masker had gemaakt, legde zich vooral toe op de verdere vorming van zijn orgaan; hij viel met zijn scherp geluid vrij sterk uit den toon van de gesprekken in de eerste akte; een toon die echter zoozeer door de droefgeestige stemming van den heer Clous beheerscht werd, dat ik bijna was gaan gelooven dat ook hier de een of andere leider de hand in het spel had gehad om den artisten »de bezieling te ontnemen" — Van de dames vond ik mevrouw de Vries recht op dreef; zij leverde een zeer vermakelijke type van de hooghartige fashionable Engelsche dame — Mevr. Pauwels speelde haar Deniserol van het verleide jonge meisje met al den dec- en weemoed, dien zij bij het spreken met gedempt geluid weet te vertolken; mevr. Holtrop zou zeker meer genoegen van haar vertolking beleefd hebben, wanneer men haar er op gewezen had, dat enkele partijen meer languissant geliefkoosd dienden te worden. Zij had nu en dan iets zeer nuchters in haar toon en vergat ook, bijv. in het vierde bedrijf, haar stem te bedwingen, waar de situatie duidelijk een *fluisteren* vereischte. Haar gelukkigst moment was het slot van het derde bedrijf, waar de auteur, de situatie niet meer meester, aan de artiste overliet de smart »stom" te vertolken — mevr. Holtrop deed dit zeer welsprekend. Van Mej. Lorjé kan ik anders niet zeggen, dan zij dat aan haar rolletje vrijwel het relief gaf, dat het vereischte. Het trof mij echter, dat ook de dames in het algeheel er zoo weinig Engelsch uitzagen. Misschien, in verband met de hooge offers die het afwisselend répertoire reeds nu voor haar toiletten vordert, een al te zware eisch.

L. S.

Salon des Variétés.

De eerste der zes abonnementsvoorstellingen in het *Salon des Variétés* gegeven, behoort thans tot de geschiedenis.

Bij het vele, wat er in de dagbladen van gezegd is, heb ik zoo herhaalde malen het eigenlijk karakter dezer voorstellingen miskend gezien, dat het mij wenschelijk schijnt, dit vóór alles nog eens duidelijk te teekenen.

In de laatste jaren had de behoefte aan een goed ingericht *théâtre des jeunes* zich meer en meer doen gevoelen. De vruchten van het onderwijs aan onze school schenen niet te kunnen rijpen, zoolang voor onze jongeren slechts de gelegenheid bestond, om óf zich te verbinden aan een der groote gezelschappen, waar men hun (naar de verklaring der mannen van de praktijk) slechts weinig gelegenheid tot ontwikkeling kon bieden óf aan een der andere, waar zij veel te spelen kregen, doch de leiding en de tijd tot studie ontbreken bleef. Waarom het wenschelijk bleek een gezelschap te stichten, waar hun de gelegenheid zou worden verschaft zich te ontwikkelen onder eene behoorlijke leiding.

In ons vorig nummer heb ik uitvoerig vermeld, hoe de directie van het Salon des Variétés bezig was, de stichting van zulk een gezelschap voor te bereiden.

Als een der voorname middelen hiertoe was, na de bijeenbrenging eener kleine kern van belovende jonge krachten, omgeven en gesteund door eenige oudere artsen, het plan gevormd om in den loop van het seizoen een zestal buitengewone voorstellingen te geven. Buitengewoon, omdat de keus der stukken met zorg zou geschieden, met het oog op de artistieke en technische ontwikkeling der kunstenaarsbent; buitengewoon, omdat men althans voor de instudeering van *die* stukken trachtte eene leiding te verkrijgen, welke men voorshands nog niet blijvend kon maken.

Zonder geld evenwel geen Zwitsers. Bij voorbaat moest men zeker zijn, dat de kosten voor die voorstellingen zouden gedekt worden. En daar men niet kon berekenen of de opkomst van het gewone publiek daartoe voldoende zou zijn, werd omgezien naar den steun van dames en heeren, op wier belangstelling in het beoogde doel men meende te mogen rekenen.

Die steun werd door intekening op de zes abonnementsvoorstellingen verleend; en de directie kon, in overleg met de heeren, die zich bereid hadden verklaard het toezicht over die voorstellingen op zich te nemen, aan den arbeid gaan.

Schijnbaar was men nu al een eind weegs waar men wezen moest.

Doch inderdaad begonnen de moeilijkheden nu eerst recht. Het halfslachtige der situatie wreekte zich onmiddellijk.

Gingen de zaken bij ons te lande, zooals elders, waar een zoo belangrijke kwestie in de tooneelwereld zich voordeed, de stichting van een oefeningstheater voor jongere artsen zou op andere wijze tot stand zijn gekomen en bevorderd zijn. De Staat —

Doch wij weten nu eenmaal, waaraan we ons te zijnen opzichte te houden hebben.

De tooneeldirecties.

Ik moet mij in de waarneming der verschijnselen al zeer bedriegen, wanneer ik onwaarheid spreek door te zeggen, dat het tot stand komen van dit gezelschap door de andere directies met een zekeren onwil ja naijver zelfs is begroet. Ook van den kant der oudere artsen, (gelukkig niet van alle) werd daarheen met scheeven blik gekeken. Rationeel ware het tegenovergestelde geweest. Voor de bestaande directies kon er, in zooverre als zij zelve het ernstig meenen met de kunst, alleen aanleiding wezen om met ingenomenheid te begroeten de wijding van een kleinen schouwburg aan de vorming van artsen, die later leemten in hun eigen gezelschap zouden kunnen aanvullen en dan tot op zekere hoogte technisch en artistiek ontwikkeld waren. Ook zou ten aanzien van het répertoire zulk een gezelschapje den anderen van groot nut kunnen wezen. Waar deze, die noodzakelijk groote recettes tot dekking hunner kosten maken moeten, zich weinig kunnen inlaten met proefnemingen, zouden die in dien kleineren schouwburg gemakkelijker te wagen zijn. De noodzakelijk geworden vernieuwing van het repertoire kon den stoot ontvangen van daaruit. Men zou daar kunnen waarnemen, welke werking die stukken van het tooneel afdoen en nagaan in hoeverre zij, door de krachten der grootere gezelschappen gesteund, zich voor een grooter publiek en in breder omlijsting beloofden staande te houden. Ook zou het publiek daar gewend kunnen worden aan de waardeering van werken, die het anders nog niet scheen te kunnen genieten. De moreele en — zooveel mogelijk — geldelijke steun van de andere directies was daarbij echter natuurlijk onontbeerlijk, tenzij die steun van elders gevonden werd; door een subsidie of door abonnementen. Het laatste echter liefst in de laatste plaats. Waarom, dat zeg ik zoo straks — omdat het van gewicht is voor mijn bespreking van den bestaanden toestand.

In werkelijkheid blijkt, ik deed het al uitkomen, van deze verhouding tusschen het in wording zijnde théâtre des jeunes en de andere directies nog niets dan het tegendeel. Alle oorzaken hiervan na te gaan, voerde mij ongetwijfeld te ver van honk. Alleen enkele wil ik in 't kort vermelden of bespreken. In hoofdzaak zijn toevallige omstandigheden er schuld aan, dat — gelijk bij de meeste kwesties in ons kleine landje — persoonlijke invloeden zich hebben doen gelden. Het streven der directie van het Salon des Varietés naar het verbeteren van het gehalte harer voorstellingen in de keuze van stukken en voorbereiding had steun gevonden bij enkele critici, die tegenover de eerste gezelschappen zich steeds zeer streng betoond hadden. Uit den aard der zaak en naar billijkheid stelden zij aan dit gezelschap van jongeren minder hooge eischen, en juichten een ernstig streven toe, ook al konden de uitkomsten hen in absoluten zin natuurlijk niet bevredigen. Zoo hechtten andere directies zich evenwel aan den schijn, als verborg dit meten met twee maten, in stede van een erkenning der praktische toestanden en der zelf gekozen leuzen, opzet om hén te benadeelen; en waar eenmaal die indruk bestond moest telkenmale, wanneer die critici verzuimd hadden het betrekkelijke der waarde van hunne conclusies nadrukkelijk te doen uitkomen, die schijn versterkt worden. En nu wilden de omstandigheden, dat de directie van het Salon des Var. juist met enkele dezer critici te rade ging bij het vormen harer plannen. Een zeer natuurlijk verschijnsel, maar dat voor de andere directies, die in deze critici — ten onrechte — vijanden meenden te zien, aanleiding kon worden om ook die directie te gaan beschouwen als een vijand en gevaarlijk concurrent. Wat zij alleen zou kunnen worden, wanneer de andere partij eene kloove ging uitgraven, die nooit had moeten ontstaan, en waartoe zeker niet aan deze zijde de eerste spade in den grond is gestoken.

De verhouding tusschen de kritiek en de directies! — Zij is juist deze week ter spraak gekomen in het jaarverslag der Kon. Ver. Het Nederlandsch Tooneel! — Wat de Raad van Beheer voor Grieven tegen haar heeft, leest men elders in dit nummer. Ik zal deze niet ontleden. »Als twee kijven hebben beide ongelijk», zegt het spreekwoord. Wellicht, wil ik toegeven, is ook door de kritiek gefaald, voor zooverre zij bij het stellen harer hoogste eischen niet altijd vergelijkend rekening mag gehouden hebben met hetgeen de omstandigheden onvermijdelijk maakten. Doch kan dit reden zijn om alle schuld te werpen op haar? Moet niet, voor wie eerlijk het beste bereiken wil, de aanwijzing van tekortkomingen prikkelen tot verbetering? Alle kritiek leidt tot onvermurwbaar streng zelfonderzoek. En geen schild make men van »omstandigheden» zonder het voornemen en ernstig streven om ze ten spoedigste op zij te zetten. Wie den prikkel der eigen onvoldaanheid niet meer gevoelt en door den wierook der zelfgenoegzaamheid zich laat bedwelmen is verloren en sterft weg. De gevaarlijkste menschen, zei dezer dagen de heer Wertheim in de Eerste Kamer, zijn de tevredenen. Al werd het wekken der kritiek uit dien roes der tevredenheid zelfs een nijdig wakker schreeuwen, het blijft, voor wie gevaar liep bedwelmd te raken, een tot dankbaarheid stemmende redding.

Ook bij de voorbereiding der abonnementsvoorstellingen deden zich »omstandigheden» gelden, die het te verkrijgen resultaat moesten benadeelen. De billijkheid vordert ze niet buiten rekening te laten. Maar de kritiek heeft daarbij tot taak op dat nadeel te wijzen, om levendig te houden het besef, dat ze nooit te machtig moeten worden en hun invloed beperkt tot de zwakste kracht.

Een der eerste van deze »omstandigheden» is onmiskenbaar het *tijdelijke* der geschonken leiding. Zal deze worden, wat zij dient te wezen, dan behoort zij blijvend te zijn in één hand. Gelijk ik reeds in het vorig nummer

deed uitkomen, is m.i. de éénheid van de leiding »a thing devoutly to be wished» — Wat dit jaar, bij wijze van overgang geschiedt, blijft tot op zekere hoogte stukwerk. Het optreden van enkele der leden der Commissie van Advies als leiders der voorbereiding voor die enkele voorstellingen staat te los van de gewone wijze van arbeiden en in de weken, dat er voor die voorstellingen gestudeerd en gerepeteerd wordt, kan die tijdelijke leider zich met de *algemeene* vorming der artisten ten aanzien van spel en dictie weinig inlaten en moet hij zich bepalen tot enkele opmerkingen daarover. Zeker zou dit bezwaar zich veel minder doen gelden, wanneer al die voorstellingen stonden onder toezicht van éézelfde lid dier Commissie. Er zou dan langzamerhand eene harmonie van bedoelen en willen ontstaan tusschen hem en de artisten, die alles wat naar schoolsheid in de vorming zweemen kon, weg zou nemen. Ongelukkigerwijze is dit voorhands niet mogelijk, zoolang de leden dier Commissie ook nog aan andere zaken hun tijd te besteden hebben. Zij moeten elkander dus afwisselen, en dan ieder -- in den aanvang althans, voor iedere voorstelling als opnieuw beginnen. Doch ditzelfde gemis aan eenheid van leiding kan, gelukkig, toch ook weer nuttig werken voor de artisten. Zij komen aldus in aanraking met verschillende inzichten en meeningen en worden er dus toe gebracht zich nauwkeurig er rekenschap van te geven, of deze alle ook juist zijn voor hen. Terwijl door verdeeling der opzettelijk onderling zeer verschillende gekozen stukken onder de leden der Commissie, de verscheidenheid in het karakter der stukken in overeenstemming kan blijven met de mogelijk onderling afwijkende inzichten der leiders.

Zooals gezegd is, heeft men, ter verzekering van de gelidelijke uitkomst, abonnés zoeken te verkrijgen. En dit zoeken is vinden geworden. Dankte men dit alleen aan de belangstelling voor de jonge artisten? Of ook aan de zucht naar het zien van nieuwe, minder bekende stukken? De Commissie van Advies geloofde aan het bestaan van den laatsten factor. Meer nog, zij moest er aangeloooven, omdat diezelfde zucht haar plannen diende. Tot vorming der artisten, begreep zij terecht, is een goed répertoire onontbeerlijk. Ter bestrijding van conventionalisme in het spel, moest dit ontbreken in de stukken, welke men ging vertoonen. Kunstwerken zonder onze gewone conventies! Maar die juist vormden het »nieuwe répertoire» door velen met verlangen te gemoet gezien. Aldus voegden verschillende oorzaken zich bijeen om de commissie te leiden tot eene proefneming met dat nieuwe, juist, met dat minder gewone, althans voor zoover de beschikbare hulpmiddelen dit zouden toelaten.

Doch ziehier het doode punt der spiraallijn: de te vermen acteurs behoeven »goede stukken»; de »goede stukken» gevormde acteurs. Zou niet de vertooning met te zwakke krachten juist de zwakheid dier krachten en der stukken doen uitkomen? Stond het niet te vreezen, dat men beiden kwaad zou doen in de oogen der toeschouwers?

Wanneer ik de eerste der abonnements-voorstellingen toets aan hetgeen beloofd is, en hetgeen gewoonlijk in dezen schouwburg, zelfs in andere, gegeven wordt, dan kan ik anders niet zeggen, dan dat zij lofwaardig was. Het gekozen stuk: *Hel Onweer*, van den Russischen schrijver Ostrovsky, was eene vertooning volkomen waard en dit zou ik durven volhouden al ware de indruk ervan zwakker geweest dan hij was. De vertooning zelf gaf blijk van studie en toewijding der artisten en der directie, in het algemeen; van werkelijk talent in het bijzonder. Men moge de leiding den eersten avond »te veel» bespeurd hebben, dat was het eenvoudig gevolg van het vele vreemde, waaraan de artisten zich eerst nog geheel gewennen moesten. Zoolang zij te denken hadden aan fouten en aanwendsels, waarop hun gewezen was, om ze niet te

maken, konden zij zich nog niet »geven»; en dachten zij er niet aan, dan kwamen ze werkelijk voor den dag. En er viel uit den aard der zaak heel wat »te veel» of »te weinig routine» te verhelpen. Geen wonder dat deze eerste voorstelling nog alles behalve een »modelvertoonning» was, wat zij ook niet beoogde te zijn. Maar wat voor het oogenblik, binnen den zeer korten tijd van samenwerking van leider en artisten samen kon worden tot stand gebracht, was gedaan, en in het bijzonder toonde mej. Beukers, dat de onnatuur en declamatie, die haar *Greta* ontsierd hadden, gelukkig slechts aan den buitenkant zaten. Ook was men er in geslaagd, trots de beperkte hulpmiddelen, aan het uiterlijk der vertooning althans die zorg te besteden, als noodig was om het plastische deel der vertooning in overeenstemming te brengen met het innerlijke.

Máar is er daarom recht wedervaren aan den schrijver en zijn stuk? Was de vertooning een artistiek geheel en heeft zij den indruk gemaakt, dien het stuk had kunnen maken, wanneer alleen werkelijke artisten het hadden gespeeld op een groot, met alle hulpmiddelen toegerust tooneel?

De aard van het gezelschap der jongeren sluit, daar gelaten of dit alles in den meest absoluten zin bij ons of ergens bereikbaar was -- de mogelijkheid hiervan van zelf uit.

Doch is daarmee gezegd, dat de keuze van dit stuk werkelijk niet te rechtvaardigen was?

Het antwoord op deze vraag is van belang voor de toekomst. Maar het zou tweeledig moeten zijn. Allereerst met het oog op het publiek en den schrijver, dan met het oog op de artisten zelf.

Mij dunkt ten aanzien van het publiek kunnen wij gerust zijn. Of de abonnés zijn werkelijk eenstemmig met de Commissie en komen allereerst om met echte belangstellende tegemoetkoming en ontvankelijkheid de jonge artisten aan te moedigen bij elken stap in de goede richting; of zij komen met de hoogste eischen, wier vervulling hun intusschen in het minst niet is toegezegd. Zij die in het eerste geval verkeeren, zullen zich over de voorstelling van *Hel Onweer* zeker niet beklaagd hebben; de anderen zijn toch niet te bevredigen. En van wie tusschen beiden in stonden d. i. wie kwamen om het stuk, heb ik vernomen, dat hun belangstelling daarin door de vertooning niet verzwakt is. Enkele gedeelten mogen ook door de rolverdeling, wat zwak en lang gebleken zijn, van andere hadden zij een diepen indruk gekregen. En toen later het eerste tafereel van het derde bedrijf geschrapt was *), is het stuk en de vertooning door het gewone schouwburgpubliek van Zaterdag, Zondag en Maandag met veel ingenomenheid begroet. De schrijver is dus niet »mishandeld».

En de artisten? 't Is waar, hen te doen medewerken tot een voorstelling, die in haar geheel niet aan de hoogste eischen kan voldoen, mag, naar de meest absolute kunstopvatting, verkeerd heeten, omdat het hen zou kunnen in den waan brengen, dat het bijkomstige even voldoende is als het goede. Maar dit gevaar is werkelijk denkbeeldig, zoolang zij slechts hun eigen onvolmaaktheid blijven gevoelen, En juist dit zullen zij doen, wanneer zij hooger moesten reiken, dan hun armen noglang waren. Deed men hen dan reiken naar iets werkelijk goeds, dan zou de ontwaakte begeerte om dit te bereiken hun een prikkel geven tot verdere zelfvolmaking in de goede richting. En die prikkel heeft, naar ik vermeen te mogen zeggen, de medewerking aan de vertooning van *Hel Onweer* bij eenigen althans zeker wel achtergelaten.

L. S.

*) Daarover was reeds dadelijk gedacht. Maar men meende den abonnés het stuk onveranderd te moeten voorstellen.

INGEZONDEN

VOLKSSTUKKEN.

Mijnheer de Redacteur.

Aanstands zijn er twee maanden voorbijgegaan, sinds Mr. C. Bake in het Tooneel een artikel plaatste, waarmede ik het volstrekt niet eens kon worden. Nu dit artikel op de jongste Afdeelvingsvergadering alhier weer ter sprake is gebracht en de Heer Bake, zijn denkbeelden verder ontwikkelend, den wensch heeft geuit, dat het Hoofdbestuur de productie van volksstukken zou bevorderen, nu kan ik niet langer aarzelen, u een korte tegenspraak te doen toekomen van hetgeen mij voorkomt onjuist te zijn in de opvattingen van bovengenoemden schrijver en spreker.

Ik wil daarlaten, dat Goethe gezegd heeft: »de kunst is er niet voor het gepeupel". Daar de kunst soms priesters in de laagste klassen, »gepeupel" in de hoogste kringen vindt, moet Goethe's »Pöbel" iets anders wezen dan Bake's »volk."

Evenwel, laatstgenoemde heer had ons wel eens mogen zeggen, wat hij eigenlijk onder »het volk" verstaat.

Wat nu zijn artikel aangaat, vraag ik: waarom zou een tooneel pas »*werkelijk nationaal*" wezen, wanneer »*het bezoeken van den schouwburg als een nuttige ontspanning voor het volk kan worden beschouwd*." En waarom moet het negentiende-eeuwsche Nederlandsche volk »*ridders, roovers, edellieden, poorters, helden, verraders, geschaakte jonkvrouwen te zien krijgen*." Behooren de beschaafderen, die in een schouwburg wat meer zoeken dan ontspanning (een ellendig woord, dat gelijdelijk naar de tingl-tangl's voert) niet tot de natie?

Zijn de hedendaagsche menschen uit zoogenaamde salonstukken per se van »*muskus en patcholigeeur*" doortrokken »*lekkernijen*" van »*Fransche tooneelkoks*" voor »*ongezonde en bedorven magen*?"

Het komt mij voor, dat de groote eenzijdigheid van dergelijke meeningen bij eenig nadenken gemakkelijk genoeg in het oog springt; maar nu blijft de wensch over aan het adres van het hoofdbestuur.

Ik zal mij van harte verheugen in een ruime productie van echt Hollandsche volksstukken en niets zal mij aangeneramer zijn dan te mogen zien dat de Tooneelschool ook aan het volk van den Heer Bake zijn tooneelspelers leveren kan. Met den inhoud van het artikel: »het radicalisme en het tooneel" (29 Aug. 1886) stem ik dan ook gaarne in. Toch acht ik het onnoodig vooralsnog in de aangewezen richting iets te ondernemen en heb ik veel meer sympathie voor het streven van de Tooneelvereniging of de jury van de Heeren Kreukniet, Blaaser en Bigot, dat aan andere eischen tracht te voldoen.

Opbeuring van ons Tooneel is altijd de leuze geweest van het Tooneelverbond. Om tot deze *opbeuring* te komen moet men de oorzaken opsporen van de *kwijning* en nu is het mij onmogelijk daartoe te rekenen: gemis aan belangstelling van »het volk." Integendeel zijn het juist de beschaafderen, die zich allengs van ons Hollandsch tooneel hebben afgewend en moet m. i. het Tooneelverbond trachten te voorzien in de artistieke behoeften van deze standen.

Het volk heeft 1°. zijn nationale stukken, die het telkens weder gaat zien (als de Amsterdamsche jongen, Gijsbrecht van Amstel enz.) 2°. zijn vertaalde, door Nederlandsche tooneelspelers vertolkte werken, waaraan het zoo trouw blijft, dat men ze verhollandscht zou kunnen noemen. (De voddensraper van Parijs, Lazaro de veehoeder enz.)

Het beschaafdere publiek heeft niet alleen geen vast répertoire; maar gaat nog altijd bij voorkeur vreemde tooneelspelers in vreemde producten bewonderen. Ligt dit nu uitsluitend aan het anti-nationale, dat op onze hogere kringen zulk een leelijken stempel drukt?

Ik geloof van neen.

Hoe slecht de Hollander uit de betere klassen in den regel zijn eigen taal moge spreken, hoe plomp hijzelf vaak in zijn manieren moge wezen, er bestond, tot korten tijd geleden, wel reden voor zijn bewering, dat onze tooneelspelers voor beschaafde toeschouwers ongenietbaar werk leverden. Hierin heeft de Tooneelschool gelukkig verandering gebracht; maar thans ontbreken ons nog de stukken voor een nationaal repertoire. Hebben wij nu alleen te kiezen tusschen onvoedzame, van patcholigeeur doortrokken, werken en stukken, waaruit de negentiende-eeuwsche heeren en dames geweerd zijn? Volgens de voorstelling van den heer Bake wel; naar mijne meening niet.

Waarom zouden ook wij op het gebied der zoogenaamde salonstukken (om van karakterstukken, intrigestukken, tragedie's enz. niet te spreken) geen oorspronkelijk riekenden arbeid kunnen leveren, aangenaam voor »gezonde en onbedorven magen?"

Eerst wanneer onze goed opgeleide tooneelspelers van dergelijke stukken een repertoire ter vertolking zullen vinden, zal het recht ons gegeven zijn te bogen op een nationaal tooneel en zal de mogelijkheid ons geopend worden al de Nederlandsche belangstelling te winnen, die thans voor Nederlandsche kunst verloren gaat.

Het ledental van ons tooneelverbond is nog altijd te klein in verhouding tot de grootte van ons volk. Niet door de productie van volksstukken zullen wij propaganda maken voor ons doel; maar wel door het schrijven van werken, waarin het beschaafdere deel van de natie belang kan stellen.

Het tooneel is de spiegel van het nationaal karakter. Wanneer een natie er zich zelve niet van het hoofd tot de voeten in ontwaart, dan is 't omdat het haar van boven of beneden aan karakter ontbreekt. Bij ons schuilt de fout in het bovenstel, daarom wil ik niet met den Heer Bake eerst aan het onderstel onze krachten wijden.

MARCELLUS EMANTS.

Vermak in de Hoofdstad

Aan den Heer JACOB BATAVIER

s.s.l.l.

Ik weet niet of gij 't u nog herinnert — 't staat me zelf maar flauw voor den geest — dat wij onlangs aan elkander zijn voorgesteld. Men heeft me toen niet uw qualiteiten opgesomd en te voren was uw naam — tot mijn schande — me nog onbekend. Doch nu de heer v. d. Goes u de eer heeft waardig gekeurd, van u een artikel in De Nieuwe Gids, ons eenig literair tijdschrift, op te dragen, moet ik tot het besluit komen, dat gij mede behoort tot dien kleinen kring van uitverkorenen, wien de eenige kunstwaarheid geopenbaard is, of waarschijnlijker, dat gij er naar aspireert daarin te worden opgenomen.

En dit is, wat mij aanleiding geeft u op mijn beurt eenige regelen te wijden. Wel niet in dat zelfde tijdschrift, want dit is, als het allerheiligste, voor mij, ongewijde, gesloten. Ik moet mij tevreden stellen met eene plaatsing in een orgaan, dat — om met een ouderwetsche keuken-beeldspraak een bekende waarheid te zeggen — »van den hazenpeper den haas en den peper (d. i. medewerkers en geld) mist" en dus bijkans te gering is om nog uwe aandacht te verdienen. Ik zal intusschen zorgen, dat u een nummer wordt toegezonden.

Want ik wil door u gehoord worden. Gij verkeert op dit oogenblik in een tijdperk van overgang. Vooralsnog zijt ge slechts de metgezel van 's heeren v. d. Goes vermaken en hij neemt u mee naar het Victoria-Théâtre in den Nes, om er u »den welhaast eersten komiek van Nederland", den heer Soltzer, te laten bewonderen. En ook naar de voorstellingen van *Nora* en *Het Onweer*. Die laatste zijn wel niet *amusaant*, en heel niet *vermakelijk* als de grappen

van den hr. Soltzer in den Nes; en wie bovenal van dergelijke dingen houdt, moet zich, als het gros der uitgaande amsterdamsche jongelui, bij die voorstellingen vervelen. Doch niet *deze* verveling alleen is het, waarvan uw vriend u spreekt. Hij doelt op een voornamer verveling, als van iemand die te hoog staat om zich af te geven met dingen »uit de keuken» van het dilettantisme.

Dat thans op deze »voornamer verveling» uwe aandacht gevestigd wordt, wettigt mijn veronderstelling, dat gij dingt naar een plaats in den kleinen kring *der* litteratoren. Maar ik vrees, dat ge niet al het gewicht beseft van den overgang, die u te wachten staat. »Een enkel sonnetje op een café-chantant-zangeres, zooals dat van mijnheer Boeke indertijd», denkt ge wellicht — »en ik ben er!» — Mis! — De broederschap stelt nog een eisch. Gij moet, om van tijd tot tijd ook kritiek te kunnen schrijven, het geheim leeren kennen van den trant *der* litteratoren. En het u gewijd artikel van den heer v. d. Goes heeft ten doel uw scherpzinnigheid op de proef te stellen. Als ge het voor ernst opneemt, dan bewijst ge nog in lange niet rijp te zijn voor het tijdschrift. Gevoelt ge daarentegen dat het een fumisterie is, een strik, aan uw en anderer onervarendheid gespannen, dan zijt ge gered.

En ik wil u helpen er te komen. Waarom ik daar zooveel belang in stel, zeg ik u strakjes. 't Is genoeg, dat ik het goed met u meen. Luister dus: Pas op en laat u niet beet nemen. De heer v. d. Goes wil u om den tuin van zijn grappigheid leiden en u meteen overbluffen. Twee neigingen van enkele der broeders, die graag den Alcibiades uithangen en den Mefisto spelen. Hebben zij geen hond om hem den staart af te snijden, dan steken zij zich in het narrenpak van gemaakte deftigheid en pogen den *Schüler* van de wijs te brengen. Dit kunstje moet ge ook leeren. Maar dan moet ge eerst zorgen, dat ge niet zelf van de wijs gebracht wordt. En hierbij wil ik u helpen door een gratis geschonken waarschuwing.

De heer v. d. Goes spreekt u over de voorstellingen van *Nora* en *Het Onweer* en de menschen, die ze bezorgden: Hoor je die luidjes roepen en schreeuwen. Ze »denken en zeggen dat ze bezig zijn echte kunst te maken. »Ze roepen over *Nora* en *Het Onweer* en vertellen dat »dit kunstwerken zijn. Ook fluisteren ze elkander in, dat »de voorstellingen van die drama's eene vrij hooge orde van »kunst vertegenwoordigden. Maar, let nu eens op! Ik zet »op allemaal den hoed van mijn wijsheid; hokos, pokus, »plakus! ik licht hem op; en wat ziet ge? — Niets! — »En nu hier in dien kijker van echte kunst! — Wat ziet »ge? — Soltzer en zijn creaties! Juist! Wat blijft? — »Weet ik het?»

Maar dit alles, Bataafsche gezel van 's heeren v. d. Goes vermaken, is juist een handig spel met Uw onervarendheid. 'A *knowing one* — zooals de Engelschen zeggen — zou dadelijk snappen, dat hem iets voorgedoocheld werd. Hij zou, als de heer v. d. Goes hem was aangekomen met de redeneering: »Men hemelt Ibsen op om zijn menschenkennis, de juistheid zijner karakterteekening of het geavanceerde zijner maatschappelijke denkbeelden; maar — dát alles maakt den artist niet» — hem spottend gevraagd hebben: »Maar, m'n goeie man, wie heeft dat ooit zóó beweerd? — Immers niemand. Dát weten de anderen net zoo goed als jij zelf. Die goocheltoer met je wijsheidshoed lijkt dus op niets!» — En wanneer de heer v. d. Goes nu verder had laten volgen, dat alleen dán de Noorsche dichter artist had mogen heeten »wanneer hij aangrijpende tooneelen van huiselijke ellende deed zien, maar dat hij dit niet gedaan heeft» — dan zou diezelfde persoon hem eens aan den arm gestompt hebben om hem te vragen: Of hij gedurende het tweede en de eerste helft van het derde bedrijf van *Nora* geslapen, dan wel te veel aan Soltzer gedacht had». — Daarom, mijnheer Batavier, zie uit uw ooglen!

Want met *Het Onweer* is het precies zoo gegaan. »Men prijst de tentoonstelling van 's lands zeden of de *beschavende strekking*(?) van deze schilderij», vertelt de heer v. d. Goes alweer en wil u diets maken, dat dit de eigenschappen waren, die men (welke *men*?) in *Het Onweer* geprezen heeft. Van het mooie in de teekening der strijdende en lijdende, mystiek gëstemde Katarina, rept hij u geen woord. — Waarom niet? — Alleen om u te doen gelooven dat al die anderen, die iets moois in dit drama gevonden hebben, artistiek stompzinnig zijn en hij alleen het weet! — Pas op Uw neus. Een' ingewijde zou hij het niet lappen. Die weet, dat zij die *Het Onweer* uitkozen als hij die het vertaalde, van den schouwburg geen ethnografische tentoonstelling noch een leerschool der beschaving willen maken. Dat zij *Het Onweer* kozen, omdat het, zonder de hoogste kunst te zijn, toch veel meer artistieks heeft dan de gewone maakstukken. Dit alles moet de heer v. d. Goes ook weten. Maar hij stelt zich, om u te begoochelen, aan als August de Domme.

Zoo zou ik kunnen voortgaan met U voor nog meer dingen te waarschuwen, waaromtrent de heer v. d. Goes U tot zijn zelfverheffing en Uw beschaming zoekt te verlaten. Hij vertelt U, als ik mij wel herinner, dat de menschen de voorstelling van *Het Onweer* voor een kunstuiting van vrij hooge orde hebben uitgegeven, en verzwijgt u, dat hij u had meegenomen naar een voorstelling, die was aangekondigd als eene eerste proeve om een kleine schaar van jonge artisten een paar stappen vooruit te brengen op den moeilijken weg der kunst, en waarbij gerekend was op het onderscheidingsvermogen der belangstellenden, om te waardeeren wanneer bleek van een kleinen vooruitgang, een pogen tot het afleggen van leelijke hebbelikheden en het doen van iets dat naar het mooie geleek. Hij verzuimt u opmerkzaam te maken op wat er, ondanks het later overdreven intentioneële, mooi was o. a. in de *Nora* van Mej. Roelofsen, en, ondanks zwakheid hier en overgebleven onnatuur daar, van een ander mooi was in de *Katharina* van mej. Beukers. Ook heeft hij er u niet op gewezen, dat het meer zelfoverwinning kost en meer offerende liefde voor het schoone vordert, om met belangstelling naar die voorstellingen der jongeren te komen luisteren, dan een uur te gaan zitten lachen om de recht vermakelijke grapjes van den heer Soltzer; nog meer, om, met het bewustzijn van te arbeiden voor eene misschien verre toekomst, die voorstellingen te helpen voorbereiden, dan in een vlaag van verveling er in een artikel den draak mee te steken.

Maar misschien doe ik hem hier onrecht en ligt in dit alles geen boos opzet tegen u. Misschien meent hij inderdaad dat ge de plaats, waarnaar ge dingt, meer waardig wordt, door te gelooven, dat »het beste van een rommelboel» meer van uwe aandacht verdient dan het eerste, nog onvolmaakte pogen naar iets goeds. Daarom zal ik niet verder gaan en u de beteekenis van Ibsen en Ostrovsky als artisten zoeken te verklaren. Het zou u, zoo het u overkwam daarin te gaan gelooven, wellicht zijn waardeering en de begeerde plaats onder *de* litteratoren, (dat zijn de heer v. d. Goes, een of twee uitverkorenen en de heer v. d. Goes) kunnen kosten. En juist dát wou ik voor alles verhinderen.

Want — en nu ga ik u zeggen, waarom ik u zooveel belangstelling betoon — juist als ge in dit kringetje zult zijn opgenomen, heb ik uwe hulp noodig, en na den dienst dien ik u hier bewezen heb, zult ge me zeker dien wederdienst niet weigeren.

Er staat ons namelijk iets verschrikkelijks te wachten.

Tot nu toe hebben *de* litteratoren, d. i. de heer v. d. Goes, zich nog wel eens uit neerbuigende goden-welwillendheid de verveling getroost onze pogingen gade te slaan en zich dan later daarvoor schadeloos willen stellen door het bijwonen van onze kleine vermaken. Maar nu dreigt hij,

dat als we ons ook maar iets inbeelden, *de* literatoren zich toornig van ons zullen afwenden. Er voor te waken, dat het eerste ons heel en al niet overkomt, is, ge gevoelt het zelf, eene onmogelijkheid. Het vleesch is zwak en zelfs wie geen redacteur van de N. Gids is, heeft zijn ijdelheid. En als wij die toonen zal het aanschijn der vertoornde literatoren zich van ons afwenden, en zullen wij uitgesloten zijn van de gemeenschap met *de* moderne Europeesche beschaving! Hoe zullen wij aldus het ellendig leven bestaan!

Daarom doe ik een beroep op Uw menschenliefde. Nòg is Uw naam niet opgenomen onder die der medewerkers van het tijdschrift en gij kunt dus zelf beseffen wat het zegt, buiten de zon te leven! — Vergeet, als gij binnen zijt getreden in den tempel, de daar buiten smachtende zondaars niet, en zoek het hart van den Dondergod te verteederen, dàt hij zijn aanschijn niet afwende van hun »vermaken”. Kan het anders niet — ze zullen een offer brengen en trachten een verbintenis te sluiten met — Hollands aanstaanden *eersten* komiek.

L. SIMONS Mz.

Nieuwe Uitgaven.

Necco (A.), <i>Carlo di Borgogna</i> . Drama in 5 atti	f 1.10
Torelli (A.), <i>Le buono marito fa la bona mugliera</i> . Commedia	f 0.55
Barbey d'Aurevilly (J.), <i>Les vieilles actrices</i>	f 1.90
Lemaître (J.), <i>Impressions de Théâtre</i> . 4e Série	f 1.90
Daudet (A.), <i>La lutte pour la vie</i> . Pièce en 5 actes	f 2.20
O'Monroy (R.) et P. Sipièrre, <i>Un Beau-Père en hussard</i> . Vaudeville	f 0.85
Spronck (M.), <i>Les Artistes littéraires</i>	f 1.90
Drack (M.), <i>Le Théâtre de la foire. La Comédie italienne et l'Opéra-Comique</i> . 2e Série, 1658—1720	f 1.65
Dikema (Mello), <i>Een Oudejaarsavond</i> . Oorspronkelijk drama in 3 bedrijven, 3e druk	f 0.90
Bleibtreu (K.), <i>Ein Faust der Thal</i> . Tragödie	f 1.95
Peypers (W. N.), <i>Gedeserteerd</i> . Blijspel in 1 bedrijf	f 0.50
Idem <i>In de willebroodsdagen</i> . Blijspel in 2 bedrijven.	f 0.70
Idem <i>Het was maar een droom</i> . Blijspel in 1 bedrijf.	f 0.70
Idem <i>Mijn lieve Schoonmama</i> . Blijspel in 1 bedrijf.	f 0.50
Nada, <i>Een ingezonden Stuk</i> . Blijspel in één bedrijf	f 0.40
Idem, <i>Zijn Kind</i> . Tooneelspel in één bedrijf	f 0.40
Ott (A.), <i>Agnes Bernauer</i> . Histor. Schauspiel	f 0.65
Taubert (E.), <i>Eleonore Prohasba</i> . Schauspiel in 4 Akten.	f 1.—
Afman (E.), <i>De Portemonnaie van den Student</i> . Oorspronkelijk Tooneelspel in één bedrijf	f 0.50
Afman (E.), <i>Een Vrijage in het Kamp</i> . Kluchtspel in één bedrijf	f 0.50
Anno (A.), <i>Buttinger en Zoon</i> . Blijspel in 4 bedrijven.	f 0.90
Bolle (B. G.) <i>Ka Ronsel</i> . Tooneelspel in 3 bedrijven	f 0.60
Desvollières (M.), <i>Leen me je vrouw</i> . Blijspel in 2 bedrijven. Naar het Fransch door C. P. T. Bigot	f 0,90
Eugen (F.), <i>Een nieuw ballet</i> . Dramatische schets in 3 bedrijven	f 0,60
Heuvel Jr. (A. L. v. d.), <i>Een sul</i> . Blijspel in 1 bedrijf	f 0.30
Gillesen (M. J.), <i>De inkwartiering</i> . Blijspel met zang. 2e druk	f 0,75
Gillesen (M. J.), <i>De laatste stuiver</i> . Oorsp. tooneelspel in 1 bedrijf	f 0,50
Gillesen (M. J.), <i>Een stiefzoontje</i> . Tooneel in 1 bedr.	f 0,50
Idem. <i>Een uurtje bij den Photograaf</i> . Blijspel in 1 bedrijf	f 0,60

Stoomdrukkerij van Th. A. VAN ZEGGELEN (M. J. P. VAN SANTEN), Achterburgwal 84, Amsterdam.

Correspondentie.

Tot ons leedwezen is de verschijning dezer aflevering vertraagd door verschillende omstandigheden en allereerst door het uitblijven van toegezegde kopie. Andermaal was de moeilijke taak om alleen te spreken ons dus opgelegd. Maar wij hadden den tijd daartoe niet voor het kiezen. En zoo moest, tot ons leedwezen, o. m. de vertooning van *Saffo*, waarbij de vertolking der titelrol voor mevr. Frenkel een triomf en voor het oor en oog der toeschouwers een feest was, onbesproken blijven. Wordt dit treuspel, naar we hopen, dit seizoen nog eens gegeven, we zullen de gelegenheid om er over te spreken, dan zeker aangrijpen.

RED.

ADVERTENTIËN.

W. N. MULDER,

COSTUMIER.

Costumes Historiques, de Style & de Fantaisie

Gardes robes etc

10, REMBRANDTPLEIN 10,

AMSTERDAM.

NEELMEIJER'S Kabinet Inkt

is preferent boven alle andere Inktsoorten, hij is bij alle soliede Boekhandelaren verkrijgbaar.

Nederlandse Kabinet Inktfabriek

NEELMEIJER & Co.

APELDOORN.

Wereldtentoonstelling Parijs 1889 — Zilveren Médaille!

Bij A. ROSSING alhier is verschenen en bij iederen Boekverkooper verkrijgbaar:

DE OPLEIDING ONZER TOONEELSPELERS

opmerkingen naar aanleiding der hervormingsplannen

VOOR DE TOONEELSCHOOL

DOOR

L. SIMONS Mz.

Prijs f —.50.

Verschijnt des Zaterdagſ om de 14 dagen bij Ch. A. van Zeggelen (M. A. P. van Santen) te Amsterdam.

Leden van het Tooneelverbond ontvangen dit Tijdschrift gratis.

Voor niet-leden bedraagt de prijs, per jaargang van tenminste 16 afleveringen, f 4,—. Franco per post f 4.25.

Brieven en stukken, de Red. betreffende, adresseere men aan den Redacteur, KEIZERSGRACHT 547. Opmerkingen betreffende de verzending en opgaven van abonnementen en advertenties in te zenden aan den Drukker-Uitgever, ACHTERBURGWAL 84.

N°. 6.

24 DECEMBER 1839.

XIXe JAARGANG.

INHOUD:

Nora, door J. Vriesendorp Jr. — Uit de Maasstad, door Jean Vailjean. — In het Salon des Variétés, door M. B. Mendes da Costa. — L. S. De strijd om het bestaan. — Necrologie. — Nieuwe Uitgaven.

NORA.

De algemeene aandacht, voornamelijk door de keur der schouwburgbezoekers aan Ibsen's meesterwerk gewijd, een aandacht, die, al mocht zij zich verliezen in een afkeurend vonnis, steeds met eerbied gepaard ging, moge het wettigen, dat hier opnieuw een beschouwing volgt.

Bij de beoordeeling van Nora heeft men zich, voor zoover wij er kennis van hebben kunnen nemen, geplaast op het standpunt der kunst en op dat der zedelijkheid. Daartoe had men het recht en het was waarschijnlijk ook plicht. Het standpunt, waarop de schrijver van Nora zich geplaast heeft, is o. i. echter een geheel ander en wij meenen dat dit zoowel uit het stuk blijkt, als door de opvoering ¹⁾ is teruggegeven, wellicht onbewust.

Het stuk is naturalistisch.

De volgende beschouwingen zullen velen onaangenaam stemmen, namelijk hen, die ten aanzien van Nora in »illusie» verkeerden.

Het naturalisme heeft zich zelf het grootste nadeel berokkend door de behandeling van het »vuile.» Dit wordt gelukkig gemist in Nora, maar daarom is zij niet minder een »patient,» al openbaart haar lijden zich ook in een aangename vorm. »Spoken» werd genoemd in de N. R.

¹⁾ Wij wijzen hier op het bijten door Nora op het ijzerdraad der bloemen voor den kerstboom, het knippen in haar eigen vingers, het nerveuse spel met de sajete van haar borduurwerk en haar oogopslag

C. geniaal en walgelijk, Nora zou slechts kunnen heeten geniaal en treurig.

In de kunst wordt de natuur nagebootst.

Te recht plaatsen wij de natuur boven de kunst, doch komt deze laatste der waarheid te nabij, wordt zij naturalistisch, dan bestaat er bij velen een gevoeligheid, die deze richting in de kunst doet afkeuren. Daar is iets onlogisch in.

De naturalistische beschrijving van een roos kan ons meer boeien dan de geïdealiseerde. Deze laatste is *per se* onwaar. Wij breken geen lans voor het gemeene, maar wanneer het lage wordt geïdealiseerd dan begaat men twee fouten: men verlustigt zich in het onedele en stelt het bovendien onwaar voor.

Nora is zeer waar en omdat niet de geheele waarheid werd gegeven, is er plaats open gelaten voor de illusie. Het is aan Ibsen gelukt naturalistisch te zijn, zonder dat dit in het oog valt.

Op eene vrouw als *Nora* verliefte men.

Volgens Ibsen is dat een fout.

Wij stellen er prijs op vooraf te verklaren, dat niet het doel dezer regelen is een illusie te verstoren, ook niet, terug te komen op hetgeen reeds in verschillende tijdschriften en bladen over Nora werd gezegd, de belangrijkheid, zoowel van het stuk als van de opvoering, billijken een beschouwing van een ander standpunt dan het gewone.

Het stuk is dit overwaard, moge het er bij winnen!

Nora is psychisch geëxalteerd. Terecht zegt de heer d. I. in de D. C. »Nora heeft gebreken meer verbreid onder de vrouwen dan men zou denken.» Dit geldt tevens van de ongesteldheid, die de grondoorzaak is dier gebreken. Heeren medici mogen deze diagnose verbeteren en gaarne erkennen wij, dat er reden bestaat om aan een onjuiste diagnose te denken, eenvoudig omdat wij leek zijn. Doch hoe de ongesteldheid heeten moge, de opvatting verandert niet.

Dat Ibsen dit drama uit het naturalistische oogpunt beschouwd wil hebben blijkt uit de aanwijzing dat Nora's

vader haar héréditair heeft belast ¹⁾. Helmer weet dit, hij zegt het o. a. reeds in het eerste tooneel ²⁾: »Gij zijt een zonderling wezentje. Juist zooals uw vader . . . . Het zit in 't bloed. Ja, ja, zoo iets is erfelijk, Nora." *Nora*: »Ach ik wenschte wel dat ik meer van papa's eigenschappen geërfd had." Nora weet vermoedelijk *niet*, wat haar vader was, immers in het II bedrijf 4e tooneel zegt zij dat »boosaardige menschen in de couranten over papa schreven en zij hem schandelijk belasterden ³⁾." De levenswijze van Nora's vader was van dien aard dat zijn betrekking bedreigd werd, en haar moeder is zeer kort na Nora's geboorte overleden (blz. 46). Noch Helmer, noch Nora begrijpen het gewicht van deze omstandigheden. Dit is in de eerste plaats verpletterend juist, de meesten toch huldigen de theorie van den vrijen wil, doch in de tweede plaats is dit gebrek aan inzicht bij Helmer en Nora noodig voor het verband van het stuk. Ontbrak deze trek, dan zou Helmer zijn vrouw of deze zich zelve van den beginne hebben trachten te genezen (moraliter: te beteren). Doch het wil ons voorkomen, dat het de bedoeling van den schrijver is, dat het *publiek* dit zou weten niet alleen, maar bovendien geen enkel oogeblik zou uit het oog verliezen. Van daar dat het temperament (niet karakter) van de hoofdpersoon zoo krachtig is geschilderd. De afwisselende kinderlijke opgewektheid en ernstige droefheid, die de rol zoo zwaar maken, zijn door het geheele stuk volgehouden. De hevigste *expansie* vinden wij *physisch* in de uitvoering van de tarantella en *psychisch*, op blz. 25, waar, na het eten van een paar bitterkoekjes, de uitroep: »alle duivels!" voor den dag komt, een uiting, die zoowel Dr. Rank als Mevrouw Linde yerbaast.

De hevigste *depressie* openbaart zich op het oogeblik ⁴⁾ dat Nora de 31 uren telt, die haar overblijven om nog te leven. Dit »vreemd humeur" treft men aan bij elke vrouw, wier lijden verwant is aan dat van Nora. Wel is waar is een heel enkele maal de stemming gemotiveerd, doch meestal niet. Het is een der karakteristieke eigenschappen van Nora en van haar lijden, het eene oogeblik zus te zijn om plotseling wêer zóó te worden.

Voorts treffen wij bij de patiente aan een ziekelijke neiging tot het snoepen van bitterkoekjes, tot kooplust en verkwisting ⁵⁾ met de daarmede steeds gepaard gaande geldzucht ⁶⁾; neiging tot liegen, gebaseerd op angstgevoel, aangroeiend tot neiging tot zelfmoord. Deze beide zijn min of meer aan elkander verbonden en komen voornamelijk aan den dag tegenover Helmer, juist dengene voor wien de patiente het minst angst moest hebben en die het meeste recht heeft op haar vertrouwen. Eindelijk — overprikkelde fantasie ⁷⁾ gepaard met voorliefde tot alcohol, in den vorm van champagne, met lust tot nachtwaken ⁸⁾.

Ibsen heeft ons de uitersten van deze afwijkingen bespaard — en terecht. De zwakkere vorm, waarin het lijden van Nora zich openbaart, heeft voor mannen iets aantrekkelijks. Zeer veel aantrekkelijks voor een pedant als Helmer, omdat zijn meerderheid daardoor mogelijk wordt, bijzonder veel aanlokkelijks voor een man als Dr. Rank, omdat hij zelf ziek is en zijn neiging tot Nora dus ook ziekelijk. Deze zeer zeker, had kunnen weten dat Nora ziek is. Doch dit heeft Ibsen niet gewild, ook alwêer omdat deze geneesheer den weg had kunnen wijzen aan het kinderlijke vrouwtje en het stuk dan niet had behoeven geschreven te worden. Bovendien komt hij niet aan huis als dokter ⁹⁾ en een verliefde arts stelt geen diagnose van de beminde vrouw, omdat vertierfheid dit verbiedt. Dr. Rank's houding is dus gemotiveerd.

Noemden wij zooveen het lijden van Nora een zwakkeren

vorm, het is toch ook zóó geprononceerd, dat er aan het lijden zelf niet te twifelen valt. De aangrijpende *pointe* van het stuk is de tarantella en deze op zich zelf reeds »akelige" dans wordt voor het voetlicht gebracht.

Hier grenst de afwijking aan waanzin.

Het *stuk* is hiermede echter niet overladen, hoewel wij weten dat Nora, dezen dans (een verschijnsel dat optreedt ten gevolge van den beet eener giftige spin) tweemaal ¹⁾ uitvoert, de eerste maal oogenblikkelijk na een depressie, de laatste maal volgens Helmer zelfs »wel wat al te realistisch" ²⁾ Al werd ons het pijnlijke feit, dat Nora behagen schept in de bedwelming van dezen hysterischen dans, niet bepaald opgedrongen; als wij, na herhaalde lezing het stuk overpeinzen, hindert het ons, dat zij deze opwekking bij elke oefening moet hebben genoten, even wild, wellicht onstuimiger dan wij het gezien hebben. Dan ook ondervindt onze illusie den pijnlijksten schok, want die vrouw is — moeder.

Met dezen solo-dans wordt ons, evenals op enkele andere plaatsen ³⁾ een blik gegund in het sensueele leven dezer vrouw, waarover wij hier niet verder mogen uitweiden.

Is het dus niet te loochenen dat Ibsen hier een ziekteverschijnsel heeft willen dramatiseren, dan moet men verbaasd staan over de virtuositeit waarmêe dit is geschied. Alles wijst bij Nora op de verschrikkelijke ziekte, die onbekend zooveel slachtoffers telt, *de* ziekte onzer nerveuse eeuw.

Of Nora veel beweging neemt in de open lucht, zich baadt, of haar eetlust goed is en of zij lijdt aan hoofdpijn, weten wij niet. Ibsen had ook daaromtrent nog details kunnen geven en ook omtrent andere zaken, waarnaar gewoonlijk slechts de geneesheer vraagt.

Hij liet dit zeer te recht achterwege, omdat hij daardoor de grens, die wij tot heden aan het drama stellen, zou hebben overschreden. Ook bespaart Ibsen ons een diagnose van de kinderen. Deze zijn echter vermoedelijk gezond en wij vreezen dat hier om der wille van het aesthetisch geheel, inbreuk is gemaakt op de wetten der erfelijkheid.

Kinderloosheid ware wellicht uit een naturalistisch oogpunt juist geweest. Doch de sympathie, die Nora *moet* opwekken bij het publiek, zou daarbij zijn ingeboet. Zóó ziekelijk als Dr. Rank, is de leek niet, dat hij den eersten avond den beste verliefde op een vrouw, die sukkelde en daarom ook moest de auteur Nora houden buiten alle specifiek medische beschouwingen.

Opmerkelijk is het dat de vrouwen niet zoo geneigd zullen zijn met Nora mêe te gaan. Figuren als deze, die mannenharten stormenderhand veroveren, staan bij haar medezusters niet hoog aangeschreven. Deze beoordeelen haar dan ook veel juist, getuige mevrouw Linde.

Wij behooren nu eenmaal tot de andere sexe en daarom zien wij door de vingers dat Nora is: onlogisch ¹⁾, onoprecht en dom, dus onbeduidend.

Waarom trekt zij ons dan aan?

Het hooge woord wil er hier ter plaatse niet uit.

De juistheid waarmede Helmer is geteekend is heerlijk. Geen enkel ander man dan deze zou met Nora een huwelijk hebben aangegaan. Denkt hem iets minder dom en de toestand van Nora wordt door haar aanbieder voorzien en (wij voegen er gaarne bij: helaas!) ongeschikt bevonden voor den echt. Nog dommer en Nora zou op hem een indruk gemaakt hebben, die iemand bang doet zijn voor een vrouw.

Nora zou hem waarschijnlijk dan ook bedankt hebben.

Vooral te waardeeren is de soberheid, waarmede Ibsen is tewerk gegaan. Niet als bij Zola ademt het geheele werk *aberratie* gelijk in L'Assommoir iedere bladzijde naar alcohol riekt.

¹⁾ Vertaling door Henrica, zie o. m. blz. 48, 57:59, 95. ²⁾ Blz. 6. ³⁾ Blz. 53. ⁴⁾ Blz. 77. ⁵⁾ Blz. 3. ⁶⁾ Blz. 4, 5. ⁷⁾ Blz. 20. ⁸⁾ Blz. 75. ⁹⁾ Blz. 13.

¹⁾ Blz. 74, 82. ²⁾ Blz. 85. ³⁾ o. a. blz. 107, 108.

²⁾ Zie de voorrede van Dr. S. J. Warren. ³⁾ Blz. 67.

Neen! Nora is de eenige, die aan de gedramatiseerde ongesteldheid lijdt en daardoor is ook alle licht op de hoofdfiguur gevallen.

Dat Dr. Rank, Krogstad ²⁾ en Nora alle drie zelfmoordgedachten koesteren is misschien een overbodigheid, doch bij Nora hadden wij dit element niet gaarne gemist.

Gebrek aan moed, deze trek, even juist als alle andere eigenschappen van Nora, doet haar van de poging tot zelfmoord afzien, omdat? — Helmer toevallig binnen komt. De zelfmoord van Nora zou het stuk verlagen tot een banaliteit. Ieder zou beseffen dat dit slechts een afgesleten en onwaar middel zou zijn geweest om het scherm te kunnen doen vallen.

De stemming van Nora in het laatst van het derde bedrijf is zeer afwijkend — en geen wonder!

Zij doorleeft een crisis.

Het bal met de tarantella en de champagne zijn achter den rug. Nora heeft gedanst en gedronken met de gedachte aan zelfmoord.

Zij heeft zich blootgesteld aan den strijd tusschen haar depressie en de kunstmiddelen, wijn en dans, om die te verjagen.

Zij heeft het laatste uur veel geleefd.

Nu voegt zich aan haar overprikkeld gestel nog toe het p. p. c. van Dr. Rank en de brutale egoïstische houding van Helmer.

Zóó, psychisch en physisch, afgetobd, gebeurt dan tòch het wonderbare: zij heeft een helder oogenblik.

Doch het is de helderheid van een lijderes.

Het oogenblik van klaarheid, van buitengewone klaarheid des geestes, dat zich in vele gevallen van verstandsfwijking voordoet.

Ook in dit, haar eerste helder oogenblik ¹⁾ is Nora niet normaal.

Zij blijft min of meer delireeren.

Helmer houdt haar dan ook voor krankzinnig ²⁾, doch hij mist natuurlijk den tact haar dit te verzwijgen. Onhandig in hooge mate sterkt hij aldus Nora in haar voornemen om hem te verlaten, en als de waanzinnig-verklaring geen uitwerking op haar heeft, beproeft hij het met koorts. ³⁾ Evenmin deze poging, als zijn mislukt pleidooi: dat niemand zijn eer opoffert voor haar, die hij liefheeft, kunnen Nora terughouden.

Ware Helmer een man geweest met eenige kloekheid, hij zou toegepast hebben wat in een dergelijk geval het eenige is: dwang.

Doch dàt durft hij niet — de nul.

Hij blijft dan ook passief tot op het laatste, totdat Nora weg is, dan rijst een plotselinge hoop in hem op, doch wij vreezen, dat Helmer in zich zelf teleurgesteld zal worden.

Wij kunnen Helmer, noch Nora zóó denken, dat zij voor elkander zullen zijn, wat Nora zich daarvan voorstelt.

Prognose is altijd gevaarlijk — maar Helmer houden wij voor ongeneeselijk.

Nora niet.

Deze illusie heeft de auteur ons gelaten.

Maar als Nora »geheel normaal» terugkeert tot haar man, dan moet de afstand nog grooter zijn dan bij hun afscheid. Dan wordt Helmer als echtgenoot van Nora eerst recht onmogelijk.

Het ongunstigste geval, dat wij ons denken kunnen en dat, met het oog op haar gestel, niet onwaarschijnlijk mag worden geacht, is, dat Nora, door de buitenlucht, de koude of het duister bevangen, zeer spoedig terugkeert en aanschelt aan haar eigen woning.

Zij zal haar echtvriend, in een dol-woeste bui van opgewektheid, zeggen dat zij hem een lesje heeft willen geven en andere wartaal spreken, om zich, uit gebrek aan moed

om het goede voornemen uit te voeren, met hem te verzoenen.

Beiden moeten daardoor de achting voor elkaar verliezen en de dégeneratie zal haar verwoestend werk voltooien. Het gunstigst verloop is wel dat Nora in haar vroegere woonplaats rust vindt en *genezing*.

Maar of de kuur haar zóó zal veranderen, dat zij genoeg moreele kracht zal bezitten om, Helmer naast zich duldende, een goede moeder te zijn, voor de zoo slecht gepraedisponeerde kinderen van Helmer en haarzelve, dit mogen wij betwijfelen, doch de beslissing daarvan, kan eerst later worden gegeven door haren arts ⁴⁾. Hopen wij het beste!

En de moraal?

Vermoedelijk klinkt deze vraag na hetgeen vooraf is gegaan vreemd. Doch als geijkte term moge zij hier verklaarbaar zijn. De moraal zal immoreel schijnen in de oogen van de idéalisten.

Wij wenschen haar geheel voor rekening van Ibsen te laten, doch het schijnt ons toe, dat hij — laat het dan om der artisticeits wille zijn onbewust — door Nora tot ons zegt: Stelt de diagnose van uzelf, van uw aanstaande echtgenoot en van uw beider voorgeslacht. Doet dit, of kunt ge het niet zelf, laat dit dan doen door een ander, met het oog op uw eigen huiselijk geluk en om der wille van uw nakroost.

Verwoest een dergelijke levensopvatting veel illusie, dan staat daar tegenover, dat zij dit door waarheid en dege-lijkheid kan goed maken.

BAARN, October 1889.

J. VRIESENDORP JR.

Uif de Maasstad.

Op 10 dezer ging bij de Vereenigde Rotterdamsche Tooneel-lijsten voor het eerst *Eva*, drama in vijf bedrijven van Richard Voss, schrijver van *Napoleon*, het vorig jaar hier opgevoerd. De intrige zou voldoende stof kunnen leveren voor drie of vier drama's, ja het heeft bijna den schijn, alsof bedrijven van verschillende tooneelspelen eenvoudig aan elkander zijn geregen, zoo weinig valt er op eenheid van handeling en logische karakterontwikkeling te roemen. Desniettemin durven wij *Eva* een belangwekkend stuk noemen en hopen wij, dat het belangstelling zal vinden. Trouwens de weinige toeschouwers volgden het stuk bij de eerste opvoeringen met gespannen aandacht en riepen na het derde en vierde bedrijf de vertooners verscheidene malen terug.

In het eerste bedrijf hooren wij, dat Graaf Düren (J. Haspels), ten einde zijn fortuin te herstellen, vele gezeten burgerlieden in een gevaarlijke mijnspeculatie heeft gelokt. Rekenende op zijn eerlijkheid en bekwaamheid, droomen de aandeelhouders nog van gouden bergen, terwijl de zaak bijna hopeloos staat. Düren wordt krachtig gesteund door Hartwig (D. Haspels), een rechtschapen, eenvoudig man, die hem blindelings vertrouwt en zijn vrienden tot deelneming in de Eva-mijn heeft aangemoedigd. Een telegram brengt de noodlottige tijding, dat alles verloren is; Düren wil het verzwijgen, maar zijn dochter Eva (Mevr. Jonkers) maakt de ramp bekend. Een tumult volgt; de scherpste verwijten worden den graaf en Hartwig naar het hoofd geslingerd en na een korte woordenwisseling wordt ook de verloving verbroken van Eva met Elimar Holm (Chrispijn), dien zij zielslief heeft, maar die haar niet begrijpt. Een vrij effectvol exposé.

¹⁾ Het bericht, dat eenigen tijd, nadat dit opstel gereed was, de ronde deed en waaruit bleek dat het model voor Nora verblijf had gehouden in een gesticht voor zielszielten, heeft ons natuurlijk niet weinig in onze opvatting versterkt.

Nadat haar vader een einde aan zijn leven heeft gemaakt, is Eva met Hartwig gehuwd, niet uit liefde, maar om hem, die door iedereen werd verlaten en gehoond, te troosten en te sterken. Dit huwelijk uit nobele berekening is Eva tot een ondragelijk juk geworden; zij blijft zich een vreemde gevoelen in den burgerlijken kring van haar echtgenoot en kan Holm niet vergeten. Haar schoonmoeder (Mevr. Beersmans), een stroeve, gestrengde, doch rechtvaardige boerenvrouw, schimpt op »de prinses», verwijt haar voortdurend de schande van haar vader en verbittert Eva het leven nog meer. In zulk een gemoedstoestand ziet zij Holm weer, die na een korten strijd de zege behaalt.

Maar Eva wil oprecht zijn; alvorens zich over te geven, zal zij haar man alles bekennen. Na afloop van een huiselijk feest — ter gelegenheid dat Hartwig heeft terugbetaald, wat bij de mijnspeculatie verloren was, (schrille tegenstelling!) — deelt zij hem alles mede. Zij kan niet langer Hartwig's vrouw zijn, zij nam hem uit medelijden, maar nu moeten zij scheiden, zelfs haar kind zal zij afstaan, zij moet Holm toebehooren. Met groote onbeschaamdheid verwoest zij daarmede zijn huiselijk geluk en haar schoonmoeder . . . geeft haar gelijk. Dit is zeker wel een der grofste fouten in de karakterteekening. Had de moeder Eva's heengaan begunstigd uit egoïstische liefde voor haar zoon, dien zij alléén wil beminnen, had zij het gedaan om weer meesteresse in huis te zijn, het zou kunnen strooken met haar karakter en wij zouden er vrede mee moeten hebben. Maar neen, plotseling toont zij zich ook van de Nora-leer doortrokken, zij beaamt de fraaie stellingen, welke Eva haar echtgenoot in het aangezicht slingert. Dat is onwaar.

In het derde bedrijf vinden wij Eva en Holm, hangende het proces tot echtscheiding, terug, maar de hartstocht van den laatsten (dien wij onverwachts als een liederlijk sujet leeren kennen) is reeds bekoeld en terwijl Eva hem aanbidt, tracht hij haar over te halen tot haar man terug te keeren. Door een vroegere minnares (Mevr. Coldingh) wordt de rampzalige vrouw ingelicht omtrent het karakter van haar afgod; ook Tonia werd verleid en verstootten, zij zal zich doodden. Holm keert terug, Tonia vlucht in een aangrenzend vertrek, de revolver ligt op tafel. Eva verwijt Holm zijn laaghartig spel en eischt, dat hij zal zweren haar te zullen huwen. Hij weigert en verklaart hoonend zich niet verantwoordelijk voor hetgeen gebeurd is. Radeloos van smart en woede blijft Eva aandringen en als hij blijft weigeren, grijpt zij het pistool en doodt den ellendeling.

Na een gevangenisstraf van drie jaar zal Eva ontslagen worden, doch zij vreest die vrijheid. De boetedoening is volbracht, maar de schuld blijft. Waar zal ze heen? Waar vindt zij een thuis? Behalve Tonia heeft elkeen haar vergeten en verlaten. Neen, zij vergist zich. Haar kennissen vergeven haar en Hartwig vraagt, sneekt haar hem weer te volgen. Zij gevoelt zich daartoe niet waardig, maar bezwijkt eindelijk voor zijn alles verloochenende liefde. Tusschen haar man en haar schoonmoeder, omringd door haar vrienden, zal zij weer in de maatschappij treden. De hemel heeft het anders beschikt, het einde van haar gevangenisstraf zal het einde van haar leven zijn. De boeien zijn geslaakt, gedragen door de vergiffenis der wereld zal Eva als een engel ten hemel stijgen, daarboven zijn genade hooren verkondigen.

Na zulk een inhoudsopgave zal de lezer wellicht met het stuk tevreden zijn, al zal hem de vreemde sprong van het derde op het vierde bedrijf niet ontgaan; hij wete echter, dat wij veel vergoelijk hebben, veel groote en veel kleine fouten door de vingers gezien, welke wij breed hadden kunnen uitmeten. Ook zouden wij er ons vlugger kunnen afmaken, b. v. door te schrijven: Het drama is een vreemdsoortig samenraapseltje, combinatie van een bedrijf genre: *Failissement*, een met een flauwen nagalm van *Nora*, een thuisbehoorend in een Fransch echtbreuk-drama en een

sentimenteel slottafreel zonder handeling, maar met veel tranen, bekroond door de slotwoorden van *La dame aux camélias*. En ook deze uitleg zou voldoende gemotiveerd kunnen worden.

De waarheid ligt o. i. in het midden en waar de meeningen zoo verschillend kunnen zijn, behoeft het geen verder betoog, dat Eva een belangwekkend drama is, gelijk wij begonnen te zeggen.

Het vierde bedrijf redt hoofdzakelijk het stuk, dat in de eerste twee bepaald sleept; toch moet men zich afvragen, of Eva de plichtvergeten echtgenoot en moeder, het recht heeft om zoo op te treden. Dat toch wil de schrijver, naar het slot te oordeelen, ons opdringen. Zij spreekt tot het beleedigd rechtsgevoel der toeschouwers en oogst daarvoor applaus, maar is zij niet schuldiger dan Holm? Had zij het recht het vrijwillig opgenomen huwelijksjuk af te werpen, haar echtgenoot in ellende te dompelen, rampzaliger te maken dan hij ooit zou geweest zijn, wanneer zij hem nimmer haar hand had geschonken uit medelijden? Zou het niet juist geweest zijn, de behandeling, die zij van haar minnaar moet ondervinden, te teekenen als de vergelding voor haar misstap? Het antwoord op deze vragen kan o. i. niet twijfelachtig zijn, maar uit een zuiver dramatisch oogpunt beschouwd, is deze scène, ofschoon conventioneel en in een anderen stijl dan de rest geschreven, verdienstelijk.

De zware titelrol was aan Mevr. Jonkers toebedeeld en zij heeft zich flink van haar taak gekwetend. In het eerste bedrijf was haar spel opgewekt en beschaafd, in het tweede gaf zij o. i. onvoldoende den strijd weer tusschen liefde en plicht; door krachtiger voordracht zou deze mat geschreven scène waarschijnlijk kunnen worden, nu mocht de overwinning van Holm dien naam bijna niet dragen. Ook in het derde bedrijf was haar houding zeer passief, en het pijnlijke toneel werd er niet beter op. Wij stippen als verdienstelijk gezegd aan, haar aarzelend: *ik geloof dat het uit medelijden was* (in antwoord op de vraag: *Waarom nam je mij dan, als je me niet liefhad?*) haar forsch: *zwarte, vreeselijke uren, waarin ik je had kunnen haten*, waar zij haar lijden schildert, maar haar spel miste vaak de noodige kracht en bovenal eenheid. Wellicht spaarde Mevr. Jonkers zich voor de groote tooneelen in het derde, daar althans woekerde zij met haar gaven en wist ons te doen medeleven met de zwaar beproefde, tot het uiterste gedreven Eva; daar verloor haar stem grootendeels het eentonige, (aan het slot zelfs het sissende der *s, sch, z's*) daar vond zij kreten van toorn en smart, welke in het gemoed grepen, uitingen van een gefolterde ziel, die in onze harten weerklink vonden; kortom daar behaalde zij een triomf, waarmede wij haar van harte gelukwenschen. De gelaten smart, de angst bij het bezoek van Hartwig, de zalige blijdschap aan het slot werden eveneens verdienstelijk weergegeven. Gaat de partij, in het geheel genomen, boven haar krachten, Mevr. Jonkers heeft de warme toejuichingen, welke haar ten deel vielen, ruimschoots verdiend.

Het zou bijna een beleediging zijn, wanneer wij tegenover Mevr. Beersmans onze eischen niet hoog, zeer hoog stelden; toch weet deze kunstenaar ze bijna altoos te overtreffen. De oude vrouwenfiguur, welke zij als de moeder van Hartwig leverde, staat boven onzen lof. Beloofde reeds het gesprek in het begin van het tweede bedrijf een voortreffelijke vertolking, zagen wij in haar: *je moeder blijft toch*, na den twist met zoon en schoondochter weer een dier fijne trekjes, waarmede Mevr. Beersmans onze harten stormenderhand weet te veroveren, aan het slot van het derde bedrijf, waar zij haar zoon beduidt, dat een grauwe musch niet past bij *zo'n mooi goudgeel kanariepopje*, waar zij met een: *ik zou wel eens willen zien, wie het je belletten zou*, Eva verlof geeft afscheid te nemen van haar kind, daar zoeken wij vergeefs naar woorden, krachtig genoeg om onze bewondering uit te drukken. Zulk een zelfbe-

wust optreden, zulk een opgaan in de persoon, die zij voorstelt, zulk een meesterschap over stem, houding en gebaren, is wel het hoogste, dat de kunst kan te genieten geven; daarbij verbleekt veel, wat ons straks nog verdienstelijk en voldoende toescheen.

Mevr. Coelingh was een goede Tonia. In den aanhef wellicht wat te rauw, droeg zij haar lijdensgeschiedenis overigens in goeden toon voor; zij zorge echter voor een zuivere uitspraak. Wij zouden deze nauwgezette, bescheiden actrice gaarne eens in een omvangrijke rol zien optreden; haar ijver staat ons borg, dat zij zich de onderscheiding waardig zou toonen.

Het mag een waagstuk heeten de terugstootende rol van Holm te vervullen; de Heer Christijn wist echter de walgelijke zedeloosheid en brutalen overmoed van dien Don Juan zoo goed te dekken met een masker van cynische kalmte en beschaafde nonchalance, dat de figuur alleszins aannemelijk werd. Voor zijn spel in het vierde bedrijf verdient hij grooten lof; zelden hebben wij hem zoo goed gezien. In het tweede miste hij de noodige overredingskracht; ook zijn kostuum beviel ons toen niet. Opnieuw heeft de Heer Christijn getoond wat hij kan, wanneer hij wil. Laat hij dan ook *steeds* willen, (was bij de tweede opvoering hier ter stede de ambitie reeds verdwenen?) en steeds zorgen rolvast te zijn, bij de meeste acteurs een onmisbare factor voor goed spel.

Wij moeten den Heer D. Haspels dankbaar zijn, dat hij zich heeft willen belasten met de ondankbare partij van Hartwig, voor welke hij bovendien te oud is; wie had haar trouwens anders kunnen vervullen na het vertrek van den heer Tartaud? Het spel van den Heer Haspels kon ons ditmaal echter weinig behagen; vooral de wijze, waarop hij meende het *gauche* van Hartwig te moeten doen uitkomen, scheen ons zonderling en maakte bij de feesten in het eerste en derde bedrijf een geheel anderen indruk dan bedoeld werd. Zijn grime, bij de eerste opvoering minder gelukkig gekozen, was bij de volgende beter.

De kleine rol van Graaf Düren werd door den Heer J. Haspels fraai gespeeld, de advokaat vond in den Heer van Kerkhoven een onvoldoenden vertolker.

De echtparen Schöller, Hempel en Braun zijn in het stuk totaal overbodig; Duitsche schrijvers hebben er nu eenmaal geen slag van bijfiguren onmisbaar te doen schijnen en willen ze toch niet als overtollige ballast over boord werpen. In *Eva* werden ze goed weergegeven; de dominee van den Heer De Vos was zelfs zeer vermakelijk. Wij protesteerden evenwel tegen het onnoodig belachelijk maken van zulke personen en meenen, dat men moet trachten de overtuiging van anderen te eerbiedigen, al kan men haar niet deelen en in geen geval mag spotten met wat hun heilig is. De kerk miskent in haar verblindings vaak het tooneel; moeten de kunstenaars met zulke kleine middelen daarvoor wraak nemen?

15 December 1889.

JEAN VALJEAN.

In het Salon des Variétés.

Amice,

In zeven en een half jaar heb ik me niet bezondigd aan 't schrijven van tooneel-kritiek. De laatste maal, dat ik 't deed, heeft een der artisten, met wien ik toen persoonlijk bevriend was, omdat ik in mijn onpartijdigheid zijn spel had afgekeurd, onder de woorden »zie, zooveel geef ik er nu om», voor mijn oogen die kritiek verscheurd. Sedert heb ik van dat werk steeds gewalgd.

En nu vraag jij me om je te helpen en je de indrukken mee te deelen, die ik opdeed bij de tweede abonnementsvoorstelling in 't Salon des Variétés op Maandag 16 dezer.

Goed. Ik zal je niet verlegen laten. Maar van het flauwe nastukje *Dostia* zeg ik niet veel. Dat loont de moeite niet.

Juffrouw Poolman zag er met dat al snoezig uit, en had in het eerste bedrijf een snoezig toiletje aan, en speelde snoezig, en huilde ook snoezig; maar ze moet, als ze huilt, niet altijd met de vijf vingers uitgestrekt eerst 't eene oog droog wrijven en dan 't andere; laat ze ook eens eerst 't andere oog nemen en dan 't eene. Verder moet ze ook er om denken, dat een rol niet bestaat uit allemaal brokjes, maar een geheel is, of althans behoort te zijn. Voor een groot deel intusschen heeft aan dat gebrek aan eenheid de hollandsche schrijfster schuld. Het stukje is, zooals je weet, getrokken uit een roman van Gréville. — De andere rollen zijn niets.

Al was dus het slot van den avond minder verkwikkelijk, toch verliet ik den schouwburg in veel tevredener stemming dan na de eerste abonnementsvoorstelling. Of dat wellicht ten deele kwam, door dat 't er iets minder erg getocht heeft? Of door dat ik onder *Svava* bijkans voortdurend, zij 't dan ook met eenigen wrevel, heb zitten schudden van 't lachen om de grappen van den hr. Poolman? Of door dat ik het voorrecht heb genoten van met de dame, die naast mij zat, alleraangenaamst onder de entre-actes te praten over stuk, spel enz.? Ik weet 't niet! maar zeker is het, dat *Svava*, de pièce de résistance van de voorstelling, mij maar matig heeft geboeid tengevolge van het bijkans volkomen gemis aan intrige en hartstocht.

Niet dat ik in *en Hanske* (zoo is de noorsche titel van het stuk) geen schitterende kwaliteiten viud, die bewijzen dat Björnson meer dan alledaagsche talenten bezit; maar och, wij, mannen . . . of laat ik uit voorzichtigheid zeggen: ik man, kan nu eenmaal niet onpartijdig oordeelen in de quaestie door den schrijver opgeworpen. — 't Gaat toch maar niet aan, dat ik zou toegeven, dat geen rechtschapen vrouw mij tot man zou willen hebben alleen omdat . . . nu ja, *Schwamm drüber*.

Dus Svava gelijk geven in haar utopieën, dat nooit! En Alf? De hemel beware me; dat heer heeft 't nu ook al juist met een getrouwde vrouw aangelegd en bovendien, Svava zegt 't zelf, met nog negen en negentig anderen amourettes gehad. En Ries? Neen, die krijgt ook geen gelijk van me; want als hij zich niet met één vrouw tevreden kon stellen, had hij jong-gezel moeten blijven, zooals ik, al doe ik 't dan ook om heel andere redenen. Maar, mevrouw Ries, voor dié heb ik respect; ten minste ik kreeg 't tijdens 't laatste bedrijf; want daarvoor maakte mevr. Poolman door haar kleurloos spel op mij niet den minsten indruk. Wat had dat anders kunnen zijn, als die actrice overal zoo op haar plaats was geweest als in dat tooneel met Svava, waar ze vertelt hoeveel ze in stilte heeft uitgestaan door de ontrouw van haar man, en als Svava dan vraagt waarom ze dat geheim hield, op een toon, die uit 't hart kwam, antwoordt: »en als ik het nu eens had gedaan om mijn kind te sparen»! Maar och, al het voorafgaande was koud en eentonig en, wat erger is, niet door en door begrepen. Om maar één voorbeeld te noemen: in 't eerste bedrijf als ze zit te lezen terwijl haar man en dochter over de moraliteit debatteeren, had mevr. Poolman 't publiek moeten laten zien door haar stil spel, dat 't debat slechts schijnbaar haar geen belang inboezemt, ja meer nog, dat er iets aan de hand is tusschen haar en haar man. Björnsons schuld is dat niet, hij heeft in dit opzicht althans getoond bedreven te zijn in *l'art de la préparation*, en hij heeft bovendien juist de rol van mevrouw Ries bijzonder fijn geteekend; mijn buurvrouw van Maandag-avond was daar ook over uit.

Jammer intusschen dat 't stuk van Björnson zulke groote fouten heeft!

Als 't eerste bedrijf uit is, zijn we eigenlijk al net zoo ver als we aan het einde van het derde en laatste zijn zullen. Svava heeft duidelijk gemerkt dat haar uitverkoren Alf een liaison heeft gehad met een getrouwde vrouw. Met haar principes kan ze hem, wat er ook gebeure, nooit

nemen. Ze wil immers 'smorgens niet wakker worden naast een beest. Toch waren er menschen, die onder 't slottooneel zeiden: »'t loopt nog op een huwelijk uit;» mijn buurvrouw heeft het gehoord. En nu zegt Sarcey nog: »het publiek heeft altijd gelijk!»

En vind jij nu dat Björnson de quaestie eerlijk heeft behandeld? Dat had hij gedaan, als hij tegenover Svava had gesteld niet een schijnheiligen vuillak, maar een flinken jongen, die, ja, wel ereis uit is geweest, maar overigens den naam verdient van fatsoenlijk mensch. Dan toch had Björnson ten minste rondweg antwoord moeten geven op de vraag of niet bij de inrichting van onze maatschappij voor jonge mannen uit den netten stand de gelegenheid tot het doen van een vleeschlijken misstap op moreel gebied oneindig veelvuldiger is dan voor vrouwen, en of zulk een misstap hun dan niet moet worden vergeven.

En wat nare figuur heeft hij van dien Alfgemaakt! Den eersten keer, dat deze na hun verloving Svava bezoekt, heeft hij al haast om weg te komen. Als hij terugkeert, staat hij, in tegenwoordigheid van zijn meisje, vis-à-vis van den man, dien hij tot *cocu* heeft gemaakt; en met al zijn schijnheiligheid weet hij zich zóó weinig te bedwingen, dat hij zich terstond verraadt. En nadat hij zich dan aan 't slot voor zijn doen heel kranig heeft verdedigd, krijgt hij van Svava een slag in 't gezicht. Dat 't den heer Royaards is gelukt den door den schrijver zoo stiefmoederlijk bedeeden jongen minnaar nog eenige sympathie bij het publiek te doen erlangen, pleit voor hem en voor zijn beschaafd spel, niet voor Björnson.

Ook de dialoog dunkt me zoo zedepreekachtig, zoo weinig pakkend; men neemt er zoo weinig van mee naar huis; een erg platte aardigheid in 't gesprek tusschen de twee vaders, en dan de inderdaad kostelijke vergelijking van 't huwelijk bij een waschinrichting voor mannen, dat is alles.

Maar wat heeft 't stuk aan den anderen kant een boel mooie tooneeltjes! Daar heb je dat tusschen Svava en den bedrogen echtgenoot (met lofwaardige ingetogenheid door den hr. Mulder gespeeld); voorts de opkomst en wals van de bruidsmeisjes met den koddigen Peter; het gesprek tusschen de twee vaders, en later dat tusschen de twee moeders; en eindelijk, waar ik 't straks al over had, 't aandoenlijk tooneel tusschen moeder en dochter. Als men dat alles te zien en te hooren krijgt, en *goed*, heeft men geen reden tot klagen. Maar 't was niet alles goed.

Over de artisten nu verder nog dit.

Van het echtpaar Christensen beviel mij de vrouwlijke helft, mej. Pseudo-Brandt, 't best, althans in spel en zeggingskracht; evenwel mag ze op het punt van grimeeren wel een lesje nemen bij haar heer en gemaal, den hr. van Sprinkhuijzen; maar 't was alsof schmink en baard, overjas en hooge hoed dien anders lang niet onverdienstelijken artist volkomen verstijfd hadden. Hij mag ook wel wat minder onduidelijk praten; dat viel erg op, vooral omdat hij tegenover den hr. Poolman stond, die de benijd-bare gaaf bezit van steeds en altijd te worden verstaan.

Ja, ja, die Poolman, wat was hij komiek! 't Werd me af en toe benauwd. Niet 't eerste bedrijf; dát was goed, heel goed; maar 't tweede! Jongens, dat lachen van 't publiek is zoo gevaarlijk voor een artistieke natuur, als de zijne. Al meer en meer heeft hij zich er toe laten verleiden om nog komieker te doen, tot 't eindelijk in 't derde bedrijf al te komiek werd; en de scène, als hij vrouw en dochter op zijn manier tracht te troosten door ze al 't moois te laten zien, dat hij voor ze heeft meegebracht, viel totaal in 't water. Ries moet zijn iemand als Brigard in Froufrou; de hr. Poolman gaf ons ten slotte te zien een idiotachtigen vader uit een duitsche posse. Van harte wensch ik dat deze artist in 't bovenstaande geen zucht tot vitten zie. Hij weet zelf dat ik zijn talenten zeer hoog acht. Alleen maar wat meer zelfbedwang, en hij is er.

En nu, juffrouw Roelofsen. Haar eerste opkomst was

kranig. »Dat is Svava» dacht ik. En behoudens enkele oogenblikken, als ze, half door Björnsons schuld, wat erg preekte, bleef ze kranig tot aan 't laatst van 't eerste bedrijf; — toen echter was bij de woorden »raak mij niet aan» haar houding bepaald leelijk. In de tweede acte, was ze veel minder op dreef; ze was er niet in. Maar, als juffr. Roelofsen een artistiek temperament heeft, en dus den invloed ondervindt van haar medespelers, moet het toen reeds te komisch spel van den heer Poolman belemmerend op haar hebben gewerkt. In 't laatste bedrijf rehabiliteerde ze zich, althans in de reeds tweemaal genoemde scène met haar moeder; ook het slottooneel beviel me vrij wel van haar, al had ze wat meer afwisseling in haar toon kunnen brengen en wat minder theatraal kunnen staan en ademhalen; verder had ze haar handschoenen niet zoo vroeg moeten opnemen; als die bij de hand op tafel hadden gelegen, en zij ze dan als 't ware bij impuls had gegrepen, was 't effect grooter geweest. Maar alles saamgenomen mag ze tevreden zijn. Ook bij deze voorstelling was artistieke leiding merkbaar, maar 't succes, dat juffr. Roelofsen behaald heeft is het hare. »Dat meisje wordt wat» hoorde men na afloop 't publiek zeggen; en Sarcey zegt »het publiek heeft altijd gelijk». Het zij zoo!

t. t.

M. B. MENDES DA COSTA.

A'dam 20—12—'89.

DE STRIJD OM HET BESTAAN.

Arme Daudet — wat heeft men u hard gevallen! Uw nieuw drama is uitgemaakt voor ouderwetsch en melodramatisch. De scène met het vergift en dat doodschieten van uwen booswicht — 't is, zooals ge het zelf bekennen moet, d'Ennery, d'Ennery van het zuiverste water. Ook hebt ge, dus wordt u verweten, den aanhangers van Darwin's leer het schromelijkst onrecht aangedaan; en dat alleen om door een sensatie-makenden titel zooveel meer geld te maken!

En welbeschouwd is uw zoogezegd drama er eigenlijk geen. De tooneelen hangen aan elkaar als droog zand en uw afkeer van de ouderwetsche formules, die u den plicht oplegde iets goeds in het nieuwe te geven, heeft u er alleen toegebracht een drama te schrijven, dat niet nieuw en niet goed is.

* * *

Laat ik eerlijk zijn en bekennen, dat ik na de bijwoning der eerste voorstelling in onzen stadsschouwburg, een soortgelijk vonnis over uw werk heb geveld.

Maar daarna is mij de brochure met uwe verdedigende voorrede in handen gekomen. Toen heb ik begrepen, wat ge hebt willen zeggen en wat ge gezegd hebt. En mijn eindindruk is geweest, dat ge toch zoo slecht niet zijt, als waarvoor men u uitgaf, en uw arbeid, zonder een meesterwerk te zijn, meer de aandacht waard is, dan de kunstvaardigheid van uwen landgenoot Sardou en de sophismen van den begoochelenden Dumas.

* * *

In Paul Astier hebt ge den vertegenwoordiger willen teekenen van een deel van het geslacht, dat thans tusschen de dertig en veertig jaar valt. De eerbied voor het geloof en de moraal, door de voorouders gekweekt, hebben deze jongeren afgelegd als een oud-modisch geworden overjas. Ze zijn te lang van snit en belemmeren te zeer de beweging. En die moet heftig en snel zijn. Deze mannen willen vooruit in de wereld en zij komen er: omdat zij cynisch en brutaal zijn; niets meer ontzien; alleen leven voor zich zelf, en in hun trots alle andere menschen voor niets goed

achten dan hun werktuigen te zijn. Het geluk dier anderen is hun niets; zij spelen er mee als met een sneeuwbal waarmee jongens de glazen ingooien. En anders houdt hen niets meer terug dan een restje van de overgeërfde vooroordeelen: een flauw besef van hetgeen zij hun maatschappelijke positie verschuldigd zijn — en de vrees voor de wraak der aardische gerechtigheid. Met den hemel hebben zij afgerekend; hun opvoeding en ontwikkeling heeft hun niet het geloof, maar de wetenschap vooral de wetenschap der natuur leeren achten; Haar hebben zij afgeluisterd wat wetten die natuur beheerschen; en nauwelijks is hun eene uitspraak ter oore gekomen, die in hun kraam te pas komt, of zij haasten zich, haar tot leus te kiezen en toepasselijk te verklaren op het menschelijk bestaan. Dat Darwin geleerd heeft, hoe in de natuur de sterkste noodzakelijk den zwakke moet vernietigen, is hun welkome aanleiding om te verkondigen, dat ook in de menschelijke samenleving de zwakke moet wijken voor den sterke; dus de laatste niet beter te doen heeft dan den zwakke te gebruiken en daarna te vernietigen. Een afschuwelijke drogredeneering, die al het hogere in den mensch en al de winst van eeuwenlange, beschaving, d.i. oefening in zelfbeheersching, miskent, en hem gelijk maakt met het redeloos dier — een redeneering, die Darwin zelf zou verworpen hebben met verontwaardiging en waarvoor niet hij, maar hun verdorvenheid aansprakelijk is.

* * *

Toen Daudet dit type ontwierp ontleende hij de voorname trekken aan hem bekende personen. Hij verzekert het, en een dergelijk type is zoozeer het noodzakelijk wanproduct van den gang onzer ontwikkeling, dat wij aan het bestaan niet mogen twijfelen.

Alleen één groote vraag rest ons: Is Paul Astier inderdaad *het* type van *het* geslacht zijner evenouderen? Heeft de hedendaagsche natuurwetenschappelijke overtuiging, hebben het rationalisme, het naturalisme, het absolutisme, anders niet gekweekt dan *zulke* monsters?

Die vraag mag gelukkig ontkennend beantwoord worden. En daarom hebben wij het recht, Daudet te verwijten, dat hij niet het bijzonder kenmerkende van Paul Astier deed uitkomen. Heeft alleen zijn vorming dezen avonturier gemaakt tot wat hij is, of is hij dus geworden door zijn aanleg, die voedsel zocht en vond in het door de eeuw geschonken onderricht? Dát laat Daudet onbeslist — en dat is een fout.

Niet alleen ten opzichte van die eeuw. Zij zal tóch haar loop voltooien en de vruchten van het verleden tot wasdom en rijpheid brengen. Maar het meest jegens de kunst. Zijn Astier is al te zeer een type, een aftreksel van eigenschappen van vele personen. Geen wezen met een volkrachtig persoonlijk temperament en karakter, zooals men van een kunstenaar als Daudet verlangt.

Ook kunnen wij datzelfde zeggen van de twee vrouwen, die Paul's slachtoffers worden. Minder wat zij zijn heeft den auteur bekommerd, dan wat zij gevoelen en onder vinden als liefhebbende, zwakke menschen. En dit juist, dat zij liefhebben en zwak zijn, heeft hem het gemoed in beweging gebracht en zijn eigen liefde en meelijden voor hen opgewekt. En in die teerheid voor hen heeft hij ze geteekend; laten zien hoe zij zich opofferen en hen laten zeggen hun groote liefde, hun smart en hun vergiffenis.— Zoo als alleen een dichter het kan.

Lydie Vaillant, die zwijgend den dood zoekt, als het haar blijkt hoe Astier's huichelarij haar heerlijke liefde beoedelde; de hertogin Padovani, die hem alles ten offer brengt, wat haar dierbaar is, en door zijn slechtheid alleen het teeder medelijden eener moeder voelt ontwaken; Lydie's vader, die in zijn blindheid zich gelukkig waant op het oogenblik als zijn argwaan het meest gerechtvaardigd is; Lydie's minnaar, wiens zenuwachtige onbeholpenheid met de fijnste gevoeligheid gepaard is, dat zijn de vier personen, over wie Daudet den stroom van zijn teeder-

heid heeft uitgestort en die hij voor ons heeft uitgebeeld in een zacht gouden lichtglans.

* * *

Als drama is *De Strijd om het Bestaan* niet saamgesteld naar de regelen der kunst. Geen verwickeling, eene eenvoudige handeling: — een schuldiging van Astier's omgeving, tot achtergrond voor zijn figuur, afwisselend met de teekening van zijn daden en het verhaal zijner gedachten en gevoelens. Hoe Astier zich zoekt los te maken van de oude hertogin, die hij huwde om haar fortuin, maar wier fortuin hij verspeelde; welke laagheden hij begaat, welke listen hij gebruikt, tot welke misdaad de ondervonden tegenwerking hem prikkelt; hoe hij eindelijk los wordt van dien band en zijn doel: het sluiten van een nieuw huwelijk met eene schatrijke parvenue, bijna bereikt; maar in zijn triumf gestuit wordt door een kogel uit den revolver der wrekende gerechtigheid — dát is het drama — één al zijn veelheid, voortgestuwd naar zijn einde door den drang van het noodlot, waarin Daudet geloof, als een ouderwetsch moderne, of een nieuwerwetsche oude. Maar is niet elke nieuwe overtuiging ten slotte eene oudere in nieuwen vorm?

* * *

Het belangwekkend drama van Daudet is tegelijkertijd in twee van onze schouwburgen gespeeld. De Kon. Ver. die het eenige dagen na Gebrs. van Lier, »opbracht» beschikt uit den aard der zaak over een personeel dat van een zoo vol bezet stuk een totaal betere vertooning moet kunnen geven dan dat van de mededingende directie.

Toch zijn, bij het laatste gezelschap, twee rollen beter vertolkt. De heer Tartaud bezit een Forscher, mannelijker voorkomen dan de heer Clous; hij beweegt zich gemakkelijker en weet in zijn toon het cynisme van Astier beter weer te geven. De heer Clous verdient zeker lof om den ijver, dien hij toont ook in het afleggen van hebbelijkheden; zijn spel stond, in het tweede bedrijf, op eene hoogte, die hij nog weinig bereikt had. Maar hij is te »salon»-achtig, om ons den juisten indruk van Paul's persoonlijkheid te geven. Het brutale, forsche, dierlijke van dezen worstelaar ontbrak. Vooral in het vierde tafereel, waar de auteur Astier wil voorgesteld zien met zijn ontbloote, gepsperde armen en losgerukt overhemd, met brutaal cynisme het verhaal doende van Lydie's beproefden zelfmoord. Wij zagen ook niet hoe Astier's ontstemming voortdurend toeneemt, zoodat het vinden van het fleschje vergif hem een oogenblik eene uitkomst lijkt en de gedachte aan een moord bij hem op kan komen. Dit voorbereidingstafreel miste nu, ook door een te langzaam tempo, alle kleur en beteekenis en viel dus uit het geheel. Trouwens, ook de heer Tartaud, al gaf hij meer dan de heer Clous, bleef hier beneden den eisch.

Als de hertogin Padovani heeft mevr. de Vries den eersten avond door haar juist gevoeld, ingetogen spel, zich weer eens van haar beste zijde doen kennen. De strijd vóór zij zich weer aan Astier overgeeft, en de oogenblikken van moederlijke teederheid in het vierde bedrijf waren door spel, houding en toon voortreffelijk. Haar mededingster in het Grand-Théâtre, mevr. Westerhoven, was in 't tweede bedr. veel te zwaar — zoowel in dicte als spel — in het vierde werd dit beter en had zij gelukkige momenten. Het beste bij haar was echter het slot van het 4e taf., als zij Astier bespiedt. Maar zij moet haar leelijke Dordtsche *zi's* en *ij's* door zuiver Nederlandsch vervangen.

Als Lydie Vaillant en haar vader gaven mev. Holtrop en de heer Bouwmeester heel mooie tooneeltjes, die door mej. de Leur en den hr. Verhagen moeilijk konden geëvenaard worden. Maar de zenuwachtig verlegen jonge man, Lydie's minnaar, dien de heer Smith in het Grand-Théâtre te zien gaf, was eene creatie; de heer de Jong gaf

een verdienstelijk type. Al overdreef de heer Smith eenigszins in het snot van het derde bedrijf, toen hij zelfs »krom stond», dit neemt niet weg, dat hij, om de spanning der zenuwen in Antonin Caussade zoo intens en voortdurend te kunnen weergeven, een artist van temperament moet zijn. Het is te hopen, dat hij weldra meer dergelijke overwinningen zal kunnen behalen.

Er komen in dit stuk zooveel personen vóór, dat ik er niet aan kan denken van allen iets te zeggen: maar mej. Lorjé heeft van de trotsche, koele, rijke erfgename zulk een goed type gemaakt, dat ik hâar althans niet onvermeld mag laten, — mevr. Rössing speelde, den avond dat ik het Grand-Théâtre bezocht, met eene nonchalance, die het mij moeilijk maakt iets anders van haar te zeggen, dan dat zij de parvenue zeer sterk deed uitkomen. In beide vertolkingen van het drama was bij de rolverdeling er niet op gelet dat Lortigue, de secretaris van Astier, een jong man van 23 jaar moet zijn, vertegenwoordiger van een volgend geslacht, dat zich om niets meer bekomert.

Elk naar de mate der ongelijke krachten, hadden de beide directies veel zorg doen besteden aan de monteer- ing. De mise-en-scène van het laatste bedrijf rammelde echter wat op het Leidscheplein, zoodat het pakkend moment, waarin Vaillant den revolver koopt, verloren ging.

L. S.

Necrologie.

Te Antwerpen is dezer dagen plotseling overleden de heer L. J. Kettman, regisseur aan den schouwburg aldaar. De heer Kettman is, als zoodanig, ook hier te lande werkzaam geweest; het laatst bij de Ver. Tooneel- en de eerste Vereeniging *Het Nederl. Tooneel*. In 1879 legde hij zijne betrekking bij deze Ver. neer, nadat hij bewezen had voor zijn uiterst omvangrijke en moeilijke betrekking in vele opzichten de vereischte hoedanigheden te bezitten. Ook had hij zich als auteur, onder het pseudoniem Floris van Westervoort, doen kennen, zoowel door rythmische vertalingen van drama's, als door oorspronkelijke stukken en een roman. Zijn minnespelen »De brandwacht en zijn liefje,» etc hebben zich vooral in België eene groote populariteit verworven en zijn heengaan is voor den Antwerpschen schouwburg in het bijzonder een groot verlies.

Nieuwe Uitgaven.

- Gillissen (M. J.), *In den groentijd*. Kluchtspel in 1 bedrijf. f 0,60
 Liket (M. L.), *Jonkheer Berkensteijn*. Tooneelspel in 4 bedrijven . . . . . f 0,90
 Pohl (E.), *De schoolrijdster*. Blijspel in 1 bedrijf. Door A. J. J. Landré . . . . . f 0,90
Dorps-Sociaal-Democraten. Kluchtspel in 1 bedrijf. f 0,40
 Kroon Dzn. (H.), *Truydeman en zijn wijf*. Tooneelspel in 3 bedrijven . . . . . f 0,80
 Saan (De), *Een stadsheer*. Oorspr. Blijspel in 2 bedrijven. f 0,60
 Bunzeck (G.), *Thronfolger und Jesuit*. Drama. . . . . f 0,65
 Hauptman (G.), *Vor Sonnenaufgang*. Drama in 5 Aufzügen. Neue Auflage. . . . . f 1.--
 Vitu (A.), *Le 1000 Nuits du Théâtre*. 7e Série . . . . . f 1,00
 Ibsen (Hendrik), *Bund der Jugend*. Lustspiel in 5 Akten.
 Deutsch von A. Strothmann f 1.—, geb. . . . . f 1,50
 Parthenau (M.), *Vater Gleim und die Grazien*. Lustspiel. f 0,30

- Partheenau (M.), *Die Taube von Hellas oder der Triumph der Chemer*. Lustspiel in 3 Aufzügen . . . . . f 0,40
 Parthenau (M.), *Die Töchter des Millionärs*. Lustspiel in 5 Aufzügen. . . . . f 0,65
 Köberle (G.), *Das Drangsal der deutschen Schaubühne* f 1,30
 Stude (H. von der) und J. Hennicke, *Das Lessingtheater in Berlin*. Mit Tafeln . . . . . f 7,80
 Lienhard (F.), *Weltrevolution*. Soziale Tragödie. . . . . f 1.—
Das Unrecht im Recht. Ein Volksdrama in 5 Aufzügen f 1,50

ADVERTENTIËN.

W. N. MULDER,

COSTUMIER.

Costumes Historiques, de Style & de Fantaisie

Gardes robes etc

10, REMBRANDTPLEIN 10,

AMSTERDAM.

NEELMEIJER'S Kabinet Inkt

is preferent boven alle andere Inktsoorten,
 hij is bij alle soliede Boekhandelaren verkrijgbaar.

Nederlandsehe Kabinet Inktfabriek

NEELMEIJER & Co.

APELDOORN.

Wereldtentoonstelling Parijs 1889 — Zilveren Médaille!

Bij A. RÖSSING alhier is verschenen en bij iederen Boek-
 verkooper verkrijgbaar:

DE OPLEIDING ONZER TOONEELSPELERS

opmerkingen naar aanleiding der hervormingsplannen

VOOR DE TOONEELSCHOOL

DOOR

L. SIMONS Mz.

Prijs f —.50.

Verschijnt des Zaterdags om de 14 dagen bij Ch. A. van Zeggelen (M. A. P. van Santen) te Amsterdam.

Leden van het Tooneelverbond ontvangen dit Tijdschrift gratis.

Voor niet-leden bedraagt de prijs, per jaargang van tenminste 16 afleveringen, f 4,—. Franco per post f 4.25.

Brieven en stukken, de Red. betreffende, adresseere men aan den Redacteur, KEIZERSGRACHT 547. Opmerkingen betreffende de verzending en opgaven van abonnementen en advertenties in te zenden aan den Drukker-Uitgever. ACHTERBURGWAL 84.

N°. 7.

18 JANUARI 1890.

XIXe JAARGANG.

INHOUD:

Volkstoneel, door L. S. — Kon. Ver. Het Ned. Tooneel. — Uit de Maasstad, door Jean Valjean. — Ingezonden. — Nieuwe Uitgaven. — Nagekomen: Officieele Mededeelingen.

„Volks”tooneel.

Onze opmerkingen over het verleenen van subsidie aan de tooneelschool, in verband met het bezoeken van de schouwburgen door de volksklassen en de burgerij, hebben, gelijk onze lezers zich zullen herinneren, een polemiek uitgeloofd tusschen de heeren mrs. C. Bake en Marcellus Emants.

De heer Bake had (in aflev. 1) als zijne meening te kennen gegeven, dat het tooneel meer nog dan thans een beschavenden en veredelenden invloed op het volk moest oefenen. Op dit oogenblik denkt men nog te veel aan de hoogere standen alleen en vergeet de kleine lieden, die geen behagen kunnen scheppen in den muskus- en patcholigieur der Parijsche salonstukken. Wat hun noodig is, zijn vaderlandsche stukken, die de heldendaden van het voorgeslacht vertoonen; kloeke, mannelijke taal geven, en geen fijngesponnen redeneeringen, geestige paradoxen of zoogenaamd wijsgeerige bespiegelingen. En die wat te zien geven ook; waarin ridders en poorters, helden en verraders voorkomen; met mannen en vrouwen uit het volk — ruw, maar ook luimig.

Tegen dit betoog is nu in No. 5 de heer Emants opgekomen, vooral nadat de heer Bake in de vergadering onzer Haagsche verbondsafdeeling de wenschelijkheid had uitgesproken, dat het Hoofdbestuur van ons Verbond de vertooning van dergelijke volksstukken zou bevorderen. De heer Emants meende, dat op dit oogenblik de groote menigte genoeg naar den schouwburg gaat, doch juist de meer beschaafden er moesten worden toegelokt. En voor

dezen zijn stukken als de heer Bake wenscht, juist niet begeerlijk; terwijl diens kenschetsing van de salonstukken zeer eenzijdig mocht heeten. De heer Emants zou dan ook juist deze soort van stukken gaarne door onze Nederlandsche schrijvers zien voortgebracht in de hoop, dat daardoor onze hoogere standen zouden worden gebracht tot meer belangstelling in het nationaal tooneel.

Thans zendt de heer Bake ons een wederwoord, met eene uitnoodiging tevens aan ons adres, om ook onze meening te doen kennen. Wij doen dit laatste graag, omdat het onderwerp ons interesseert, vooral in verband met hetgeen in de laatste tijden in Duitschland over het volkstoneel verhandeld wordt. Ook komt het ons voor, dat beide heeren het hoofdpunt in kwestie niet zeer scherp hebben aangewezen en hun debat, door wederzijdsche afwijkingen, vrij onvruchtbaar dreigt te worden.

Maar hooren wij eerst mr. Bake:

Mijnheer de Redacteur.

Mijn ingezonden stukje, reeds geruimen tijd geleden in Het Tooneel geplaatst, heeft in een der laatste nummers van dit blad een artikel uitgeloofd van den Heer Marcellus Emants, dat ik natuurlijk met groote belangstelling gelezen heb.

De Heer Emants verklaart, dat hij het met mijne beschouwingen volstrekt niet eens heeft kunnen worden, en hij voert daartegen een en ander aan, dat stellig zeer de overweging waard is, doch dat mij niet overtuigd heeft van de onjuistheid mijner opvatting, althans wat de hoofdzaak betreft. Gaarne erken ik dat mijn stukje, eenigszins overhaast geschreven, niet geheel van onzijdigheid is vrij te pleiten, dat ik mij wellicht wat sterker heb uitgedrukt dan noodig was, en ik geef hier de stellige verzekering, dat ik geenszins als verdediger heb willen optreden van die soort van stukken welke men *draken* pleegt te noemen: de zenuwen te schokken is nooit het doel van de tooneelspeelkunst, en het onware

en onzinnige zal in mij althans nimmer eenen pleitbezorger vinden.

Wat is het doel geweest dat ik met mijn ingezonden stukje beoogde?

Geen ander dan dit, dat de Schouwburgbesturen meer dan thans er op mochten letten, dat het tooneel niet uitsluitend moet strekken ten bate der hoogere standen, maar dat ook de groote massa des volks in den schouwburg een middel tot leering en vermaak moet kunnen vinden. Echte volksstukken, liefst oorspronkelijke, zijn daartoe noodig en al worden zulke stukken ook nu niet geheel op het repertoire gemist, door de beste onzer tooneelgezelschappen worden zij toch, naar ik meen, slechts bij uitzondering gespeeld. Goede salonstukken heb ik geenszins in den ban willen doen; ook de fijnere smaak der meest beschaafde standen heeft zijne rechten en ik zie niets liever, dan dat onze tooneelschrijvers de vaderlandsche letterkunde met stukken verrijken als Glanors *Uitgaan* of Mulder's *Kiesvereniging van Stellendijk*, al kunnen ook alleen de meer ontwikkelden die op den rechten prijs stellen. Doch wel acht ik het bedenkelijk dat het Fransche echtbreukdrama — hoe verdienstelijk de vorm en hoe geestig de dialoog vaak moge wezen — met zijne slappe moraal, zijne geringschatting van het huwelijk, zijn gebrek aan zedelijken ernst, op ons Nederlandsch Tooneel den scepter zwaait. Kunst mag niet moraliseeren; maar mag zij demoraliseeren? heb ik gevraagd. Mijn antwoord is en blijft ontkennend. Doch het is hier de plaats niet daarover uit te weiden. Daarom alleen dit: als het waar is, wat F. van der Goes in het jongste nummer van *De Nieuwe Gids* heeft geschreven: Kunst is het vermaak van de beste menschen — dan moet men ook toegeven, wat Alberdingk Thijm eens gezegd heeft, dat het onzedelijke ook onschoon is; want wat aan de beste menschen vermaak verschaft kan niet in strijd zijn met hun zedelijkheidsbesef. Het is die bedorven lucht, welke ons uit vele Fransche salonstukken tegenkomt, die mij van »muskus- en patchouligeur” heeft doen spreken; en nu geloof ik, dat de zogenaamd minder beschaafde standen onzer maatschappij beter de ongezonde strekking dier stukken gevoelen, dan de verstandelijk (maar niet altoos zedelijk) meer beschaafden. De opvatting van het huwelijk is, goddank, bij ons eene andere, dan in de meeste Fransche romans en tooneelstukken, en ik zoude het oogeblik beklagen, waarin ons volk in die geestesvruchten zijn eigen aard en zijne eigen zeden weerspiegeld zag.

In één opzicht ben ik het met den Heer Emants volkomen eens: wij hebben behoefte aan oorspronkelijke stukken; welnu laat het dan salonstukken zijn, waarmede onze tooneellitteratuur begiftigd wordt; maar dan ook stukken, die echt Hollandsch gedacht zijn, *volkseigene* stukken (om een woord van Johan Winkler te bezigen), stukken waarin wij ons zelve en onze huiselijke en maatschappelijke toestanden herkennen, stukken gezond van zin, en voor den werkelijk beschaafden, onverbasterden Nederlander een lust om te hooren en te zien.

Mag ik hier eindigen met eene aanhaling uit een Duitsch werkje, dat in den loop dezes jaars het licht gezien heeft, en welks gezwollen stijl niemand mag weêrhouden van den lezenswaardigen inhoud kennis te nemen? Het is getiteld *Zur Aesthetik des modernen Ehebruch-Dramas*; de schrijver is Karl Goldmann. De woorden, die ik bedoel, vindt men op bladz. 54:

»Das Theater hat ja nicht allein die Aufgabe zu unterhalten, sondern es soll auch als Bildungsanstalt wirken. Der groszen Menge gegenüber vermog es dies aber nur dann, wenn echte und gediegene Volksstücke zur Darstellung gelangen. Die Tendenz des Volksstückes muss eine gesunde und sittliche sein, im Volksstück muss tiefer Ernst mit kernigen, herzerfrischenden Volkshumor abwechseln. Gedankengang, Sprache und Charakterisierung muss in vornehmer und doch echt volksthümlicher Weise behandelt werden; alles was

das Volk fühlt und denkt, strebt und wirkt, worüber es sich freut und leidet, all dies soll wahr und ungekünstelt, stets treu der Natur nachgebildet, dargestellt werden.”

28 Dec. 1889.

Mr. C. BAKE.

Geachte Heer Bake!

U is zoo vriendelijk mij uit te noodigen, ook eens te zeggen wat mijn gevoelen is omtrent het geschilpunt tusschen u en den heer Emants. Ik doe dat met genoegen, al wil ik mij niet ontveinzen, dat hetgeen u van mij vraagt juist niet zoo licht uitvoerbaar is.

Want, oprecht bekend, begrijp ik niet met volkomen duidelijkheid waarover u eigenlijk aan het redetwisten is. Over de vraag of het Tooneelverbond het opvoeren van volksstukken moet bevorderen, dan wel of het 't schrijven van oorspronkelijke werken dient aan te moedigen? Over de waarde der dusgenoemde salonstukken voor de meer beschaafden en van de historische drama's voor het volk? Over de moraal en de kunst? U zult me moeten toegeven, dat al deze kwesties en nog meer door U even vermeld zijn, zoodat het moeilijk wordt te bepalen, welke de voornaamste is. En al wil ik wel beproeven voet bij stuk te houden, beloven kan ik dat in dit geval niet.

U wilt stukken voor het volk en de heer Emants voor de hoogere klassen; U verwerpt de »salonstukken” en de heer Emants de »draken”. Eerlijk bekend, is de onderscheiding en afscheiding mij allerminst duidelijk. Bedoelt u met salonstukken vooral die, waarin de hoogere klassen der samenleving opreden met hun door overbeschaving physisch, moreel en aesthetisch bedorven gezondheid? Menschen, van een prikkelbaar zenuwleven, die zoo zwak en slap geworden zijn, dat strijd tegen hunne neigingen hun onmogelijk is en zij een toegeven daaraan tot moraal verheffen — in één woord: de menschen van den jongen Dumas? Of wel verstaat U onder salonstukken die met kunstig ineengedraaide verwickeling, waarbij de menschen noppen zijn en het eenig verschil tusschen hen in hun uiterlijk ligt? Of ook drama's, waarin al de gevallen van echtbreuk met cynisch vernuft uitgeplozen worden? Dan heeft u volkomen gelijk. Dergelijke ongezonde kunst kan niet genoten worden door de groote schare van minder ontwikkelden, wier geest niet verrijnd, wier zenuwen niet overprikkel, wier billijkheidsgevoel (is dat iets anders dan het zedelijkheidsbewustzijn?) nog niet bedorven is. En dat is gelukkig. Want diezelfde schare is nu vatbaar gebleven voor nieuwe indrukken; zij brengt naar den schouwburg eene groote ontvankelijkheid mee voor onvervalschte impressies en zij — door geen litterarische vooroordeelen belemmerd om de dingen te zien zooals ze zijn — zij zal ons helpen de kunst zuiveren van onnatuur en gemaaktheid. Van de dusgenoemd ontwikkelden verwacht ik weinig, tenzij dan van de weinigen, die het inderdaad zijn. Al mijn ervaringen van den jongsten tijd hebben mij tot de slotsom gebracht dat zij, die iets nieuws willen geven, steun moeten zoeken bij onzen middelstand en kleine burgerij, en niet bij de klasse, die de heer Emants vóór alles naar den schouwburg wil lokken. 't Is waar, van de eersten zal geen dwang uitgaan om dat nieuwe; zij nemen het slechte en oude vaak voor even goede munt aan; maar alleen omdat hun de oefening ontbreekt om hun indrukken tot nauwkeurig bewustzijn te brengen. De voornamen echter zijn, over 't geheel, voor het een noch het ander ontvankelijk; wat frisch, nieuw en machtig is wijzen zij af, omdat het hun »smaak” en hun vooroordeelen kwetst — en ik zie in den wensch van den heer Emants weinig meer dan eene utopie. Laten we niet kunstmatig die voornamen zoeken te lokken en te winnen; laten we — zou ik willen zeggen — geen onderscheid maken tusschen hetgeen we voor dit of dat publiek vertoonen. Maar tracht voor alles echte, ware, schoone en groote kunst te geven, kunst die tot het oor en het oog, die tot het gemoed, tot

de verbeelding spreekt; die de toeschouwers slaat met diepe impressies zoodat zij niet onverschillig naar huis terugkeeren en een schouwburggang tot meer dan een uitspanningstocht wordt. Niet om te leeren of te verbeteren moeten wij hen lokken, maar om hen te doen genieten — want wie dat heeft gedaan met heel zijn ziel, hij heeft geleerd en is beter geworden dan hij was.

Als de gelegenheid hiertoe gegeven werd, zou het aan toeschouwers niet ontbreken (wat hebben de halfvoldoende Shakespeare-voorstellingen in onzen Stadsschouwburg geen volk getrokken; hoe stroomt dit niet telkenmale toe, wanneer het rekenen kan op diepe emoties, van zuivere zoowel als van valsche kunst!) Willen de voornamen dan voor deze kunstuitingen nog onverschillig blijven — welnu *tant pis pour eux!* Dan zullen wij den vrede gaan sluiten zonder hen!

Hetzelfde vraagstuk is in de laatste tijden vooral in Duitschland druk besproken. Ofschoon daar veel meer dan bij ons aan »grootte kunst» gedaan wordt en het klassiek répertoire (w. o. de stukken van Shakespeare) zelfs in de kleinere steden wordt vertoond, is men er met de bestaande toestanden weinig tevreden. Voor een deel mag dit worden geweten aan den slechten invloed der erbarmelijke, flauwe Possen, die het publiek gewennen zich met het onnoozelste te vermaken. Dergelijk prulwerk, door de gewone kritiek met een vergoelijkend: »het schaadt niet en vermaakt» flauwhartig in bescherming genomen, is zeker niet geschikt om den schouwburg in het leven des volks de plaats te doen innemen, die hij moet beslaan; en de avonden, met de aanschouwing dier kluchten doorgebracht, zijn eerst recht verloren. Zij geven geen vermaak en geen kunst; en hoe meer dit kinder-repertoire het tooneel beheerscht, des te meer laten de voorstellingen na, de hoogere wijding aan de geesten en gemoederen te geven.

Verlangend naar iets beters — is men er toe gekomen hier en daar »volksschouwburgen» te stichten. Dit zijn bijzondere inrichtingen, in den bouw zoowel van de zaal als van het tooneel afwijkend van dien der gewone schouwburgen, en in den aard der vertooningen min of meer zich aansluitend bij de bekende Ammergau-Spiele. »Voor het volk door het volk» luidt de leus der oprichters. Daarom zijn de zalen, in den trant van den Wagner-schouwburg te Bayreuth ingericht en geslukt tot berging van een zeer talrijk publiek; is het tooneel met een vaststaanden bouw voorzien zonder afwisselende decors, tenzij — ten hoogste — met varieerende, geschilderde achterdoeken, op de wijze als men te München voor de Shakespeare-voorstellingen in zwang heeft gebracht, maar nu hier bovenal ter vernijding van onkosten aangewend. De stukken, tot heden toe opzettelijk geschreven, vertoonen een bepaald godsdienstig (of patriottisch karakter; zij worden uitgevoerd door diletanten, zoowel voor de hoofdpersonen als voor de koren, onder leiding evenwel van een bevoegd tooneelman. Door eene dergelijke deelneming van het publiek aan de uitvoering tracht men dit eerste onder den indruk te brengen, dat het een deel van zijn eigen ik en eigen leven voor zich vertoonen ziet, en aldus eene intiemer betrekking tusschen de toeschouwers en de vertolking te verkrijgen. En de medewerking der muziek moet ten slotte aan de vertoening die plechtige wijding geven, welke in de vroegere middeleeuwen van de uitvoering der mysteriespelen uitging.

Een dusdanig pogen verdient ongetwijfeld de aandacht. Al zien wij het artistiek verkeerde in het streven duidelijk genoeg: de opzettelijk geschreven »gelegenheidsstukken» zullen zoo licht slecht worden als o.a. het feestspel door Herrig voor de opening van het volkstheater in Worms genaakt; de vertoening door diletanten zal meest gebrekkig zijn, en het uitsluiten van decor ontneemt de vertoening de plastische schoonheid — dit alles mag ons niet beletten om deze voorkeur voor goede volkstheaters te prijzen en

als een teeken des tijds op te merken en te overwegen. Het is voor den beroepsacteur en directeur een bedenkelijk verschijnsel, wanneer anderen tot zulk een streven komen, het is eene waarschuwing voor beiden om te zorgen, dat hun schouwburg zijn invloed op het volk niet verliest. Ook onze directies zullen wél doen, wanneer zij dat bedenken en de behoefte aan eene hoogere kunst tegemoet komen vóór het volk zich van die behoefte bewust wordt. Bedrieg ik mij niet, dan verkeeren we ook bij ons in een tijdperk van overgang en begint de vroegere belangstelling in het tooneel te verdwijnen voor laauwheid en onverschilligheid. Een tijd lang heeft men zich tevreden gesteld met de verzorging van het uiterlijke der dingen: beschaving van spraak en manieren, verdrijving van onnatuur, verfraaiing van costuums en accessoires. Dit is een nuttige voorloopige arbeid geweest, maar men mag dáarna allermint blijven rusten. Het komt er nu op aan, het innerlijk, de kunst, te kweeken — de artisten van toewijding, het geheel van wijding te doordringen.

Het is niet louter mode-zaak, dat men de muziek en vooral de groote klassieke muziek, steeds hooger in eere gaat houden. De uitvoering van eene symfonie of een oratorium brengt den modernen toehoorder in eene stemming, die zijn voorouders in de kerk zochten. Naar Goethe's opmerking kan de kunst met de wetenschap den godsdienst vervangen; voor velen moet zij dit in onze dagen ook doen en het geheimzinnig verlangen der ziel naar een gewijde stemming van hooge heerlijkheid bevredigen.

De dramatische kunst behoeft daarom evenwel niet opzettelijk patriottisch of religieus te zijn. Zij zal dit door zich zelf wezen, als zij werkelijk hooge kunst geeft voor allen: de voornamen en het volk. L. S.

Kon. Ver. Het Nederl. Tooneel.

RICH. VOSS en zijne ALEXANDRA.

(Vertaling van W. G. Nieuwenkamp.)

De hedendaagsche Duitsche tooneelletterkunde telt in de wereldlitteratuur nog weinig mee. Al mogen enkele oppervlakkig ziende, denkende en schrijvende auteurs de vaardigheid getoond hebben om goedmoedige tooneel- en blijspelen te maken, die zelfs in het buitenland een groot tooneelsuccès beleefd hebben, de Duitschers zelf, die eenig artistiek onderscheidingsvermogen bezitten, zijn van deze uitkomst allermint de dupen. Zij weten en erkennen, dat hun dramatische letterkunde van onze dagen weinig beteekent. Vooral die, welke men in de schouwburgen leert kennen. Want in geen land ter wereld worden er zooveel stukken uitgegeven, maar niet gespeeld, als in Duitschland. Men heeft er dáar voor dat soort dan ook een bizonderen naam uitgedacht. »Buchdramen» is niet alleen een Duitsche term, 't zijn ook specifieke Duitsche dingen.

Deze »Buchdramen» zijn allereerst historische treurspelen in rijmlooze jamben, door leeraars en hoogleeraars geschreven, meest met het oog op den wedstrijd om den Schillerprijs. Stukken, opgevuld met echte, onvervalschte, banale rhetoriek, slechte nabootsing van den meester, die oneindig meer dan zijn grootere tijdgenoot Göthe de eigenaardige voorkeur van zijn volk uitgesproken, maar ook tevens gestijfd heeft. De invloed van Schiller op schrijvers en acteurs is even langdurig als verderfelijc geworden.

Dit laatste blijkt ten duidelijkste, zoodra we gaan letten op het andere gedeelte der Buchdramen, die Duitschland rijk is. Stukken, voortgekomen uit de groep auteurs, die

zich *das junge Deutschland* noemt. Want deze schrijvers hebben zich niet tevreden gesteld met het veroordeelen der gewone tooneelletterkunde. Zelfen zijn zij aan het werk gegaan en hebben een reeks van stukken voortgebracht, waarin zij merg en pit voor slappe brei zochten te geven; kracht en energie in opvatting, karakterteekening en uitdrukking nastreefden en vóór alles minder conventioneel zochten te zijn. Om dit doel te beter te kunnen bereiken, kozen ook zij liefst een historische stof en trachtten die zoo streng mogelijk te behandelen, terwijl zij tegelijk verband met vragen van den nieuweren tijd zochten. Maar noch de meest vruchtbare (en tegelijk ijdelste) van deze jongeren — waarvan er inmiddels reeds dicht bij de veertig komen — *Karl Bleibtreu*, met zijn historische drama's in proza: »Weltgericht" en »Weltuntergang"; zijn litterarische: »Byrons letzte Liebe," en »Seine Tochter", zijn sociaal: »Volk und Vaterland" — noch *Conrad Alberti* met zijn sociaal-historisch drama: *Brot*, noch *Detlev von Liliencron* met zijn drama's, treur- en tooneelspelen (»*Knut der Herr*," »*Der Teufel in Palermo*," »*die Merovingen*" »*Arbeit Adelt*"") noch *Wilhelm Walloth* (Gräfin Pusterla," treurspel) hebben tot nu toe, ondanks hun vaak zeer heftig beschuldigende voorredenen en brochures, zelfs maar één hunner stukken ten tooneele zien brengen. En alleen *Ernst von Wildenbruch*, die van verre en *Richard Voss* die meer van nabij tot deze groep van strijders in betrekking staat, hebben hun handteekening bij de theater-agenturen in eere weten te brengen. Hun stukken gelden op de markt als geldswaardig, gelijk die van Heyse, Lindau, Blumenthal, von Moser, Schönthan, Stahl en . . . Kadelburg.

Evenmin als van de jongere Fransche auteurs, die in het théâtre-libre een toevlucht zoeken, valt het gemakkelijk van deze Duitsche oppositie-groep algemeen geldende kenmerken aan te geven. Ten minste positieve. Wat hen meest vereenigt is hun afkeer van de banaliteiten der Lindau's en Moser's c. s. Daartegenover, ik zei het reeds, zoeken zij kernachtigheid, kracht en kleur. Maar de één door nauwgezetter navolging van de werkelijkheid, de ander door het gemoed en de verbeelding vrij te laten werken. Bij de eersten vooral is eene bijzondere voorkeur tot de Noorsche letterkunde merkbaar; zij bewonderen Ibsen en Björnson en trachten hen na te volgen, zoowel in hun streng-ethische opvattingen en wereldbeschouwing als in hun realistische kleinschildering en beknoptheid van zeggwijze. De andere helft der groep staat, meer of minder bewust, onder den invloed van Schiller: dezelfde kleurige schildering van personen en gebeurtenissen, dezelfde warmte van gevoelsuiting en bloemrijkheid van taal vinden wij ook in hun werken. Tegenover de banaliteit van anderen jagen zij naar effect, en hun »kracht" leidt vaak tot verkrachting van eenvoud en waarheid in karakterschildering, in de situaties, bovenal in de taal. Als hun personen hun gedachten gaan ontboezemen, draven zij hoog den Pindarus op; hun ros zweeft op de vleugelen der fantasie, beeld aan beeld dringt zich aan hen op, en zij halen zoo ruim en gemakkelijk adem, dat ze niet aan het eind hunner aaneengeschakelde, ineengewrongen, met adjectieven opgevulde zinnen kunnen geraken. Niet alleen bij *von Wildenbruch* vinden wij al die uiterlijke franje, die versieringen, zonder welke onze Helmers (en hoevelen vóór en na hem?) zich geen »dichtkunst" denken kon, ja die voor hem het wozen er van waren. Ook *Alberti*, wiens karakterontleding wat dieper gaat, en wiens teekening krachtiger is, toont zich een groot zondaar. Als Thomas Münzer (*Brot*) met zijn adellijke geliefde spreekt, kan hij zijn zielsverrukking niet meester worden voor hij aldus zich heeft uitgelaten:

»Wie berauscheid der üppige Duft der Frühlingnacht hereinströmt? Ist 's nicht, als läge ein Wonnenebel über der ganzen Natur? Tönt der Linden Flüstern dir nicht wie ein seliges Hochzeitslied entgegen, und fahren auf des Mondes weichen Strahlen nicht Geister des heimlichen Glücks

zur Erde nieder! — Gerlind — *Wie dort die silberne Wolke festgesogen am Haupt des Hirsalgebirges hängt, so lass mich unblütlich fest an deinen Lippen hängen, und der Ewigkeit entgegenträumen.*" En Gerlind toont zich deze Swaanenburgsche beeldspraak niet gansch onwaardig, wanneer zij hem, om wat reden doet er niet toe, even later toevoegt: »So wäirst du eine Flamme, die fern am Himmelsrand über eine Sumpfe tanzt, oder ein brennend Stück von einer fernen Welt, das fallend durch den Aether saust und meint, die Welt in Gluth zu setzen, indess es die Erde berührend kläglich verlischt" — Men ziet, banaal gewoon in hun uitdrukkingswijze zijn deze 16e eeuwse gelieven niet en de schrijver heeft voor het zeggen dezer zinnen op langademerige vertolkers uit de Meininger school moeten kunnen rekenen. Toch is hiermee de adem van Gerlind niet uitgeput. Straks zal zij, als haar vader haar beletten wil Münzer te volgen, eerst recht losbarsten:

»Nun denn — hier, nehmt mich, bindet mich! Führt mich in's Verliess! Aus der Tiefe meines dunkeln Gefängnisses, hungernd und düsternd, will ich hinauf zum Himmel schreien, dass es die Musik der Engel übertönen soll: so liebt ein Vater seine Tochter! Bergt mich klafertief unter der Erde, wälzt Berge über mich, die einen Sintfluth nicht bewegen kann, legt dreifach Erz um die Riegel meiner Thür, das kein Blitz vom Himmel stark genug ist, sie zu schmelzen — er (d. i. Münzer) wird doch die Felsen und klammern sprengen! Er dringt zu mir, und findet mich, und führt mich mit sich fort, auf den Platz, der seiner würdig ist, und von dem ihr ihn niemals zurückhalten werdet." En zoo nog een zin verder!

Deze uitbarstingen in eene andere taal over te brengen is gladweg onmogelijk. Zij zijn nog alleen denkbaar als voortgebracht door een volk, dat »maathouden" en »natuurlijk blijven" wellicht met alle militaire dressuur nooit leeren zal en in de kunst meest pleegt alles te overdrijven, aan te zetten, aan te dikken. Maar ze teekenen bovendien de verjongende litteratuuurbeweging, die ze het leven schonk, als machteloos in het wezenlijk artistieke, omdat ze valsche woordenpraal voor echte gevoelsuitdrukking geeft. Door deze beweging is ook Richard Voss voortgestuwd. Lees zijn *Weh den Besiegten* en ge zult erkennen, dat hij niet voor Conradi behoeft onder te doen in overdrijving van taal en beeldspraak. Alles is bij hem uiterlijke versiering; op sterk effect berekende kleurmengeling. Zijn stukken rammelen als de oleografieën in de kamers der kleine burgerij. Wat hij ziet is het oppervlak der dingen; en het uiterlijk zijn der menschen. Hun echt innerlijk leven blijft hem overborgen onder het schreeuwend bloembed zijner rhetorica; van de uiting van hun gemoedsaandoening hoort hij niet den klagenden of blijruischenden golfslag, maar hij ziet alleen het schuim dat overblijft. Dit ook geeft hij weer. Ongenschijnlijk lijken de door hem ons voorgestelde wezens op menschen; wat zij doen schijnt het noodzakelijk gevolg van hun karakter en de omstandigheden; wat hun overkomt een onvermijdelijke beschikking van het lot. Maar blaas weg het schuim, wasch af de kleuren en wat vindt ge? — mummies, poppen, die hij aan touwtjes trekt; en in wier overspannen doen en zeggen ge den man herkent, die op dit oogenblik, ongelukkig zeker, in een »Heilanstalt" ter kalmeering van zijn zenuwgestel vertoeven moet. En eerst toen hij onder den invloed der Noren geraakt is, heeft hij zichzelf den dwang opgelegd om nauwkeuriger te zien en nauwgezetter weer te geven. Zijn *Eva*, hoewel hier en daar al te duidelijk een nabootsel van *Een Faillissement* en *Nora*, hoewel oppervlakkig in de studie der twee hoofdpersonen, is helder water bij het troebele vocht zijner vroegere stukken.

Alexandra, het drama 't welk thans door de Kon. Ver. vertoond wordt, is het zonderling voortbrengsel eener fantaisie die de dingen opvangt en teruggeeft als een gebogen spiegelglas. Alles is verwrongen, scheef van verhouding en onduidelijk. *Alexandra*, de hoofdpersoon, is het kind van een

paardrijdersfamilie, waarin de zedelijkheid zoo weinig vasten voet heeft gewonnen, dat haar vader er van door gaat en haar moeder met lage bedoelingen op de schoonheid harer dochter speculeert. Niettemin is dit meisje op 16-jarigen leeftijd nog zoo onschuldig, dat zij het argeloos slachtoffer wordt van een 23-jarig baron. Zij hebben eigenlijk elkander lief, naar het schijnt. Maar de vrees voor zijn moeder, eene vrouw van strenge beginselen, brengt hem er toe, haar geld tot lossing te doen aanbieden. Zij weigert en vertrekt. In ellende rondzwerfend, schenkt zij het leven aan een kind. Maar als zij zich indenkt in de treurige toekomst, die de kleine wacht, ontstaat bij haar de wensch, het kind liever te dooden. Nog éer zij dit met bewustzijn doen kan, geschiedt het door een noodlottig toeval. Zij valt in zwijm, het kind van haar schoot, zij er bovenop. Zoo wordt ze gevonden en beschuldigd van kindermoord. Omdat zij inderdaad vroeger den wil heeft gehad om het te dooden, bekent zij zich schuldig en wordt, trots de welsprekendheid van haar verdediger, tot 7 jaar gevangenisstraf veroordeeld. Deze, door haar schoonheid gevangen, zorgt gedurende dien tijd voor haar opvoeding, er op rekenend dat zij hem later zal willen huwen. Doch zij heeft andere plannen. Zij wil zich wreken op haar vroegeren verleider, door met hem te huwen en hem eerst daarna er mee bekend te maken dat ze onder haar echten naam, -- dien hij niet kent -- eene gevangene is geweest. Dit zonderling wraakplan, niet duidelijk het kind van Alexandra's karakter, brengt zij ook ten uitvoer. De baron heeft berouw en haar nog in stilte lief; als zij hem voor het eerst na 7 jaar spreekt, weet ze, zonder hem rekenschap te geven van 't geen zij al dien tijd was en deed, hem te bewegen haar voor zijn moeder te brengen. De oude barones, vrouw van een streng rechter, is zelf zeer streng; de bekentenis van haar zoon grieft haar smartelijk, maar zij wil rechtvaardig zijn tegenover Alexandra en begroet haar ten slotte, eveneens zonder afdoende inlichtingen in te winnen, als haar aanstaande schoondochter.

Gelukkig is nu echter alleen de jonge man; de oude barones wenscht Alexandra in stilte naar de maan en deze zelf raakt geheel van streek. Levend naast die eerwaardige oude dame komt zij onder den invloed der deugd; ook schijnt haar eigen iefde voor den verleider weer op te vlammen en haar verteederd gemoed huivert terug voor de beoogde wraak. Zij weet niet hoe zich te houden -- wat veel menschen met zulk een karakter daar-je-geen-houvast-aan-hebt overkomt. Ze wil maar liever weg en zich verdrinken. Doch de oude barones, gewaarschuwd, wil haar niet laten gaan. Zij vreest onbillijk en hard te zijn geweest en zoekt nu alles goed te maken door zelf de hand van Alexandra in die van den baron te leggen. Terwijl op den achtergrond de lichtjes van den kerstboom heilig flikkeren, knielen de twee verloofden, voor het souffleurshokje, plechtig op den grond en ontvangen den moederzegen.

En wat nu? -- Midden in haar geluk ('t blijkt nu opeens dat ze toch gelukkig is) krijgt Alexandra nog op dien eigen Kerstavond bezoek van haar verdediger. Deze beveelt haar aan, haar verloofde alles te zeggen, doch komt haar meteen iets vertellen van een revisie van haar proces, waarbij zij ditmaal onschuldig is verklaard (gelukkig dat zij niet ter dood veroordeeld was!) Alexandra, blijkbaar en begrijpelijkerwijze nu een beetje met de moraal van haar positie in de war, besluit liever niets te zeggen. Maar zij heeft gerekend buiten den »verrader» van het stuk -- een houtvester, die haar van jongsaf liefheeft en nu, meester van haar geheim, dat wil gebruiken om de verbintenis met den baron onmogelijk te maken. Dit lukt hem: Als de barones hoort, dat Alexandra haar kind heeft willen dooden, wijst zij, den wil voor de daad nemend, haar het gat van de deur. Alexandra wil evenwel nog eerst hooren wat haar verloofde zegt en vertelt hem haar toestand als dien van eene andere.

Haar berekening faalt evenwel. De baron, die eerst egoïst genoeg was om haar met zijn kind aan haar lot over te laten, verklaart nu ook, dat men zulk eene vrouw, die haar kind wilde dooden, niet huwt. Dit antwoord is voor Alexandra, wier vroegere hartstochtelijkheid heelenal door opiumgebruik verdwenen schijnt, voldoende. Zij wrijft hem niet onder den neus, dat hij toch, minst genomen, even schuldig is -- zij onderwerpt zich, gaat naar haar kamer, neemt daar een dosis opium in, komt terug op het toneel in de voor zelfmoordenaressen gebruikelijke witte japon, legt zich neer op de canapé, heeft visioenen, hoort den kerstzang van een kinderkoor, richt zich op, ziet zich den hemel openen, valt dan klakkeloos neer op den grond -- en haar verloofde, die niets van hetgeen er gebeurt, hoe doorzichtig ook, schijnt te begrijpen, op haar -- Gordijn!

Aldus dit zonderling samenstel van gebeurtenissen en effecten zonder levende menschen -- alleen éen type (de oude barones) -- maar schablonen-figuren, die, in het oorspronkelijke, zeer rhetorisch en in de vertaling of bewerking nog niet geheel natuurlijk praten. Er zijn in het stuk enkele momenten en tooneelen, waarin Alexandra ons waar lijkt; maar dit dankt zij dan nog meer aan Mevr. Frenkel dan aan den auteur. Onze kunstenaar heeft de rol gespeeld zooals die is: met vele oogenblikken waarin haar spel en dictie echt waren; met andere, waarin zij (althans den eersten avond) de kleis gebruikte. Het geheel is door haar spel in waarde gestegen; een geheel is de figuur echter niet kunnen worden. Erg mooi was het spreken over haar kind in de eerste akte; mooi haar houding tegenover de barones, onderdanig toch zelfbewust; mooi van klank (hoewel vreeselijk slecht van rythmus) het zeggen van 't vers (3e akte) en wonderlijk mooi het sterfen, met dien technisch zoo voortreffelijken val. Onduidelijk daarentegen in de derde akte de teekening van Alexandra's gemoedstoestand; hier vooral sprak de kleis erg mee. Mevrouw de Vries heeft een mooi, waardig type van de barones gemaakt; heel gelukkig was de uitdrukking van haar trots en vreugde over haar zoon (2e bedr.) Daar de heer de Jong zijn rol onverwachts heeft opgenomen, wil ik hem er geen verwijt van maken, dat hij zoo dikwijls uit den toon raakte -- hij was echter meer rolvast dan de dames, die nog al flodderden met den tekst. Maar waarom staat hij zoo dikwijls met de handen gevouwen tegen de borst?

Van de bijpersonen had ik den heer v. Schoonhoven, hoewel de advocaat vaag geteekend is, graag wat natuurlijker hooren spreken; de heer v. Zuylen had echter zijn rol niet zoo heelemaal in oudbakken stijl hoeven te spelen. Zijn overijver naderde nu de grens van het belachelijke. De heer Verenet had een goed type van een dokter gemaakt, die in 't derde bedrijf even opkomt. Maar hij had wel kunnen zorgen, die paar woorden prompt te kennen.

De tooneelinrichting van 't tweede bedrijf was zeer geslaagd; die met den kerstboom rammelde wat; de gansche voorstelling leed onder de naweeën der influenza.

L. S.

Clif de Maasstad.

Bij gebrek aan brood eet men korstjes van pasteien en wegens ongesteldheid van enkele spelers is in den grooten schouwburg *Het laatste woord* nog niet gesproken, maar doet de directie enkele goede bekenden weer eens opvoeren.

Is de aanleiding te betreuren, het heeft zijn goede zijden, het publiek de kennismaking te doen hernieuwen met stukken, welke door de innerlijke waarde of wel door de goede bezetting reprises verdienden, maar gewoonlijk na vier of vijf opvoeringen onmeedoogend in den doofspot worden gedaan. Heeft bijna elk theater in het buitenland zijn répertoire-stukken, welke ieder seizoen eenige malen met succès worden gespeeld, in ons landje hebben slechts zeer weinige tooneelwerken zich een blijvende plaats weten te veroveren. Naar onze bescheiden meening zouden de directies wel iets meer kunnen doen om den smaak van het publiek te leiden, de grootste schuld schuilt o. i. echter bij de toeschouwers, die steeds iets nieuws verlangen, zelfs al hebben zij het zoogenaamde oude nooit gezien, terwijl velen nog niet kunnen beseffen, dat verschillende stukken belangrijk genoeg zijn om verscheidene malen gezien te worden.

De kunst is in de eerste plaats toch niet mode-artikel?

Dokter Klaus, die naam boezemt vertrouwen in en Vrijdag was de schouwburg redelijk goed bezet, vooral wanneer men in aanmerking neemt, dat een groot deel der bevolking lijdt of denkt te lijden aan een ziekte, zooals er, volgens Lubowski, ieder jaar vijf à tien worden uitgevonden. Lachen is gezond en de patiënten van den Heer D. Haspels zijn er stellig beter aan toe dan zij, die met griep of zoogenaamde influenza geplaagd, den werkelijken dokter consulteeren. Het blijspel is onderhoudend, wellicht een beetje sentimenteel, een beetje Duitsch, maar niemand zal zich den avond beklagen, dien hij in deze gemoedelijke omgeving heeft doorgebracht.

Wij woonden de voorstelling bij, benieuwd hoe Mej. Marie Faassen de Emma zou spelen; beginnen wij daarom met haar: Zij heeft onze verwachting overtroffen en aardig is het te zien, hoe deze jonge dame, eerst zoo kort op de planken, zich daar reeds thuis gaat gevoelen en zich door het publiek weet te laten terug roepen. Wij wenschen tegenover Mej. Faassen het onlangs door ons aangewezen standpunt te blijven innemen, hetgeen ons evenwel niet belet te verklaren, dat wij haar pogingen en vorderingen met belanstelling en genoeg gadeslaan. Moeder Natuur schonk haar een gunstig voorkomen (de wenkbrauwen niet te zwaar aangelegd!) een duidelijke stem, de noodige intelligentie en een goede dosis vrijmoedigheid; daarmee toegerust kan zij den strijd aanvaarden en het waarschijnlijk een flink eind brengen, wanneer zij ijverig werkt en op den steun mag rekenen der oudere leden van het gezelschap.

Welwillende hulp van de meesters en ernstige toewijding dunken ons toch de onmisbare factoren voor de vorming van alle aankomende artisten, hoeveel te meer dan voor haar die, voor zoover wij weten, zonder enige voorbereiding het tooneel betrad. Wij herhalen, dat wij haar spel nog niet aan kritiek willen onderwerpen; bedriegen evenwel de voortekenen niet, dan zal deze later in vele opzichten gunstig kunnen luiden.

Voor den Heer D. Haspels als Dokter Klaus hebben wij niets dan lof; deze rol behoort tot de talrijke creaties van dezen kunstenaar, waarmee hij zich geheel weet te vereenzelvigen; de Heer Haspels verdwijnt voor ons oog, wij zien slechts den gemoedelijken, opofferenden, nu en dan schijnbaar barschen menschenvriend, zóó sterk, dat wij ons deze partij door geen ander gespeeld kunnen denken, want immers: D. Haspels is Dokter Klaus.

Hetzelfde geldt in vele opzichten ook voor den Heer Rosier Faassen (Griesinger), vooral diens opgewondenheid over zijn kleinzoon, de adellijke spruit, is kostelijk.

Als Lubowski verrijkt de heer De Vries op loflijke wijze de klip der overdrijving; misschien gaat zijn soberheid zelfs te ver en zou iets meer kracht niet schaden.

Mej. Vink (Julie), Mevr. Burlage (Mevrouw Klaus) en de Heeren Chrispijn (Max van Gronden) en van Eijdsen (Paul) brachten door hun opgewekt spel het hunne bij om het blijspel goed van stapel te laten loopen.

Voor Pleizier op reis! van Oscar Blumenthal prijkt met den naam van blijspel, maar is een klucht en wel een van de luchtigste soort. Heinzelman heeft vrouw en dochter naar een badplaats gezonden en hoopt als onbestorven weduwnaar een recht genoeglijk leventje te leiden. Aan het station krijgt Clementine echter reeds berouw over de scheiding; zij snelt naar huis terug en tegen wil en dank moet manlief mede op reis. Het tweede bedrijf doet ons kennis maken met Theodoor, door den schrijver voor de dochter van Heinzelman bestemd, en met Erich von Klingg, lijdende aan zenuwen, die op dokter's raad zal trachten zich aan een badplaats te vervelen. Het vijfde vertrekt zamen; dit grootendeels overbodig voorspel is wat mat en zou bij inkrumping tot één bedrijf gewonnen hebben. Aan de badplaats begint het Jan Klaassen-spel eerst goed. Heinzelman ontdekt er een actrice, hem van vroeger niet onbekend, en draagt zijn aanstaanden schoonzoon op deze te doen vertrekken. Dit gelukt Theodoor, maar bijna ten koste van zijn beminde, die vreest dat hij zelf de actrice het hof maakt. Nog ontmoeten wij den senior van de badplaats, die zich korthedshalve generaal laat noemen en overal het hoogste woord heeft. Heinzelman krijgt ruzie met dien pedant en brengt aan het licht dat hij generaal-agent is van de Maagdenburger brandwaarborgmaatschappij en nooit soldaat geweest. Om zich te wreken weet de pseudo-generaal Heinzelman te doen arresteeren als nihilist, daarbij geholpen door valsche dépêches van zijn vijand over boringen en dynamiet, welke Theodoor aan zijn vader zendt, die vermoedt dat het zoontje ijverig bezig is een tunnel te maken, en ook door voorgewende bekendheid van Heinzelman met de Russische club, gebruikt als middel om de actrice te laten afreizen. Weldra wordt de onschuld van Heinzelman beezen en tot zijn straf sluit het dienstmeisje den generaal op in de inhalatiekamer, veertig graden Celsius! De man komt er uit, rood als een gekookte kreeft! Verder treffen wij nog aan een jonge dame, die zich Mevrouw laat noemen, daardoor den schuchteren von Klingg op de vlucht jaagt en bijna in haar eigen netten gevangen wordt. Dat ook deze twee vereenigd worden, behoeven wij wel niet te vermelden. Voeg daar nog eenige verwarringen bij, schud alles goed door en ge hebt een vrij juist beeld van Blumenthal's pennevrucht. Laten wij evenwel niet te streng zijn; *bon enfant* als het gewoonlijk is, wanneer flauwe grappen worden opgedischt, heeft het publiek hartelijk gelachen en kwaad doet het stuk geen zier.

Het gezelschap van den Heer Alex. Faassen voert de klucht goed op, al missen wij noode het drukke, levendige spel van den Heer van Nieuwland, waarmee hij de toeschouwers zoo spoedig in een opgewekte stemming weet te brengen. Deze toch moet zich, als zenuwlijder steeds verveling zoekende en als schuchter minnaar, bedaard houden en tot zijn eer zij gezegd, dat hij kalm blijft. Hij heeft ons zeer vermaakt, in het bijzonder noemen wij het tooneel met den ouden von Werben in het laatste bedrijf. De Heer Alex. Faassen was als steeds goed in zijn rol en de Heer Wage-mans, die aan miltziekte leed en met onvermoeiden ijver een lotgenoot zocht, ten einde de kuur gratis te kunnen doen, had eveneens succès.

De Heer van den Heuvel, die over zijn spel nogal tevreden schijnt, heeft een onbuigzaam orgaan en het zal hem heel wat moeite kosten de centonigheid te leeren vermijden. De kunst van zeggen verstaat hij echter wel en hij toont te begrijpen wat hij zegt; dit bleek onlangs in *Jean Calas*, toen hij de lange tirades niet opsneed, zooals dikwijls in draken wordt gedaan, maar de woorden uitsprak en trachtte te accentueeren. Mag de Tooneelschool zich daarvan gedeeltelijk de eer toerekenen? Wij raden den Heer van den Heuvel aan in de eerste plaats op zijn stem te letten, te trachten de fouten te herstellen, het goede nog beter te maken.

Als dienstmeisje verdient Mej. van der Lugt loflijke ver-

melding; in zulke rolletjes is deze zeer goed op haar plaats. Allen deden trouwens hun best en de toejuichingen bewezen, dat de toeschouwers *met plezier* in den schouwburg waren.

13 Januari 1890.

JEAN VALJEAN.

INGEZONDEN.

Mijnheer de Redacteur.

Men heeft Ibsen eens den Noordschen Shakspeare genoemd. Deze vergelijking gaat mank; zooals, naar men zegt, iedere vergelijking. Toch zijn er punten van overeenkomst. Hier is er bijvoorbeeld een: Evenals men nu van Shakspeare-geleerden, Shakspeare-literatuur, Shakspeare-Vereenigingen spreekt, zoo zullen er over zooveel jaren mannen zijn, die hun leven aan Ibsen wijden, bibliotheken, die alleen Ibsen-litteratuur bevatten, en Vereenigingen, die alleen Ibsen lezen.

De Heer Vriesendorp is zijn tijd vooruit. Als Ibsen dood zal zijn, dan zal een stroom van meeningen, opvattingen en commentaren losbreken. Nu hij leeft, behoeft dat nog niet. Waarom vraagt men hem niet, wat hij bedoelt, als het onduidelijk is? Indien de Heer V. dit had gedaan, ik vrees dat hij met zichzelf verlegen zou geworden zijn. Want ik heb den indruk dat zijn opvatting van Nora eene echte toekomst-opvatting is: scherpzinnig, maar niet waar.

En 't is geen wonder dat een Ibsen-beoefenaar welcens de kluts kwijt raakt. De geestesrichting van den Noor staat ook zoo kras tegenover die van de meeste kunstenaars uit onze dagen; zijn ideaal is ook zoo totaal anders dan het hunne, dat het somnigen eenvoudig ongeloofelijk voorkomt.

De geesten zitten tegenwoordig vol van realisme en naturalisme. Ik kan mij menschen voorstellen, die niets lusten wat niet realistisch of naturalistisch is.

Realisme en naturalisme zijn voor dezulken maat en gewicht geworden, waarmee ze van kunstproducten grootheid en waarde bepalen. En gevoelen ze, dat iets *goed* is, zonder realistisch of naturalistisch te zijn, dan zeggen ze dat . . . het naturalistisch is.

Of het bij den Heer Vriesendorp nu zoo is toegegaan, de hemel beware me om zoo iets te beweren, maar ik moet toch zeggen, dat ik mij geen andere oorzaak van zijne opvatting kan voorstellen.

Ibsen is een drommer met een buitengemeen gevoel voor zedelijkheid. De realiteit trekt hem niet aan, walgt hem meestal. En omdat hij in de realiteit geen menschen, geen daden ziet, die hij goed vindt, daarom schept hij ze, daarom schildert hij zulke in zijn droomen, in zijn drama's. In die droomen komen stukken werkelijkheid voor, natuurlijk, het zijn immers droomen. En dat die werkelijkheid menigeen van de wijs brengt, die naar de drijfveer van Ibsen's werken zoekt, is evenzeer begrijpelijk.

Hij heeft geestverwanten, in het Noorden, die ook drama's gedroomd hebben. Want een meisje als Svava, dat een knappen man *congé* geeft om zijn amouretten, nog meer, die onnoozel genoeg is om te verwachten, dat haar aanstaande even rein het huwelijk inga als zij, is dat geen droom?

Een vrouw als Mevr. Worm die haar man, na jarenlange gevangenisstraf naar huis teruggekeerd, rechtsomkeert laat maken na een welsprekende vermaning, om zich eerst moreel te reinigen, is dat geen droom? En de meester

heeft stouter gedroomd. Een man, die met ideale vorderingen rond loopt, die in den heiligsten ernst zijn vriend een plezier meent te doen als hij hem zijn huiselijk genoegen verstoort, is dat geen droom?

En dan zijn zuster, Lona Hessels, die haar diepstbeminde man van zijn groot maatschappelijk aanzien berooft, en vraagt of zij grooter bewijs van liefde geven kan, is dat geen droom? En dan, Consul Bernick, die den zedelijken moed heeft om bij eene serenade, welke hem als »steunpilaar der maatschappij" gebracht wordt, aan het volk zijn misdadig verleden bloot te leggen, is dat geen droom? En dan, Rosmer en Rebekka, die twee physick gezonde menschen, die zich tot den dood veroordeelen voor een zedelijk vergrijp, is dat geen droom? En een vrouw te zien, die haar kinderen verlaat, om aan haar zedelijke vorming te gaan werken, is dat geen droom?

De sublieme uitdrukking van zijne bedoelingen verklaart m. i. den machtigen indruk van Ibsen op zijne lezers, niet zijn realisme. In de gewichtigste momenten van hun leven maken zijn figuren den sterken indruk op mij van hevig geziene droombeelden.

Zullen nu de velerlei bijzonderheden, waarmee de Heer Vriesendorp zijn opvatting motiveert, onder dit licht gezien, onverklaarbaar schijnen? — ik geloof het niet.

Ten slotte nog dit. Mijne karakteristiek is niet volledig, toch omvat zij verscheidene stukken. De Heer V. evenwel heeft Ibsen naturalistisch schrijver genoemd met één drama tot bewijs. Dit alleen reeds maakt, dunkt mij, zijne opvatting verdacht.

D.

Nieuwe Uitgaven.

- Keben (G.) *Das Quartett*. Lustspiel . . . . . f 1.30.
 Martersteig (M.) *die Protokolle des Mannheimer Nationaltheaters unter Dalberg aus den Jahren 1781—1789* f 6.50.
 Parthenau (M.) *Vater Gleim und die Grazien*. Lustspiel f 0.30.
 — — — *die Taube von Helias*. Lustspiel . . . f 0.40.
 — — — *die Tochter des Millionärs*. Lustspiel f 0.65.
 Friedmann (Dr. F.) *Verbrechen und Krankheit im Roman und auf der Bühne* . . . . . f 0.65.
 Drack (M.) *le Théâtre de la foire. — La Comédie Italienne et l'Opéra Comique. Série I 1658—1720* . . . . . f 1.60.
 Löwenberg (J.) *Vor dem Feind*. Trauerspiel f 1. geb. f 1.60.
 Wolff (E.) *Herzog Ernst*. Trauerspiel . . . . . f 1.30.
 — — — *der Hochmeister*. Trauerspiel . . . . . f 1.30.
 Stagman (Dr. J. G.) *Die Englische Bühne zur Zeit der Königin Elizabeth* . . . . . f 0.55.
 Land (H.) *Amor Tyrannus*. Drama . . . . . f 0.65.
 Zozmann (R.) *Die Salier*. Histor. Drama in 5 Aufzügen f 1.30.
 Hauptmann (G.) *Vor Sonnenaufgang*. Soziales. Drama f 1.—
 Höfner (C. R. von), *Der Anfang vom Ende*. Drama f 1.30.
 Bulthaupt (H.), *Dramaturgie des Schauspiels*. Band III.
 Grillparzer, Hebbel, Ludwig, Gutzkow, Laube. f 3.25
 geb. . . . . f 3.90.
 — — — *Der verlorene Sohn*. Schauspiel f 1.30, geb. f 1.95
 — — — — *Eene neue Welt*. Drama. 2e Aufl. f 1.30,
 geb. . . . . f 1.95.

- Bulthaupt (H.) *Gerold Wendek*. Trauerspiel . . . Idem. *f* 1.30.
 geb. . . . . *f* 1.05.
 Minor (J.), *Schiller und seine Werke*. Ier Band . . . *f* 5.20.
 Becque (H.) *Théâtre complet 2 vl.* . . . . . *f* 3.85.
 Sommer (J.), *Villa Goldlock*. Schwank . . . . . *f* 1.30.
 Trautmann (P. F.), *Ein Feind der Mode*. Posse . . . *f* 1.30.
 Weimar (A.), *Vittoria Accoramboni*. Tragödie *f* 1.30, geb. 1.05.
Bühnen-Almanach (Deutscher), 5er Jahrgang. Hrsg. von
 Th. Entsch . . . . . *f* 4.25.
 Schneiders (J.), *Chlodwig, der Frankenkönig*. Tragödie *f* 0.65.
 Abel (C.), *Die neue Generation*. Dramatisches Zeitbild *f* 1.—.
 Frey (E. F.), *Volksbühne oder Theater?* . . . . . *f* 0.35.
 Scenicus (F.), *Wiener Bühnen-Unwesen*, Offener Brief *f* 0.30.
 Neuhaus (R.), *Mary Morton*, Ein Trauerspiel . . . *f* 1.—.
 Coppée (F.), *le Pater*, Drame en 1 acte en vers . . *f* 0.55.

Hagekomen:

OFFICIËELE MEDEDEELING.

In Harlingen heeft zich eene Afdeeling van het Nederlandsch Tooneelverbond gevestigd.

Zij telt reeds 26 leden.

Het voorloopig bestuur (commissie van voorbereiding) bestaat uit de heeren Jhr. H. M. SPEELMAN, H. VAN SLOOTEN en Mr. A. H. VAN KLEFFENS.

ADVERTENTIËN.

W. N. MULDER,

COSTUMIER.

Costumes Historiques, de Style & de Fantaisie

Gardes robes etc

10, REMBRANDTPLEIN 10,

AMSTERDAM.

Bij A. RÖSSING alhier is verschenen en bij iederen Boekverkooper verkrijgbaar:

DE OPLEIDING ONZER TOONEELSPELERS

opmerkingen naar aanleiding der hervormingsplannen

VOOR DE TOONEELSCHOOL

DOOR

L. SIMONS Mz.

Prijs *f* —.50.

NEELMEIJER'S Kabinet Inkt

is preferent boven alle andere Inktsoorten,
 hij is bij alle soliede Boekhandelaren verkrijgbaar.

Nederlandse Kabinet Inktfabriek

NEELMEIJER & Co.

APELDOORN.

Wereldtentoonstelling Parijs 1889 — Zilveren Médaille!

Verschijnt des Zaterdagz om de 14 dagen bij Ch. A. van Zeggelen (M. A. P. van Santen) te Amsterdam.

Leden van het Tooneelverbond ontvangen dit Tijdschrift gratis.

Voor niet-leden bedraagt de prijs, per jaargang van tenminste 16 afleveringen, f 4,—. Franco per post f 4.25.

Brieven en stukken, de Red. betreffende, adresseere men aan den Redacteur, KEIZERSGRACHT 547. Opmerkingen betreffende de verzending en opgaven van abonnementen en advertenties in te zenden aan den Drukker-Uitgever, ACHTERBURGWAL 84.

N°. 8.

4 FEBRUARI 1890.

XIXe JAARGANG.

INHOUD:

Officieele Berichten. — J. V. De Kunst van den Tooneelspeler, naar Coquelin Aisé, I. — D. H. Joosten, Vermaken. — L. S. Het Tooneel in de Hoofdstad. — Ingezonden. — Nieuwe Uitgaven.

OFFICIEELE MEDEDEELING.

Het hoofdbestuur verheugt zich te kunnen mededeelen dat het Applicatie-tooneel van de tooneelschool, waarvan in vorige nummers van dit orgaan sprake was, thans is tot stand gekomen.

»De Raad van Beheer der Koninklijke vereeniging het Nederlandsch Tooneel» heeft tot de oprichting er van een krachtigen stoot gegeven, niet alleen door de medewerking der jongere Artisten van haar gezelschap toe te zeggen — meest allen oud-leerlingen der school — maar ook door het welwillend in gebruik afstaan van zijn tooneel voor repetities en uitvoeringen.

De leiding van het Applicatie-tooneel is opgedragen aan den directeur der Tooneelschool, die voor alle uitvoeringen verantwoordelijk is, maar ter zijde wordt gestaan door twee leden van de Commissie van beheer en toezicht over de school, terwijl mede de directeur-gérant en de regisseur der koninklijke vereeniging het Nederlandsch Tooneel hunne medewerking hebben beloofd.

Voor de eerste voorstelling werd de volgende uitnodiging aan alle leden van het verbond verzonden:

M.

Het hoofdbestuur van het NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND heeft de eer alle leden van dat verbond — met ééne dame — uit te noodigen de eerste voorstelling van het **Applicatie-tooneel** in Amsterdam bij te wonen.

Het applicatie-tooneel is door het Ned. Tooneelverbond opgericht in overleg met en onder medewerking van de

Koninklijke vereeniging „HET NEDERLANDSCH TOONEEL” en bedoelt: praktische opleiding van leerlingen der hoogste klassen van de TOONEELSCHOOL en gelegenheid voor de jongere kunstenaars van het NEDERLANDSCH-TOONEEL-GEZELSCHAP om in rollen op te treden buiten het kader der gewone voorstellingen.

De eerste voorstelling wordt — als proeve — uitsluitend en kosteloos voor leden van het Nederlandsch Tooneelverbond toegankelijk gesteld. Het Afdeelings-diploma geldt als bewijs van toegang. Het Hoofdbestuur hoopt en vertrouwt, dat de sympathie van de leden der jonge stichting zal verzekerd zijn.

De voorstelling wordt gegeven in den *Stads-Schouwburg* op **Zondag 9 Februari e. k.** des namiddags te 2 uur.

Ten gehoorde worden gebracht:

„**ZIJ WIL NIET TROUWEN**”, dramatische schets (lever de rideau) uit het Noorsch van OTTO M. MOLLER, door W. G. NIEUWENKAMP.

Tooneel 1 tot en met 6 van bedrijf III van MARCELLUS EMANTS' drama „**ADOLF VAN GELRE**”.

Derde tooneel van het vijfde bedrijf van SHAKESPERE's teurspel „**CORIOLANUS**” in de vertaling van Prof. BURGERSDIJK.

„**DE BEDROGEN VADER**”, tusschenspel van **Lope de Vega**, naar de hoogduitsche vertaling uit het Spaansch door S. J. BOUBERG WILSON.

HET HOOFDBESTUUR VAN HET NED. TOONEELVERBOND:

A. G. VAN HAMEL,

Voorzitter.

D. H. JOOSTEN,

Secretaris.

De Kunst van den Tooneelspeler.

NAAR COQUELIN AINÉ.

In een Fransch tijdschrift lazen wij onlangs met bijzonder groot genoegen een opstel van den beroemden kunstenaar onder bovenstaanden titel. Het stuk behelst zooveel waarheden, zooveel juiste opmerkingen en behartigenswaardige wenken, dat wij den inhoud in ruimer kring bekend zouden wenschen. De lessen van dezen meester in de kunst schijnen ons toe de volle aandacht te verdienen zoowel van den tooneelspeler als van den tooneelvriend, al zal men waarschijnlijk niet alle stellingen willen onderschrijven. Wij konden de verzoeking dan ook niet weerstaan er een uittreksel van te geven en vertrouwen dat onze arbeid niet nutteloos is geweest. Tot een letterlijke vertaling leent het opstel zich minder, omdat dikwijls zaken behandeld worden, voor ons Nederlanders van minder belang. En thans het woord aan Coquelin ainé!

R. Febr. '90.

J. V.

Ongeveer zes jaren geleden heb ik een brochure in het licht gegeven *De Kunst en de Tooneelspeler*, waarin ik mij tot taak stelde aan te toonen, dat de tooneelspeler een kunstenaar is, evengoed als de schilder en de musicus, en dat de vroegere vooroordeelen, waaronder hij nog gebukt ging, in onzen democratischen tijd geen reden van bestaan meer hebben.

Heb ik mijn proces gewonnen? Het staat niet aan mij deze vraag bevestigend te beantwoorden. Ik kan alleen zeggen, dat niet al mijn stellingen verworpen zijn, aangezien kort na het verschijnen van mijn boekje het vooroordeel, dat tot dien tijd toe belet had tooneelspelers te decoreren, een eersten stoot ontving; die eerste stoot is gelukkig door verschillende andere gevolgd, zoodat genoemd vooroordeel, naar ik hoop, voor goed heeft uitgediend, en het besluit onherroepelijk is geworden, waarbij de tooneelspeler Molière in de personen van zijn volgelingen door het Legioen van Eer *dignus intrare* is verklaard.

Ik vroeg niets voor mijzelf, de feiten hebben het bezeugen; juist daarom mag ik het even aanstippen.

Ik heb dus aangetoond, zoo goed en zoo kwaad als ik kon, dat het vak van den tooneelspeler een kunst is; thans wensch ik deze kunst iets nader te beschouwen. enkele eischen te stellen, eenige wenken te geven, beide op ondervinding gegrond, op een ondervinding van bijna dertig jaren.

Om een kunstwerk te maken heeft de schilder zijn verwen, doek en penseelen; de beeldhouwer klei, boetsersstok en beitel; de dichter woorden en lier, d. w. z. maat, voet en rijm; zoo heeft elke kunst haar gereedschappen, haar werktuigen. Welnu! het werktuig van den tooneelspeler is hij zelf.

De grondstof van zijn kunst, hetgeen hij bewerkt en kneedt, ten einde er zijn schepping uit te halen, is hij zelf, zijn lichaam, zijn leven. Daaruit volgt dat de tooneelspeler dubbel moet zijn. Hij heeft zijn *eenen*, die het instrument bespeelt, zijn *anderen*, het instrument zelf. De *een* krijgt den persoon te scheppen, of beter gezegd die *een* ziet den persoon, zooals de schrijver dezen gedacht heeft, want het denken, het vinden is het werk van den auteur, de *een* ziet dus Tartuffe, Hamlet, Romeo en dit model moet door den *anderen* voorgesteld worden.

Dit tweeledige is het kenschetsende van de kunst des tooneelspelers.

Voorzeker bestaat deze eigenaardigheid ook bij anderen en mijn vriend Alphonse Daudet doelt er dikwijls op, waar hij als verteller optreedt; de uitdrukkingen welke ik ge-

bruik zijn zelfs aan hem ontleend; hij heeft insgelijks zijn *eenen* en zijn *anderen*, deze bemint of haat, juicht of weent, gelijk een gewoon sterveling, gene staat daarboven en bespiedt met onbevangen blik, studeert, neemt waar en doet er zijn voordeel mede voor volgende scheppingen: de *een* blijft kalm opmerker bij de hevigste gemoedsaandoeningen van den *anderen*.

Maar het tweeledige van den schrijver is niet zoo *weszenlyk* als bij den tooneelspeler. Het verraadt zich niet van buiten. De *een* van den auteur bespiedt den *anderen*, meer niet. Daarentegen moet bij den tooneelspeler de *een* op den *anderen* invloed uitoefenen, totdat hij hem gewijzigd heeft, gemaakt tot wat hij zijn moet, kortom totdat hij van zich zelf zijn eigen kunstwerk heeft vervaardigd.

Wanneer een schilder een portret moet maken, laat hij zijn model poseeren, bestudeert de gelaatstrekken, welke zijn geoeffend oog kan ontdekken, brengt ze door zijn kunst veredeld op het doek en het werk is gereed. De tooneelspeler heeft daarna nog iets te doen, n. l. zich in dat portret te plaatsen. Want dat portret moet spreken, handelen, zich bewegen in zijn lijst: het tooneel, zoodat de toeschouwer meent den persoon zelf te zien.

Wanneer derhalve de tooneelspeler een portret heeft te maken, d. w. z. een rol te creëren, moet hij in de eerste plaats door aandachtige en herhaalde lezing van het stuk doordringen tot de bedoelingen van den schrijver, daarnaar het gewicht van zijn rol afmeten, den voor te stellen persoon scheppen, hem *zien* zooals hij moet worden. Dan heeft hij zijn model.

Vervolgens bestudeert hij, evenals de schilder, iederen trek en brengt dien, niet op het doek, maar op zich zelf; hij moet zijn Tartuffe nog leeren spreken met de stem die hij van Tartuffe heeft gehoord en om zijn rol goed te vervullen moet hij hem doen gaan, gesticuleeren, luisteren, met de *ziel* van den Tartuffe zijner verbeelding.

Dan eerst is het portret gereed; gij kunt het in een lijst zetten, ik wil zeggen: op het tooneel brengen en het publiek zal dan niet uitroepen: Dat is Geffroy, of: dat is Bressant. Het zegt: Ah! dat is Tartuffe! . . . . of gij hebt slecht werk geleverd.

Dus: ernstige en diepe studie van het *karakter*; vaststelling (*évocation*) door den *eenen* en nabootsing door den *anderen* van den persoon gelijk hij uit het karakter voortvloeit, ziedaar de arbeid van den tooneelspeler.

Verder neemt hij, evenals Molière, wat hem goeddunkt, d. w. z. ten einde de gelijkenis vollediger te maken, kan hij aan zijn portret alle eigenaardigheden en trekjes toevoegen, welke hijzelf heeft waargenomen; zoo is b. v. Harpagon uit meer dan duizend gierigaards samengesteld.

De twee deelen van den tooneelspeler zijn onafscheidelijk: maar de *een*, hij die *ziet*, moet de meester blijven. Hij is de *ziel*, de *andere* het lichaam. Hij is de rede, die rede, welke de Chineezen de Oppermachtige Heerscheres noemen, en de *andere* moet voor den *eenen* hetzelfde zijn als het rijm voor den dichter: een slaaf die alleen moet gehoorzamen.

Hoe oppermachtiger de *een* is, des te grooter kunstenaar is de tooneelspeler.

Het ideaal zou stellig zijn, dat de *andere*, het arme lichaam, een zacht deeg was, hetwelk naar den aard der rollen, alle veranderingen zou kunnen ondergaan; als Romeo, een slanke jongeling; als Richard III, een afzichtelijke bultenaar, als Figaro een geestige, brutale bediende . . . welk een ideaal!

Dan zou de tooneelspeler alles kunnen spelen, wanneer hij er slechts talent voor had; hij zou kunnen, wat hij wilde . . . Helaas!

Hij zou te gelukkig zijn en de natuur veroorlooft dat niet.

Hoe lenig zijn lichaam ook moge zijn en hoe buigzaam zijn gelaat, geen van beide leenen zich tot alle rollen.

Sommige tooneelspelers zijn zoodanig gebouwd, dat zij zekere rollen niet kunnen vervullen, ofschoon zij ze zeer goed begrijpen en kunnen onderwijzen.

Anderen worden om dezelfde reden onmeedoogend tot bepaalde emplooiën beperkt.

Bij derden oefent de weerspannige *andere* of liever hun menschelijk *ik*, hun eigen individualiteit, zulk een tirannieken invloed uit, dat zij er zich nooit aan kunnen onttrekken; in plaats van in hun rol te gaan en haar beeld over te nemen, plooiën zij die naar zichzelf en dwingen haar op hen te gelijken.

Het verkeerde van dit systeem is in de eerste plaats, dat men op zoo'n wijs slechts de man is van één rol. Zoo heeft de uitmuntende Felix nooit iets ander dan Felix gecreëerd, zoo ook *mounetiseert* Mounet-Sully min of meer al zijn helden. Van daar zijn onbetwistbaar meesterschap in Hamlet. Hij is zelf een Hamlet! Hij heeft in het dagelijksche leven van die diep melancholische oogenblikken, afgewisseld door plotselinge ruwheid, zulke bijtende gezegden wier indruk dadelijk door vriendelijkheid wordt verzacht, van die droomen, zwevende naar het onbekende . . . Hoe meer hij dus Mounet is in Hamlet, des te beter is hij bijgevolg. Daardoor is deze vertolking de kroon van zijn loopbaan geworden, waarin de triomfen hem toch niet ontbroken hebben.

Maar nu de keerzijde; men vergunne mij, om duidelijk te zijn, een enkele gebeurtenis te vertellen.

Mounet repeteerde Horace en ik had de week. Na de groote scène in het tweede bedrijf nam ik hem ter zijde.

»Waarde Mounet, beschouw dit niet als een les of als een aanmerking; uw opvatting is uw eigendom; gij zult haar voor het publiek weten te verdedigen en men zal u toejuichen, daar ben ik zeker van. Een opmerking evenwel. Wanneer gij den beroemden versregel:

Albe vous a nommé, je ne vous connais plus,

met tranen in de stem zegt, gelooft ge dan niet, dat gij de tegenstelling tusschen Horace en Curiace verzwakt en bijgevolg de geheele scène, welke op die tegenstelling gebouwd is?»

»Ge hebt gelijk», antwoordde Mounet openhartig, »maar ik vind, dat Corneille niet genoeg menschelijk gevoel in dien persoon heeft gelegd.»

Men ziet het hier duidelijk, de ikheid van den speler wil de rol op zijde dringen. Niemand begrijpt beter de dichters dan Mounet, die zelf dichter is. Hij ziet dus volkomen wat Corneille gewild heeft, maar zijn *andere* wil de rol niet zoo weergeven en zoo wordt hij er toe gebracht haar naar zijn natuur te verbeteren!

Een ander gevolg van deze theorie is, dat men zoo voortgaande er licht toekomt de studie van het innerlijk der rollen te veronachtzamen, om alleen op de uiterlijkheden te letten, op het schilderachtige.

Niet dat het schilderachtige geen zorg verdient, maar men moet er zich niet uitsluitend mede bezighouden. In geen geval moet men het tot uitgangspunt nemen bij de samenstelling van een rol. Het *karakter* voor alles; wanneer gij dat eenmaal door en door kent, kunt gij de uiterlijkheden er uit afleiden en het schilderachtige, indien het pas geeft, volgt dan vanzelf. De ziel moet het lichaam samenstellen.

Mephistopheles is leelijk omdat zijn ziel monsterachtig is. Ik heb te Weenen Lewinsky deze figuur uitmuntend zien weergeven, hij had een bult en liep kreupel, dat past er bij. ; Maar moet Mephistopheles zich bewegen alsof hij door een photograaf wordt opgenomen, strookt het met diens karakter dat al zijn bewegingen schilderachtig zijn? Mag de tooneelspeler zich verlagen tot een ledepop?

Neen, de natuur is zoo schilderachtig niet en men ver-

valt op zoo'n wijs zeer spoedig tot caricaturen of tot het conventioneele. Rekent men zodoende op succès, dan vergist men zich, want niets is spoediger uitgewischt dan de indruk uitsluitend door het schilderachtige teweeggebracht. Laat uw optreden nog zoo schilderachtig zijn, het publiek denkt er niet meer aan en het effect is verdwenen, wanneer het niet dadelijk wordt gesteund door de voordracht, de uitdrukking van het karakter, in één woord, door den stijl.

Er is meer. Als gij voor het karakteriseeren van uw rol een aanwendsel wilt weergeven, pas dan op! In plaats van het publiek te vermaken, zult gij het ontstemmen, men lacht een eersten keer, de herhaling verveelt weldra en men zal niet nalaten u dit op minder aangename wijze te doen blijken.

Men begrijpe mij wel. Ik ontraad niet eigenaardige trekken aan de werkelijkheid te ontleenen, die den innerlijken mensch verraden, het is integendeel een uitstekende gewoonte na te gaan wat er van vatbaar is om op het tooneel te worovergebracht; maar men moet niet speciale gewoonten nemen en ze met bescheidenheid gebruiken. Ge moet, om een voorbeeld te noemen, vermijden dezen of genen gierigaard dien gij kent, maar dien het publiek niet kent, met al zijn individueele hebbelijkheden voor te stellen, wanneer gij den Harpagon moet spelen. Deze heeft iets van *alle vrekken* in zich en daarom herkent het publiek hem.

De *articulatie* is de teekening van de voordracht. Een enkele zin van Samson, gearticuleerd zooals hij dat wist te doen, was voor het karakteriseeren van een persoon een crayonportret van Ingres.

Wanneer deze meester in de kunst van zeggen in *Mme de la Seiglière* opkwam, kon men alleen aan zijn vraag: »*Jasmin, la baronne de Vaubert n'est pas encore arrivée?*» zelfs met gesloten oogen den man *zien*. Het was op en top de groote seigneur voor wien Jasmin een voorwerp is, de egoïst wien het bitter weinig zou kunnen schelen, als de barones niet was gekomen, wanneer dit maar niet het noodlottig gevolg had, dat hij iets later dan gewoonlijk zal moeten dejeuneeren!

En als hij sprak van Bonaparte, neen van *monsieur de Buonaparte!* In die enkele woorden lag al zijn onbeduidendheid, al zijn domme trots opgesloten.

De kracht van een stembuiging is onberekenbaar en alle mogelijke schilderachtige standen halen niet bij een enkelen kreet met de juiste intonatie in de zaal geworpen; hij kan het publiek in verrukking brengen.

De articulatie is de studie, waaraan de tooneelspeler in de eerste plaats zijn krachten heeft te wijden. Zij is het A, B, C. en tevens het hoogste in de kunst. Men moet het in het begin leeren, evenals de kinderen het *met twee woorden spreken*, want de articulatie is de wellevendheid van den tooneelspeler en moet dus steeds in acht worden genomen.

Ik zeg dat zij wellevendheid is. Immers, wanneer men zich tot het publiek richt, is het behoorlijk zich te doen begrijpen en bijgevolg te articuleeren; anders is dit onmogelijk.

Maar het natuurlijke? zal men vragen. Moet men dan niet in de eerste plaats natuurlijk spreken?

Ach, praat mij niet van het natuurlijke, waar tooneelspelers de moeite niet nemen te articuleeren en tegenover het publiek babbelen alsof zij thuis aan tafel zaten, zich zelf in de rede vallen, struikelen, zich herhalen, hun woorden kauwen als eindjes sigaar, kortom flodderen; wat blijft er dan van den stijl van den schrijver? Halve zinnen, afgebeten woorden!

Het tooneel is geen salon en men spreekt niet tot vijftienhonderd toeschouwers in een schouwburgzaal, alsof men met eenige vrienden aan het hoekje van den haard zat te keuvelen. Indien men de stem niet verheft, wordt men

niet verstaan; indien men niet articuleert, wordt men niet begrepen.

Ik weet, dat een tooneelspeler de reputatie kan verwerpen van natuurlijk te spreken door den gewonen conversatie-toon te gebruiken; hij spreekt alle woorden even luid, slikt het einde der zinnen in, stottert, schijnt zijn woorden te zoeken, werpt er eenige vlot uit, hakkelt vervolgens tien minuten en rammelt daarna de rest af om het effect te bereiken . . . en het onnoozele publiek roept uit: »Lieve Hemel, hoe natuurlijk! Alsof hij bij zich thuis is! Groot talent! . . . Ik heb het niet verstaan, en U? Maar hoe natuurlijk zegt hij alles!» Men moet er niet op vertrouwen. Wanneer het stuk den toeschouwer meer interesseert dan de tooneelspeler — en dat kan gebeuren —, zal het publiek willen begrijpen wat hij vertelt. Maar men verstaat hem niet, men begrijpt hem niet! Harder! harder toch! roept men ontstemd en de ontgoocheling is daar. Erger nog wordt het, als zulke spelers verzen hebben te zeggen en om natuurlijk te zijn, maat en rijm verwaarloozen, woorden bijvoegen en weglaten, en de poëzie van Molière of Regnier mishandelen, zooals zij 't het proza van Scribe zouden doen. Dan is het fiasco volmaakt! — Tooneelspelers van deze soort — en er zijn goede onder — kunnen alleen diensten bewijzen in het heel gewone werk; — kunstwerken vertolken gaat boven hun macht. Waar de stijl ontbreekt is geen kunst bestaanbaar.

(Wordt vervolgd.)

Vermaken!

Ik herinner mij nog zeer goed, hoe ik in mijn eerste schooljaren — en ze zijn zoo lang geleden — mij verbaasde en bedroefde over den rijkdom van onze taal. Wat schakeeringen, wat overvloed van uitdrukkingen, en wat velerlei beteekenis voor één woord! Zoo had ik voorheen onder het woord »vermaken» alleen verstaan de uitspanning die mij wachtte na de schooluren — balspelen, knikkeren en, och, ik beken het met beschaamde kaken — taartjes snoepen niet het minst. Eens echter zeide mij de meester, die mijn schrift afkeurde — ik heb altijd slecht geschreven — »laat mij je pen vermaken», en hij nam de stugge ganzenschacht, puntte die zorgvuldig met zijn mesje, toetste de punt op den nagel van zijn duim en gaf de pen terug om er mij sierlijke figuren meê te laten trekken, die letters vormden, welke tot woorden samensmolten en — beteekenis kregen.

Dat was dus ook vermaken: niet alleen uitspannen, aan lusten voldoen, maar vervormen, verfijnen, beschaven, ontwikkelen, en later — maar veel later, leerde ik: kunst is het edelst vermaken.

Dit alles herinnerde ik mij, toen ik de gedachtenwisseling volgde, die in de laatste nummers van dit tijdschrift gevoerd werd door de heeren Emants (Marcellus) en Bake (Mr. C.). Een polemiek was het eigenlijk niet. Geen steekspel, waar de kampioenen met geveld lans op elkander inrijden; veeleer een parade-rit, waar ieder ridder op zijn eigen baan rijdt en laat zien wat hij in zijn schild voert. Soms meende ik, dat het ros maar een stokpaardje was.

Hoe het zij, de beide schrijvers stellen aan ons Nederlandsch Tooneel geheel verschillende eischen en jagen ieder op een ander veld.

De heer Bake wil een schouwtooneel voor ons volk, de heer Emants een kunst-instituut voor de hooger ontwikkelde, fijner besnaarden.

Beide ijveraars kunnen naast elkander werken, maar — ik vat de pen op, om ernstig te protesteeren tegen hetgeen de heer Bake zeide in zijn laatste opstel, en wel »dat de zoogenaamd minder beschaafde standen onzer maatschappij

beter de ongezonde strekking dier stukken (de Fransche salonstukken namelijk) gevoelen dan de verstandelijk, maar niet altoos zedelijk, meer beschaafden. De heer Bake vraagt volksstukken — riddersvertooningen, vaderlandsch-heroïsche spelen voor het volk, dat beter de ongezonde strekking gevoelt der Fransche salonstukken. En — om ons zijn meening toe te lichten — zegt de heer Bake: »De opvatting van het huwelijk is (goddank) bij ons een andere dan in de meeste Fransche romans en tooneelstukken. . . .

Hier is het stokpaardje van den heer Bake totaal op hol geraakt.

De moderne tooneelletterkunde streeft in de salonstukken naar het blootleggen van de ware verhouding tusschen man en vrouw in het huwelijksleven en legt de hand op de misschien meest *zeere* wonde plek van geheel ons maatschappelijk samenleven.

Daarin staan de Fransche dramaturgen waarlijk niet alleen. Uit de laag staande Deutsche tooneellitteratuur valt mij alleen een kleine schets in van Paul Heyse, maar uit de Spaansche noem ik Galeotto; uit de Fransche Frou-Frou en (hoeden af) uit de Noorsche »Nora».

Wil de heer Bake het oordeel der minder beschaafden aanvoeren als bewijs van de ongezonde strekking dier werken, dan veroorloof ik mij te wijzen op den opmerkelijken climax bij Ibsen, die eerst Nora schreef, en toen het onthutste publiek schreeuwde: »die vrouw miskent haar plichten, zij mag echtgenoot en kinderen niet verlaten», toen schreef hij »Spoken». Ziehier wat de gevolgen zijn van een samenleving die geen huwelijk is, maar den schijn tegenover de buitenwereld bewaart. Nu loeide de storm en »zedekwetsend» was het parool. De grijze wijsgeer boog het hoofd en schreef »De wilde Eend», waar dokter Relling aan het woord blijft: »voor zulke menschen beter de levenslogen dan de waarheid, zij zijn tevreden met den schijn van geluk.»

Wil de heer Bake die diep in de ziel grijpende waarheid van het tooneel verbannen om »onze opvatting van het huwelijk»? welnu, hij zoekte naar edele ridders 'en brave jonkvrouwen-spelen, die klinken omdat ze hol zijn. Vermaak er u meê. ¹⁾

Maar wenscht de heer Emants ontwikkelende, beschaafende, veredelende kunst? o, dan doe ik een beroep op zijn fijnen smaak en rijken geest, om aan ons Tooneel een oorspronkelijk stuk te geven, dat het licht van de waarheid doe schijnen in die levensomstandigheden, waarin geheel ons geluk ligt opgesloten.

Het laatst dat hij ons gaf, was een schets »dood». Hij brenge er leven in, late ons medeleven — medelijden, medestrijden met dit echtpaar, en dan misschien leert hij ons dat scheiden zedelijker is dan leugenachtige samenleving. Dan heeft hij ons vermaakt, als de meester de stugge ganzenschacht.

D. H. JOOSTEN.

¹⁾ Is dit inderdaad de bedoeling geweest van den heer Bake? — Wij gelooven het niet. Zijn aanval op de salondrama's uit de Fransche school was gericht tegen hun polygamistische vervorming van het huwelijk, waarbij de echtbreuk getolereerd, ja, tot deugd verheven wordt. En die echtbreuk met een schijnsamenleven der echtgenooten is immers wel de ergste onwaarheid, die men zich denken kan, dus ook de grootste onzedelijkheid. Hiertegen komt de onbedorven Nederlandsche huwelijksopvatting op — al wordt diezelfde onwaarheid in het leven maar al te blind geduld.

RED.

Het Tooneel in de Hoofdstad.

Van de drie voorstellingen, waaraan ditmaal eene bespreking toekomt, heb ik er nog maar twee kunnen bijwonen, n.l. die van *De Fabrieksbaas* (Kon. Ver. Het Nederl. Tooneel) en *De Vrek* (Salon des Variétés.)

De Fabrieksbaas is andermaal een product van de nieuwere Engelsche tooneelschrijfkunst. Het is een salon-melodrama van Henry Arthur Jones, den auteur van *De Zilverkoning*.

In vergelijking met *De Losbol* van Pinero blijkt een duidelijk verschil. Pinero is meer realistisch en kernachtig, in zijn effecten zoowel als in zijn taal; Jones, die meer melodrama's dan comedies geschreven heeft, meer uitvoerig, kleurrijk en breedsprakig. Doch mogelijk meer kunstenaar. Om te oordeelen zou ik beide stukken in 't oorspronkelijke moeten zien en hooren. Er zijn in de *Fabrieksbaas* enkele oogenblikken, waaruit blijkt dat Jones gevoelt wat er in 't menschelijk hart kan omgaan en hij dit ook weet weer te geven. Wel nog niet als een groot kunstenaar. Ook is zijn stuk onhandiger maar vrijer — minder kunstig en meer waar: De handeling is haast kinderlijk eenvoudig; in het laatste bedrijf wordt zij een sprookje. Alle licht valt op één persoon, en in de uitteekening van dien man vind ik trekjes van juiste opmerking en glimpjes van echt sentiment, die, ondanks de conventionele rethoriek van andere gedeelten, dit stuk iets hooger doen stellen dan de gewone Fransche melodrama's.

Als mijn lezers den inhoud van dit drama wenschen te kennen, laat ik dan hier even eene opmerking mogen neerschrijven, die ik reeds veel vroeger gemaakt heb. Het is gewoonte geworden, een stuk te beoordeelen naar den inhoud en meest daarnaar alleen. Maar dit is onjuist. Niet de loop der handeling is het voornaamste; ook de karakterteekening beslist niet alleen over de waarde van een stuk. Evenals in alle kunst is ook in de dramatische het *hoe* belangrijker dan het *wat*. De wijze, waarop de personen geteekend zijn, waarop een toestand uitgewerkt is, zijn van niet minder beteekenis. Een situatie kan heel oud en misbruikt zijn en een reeks van situaties, d. i. de handeling, evenzeer en toch kan het drama een kunstwerk wezen. *L'Arlésienne* van Daudet en *La Glu* van Richepin bewijzen het. Het motief, strijd tegen een al-overheerschende zinnelijke liefde, is zeker heel oud, want het is eeuwig menschelijk. Toch stel ik beide stukken als kunstwerken heel hoog. De handeling in *Wintertule* en *Josef in Dothan* beteekent weinig — toch is er in beide stukken meer werkelijke kunst dan in *Theodora*.

* * *

De Fabrieksbaas wil een deel van den modernen strijd tusschen kapitaal en arbeid laten zien: een droomerig zoeker en uitvinder, die zich in zijn onbekommerdheid om het reële leven door een kapitalist laat exploiteeren. Hij blijft arm, terwijl zijn uitvinding den ander rijk maakt.

Die droomende oude man, Blenkarn, alleen levend voor zijn visioen: de vondst van het geheim der oude porcelein-fabrikage — is, ik zei het reeds, met enkele tinten goed opgezet. 't Is juist gezien, hem weekhartig te maken, met een groote liefde voor zijn oudste dochter, die hem begrijpt en steunt.

Maar van oppervlakkige waarneming getuigt wat de schrijver uitdacht om een conflict tusschen den droomer en zijn misbruiker te doen ontstaan.

De dochter van den fabrieksbaas Blenkarn leeft ten huize van den kapitalist Chandler, eigenaar der fabriek, die een zoon heeft, officier in het koloniale leger. Als die twee jongelui elkander ontmoeten, gaan ze van elkaar houden. Wel is hij, op verlangen van zijn vader, met een rijke erfgename verloofd, doch tegen zijn eigen wil. En nu wordt de verhouding tusschen Mary Blenkarn en Julian Chandler zeer intiem. Zij is zwanger bij hem. — Een verleide onschuld? 't Is mogelijk, al blijkt het niet. Maar in elk geval heeft beider verhouding niets met den strijd tusschen den rijke en den arme te maken. Julian houdt eerlijk van Mary en wil haar huwen. Alleen zijn vader staat hem in den weg.

* * *

Nu doet die oude heer Chandler, behalve dat hij zijn zoon met financiële dwangmiddelen van Mary zoekt af te houden, twee leelijke dingen: hij onderschept een brief van zijn naar Afrika vertrokken zoon, welken brief, aan Mary Blenkarn geadresseerd, hij in de woning van Blenkarn op tafel vindt. Feitelijk is dit niets meer of minder dan diefstal; moreel en strafrechtelijk een misdrijf. Ook liegt hij, na Mary tot vluchten te hebben overgehaald, haar vader voor, dat hij vreeselijk met den toestand te doen heeft, al weigert hij z'n zoon te laten terugkomen om hem met Mary te laten trouwen. Maar ligt nu in die weigering voldoende motief om de uitbarsting van den ouden Blenkarn tegen hem te rechtvaardigen? Waar is het verband tusschen hun industriele verhouding en de liefdesgeschiedenis? Is het de schuld van den ouden Chandler dat Mary Blenkarn wat al te gewillig zich heeft overgegeven aan zijn zoon, en is het hem kwalijk te nemen zoo hij geen lust toont dien zoon, die niets verdient, met een eventueel gezin op zijn kosten te onderhouden? In elk geval staat het vast, dat heel deze historie met den modernen strijd tusschen kapitaal en arbeid niets te maken heeft.

* * *

Welbeschouwd is die vertegenwoordiger van het kapitaal de grootste domoor en knul, die er bestaat, en van een handig menschenexploiteur heeft hij niets. Hij weet, dat de oude Blenkarn zoekende is naar eene nieuwe methode van porceleinfabrikage en als hij die vindt, is zijn eigen fabriek waardeloos. Dit is zoo erg zelfs, dat Blenkarn hem later heelemaal tot een bedelaar maakt en hij geld van zijn vroegeren ondergeschikte moet afbedelen. Karakterloos kan het zeker niet. Maar was het nu, als pure berekening, niet veel verstandiger van hem geweest, zoonlief met Mary Blenkarn te laten trouwen? Dan zou hij zich dezen tot bondgenoot in plaats van tot vijand gemaakt hebben.

Wanneer die Joseph Chandler het type van den modernen kapitalist moet zijn, heeft de strijd tusschen arbeid en kapitaal niets om het lijf. Wezens als die Chandler alle vermogens missen om dien strijd met eenige kans op succes te voeren — ze vallen als offers van eigen domheid en karakterloosheid.

* * *

Zoodat ik maar zeggen wilde, dat men het met de »greep uit de realiteit" van dezen Engelschman niet al te nauw moet nemen. 't Is hem eenvoudig te doen geweest om een middel tot succes. Een rijkaard als Chandler wekt dadelijk de antipathie der toeschouwers op; een geduldig man en ongelukkig vader, hun medelijden en meegevoel. Stel beiden tegenover elkander en het publiek zal meelevend en gebocid worden. Maar de tegenstelling en dus ook het effect er van, is van moreelen aard, niet van artistieken.

* * *

De twee personen, aan wien dit stuk bij zijn vertooning alles te danken heeft, zijn de heeren Louis Bouwmeester en den chef-machinist Grader. De laatste heeft zich zeer bekwaam getoond in het ineenzetten van den porceleinoven volgens de teekening op de groote plaat, die de bekende van Mr. *Barnes of New-York* in kunstwaarde nog verre overtreft. 't Is alleen een gang naar den Schouwburg waard om dat opvlammen der ovens te zien, op commando zoodra zij gepookt worden!

De heer Bouwmeester maakt van Blenkarn een mooi type en weet in de eerste helft van het stuk echt en natuurlijk te blijven. Hier heeft hij mooie trekjes van karakter- en situatietekening. De tweede helft beteekent artistiek niets meer en ik kan dan ook niet zeggen dat deze rol tot de beste van onzen acteur behoort. Hij heeft er op zijn répertoire, die oneindig meer echte kunst vorderen en waarin hij ook meer echts geeft. De heer Spoor stelt den kapitalist te zwak en lobbessachtig, niet kernig genoeg voor. Zeer opgewekt is de heer Schulze als de goedhartige en gediensstige Pegg — zijn tooneelen in het tweede bedrijf, waar hij om de coquette Nancy Blenkarn vrijt, waren vol humor en, behalve in kleinigheden, niet overdreven.

De heer van Schoonhoven verdient ditmaal bijzondere vermelding om de losheid en natuurlijkheid van zijn spel; de heeren Ising, Holtrop en van Zuylen voor het typische, dat zij in hun kleine rollen wisten aan te brengen. De dames figureeren in dit stuk meer dan zij spelen; zelfs de twee langste vrouwenrollen beteekenen nog heel weinig. Het pathetisch moment van het afscheid (2e bedr.) werd door mevr. Holtrop met gevoel gedaan; mej Lorjé wist aan de grillige, behaagzieke Nancy het juiste karakter te geven.

En het publiek, aan de griep-stoornis ontkomen, vult avond aan avond den *Schouwburg* tot den nok! Wat zoo'n afschuwelijke prent niet een aantrekking uitoeft!

De tweede voorstelling, die ik te bespreken heb, is de vertooning van *De Vrek* gevolgd door *De Belachelijke Hoofdsche Juffers*, in het Salon des Variétés op Maandag en Dinsdag 27 en 28 Jan. l.l. (3e Abonnements-voorstelling.)

Ik schrijf er die data opzettelijk bij, om te voorkomen dat men wat ik zeggen ga, ook toe zou passen op de latere voorstellingen van *De Vrek*, toen de aanvang van de Svava-tournée eene wijziging in de rolverdeeling noodzakelijk had gemaakt. Die latere heb ik niet kunnen bijwonen. Maar ik betwijfel zeer of zij een Molière-kenner bevredigd zouden hebben. De heeren Rooyaards en Poolman, die bij de eerste voorstelling met den heer Bigot de besten der mannelijke vertooners waren, kon men moeilijk missen — en na hun vertrek met *Svava*, zal *De Vrek* er niet beter op geworden zijn. Het reizen en verdeelen van het gezelschap — een naar het schijnt

onvermijdelijk gevolg van den kleinen omvang van het schouwburgje alhier — blijft zeer zeker de uitvoering der goede intenties van de directie vooralsnog op te betreuren wijze belemmeren. Zoo zij maar steeds blijft bedenken, dat een gezelschap als het hare allermint een onuitputtelijk oliekruikje is en de verdeeling in tweeën drieën het gehalte van elk deel niet verhoogt. Het zou mij spijten, wanneer het der directie verging als den man uit het spreekwoord, die het onderste uit de kan wilde hebben. En al schijnt, gelukkig voor haar, het publiek harer gewone voorstellingen zoo erg kritisch niet uitgevallen, zij make zich niet diets dat die schijn op den duur werkelijkheid zal blijken. Het ongelukkigste voor elke directie is dat de ontevredenen onder het publiek geen critiek schrijven maar stil wegblijven en anderen afhouden, zoodat vaak langzamerhand een publiek verloopt, vóór dat de directie het merkt of zich rekenschap van de oorzaken geeft. De heeren Gebrs. van Lier hebben ditzelfde ondervonden, en elk jaar heb ik het goede publiek, dat zij voor het betere répertoire behoefden, met het gehalte van het gezelschap zien verminderen, zoodat zij, nu ze dit seizoen over meer en betere krachten konden beschikken, ook weer een nieuw daarvoor moesten gaan vormen. Maar dat lukt zoo spoedig niet.

Het *Salon des Variétés* zelf heeft in de laatste twee jaar een publiek getrokken, dat er vroeger niet kwam en het gezelschap werkelijk genegen is. Dit te behouden en uit te breiden, blijve het voortdurend ernstig streven der directie. Zij kan, zeker, niet alles in eens geven. Maar het besef van die onmogelijkheid verleide haar nooit tot eene te groote toegeeflijkheid jegens zich zelve. Het publiek vraagt — en terecht — niet naar de oorzaken die tot eene minder goede rolverdeeling aanleiding hebben gegeven. Het neemt eene vertooning voor wat zij is, en beoordeelt haar als zoodanig. Daarom late de directie zich, in haar eigen belang, alleen raden door de vraag, of hetgeen zij wil laten zien, werkelijk voldoet aan de eischen, die zij zelve — als publiek — zou meenen te moeten stellen. Zoo niet, dan mogen ook de schoonste geldelijke vooruitzichten eener splitsing haar niet verlokken, of zij zou de hen met de gouden eieren slachten. Ook vergete zij nooit, dat zij behalve den roep van haar gezelschap, nog dien van haar artisten in het bijzonder te handhaven heeft en dezen, wanneer zij in eene te zware of niet genoegzaam gestudeerde rol te kort schieten, daarbij hun faam kunnen verliezen. Want het publiek oordeelt ook hier weer alleen naar wat het ziet; het heeft geen rekening te houden met wat er »achter de schermen" voorvalt."

Nog daargelaten, dat er ook hogere motieven zijn, die in dit alles dringend tot omzichtigheid nopen: de vorming der artisten en de eischen der kunst.

* * *

Gelukkig toonde de 3e abonnementsvoorstelling zelve aan, dat die buitengewone uitvoeringen door de meeste artisten blijvend worden opgevat als eene aanleiding tot bijzondere studie en volkomen toewijding. En al vind ik, absolute eischen stellend, ook heel veel af te dingen op de verkregen uitkomsten, dan acht ik dit, in verband met het karakter dier voorstellingen — die niet tot model maar tot oefening strekken — van minder beteekenis. Hoofdzaak is, dat er een streven naar het goede, bewijzen van eigen inspanning merkbaar zijn.

Eu nu meen ik, dat beide allereerst moeten blijken uit rolvastheid en eerbied voor den tekst. Ik weet, dat die tekst, door zijn ongewonen stijl, eenigen bijzondere moeite veroorzaakt heeft. Duidelijk was dit merkbaar aan de heeren

Rooyaards en Mulder; de laatste raakte, vooral in het vierde bedrijf, nogal eens in de war, terwijl toch zijn ijver en toewijding buiten kijf staan. Maar ditzelfde kan ik niet zeggen van den heer Pilger. Deze jonge acteur heeft zeker wél talent; hij maakt gemakkelijker effecten dan de heer Mulder, maar hij maakt het zich ook wat heel gemakkelijk. Hij was wel potsierlijk als *La Flèche*, maar niet wat *La Flèche* moet wezen. Geen poging tot het doordringen in het karakter dezer knechtenrol. Geen zorg voor den tekst en de dictie. 't Had er veel van, of hij dit bijrolletje van geen beteekenis vond. Omdat zoovelen onzer acteurs van kleine rollen niets weten te maken, behandelen zij die met hooge minachting. Coquelin mijne heeren, is een acteur van gaven en beroemdheid. En weet u wat hij te Parijs in *Tartufe* speelt — en als succesrol —? Monsieur Loyal!

* * *

Ik zei iets over de dictie van den heer Pilger. Deze was in het algeheel het zwakste bij de meesten. Te zwaar bij den heer Bigot (Harpagon), mevr. de Boer (Frosine); te kleurloos en eentonig bij de heeren Rooyaards (Valère, Ie bedr. 1), Poolman (Jacob, verhaal van Harpagon's betrapping), Mulder (Cleante, I bedr. 2.); te huilerig en scherp van toon bij mej. Poolman (Elize, I bedr. 1 en 2.) — en te plat bij den heer Sprinkhuizen (Commissaris, Ve bedr.) — Naast deze gebreken vielen ook goede hoedanigheden en gelukkige momenten op te merken. Zoo waren de toonsovergangen van mevr. de Boer echt karakteristiek en voortreffelijk, en zonder de gerektheid in den aanvang zou haar Frosine onberispelijk geweest zijn. Zeer levendig en opgewekt was de heer Poolman in het gesprek tusschen vader en zoon en in het vijfde bedrijf; de heer Rooyaards bracht humor en stijlvolle luchtigheid in het tooneel met Harpagon en Elise (zonder bruidschat); de heer Mulder slaagde er in de hoffelijkheden aan Marianne veel beter in den toon te zeggen dan deze met zijn spel te begeleiden; mej. Poolman was best op dreef waar zij tegenover haar vader zich stellen kon (I, 6) en de heer Sprinkhuizen was in zijn grime en gebaren geheel wat hij zwen moest. Terwijl ik van mej. Spoor alleen wil zeggen, dat zij de bloedeloze Marianne zoo voorstelde gelijk ik mij haar dacht — wat zij de natuur misschien nog meer dan de kunst te danken had.

En de heer Bigot? — Hij had zich blijkbaar meer dan gewone zorg en inspanning — zelfs voor het *leeren* zijner rol — getroost, dan hij pleegt te doen. En hij bereikte het resultaat dat hij op menig moment toonde een man te zijn, die ook het hoogkomische weet weer te geven. Vooral in zijn gesprek met Frosine, waar hij Harpagon's ijdelheid teekent. Hij was echter niet vrekkelig en achterdochtig genoeg, meer komisch dan afschuwwekkend — zooals ik voor mij Harpagon vind. En zoo miste zijn schepping de alle deelen verbindende eenheid van opvatting. Doch, naar het mij voorkomt meer nog als gevolg van eene minder juiste opvatting dan van gemis aan vermogens. De heer Bigot heeft zich blijkbaar wat veel laten leiden door het denkbeeld dat *De Vrek* een blijspel is. En dat is het stuk eigenlijk niet, vooral niet in den hoofdpersoon. Het lugubre van de verhoudingen in Harpagon's gezin is nog meer tragisch dan komisch; het lachverwekkende ontstaat uit de kluchtige bijvoegsels.

De vertooning van *De Vrek* had, in het uiterlijk — door tooneelschikking, jeux de scène, (costuums; die van de heeren Mulder en Poolman deugden intusschen niet), décor, gemis aan pauze — geheel het karakter eener echt Fransche voorstelling. Maar haar innerlijke waarde stond lang niet op gelijke hoogte.

* * *

Na *De Vrek* volgden *Belachelijke Hoofsche Juffers*, met bijkans geheel onveranderde bezetting van de mannenrollen. Als de juffers traden de dames *Poolman* en *Spoor* op — De laatste viel mij evenzeer mee als de eerste me teleurstelde. Voor mej. Poolman is oefening in stembuiging en dictie een onvermijdelijke noodzakelijkheid, nu valt zij met haar scherp orgaan voortdurend uit den toon en dreigt eentonig te worden. Zij is eene te lieve actrice en heeft te veel begaafdheid om niet jegens zich zelf verplicht te zijn, die gebreken nog te bestrijden. Zij is ook nog veel te jong om het niet met den noodigen ijver en met hoop op goeden uitslag te kunnen.

L. S.

INGEZONDEN.

BAARN 28 Januari 1890.

Mijnheer de Redacteur,

Ibsen niet, maar den schrijver van *Nora* en dat drama zelf noemde ik naturalistisch. Dat ik den geheelen Ibsen naturalistisch genoemd zou hebben, lokte bij den heer D. (ik neem aan dat de D. in No. 7 van het Tooneel mannelijk is) een qualificatie van mijn *Nora*-opvatting uit, die ik niet onbeantwoord mag laten.

Den moed zou mij niet ontbreken om Ibsen op grond van: *De wilde eend*, in de eerste plaats, en dan in volgorde: *Spoken*, *Nora*, *De vrouw der zee*, *Rosmersholm* en *Peer Gynt* (twijfelachtig) naturalistisch of, beter gedétailleerd, *medisch* auteur te noemen, doch in mijn artikel over *Nora* heb ik dat niet gedaan. De »Kölnische Zeitung» Zondagsblad 20/12 '89 noemt hem onder de moderne realisten en dat wel in denzelfden regel met Zola. In mijn opvatting ben ik dus niet mijn tijd vooruit, want ik schreef twee maanden vóór de Kölnische Zeitung. Of behoort deze ook tot de komende richting? Het medische element mis ik of vind ik slechts spaarzaam in *Een vijand des volks*, *Steunpilaren der Maatschappij* en *Brand*.

Wanneer negen, verscheidene stukken genoemd mogen worden, sta ik, wat betreft mijn bevoegdheid tot oordeelen (gesteld dat die alleen afhing van het aantal stukken waarvan men kennis nam) met den heer D. gelijk. Doch het verschil in opvatting van den heer D. en mij ligt elders. De stemming van den heer D. is mij niet onbekend. De eerste maal, dat ik *Nora* leerde kennen, kwam ik geheel onvoorbereid in den schouwburg, toen geraakte ook ik onder dien machtigen invloed der innige bekoring, die van dit stuk uitgaat. *Nora* is lief en deugt niet, dat wegloopen is verkeerd en toch flink.

Thuisgekomen vermoedde ik reeds ongesteldheid bij *Nora*; doch nauwelijks had ik mij door de lezing *rekenschap* van den toestand gegeven, of ik was zeker.

Die eerste wazige stemming verlaat sommige menschen nooit, vermoedelijk bezielt zij ook den heer D.

Zooals deze *Nora* opvat, beoordeelt hij mijn artikel en mij zelve: in de toekomst ziende en de kluts kwijt; scherpzinnig en onwaar. Is dit helder of (woorden van den heer D.) is dat geen droom?

Men beschuldige mij niet van exclusief-naturalistische neigingen en de hemel beware mij voor de plaag van in ieder een patiënt te zien, doch toen het mij in *Nora* zóó duidelijk werd en ik de opvatting nergens elders vond, wilde ik haar niet verzwijgen. Ik beschouw haar volstrekt niet als de eenig juiste. Mij is die eigenaardig-onbestemde droo-

merige conceptie van den heer D. meestal de aangenaamste, doch niet de hoogste.

Het Noorsche volk gaat geen schoone toekomst te gemoet als de idealen daarvan uitgedrukt worden door de figuren van Ibsen, die bijna allen krankzinnigen in hun naaste familie kunnen aantoonen. Ik hoop gelegenheid te vinden. Mijnheer de Redacteur, de vraag van den heer D. te beantwoorden: in hoeverre zijn opvatting met de mijne is overeen te brengen en ook of het wel noodig is aan Ibsen zelf te vragen of de medische détails in artistiek-droomerige stemming, dan wel met volle bewustheid om het doel te bereiken zijn neêrgeschreven.

Voor de plaatsing dezer regelen blijft ten zeerste dankbaar

Uw bereidvaardige

J. VRIESENDORP Jr.

[Met dit antwoord zij de discussie over dit onderwerp gesloten. Ons zij alleen de opmerking geoorloofd, dat de heer V. in zijn eerste opstel zelf aanleiding heeft gegeven tot de aanmerkingen van den heer D. Geheel onjuist en onbewezen lijkt mij immers zijn stelling, dat Ibsen met opzet en helder bewustzijn in *Nora* een geval van neuvrose behandeld heeft om waarschuwend te leeren hoe daarvoor vatbare gestalten in 't huwelijk worden. Daarvan is niet het minste te vinden. Waar is alleen, dat enkele der verschijnselen van neuvrose in *Nora* en andere door Ibsen, zoowel als door Shakespeare, geteekende personen kunnen worden waargenomen. Ibsen vergeet het animale leven niet en in dat opzicht is hij, gelijk Shakespeare, naturalist, maar 't is even ongerijmd in *Nora* eene medische als eene moreele *strekking* te zoeken. Hoe een dus-geaard vrouwtje leeft en handelt, hoe en wat zij gevoelt, heeft Ibsen willen teekenen. Meer niet.

Red.]

Nieuwe Uitgaven.

Holz (A.) und J. Schlaf, <i>Die Familie Seliche</i> . Drama	f 1.30
Uschner (K. R. W.), <i>Schauspiele</i> . Band I.	f 1.—
Sylvester (Th.), <i>Jephtha</i> . Trauerspiel.	f 1.—
Sonntag (L.), <i>das Bicycle</i> . Lustspiel.	f 0.65
Lugier (E.), <i>Théâtre Complet</i> , 2 vol.	f 3.85
Moulton (Q.), <i>The ancient classical Drama</i>	f 5.55
Fitzgebbon (H. U.), <i>Famous Elizabethan Plays</i>	f 4.90
Augier (Emile), <i>Théâtre Complet</i> . Tomes 1—2	f 3.85
Barbier (P. J.), <i>Jeanne d'Arc</i> . Drame en 5 actes en vers. Musique de Gounod.	f 1.10
Newsby (P.), <i>Les Danicheff</i> . Comédie en 4 actes	f 1.10
Jalin (G. de), <i>la Comtesse Romani</i> . Comédie en trois actes.	f 1.10
Beisnier (F.), <i>Théâtre de Guignol</i>	f 1.10
d'Artois (A.) et H. Pagat, <i>la Fermière</i> . Drame en 5 actes	f 1.10
Narrey (Ch.) et M. Carré, <i>Hilda</i> . Opéra comique en 1 acte.	f 0.55
Janvier (A.), <i>les Respectables</i> . Comédie en 3 actes.	f 1.10
Fevie (H.), <i>En détressé</i> . Comédie en 1 acte.	f 0.85
Marthold (J. de), <i>Esther à Saint Cyr</i> . Comédie en 1 acte	f 0.55
Souga (R. de), <i>Toinette à Molière</i> . A-propos en vers	f 0.30
Villetard (A.), <i>Monsieur Dorine</i> . Comédie en 1 acte.	f 0.55
Griffiths (L. M.), <i>Evenings with Shakespeare</i>	f 9.75

ADVERTENTIËN.

W. N. MULDER,

COSTUMIER.

Costumes Historiques, de Style & de Fantaisie

Gardes robes etc

10, REMBRANDTPLEIN 10,

AMSTERDAM.

Bij A. RÜSSING alhier is verschenen en bij iederen Boekverkooper verkrijgbaar:

DE OPLEIDING ONZER TOONEELSPELERS

opmerkingen naar aanleiding der hervormingsplannen

VOOR DE TOONEELSCHOOL

DOOR

L. SIMONS Mz.

Prijs f —.50.

NEELMEIJER'S Kabinet Inkt

is preferent boven alle andere Inktsoorten,

hij is bij alle soliede Boekhandelaren verkrijgbaar.

Nederlandse Kabinet-Inktfabriek

NEELMEIJER & Co.

APELDOORN.

Wereldtentoonstelling Parijs 1889 — Zilveren Médaille!

Verschijnt des Zaterdagſ om de 14 dagen bij Ch. A. van Zeggelen (M. A. P. van Santen) te Amsterdam.

Leden van het Tooneelverbond ontvangen dit Tijdschrift gratis.

Voor niet-leden bedraagt de prijs, per jaargang van tenminste 16 afleveringen, f 4.— Franco per post f 4.25.

Brieven en stukken, de Red. betreffende, adresseere men aan den Redacteur, KEIZERSGRACHT 547. Opmerkingen betreffende de verzending en opgaven van abonnementen en advertenties in te zenden aan den Drukker-Uitgever. ACHTERBURGWAL 84.

N°. 9.

15 FEBRUARI 1890.

XIXe JAARGANG.

INHOUD:

Officieele Mededeelingen. — Het Applicatie-tooneel. — J. V. De Kunst van den Tooneelspeler, naar Coquelin Ainé, II. — Molière's Vrek een blijspel? — Uit de Maastad, door Jean Valjean.

OFFICIEELE MEDEDEELINGEN.

De eerste voorstelling van het Applicatie-tooneel had plaats op 9 Februari j.l.

Het programma luidde als volgt:

EEN WOORD TOT INLEIDING, door Prof. A. G. VAN HAMEL, uit Groningen, Algemeen Voorzitter van het Ned. Tooneelverbond.

I. ZIJ WIL NIET TROUWEN. Dramatische Schets (*lever de rideau*) uit het Noorsch van OTTO M. MÖLLER, door W. G. NIEUWENKAMP.

Hij (23 jaar)	de Hr. G. VERENET.
Zij (18 jaar)	Mej. A. KLEIN. *)

II. ADOLF VAN GELRE. Drama van MARCELLUS EMANTS. Derde Bedrijf, eerste zes toneelen.

ARNOUD VAN EGMOND, (afgezet) hertog van Gelre	de Hr. H. SCHWAB.
WILLEM, graaf v. EGMOND, zijn broeder.	» R. VAN DER HILST.
KATARINA VAN BOURBON, vrouw van Arnouds zoon Adolf.	Mej. S. BOS.
BERNARDUS, Franciskaner monnik	» Hr. J. HOLTROP.
VAN EIJL, drost van Grave	de Jongeh. F. BOERSMA. *)
Een Gelresch Kapitein	» Hr. A. SMITS.
3 Franciskaner Broeders.	† † †

De handeling valt voor op het slot van LOBEDE, in de 2de helft van de XVe eeuw.

III. CORIOLANUS. Treurspel van SHAKESPEARE, vertaling van Dr. L. A. J.

BURGERSDIJK. Vijfde Bedrijf, derde tooneel.

AUFIDIUS, Volskisch veldheer.	de Jongh. F. BOERSMA. *)
CORIOLANUS, Romeinsch edele	» Hr. H. SCHWAB.
VOLUMNIA, zijne moeder	Mej. M. GRADER.
VIRGILIA, zijne vrouw	» G. SIXMA. *)
Zoontje van Coriolanus	Jongejuffr. A. MULDER. *)
Romeinsche vrouwen	Leerlingen v. d. T. school.
Volskische officieren en soldaten.	† † †

De handeling valt voor in de tent van CORIOLANUS, in het begin der 5de eeuw vóór Christus.

IV. DE BEDROGEN VADER. Tusschenspel (klucht) van LOPE DE VEGA (1562-1635).

Naar de Hoogduitsche vertaling uit het Spaansch, door S. J. BG. WILSON.

De oude GUADARRAMA	de Hr. G. VERENET.
ISABELLA, zijne dochter	Mej. M. COERDES. *)
ANTONIO, haar verloofde	» Hr. A. SMITS.
LORENZO, knecht v. Guadarrama	» » R. VAN DER HILST.
Een Buurman	» » J. HOLTROP.
Muzikanten en Dansers.	Leerlingen v. d. T. school.

Het tooneel stelt eene straat voor.

NB. De met een *) voorziene namen duiden leerlingen van de Tooneelschool aan, de andere zijn van jongere artisten van „Het Nederl. Tooneel.”

Het Théâtre d'Application.

De uitnodiging van ons Hoofdbestuur aan alle leden des Verbonds gericht, om de eerste voorstelling van het *Théâtre d'Application* te komen bijwonen, had een groot aantal dames en heeren — onder de laatsten ook belangstellenden van buiten de stad, — jl. Zondagmiddag in den Stadsschouwburg bijeengebracht. De toeschouwers zaten tot op het tweede amphitheater, en trotseerden tot het einde toe de warmte, die op sommige plaatsen niet gering was.

Alvorens tot de uitvoering van het programma werd overgegaan, verscheen Prof. A. G. van Hamel, Voorzitter des Verbonds, ten tooneele en begroette de aanwezigen met de volgende woorden:

Dames en Heeren.

Gij brengt heden een bezoek — uw eerste bezoek — aan het Applicatietheater der Tooneelschool. En het hoofdbestuur van het Tooneelverbond, dat de eer had u tot dat bezoek uit te noodigen, geniet thans het voorrecht u hier te mogen ontvangen. Daar het een eerste bezoek geldt, zoo zij het mij vergund, als voorzitter van het hoofdbestuur, met een enkel woord deze samenkomst in te leiden.

Wat heb ik aan u voor te stellen? De jongelui, die zoo straks voor u zullen optreden? Doch de leerlingen en oud-leerlingen der Tooneelschool zijn immers goede bekenden voor u. »Oude bekenden» mag ik niet zeggen; »oud» is een woord dat hier niet passen zou; wij hebben hier niets dan jeugd — een jeugd die natuurlijk haar gebrek aan ervaring niet altijd voor u zal kunnen verbergen, maar die, daar zij het voorrecht heeft even jong te zijn vóór het voetlicht als er achter, er even bloeiend uit te zien zonder behulp als met behulp der grimeerdoos, nog een heele toekomst voor zich heeft.

Moet ik u soms kennis doen maken met den schouwburg waarin het Applicatie-theater is gevestigd, met het tooneel waarop onze leerlingen en oud-leerlingen zich

straks zullen bewegen? Ik wil niet onderstellen dat dit voor een enkele onder u noodig zou zijn. Neen, in den schouwburg van het Leidsche plein hebt gij vast menigen voetstap staan; de wanden van dien schouwburg hebben menigmaal uw handgeklap weerkaatst; de ruimte achter het voetlicht kent sinds lang de glazen van uwen tooneelkijker.

Toch zou er iets nieuws kunnen wezen in den indruk dien gij heden van dit lokaal ontvangt. Het zou kunnen zijn, dat de ruimte u van daar wat heel groot voorkwam, en dat ge elkaar toefluisterdet: »een zonderlinge oefenplaats van leerlingen, die residentie der Koninklijke Vereeniging *Het Nederlandsch Tooneel!*»

Ik verzoek u maar dadelijk aan dien indruk niet te willen toegeven. Laat ons liever dankbaar zijn, dat de Raad van Beheer der Koninklijke Vereeniging, die ons streven met ingenomenheid heeft begroet, niet alleen voor de medewerking zijner jongere artisten aanstonds de gevraagde vergunning heeft gegeven, maar tevens, voor de uitvoeringen en de voorbereidende oefeningen van het Applicatietheater, ons uit eigen beweging de vrije beschikking over schouwburg, tooneel en accessoires heeft aangeboden, terwijl ook de Directeur-gérant en de régisseur ons hunne medewerking hebben toegezegd. Voor die gracieuze aanbieding, en voor de welwillende sympathie waarvan zij getuigt, aanvaarde de Raad van Beheer heden nogmaals onzen warmen dank. Licht er bovendien niet iets eigenaardigs in, dat de Tooneelschool, die zich in de jaarlijksche aanmoediging en ondersteuning van het Stedelijk Bestuur en den Raad dezer gemeente dankbaar verheugen mag, haar Applicatietooneel in den Amsterdamschen Stadsschouwburg heeft opgeslagen?

En wat nu de groote ruimte betreft, — laat mij van uwe verbeelding — en wat is eene tooneelvoorstelling waarbij men geen beroep zou mogen doen op de verbeelding der toeschouwers? — laat mij van haar mogen vragen, dat zij hier het omgekeerde doe van hetgeen zij elders, op een niet minder hoog te waardeeren oefenplaats van jeugdige tooneelspelers (ik bedoel den *Salon* in de Amstelstraat) reeds met zooveel succes gedaan heeft. Daar

ginds, in het kleine zaaltje, moet uwe verbeelding, wanneer Molière, Ibsen, Björnson voor u optreden, de ruimte van schouwburg en tooneel niet weinig vergrooten, om het beoogde effect mogelijk te maken. Welnu, hier moge zij de ruimte wat inkrimpen. Hebt gij ginds, bij het zien naar de coulissen, een tooneelrijker noodig met een dubbel stel vergrootglazen, zet er hier een verkleinglas op, — en aan de proporties van het geheel zal niets meer ontbreken.

Maar wat ik dan toch wél aan u heb voortstellen is het applicatietheater zelf; wat wel een woord van introductie behoeft, is de zaak waarmede wij hier voor den dag komen . . . . of eigenlijk alleen de naam waaronder zij optreedt, en dien wij aan eene Parijsche instelling van soortgelijken aard hebben ontleend.

Want de zaak zelve is ook al niet nieuw. Reeds hebben de jongere artisten van dit tooneelgezelschap verleden jaar in de zaal van *Félix* twee dramatische matinées gegeven, waar zij iets dergelijks hebben gedaan als hetgeen zij straks zullen doen. En de eigenlijke leerlingen onzer school hebben reeds meer dan eens de gelegenheid gehad, door afdelingen van het Tooneelverbond, door het Departement van het Nut, door de Hollandsche Maatschappij, door letterlievende gezelschappen en redijkerskamers daartoe uitgenoodigd, — om voor een grooter of kleiner publiek op te treden.

Maar — en in deze weinige woorden kan ik de geheele beteekenis van het Applicatietheater samenvatten — aan die veelsoortige publieke oefeningen van leerlingen en jonge kunstenaars zal hier meer degelijkheid, meer eenheid, meer methode, meer leiding gegeven worden. Zij verliezen hier het karakter van liefhebberij en worden een element in de artistieke opleiding van den tooneelspeler.

Het Applicatietheater is eene annexe van de hoogste klassen onzer Tooneelschool.

Wij hebben gemeend, dat onze leerlingen, wanneer zij een of twee jaren van nauwgezette studie achter zich hebben, ook de gelegenheid moesten vinden om elders dan binnen de wanden van het schoollokaal en op andere tijden dan op den jaarlijkschen examendag, hunne krachten als aanstaande tooneelspelers te beproeven en aan belangstellende tooneelvrienden te toonen wat zij onder goede leiding reeds thans kunnen presteeren. Voor hun eigen ambitie en voor die hunner leermeesters wordt dus het werk dat zij op het Applicatietooneel hebben voor te bereiden en uittevoeren een heilzame prikkel. Hebben zij reeds vroeger, zooals ik zeide, meermalen dien prikkel gevoeld, zoo dikwijls zij in kunstlievende gezelschappen mochten optreden, — die prikkel werkte aldaar niet altijd op de goede manier. Voor de jongelui zelve waren zulke vertooningen eigenlijk meer een pretje dan eene oefening. En het publiek dat hen ontving en toejuichte, kende hen meestal te weinig, was te weinig op de hoogte van hun studies, en dientengevolge, óf te onverschillig, óf, wat veel meer voorkwam, te weinig kritisch en te toegevend, om die gastrolletjes behoorlijk als werk te beoordeelen. Toejuichingen, kransjes, bouquetjes, toasten, prijsjes in de dagbladen, — ze werden vaak met al te groote mildheid rondgedeeld. En zoo namen de jongelui van die pleziertochties gewoonlijk niets dan aangename herinneringen, en dikwijls eene overdreven voorstelling van eigen verdienste meê naar huis.

Welnu, wij wenschen dat zich hier op den duur een publiek moge vormen van ernstige tooneelvrienden, die onze jongelui — nu ja, natuurlijk als aardige, levenslustige jongelui — maar bovenal als aankomende kunstenaars behandelen en beoordeelen, die oog krijgen voor hunne eigenaardigheden, die hen niet verwennen, maar hen steunen, wier toejuichingen niet luidruchtig genoeg zijn om voor het getrappel eener »claque» te kunnen doorgaan, maar warm genoeg om voor eene flinke aanmoediging te mogen gelden.

Intusschen — wanneer ik spreek van de leerlingen der

Tooneelschool, dan noem ik slechts een gedeelte van het werkend personeel der nieuwe inrichting.

De jongere artisten van het Nederlandsch Tooneel hebben zich bij onze leerlingen aangesloten; zij maken deel uit van het Applicatie-theater. Wij hebben ons daarin hartelijk verheugd, en de Raad van Beheer heeft het met ons gewild. Niet alleen omdat, zoo wij enkel met de leerlingen onzer hoogste klasse moesten werken, dat werk wel wat zwaar en het programma wel wat eentonig zou kunnen worden, — zoodat onze leerlingen spoedig in het geval zouden komen van de bekende drie figuranten in sommige kleine theaters, die, door altijd maar weer achter het eene zijscherm te verdwijnen en van achter het andere voor den dag te komen, er in slagen een geheel regiment soldaten voor stellen. Niet alleen omdat wij wel noodzaak zijn hulp troepen aan te werven in afwachting dat de Hoogere Burgerscholen voor jongens en meisjes ons eenige goed ontwikkelde en veelbelovende Romeo's, Hamlet's Julia's en Ophelia's toezenden, wier verschijning dan het voorportaalje onzer Tooneelschool — welks drempel voor vele leden van ons Verbond een steen des aanstoots is — overbodig zou maken.

Neen, er is een ernstiger motief.

De Raad van Beheer heeft terecht begrepen — wat de jongere artisten der Koninklijke Vereeniging sinds lang hebben gevoeld, — dat deze jongelui wel eens de gelegenheid mochten hebben om nu en dan, zij het ook fragmentarisch, op te treden in rollen van meer beteekenis en meer gewicht dan in die welke hun uit den aard der zaak, — daar immers de »chefs d'emploi» in volle kracht zijn — op dit groot tooneel kunnen worden toegewezen. Is het *daar* voorloopig hun voornaamste taak om mede te werken tot het verkrijgen van een goed, artistiek samenspel, — *hier* mogen zij nu en dan toonen wat er van grooter talent in hen schuilt, wat er van hooger kunst in hen leeft.

En zoo kent ge nu, Dames en Heeren, zoo ongeveer de bemanning van ons scheepje en weet gij wat het doel is van de vaart. Het hoofd der onderneming — laat ons hopen dat hij er spoedig de ziel van worde — is de Directeur der Tooneelschool. Zijn opperbevel maakt het Applicatietheater tot eene ernstige oefenplaats; en de nieuwe inrichting zal er van haar kant toe bijdragen, om aan zijne betrekking dat artistieke cachet te geven dat voor den Directeur eener Tooneelschool, zool niet het éene noodige (want hij dient immers ook leeraar en pädagoog te zijn), althans het meest onmisbare mag heeten.

In het kort schetste ik u daar den *aard* en de *roeping* van ons Applicatie-theater . . . . Of neen, zijne *roeping* is met die woorden niet genoeg omschreven. Naar mijne innige overtuiging — misschien deed ik beter met te zeggen, naar mijn vurigen wensch, reikt die roeping veel verder.

Vooreerst toch kan deze nieuwe inrichting voor de jongere artisten die er aan medewerken een centrum worden van voortgezette studie en artistieke ontwikkeling. Jonge kunstenaars, die bij een groot gezelschap geëngageerd worden, hebben wel veel te werken, verbazend veel somtijds; maar dat werk houdt hen soms jaren lang buiten de hoogere studie waarmede het onderwijs op de Tooneelschool begonnen was hen vertrouwd te maken. En zoo geraakt die studie langzamerhand op den achtergrond. Zij leeren heel veel rolletjes, meer zelfs dan hunne memorie zonder souffleurshulp kan bevatten. maar zij bestudeeren geen rollen meer. Welnu, het Applicatietheater zal de lust tot studie levendig bij hen houden door hun voortdurend gelegenheid tot die studie te geven. Zij zullen de Tooneelschool niet vergeten, wanneer zij telkens weer met den Directeur dier school in aanraking komen en onder zijne leiding blijven werken. Het zal misschien nog eens gebeuren, dat zij geheele rollen kennen, ook zonder dat zij

bij hun gezelschap die rollen behoeven te spelen, ja zelfs zonder dat de Tooneeldirectie er nog aan denkt het stuk waarin die rollen voorkomen op te voeren.

Wanneer onze leerlingen de school verlaten, dan hebben zij niet, zooals, bij voorbeeld, de beste leerlingen van het Parijsche Conservatoire, een paar klassieke rollen in het hoofd en in de ziel. Dit is eigenlijk de schuld onzer voorouders, die niet voor een uitgebreid klassiek repertoire gezorgd hebben. Welnu, het Applicatietheater kan er toe bijdragen om dat gebrek te verhelpen. Wie weet, of de studie die de nieuwe inrichting in het leven zal roepen, onze jongelui niet zoover brengt, dat de verbaasde tooneeldirecteur, op een goeden dag, in een hoekje van zijn tooneel, onder het kostuum van een hopman of een staatsie-juffer, niet alleen een Gijsbrecht of een Portia, een Alceste of een Jolanthe zal ontdekken, die hij, in geval van influenza, zonder bezwaar, als plaatsvervanger van zijn voornaamste spelers, naar den voorgrond kan zenden, — maar zelfs een Hamlet, een Gretchen, een Tartuffe, een Leonato of een Beatrix, ter wier wille het de moeite waard zou zijn een drama van Gøethe, een blijspel van Shakespeare of van Molière te monteeren.

En zoo zou de leerling of oud-leerling der Tooneelschool de aanleiding kunnen worden, dat het repertoire van zijn tooneelgezelschap met stukken van beteekenis verrijkt werd.

Niet alleen het *personeel* van ons Applicatietheater kan dezen dienst aan het repertoire bewijzen; ook de fragmenten die hier in studie worden genomen kunnen tot dit goede werk iets bijdragen. Ik durf zelfs verwachten dat dit wel eens geschieden zal. Uit groote drama's geven wij hier enkel fragmenten, zooals van daag uit Emant's *Adolf van Gelre*. Welnu, wie weet, — wanneer zulk een fragment veel bijval vindt, wanneer het »bühnenfähig" blijkt te wezen, of de tooneeldirecteur, die bij onze voorstellingen ergens in eene loge zit of achter de schermen staat, — niet op eens den lust in zich voelt ontbranden, om het geheele stuk door zijne beste artisten te laten opvoeren.

En zoo zou ons Applicatietheater nog wel eens beteekenis kunnen krijgen voor het vaderlandsch tooneel en voor de dramatische letterkunde van Nederland; zoo zou het nog wel eens kunnen blijken, dat de geweldige sprong die wij heden doen, van het miniatuurtooneeltje uit de Marnixstraat naar de eerbiedwekkende ruimte op het Leidsche plein, niet te gewaagd en niet te vermetel is geweest. Misschien is die laatste verwachting wat heel hoog gespannen en glimlacht de welwillende Raad van Beheer der Koninklijke Vereeniging nu ik haar uitspreek. Maar ik denk daarbij aan den versregel van Lafontaine: »on a souvent besoin d'un plus petit que soi."

Hiermede, Dames en Heeren, heb ik zoo ongeveer alles gezegd, niet alleen wat ik officieel te zeggen had, maar ook wat mij persoonlijk door het hoofd speelde.

Misschien was dit »alles" wel wat veel; meer dan genoeg althans voor u, die niet voor dit »hors d'oeuvre" hier gekomen zijt, maar voor het smakelijk dramatisch déjeunetje, waarvan het menu u is voorgelegd.

Ik haast mij dan ook deze plek te verlaten, waar gij mij zoo welwillend hebt aangehoord, en uit volle borst de leuze aan te heffen, die gewoonlijk maar zelden uit den mond van ouderen gehoord wordt: »Place aux jeunes!"

Na het uitspreken van deze rede werd het programma, zooeven medegedeeld, ten uitvoer gebracht.

Den 10e Februari vergaderde het Hoofdbestuur.

De officieele goedkeuring der rekening van het afgelopen jaar is ingekomen ter décharge van den penningmeester.

Rapport is uitgebracht omtrent het uitschrijven van een prijsvraag door een daartoe benoemde commissie.

Aangenomen een voorstel om het Hoofdbestuur anders

samen te stellen en te vereenigen met de commissie van beheer en toezicht over de tooneelschool. De daartoe noodzakelijke wijziging in de Statuten maakte een kennisgeving aan de Afdeelingen noodzakelijk volgens de wet.

Daaraan is voldaan door onderstaand schrijven aan de Secretarissen der Afdeelingen gericht.

AMSTERDAM, 12 Februari 1890.

M.

Het hoofdbestuur van het NEDERLANDSCH TOONEEL-VERBOND brengt hiermede te Uwer kennis — volgens artikel 20 der statuten van het verbond — dat het in de aanstaande ALGEMEENE VERGADERING zal voorstellen art. 13, 14 15 en 16, als volgt te wijzigen:

ART. 13 (al. I).

Het hoofdbestuur bestaat uit negen leden van welke — buiten den secretaris — drie leden in Amsterdam moeten wonen. Het wordt door de Algemeene Vergadering gekozen voor den tijd van drie jaren in dier voege dat ieder jaar drie leden volgens rooster moeten aftreden.

al. II en III onveranderd.

ART. 14. Te schrappen de woorden: „die te Amsterdam zijn woonplaats moet hebben."

ART. 15. Het hoofdbestuur delegeert uit zijn midden vijf zijner leden om met twee leden van het hoofdbestuur der Maatschappij tot NUT VAN 'T ALGEMEEN en twee leden van het comité der damespatronessen te vormen eene commissie van beheer en toezicht over de TOONEELSCHOOL.

Die commissie heeft het recht een secretaris — uitsluitend voor de school — aan te stellen buiten het college staande.

ART. 16. Het reglement der tooneelschool wordt door het hoofdbestuur ontworpen en door de Algemeene Vergadering vastgesteld. Wijzigingen kunnen alleen daarin worden gebracht, onder goedkeuring der Algemeene Vergadering.

Als voorloopige toelichting wenscht het hoofdbestuur er op te wijzen, hoe geheel van elkander onafhankelijk thans hoofdbestuur en schoolcommissie werken omdat er geen lid in beide colleges zitting heeft.

Overleg en aanraking met elkaar wordt bijna geheel gemist of bemoeielijkt.

De hoofdbestuurders worden dus — als zoodanig — van de school vervreemd en toch rust de volle verantwoordelijkheid van den gang van zaken tegenover de Algemeene Vergadering bij het hoofdbestuur.

HET HOOFDBESTUUR VAN HET
NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND:

D. H. JOOSTEN,

Secretaris.

In aansluiting bij het bovenstaande *officieel* bericht betreffende 't applicatie-theater ook onzerzijds een enkel woord. De algemeene indruk is zeker niet geweest, dat de uitvoering in haar geheel aan de verwachtingen beantwoord heeft. De meesten gaven minder dan zij, naar veler oordeel, konden geven. Welke oorzaak hier belemmerend op hen werkte is niet gemakkelijk na te gaan. Aan ijver heeft het bij de studie wel niet ontbroken. Maar die studie zelve steunde bij verscheidenen niet op eene voldoende vroegere opleiding. Vooral de dictie bleek zwak. Aan de vorming van hun stemorgaan en de studie der wèlzeggingskunst hebben de meesten eene gestadige oefening te wijden. Als zij tot het besef hiervan gekomen zijn en dat besef tot ernstige inspanning leidt, zal deze eerste Voorstelling grooter nut brengen door haar mislukking dan zij door een betrekkelijk welslagen zou gedaan hebben.

In overleg met de Afdeeling Utrecht zal de dag voor de aanstaande Algemeene Vergadering worden bepaald. De beschrijvingsbrief zal begin April worden opgemaakt.

De Kunst van den Tooneelspeler.

NAAR COQUELIN AINÉ.

(*Vervolg.*)

Het is hier de plaats om te verklaren, dat de tooneelspeler verplicht is zijn tekst te eerbiedigen. Hoe hij hem dan ook uitspreekt, hij moet zeggen wat de auteur geschreven heeft, niets meer en niets minder. Is het reeds niet geoorloofd gespierd, kleurig proza door slechte voordracht in een alledaagsch, laf gepraat te veranderen, hoe veel te grooter wordt het vergrijp, wanneer men den tekst niet getrouw herhaalt en gedekt door een beroemden naam eenige armzalige fantaisie van eigen maaksel aan het publiek opdischt!

Wat zou er van ons repertoire geworden zijn, indien onze tooneelspelers zich sedert twee eeuwen dergelijke vrijheden veroorloofd hadden? Ieder speler zou er dan bijgevoegd hebben wat zijn voorgangers geborduurd hadden met nog wat van eigen vinding en op zoo'n wijs zouden onze meesterstukken slechts mozaïek zijn, waaruit men de bijdragen van Baron, Prévile, Fleury, Molé, enz. moest verwijderen om Molière terug te vinden.

Even ongepast is het zoo met den arbeid der levende schrijvers om te springen; het is onvergeeflijk, ook dan wanneer het slaagt. Ik geloof zelfs niet, dat de schrijvers van feeëries erg ingenomen zijn met de flauwiteiten, die de vertolkers er inlasschen. Zij moeten ze ongenietbaar vinden en het publiek, dat niet weet te onderscheiden en lacht, dom.

Ik haast mij evenwel te zeggen, dat men niet te ver moet gaan en deze opmerkingen niet toepassen op enkele *jeux de scène* en uitbreidingen van den tekst door de traditie gewettigd, waaronder er zijn die opklimmen tot de schrijvers zelf. Toch moet men zich, naar mijn meening, beperken tot dezulke, waarover geen twijfel kan bestaan en die geheel passen in het kader van het stuk.

Om een voorbeeld te noemen: Getuigt het van gebrek aan eerbied tegenover Molière, wanneer de speler een enkele dwaasheid voegt bij het inpromptu in de *Précieuses ridicules*? Neen, want de schrijver zelf heeft een *enz.* geplaatst, dat deze vrijheid veroorlooft; het is niet de eenige keer, dat hij iets aan de fantaisie van den vertolker heeft overgelaten. Molière improviseerde, gelijk men weet, soms geheele scènes en het is licht mogelijk, dat er eenige bij overlevering bewaard zijn gebleven. Hetzelfde geldt voor de stukken van Marivaux op Italiaansche leest geschoeid.

Bij Beaumarchais daarentegen kan men geen afwijkingen toelaten; hetgeen deze nauwgezette schrijver gaf, is afgewerkt en duldt geen franje. In de meesterwerken van Molière zoowel als van Beaumarchais zijn genoemde vrijheden nooit op hun plaats. Een tooneelspeler moet niet meer vernuft willen hebben dan de auteur; dat is zijn rechtschapenheid.

Verscheidene tooneelspelers vinden het een buitenkansje en meenen dat zij beter spelen dan ooit, wanneer het hun gelukt, zonder den tekst feitelijk te veranderen er iets anders in te leggen dan de schrijver gewild heeft.

Eenige jaren geleden had de première plaats van een drama in verzen; het was de arbeid van een onzer beste schrijvers en vond veel bijval.

Een mij bevriend criticus komt in de loge van den

acteur die een der hoofdrollen had vervuld en complimenteert hem. »Gij hebt uw partij uitmuntend vervuld»; zeide hij, »zelden heb ik u zoo in uw rol gezien.» Bij die woorden staat iemand, dien de criticus nog niet had opgemerkt, verontwaardigd op. Het was een vriend van den tooneelspeler: »Wat, *in* zijn rol,» riep hij uit. »Mijnheer, zeg liever, dat hij er *boven* was!»

Dat woord teekent. Het is een theorie, waar veel voor te zeggen valt.

Men zou kunnen vragen: Mogen enkele tooneelspelers, groote wel te verstaan, dan niet buiten sommige rollen treden, hun iets van hun eigen geest en van den geest huns tijds inblazen en daardoor aan de schepping van den dichter een beteekenis geven, die deze niet heeft kunnen voorzien, een andere, wellicht sterkere of diepere?

Men zal Frédéric aanhalen, die van den gewonen melodrama-persoon zijn beroemden Robert Macaire maakte; men zal mij het effect herinneren dat hij in enkele rollen wist te bereiken, waarin alle diepte ontbrak, die hij er dus in bracht.

Dat alles is mij bekend en ik houd er rekening mede; men vergeet evenwel niet dat het daar een buitengewonen tooneelspeler gold en schrijvers van den derden of vierden rang. Daaruit is nog geen algemeene regel af te leiden. In mijn oogen blijft de theorie hoogst gevaarlijk, omdat allicht een gril van den vertolker in de plaats treedt van diepte en ernstige studie; al gauw geeft hij zijn eigen gedachten voor die van Corneille of Shakespeare, welke hij geroepen is te vertolken.

Boven Horace, Hermione, Macbeth, Lear, Hamlet gaan! het schijnt mij een vreemdssoortige eerezucht toe. Is het dan zoo gemakkelijk *in* die rollen te zijn?

Men zegt zelfs dat Irving, overigens met Shakespeare voldoende vertrouwd, zich vergist heeft in zijn Macbeth-vertolking. En indien iemand als Irving kan dwalen, wie zal dan beweren het juiste weer te geven? Is het niet zwaar genoeg al zijn talent en krachten in te spannen om de figuur weer te geven, gelijk de dichter haar heeft gedacht? Aan de zucht om *boven* Molière te gaan (hem te verbeteren of te overbluffen?) hebben de tragische Arnolphe, de oproerige Alceste, de mooie, verleidelijke, gevaarlijke Tartuffe en dergelijke moderne nieuwigheden hun ontstaan te danken.

Precies te doen wat Shakespeare zich voorstelde, Arnolphe te spelen gelijk Molière het deed, dat valt zoo licht niet. Zelfs in de schijnbaar het scherpst geteekende rollen blijft er nog zooveel in het duister. Welk een zware en eervolle taak zulke personen van het boek op het tooneel te brengen, dat wil zeggen het leven in te blazen aan die saamgestelde karakters, door zulke verschillende hartstochten bewogen, aan die wezens, menschen zooals wij, maar vaak zoo ondoorgrondelijk!

Met het boek in de hand vormt de lezer zich alras een beeld van dezen of genen persoon in het verhaal, meestal echter zoo vluchtig, dat het hem moeite zou kosten de omtrekken aan te duiden. In elk geval stelt zijn buurman zich dien persoon anders voor, een derde weer anders, enz. Die beelden verschillen in vele opzichten en zijn alle vaag. Maar laten deze lezers naar den schouwburg gaan en den persoon door een tooneelspeler van talent zien voorstellen, dan zullen zij hem voortaan niet anders zien. De beelden hebben plaats gemaakt voor een levend wezen.

Nog eens, dit verblijdende resultaat dat den vertolker aan den dichter verbindt, is niet gemakkelijk te bereiken, zelfs waar het kleinen rollen betreft en valt het zwaar de bedoelingen van den schrijver te vinden, moeilijker is het soms nog, wanneer men die geraden heeft, ze door het publiek te doen aannemen, indien dit zich bij het lezen een ander beeld heeft gevormd.

Een voorbeeld, dat mij juist te binnenschiet, vraag ik verlof te vertellen, al raakt het mij persoonlijk.

Wij studeerden *Fantasio*; de Musset was dood en diens broeder Paul leidde de repetities. Mij was de rol van den Prins van Mantua toebedeeld, waarmede ik mooi verlegen was; ik kon het karakter niet doorgronden. Paul de Musset, wien ik raad vroeg, deelde mij de bedoelingen van zijn broeder mede. Edouard Thierry voegde er enkele fijne opmerkingen bij en Davesnes, onze oude regisseur, de onfeilbare raadsman, vaak door Samson en Regnier geraadpleegd, zeide: »Potier was geknipt voor die rol!» En hij haalde verschillende trekjes van dien kunstenaar aan, bootste hem na in een massa rollen, deed mij hem zien, althans raden als den Prins van Mantua. Daardoor geleid en den tekst getrouw volgende, bouwde ik de rol op en na de algemeene repetitie waren mijn raadsmanen hoogst tevreden; het succès was niet twijfelachtig, meenden zij. Succès! het mocht wat, de pers verklaarde bijna eenstemmig, uitgenomen Gautier en Saint-Victor, dat ik mijn rol volstrekt niet begrepen had. Bij de tweede voorstelling (de geletterden vormen dan nog de meerderheid) hetzelfde treurige resultaat. Ontstemd ging ik naar De Musset en Thierry en vroeg wat ik doen moest.

»Niets,» luidde hun antwoord. — »Uw opvatting,» zeide De Musset, »is de juiste. Gij speelt de rol zooals mijn broeder haar bedoeld heeft, gij levert een caricatuur van het romantisme. Ga zoo voort, het succès zal wel komen.» Het kwam inderdaad. Het publiek der volgende opvoeringen schepte behagen in mijn overdrijven en de Prins van Mantua, volgens Musset, werd levendig toegejuicht.

Ik wenschte evenwel zeker van mijn zaak te zijn en ging naar enkele critici, die mij het hardst hadden aangevallen. De oplossing van het raadsel was eenvoudig deze: Vóór zij het stuk gingen zien, hadden zij het overgelezen en zich van mijn rol een beeld gevormd. Mijn vertolking, de opvatting mij door De Musset aanbevolen, kwam daarmede niet overeen en ik was natuurlijk in het ongelijk gesteld.

Ik kom terug op de articulatie en wil alles samenvatten in dit axioma: Men moet niet spreken zooals men spreekt, men moet *zeggen*.

Zeg juist, zeg natuurlijk — daar zal uw voordracht bij winnen — maar in elk geval *zeg*.

Want zeggen is ongetwijfeld nog spreken, (het mag nooit zingen worden) maar het is tevens de kunst aan de voornaamste zinnen, aan de belangrijkste woorden hun juiste waarde te verleen; het is reliëf geven, het is 't verdeelen van licht en bruin. Zeggen is boetseren.

Een zin, een klomp wanneer hij *gesproken* wordt, krijgt vorm en wordt kunst zoodra men hem *zegt*.

Dit zeggen mag evenwel niet overdreven worden; ik haast mij het er bij te voegen op gevaar af dat men mij van tegenstrijdigheid beschuldigt. Het is een verkeerde gewoonte te veel te *zeggen*, alles even zorgvuldig te detailleeren; hier moet men luchtig over de woorden heenglijden, daar weer ze met nadruk zeggen. De zinnen, waarop het aankomt, moeten door het zeggen worden losgemaakt van het minder belangrijke.

Het is gemaakt vóór alles natuurlijk te willen zijn; maar op alle woorden klemtoon te leggen om den artist uit te hangen is het niet minder.

Spreken is niet voldoende; alles zeggen is te veel zeggen: de waarheid ligt in het midden.

Het komt er op aan begrepen te worden. Daarom moet men zich gewinnen niet te snel te praten. Radheid van tong voert licht tot stotteren.

Deze raad, door mij gegeven, zal verwondering wekken. Men beweert toch, dat ik eerder te snel dan te langzaam praat; niet *andante*, maar *presto*, zelfs *prestissimo* doe ik het verhaal in de *Elourdi*.

Dat is zoo, maar de alleenspraak van Figaro behandel ik niet op die manier en toch meen ik de toeschouwers niet meer te vermoeden door haar zoo te detailleeren dan dat ik vrees hen te ontstemmen door het snelle tempo van Mascarille's verhaal en er geen woord van te doen verloren gaan. Dit komt omdat ik zorgvuldig den raad volg van Regnier: Geen overhaasting! Deze drukte zich ongeveer uit als volgt: »Wanneer gij tot u zelf zegt: — Lieve Hemel, wat gaat dat langzaam! Er komt geen einde aan! Het moet enorm vervelend zijn! — dan eerst begint ge niet te snel te praten.»

Hij wilde natuurlijk niet beweren, dat men er nooit spoed achter mag zetten, maar hij wilde leeren dit te doen zonder onverstaanbaar te worden. Zelfs waar men rad spreekt, moet men duidelijk blijven en dat verkrijgt men slechts door het langzaam te hebben gezegd, met den juistten nadruk, met de noodige rustpunten en met een stem-uitzetting geëvenredigd aan de plaats waar men spreekt — het laatste is eveneens hoogst belangrijk! In een salon kan men niet donderen, evenmin in ruime zaal zuchten als een Eolus-harp.

Goed zeggen, goed articuleeren geeft aan het gemeenste proza een geur van poëzie, die aan het eind van een tirade meestal applaus ontlokt.

Het tempo is een gewichtige factor.

Ik wil nogmaals wijzen op de noodzakelijkheid van begrepen te worden. Men kan zich echter even goed door het tempo als door de woorden doen begrijpen. Provost vertelde, dat op zekeren avond aan het einde van een tirade van Hippolyte, door het publiek met ingehouden adem gevolgd, zijn geheugen hem eensklaps in den steek liet, juist bij de twee laatste versregels. Zijn vaart stuiten om naar den souffleur te luisteren was ondoenlijk. Hij neemt een kloek besluit en werpt met kranige overtuiging twee alexandrijnen volapük van eigen maaksel in de zaal, welke het publiek natuurlijk niet begrijpt, maar die het in verrukking toejuicht, omdat zijn geste, de toon, in één woord het tempo, zijn geïmproviseerde taal duidelijk verstaanbaar en welsprekend had gemaakt.

(Wordt vervolgd.)

De Vrek van Molière een blijspel?

»De heer Bigot heeft zich blijkbaar wat veel laten leiden door het denkbeeld dat *De Vrek* een blijspel is. En dat is het stuk eigenlijk niet, vooral niet in den hoofdpersoon.» — Zoo lees ik in de bespreking van de 3e Abonnementsvoorstelling in het Salon des Variétés, voorkomende in No. 8 van dit tijdschrift. Het zij mij vergund, deze bewering met een enkel woord te bestrijden.

Het valt zeker niet te ontkennen, dat de gevolgen van Harpagon's gierigheid, als de gevolgen van elken tot het uiterste gedreven menschelijken hartstocht, droevig, wil men: tragisch zijn. Harpagon's gierigheid maakt dat zijne kinderen alle liefde, en zelfs tot het laatste greintje eerbied voor hem verliezen; zij maakt zijn zoon tot een speler en verkwister; zij is oorzaak dat zijn dochter haren minnaar onder een valschen naam in het ouderlijk huis doet opnemen; zij brengt zijn knecht er toe, hem te bestelen.

Maar — men moge het afkeuren of toejuichen — Molière heeft gewild dat deze huiselijke tooneelen zouden doen lachen, Molière heeft van Harpagon een komische figuur gemaakt. Dit blijkt uit alles. Het blijkt uit de wijze waarop Molière den Vrek het slachtoffer laat worden van zijn gierigheid (bijv. Harpagon zich verkneukelende in het vooruitzicht, zijn geld tegen hoogen intrest te zullen uitleenen, en in den man aan wien hij zijn geld leent, zijn eigen zoon herkende). Het blijkt uit de schelle

kleuren, waarmede alles wat Harpagon's gierigheid kan doen uitkomen, is geschilderd. Het blijkt, eindelijk, uit het feit dat Molière, die in al zijn stukken de komische rollen vervulde (Argan, Sganarelle, George Dandin, Scapin) en de meer dramatische als Tartuffe, Don Juan voor anderen overliet, de rol van Harpagon voor zich genomen heeft.

Saint-Marc Girardin doet in zijn voortreffelijk werk: *Cours de littérature dramatique* (I. ch. 13) duidelijk uitkomen, dat Molière, overeenkomstig het spreekwoord: *A père avare, fils prodigue* Harpagon's gierigheid stellende tegenover Cleant's verkwisting, met grooten tact vermeden heeft de botsing zóó gevoelig te maken, dat zij tragisch zou worden. »La situation est vive (zegt hij), mais elle reste comique; tout se dit, mais dans le ton de la comédie." En wat maakt hier het komische uit? Dat beiden, Cleant en Harpagon, gelijk hebben, de een tegenover den ander; en dat hier de moraal gepredikt wordt, niet door een deugdzaam zedepreker, zooals wij er in onze hedendaagsche drama's ontmoeten, maar door een losbol, een verkwister, in wiens mond de verwijten en zedelessen belachelijk klinken. »Le sérieux eût tout perdu, le rire sauve tout."

Hetzelfde geldt, naar Girardin's opmerking, van het tooneel, waarin Harpagon Cleant vervloekt, en deze met 's vaders vervloekingen spot. Hier is de toestand nog hachelijker, nog meer gespannen. Tragisch opgevat, zou hij bedenkelijk hebben kunnen worden. Maar Molière blijft op de oppervlakte; schertsend raakt het blijspel slechts even, in 't voorbijgaan, het kiesche punt van de grenzen der vaderlijke macht en van de rechten der liefde. Molière blijft in den toon van het blijspel en wat afschuw zou hebben gewekt in een drama, doet hier lachen.

De tooneelspeler, die Harpagon voorstelt, moet dan ook inderdaad zijn wat hem in het artikel »Het Tooneel in de Hoofdstad" juist verweten wordt dat hij is, »meer komisch dan afschuwwekkend." Zoo plegen de kunstenaars, welke zich in deze rol hebben onderscheiden, den Harpagon te spelen. Van de Fransche tooneelspelers noem ik: Provost, Talbot en Got, van de Duitsche: Lewinsky. En ook de Molière-kenners hebben er steeds met nadruk op gewezen, dat de rol een komische is en komisch moet blijven. Toen in 1880 een jong acteur, Leloir, voor zijn debuut in het Théâtre Français in den *Avare* optredende, een somberen Harpagon te zien gaf, schreef Sarcey: »Het groote verwijt, dat ik den debutant moet maken, is dat hij aan den vrek »un visage uniformément grognon et dur" heeft gegeven. Harpagon is zeker noch vriendelijk, noch vroolijk. Maar Molière heeft gewild dat hij komisch zou zijn en deed lachen. . . . Wanneer de kunstenaar de bedoeling van den schrijver wil weergeven, »il faut qu'il ne pousse pas le personnage au noir", maar moet hij alle gelegenheden aangrijpen om te laten lachen." En toen in 1875 Lewinsky te Berlijn optrad in *Der Geizige*, schreef Paul Lindau: »Hij was er op bedacht, de rol zoo komisch mogelijk weer te geven, en al wat demonisch en »unheimlich" is er uit te verbannen — naar ik meen, geheel overeenkomstig de bedoeling van het werk."

Mij dunkt, dat dit een en ander kan volstaan ter verdediging van de stelling, welke ik niet meende dat nog verdediging noodig had:

De Vrek van Molière is een blijspel en moet als een blijspel gespeeld worden.

J. N. VAN HALL.

»De Vrek van Molière IS een Blijspel." —

Aldus de stelling, welke mijn geachte bestrijder aan het slot van zijn artikel met nadruk poseert.

Even te voren lees ik: »Molière heeft gewild dat Har-

pagon komisch zou wezen"; nog wat vroeger: »Wat afschuw gewekt zou hebben in een drama, doet hier lachen" — en, heel in het begin alweer: »Molière heeft gewild dat deze huiselijke tooneelen (tusschen vader en kinderen) zouden doen lachen". —

Vergelijk nu hiermee wat ik in de vorige aflevering schreef: »Hij (de heer Bigot) was echter niet vrekkelig en achterdochtig genoeg, meer komisch dan afschuwwekkend — zooals ik voor mij Harpagon vind". En na de door Mr. van Hall aangehaalde zinnen nog deze: »Het lugubre van de verhoudingen in Harpagon's gezin is nog meer tragisch dan komisch; het lachverwekkende ontstaat uit de kluchtige bijvoegsels" —

De heer Van Hall stelt dat Molière een blijspel heeft willen schrijven, ons heeft willen doen lachen. Ook om Harpagon. — En ik beweer dat dit lachen mij onmogelijk is en ik de stof in *l'Avare* te pijnlijk vind om het stuk een blijspel te kunnen noemen.

Is hier nu tegenspraak? Eigenlijk nog pas ten deele. Die ontstaat eerst recht wanneer Mr. van Hall de stelling verkondigt, dat de Vrek (ook inderdaad) een blijspel is. Want juist dit vind ik te bewijzen en heb ik betwist. Met een paar woorden in *Het Tooneel*, uitvoerig in de *Opr. Haarl. Courant* van 6 dezer. En ik moet verklaren, Mr. Van Hall heeft mij niet kunnen overtuigen, zelfs niet met een beroep op nog meer autoriteiten en kunstenaars dan hij nu reeds aanhaalde.

Immers wat blijkt uit deze aanhalingen anders, dan dat Molière er niet in geslaagd is een echt blijspel te schrijven? Was hij zoo gelukkig geweest, Saint-Marc de Girardin had het niet behoeven te betoogen en Sarcey den jongen Leloir bij het spelen van den Harpagon niet te waarschuwen »de ne point pousser le personnage au noir." Ook mag uit het gering succes van zijn stuk bij de eerste vertooningen (9 September 1668 enz.) worden afgeleid, dat het publiek zich niet zeer behagelijk voelde onder die vertooning. En dat is een indruk, dien men m. i. moeilijk van zich af kan zetten. »Ce tableau d'un vice effréné, qui met en présence et comme aux prises le père et ses enfans, touche au drame à tout moment" — schrijf ik (om ook eene aanhaling te geven) van een ander landgenoot van Molière, L. Petit de Julleville *) af, — maar, laat hij er op volgen: »il n'y tombe jamais!" Dit laatste is zeker volkomen juist en ik heb er allerminst aan gedacht te willen beweren, dat *l'Avare* een (echt) treurspel is. Maar het karakteristieke van 't stuk zit juist in zijn halfslachtigheid. Om Harpagon en zijn gezin kan men nooit hartelijker lachen, dan als een man die kiespijn heeft. Het bewustzijn van het pijnlijke der verhoudingen verlaat ons nooit, allerminst in de vervloekingsscène en het tooneel, waarin Harpagon zich verkneukelt in het vooruitzicht dat de vader van zijn leener, volgens diens belofte, binnen drie maanden zal sterven. Is dat, door welke behandeling van deze tooneelen dan ook, echt komisch te maken? Ik geloof het niet. Want de contrasten, die ons zullen doen lachen, moeten altijd van onschuldigen aard blijven; zoodra ze ons kwetsen of pijn doen, kunnen we het zelden verder dan tot een grijns brengen. En alleen wanneer een schrijver ons geheel buiten de werkelijkheid weet te plaatsen, zóó dat het bewustzijn van de reële verhoudingen ons ontgaat, kan hij dergelijke bezwaren ontkomen. *De Vrek* is echter even weinig eene fumisterie als een blijspel; het is wat we nu een zedenspel zouden noemen.

Opmerkelijk blijft trouwens dat Molière zelf alles gedaan heeft om zijn stuk donker te kleuren. Telkens plaatst hij opzettelijk den vader tegenover zijn zoon. Naar het voorbeeld van Plautus had niet de knecht van Cleant, maar die van Valère den gierigaard moeten bestellen. En het

*) *Le Théâtre en France*, Armand Colin et Cie., Paris 1889.

is zijn zoon die zijn vereering voor Marianne gebruikt om hem te plagen door het afnemen van zijn ring; het is zijn zoon door wiens toedoen we er achter komen dat Harpagon niet alleen een gierigaard maar ook een woeke-
raar was. Let daarbij nu op, dat Molière Harpagon listig, geslepen, boosaardig en hardvochtig maakt, en de conclusie ligt voor de hand, dat het zijn doel is geweest te laten zien hoe zulk een overheerschende, invretende hartstocht als de gierigheid het beste in den mensch en zijn omgeving doodt. Wie de gierigheid ziet als zulk een verschrikkelijk kwaad, kan haar ook niet meer gebruiken als een komisch motief. En dat heeft Molière dan ook nauwelijks gedaan. Harpagon is komisch als oud vrijer, als ijdel man die zich door vleierij laat vangen, niet als gierigaard — tenzij aan het slot bij 't wegnemen der kaarsen. Het komisch moment van de gierigheid ligt immers in de tegenstelling tusschen het genot dat wij ons van den rijkdom voorstellen en de genotsontzegging van den schraapzuchtige die het middel ('t geld) voor het doel neemt. Welnu Harpagon ontzegt niet zichzelf eenige genieting, welke hem aangenaam zou wezen, maar wel anderen: zijn kinderen, zijn bedienden, zijn gasten. Dat hij uit geldzucht Marianne verzaakt, zegt ons niets; wij hebben zijn liefde voor haar immers nooit *au sérieux* genomen. En naar mijn impressie heeft Molière die verliefdheid en die ijdelheid van Harpagon alleen daarom als bijkomende eigenschappen in hem doen zien, ter verlichting van zijn geheel zwart gehouden uitbeelding van den gierige.

Mijne conclusie blijft dan ook dat *l'Avare* alleen blijspel is door de bijkomende dingen en het tegendeel door de schildering van de gierigheid en dat Harpagon meer afschuwwekkend dan komisch geteekend is. Wat — mischien — rechtvaardigen *kan*, den eisch aan den acteur »dat hij alle gelegenheden moet *aangrijpen* om te doen lachen», maar niet dat het »unheimliche» uit zijn vertolking moet verbannen zijn. Doet hij dit laatste, dan is dit alleen te verklaren uit de zucht om de dissonances te dempen, welke de dichter m. i. met helder bewustzijn in zijn zeden-
spel gelegd heeft.

L. S.

©if de Maasstad.

Een paar woorden slechts om het welverdiend succès van *Huwelijksgeluk* (*Le Bonheur conjugal*) te melden. De geschiedenis van twee mannen, die door hun beminlijke wederhelften worden verlaten, welke de jaloezie opgewekt, door denkbeeldige liaisons echter weer in hun armen terugvoert, is te vermakelijk om haar door een dor verhaal te verminken; ook willen wij het genot niet verminderen van hen, die het blijspel nog moet vermaken; moge het een breede schare zijn!

Huwelijksgeluk is goed gebouwd en bevat veel geestige tooneelen en amusante zettingen; het laatste bedrijf, eenigszins afgezaagd, wordt dan ook volkomen gered door de origineele, vlugge behandeling. Valabrègue heeft eer van zijn werk en zou stellig over de huidige vertolking in den Grooten Schouwburg tevreden zijn.

Een blijspel als dit, luchtig en vroolijk, vraagt geen nauwkeurige typeering, maar vlot, opgewekt spel. Geen der acteurs mag te veel op den voorgrond treden, allen moeten begrijpen dat samenspel hoofdzaak is. Het moet gaan als bij de handige toeren van den goochelaar, welke ons verbazen en vermaken, zonder dat wij ons dadelijk afvragen met welke hulpmiddelen hij zijn doel bereikt.

Zoo ging het ook gisteren, er zat *Schwung* in en zelden zagen wij een première, die zoo flink slaagde. Elk deed zijn plicht: de dames Vink en Jonkers als de jonggetrouwde vrouwen, de heeren Van Zuijlen en Chrispijn als de twee

verlaten mannen, de heer en mevr. Faassen als de goedelijke schoonouders, mej. Marie Faassen als jeugdijg bijdehandje, de heer van Eijscden als ongelukkige minnaar, mevr. Coelingh als kamermeisje, allen verdienen een woord van lof.

De Speeldoos had men liever onvertaald moeten laten; het kan hoogstens afbreuk doen aan Valebrègue's blijspel, dat een ware verademing was na de misselijke onbeduidendheid van *Hel laatste Woord*. Waarlijk, indien laatstgenoemd stuk te Weenen en te Berlijn succès heeft gehad, is twijfel gerechtigd of er wel hersenen schuilden onder den haardos of de pruiken dier toejuichende toeschouwers!

5 Febr. 1890.

JEAN VALJEAN.

ADVERTENTIËN.

W. N. MULDER,

COSTUMIER.

Costumes Historiques, de Style & de Fantaisie

Gardes robes etc

10, REMBRANDTPLEIN 10,

AMSTERDAM.

Bij A. RÖSSING alhier is verschenen en bij iederen Boekverkooper verkrijgbaar:

DE OPLEIDING ONZER TOONEELSPELERS

opmerkingen naar aanleiding der hervormingsplannen

VOOR DE TOONEELSCHOOL

DOOR

L. SIMONS Mz.

Prijs / —.50.

NEELMEIJER'S Kabinet Inkt

is preferent boven alle andere Inktsoorten,

hij is bij alle soliede Boekhandelaren verkrijgbaar.

Nederlandsehe Kabinet-Inktfabriek

NEELMEIJER & Co.

APELDOORN.

Wereldtentoonstelling Parijs 1889 — Zilveren Médaille!

Verschijnt des Zaterdagſ om de 14 dagen bij Ch. A. van Zeggelen (m. J. P. van Santen) te Amsterdam.

Leden van het Tooneelverbond ontvangen dit Tijdschrift gratis.

Voor niet-leden bedraagt de prijs, per jaargang van tenminste 16 afleveringen, f 4.—. Franco per post f 4.25.

Brieven en stukken, de Red. betreffende, adresseere men aan den Redacteur, KEIZERSGRACHT 547. Opmerkingen betreffende de verzending en opgaven van abonnementen en advertenties in te zenden aan den Drukker-Uitgever. ACHTERBURGWAL 84.

N°. 10.

1 MAART 1890.

XIXe JAARGANG.

INHOUD:

Officieele Mededeelingen: Briefwisseling tusschen den Redacteur van het Orgaan en het Hoofdbestuur. — Circulaire van het Hoofdbestuur naar aanleiding van den Schouwburghrand. — Uit onze Afdelingen. — L. S., De Stadsschouwburg. — Jean Valjean, Uit de Maasstad. — Id. — De Kunst van den Tooneelspeler, naar Coquelin Ainé, (Slot). — Mr. M. J. van Geuns, In den tempel der kunst. — Nieuwe Uitgaven. — Verbetering.

OFFICIEELE MEDEDEELINGEN

Tusschen den Redacteur van ons Orgaan en het Hoofdbestuur heeft de volgende briefwisseling plaats gehad:

AMSTERDAM, 3 Februari 1890.

Aan

het Hoofdbestuur van het Nederl. Tooneelverbond

ALHIER.

WelEd. Heeren.

Hoewel mijn mandaat als redacteur van »Het Tooneel» eerst primo Mei ten einde loopt, wensch ik — met het oog op de a. s. alg. vergadering, waarin dit mandaat vernieuwd of een opvolger benoemd zou moeten worden — reeds nu te uwer kennis te brengen, dat ik mij na het voltooien van den loopenden jaargang onmogelijk langer met de leiding van ons orgaan kan blijven belasten.

Wat mij tot die conclusie gebracht heeft, zal u zeker niet vreemd schijnen. De mij opgelegde taak wordt me meer en meer te zwaar. Niet alleen ben ik redacteur en heb als zoodanig den arbeid der correctie, ik moet, bij de uiterst geringe medewerking, nog zelf grootendeels voor de copie zorgen. En dit, terwijl ik — wat de verslagen der voornaamste voorstellingen betreft — voor »Het Tooneel» weinig meer kan doen dan herhalen wat ik elders reeds daarover schreef; terwijl mijn tijd zeer beperkt is en ik, uit den aard der zaak, aan »Het Tooneel» slechts die uren wijden kan, welke niet door anderen beroepsarbeid

in beslag genomen worden. Aldus wordt er van mij een offer van arbeid gevergd, dat ik, bij al mijn sympathie voor onze zaak, vermeen niet langer te mogen brengen; te minder nu ook de school nog steeds een deel van mijn tijd in beslag neemt.

Nog meer dan dit alles weegt bij mij intusschen de erkenning, dat ik — op deze wijze mijn mandaat vervullend, — schade toebreng aan mijzelf en ons Verbond. De arbeid, dien ik in mijn snipperuren leveren kan, moet uit den aard der zaak beneden de eischen blijven, die ik mij zelve en het orgaan van ons Verbond meen te moeten stellen. Wat ik leveren kan voor »Het Tooneel» moet aldus mijn eigen naam schade doen, terwijl een tijdschrift, dat in hoofdzaak door één persoon en met onvermijdelijke haast gevuld moet worden, onmogelijk het beste deel onzer leden bevredigen kan. Een verbond als het onze, dat zich de artistieke verheffing van ons nationaal tooneel ten doel stelt, mag geen orgaan uitgeven, dat niet aan zeer hooge eischen van vorm en inhoud kan voldoen — en ik wil, wat mij persoonlijk betreft, liefst niet langer verantwoordelijk zijn voor de uitgave van een tijdschrift, dat bij gemis aan financiën — en dus aan goede artikelen — in het oog zijner lezers weinig meer dan een onbeteekenend blaadje kan wezen.

Dit alles overwegend, ben ik tot de u reeds meegedeelde slotsom gekomen, dat ik na 1 Mei me dien te onttrekken aan een taak, die ik mij bewust ben niet naar eisch te kunnen volbrengen.

Met de meeste hoogachting

Uw dw.

L. SIMONS MZ.

AMSTERDAM, 25 Februari 1890.

WelEd. Heer!

Het Hoofdbestuur van het Nederlandsch Tooneelverbond heeft met leedwezen kennis genomen van uw schrijven van 3 dezer en betreurt het door u gevraagd ontslag als

redacteur van het orgaan van het verbond, hoewel het de redenen billijkt, die u daartoe nopen.

Juist omdat U — belangeloos — zooveel tijd hebt gegeven aan de redactie en zooveel gewerkt hebt voor het orgaan, brengt uw aftreden het voortbestaan van dat blad in gevaar en het Hoofdbestuur neemt ernstig in overweging wat er kan en moet gedaan worden om een orgaan voor het verbond in stand te houden.

Zoolang nog geene andere regeling is getroffen blijft het Hoofdbestuur het orgaan in uwe welwillendheid en aan uwe gewaardeerde medewerking aanbevelen.

Met bijzondere hoogachting.

Namens het Hoofdbestuur van het N. T. V.
H. W. JOOSTEN,

Secretaris.

WelEd. Heer L. SIMONS Mzn.

Het Hoofdbestuur heeft algemeen de volgende circulaire doen verspreiden:

AMSTERDAM, 24 Februari 1890.

M.

Het Hoofdbestuur van het NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND, geheel onder den indruk van de ramp, die Amsterdam en geheel Nederland heeft getroffen, nu in den vroegen ochtend van 20 Februari het vuur den *Stadsschouwburg* vernielde en verteerde, kwam tot het besef, dat treuren natuurlijk, maar helpen gewenscht, ja noodzakelijk is.

Wat verloren ging aan archief, aan bibliotheek, aan decoratief, is onherstelbaar, maar plotseling geleden geldelijk schadeverlies aan kleedingstukken en benodigdheden, door „force majeure” ontbonden overeenkomsten, en niet het allerminst betrekkingen niet meer te vervullen, onnoodig geworden diensten, vervallen verklaarde weekloonen, dat alles te zamen genomen eischt hulp, niet alleen van tooneelvrienden en begunstigers, maar van alle weldenkenden, van alle offervaardigen, waaraan Nederland bij zoo menige gelegenheid rijk bleek te zijn.

Het Hoofdbestuur roept van die allen hulp in en steun.

Het Hoofdbestuur vraagt aan alle Afdeulingsbesturen van het Nederlandsch Tooneelverbond om middelen te beramen, maatregelen te nemen, waardoor milde bijdragen vloeien; vraagt aan alle kunstenaars, kunstenaressen, mildheid, de tweelingszuster van het genie, in het verleen van zedelijken en stoffelijken steun, vraagt aan alle leden van het Verbond krachtsinspanning, aan alle welgezetenen in Nederland offervaardigheid en dan wordt het doel van het Hoofdbestuur ten volle bereikt.

Welk is dat doel? Het bijeenbrengen van een som, een groote som, om ten eerste hen te helpen, die werkelijk door den vreeselijken schouwburgbrand geleden hebben, en te helpen, naar recht en billijkheid, in verhouding tot het geleden verlies, en den aard der verliezen in aanmerking nemende, rechtvaardig oordeelende over de aanleiding en onvermijdelijkheid van die verliezen. Het Hoofdbestuur hoopt en vertrouwt, dat die in Nederland bijeengebrachte som aanzienlijk genoeg zal zijn, om niet alleen te gemoet te komen in de schade door dezen brand veroorzaakt, maar ook om daarna een fonds te stichten, dat bij elke dergelijke ramp tot onmiddellijk helpen in staat is. Dan aan beheer en uitkeering van dat fonds zoodanige regeling te verzekeren, en zulke voorwaarden te verbinden, die bijdragen tot verminderen van gevaar, tot vrijwaren tegen schade.

Het Hoofdbestuur is gaarne bereid aan allen, die helpen willen, die helpen kunnen, inlichtingen te verstrekken, wenken te geven, maar laat een ieder vrij in het nemen van maatregelen.

De Afdeulingsbesturen zullen weten, welke middelen het

beste passen in het kader hunner omgeving, kunstvereeningen en particuliere gezelschappen hebben zelve te beoordeelen langs welken weg het doel het best bereikt kan worden. Het Hoofdbestuur als zoodanig, mengt zich niet in hun overleg, maar het vraagt dringend, geen krachten te versnipperen, maar allen, allen met bekwaamen spoed, de bereiking van het voorgeschreven doel te helpen bevorderen, het fonds te helpen stichten en bloeien.

Velen, velen in den lande, staan helaas, nog buiten het Nederlandsch Tooneelverbond. Aan allen vraagt het Hoofdbestuur: helpt ons, ieder op zijne wijze, helpt in het openbaar of in het verborgen, en geeft de bewijzen van uwe instemming, van uwe hulpvaardigheid aan den Hoofdbestuurder, die U het naaste staat.

Zoo verrijze uit de puinhoopen van *Amsterdam's Stadsschouwburg* een gedenkzuil voor breed opgevatte menscheelievendheid.

Het Hoofdbestuur van het Nederlandsch Tooneelverbond:

A. G. VAN HAMEL, *Voorzitter.* (Groningen.)

J. H. KRELAGE, *Ondervoorzitter.* (Haarlem.)

M. J. WALLER, *Penningmeester.* (Amsterdam.)

JOS. JACOBSON, (Rotterdam.)

J. E. BANCK, } (den Haag.)

MARCELLUS EMANTS, }

D. H. JOOSTEN, *Secretaris.* (Amsterdam.)

Uit onze Afdeelingen.

AMSTERDAM. Het Bestuur der Afd. Amsterdam heeft zich geconstitueerd als volgt:

Prof. G. A. VAN HAMEL, *President.*

M. B. MENDES DA COSTA, *Vice-President.*

A. W. VAN DER MANDERE, *Penningmeester.*

F. VAN DER GOES.

A. FENTENER VAN VLISSINGEN.

C. F. VAN DER HORST.

H. K. WESTENDORP, *Secretaris,* Rokin 164.

DELFT. Men meldt ons uit Delft d. d. 14 Februari.

Op 29 Januari jongstleden trad de hoogleeraar J. ten Brink uit Leiden voor de leden der Afdeeling en hunne introducces op met eene lezing die tot onderwerp had: »Lach, luim en levenslust in de Nederlandsche letterkunde.»

Dit onderwerp gaf Z. Hooggd. aanleiding onze oudste oorspronkelijke tooneelliteratuur, de kluchten, te bespreken. Met belangstelling werd zijne rede door het talrijk publiek gevolgd.

De Stadsschouwburg.

Nu staat er niets meer van dan de buitenmuren. Van binnen is hij schoon leeggebrand.

Donderdag 20 Februari 1890 -- des ochtends te half zes uur, zal voortaan in onze tooneelgeschiedenis een datum en tijdstip ter herinnering blijven. Latere beschrijvers van die geschiedenis zullen tevens vermelden dat den heer Maaldrink, schrijver van *Jan Massour* en *Herodes*, het geluk is te beurt gevallen, van voor de laatste vertooning het stuk te hebben mogen leveren. Zoo is aan zijn tooneelstuk *De terugkeer van den Koloniaal*, bestemd om als gelegenheidsstuk een louter ephemerische verschijning te blijven, een onsterfelijke herinnering beloofd.

Niet over den brand of zijn oorzaak wil ik hier spreken. Alleen over zijn vernoedelijke gevolgen in verband met de geschiedenis van den schouwburg.

Hij behoorde tot de overleveringen uit Oud-Amsterdam.

Saamgegroeid met het leven der burgerij. Voor een deel haar trots en glorie, ook haar troetelkind. Als een oud vat bewaarde hij den reuk van patricische deftigheid in zich, nadat die zelf vervluchtigd was. Oude tooneelvrienden en tooneelspelers hadden een gevoel van stille vereering voor de »houten kast'' van het Leidsche Plein, zooals ze heette ook nadat ze met steen was ommanteld. De eigenaardige uiting van dit gevoel van piëteit vond men nog bij eene voorstelling van *De Ghysbrecht van Aemstel*.

Toch was dit in later jaren ook al verminderd. De *Ghysbrecht*-voorstelling werd niet meer gewijd door den stillen ercbied der artisten, die onder den invloed van een nuchterder kunstopvatting dit stuk als een gewoon treurspel in verzen eigenlijk verfoeiden. Enkelen alleen waren onder de macht der traditie gebleven en juist in den allerlaatsten tijd begonnen eenige jongeren weer iets meer voor Vondels verzen te gevoelen.

Nu zullen we, voorloopig, op nieuwjaarsavond den Ghysbrecht der overlevering niet meer zien spelen ter plaatse waar hij thuis behoorde: den Amsterdamschen Schouwburg.

Misschien is dat zoo kwaad niet. Er is nu kans dat hij eenmaal *verjongd* tot ons terugkeert.

In een Stadsschouwburg?

Die vraag mag voorloopig beantwoord worden met een twijfel. Dat de gemeente op kosten der belastingschuldigen een nieuw gebouw zal stichten; is, in deze dagen waarin voor het dringend noodige zooveel gevergd wordt, juist niet waarschijnlijk. In de laatste jaren trouwens was de stedelijke kunstbescherming al van eigenaardig karakter: De stad verhuurde haar gebouw tegen een prijs die te laag was om de renten van het kapitaal te dekken en niet laag genoeg om een belangrijken steun te geven aan het gezelschap dat er speelde. De dus genoemde Commissarissen hadden geenerlei macht over de voorstellingen en deden zich alleen in kleinigheden van beheer gelden — bijv. bij het doen vervaardigen van een (abominabel) scherm. En ofschoon de inrichting van den Schouwburg voor een »volks''schouwburg bestemd scheen, bleven de prijzen — die voor ons eerste publiek te laag waren — veel te hoog voor den werkman. Alleen de gezeten en de kleine burgerij genoot van de voorstellingen.

Stichtte de stad een nieuw gebouw, 't zou nu een echte »volks''schouwburg moeten wezen. Zulk een inrichting, zonder verschil van rangen als in een concertzaal — groot genoeg om met een entreeprijs van vijf en twintig cent een alle kosten dekkende recette te maken, zou in onze stad zeker eene nuttige instelling wezen. Maar in hoofdzaak zou ze alleen volk kunnen trekken op Zaterdag en Zondagavonden. Daarvoor een groot, dus kostbaar gebouw te stichten en een gezelschap te vormen, gaat natuurlijk niet aan. En ik zou zeggen, dat dit ook niet noodig is. Zonder al te hoogloopende kosten kan de eene helft van het Paleis voor Volksvlijt worden geschikt gemaakt om op beide avonden als volksschouwburg te dienen. En wanneer de directie op die avonden beurtelings verschillende gezelschappen met goede volkssstukken — d. i. stukken die eenvoudige, eerlijke maar toch ook mooie en een grootsche kunst te genieten geven — laat optreden, is aan de behoefte van wat men nu eenmaal »het volk'' pleegt te noemen (alsof de andere deelen der bevolking niet meer meetellen of meebetalen) ruimschoots voldaan.

Toch moet er nog een »Amsterdamsche Schouwburg'' komen — goed, gemakkelijk, gezellig, niet te groot. Voor een grooten schouwburg is ons publiek te weinig talrijk en de mededinging te sterk. Maar een zooals Den Haag en Arnhem en Groningen er bezitten, met eene tooneelomlijsting, die bij het tooneelspel behoort, doch het treurspel niet uitsluit,

Zulk een schouwburg, door particuliere krachten gesticht en door hen gesubsidieerd, zou een waardige plaatsvervanger kunnen worden voor het afgebrande gebouw. De stichting er van zou toonen, dat de oud-Amsterdamsche burgerij nog hart heeft voor de kunst en zelve de eer harer stad weet op te houden. Hoe meer schrield democratisch de gemeenschap tegenover de kunst wordt des te vrijgevinger betoone zich de aristocratische individu. In onze kleinere steden wordt dit reeds lang begrepen. Men weet daar dat de gemeentekas het niet lijden kan en vraagt haar niet eenmaal. Waarom zou in Amsterdam niet hetzelfde kunnen gebeuren?*)

Voorshands heeft de brand van den Stadsschouwburg eene ernstige stoornis teweeggebracht in den arbeid der Kon. Ver. Het Nederlandsch Tooneel. Met een prijzenswaardig besef van de op zich genomen zedelijke verantwoordelijkheid jegens zijn artisten heeft de Raad van Beheer alle aangegane verbintenissen gehandhaafd, terwijl de tegemoetkoming van Gebrs. van Lier het gezelschap voor de eerstvolgende maanden in hun Plantageschouwburg een toevluchttoord bood. Ik wensch het daar een groot succes; met het voornemen mijnerzijds de directie voorloopig wat de vrije hand te laten. Er is veel verloren gegaan en veel in te halen en dat geschiedt zoo vliegens niet.

Inmiddels zij de aandacht mijner lezers gevestigd op de circulaire van het hoofdbestuur des verbonds. Daar zijn onder de mindere artisten en beambten velen, die groote schade leden welke zij moeilijk kunnen dragen. Laten tallozen hen helpen dit te doen. Wat overschiet, zal bijeengehouden worden om bij eventueel latere rampen te helpen. Niet om eene verkeerde zorgeloosheid te kweken of te vergoelijken. Maar om te helpen, waar werkelijke force majeure den artisten schade berokkent.

L. S.

Clif de Maassstad.

De Strijd om het Bestaan (la Lutte pour la vie) van Alphonse Daudet is door het gezelschap van den Heer Alex. Faassen vertoond; dezen directeur komt de eer toe het Rotterdamsche publiek met deze noviteit te hebben doen kennis maken. Of de kennismaking aangenaam is geweest? Wij betwijfelen het. In de eerste plaats, omdat het tooneelspel niet geeft wat de titel belooft, zelfs niet wanneer men den titel ironisch opvat, gelijk de schrijver wil, blijkens de voorrede van zijn werk. Darwin en zijn leer hebben met het stuk weinig te maken en de stellingen van dien denker worden door allen, die er over praten, o. i. valsch uitgelegd (of niet begrepen?). Van een strijd om het bestaan, hetzij in edelen, hetzij in gemeenen zin, is geen sprake. De toeschouwers, die het stuk niet gelezen en er zelfs niets over gelezen hebben, worden door het valsche uithangbord misleid en dus ontstemd, want men raadt gaarne den inhoud vooruit, te meer wanneer de titel hem schijnt aan te duiden.

In het kort genomen, zien wij in Daudet's werk hoe een hooggeplaatst schoelje, een monster met glacé handschoenen, die alle gevoel van eer en menscheijkheid heeft afgeschud, te werk gaat om zijn doel te bereiken; dat doel is: macht, rijkdom en het ongetoemd bevredigen van zijn dierlijke neigingen. Op het punt zijn vrouw te vergiften, spreekt zijn geweten echter en hij verraadt zich; vrijwillig geeft zijn echtgenoot hem nu de vurig begeerde vrijheid terug, omdat zij niet wil, dat hij een moordenaar zal worden; uit liefde voor hem zal zij hem voortaan beminnen

*) *Noot tijdens het afdrukken.* Naar ik vernneem is er werkelijk kans dat iets dergelijks geschiedt en worden er reeds samenkomsten gehouden ter bespreking van plannen.

als een moeder en Paul Astier is stellig dolblij, dat hij er zoo afkomt.

Deze scène, de *clou* van het stuk, is zeker een der zondelingste, welke ooit in het brein van een schrijver zijn opgekomen. In het laatste bedrijf ontvangt Astier zijn straf; de vader van een door hem verleid meisje schiet hem neer als een hond, op het oogenblik dat hij denkt de wereld te kunnen regeeren aan de zijde van Esther de Selény.

Men heeft ach en wec geroepen over de onzedelijkheid van het tooneelstuk; o. i. is dit overdreven en al wenschen wij niet op te treden als pleitbezorger voor onreine kunst, de billijkheid gebiedt te herhalen, dat zedelijkheid nu juist niet de eerste cisch is, waaraan men een kunstwerk heeft te toetsen. Sommige schrijvers hebben in den schouwburg dingen te zeggen, welke voor kinderen ongeschikt zijn; dezen moeten dan wegblijven en zijn vele volwassen menschen op dit gebied kinderen gebleven. . . . des te erger voor hen. Dat is niet de schuld der schrijvers. Iets anders is het, of het *praktisch* mag heeten stukken op te voeren, waarbij men een deel van het publiek uit den schouwburg weert? Deze vraag beantwoorden wij, in het algemeen beschouwd, ontkennend.

Onze grootste grief tegen Daudet's werk is, dat de bouw veel te wenschen overlaat; het is geen stuk, het zijn de stukjes van een legkaart, welke met fijn vernuft en onmiskenbare handigheid bij en in elkaar zijn gevoegd. Het moet gered worden door de onderdeelen en werkelijk, enkele tooneelen zijn geestig behandeld, sommige karakters flink geteekend, de schakeeringen in de denkbeelden juist aangeduid, de dialoog is doorgaans hoogst verdienstelijk, maar dit alles zijn *accessoires*, de kern ontbreekt. En waar Daudet de hoofdpersonen en de intrige behandelde, daar heeft zijn hand vaak gebeefd, evenals die van Paul, waar deze den vergiftigden drank overreikt. Voorzag de schrijver het onthaal, dat zijn werk zou vinden? Vreesde hij toen reeds, dat men de versnapering, welke hij gereed maakte, een gif zou noemen? . . .

Het geknutselde van het stuk maakt het tevens moeielijk te volgen, bijna onbegrijpelijk voor hen, die onvoorbereid in den schouwburg komen, en de opvoering eischt, ook voor de nevenrollen, beschaafde en geoefende tooneelspelers, of liever tooneelzeggens. De kleurlooze, alledaagsche vertaling maakte de taak voor het troepje van den kleinen schouwburg nog zwaarder.

In de hoofdrol heeft de Heer Moor zeer veel schoons geleverd; wij gelooven niet, dat een tweede acteur in ons land Paul Astier beter kan weergeven dan hij; zijn manier van zeggen, zijn gebaren, zijn stijl leenen er zich voortreffelijk toe. De rol komt naar hem, om zoo te zeggen en dit is een groot voordeel, want de Heer Moor bezit, bij zijn vele goede hoedanigheden, het minst de kunst den Heer Moor te vergeten en in de huid van een ander te kruipen.

Zijn spel was bestudeerd en beschaafd, al mag men betwijfelen of al de details, welke hij te bewonderen gaf, door den auteur bedoeld zijn; zijn stem bleef klankvol en buigzaam, al schijnen de nuanceeringen niet altijd even gemotiveerd, kortom, niettegenstaande zijn eigenaardige gewoonten, dwingt de Heer Moor eerbied af. Allicht stoot men zich aan deze gewoonten, omdat de meesten onzer tooneelspelers ze niet hebben; men zij echter eerlijk en lette tevens op de vele goede gewoonten van dezen veteraan, die de meeste anderen missen.

Het best vonden wij den Heer Moor in het eerste bedrijf met Chemineau en dit zegt veel, want de vertolker van laatstgenoemde partij stond hem allergebrekkigst ter zijde; door zijn smaakvolle voordracht der geestige maar gemeene redeneeringen van Paul Astier behoorde dit gedeelte tot het beste van den avond. Als mooi-prater tegenover zijn vrouw, in het tweede bedrijf, gaf hij eveneens

veel goeds, alleen behandelde hij Maria Antonia aan het slot o. i. wel een beetje, alsof hij Lydie voor had. Het toilet maken met het verhaal van de poging tot zelfmoord was goed doordacht en werd fraai gespeeld. Zoodra in de vierde acte (tweede afdeeling) de hartstocht meer aan het woord komt en Astier ontmaskerd wordt, misten wij echter noode de natuurlijkheid, het spontane. De houding van den Heer Moor aan het slot van dit tooneel vonden wij verre van fraai. In het slottafreel heeft hij weinig anders te doen, dan in het gesprek met Esther den noodigen climax te leggen, zoodat het brutale pistoolschot van Vaillant hem treft, wanneer Paul het toppunt van geluk meent bereikt te hebben; het gelukte hem voldoende. Alles te zamen genomen verdient de Heer Moor veel lof voor zijn spel, dank voor zijn studie.

Het uiterlijk van Mevr. Schepers is zeer goed voor Maria Antonia, de zwaar beproefde vrouw; met afwisselend geluk vervulde zij de rol en de tooneelen met haar man waren het best verzorgd. De stem miste de noodige afwisseling; bijna alles werd op denzelfden toon gezegd, hetgeen bepaald jammer was, want het *timbre* scheen ons zeer juist.

Een lofwaardig pogen hebben wij te vermelden van den Heer van den Heuvel (Antonin). Hij had deze figuur o. i. wat te burgerlijk opgevat en sprak te zacht; maar slaagde hij er niet geheel in, den schuchteren, stamelenden jongeling sympathiek te maken en den nooit ontbrekende lachers onder het publiek het zwijgen op te leggen, het verdient waardeering, als een jong tooneelspeler zooveel werk maakt van een moeilijke, ondankbare rol gelijk deze. Wij zien hem liever worstelen met een zware taak en slechts ten deele slagen, dan nonchalant van zich af spelen, waardoor hij, het vaarwater verlatende, de klippen vermijdt en wellicht nog wordt toegejuicht voor zijn sober spel!

Vaillant werd door den Heer Alex. Faassen flink voorgesteld, Lydie vrij voldoende door Mevr. van Korlaar. En de overigen? . . . Ach, waarde lezers, er zijn er bij, welke beter deden afscheid te nemen van de planken; er zijn er ook, die thans rollen moesten vervullen, geheel buiten hun emplooi of boven hun krachten. Waartoe zouden wij ons op hun kosten vroolijk maken, waar het antwoord op zoo-vele vragen moet luiden: de strijd om het bestaan?

15 Februari 1890.

Voor een zeer welwillend publiek had gisteren de première plaats van het nieuwe stuk van den Heer Lodewijk Mulder: *Een gevaarlijke Vriendendienst*. Het huis was uitverkocht, want tevens gold het de benefice-voorstelling van den Heer Willem van Zuylen. Met deze factoren moet stellig rekening worden gehouden en het zou tegenover den beminnelijken schrijver een onoprechtheid wezen, hem te willen doen gelooven, dat zonder genoemde gunstige bij-omstandigheden het succès even groot zou zijn geweest. Zijn blijspel staat veel lager dan *Stellendijk*, wij wenschen het dan ook slechts te beschouwen als een dier proefballons, welke een voorzichtig luchtschipper steeds oplaait om de windstroomingen te bestudeeren, vóórdat hij zich weer aan het gevaarlijke element toevertrouwt; of wil men een ander beeld: Mulder's jongste werk zal worden aangemerkt als een halte, niet als een station op zijn letterkundige loopbaan.

Het eerste bedrijf is niet onaardig, maar weinig oorspronkelijk; in het tweede is van de komische situatie veel te weinig partij getrokken, en het derde? Ja, de ontkenning *pakt* door de onverwachte wending, die de handeling neemt; niettemin behoeft het publiek niet alles vooraf te kunnen raden; gaat het echter wel aan, de tegenovergestelde richting in te slaan, bijkans met de toeschouwers een loopje te nemen? En in de tweede plaats: ontardt het blijspel door dit slot eigenlijk niet in een klucht?

Van de typeering is niet veel werk gemaakt en naar *Stellendijk* te oordeelen, ligt daarin de kracht van den Heer Lodewijk Mulder. De meeste personen in *Een gevaarlijke Vriendendienst* zijn vaag geteekend, alleen Duis is een goede en hoogst vermakelijke type, vooral in handen van den Heer van Zuylen.

De dialoog is vloeiend, al neemt de taal geen hooge vlucht, aardige tooneeltjes, goede zinnen en woordspelingen ontbreken niet. Over het algemeen laat het blijspel zich goed zien, de schrijver van *De Kiesvereening van Stellen-dijk* kan echter o. i. beter werk leveren en zal stellig niet verzuimen met de nieuw opgedane ondervinding zijn voordeel te doen. De beste oefenschool voor tooneelschrijvers is toch hun werken te zien opvoeren.

Van de vertolkers komt den Heer van Zuylen ongetwijfeld de eerepalm toe. Zijn Duis is in één woord: *onverbeterlijk* en verdient een eerste plaats in het uitgebreide panopticum van dien kunstenaar. Grime, kleeding, stem, voordracht, spel, standen, alles was uitmuntend en vormde een voortreffelijk geheel. Bravo! bravissimo!

De overige rollen werden voldoende vervuld: het zwakst scheen ons de Heer Chrispijn; met name in de meer ernstige tooneelen van het 2e en 3e bedrijf vonden wij zijn spel erg slap.

Tot slot kwam het aandoenlijke drama *Jean Marie*, in fraaie verzen van Theuriet, door Wertheim mooi vertaald. Gaarne bekennen wij, dat de rolverdeling ons vreemd was voorgekomen en dat wij liever Mevr. Jonkers en den Heer D. Haspels, in plaats van Mej. Vink en den Heer Chrispijn hadden gezien; wij bekennen het gaarne, omdat onze vrees, dat het kunstwerkje thans niet tot zijn recht zou komen, ongegrond is gebleken. Integendeel, er bleek zoo ernstig gestudeerd te zijn, er werd met zooveel toewijding gespeeld, dat het kleurrijke gedicht een fijn kunstgenot bood en een diepen indruk maakte. Deze opvoering van *Jean Marie* is een triomf voor Mej. Vink, den Heer Chrispijn en vooral voor den Heer Willem van Zuylen, die opnieuw toonde welk een voortreffelijk, veelzijdig kunstenaar hij is.

26 Februari 1890.

JEAN VALJEAN.

De Kunst van den Tooneelspeler.

NAAR COQUELIN AINÉ.

(Slot.)

Ik heb reeds gezegd, dat het voorkomen van den tooneelspeler — soms zijn het slechts enkele gelaatstreken — hem kan beperken tot een enkel emplot, zelfs tot een enkel onderdeel daarvan.

Er zijn *verliefden* voor het leven, gelijk Delaunay; er zijn *duenna's* bij geboorte, zooals Mevr. Jouassain.

Het eene figuur zal alleen in het drama passen, hoogstens in een ernstige *comédie*, terwijl het komische gelaat van een ander slechts in een kluchtig blijspel op zijn plaats is.

Werkelijke schoonheid is alleen onmisbaar voor *jeunes premiers*. Om ten aanschouwe van het publiek declaraties te doen of in ontangst te nemen, moet men zoodanig gebouwd zijn, dat men geen gevaar loopt uitgelachen te worden; men moet mooi zijn of het schijnen.

Want daar is verschil tusschen; men kan het schijnen en daardoor de toeschouwers aantrekken en het in het geheel niet zijn. Ik ben zeker, dat mijn vriend Delaunay het niet kwalijk zal nemen, wanneer ik zeg, dat zijn neus niet zuiver Grieksch is. En toch, wat zag hij er op het tooneel knap uit. Hij had de bekoorlijkheid, een ik en weet niet wat, iets jeugdigs, iets luchtigs, dat met hem is heengegaan!

Bekoorlijk moet de *jeune premier* zijn, ik weet het niet beter uit te drukken. Vraagt men echter, waardoor sommige personen, die van het klassieke schoon sterk afwijken, dit zijn? waardoor zij het publiek aantrekken, de toeschouwers op zich doen verlieven, als het ware? . . . Zie, dan stelt men vragen, welke ik niet kan beantwoorden.

Voor de *jeunes premières* geldt hetzelfde. Zij behoeven volstrekt niet mooi te zijn, maar wel bekoorlijk. Terecht zeide Victor Hugo eens tot Mevr. Dorval: »Gij zijt niet mooi, gij zijt erger!»

Derhalve moeten zij, die verliefde rollen te vertolken hebben, mooi zijn, als Laferrière, of het schijnen, als Delaunay. Het publiek vindt het dan begrijpelijk, dat zij *a prima vista* bemind worden, de gebenedijde wezens, bijkans verliefd ter wereld gekomen!

Een woord nog over het gelaat van den acteur op het tooneel. Het oog is er het voornaamste van, het licht, het leven. Dat zoekt de toeschouwer om uw gedachten te raden; zorg dus dat zij er in te lezen zijn. Wanneer gij zonder uitdrukking in uw oogen rondziet, zonder belang te stellen in hetgeen voorvalt, geraakt het publiek in de war en denkt: »Hij luistert niet. . . . Wat is er? . . . Hij kijkt in de zaal. . . . Naar wie? . . . Naar die dame in de loge. . . . Nu kijkt hij weer naar de friezen. . . . Drommels, zou er brand wezen?» Ik vraag u: wat komt er van het stuk terecht onder al die overleggingen?

Wanneer gij een verhaal hebt te doen, moet uw oog de zaak zien, die gij vertelt en het publiek zal het er in lezen. Daarom kunt gij, tusschen twee haakjes, nooit een verhaal doen, wanneer het publiek u in profiel ziet. Begin het uw medespeler aanzien, maar wend u langzamerhand tot het publiek; eenmaal zoo ver, neemt gij een punt in het oog zonder daar verder van af te wijken, want dàar ziet gij, hetgeen gij verhaalt. Die gevestigde blik doet den toeschouwer belangstellen in wat gij zegt, hij zal het bijna reeds begrijpen, vóórdat gij de woorden hebt uitgesproken.

Bij het luisteren is dit even noodzakelijk; indien uw oog niet volgt wat uw medespeler verhaalt, zal het publiek er geen waarde aan hechten of zich ergeren aan uw onverschilligheid.

Wat dunkt u b. v. van een Horace, die onder de vervloeking van Camille u den rug toekeert? Ik weet wat er voor *rug-effecten* te zeggen valt; zekere tooneelspelers, met de plastiek nauw vertrouwd, zijn er dol op; de rug heeft middelen om gedachten te uiten; hij kan zich krommen, uitrekken, buigen, spannen, desnoods kan hij aanduiden dat zijn eigenaar luistert; maar wanneer een wanhopige minnares u dertig regels lang de verschrikkelijkste beleediging in het aangezicht slingert, verlangt het publiek niet uw rug te aanschouwen; uw rug kan den climax van verbazing, verontwaardiging, toorn, tot dulle woede niet uitdrukken. Bij zulke schakeeringen is uw rug onmachtig en de toeschouwers, wien gij hem toekeert, zullen meenen, dat gij een loopje neemt met Corneille of met henzelfen.

Op het tooneel is echter alles betrekkelijk en er zijn honderden manieren om dien gevestigden blik, welken ik aanbeveel, te richten, te wijzigen en af te wenden. Zij staan in het nauwste verband met uw rol. Uw oog moet altoos deelnemen aan de handeling, maar het kan luisteren zonder er den schijn van te hebben; en het kan den schijn hebben van in het geheel niet te luisteren.

Men zal hebben opgemerkt, dat deze studie geheel uitgaat van het axioma in het begin gesteld: bij den tooneelspeler moet de *een* meester blijven van den *anderen*; hij die *ziet* moet hem die *uitvoert* regeeren en wel zoo gestreng mogelijk.

Dit is altijd waar, vooral echter gedurende de voorstelling. Met andere woorden, de tooneelspeler moet meester over zich zelf blijven. Zelfs in de oogenblikken, dat het publiek medegesleept door zijn spel, hem het meest opgewonden waant, moet hij *zien* wat hij doet, zich kunnen beoordeelen, kortom niet het minste ondervinden van de gevoelens, die hij vertolkt, in de oogenblikken dat hij ze met de grootste getrouwheid en waarheid vertolkt.

Ik zal niet terugkomen op wat ik over dit onderwerp gezegd heb in *De Kunst en de Tooneelspeler*, maar ik bevestig het.

Bestudeer uw rol, kruip in de huid van uw persoon, maar doe geen afstand van uw rechten. Houd de directie in handen. Laat uw *andere* lachen of weenen, zich opwinden tot aan de grenzen der krankzinnigheid, doods marten lijden — maar onder toezicht van den altijd ongevoeligen *eenen* en binnen de vooraf gestelde perken.

Wanneer gij de juiste uitdrukking gevonden hebt, moet het eens voor altoos zijn; gij hebt te zorgen haar steeds te kunnen terugvinden. De tooneelspeler moet zich nooit laten medesleepen. Het is onjuist, het is belachelijk te denken, dat het toppunt van kunst zou zijn, dat de auteur vergeet, dat hij tegenover het publiek staat. Wanneer gij u zoo met uw rol vereenzelvigd, dat gij de toeschouwers ziet met de gedachte »Wat is dat voor volk?» en niet meer weet waar gij u bevindt — dan zijt gij geen tooneelspeler meer, maar een gek.

En een gevaarlijke gek ook. Stel u Harpagon voor, die in het orkest springt en de muzikanten bij den kraag pakt om zijn cassette terug te krijgen! De kunst, ik herhaal het, is niet *vereenzelviging*, maar vertolking, nabootsing, voorstelling.

Het bekende axioma: »Ween zelf als gij wilt, dat ik zal weenen,» is niet van toepassing op den tooneelspeler. — Wanneer hij weende, zou hij licht den lachlust opwekken, want de smart is in haar uitingen vaak lachverwekkend. Ik kan begrijpen, dat een jongmenschen, een debutant, zich vergeet en zich laat meesleepen; onbezorgd over zijn eigen lot, kan hij de aandoeeningen, welke hij heeft te vertolken, doen samensmelten met zijn eigen gevoelens; dit is mij overkomen, gelijk iedereen en ik zie er zonder displeizier op terug, want ik was toen eerst zeventien jaar. Ik trad voor de eerste maal in het openbaar op en speelde *Pauvre Jacques*. Ik stelde een ongelukkig musicus voor, die tengevolge van een ongelukkige liefde waanzinnig is geworden; de aandoening verstikte mijn stem. Nochtans speelde ik, deed rijkelijk tranen storten en . . . werd onwel achter de schermen. Dit is het wedervaren van een recruit meer niet. Wanneer zoo iets mij thans overkwam, zou ik het mij een schande toerekenen. Een geoefend tooneelspeler moet tegen dergelijke gebeurtenissen gehard zijn.

Kunstenaars van naam bestrijden deze theorie, dat weet ik. En ik herinner mij juist een treffend woord van een artistieke Engelsche jonge dame tot Mevr. Ristori. Laatstgenoemde beweerde ook, dat een tooneelspeler op de planken slechts goed kan weergeven, hetgeen hij zelf gevoelt.

»En gij dan, Mevrouw, wanneer gij sterft?» merkte miss T op.

Mevr. Ristori stierf niet, maar zij deed alsof zij stierf en zij deed het zeer goed, omdat zij het vooraf bestudeerd, geregeld en vastgesteld had en alles uitmuntend herhaalde met het volle bewustzijn van wat zij deed.

Wie meester van zichzelf is, kan zich nu en dan tegenover het publiek enkele proefnemingen veroorloven; hij weet dat, welke ook de uitslag zij, hij altijd in het juiste spoor zal wederkeeren. Het gevaar voor hen, die zich niet kunnen beheerschen, bestaat daarin, dat zij in dergelijke omstandigheden het hoofd verliezen en hun weg niet meer terugvinden.

En het ergste is, dat juist dezen altijd zulke proefnemingen doen! Omdat zij niets vaststellen, zoeken zij altijd.

Zij beroemen er zich zelfs op. Ik hoorde eens van Worms zeggen: »Ik heb geen lust hem nog eens te zien, ik weet vooruit, wat hij doen zal.» Men weet ten minste, dat hij het goed zal doen en dat is geen kleinigheid. Is het genoeg dan grooter, wanneer men een tooneelspeler ziet, van wien men nooit weet of hij geen dwaasheid zal begaan? Dat doet mij denken aan den Engelschman, die Batty den dierentemmer van stad tot stad narcisde, in de hoop hem eens door zijn leeuwen te zien verslinden. Het genoeg dat men in den schouwburg moet zoeken, is dunkt mij van een andere soort.

Ik eisch veel van den tooneelspeler, gelijk men ziet. Een kiesche vraag zou het zijn te onderzoeken, of een grootte intelligentie voor hem bepaald noodzakelijk is. Daar schijnt veel voor en veel tegen te zeggen.

Ik heb uitstekende acteurs gekend, die, buiten het tooneel, met zeer weinig geest bedeed waren. Bij slot van rekening heeft de kunstenaar ook alleen die intelligentie nodig, welke voor zijn kunst onmisbaar is.

Zoo heb ik ergens gelezen, dat van de geheele Fransche dichtkunst, Corot alleen Polyeucte kende en dit werk niet eens geheel gelezen had; dit heeft hem echter niet belet een bewonderenswaardig dichter in de schilderkunst te zijn.

Met den tooneelspeler gaat het evenzoo. Hij kan van schilderkunst, muziek, zelfs van poëzie hoegenaamd geen verstand hebben en toch een zeer goede tooneelspeler zijn, het is voldoende, wanneer hij *zijn* kunst kent, door en door verstaat.

Zeer ten onrechte tracht men vaak de verdienste van den tooneelspeler te verkleinen. De hoedanigheden, waardoor hij het publiek weet te doen lachen of in verrukking te brengen, zijn waarlijk niet gering te achten en men werpe mij niet tegen, dat den schrijvers daarvan de eer toekomt. Ik misken hun aandeel niet, maar vraag toch welk effect goede dingen maken, indien zij slecht gespeeld worden. Hoe dikwijls heeft men om goede verzen gelachen, alleen omdat zij slecht werden voorgedragen! Er zijn tooneelspelers, die in de onmogelijkste stukken, in de vreemdste rollen iets schoons weten te geven. Hoe dikwijls heeft men niet gezegd: »Welk een middelmatig stuk! Maar wat speelt Frédérick weer mooi!»

Dit scheppen van typen, van levende wezens, verheft de tooneelspelkunst tot de kunst bij uitnemendheid en den schouwburg tot de plaats, waar niet alleen de massa de krachtigste uitspanning vindt, maar waar ook den fijneren beschaafden het schoonste genot wordt geboden.

Daarom moet de tooneelspelkunst een *kunst* blijven, d. w. z. daarom moet de waarheid zich huwen aan de poëzie, aan het idealisme en daarom schijnt het naturalisme op het tooneel mij een dwaling toe.

Trouwens, het publiek wil er niet van weten, en zal zich altijd kanten tegen de ongezoeten waarheid, tegen de aanstootelijke leelijkheid. Zelfs in slechte en gemeene personen verlangt het een sprankje kunst.

Wil ik niet, dat men ter wille van het schilderachtige aan de waarheid te kort doet, evenmin keur ik het goed, dat men in het gemeene of afzichtelijke vervalt, onder voorwendsel van waar te zijn.

Ik ben voor de natuur, en tegen het naturalisme.

Ik geloof niet aan kunst buiten de natuur, maar wensch evenmin natuur zonder kunst op het tooneel.

Alles moet uitgaan van het *ware*; alles moet gericht zijn naar het *ideale*.

Staat het blijspel zelfs niet in dienst van het ideale, waar het onze gebreken en ondeugden met een spottend licht beschijnt! Wanneer het zich bepaalde tot het bloote weergeven dier fouten, zonder vernuft, zonder bevalligheid

-- dan zou het niet doen lachen, dan zou het geen blijspel zijn.

Schrik en deernis behooren tot de kunst; afschuw en walging niet.

Het tooneel is een school der zeden, maar het mag geen leerstoel voor geneeskunde worden.

Trouwens, het is onmogelijk de zuivere werkelijkheid op het tooneel te brengen. »Het ware is soms onwaarschijnlijk,» dit is vooral daar van toepassing. waar menschen, zaken, tijden, in een geheel ander licht verschijnen, waar minuten vaak uren verbeelden en enkele vierkante meters, mijlen.

Ik ben ook eens naturalist geweest — zonder het te willen — en toch heb ik nog het land, als ik er aan denk.

Het was op een rondreis; ik had den nacht op spoor doorgebracht, daarna 's morgens gerepeteerd en vervolgens een groote wandeling gemaakt; ik was erg moede en speelde 's avonds Annibal in *l'Aventurière*. Men weet, dat in het tweede bedrijf Annibal door Fabriël dronken wordt gemaakt en inslaapt. Ik speelde de dronkenschap als gewoonlijk, niet beter en niet slechter; maar toen het op slapen aankwam, lokte hetgeen ik moest voorstellen mij zoo sterk en had ik er zulk een lust in, dat ik zonder nadenken toegaf: ik sliep in op het tooneel tegenover het publiek en waagde, *proh pudor!* zelfs te snorken.... Dat was niet de afspraak; maar de toeschouwers, die het hoorden, meenden dat het in de rol stond. Enkel en alleen, anderen vonden het smakeloos, ja sommigen bekeerden, dat ik onnatuurlijk snorkte, dat ik overdreef!

Helaas! ik was even ongevoelig voor het applaus als voor de aanmerkingen, en geloof zelfs, dat gefluit mij niet gewekt zou hebben! Toen het doek gevallen was, hadden mijn kameraden zelfs eenige moeite om mij wakker te krijgen. Het kleine tukje had mij evenwel verkwikt en ik bracht mijn rol opgewekt ten einde.

Het was echter een fout en een die gevaarlijk had kunnen worden. Het is waar, wanneer ik vóór het einde van het bedrijf nog had moeten spreken, zou ik mij niet hebben laten verleiden; ik was zoo laf geweest, wetende, dat ik niets meer te doen had tot het scherm vallen zou — dan te slapen en in plaats van het sluimeren na te bootsen, ditte ik werkelijk. Het was, ik herhaal het tot mijn schande, naturalisme van het zuiverste water. En gij ziet -- want wij moeten leeringen trekken uit onze fouten — de toeschouwers vonden dien slaap slecht gespeeld; hij scheen hun onnatuurlijk.

Het is de fabel van den potsenmaker en den boer; de eerste bootst het geschreeuw van een speenvarken na en wordt toegejuicht. De boer, die geweld had even goed te zullen schreeuwen, had een speenvarken onder zijn mantel verborgen en knijpt het: het dier schreeuwt en de boer wordt uitgelachen.

Dat kwam omdat het op de planken gebeurde; men ziet en hoort anders van de straat dan van de schouwburg-banken. En wat zal u zeggen? Het varkentje schreeuwde stellig goed; maar het schreeuwde zonder kunst.

En daar zit de dwaling van het naturalisme; het wil altijd het varkentje doen schreeuwen.

Mag ik het zeggen? — Die dwaling misleidt ook de tooneelspelers, waar zij beweren, dat men alleen goed kan weergeven, hetgeen men zelf gevoelt. Zij moeten evenzeer van naturalisme beschuldigd worden. Want, indien zij weenen om te doen weenen, eischt de logica, dat zij zich zullen bedrinken om den dronkaard voor te stellen, en om den moordenaar goed te spelen, zich door een of ander hypnotiseur het plan laten suggereeren hun kameraad of desnoods den souffleur te doorsteken!

Daarenboven loopt men gevaar den schijn van verkeerd spelen te krijgen. Moet ik nog een anekdote verhalen? Ik ontleen haar aan Brander Mathews en Edwin Booth is er de held van.

Hij speelde eens *le Roi s'amuse (the fool's revenge)*. De partij behoorde tot zijn goede; hij vervulde haar met voorliefde. Zij scheen hem dien dag nog schooner dan gewoonlijk en de kracht der situatie, het pathetische van de taal oefenden zulk een invloed op hem uit, dat hij zich geheel met den persoon vereenzelvigde: echte tranen rolden langs zijn wangen, de ontroering verstikte zijn stem, krampachtige snikken deden zijn lichaam trillen en hij meende nooit zoo goed gespeeld te hebben. Na affoop van het stuk snelde zijn dochtertje. zijn zekerste kritiek, naar hem toe, zij had de voorstelling in een loge bijgewoond en kwam ongerust vragen wat hem scheelde en hoe het kwam dat hij dien avond zijn rol zoo slecht vervuld had!

Ziedaar de bevestiging van Diderot's beroemde paradox, volgens mij de waarheid: dat om anderen te ontroeren, men zelf niet ontroerd mag zijn en dat de tooneelspeler in alle omstandigheden zich moet weten te beheerschen en niets aan het toeval mag overlaten.

JN EEN TEMPEL DER KUNST.¹⁾

Ver van de woelige drukte der Tentoonstelling, ver van de wonderen van modernen nijverheid en kunst, opende het Théâtre Français dezen zomer avond aan avond zijne deuren, teneinde voor de toegestroomde vreemdelingen zijn schitterend répertoire ten toon te spreiden. Avond aan avond werden daar met eerbiedige aandacht, met plechtige stuipe, met onverdeelde bewondering de hoogste uitingen der tooneelspeelkunst gadeslagen. Het is een verblijdend verschijnsel, dat — terwijl de Fransche tooneelschrijfkunst in de laatste jaren slechts weinige lauweren aan haren schoonen krans gehecht heeft -- hare tweelingzuster den alouden roem handhaaft en aantoot wat studie en volharding naast natuurlijken aanleg vermogen.

Het was Molière's Avare, dat ik het voorrecht had aldaar te zien spelen. Wel was de opvoering geschikt om de groote waarde, die een *goed samenspel* bezit, overtuigend te doen uitkomen. Nimmer zag ik een tot in alle onderdeelen beter verzorgd geheel. Het kunstwerk zelf werd ten volle genoten, door den geest van den schepper der opvoering beziel. Het bijwonen van zulke voorstellingen vooral doet het door en door onartistieke van het sterrenstelsel duidelijk zien, en stelt de hooge beteekenis van het harmonisch samenwerken van alle krachten in het licht. -- Hierin ligt eene belangrijke overeenkomst tusschen het Théâtre Français en het beroemde Meininger tooneelgezelschap. Er zijn echter ook verschilpunten. In het eerste missen wij de wonderschoone mis- en scène, de het oog streelende uitrusting, die — zonder in bonte praal te vervallen, maar in overeenstemming met de wetten der schoonheidsleer — de grootste aantrekkelijkheid van het Duitsche gezelschap uitmaken. Trouwens, de Fransche classieke treur- en blijspelen en hedendaagsche salonstukken leenen zich evenmin daartoe als tot de groote volksbewegingen, die b. v. bij de opvoering van »Julius Caesar» door de Meiningers zoozeer de aandacht trokken. De waarde daarvan zal ik allerninst ontkennen. Mits men dit alles maar niet met de eigenlijke tooneelspeelkunst verwarre. Welnu, wat *deze* aangaat, staan de kunstenaars van het Théâtre Français naar mijne bescheiden meening ontegenzeggelijk hooger dan hunne Duitsche broeders. In de geheimen der zoo moeilijke kunst van *zeggen* zijn zij dieper doorgedrongen. Hunne dictie is evenals hun spel, geheel in harmonie met het karakter van het stuk; zorgvuldig wordt elk vals effect vermeden.

¹⁾ In verband met onze jongste besprekingen van *l'Avare* vinde hier deze bijdrage, wier opneming door omstandigheden vertraagd is, alsnog een plaats en belangstellende lezing. Dat wij het niet in alle opzichten met den schrijver eens zijn, docht ons geen beletsel. RED.

Het meest trof mij deze eigenaardigheid in het optreden der jeugdige »amants.» Wat eene losse bevallige, natuurlijke voordracht! Neem Valère's woorden tot Harpagon's dochter. waar hij — om het hart van den vrek te stelen — haar toeroept: »Oui, l'argent est plus précieux que toutes les choses du monde; et vous devez rendre grâce au ciel de l'honnête homme de père qu'il vous a donné.» Of den uitval van Cléante tot zijn vader, als hij bemerkt, dat deze door tusschenkomst van woekenaars eene bovenmatige rente voor zijn geld tracht te maken: »Ne rougissez-vous point de déshonorer votre condition par les commerces que vous faites; de sacrifier gloire et réputation au désir insatiable d'entasser écu sur écu, et de renchérir, en fait d'intérêt, sur les plus infames subtilités qu'aient jamais inventées les plus célèbres usuriers?» Hier geen holle declamatie, geene dwaze emphase. maar eene eenvoudige en tevens indrukwekkende dictie.

Uit enkele beschouwingen over het optreden van sommigen artisten van het Th. Fr. hier te lande, in het begin van dit jaar door de pers gegeven, had ik den indruk ontvangen, dat wel de *techniek* in hooge mate bij hen ontwikkeld was, hunne *school* eene zeer goede kon genoemd worden, waar vaak de noodige warmte, bezieling in hun spel ontbrak, en dan ook meer bewondering dan enthousiasme bij het publiek gewekt werd. Dit laatste was, voor mij althans, bij de opvoering van »l'Avare» niet het geval. Maatstaf in dit opzicht is het grootte slottooneel van het vierde bedrijf, de alleenspraak van den vrek, die — zich zijn geld ontstolen ziende — aan de grootste wanhoop ten prooi is. Dezelfde acteur, die zooeven door de voortreffelijken typeering van den wantrouwendend gierigaard de grootste hilariteit had opgewekt, deed nu het publiek rillen door zijn aangrijpend spel. Zelden ben ik zoo volkomen onder den indruk van het genie eens kunstenaars geweest.

Was het mijne taak hier een *verslag* van de voorstelling te geven, ik zou nog uitweiden over het weêrgeven der karakters van Frosine en Maître Jacques. Groote comische kracht, gepaard aan soberheid en natuurlijkheid, werd hierbij ontwikkeld. Nu dit niet het geval is, nog slechts ééne opmerking.

Men meene niet, dat deze regels in de pen worden gegeven door eenige mindere waardeering van het vele schoone, dat *onze* eerste tooneelgezelschappen bij hunne beste opvoeringen te genieten geven. Allerminst deel ik het oordeel van den Heer van Rave (in Cremer's »Tooneel-spelers»): »Gaven de Franschen — ik bedoel van het Théâtre Français uit Parijs — hier representaties, ik abonneerde me voor m'n heele familie. Maar ons Hollandsch . . . merci!», eene stelling die door velen hier te lande zonder voldoende kennis van zaken gaarne nagewauweld wordt. En bij de voorstelling van het Th. Fr. en bij de beste van ons Amsterdamsch en ons Rotterdamsch Tooneel ontwaarde ik ééne zelfde richting, één streven naar een harmonische aan hooge kunsteeischen voldoende geheel. Onze twee eerste gezelschappen — kunstenaars bezittende, die met de beste buitenlandsche roemrijk kunnen wedijveren — zijn op den weg, waarvan de Parijsche kunsttempel de eindpaal is, een machtig eind gevorderd.

Den Haag Dec. 1889.

MATTHIJS VAN GEUNS.

Nieuwe Uitgaven.

Tschirsch (O), Saldru in drei Jahrhunderten. Festspiel f 0,65
Holstein (Hugo), Johann Reuchlins Komödien. Ein Beitrag zur geschichte des latein. Schuldrama. Geb. » 2,60
Trümpelmann (A.), Martin Rinkart's Lutherfestspiel vom Jahre 1617 . . . . . » 1.—
Villiers de l'Isle Adam, Axël. . . . . » 4,15

<i>Bleibtreu (Karl)</i> , das Halsband der Königin. Tragikomödie in 9 Bildern . . . . . f	1,95
<i>Friedrich (A.)</i> , Prinz Wilhelm von Oranien-Nassau. Volksschauspiel in 5 Aufzügen, mit einem Vorspiel „Kaiser Karl's V Abdankung” . . . . . »	1,30
	Geb. . . . . » 1,95
<i>Amelung (G.)</i> , Waldemar Markgraf von Brandenburg. Schauspiel . . . . . »	1,30
<i>H. Aril</i> , Seelust. Schauspiel . . . . . »	0,50
<i>Friedland (F.)</i> , Sejan's Tod. Trauerspiel . . . . . »	1,30
<i>Herzog (A.)</i> , Camilla. Schauspiel . . . . . »	1,30
<i>Langer (A.)</i> , Das Recht der Natur. Schauspiel. . . »	1.—
<i>Marschner (C.)</i> , die Horatier. Schauspiel . . . . . »	0,65
Theater-Almanak (Neuer) für 1890. Gebonden »	3,25
Répertoire de la Comédie Française. Publiée par Ch. Gueullette. Tome VI. 1889 . . . . . »	2,75
<i>Coupland (J. A.)</i> , Louis IX. A drama . . . . . »	3,25
Eine Berliner Theaterreise. (Neue letter. Volkshefte No. 8) . . . . . »	0,35

VERBETERING.

Door verkeerd begrip van eene aanwijzing in de persrevisie van ons vorig nummer hebben enkele opmerkingen van de redactie over de eerste voorstelling van het *théâtre d'application* toch hun plaats behouden onder de Officieele Mededeelingen, waar zij niet thuis behoorden.

ADVERTENTIËN.

W. N. MULDER,

COSTUMIER.

Costumes Historiques, de Style & de Fantaisie
 Gardes robes etc

10, REMBRANDTPLEIN 10,

AMSTERDAM.

NEELMEIJER'S Kabinet Inkt

is preferent boven alle andere Inktsoorten,

hij is bij alle soliede Boekhandelaren verkrijgbaar.

Nederlandse Kabinet-Inktfabriek

NEELMEIJER & Co.

APELDOORN.

Wereldtentoonstelling Parijs 1889 — Zilveren Médaille!

Verschijnt des Zaterdagſ om de 14 dagen bij Ch. A. van Zeggelen (M. A. P. van Santen) te Amsterdam.

Leden van het Tooneelverbond ontvangen dit Tijdschrift gratis.

Voor niet-leden bedraagt de prijs, per jaargang van tenminste 16 afleveringen, f 4.— Franco per post f 4.25.

Brieven en stukken, de Red. betreffende, adresseere men aan den Redacteur, KEIZERSGRACHT 547. Opmerkingen betreffende de verzending en opgaven van abonnementen en advertenties in te zenden aan den Drukker-Uitgever, ACHTERBURGWAL 84.

N°. 11.

5 APRIL 1890.

XIXe JAARGANG.

INHOUD:

L. S., Aan mijne lezers. — Officiële Mededeelingen. — De Stadschouwburg. — Jean Valjean, Uit de Maasstad. — De nieuwe tooneelinrichting te München. — Losse opmerkingen over tooneel-speelkunst. — Nieuwe Uitgaven.

Aan mijne Lezers.

Deze Aflevering komt te laat.

Ik weet het en beken mij schuldig.

De reden van dit verzuim?

Niet aan stof heeft het mij ontbroken. De tooneel-geschiedenis van den dag: Vertooning van *De Eer* (Nedl. Tooneel); *Haar Zuster* en *Marie Antoinette* (Salon des Variétés); *Faust* en *Dochter van Coralie* (Grand Théâtre); — de strijd in Duitschland tusschen de Vereeniging van tooneeldirecties (Bühnenverein) en tooneelspelers (Genossenschaft Deutscher Bühnen-Angehörigen) over de wederzijdsche rechten in verband vooral met de contracten; — het karakter der tooneel-speelkunst, naar aanleiding van Coquelin's opmerkingen; — Ziehier stof voor twee nummers zelfs.

Maar die te verwerken — alleen?

Het verheugt me, dat dit nummer weer vol is; ten minste ik hoop dat het dit is.

L. S.

OFFICIËELE MEDEDEELINGEN

Den 24en Maart vergaderde het Hoofdbestuur.

Daar werd mededeeling gedaan van de maatregelen, die genomen waren om tegemoet te komen in de schade, geleden bij den brand van den Stadsschouwburg.

Er waren giften ingekomen en milde toezeggingen gedaan, enkele afdeelingen waren werkzaam om een feest te geven, met name Amsterdam, den Haag, Groningen en Delft. Van de andere afdeelingen was niets vernomen, behalve van Rotterdam, dat zich aan de zaak onttrok.

Uit de gelden zal vergoeding gegeven worden aan hen, die verdiensten derven en aan hen, wier eigendom verbrandde.

Is er geld over, dan wordt daarmee een fonds gesticht voor hulp bij dergelijke ongevallen, als een schouwburg-brand; de nadere regeling en bedoeling van dat liefdadigheidsfonds door het Hoofdbestuur vast te stellen.

De algemeene vergadering is vastgesteld op 9 Mei a. s. te Utrecht. De Afdeeling Utrecht heeft heuschelijk feestelijke ontvangst aangeboden.

De beschrijvingsbrief zal in de eerste helft der maand April bekend worden gemaakt.

Voor het uitschrijven van een prijsvraag zal een crediet worden aangevraagd.

H. H. Afdeelings-secretarissen worden beleefd verzocht spoedig mededeeling te doen van wat er in het laatste verbondsjaar in hunne Afdeeling voorviel om er melding van te maken in het algemeen jaarverslag.

D. H. JOOSTEN,
Algemeen Secretaris

De Stadsschouwburg.

Al gelooven wij niet, dat 'tgeen we ten aanzien van de voordracht betreffende den te stichten stadsschouwburg hadden willen zeggen, op het lot dier voordracht ook maar éénigen invloed had kunnen oefenen, 't spijt ons niettemin dat de omstandigheden ons het geven van ons gratis advies vóór de behandeling hebben belet.

Op het oogenblik, waarop we dit schrijven, is over de aanneming al beslist: De gemeenteraad heeft zich verbonden door een besluit van bedenkelijken aard; bedenkelijk omdat het berust op een verkeerd inzicht.

Men heeft gezegd: de waardigheid der hoofdstad vordert dat we een stedelijken, grooten schouwburg hebben.

Wèl beschouwd is dit onzin. Het hebben van een gebouw alleen beteekent niets. Al is dit nog zoo mooi — de waardigheid der stad wordt er meer door geschaad dan gebaat, zoodra de vertooningen, die er in gegeven worden, staan beneden de eischen der *kunst*.

Hoofdzaak is niet het gebouw; maar de vertooningen.

Men heeft ook dit bewerd: onze burgerij is aan haar gebouw gehecht geweest om al de herinneringen die aan den ouden schouwburg zich vastknootten.

Maar die herinneringen golden de kunstenaars, welke er in zijn opgetreden. Zij zijn het geweest, die den schouwburg zijn faam verschaft hebben. Snoeck, Wattier, Jelgerhuis, Engelman — Bia, Marie Kleine, Albregt, Veltman — zij en niet de steenen vormden het gebouw, dat men lief heeft gekregen.

Een subsidie door de gemeente aan het *gebouw* verstrekt is een onding. Een subsidie voor de vertooningen zou de meeste bezwaren uit den weg hebben geruimd.

We bedoelen dit:

Naar het aangenomen voorstel geeft de gemeente jaarlijks ongeveer f 24.000. — Een aardige som als subsidie voor een ondernemer, die ze intusschen alweer niet cadeau zou behoeven, maar in ruil daarvoor een 24-tal volksvoorstellingen zou kunnen en moeten geven. Hetzij gratis, hetzij nog tegen eene entrée van ten hoogste 25 cent per persoon, zonder verdere onkosten voor bespreekgeld en programma's, zoodat de ondernemer der vertooningen zeker was 24 avonden te spelen met eene recette van f 1000 per avond — het hoogst bedrag bij Hollandsche voorstellingen in den Stadsschouwburg gemaakt, en dan nog maar eenige malen in het jaar. En wanneer bepaald werd dat die volksvoorstellingen zouden plaats vinden op een Donderdagavond — wanneer anders niet gespeeld wordt — en daarbij elk stuk ongeveer viermaal zou mogen gaan, dan was dit voor den ondernemer een zekerheid op zijn budget, die hem tevens zou veroorloven dingen te beproeven, waaraan hij zich anders moeilijk wagen kon. Bij die volksvoorstellingen zou immers alleen »groot werk» vertoond moeten worden: historische drama's, die bijzondere kosten van monteering eischen, én die zeker door het gewone schouwburgpubliek niet minder graag gezien zouden worden. Naar dit systeem was de ondernemer gewaarborgd, dat elk dezer stukken hem f 5000 in zou brengen, eene som, die men ten onzent hoogstens voor de helft aan de monteering van éen stuk besteedt, doch waarvan — naar we willen aannemen — dan $\frac{1}{3}$ gevorderd wordt. Brengt de ondernemer zulk een stuk dan voor zijn gewoon publiek, dan is hij bij voorbaat voor zijn extra-onkosten gedekt. Maar hij heeft bovendien het voordeel dat de kans op groote avondrecettes zooveel zekerder is. De ervaring heeft geleerd, dat het publiek — kijkgraag als het is en in

zijn behoefte aan diepe impressies — in dubbelen getale opkomt bij een stuk dat wat te zien geeft: al de drama's van Shakespeare hebben het bij goed bezette zalen tot ± 16 opvoeringen weten te brengen. En zijn de extra-onkosten eener mooie monteering door de volksvoorstellingen gedekt, dan brengt de hoogere avondontvangst ook meer dan gewone winst. terwijl nog het grooter getal der opvoeringen. voor elk dezer stukken te verwachten, den arbeid voor directie en artisten en dus ook de exploitatiekosten zeer zou verminderen.

Stel toch dat men voor die 24 volksvoorstellingen per jaar vijf groote stukken monteert; en reken daarbij op een zestien vertooningen van elk stuk voor het gewone publiek, dan zijn aldus vijf van de acht maanden (men speelde hier per maand nooit meer dan 16 of 17 avonden) bezet. Slaagt er een 'reis wat minder, dan kan men de gapingen aanvullen met het terughalen van vroeger gespeelde stukken, waarvan het répertoire per jaar omvangrijker zal worden. Voor de drie, zeg vier overblijvende maanden (men kan het seizoen gerust tot einde Mei uitstrekken) kiest men dan zorgvuldig een zes ten hoogste een achttal tooneel- of zelfs blijspelen, die gevuld genoeg zijn *om in de lijst van het tooneel te passen*. Immers dit staat vast: de nieuwe schouwburg, die een *grote* schouwburg worden moet, zal — in verhouding tot zijn omvang en in verband met zijn karakter, — eene ruime tooneellijst moeten krijgen en in eene breede lijst kan men nu eenmaal geen kabinetstukjes laten zien. Het één bepaalt het ander: Een schouwburg van een groot oppervlak veroorzaakt hooge avondkosten (huur, verlichting, bediening). Om die kosten te dekken moeten er hooge recettes gemaakt worden. Hooge recettes krijgt men niet zonder te werken voor een groot publiek, en het groote publiek is niet tevreden met klein werk. Het wil veel zien, veel genieten, veel gewaar worden — wat niet zegt: het wil alleen bloederige melodrama's zien en hooren! — En voorts: om in onze stad hooge recettes te maken moeten de prijzen laag, dus de plaatsen talrijk zijn — wat weer uitkomt in ons punt van uitgang, dat men een grooten schouwburg bouwen gaat. Hierin is, voor monterstukken, een groot tooneel onmisbaar en heeft men eenmaal een groot tooneel dan kan men er geen klein werk vertoonen — of het beeld verzinkt in de ruimte der omlijsting.

Zoekt men naar de oorzaak der mislukking bijna van elke exploitatie van onzen vroegeren stadsschouwburg dan vindt men die hierin: gebrek aan systeem, halfheid.

In een *grooten* schouwburg mag men geen stukken vertoonen, die alleen voor een klein gedeelte van het publiek genietbaar zijn. De avondkosten zijn er te hoog dan dat recettes van f 250 à f 300 anders dan verlies konden geven. Ook daarom, wij men er een talrijk en flink gezelschap behoeft, dat per avond veel meer kost dan een gezelschap voor een kleineren schouwburg.

De Kon. Ver. Het Nederlandsch Tooneel heeft zich van deze waarheden als koeien blijkbaar nooit rekenschap gegeven. Zij heeft (ook door haar band met de residentie, wier schouwburg door zijn kleineren omvang heel andere eischen aan exploitatie stelt) altijd maar allerlei dingen door elkander gehaspeld — en juist het genre dat voor den stadsschouwburg vereischt werd met de minste voorliefde behandeld. Bijkans moedwillig, — zou men moeten zeggen, wanneer het woord dom ons niet uit den mond wil, — heeft zij de gevolgen dezer duidelijke waarheden miskend. Zelfs des Zaterdag en Zondags, als de eisch om het groote publiek tot zich te lokken voor elk met eenige tooneelervaring onafwijsbaar moest blijken, heeft zij dikwijls stukken gespeeld, waarvan ieder zeker kon zijn, dat ze voor die avonden ongeschikt waren. Wilde of moest men ook fijner

werk vertoonen, men had dit in elk geval moeten laten voor de twee andere avonden en — gelijk te Parijs, te Berlijn, in de eerste theaters gebeurt — eene verdeling van de week maken. Onjuist immers is het, dat het „afbreken” van een stuk de recette zou schaden. Dit is alleen waar bij het nu gevolgd systeem om een stuk achtereen te geven; want dan moet het publiek, bij tijdelijk afbreken, tot de conclusie komen: het stuk schijnt niet meer te trekken. Maar weet men eenmaal: de Zaterdag- en Zondagavonden zijn bestemd voor dit genre van stukken, de twee andere avonden voor dat, dan behoeft men niet te vreezen dat een succes niet zal bekliven.

Wat hierboven staat is oud nieuws. We hebben hetzelfde al eenige malen betoogd, zonder de Ver. Het Nederlandsch Tooneel te kunnen brengen tot ons inzicht. En dit zou ons onverschillig kunnen laten, voor zoover zij zelf de verliezen moet dragen die het gevolg van haar verkeerde exploitatie-wijze zijn. Maar — — op den duur kan geen Vereeniging, hoe wêlvoorzien ook van geld, bij onophoudelijke verliezen blijven bestaan. En het voorstel, door de gemeente aangenomen, berust op de veronderstelling eener terugbetaling door den ondernemer van f 13000.— per jaar. Een som, niet te hoog wanneer een goed beheer de onderneming weet te doen bloeien; veel te hoog, wanneer men haar leidt op de vroegere wijze.

Blijft men dus voortgaan zooals gedaan is: werkend zonder een deugdelijk systeem, zonder grondbeginselen, zonder vaste artistieke overtuiging (het verband tusschen stuk en lijst is een *artistieke* kwestie) dan is met zekerheid te voorspellen, dat de f 13000.— huur niet zullen betaald worden, m. a. w. dat de gemeente ze zal mogen bijpassen.

Nu weten we niet, of het voorstel, zooals het is aangenomen, de gemeente vrijheid laat om het subsidie afhankelijk te stellen van den aard der exploitatie. Of zij omtrent gunning en cahier des charges eenige stem in het kapittel heeft. Maar was het nog doenlijk, we zouden het volgende willen voorstellen:

De gemeente verleent haar jaarlijksch subsidie van / 24000 met vrijstelling aan den ondernemer voor de helft van de huur (dus totaal f 30000) onder de voorwaarden, dat de exploitatie geschiede in overeenstemming met de hierboven omschreven beginselen, en de ondernemer jaarlijks een 25 goede volksvoorstellingen geeft.

Die laatste bepaling neemt weg elk denkbeeld aan eene bevoordeeling van de hoogere standen alléén en zij verzekert — wat het voornaamste is — eene exploitatie van den schouwburg, die Amsterdam en de kunst waardig, het volk, de burgerij ten voordeele is.

Zonder die zekerheid missen de offers van oprichters en gemeente alle doel.

Het zou de moeite niet geloond hebben dat »de houten kast” verbrandde, wanneer over eenige jaren de toestand weer moet worden als die was.

Dan zal men, met de beste bedoelingen, veel geld verspild hebben en blijven verspillen en *niets* bereiken.

Clif de Maasslad.

Veertigjarig jubileum van den Heer Rosier Faassen en van zijn echtgenoot Mevr. Faassen-van Velzen! Voorwaar een heugelijk feest, een schoone dag, wanneer men mag terugzien op veertig jaren, waarin men met ijver en toewijding het tooneel heeft gediend, gelijk zij.

Rosier Faassen! wie heeft hem niet leeren kennen en waardeeren als tooneelschrijver en tooneelspeler? Zijn vruchtbaar talent verrijkte ons répertoire met talloze

stukken, wier grootste verdienste stellig mag heeten, dat zij innig nationaal zijn en dat de schrijver zoo juist den volkstoon en daardoor het hart van ons volk wist te treffen. De meeste zijner tooneel- en blijspelen zijn voor het volk bestemd. al bieden zij den meer ontwikkelden ook veel schoons en behartigenswaardigs; en waar wij meenen, dat het tooneel een roeping heeft te vervullen, niet alleen een aangename ontspanning moet wezen, daar juichen wij den onvermoeiden strijder voor Nêerland's taal en onafhankelijkheid met warmte toe. Begrijpelijkerwijs kampte hij met afwisselend geluk; maar mocht niet ieder nieuw stuk een nieuwe overwinning genoemd worden, zijn *Zwarte Griet*, *Anne-Mie*, *Manus de Snorder*, *Zonder Naam*, *De Werkstaking* (wij doen een greep uit den rijken schat, op gevaar af vele goede werken onvermeld te laten) blijven schoone, frissche bladeren aan een machtige lauwerkroon.

Is Rosier Faassen als tooneelschrijver algemeen bekend, wij behoeven slechts zijn David Sichel (*Vriend Fritz*) en zijn Haspelstok (*Stellendijk*) te noemen, om, mocht het noodig wezen, te herinneren hoe voortreffelijk hij komische karakterrollen weet te vertolken, om aan te toonen, hoe hoog hij staat als tooneelspeler.

Over Mevr. Faassen mocht ons oordeel niet altijd even gunstig luiden; aan vaardigheid om zekere typen drastisch weer te geven, aan ijver en toewijding heeft het ook haar echter nooit ontbroken. Integendeel, want onze bedenkingen konden meestal geconcentreerd worden in den welgemeenden raad: *Pas trop de zèle!* Trouwens, op een feest als dit geen bedenkingen, maar een hartelijk woord van dank, een oprechte gelukwensch aan de trouwe veteranen!

Platijn & Co behoort tot de beste werken van den vierden auteur en ook zonder feestelijke aanleiding zou een reprise bijval hebben verdiend. Wij worden verplaatst naar de Zaanstreek om getuigen te zijn van de wederwaardigheden niet zoozeer der firma, als van de chefs Simon en Arend. Door hard werken hebben zij een aardig vermogen bijeengegaard; Arend, vroeger zeeman, blijft rondborstig en eenvoudig, Simon geeft zijn dochter Engel een opvoeding boven haar stand en laat haar huwen met Henri van Bingeren, die — ofschoon tot Simon's spijt geen baron — een edeldenkend man blijkt te zijn. De liefde der twee broers voor Engel is kostelijk geteekend; ieder bederft het meisje op zijn manier en verwijt het den ander. Langzamerhand wordt onze aandacht meer op Engel en haar man gevestigd en in het derde bedrijf ons een kijkje gegund in hun huiselijk leven. De oude van Bingeren is een kwast, levende van partijen en schulden maken; Engel toont zich maar al te ontvankelijk voor zijn zedeleer. Er wordt veel te veel verteerd, Henri's zaken gaan achteruit, papalief helpt dapper mede alles op te maken en zet zelfs valsche handteekeningen; kortom een explosie schijnt op handen. De Platijn's brengen een bezoek, maar worden met leugentjes afgeschcept, want Engel schaamt zich over haar afkomst en familie, die lompe boerenmensen! Simon raadt het, hij vreesde het, nu heeft hij zekerheid. Verpletterend zijn de verwijtingen, die hij zijn dochter doet, hij verlaat het huis met belofte nooit weer den drempel te zullen overschrijden, met het voornemen zijn dochter nooit meer te zullen wederzien.

Maar de mensch wikt.... Een kleine Engel zal grootvader doen vergeven, wat zijn dochter misdreef; na een eenigszins omslachtig komplot moet Simon zich gewonnen geven en alles wordt geschikt.

In *Platijn & Co* mochten we op nieuw Faassen's menschen- en taalkennis bewonderen; zijn personen leven, al zijn ze meest geïdealiseerd en de zinnen, welke hij hen doet spreken, passen typisch bij de karakters.

Met voorliefde behandelt de schrijver meestal de afzon-

derlijke tooneelen, d. i. werkt hij ze soms te veel uit. Béranger zong:

»Si mes vers sont bons, c'est qu'ils sont courts.»

Faassen's stukken zijn goed en . . . lang. Zouden enkele scènes bij besnoeiing niet winnen? Wij vertrouwen van ja; aan kracht ontbreekt het den schrijver stellig niet, dat bewijzen de kranige tooneelen in het derde bedrijf. De theevisitie in het tweede is wat gerecht, naar onze meening ook de scène met het portretje in het laatste. Toen wij dit echter antwoordden aan een dame, die gevraagd had: »Hoe vindt u het?» merkte zij op: »Ach, wat weten jelui mannen daarvan!» Wij bogen het hoofd en zwegen.

De opvoering liet niets te wenschen over; het was aardig om te zien met welk een ambitie allen speelden, hoe verschillenden hunner zichzelf overtroffen, allen beziel met den wensch het succès van den avond te verhoogen en ook op die wijs hulde te brengen aan de jubilarissen, gelijk kinderen te deelen in de vreugde der ouders.

Dikwijls is een voorstelling als deze voor de overige spelers ondankbaar; zij behoeft het niet te zijn, dit bleek gisteren. De eer der terugroeping viel den Heer D. Haspels bij open doek ten deel en, was het publiek geestdriftig gestemd en niet karig met toejuichingen, deze onderscheiding dankte hij aan zijn voortreffelijk spel. Zeer gelukkig gegrimeerd gaf de Heer Haspels ons een Arend Platijn te zien, bestudeerd, afgewerkt, onverbeterlijk.

Engel, sympathiek maar vol van — zij het ook begrijpelijke foutjes, werd door Mej. Vink bijzonder verdienstelijk vertolkt en de Heer De Vos speelde den Henri beschaafd en met veel innigheid. De Heer Legras typeerde den ouden van Bingeren aardig en zonder overdrijving, Mevr. Burlage stelde Tante Doortje gemoedelijk voor, en die Heeren Keerwolf, Victor Faassen, van Kerckhoven kweten zich zeer goed van hun kleinere rollen.

Het was een schoone avond. De zaal was stampvol en reeds bij hun eerste optreden werden de jubilarissen met fanfares en bloemgeschenken begroet. De groote ovatie had plaats na het derde bedrijf; alle leden van het gezelschap hadden zich op het toneel geschaard, toen de Heer Le Gras in goed gekozen bewoordingen het jubelend echtpaar gelukwenschte en ten slotte namens een groot aantal tooneelvrienden een geschenk aanbood, vergezeld van een fraai album, bevattende de namen der gevers.

Daarna sprak Mej. Vink namens het gezelschap en overhandigde de teekening van een ameublement. Haar lieve taal wekte veel applaus; de hartelijke wijze waarop zij den Heer en Mevrouw Faassen daarna omhelsde, deed de geestdrift stijgen.

De Heer D. Haspels overhandigde een krans in naam van het gezelschap des Heeren Alex. Faassen, de Heer Legras bloemgeschenken namens de Afdeling van het Ned. Tooneelverbond en een prachtigen krans van het Aesthetisch Genootschap, terwijl de Heer van Kuyk in hartelijke bewoordingen een hulde overbracht van de Heeren Gebrs. van Lier.

De jubilaris wilde antwoorden, een zware taak in zulke oogenblikken. Tranen verstikten zijn stem, zoodat zijn gebaren welsprekender waren dan zijn woorden. Het slot van zijn toespraak was aardig gevonden. »Een groot man heeft nog onlangs herhaald: *place aux jeunes! plaats voor de jongeren;* gij hebt er bijgevoegd: *waardeering voor de ouderen!* en daarom dank ik u!»

Na afloop dezer plechtigheid vereenigde de commissie voor het huldeblijk zich eenige oogenblikken met haar dames in de bestuurskamer en vertolkte de Heer Jos. Jacobson, welsprekend en hartelijk, opnieuw de gevoelens van het

Rotterdamsche publiek voor den Heer en Mevrouw Rosier Faassen. Mogen zij nog vele jaren op dit schoone feest kunnen terugzien!

Wij woonden slechts gedeeltelijk de opvoering bij van *Haar Familie*, vermeld als volkstoonespel van Julius Stinde. In een bepaalde beoordeeling van het stuk kunnen wij ons daarom niet verdiepen en willen volstaan met de verklaring dat het een gunstigen indruk maakt en vrij wel aan zijn bestemming schijnt te beantwoorden; de gemoedelijke sentimentaliteit en de onschuldige uitvallen op de aristocraten en de rijke lui vielen in goede aarde. Verschillende tooneelen zijn naar de natuur geteekend, b. v. dat met den stoel en de theevisitie, maar wanneer de schrijver zoo'n buitenkansje te pakken heeft, weet hij van geen uitscheiden en stapelt den eenen kwinkslag op den anderen, laat de eene flauwiteit op de andere volgen, vergetende dat er vooral *gang* in een tooneelstuk moet zitten, wil het de toeschouwers blijven boeien. Ook omdat de rollen niet te best gekend werden, sleepte het laatste bedrijf soms angstwekkend; door vlot spel kan men den schrijver veel te gemoet komen en men vergete niet, dat genoemde tooneeltjes de kracht van *Haar Familie* uitmaken, dat daarop dus het volle licht moet vallen. De intrige is uiterst mager en kinderachtig; vooral de rol, die de Gravin te spelen heeft, is onmogelijk naief gedacht; zij schijnt voortdurend bij haar schoondochter in de gang te staan, om telkens wanneer het den Heer Stinde belieft, als een Jan Klaassen te voorschijn te komen, tweemaal om voor eeuwig heen te gaan, later om de ontkenning met haar tranen te besproeien!

De ontkenning is verre van oorspronkelijk, maar behoort tot die trucs, welke in de oogen der groote menigte niet verouderen; zij worden althans nog steeds met gespannen aandacht gevolgd en bieden der actrice of den acteur een goede gelegenheid een proefje van haar of zijn spel te geven. Het is de ontkenning van *Martha*, *Carmela*, *Het Gouden Kruis*, *Wintertale* en zoovele andere tooneelproducten, en het samen Coppelen van heden aan verleden, van werkelijkheid aan fantasie is een dankbaar en gemakkelijk werk; wij zullen Stinde niet verwijten, dat hij met hetzelfde bijltje hakte.

De beneficiante Mej. Heyblom speelde de slotscène recht verdienstelijk en gaf ook verder bewijzen van vooruitgang; gelukkig gekozen achten wij deze partij echter niet, want haar orgaan en spel leenen zich beter tot typeeren dan tot het weergeven van de fijngevoelige, opgewekte Lilly, een zonnestraaltje voor haar omgeving. Aan bloemen heeft het Mej. Heyblom niet ontbroken, aan toejuichingen evenmin.

Papa Krüger, een dagdief met een tintje socialisme, werd door den Heer Alex. Faassen uitmuntend voorgesteld; van Feldern geestig maar een weinig zwaar door den Heer Moor; Mackieke met groote opgewektheid door den Heer van Nieuwland; hield laatstgenoemde zich aan den tekst of genoten wij een mengsel, toe bereid door de Heeren van Nieuwland en Stinde? Wij vreezen het laatste.

De vertaling was zeer middelmatig; de volkstoon was goed getroffen; maar de taal, welke de »rijke lui» spraken, erg gewrongen en Duitsch. Hier en daar hinderden ons bepaalde fouten: *Ansprache* kan niet altijd door *aanspraken* vertaald worden en *zij is niet geboren* beteekent in onze taal niet *zij is niet van geboorte of adel*, gelijk in het Duitsch; deze woordspeling wordt in het Hollandsch onzin.

Pausen zijn onvermijdelijk, in dezen schouwburg nemen zij echter steeds schrikbarende afmetingen aan en vertoef men bij stukken van normale lengte bijna even lang in de koffiekamer als in de zaal. Eenige bekorting is meer dan wenschelijk.

JEAN VALJEAN

26 Maart 1890.

De nieuwe tooneelinrichting te München.

Onze lezers herinneren zich waarschijnlijk reeds vroeger gehoord te hebben van eene poging te München beproefd om door eene gewijzigde tooneelinrichting de moeilijkheden te ontkomen, welke de opvoering van een stuk met veel tooneelveranderingen steeds met zich brengt.

Dit streven verdient ongetwijfeld de belangstelling van allen wien de groote kunst ter harte gaat. Zoolang men bijv. een stuk van Shakespeare niet vertoonen kan zonder het door tal van tusschenpoozen in stukken te verdeelen, kan men de moeite gerust sparen. Onmogelijk wordt het niet alleen deze drama's in hun geheel te geven: men moet schrappen, veranderen, de volgorde van scènes wisselen; — ook met deze opofferingen is men niet in staat den toeschouwer een geheel te laten zien. Elk oogmoment moet de draad van zijn aandacht afgebroken worden en al die tusschenpoozen leiden hem af en ontstemmen hem tegelijkertijd.

Welke moeite de moderne theater-techniek zich nu ook gegeven heeft om tot gemakkelijke en snelle tooneelveranderingen bij open doek te komen, ze is er niet in kunnen slagen die tot stand te brengen. Dergelijke *changements à vue* moeten, om niet hinderlijk te worden, met eene stiptheid worden uitgevoerd, als alleen zeldzaam te bereiken is en ook dan nog kunnen zelfs op de best gemachineerde tooneelen geen vijf of zelfs drie achter elkander gereed gemaakt worden. Te minder nu de moderne neiging om alle zaken in natura te zien, de tooneelschikking uiterst samengesteld heeft gemaakt en derhalve ook het opbouwen en uit elkaar nemen der decors met zetstukken al zeer tijdrovend werd.

Het een met het ander gaf aanleiding tot hervormingsvoorstellen. Theoretici — Duitsche natuurlijk — ijverden met krachtige argumenten tegen die realistische neigingen en verweten de hedendaagsche menschheid dat zij, met haar behoefte om alles voor oogen te zien, blijk gaf van veel minder voorstellingsvermogen, dan het publiek van Shakespeare moet bezeten hebben, dat zich immers met enkele aanduiding van de plaats der handeling op een bordje tevreden stelde. Intusschen, dergelijke verwijten mochten gegrond schijnen, ze deden heel weinig af, omdat zij den invloed der historische ontwikkeling miskenden. Dat wij 19e eeuwers minder naïef, minder frisch ontvanke-lijk zijn dan de tijdgenooten van Shakespeare is een feit, 't welk niet alleen in de tooneelkunde zijn gevolgen veroorzaakt. Wij zijn nu eenmaal gewend, dat men ons geschilderde coulissen voorzet; en we hechten daaraan niet alleen omdat we ons anders niet zouden kunnen voorstellen waar de handeling plaats vindt, maar vooral omdat het décor voor ons een onmisbare begeleiding van de handeling vormt. Niets is zoozeer in staat om ons dadelijk in de juiste stemming te brengen als een décor in den goeden toon, en van de schoonheidsgenietingen, welke we in den schouwburg komen zoeken, zijn de plastische niet de minste. Daarvan ons te willen berooven, kan alleen opkomen in het brein van een in zijn stelsel verstijfd aestheticus. Maar niettemin mogen we ook al niet vergeten dat het décor alleen dient ter begeleiding en elke opoffering van het drama aan het décor zooveel mogelijk dient vermeden te worden.

De gezochte oplossing lag midden tusschen beide klippen. En al is zij niet dadelijk gevonden en zoo goed gebleken als men dit wenschte, op dit oogenblik kan na herhaalde proefnemingen en daarbij gevolgde verbeteringen gezegd worden, dat de tooneelinrichting van het Münchener hof-theater een navolgenswaardig voorbeeld is geworden. Eerst met *Koning Lear* (1 Juni 1889), daarna met de twee ge-

deelten van *Koning Hendrik IV* (10 Oct. en 12 Nov. id.) vervolgens met *Koning Hendrik V* (10 Febr. 1890) en eindelijk dezer dagen met Goethe's *Götz von Berlichingen* is gebleken dat de nieuwe inrichting de voordeelen vereenigt van eene onafgebroken vertooning en eene artistieke, de verbeelding helpende en opwekkende uitrusting.*)

De weg, door baron von Perfall te München ingeslagen was hem aangewezen door een verhandeling van Rud. Genée. »Die Natürlichkeit und die historische Treue in den theatralischen Vorstellungen,» maar vooral door een te dien tijd in de Bayreuther Blätter geopenbaard plan van den grooten architect Schinkel, die al in 1817 eene gewijzigde inrichting van het tooneel had voorgesteld.

Deze inrichting berust allereerst op het beginsel eener verdeeling van het tooneel in twee deelen: het voortooneel en het achtermiddentooneel. Het eerste omvat het zich rond in de zaal buigende proscenium en de ruimte achter den mantel tot aan de tweede coulisse. Het tweede ligt drie treden hooger, maar is veel smaller (in München 8 M. tegenover de 13½ M. der geheele tooneelbreedte). Ter weerszijden en van boven (het is er 6 M. hoog) is dit middentooneel opgesloten door een vast staanden architectonischen bouw, met beneden afhangende gordijnen, waartusschen de personen kunnen op- en afgaan. Het voortooneel heeft geen zijcoulissen maar is zijwaarts afgesloten door zware gobelins en vormt in zijn stille verlichting een rustig, indrukwekkend geheel.

Bij de eerste proefneming met *Koning Lear* werd de plaats der handeling alleen aangeduid door een decor (achterdoek) dat op een afstand van 1,30 M. van het middentooneel stond. Ik zeg: *stond*, omdat 't een dusgenaamd panoramadoek was. Dit systeem heeft men intusschen om verschillende redenen weer verzaakt en bij de vertooningen van den *Koning Hendrik* gewone val- en haaldoeken gebruikt. De moeilijkheid, dat binnen één coulissenruimte niet al die benoedigde doeken gehangen konden worden, wist men te overwinnen door ook boven het middentooneel een aantal te hangen, die bij het neerlaten dit in tweeën deelden.

Was aldus een snelle en deugdelijke decorverwisseling verkregen, het plan om nu ook den *Götz v. Berlichingen* van Goethe aldus te doen vertolken, bracht nieuwe moeilijkheden bij de uitvoering. Niet minder dan 29 doeken waren hier noodig en om deze te bergen moest naar een derde coulissenruimte gezocht worden. En men vond die nu voor het middentooneel, zoodat ook het voortooneel door een vergezicht kon worden afgesloten. In drie gevallen waarin de plaats van handeling duidelijk was, liet men elk décor achterwege en deed ze spelen op het voortooneel, bij gesloten gordijnen der »Mittelbühne.« Eindelijk beproefde men nog te gemoet te komen aan een bezwaar van de kritiek (waarnaar men in Duitschland schijnt te luisteren zonder haar als vitterij of boos opzet te verafschuwen) dat n.l. de pilasters van den voorbouw weinig pasten bij een achterdoek met landschap. Op vernuftige wijze deed men n.l. die pilasters dan als op commando omslingeren door wingerdranken.

Op deze wijze kreeg men bij afwisseling vier tooneelinrichtingen:

1e Gesloten middentooneel zonder décor, voor kleine scènes, waarbij de plaats der handeling bekend was.

2e Id. met decor vóór 't middengordijn; gebruikt in

*) Officieel rondschrjven van den Hof-intendant Baron von Perfall. Ten onrechte stelde de heer Loffelt onlangs zijnen lezers deze pogingen als reeds voor eenige jaren mislukt voor. Ze zijn integendeel van zeer recenten datum en volkomen geslaagd. Zie ook Rud. Genée »Entwicklungsgang des scenischen Theaters«. — Stuttgart 1889 — met teekeningen.

gevallen, waarin de voorgrond alleen voldoende was en bovendien het middendooneel van requisiten voorzien, de pilasters omslingerd moesten worden.

3e Open middendooneel met doek ter halve diepte.

4e Id. met doek op heele diepte.

Zooals blijkt, is dat niet meer precies de eerst gekozen eenvoud. Maar waarom zou die nieuwere inrichting niet eigenlijk beter zijn?

Ze voldoet aan den eisch van zeer snelle verwisseling, zorgt ook voor de noodige verscheidenheid, handhaaft de verdeling van het tooneel in twee helften met den vasten architectonischen bouw en is dus in alle opzichten praktisch. Na het welslagen van de laatste proefneming, met den *Gitz* kan men de zaak van de gewijzigde tooneelinrichting gewonnen noemen.

Wie zal haar ten onzent het eerst in toepassing brengen?

Losse opmerkingen over tooneelspeelkunst.

I.

Een rol studeren, dat is u geheel inwerken in de persoonlijkheid en den toestand. — Kunt ge dat niet, leg dan het papier maar weer weg. — Als ge studeert, terwijl ge er niet „in” zijt, zult ge „valsch” spreken. — Het geheim van alle kunst ligt in den ernst, waarmee ge u er aan overgeeft. — Ge moet niet iets doen met halve gedachte. — Kunst is geen tijdverdrijf.

Om veel te kunnen doen met weinig middelen, moet ge beginnen met alles te doen wat ge kunt. — Geef u geheel, en tracht daarna af te tonen. — Niet het omgekeerde.

Als ge een rol bestudeert en het lukt u niet, een zeker gedeelte in den juisten toon te zeggen, dan moet ge dit deel niet telkens herhalen. Begin liever van voren af. Elk stuk maakt een deel van het geheel uit; het wordt beheerscht door het voorafgaande. Maak het niet los van dat geheel. Ook brengt dit herhalen van hetzelfde brok u niet verder, integendeel. Wacht liever op een gunstiger oogenblik.

Ge kunt geen rol goed studeren zonder het geheele stuk. — Lees dit zacht, wat gij te zeggen hebt hardop. — Zoo alleen kunt ge in de juiste stemming komen.

Beeld u niet in, dat ge *alles* kunt. En maak u ook niet wijs dat ge meer vermoogt dan ge werkelijk kunt — maar heb ook vertrouwen in u zelf. Dat wil zeggen geloof dat ge zult kunnen, wat ge wilt.

„Ze hebben mij gezegd dat dit waar is, ik moet nu gaan onderzoeken of 't ook waar is voor mij!” — Wat Nora daar aangeeft moet ge zelf ook doen. Als ge iets hoort of leest over uw kunst, onderzoek dan zelf ernstig of 't ook waar

is voor u. Elke waarheid is betrekkelijk; eene kleine wijziging in de omstandigheden kan ze tot onwaarheid maken. Neem daarom niets aan, en in u op, vóór ge het overdacht hebt. Dikwijls brengt zulk een zelfonderzoek u tot de ontdekking van een geheel andere waarheid.

Of er uit het spel van dezen acteur eene wijsgeerige opvatting van zijn rol sprekt? — Dat behoeft ook niet — Bij den kunstenaar moet alles intuïtie zijn, althans schijnen — Wijsgeerige bespiegelingen mogen de toeschouwers later maken als zij willen. Komen ze daarom den kunstenaar niet ten goede? Zeker. Want alle ontwikkeling van zijn denkvermogen en verscherping van zijn opmerkingsgave, zal de doordringende kracht van zijn intuïtie versterken.

Als ge verzen moet leeren zeggen, breng dan hun inhoud voor u zelf in proza over, in de meest gewone omgangstaal. Zoo zult ge den natuurlijken toon het best pakken. Maar dien moet ge dan later stiliseren, d. i. — in overeenstemming brengen met den poëtischen vorm.

Als ge een collega iets ziet doen, wat ge gek of leelijk vindt, laat dan uw tweede gedachte zijn, of ge het soms niet zelf ook zoo doet. Wanneer ge waar durft zijn tegenover u zelf, zal een dergelijk onderzoek u meestal tot de ontdekking brengen, dat ge — zonder het te weten — ditzelfde doet, of iets soortgelijks, dat even gek of leelijk is.

Bestudeer u zelf. Denk, als ge iets gezegd, gedaan hebt, na over het waarom en het hoe. Dat zal u helpen de menschen te leeren kennen en de natuur na te bootsen.

Wees natuurlijk. Dat wil zeggen, tracht zoo te spreken en te doen, als het karakter, de toestand, de aard van het werk dit vorderen. De natuur is niet eenvoudig; ze is afwisselend en gecompliceerd. Velen noemen natuurlijk, wat anders niet dan alledaagsche nuchterheid is.

De werkelijkheid bestaat voor ons niet in 't geen zij is, maar in wat ze ons toeschijnt. Haar weergegeven beteekent dus haar nabootsen in dien schijn, zooals ge zelf haar ziet. Een objectief realisme is in de kunst iets ondenkbaars. Hoe meer geimpressionneerd ge zijt, des te minder nuchter nauwkeurig zal uw impressie wezen; des te meer persoonlijk. Toch moet ge altijd weer de vertolking dier impressie toetsen aan de werkelijkheid. Doet ge dit niet onophoudelijk, dan komt ge in gevaar u zelf na te bootsen. Ge wordt: conventioneel.

Licht uw arm niet op, beginnend met de elleboog. Dan wordt uw beweging hoekig. Hef het eerst de vingertoppen op en laat de rest die beweging volgen.

Wat ge daar zegt is onverstaanbaar. Als ge alleen voor u zelf wilt spreken, speel dan comédie in uw studeerkamer, maar noodig het publiek niet uit, u te komen aanhooren.

Als ge op het tooneel staat, hebt ge met u publiek niets te maken. Dan scheidt gij kunst voor u zelf alleen. Denk niet: hoe zal het publiek mijn spel vinden; maar: hoe moet ik het doen om het goed te doen.

Ik ken niets vernerderenders dan de buigingen van een tooneelkunstenaar voor het publiek dat hem terugeroepen heeft. Maak u niet tot een nederig dienaar en slaaf. Blijf wat ge zijt, en kom vooral niet midden in een acte terug. Wie dat doet toont zich als een klein ijdel mensch op lofbetuigingen verzot.

Spreken, zeggen, voordragen is: (met onbewustheid vaak) hardop denken, zijn gevoelens ontleden, ze uiten; nooit: opdreunen.

Nieuwe Uitgaven.

<i>Sédouard (G.)</i> , Pantomimes, Schattenspiele, Kartoffel-Komödien, 3e Auslage f 2.60. . . . . Geb.	» 3.25
<i>Bunzeck (G.)</i> , der Schulze von Gobelboch, Volksstück	» 0.65
<i>Türck (H.)</i> , das psychologische Problem in der Hamlet-Tragödie	» 1.—
<i>Sillard (J.)</i> , Zur Geschichte der Musik und des Theaters am Württemberg-Hofe. Band I	» 3.25
<i>Burgholz (J. van)</i> , Wildenbruch's verbotenes Drama »der Generalfeldoberst"	» 1.60
<i>Rinkart (M.)</i> , Lutherfestspiel vom Jahre 1617	» 1.—
<i>Albrecht (J.)</i> , Der Spuk im Lindenhof, Schauspiel	» 0.65
Jahrbuch des K. K. Hof-Burgtheaters für das Jahr 1890. Hrsg von C. Bannholzer u. A.	» 1.05
<i>Walter (J.)</i> , Shakespeare's true life	» 13.55
<i>Wels (Dr. W.)</i> , Shakespeare vom Standpunkte der vergleichende Litteraturgeschichte. Band I (Psychologie der Shakespeareschen Dramen)	» 3.90
<i>Topf (G.)</i> , Andromeda. Rekonstruktion eines verloren gegangenen Dramas des Euripides) für die deutsche Bühne bearbeitet	» 0.65
<i>Duchosal (L.)</i> , Ce Guet. Drame	» 0.65
<i>Malherbe (Ch.)</i> , Notice sur Esclarmonde	» 1.10
<i>Micard (H.)</i> et <i>F. de Jouvenot</i> , Fin de Siècle. Pièce en 4 actes.	f 1.10
<i>Weill (A.)</i> , La nouvelle Phèdre. Drame de famille	» 1.65
<i>Dumas fils (A.)</i> , Nouveaux Entr' actes.	» 1.90
<i>Gille (Ph.)</i> , Camille. Comédie en 1 acte	» 0.80
<i>Paris (E.)</i> , Le Drame de la Passion. Représentée a Oberammergau 1890. Reliée	» 1.90
<i>Ancey (G.)</i> , Grand' mère. Comédie en 3 actes	» 1.10
<i>Hennique (L.)</i> , Amour. Drame en 3 parties	» 1.10

<i>Bisson (A.)</i> , et <i>A. Mars</i> , Les surprises du divorce. Comédie en 3 actes	» 1.10
<i>Mars (A.)</i> , Le Roi Koko. Vaudeville en 3 actes	» 1.10
<i>Bricou (E.)</i> , Ménages d'Artistes. Comédie en 3 actes »	1.10
<i>Montépin (X. de)</i> , la Porteuse de pain, drame en 5 actes »	1.10
<i>Mars (A.)</i> , Les Mavis sans femmes. Vaudeville en 3 actes »	1.10
<i>Karatt (P.)</i> , Tentée. Drame en 1 acte	» 1.10
<i>Marc-Soral et V. Gréhon</i> , 8 bis Rue Papillon. Comédie »	0.55
<i>Bernard (F.)</i> la Baraque. Comédie en 1 acte	» 0.55
<i>Jacquier (L. de)</i> , Trois veuves pour un mari. Monologue »	0.30
<i>Köhler (Bruno)</i> , Trachtenbilder für die Bühne te Lieferung mit 12 farbige Kostümbilder mit Text. Complet in 6 Lieferungen	» 2.60
<i>Verconsin (E.)</i> , Saynètes et Comédies	» 1.90
<i>Neel (Max.)</i> , Graf Arco, Trauerspiel in 5 Aufzügen »	0.65
<i>Ettel (Konrad)</i> , Haus Lothringen, Schauspiel in 5 Aufzügen	» 0.95
<i>Weidlich (M.)</i> , Der Kampf ums Dasein, Volksstück »	1.30
<i>Hildebrandt (F. W.)</i> , Joab, Trauerspiel	» 1.30
<i>Biltz (O.)</i> , der Intendant in 1000 Nöthen, Posse	» 1.30
Costumes of the modern stage, edited by M. Mobison Part. I. (24 parts per annum)	» 1.30
<i>Hartsius (W.)</i> , Frauenlieb, Schauspiel	» 0.85
<i>Walter (C.)</i> , Zu Spät, Trauerspiel	» 0.65
<i>Reutsch (J.)</i> Johann Elias Schlegel als Trauerspiel-dichter	» 1.—
<i>Maltzan (Horn)</i> , Der Lohnkampf, Volkschauspiel	» 1.05
<i>Müller-Gultenbrunn (G.)</i> , das Wiener Theaterleben »	1.20
<i>Ludwig (H. L. A.)</i> , Prinsesje, Zangspel in 3 bedrijven »	0.90
<i>Möller (O. M.)</i> , Zij wil niet trouwen, Dramatische schets uit het Noorsch door W. G. Nieuwenkamp »	0.35
<i>Vasseur (P.)</i> , Eene vrouw op schildwacht. Kluchtspel in 1 bedrijf met zang	» 0.90
<i>Couplaud (J. A.)</i> , Louis the eleventh. A drama	» 3.25
<i>Legouvé (E.)</i> , Comédies et Drames, 3e volume	» 1.90
<i>Corvin (P. de)</i> , le Théâtre en Russie	» 1.90
Les Pièces de Molière, publiées par A. Vitu. Dessins de Louis Leloir. Tome VII. Les Fâcheux	» 2.75

VERBETERING.

In het verslag over »Een gevaarlijke Vriendendienst," No 10, pag. 82, 2e kolom, 5e regel van onder af, zijn eenige woorden weggefallen, waardoor de zin onduidelijk wordt.

Men gelieve te lezen:

»Ja, de ontkenning pakt door de onverwachte wending, die de handeling neemt; niettemin hebben wij twee ernstige bedenkingen. Stellig behoeft het publiek »niet alles vooraf te kunnen raden," enz.

In het opstel van Coquelin, leze men (pag. 85) *proh pudor*, in plaats van *proh pador*.

ADVERTENTIËN.

NEELMEIJER'S Kabinet Inkt

is preferent boven alle andere Inktsoorten,

hij is bij alle soliede Boekhandelaren verkrijgbaar.

Nederlandsche Kabinet-Inktfabriek

NEELMEIJER & Co.

APELDOORN.

Wereldtentoonstelling Parijs 1889 — Zilveren Médaille!

W. N. MULDER,

COSTUMIER.

Costumes Historiques, de Style & de Fantaisie
Gardes robes etc.

10, REMBRANDTPLEIN 10,
AMSTERDAM.

Verschenen bij CREMER & Co., 's Hage:

H A A R Z U S T E R .

Tooneelspel in vier bedrijven

DOOR MARCELLUS EMANTS.

Bij alle Boekhandelaren verkrijgbaar à f 0.90.

Boek- en Handelsdrukkerij

TH. A. VAN ZEGGELEN

(M. J. P. VAN SANTEN.)

Achterburgwal 84. — Amsterdam.

TELEPHOON N°. 181.

Levering van alle soorten

BOEK- EN STEENDRUKWERKEN.

NETTE BEWERKING. — SPOEDIGE AFLEVERING.

Verschijnt des Zaterdag om de 14 dagen bij Ch. A. van Zeggelen (m. A. P. van Santen) te Amsterdam.

Leden van het Tooneelverbond ontvangen dit Tijdschrift gratis.

Voor niet-leden bedraagt de prijs, per jaargang van tenminste 16 afleveringen, f 4,—. Franco per post f 4.25.

Brieven en stukken, de Red. betreffende, adresseere men aan den Redacteur, KEIZERSGRACHT 547. Opmerkingen betreffende de verzending en opgaven van abonnementen en advertenties in te zenden aan den Drukker-Uitgever. ACHTERBURGWAL 84.

N°s. 12 EN 13.

19 APRIL 1890.

XIXe JAARGANG.

INHOUD: Officieel Gedeelte: Beschrijvingsbrief voor de 20^e Alg. Vergadering met begrotingen en bijlagen: Ontwerp-Reglement voor de Tooneelschool met toelichting. — Uit onze Afdelingen. — Vondelwedstrijd. — Jean Valjean: Uit de Maasstad. — Jean Browne: De Tooneelschool in Rotterdam. — Bericht der Redactie.

Nederlandsch Tooneelverbond.

20STE ALGEMEENE VERGADERING

te houden op 9 Mei 1890 's morgens te half elf ure te AMSTERDAM in ODEON (bovenzaal) Singel.

PUNTEN VAN BESCHRIJVING:

1. Opening der vergadering.
2. Verslag van den Algemeenen Secretaris.
3. Begrooting over 1889/90.
4. Aanvraag van het Hoofdbestuur tot machtiging om eene extra-toelage van f 200.— toe te kennen aan de inwonende Directrice van de Tooneelschool voor door HEd. minder genoten jaarwedde.
5. Aanwijzing der Afdeling aan welke rekening en verantwoording moet worden gedaan.
6. Voorstellen van het Hoofdbestuur omtrent voortgezette uitgave van »Het Tooneel».
7. Voorstel van het Hoofdbestuur, omtrent wijziging van ARTT. 13, 14 en 15 der Statuten:

ART. 13. Het Hoofdbestuur bestaat uit 9 leden, van welke — buiten den Secretaris — drie leden in Amsterdam moeten wonen. Het wordt door de Algemeene Vergadering gekozen voor den tijd van drie jaren in dier voege dat ieder jaar drie leden volgens rooster moeten aftreden.

Al. II en III onveranderd.

ART. 14. De woorden: »die in Amsterdam zijn woonplaats moet hebben» vervallen.

ART. Het Hoofdbestuur delegeert uit zijn midden vijf zijner leden om met twee leden van het Hoofdbestuur der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen en twee leden van het Comité der dames-patronessen te vormen eene Commissie van Beheer en Toezicht over de Tooneelschool.

Die Commissie heeft het recht een Secretaris uitsluitend voor de school aan te stellen buiten het College staande.

(ART. 16. bl. 1) onveranderd. Bij nader inzicht meent het hoofdbestuur het overleg te moeten handhaven.)
8. Verkiezing van leden van het Hoofdbestuur.

Periodiek aftredenden leden zijn de heeren A. G. VAN HAMEL J. H. KRELAGE, JOS. JACOBSON. Wordt punt 7 aangenomen, waardoor de thans bestaande commissie van beheer en toezicht over de tooneelschool wordt ontbonden, dan defungeert het geheele hoofdbestuur om de nieuwe verkiezing geheel vrij te laten. De heeren J. H. KRELAGE en JOS. JACOBSON hebben zich niet weder verkiesbaar gesteld, de heeren M. J. WALLER en D. H. JOOSTEN leggen hun mandaat neder.
9. Gewijzigd concept-reglement voor de tooneelschool (Zie Bijlage)
10. Concept-reglement voor de voorbereidende school en verslag van het hoofdbestuur over die school (Zie Bijlage.)
11. Voorstel van het hoofdbestuur betreffende het uitschrijven van prijsvragen voor oorspronkelijke tooneelwerken en aanvraag van een crediet van f 550— voor dat doel.

12. Nadere regeling van het fonds voor hulpbetoon, ontstaan door bijdragen ter vergoeding van schaden, geleden bij den brand van den Stadsschouwburg te Amsterdam.
13. Aanwijzing der plaats waar de aanstaande Alg. Vergadering zal worden gehouden.

A. Algemeene Begrooting. A° 1890/91.

ONTVANGSTEN.

Saldo A. P ^o . . . . . per memorie	f	—.—
Contributie Afdeelingen en Algemeene Leden. »	6000.—	
Rente van à Deposito gegeven Saldo . . . . »	70.—	

f 6070.—

UITGAVEN.

Art. 1. Bijdrage Tooneelschool.	f	4611.22 ⁵
» 2. Tijdschrift	»	700.—
» 3. Reiskosten	»	75.—
» 4. Drukwerk	»	100.—
» 5. Bureaukosten	»	40.—
» 6. Onkosten Algemeene Vergadering. . . »	»	25.—
» 7. Onkosten Inning van Gelden . . . . »	»	10.—
» 8. Onvoorziene uitgaven	»	50.—
» 9. Batig Saldo. . . . . per memorie	»	458.77 ⁵

f 6070.—

B. Begrooting Tooneelschool. A° 1890/91.

ONTVANGSTEN.

Art. 1. Bijdrage Z. M. den Koning.	f	5000.—
» 2. Bijdrage van het Rijk . per memorie »	—.—	
» 3. Bijdrage der Provincie per memorie »	—.—	
» 4. Bijdrage Stad Amsterdam.	»	2000.—
» 5. Schoolgelden	»	400.—
» 6. Giften en Jaarlijksche bijdragen. . . »	»	200.—
» 7. Rente fonds Hacke van Mijnden . . »	»	55.—
» 8. Bijdrage Algemeene kas	»	4611.22 ⁵

f 12266.22⁵

UITGAVEN.

Art. 1. Jaarwedde Directeur, tevens belast met onderwijs in een vak en leiding van het applicatie-tooneel.	f	4000.—
» 2. Jaarwedde Onderwijzend personeel:		
a. Leerares Voordracht en Spel.	f	900.—
b. Leeraar Voordracht en Grimeeren »	»	900.—
c. Leerares Uitspr. en Stemvorming. »	»	500.—
d. Leeraar Mimiek, Aesthetica . . . »	»	200.—
e. Leerares Voordracht Fransch en Duitsch	»	—.—
f. Leeraar Costuumkunde.	»	150.—
g. 2 Leeraren Nederl. Taal- en Letterkunde	»	—.—
h. Leerares Fransch en Duitsch. . . »	»	500.—
i. Leerares Engelsch	»	100.—
k. Leeraar Land- en Volkenkunde. »	»	150.—
l. Leeraar Rekenkunde	»	150.—
m. Leeraar Schermen en Plastische Oefeningen	»	112.50
n. Leeraar Dansen	»	75.—
o. Leerares Costuumnaaien	»	—.—
		» 3737.50
Art. 3. Voorbereidende School. Jaarwedde Onderwijzend personeel:		
c. Leerares Uitspr. en Stemvorming	f	150.—
d. Leeraar Mimiek, Teekenen enz. »	»	150.—
h. Leerares Fransch en Duitsch. . . »	»	1000.—
m. Leeraar Schermen en Plastische Oefeningen	»	112.50
n. Leeraar Dansen	»	75.—
		» 1487.50
Art. 4. Applicatie-Tooneel . . per memorie »	—.—	
» 5. Toelage inwonende Directrice . . . »	»	500.—
» 6. Belasting, vuur en licht	»	785.—
» 7. Erfpacht.	»	337.22 ⁵
» 8. Rente ad 4 pCt. Leening.	»	180.—
» 9. Aflossing 4 pCt. Leening	»	500.—
» 10. Schoolbehoeften en Bibliotheek. . . »	»	200.—
» 11. Bureaukosten	»	40.—
» 12. Onderhoud Gebouw.	»	200.—
» 13. Ameublement	»	50.—
» 14. Piano-huur	»	65.—
» 15. Huur Kachels	»	34.—
» 16. Onvoorziene Uitgaven	»	150.—

f 12266.22⁵

Donderdag 8 Mei, 's avonds 8 uur

Voorstelling van het Applicatie-Tooneel
in den Plantage-Schouwburg van Gebrs. A. van Lier.

»MENEER GAAT NAAR BUITEN», Blijspel in 3 bedrijven, Naar het Fransch »Le mari à la campagne»
van BAYARD en DE VAILLY.

Het hoofdbestuur geeft zich de eer alle gedelegeerden ter algemeene vergadering beleefd uit te noodigen deze voorstelling bij te wonen.

Het bestuur van de afdeeling Amsterdam heeft heuschelijk aangeboden het Hoofdbestuur en de afgevaardigden ter algemeene vergadering Donderdagavond na afloop van de voorstelling van het Applicatie-tooneel te ontvangen in het Amstel-Hôtel.

Vrijdag 9 Mei, 's namiddags 6 uur.

Gemeenschappelijke maaltijd voor leden van het N. T. V.
in het Amstel-Hôtel à f 5.— per couvert.

Deelnemers worden dringend uitgenoodigd zich vóór 3 Mei aan te melden bij den heer W. A. VAN DER MANDERE, Kerkstraat, Penningmeester van de Afdeeling Amsterdam.

De Afdeeling Utrecht had alles voorbereid om de Algemeene Vergadering feestelijk te ontvangen, toen de onvermijdelijke verbouwing van den Schouwbnrg en de daaruit voortgevloeide moeilijkheden die plannen verijdelden. De Afdeeling Utrecht verontschuldigde zich bij het Hoofdbestuur en sprak den wensch uit spoedig in de gelegenheid te worden gesteld het dit jaar gemiste voorrecht te verwerven.

Het bestuur van de Afdeeling Amsterdam willigde het verzoek van het Hoofdbestuur om de vergadering te ontvangen met voorkomendheid in.

Nu de heer L. Simons Mzn. de redactie van »het Tooneel» nederlegt, door hem zoo welwillend waargenomen, doet het Hoofdbestnur een beroep op aldegenen die zich met de redactie zouden willen belasten om zich zoo spoedig doenlijk aan te melden bij den algemeenen Secretaris

D. H. JOOSTEN.
Singel 132.

Bijlage A van den Beschrijvingsbrief.

Gewijzigd Concept-Reglement

VAN DE

TOONEELSCHOOL,

Overeenkomstig Art. 16 der Statuten door het Hoofdbestuur ter vaststelling aangeboden aan de Algemeene Vergadering van 9 Mei 1890.

HOOFDSTUK I.

ALGEMEENE BEPALINGEN.

ART. 1 (*reeds aangenomen*). De Tooneelschool is een vakschool ter opleiding van Nederlandsche tooneelspelers, ondersteund en bestuurd door het Nederlandsch Tooneelverbond en ingericht overeenkomstig de Statuten van dit Verbond en de besluiten der Algemeene Vergadering.

ART. 2 (*gewijzigd oud Art. 2*). De opleiding omvat een cursus van drie jaren. Zij is ingericht volgens een leerplan, ontworpen in overleg met de Commissie van Beheer en Toezicht en met medewerking van den Directeur, en vastgesteld door het Hoofdbestuur.

Het leerplan berust op de volgende grondslagen:

Eerste jaar. Onderwijs in stemvorming, zang, uitspraak van de moedertaal, in Fransch, Hoogduitsch en Engelsch (hoofdzakelijk ter bevordering eener goede uitspraak van die talen); oefeningen in lezen en in voordragen uit het hoofd; onderwijs in teekenen, dansen en andere plastische oefeningen, voor meisjes bovendien in costumnaaien. Tevens wordt aan de leerlingen van het eerste jaar een »Overzicht» gegeven van de geschiedenis van het tooneel en de tooneelletterkunde.

Tweede jaar. Oefeningen in voordracht van dramatische fragmenten (Nederlandsch, Fransch, Hoogduitsch); eerste oefeningen in spel; onderwijs in costumkunde en costummeerkunde, mimiek, grimeeren, voortgezet onderwijs in vreemde talen, teekenen, dansen enz.

Derde jaar. Voortzetting van den cursus van het tweede jaar; hooger onderricht in spel, bovenal in samenspel; bestudeering van geheele rollen, zooveel mogelijk in overeenstemming met het vaste repertoire der voornaamste tooneelgezelschappen.

Tevens worden, in aansluiting aan het »Overzicht» gedurende het eerste jaar gegeven, met de leerlingen van het tweede en derde jaar de voornaamste tijdvakken uit de geschiedenis van het tooneel en de tooneelletterkunde uitvoerig behandeld.

ART. 3 (*oud Art. 3*). Het leerjaar vangt aan op of omstreeks, 1°. September en eindigt bij den aanvang der groote vacantie, den eersten Zaterdag in Juli.

ART. 4 (*oud Art. 4*). Er zijn drie vacantiën: eene van veertien dagen omstreeks Kersttijd, eene van des Woensdags vóór tot des Woensdags na Paschen, en eene van den eersten Zaterdag in Juli tot op of omstreeks één September.

TOELICHTING.

De in dit Concept-Reglement voorgedragen bepalingen zijn over het geheel dezelfde als die welke aan de Algemeene Vergadering van 6 Juli 1889 waren voorgesteld. De voorstellen, door de Rotterdamsche afgevaardigden dier vergadering, de heeren Dr. Pekelharing en Jean Browne bij het Hoofdbestuur ingediend, en andere overwegingen hebben het Hoofdbestuur aanleiding gegeven in het vorige Concept eenige wijzigingen aan te brengen.

Ad. ART. 1. Dit artikel is reeds aangenomen door de Algemeene Vergadering van 6 Juli 1889 en komt dus niet meer in stemming.

Ad. ART. 2. Een uitgewerkt leerplan behoort niet te huis in een reglement, dat daarvan alleen de grondslagen moet aangeven en de vakken welke in het plan behooren te worden opgenomen. Het leerplan kan ieder jaar wijzigingen ondergaan wanneer deze door de ervaring worden aanbevolen. De artistieke vorming van den tooneelspeler moet het hoofddoel der opleiding wezen; in die vorming is het verkrijgen eener goede »dictie» hoofdzaak, langs geleidelijken weg moet die kunst van »zeggen» geleerd worden.

Het onderwijs in vreemde talen, dat aan de Tooneelschool gegeven wordt, onderstelt (voor Fransch en Duitsch) behoorlijke kennis der spraakkunst en een voldoende woordenschat. Aan de school zelve betreft het hoofdzakelijk uitspraak in de eerste klasse, voordracht (Fransch en Duitsch) in de beide hoogste klassen. Het onderwijs in het Engelsch kan elementair blijven en moet bovenal gegeven worden om eene goede uitspraak van Engelsche woorden te bevorderen.

Betreffende het onderwijs in costumkunde en costummeerkunde heeft het Hoofdbestuur zich aangesloten bij het advies der Commissie van B. en T. vervat in hare memorie van 13 Mei 1889.

Omtrent het historisch-artistieke vak, dat hier genoemd wordt »geschiedenis van het tooneel en de tooneelletterkunde», verwijst het Hoofdbestuur naar zijne bekende memorie en naar die der Commissie. Het acht het wenschelijk, dat in het eerste jaar een kort overzicht van die geschiedenis gegeven worde, en dat in de beide andere jaren afzonderlijke tijdvakken uitvoerig worden behandeld. De docent, met dit onderwerp belast, zal dus ieder jaar twee cursussen hebben te geven: een voor de leerlingen der eerste klasse, een voor die der beide anderen. De Directeur heeft reeds in den afgelopen cursus dit vak onderwezen.

Gymnastiek en schermen zijn in de plastische oefeningen begrepen.

In ARTT. 3 en 4 valt niets te veranderen.

AFDEELING II.

Van de Examens.

ART. 36 (*gewijzigd oud Art. 34*). Jaarlijks, vóór het einde van het leerjaar, nemen de Directeur en de leeraren, ten overstaan der Commissie van Beheer en Toezicht en van het Hoofdbestuur en in tegenwoordigheid van genoodigden, een examen aan de leerlingen van alle klassen af.

Leden van het Verbond hebben, op vertoon van hun diploma, toegang tot het examen.

ART. 37 (*gewijzigd oud Art. 35*). Bij de overgangsexamens bepalen Directeur en leeraren, welke leerlingen tot eene hogere klasse kunnen bevorderd worden, en welke tot het doen van een her-examen in één of meer vakken vóór het begin van het volgend leerjaar worden toegelaten, terwijl op hun voorstel de Commissie van Beheer en Toezicht kan besluiten, dat onbekwame of onwaardige leerlingen de school niet langer bezoeken.

Bij het eind-examen, af te leggen door de leerlingen der derde klasse, beslissen over den uitslag, op advies der leeraren, de Directeur, de leden van de Commissie van Toezicht en van het Hoofdbestuur.

ART. 38 (*nieuw, terwijl oud Art. 36 geheel vervalt*).

Bij de inrichting der eind-examens wordt de volgende regeling in acht genomen:

De vakken zijn verdeeld in hoofdvakken en bijvakken. Hoofdvakken zijn: 1°. voordracht en spel, 2°. uitspraak van het Nederlandsch, 3°. kennis der geschiedenis van het tooneel en van de tooneelspeelkunst.

Voor elk vak wordt de bekwaamheid van den geëxamineerde door den examinerator, in overleg met de leden der Commissie, aangewezen door een bepaald cijfer (5 zeer goed, 4 goed, 3 voldoende, 2 onvoldoende, 1 slecht.)

Voor elk der hoofdvakken wordt het cijfer 3 vereischt om den leerling in aanmerking te doen komen voor eervol ontslag.

ART. 39 (*nieuw*). Voor zooveel betreft voordracht en spel worden de examens der tweede en derde klasse afgenomen in den vorm van een prijskamp.

De waarde der proeven van bedrevenheid bij dezen prijskamp af te leggen, wordt, onverminderd de beoordeeling in art. 38 bedoeld, afzonderlijk beoordeeld door een jury. Deze jury bestaat uit zeven leden, te benoemen door de Commissie van Beheer en Toezicht over de Tooneelschool. Zij wordt aldus samengesteld: 1°. één lid van het Hoofdbestuur; 2°. één lid der Commissie van Beheer en Toezicht; 3°. drie tooneelspelers of tooneelspeelsters; 4°. twee andere deskundigen. Voor elk der leden van de jury wordt een plaatsvervanger aangewezen. De Directeur der school is adviseerend lid der jury. Noch hij, noch een der leeraren kunnen tot gewone leden van de jury worden benoemd.

ART. 40 (*nieuw*). De in het vorig artikel genoemde jury spreekt haar oordeel uit door het toekennen van onderscheidingen.

Zij beschikt daartoe over een eersten en een tweeden prijs en een accessit voor treurspel en drama, en over dezelfde onderscheidingen voor het blijspel.

Zij is niet gehouden deze onderscheidingen toe te kennen.

Zij kan uitdrukkelijk vermelden, voor welke bepaalde voordracht de onderscheiding wordt gegeven.

De toegekende onderscheidingen worden op de diploma's van eervol ontslag vermeld.

De jury is bevoegd andere leerlingen dan de bekroonde eervol te vermelden.

Ad ART. 36. Redactiewijziging, in verband met de bepalingen van art. 37.

Ad ART. 37. De bedoeling is, dat over den uitslag der overgangs-examens alleen beslist worde door den Directeur en de Leeraren, maar over dat der eindexamens ook door hen, die het diploma van eervol ontslag mede onderteekenen.

Ad ART. 38. De bedoeling van dit artikel is het brengen van eene vaste methode in de beoordeeling van den uitslag der examens.

Ad ARTT. 39 tot 42. De besluiten der Algemeene Vergadering van 1888 en 25 Mei 1889 en de proefnemingen in Juli 1888 en 1889 maken verdere toelichtingen overbodig. Men herinnert zich, dat de hoofdstrekking dezer bepalingen is: meer beteekenis te geven aan het artistieke element in de opleiding der leerlingen, en over de hoogte, waartoe zij het in voordracht en spel gebracht hebben, door deskundigen een oordeel te laten vellen. Nu de klassen II en III feitelijk in de plaats zijn gekomen voor de vroegere klassen V^a en V^b, schijnt het billijk om ook de leerlingen der tweede klasse toe te laten tot het dingen naar een prijs of een accessit.

De eervolle vermelding kan worden uitgestrekt tot leerlingen der eerste klasse, wanneer deze, volgens de bepaling van art. 42, als medewerkers bij het publiek-examen mochten optreden.

ART. 41. De jury deelt haar uitspraak van de bekroonde en eervol vermelde leerlingen mede in tegenwoordigheid van de genoodigden en vóór dat de openbare samenkomst, waarin dit gedeelte van het examen is afgelegd, wordt gesloten.

Zij maakt een schriftelijk verslag op van haren arbeid en zendt dit binnen twee maanden aan de Commissie van Beheer en Toezicht. Deze bepaalt, in overleg met het Hoofdbestuur, of dit verslag, geheel of gedeeltelijk, zal worden openbaar gemaakt.

ART. 42 (*nieuw*). Hospitanten kunnen deelnemen aan den prijskamp, met toestemming van den Directeur en van de Commissie van Beheer en Toezicht.

De Directeur is bevoegd, om, voor het geven van replieken, de medewerking in te roepen, ook buiten mededinging, van oud-leerlingen, leerlingen, en hospitanten der Tooneelschool.

ART. 43 (*gewijzigd oud art. 38*) Aan de leerlingen, die het eind-examen met goed gevolg hebben afgelegd, worden getuigschriften afgegeven naar een model, door den Directeur onder goedkeuring der Commissie vastgesteld. Deze getuigschriften worden door den Directeur, door den Voorzitter der Commissie van Beheer en Toezicht en den Voorzitter van het Hoofdbestuur ondertekend.

In geen geval kunnen zij die tusschentijds de school verlaten, een getuigschrift ontvangen.

ART. 44 (*oud art. 39*) Leerlingen der school kunnen, in voor hen geschikte rollen, bij tooneelgezelschappen en liefhebberij-vereeningingen optreden, mits de toestemming daartoe door de Commissie van Beheer en Toezicht, op voorstel van den Directeur, worde verleend.

ART. 45 (*gewijzigd art. 37*) Geen engagementen met tooneelbesturen worden door de leerlingen der school, noch in hunnen naam door ouders, voogden of verzorgers, gesloten dan met goedvinden en medewerking van den Directeur der school, die hieromtrent in overleg treedt met de Commissie van Beheer en Toezicht.

Leerlingen, door of voor wie in strijd met deze bepaling is gehandeld, komen voor een eervol ontslag niet in aanmerking.

AFDEELING III.

Van Belooningen en Toelagen.

ART. 46 (*oud Art. 40*) De leerlingen gedragen zich geheel naar de voorschriften, hun door den Directeur en de leeraren gegeven.

ART. 47 (*oud Art. 41*) Geldelijke toelagen ter bestrijding van kosten en onderhoud, in de eerste plaats uit het Tooneelschoolfonds, gesticht door den Heer J. L. WERTHEIM, kunnen door het Hoofdbestuur, op voordracht der Commissie, aan een of meer leerlingen worden toegekend.

ART. 48 (*oud Art. 42*) Er kunnen belooningen in geld worden toegekend aan de leerlingen der verschillende klassen, die bij het overgang- of eind-examen, naar het oordeel der Commissie, blijken hebben gegeven van buitengewonen aanleg en groote plichtsbetrachting. De Commissie, die deze belooning toekent, bepaalt, in overleg met het Hoofdbestuur, het bedrag.

ART. 49 (*oud Art. 43*). De in het vorig artikel bedoelde geldsom wordt niet aan de leerlingen uitgereikt, maar op hun naam in een daartoe bestemd en bij het Hoofdbestuur

Ad ART. 43. De wijziging betreft alleen de onderteekening der diploma's, niet door alle leden van het Hoofdbestuur en van de Commissie, maar door de Voorzitters dier colleges.

Ad ART. 45. De bedoeling is, onder meer, zorg te dragen dat in contracten door of ten behoeve van leerlingen der school gesloten, het recht op één of twee debuten, in eene door den leerling te kiezen rol, nadrukkelijk worde gewaarborgd.

Ad ARTT. 47 tot 50. Het Hoofdbestuur vindt geen bepaalde aanleiding om deze artikelen te schrappen, of ze door andere bepalingen te vervangen.

Uit den aard der zaak zullen zij slechts zeer zelden worden toegepast.

berustend register ingeschreven en zooveel mogelijk te hunnen bate belegd.

De gelden worden met de renten één jaar na volbrachten leertijd uitgereikt, indien de betrokken persoon, naar het oordeel der Commissie, zich deze belooning niet door later wangedrag heeft onwaardig gemaakt en zich na het verlaten der school naar de wenken der Commissie heeft blijven gedragen.

ART. 50 (*oud Art. 44*). Het willekeurig en tusschentijds verlaten der school, het door plichtverzuim veroorzaakt ontslag en het niet opvolgen der voorschriften en wenken, na het einde van den leertijd, heeft verbeurte der in de twee vorige artikelen bedoelde gelden ten gevolge.

In dat geval komen de gelden ten bate der algemeene kas van het Verbond.

Bijlage B van den Beschrijvingsbrief.

Concept-Reglement.

DER

VOORBEREIDENDE SCHOOL

vermeld in art. 6 van het

REGLEMENT DER TOONEELSCHOOL.

ART. 1. (*Reeds aangenomen, door de Algemeene Vergadering van 6 Juli 1889.*) Met de Tooneelschool is, zolang de noodzakelijkheid daarvoor blijkt te bestaan, eene Voorbereidende opleidingsschool verbonden.

ART. 2. Deze school omvat een cursus van twee jaren.

ART. 3. Zij is uitsluitend toegankelijk voor jongelieden die door hunne ouders of voogden voor het tooneel bestemd worden, en van wie afdoende gebleken is, dat hunne voorbereidende opleiding niet even goed op een school voor Middelbaar of Uitgebreid Lager Onderwijs kan plaats hebben.

ART. 4. Zij die als leerling der Voorbereidende school wenschen te worden toegelaten, moeten den leeftijd van 13 jaren hebben bereikt en zich onderwerpen: 1°. aan een onderzoek naar uiterlijk en vermoedelijken aanleg. 2°. aan een examen in de vakken, die in de hoogste klassen eener gewone lagere school onderwezen worden.

Bij uitzondering kunnen, op advies van den Directeur, jongelieden beneden de 13 jaren worden toegelaten.

Zij die kunnen bewijzen dat zij, naar het oordeel der personen in art. 5 vermeld, eene gewone lagere school met vrucht hebben afgehoopen, zijn vrijgesteld van het sub 2°. omschreven examen.

ART. 5. Het in art. 4 vermeld onderzoek wordt afgenomen door daartoe aan te wijzen leeraren van de Tooneelschool en van de Voorbereidende school, ten overstaan van den Directeur der Tooneelschool en van de Commissie van Beheer en Toezicht. Door hen, die het onderzoek hebben ingesteld, en door hen, ten wier overstaan het heeft plaats gehad, wordt over de aanneming der candidaten beslist.

ART. 6. Zij die tot de Voorbereidende school worden toegelaten, heeten adspirant-leerlingen der Tooneelschool

ART. 7. Het schoolgeld bedraagt f 40.— per jaar, te voldoen overeenkomstig de bepaling van art. 35 van het Reglement der Tooneelschool.

ART. 8. De voorbereidende school staat onder toezicht der Commissie van Beheer en Toezicht van de Tooneel-

school en onder de dagelijksche leiding van een daartoe te benoemen leeraar of leerares, die den titel draagt van Adjunct-directeur of Adjunct-directrice der Tooneelschool en die verantwoordelijk is tegenover den Directeur der Tooneelschool en de Commissie van Beheer en Toezicht.

ART. 9. Aan de voorbereidende school wordt onderwijs gegeven: 1°. in de vakken, waarvan de kennis vereischt wordt voor het toelatings-examen voor de Tooneelschool (Nederlandsch, Fransch, Hoogduitsch, geschiedenis en aardrijkskunde). 2°. in de uitspraak der moedertaal en het lezen.

ART. 10. Dit onderwijs wordt nader omschreven en geregeld in een programma, jaarlijks op te maken door den Adjunct-directeur of de Adjunct-directrice en vast te stellen door de Commissie van Beheer en Toezicht der Tooneelschool.

ART. 11. Met dit onderwijs worden belast één of meer leeraren, die kunnen gekozen worden uit het personeel der leeraren en leerarissen van de Tooneelschool.

ART. 12. De leerlingen der voorbereidende school kunnen als toehoorders tegenwoordig zijn bij de lessen in voordracht en spel, die op de Tooneelschool worden gegeven, mits hun daartoe vergunning zij verleend door den Directeur en den bij de lessen betrokken leeraar. Op dezelfde voorwaarden kunnen zij deelnemen aan de lessen in dansen en andere plastische oefeningen en in costumnaaien.

ART. 13. Leerlingen van te Amsterdam gevestigde scholen van Middelbaar of meer uitgebreid Lager Onderwijs, die door hunne ouders voor de Tooneelschool worden bestemd, kunnen, met verlof van de Commissie, en van den Adjunct-directeur of de Adjunct-directrice, de lessen in uitspraak en lezen bedoeld in art. 7 sub 2°. bijwonen, mits zij voornemens zijn die lessen geregeld te volgen.

Zij moeten den leeftijd van 13 jaren bereikt hebben en het resultaat van een onderzoek omtrent hun uiterlijk en hun vermoedelijken aanleg, in te stellen overeenkomstig de bepalingen van artt. 4 en 5, bevredigend zijn.

Ook deze jongelieden heeten adspirant-leerlingen der Tooneelschool.

ART. 14. Voor al wat betreft den schooltijd, de vacantie, het tijdstip der overgangs- en eindexamens, gelden de bepalingen van het reglement der Tooneelschool (artt. 4, 30, 37.)

ART. 15. Het eindexamen van de voorbereidende school wordt beschouwd als toelatingsexamen voor de Tooneelschool, zoodat zij die in Juli dit examen met goed gevolg hebben afgelegd, zich niet aan het toelatings-examen bedoeld in artt. 28 sub 2°. en 33 van het Reglement der Tooneelschool behoeven te onderwerpen.

ART. 16. Al wat verder organisatie der Voorbereidende school betreft en in dit reglement niet is opgenomen wordt geregeld door de Commissie van Beheer

en Toezicht der Tooneelschool, in overleg met den Directeur der Tooneelschool en den Adjunct-directeur of de Adjunct-directrice der Voorbereidende school onder goedkeuring van het Hoofdbestuur.

ART. 17. In overeenstemming met de bepaling vervat in art. 1 wordt jaarlijks door het Hoofdbestuur van het Tooneelverbond een afzonderlijk rapport bij de Algemeene Vergadering ingediend omtrent den toestand der voorbereidende school en de noodzakelijkheid van haar voortbestaan.

De conclusies van dit rapport worden aan het oordeel der Algemeene Vergadering onderworpen.

TOELICHTING.

Het Hoofdbestuur, erkennende dat het in sommige gevallen wenschelijk kan zijn de aspirant-leerlingen der Tooneelschool eene bijzondere opleiding te doen genieten, zooals door de Algemeene Vergadering van 6 Juli l.l. besloten is, meent evenwel dat de inrichting en de instandhouding dier Voorbereidende school moet gebonden zijn aan voorwaarden welke het nadeel, dat uit de vroegere »voorbereidende klassen” is voortgesproten, kunnen voorkomen.

Die waarborgen zijn hoofdzakelijk geformuleerd in artt. 3, 4 en 15 van dit reglement.

De toelating van andere jongelieden tot de lessen in uitspraak en lezen (art. 11) is in overeenstemming met hetgeen verleden jaar door het Hoofdbestuur is gezegd omtrent eene categorie van aspirant-leerlingen.

UIT ONZE AFDEELINGEN.

AMSTERDAM. Zaterdagavond 12 dezer is van wege onze afdeling onder medewerking van het bestuur van het *Paleis voor Volksvlijt*, in dit gebouw een groot feest gegeven ten bate van het Schouwburgfonds. Een aantal dames en heeren hebben als verkoopsters en ceremoniemeesters de taak van beide besturen op de meest bereidvaardige manier helpen verlichten en door hun ijverige pogingen is de opbrengst van het feest niet weinig verhoogd. Niet minder te waardeeren was de medewerking van drie Rotterdamse artisten, mej. Vink met de heeren W. van Zuylen en Chrispijn, die *Jean Marie* speelden, en van wie de heer van Zuylen later nog twee monologen voordroeg. Muzikale uitvoeringen werden, behalve door Coenen's kapel, nog door de dames Cornelia v. Zandt, Marie Speet en Spoor, de heeren Jos. Cramer, Julius Röntgen en den heer van Duinen gegeven. In eene andere zaal deden eenige bestuursleden van het Paleis met hun dames al hun best, om met eene tombola — waarvoor de heeren Ferwerda en Tieman een eigenaardig toestel en vele belangstellenden prijzen hadden afgestaan — zooveel mogelijk geld te maken, terwijl nog op het groote tooneel het gezelschap van den heer Carré aantrekkelijke voorstellingen gaf. En door de goede zorgen van den heer Maandag, directeur van het Paleis, zag de andere helft der groote zaal, voor de fancy-fair bestemd, met kraampjes en hooggelegen champagne-oester-priëel er keurig uit. Was aldus alles gedaan om de bezoekers in die aangename stemming te brengen, die noodig is om hun offervaardigheid te prikkelen, het was jammer dat het aantal dier bezoekers niet in evenredigheid was met de regeling bestede zorgen. Niettemin belooft de bijdrage tot het fonds nog belangrijk te worden, (waarschijnlijk ± f 2000) zoodat ten slotte het beoogde doel, al streefde men het niet voorbij, wel bereikt zal blijken.

Men schrijft ons uit Delft:

De uitvoering den 28 Maart jl. door het Studententoo- neelgezelschap alhier gegeven ten voordeele van degenen, die verlies geleden hebben bij den schouwburgbrand te Amsterdam, is naar wensch geslaagd.

Opgevoerd werden drie stukjes in één bedrijf, nl. »*Eens gekocht, blijft gekocht*» door Justus van Maurik Jr. »*De twee dooven*» naar het Fransch van Jules Moinaux, door Leonard, en »*Blaas me even in mijn oog*» van Labiche en Marc Michel. Vooral de twee laatste stukjes werden flink en vlug afgespeeld. De acteur, die in »*De twee Dooven*» de rol van Eigenzorg vervulde, oogstte grooten bijval. Na de pauze werd het in grooten getale opgekomen publiek aangenaam verrast door den heer F., president van het studententoo- neelgezelschap, die op uitstekende wijze eene der bekende monologen van van Zuylen »een gewichtige rol» voordroeg, waarna hij nog als toegift »*Truitje*» van Bogaers gaf. Als batig saldo werd door het Bestuur aan het Hoofdbestuur van het Tooneelverbond overgemaakt de belangrijke som f 213.40.

Vondelwedstrijd.

In aansluiting bij hetgeen reeds elders is medegedeeld aangaande de feestviering der alhier gevestigde Rederijkers- kamer Joost van den Vondel ter gelegenheid van haar

25 jarig bestaan, zij thans gemeld, dat de feestelijkheden zullen plaats hebben op 6, 8 en 10 Mei en wel:

6 MEI,

des avonds te 8 uur in het lokaal „*Odéon*.”

Wedstrijd voor Noord- en Zuid-Nederland (Dames en Heeren) in het voordragen van gedichten van Joost van den Vondel tot bijwoning waarvan verscheidene notabiliteiten en letterkundigen alsook de pers zullen worden genoodigd.

8 MEI.

des avonds te 8 uur in „*Maison Stroucken*.”

Tooneeluitvoering door leden der Kamer o. a. van een tooneelspel van den Noorsche schrijver Björnsterne Björnson, met uitnoodiging als boven en toegang voor de leden van eenige aanzienlijke Amsterdamsche Vereenigen, die nader zullen worden bekend gemaakt.

10 MEI,

des avonds te 8 uur in het lokaal „*Concordia*.”

Soirée speciaal voor de leden der Kamer.

De voornaamste bepalingen voor den wedstrijd luiden:

ART. 1. De wedstrijd zal bestaan in het voordragen van gedichten of fragmenten van werken van Joost van den Vondel ter keuze der mededingers.

ART. 3. Heeren en Dames, die wenschen deel te nemen aan den Wedstrijd, moeten zich schriftelijk aamelden vóór den 27sten April 1890, bij den 1^{en} Secretaris der Kamer (Marnixkade 53, Amsterdam) met bijvoeging van een afschrift van het gedicht of van het fragment, dat zij wenschen voor te dragen.

ART. 7. Zij, die voor een prijs in aanmerking komen, zullen moeten voordragen: „*Vertroostingje aen Geraerd Vossius, Kanonnik te Kantelberg, over zijn soon Dionys*”: In verband met de vrije voordracht, zal deze voordracht de nadere toekenning der prijzen bepalen.

De prijzen bestaan uit:

1e Prijs:	De groote Zilveren Eere-Medaille	door het Gemeentebestuur van Amsterdam beschikbaar gesteld.
2e »	Eene Zilveren Medaille	} van de Kamer.
3e »	Bronzen	

De Jury is samengesteld uit de Heeren:

Mr. J. N. v. Hall; Prof. Mr. G. A. v. Hamel; Dr. G. Kalff; Prof. Dr. A. Pierson en S. J. Bouberg Wilson.

De Circulaire, die alle bepalingen enz. den wedstrijd betreffende vermeldt, is voor zooverre bekend is toegezonden aan alle letterlievende- of tooneelvereenigen in Nederland en Vlaanderen, en aan alle personen, die bij een' dergelijken wedstrijd een prijs mochten verwerven; zij die onwillekeurig mochten zijn overgeslagen, worden verzocht de Circulaire aan te vragen bij den heer J. F. Finkemeier Jr., Secretaris der Kamer, Marnixkade 53 te Amsterdam.

Uit de Maasstad.

De hand, die u tot ridder slaat, moet frisch zijn, Multatuli! en zij, die uw meesterstuk *Vorstenschool* willen waardeeren, moeten zich hooge eischen stellen; zij moeten niet alleen met verstand, ook met het hart gelezen hebben: zij moeten zooveel denkbeelden en denkbeeldjes, welke uit traditie en gemakzucht in hun brein waren vastgeroest, over boord werpen, ten einde onbevooroordeeld te kunnen oordeelen; zij moeten de waarheid zoeken, de onvervalschte waarheid, al mocht deze sommige afgodjes van hun voetstukjes stooten; zij moeten de tranen zien, welke als edelgesteenten over uw kunstwerk liggen verspreid, de jammerkreten hooren, welke hier in ongetemden hartstocht worden geslaakt, ginds gesnoerd in een kleed van vlijmende ironie; zij moeten iets meer weten dan wat hun geleerd is; zij moeten weten, dat medelijden mede-lijden beteekent en dat gij, Multatuli! zooveel geleden hebt; zij moeten grooten genicën groote fouten kunnen vergeven; zij moeten . . . . .

Maar, wanneer dit van den lezer gevergd kan worden, hoe ontzaglijk hoog staat dan de taak van hen, wien de eer te beurt valt het kunstwerk te vertolken! Welk een talent, bovenal welk een eerbied voor zijn taak wordt gevorderd van elk der spelers, van allen zonder onderscheid, want ook de kleinere rollen in dit drama hebben groote waarde. Daarenboven zijn wij door onze oude garde aan zeer goede opvoeringen van *Vorstenschool* gewend — die van 8 dezer was er naar onze meening geen. Waar de fout voornamelijk school, weten wij niet. Was de bezetting minder goed, de toewijding niet zoo groot, de voorbereiding te kort geweest? Wij zouden het niet zoo positief durven verklaren; de drie genoemde factoren zullen er alle min of meer schuld aan hebben.

Eenige opmerkingen geven wellicht de duidelijkste verklaring.

In het laatste bedrijf hebben wij Mevr. Beersmans het meest bewonderd, waarschijnlijk omdat daar de leeftijd geen bezwaar kan opleveren; in het eerste en derde toch, konden wij niettegenstaande de talentvolle voordracht, de gedachte niet van ons zetten, dat de theorieën en uitvallen der Koningin een grooteren, althans een juisteren indruk zouden maken, indien zij door een jongere persoon met jeugdige vuur werden uitgesproken. Ook is o. i. de partij van Louise een soort causerie, waarbij goede articulatie hoofdzak is, geen scherpe toon-overgangen, geen bepaald spel, maar gevoel, geestdrift en overtuigende welsprekendheid. Mevr. Beersman zien wij liever rollen *spelen*, karakters voorstellen, al erkennen wij nadrukkelijk, dat zij als Koningin zeer veel schoons gaf en vooral de slot-scène meesterlijk vertolkte.

Mevr. Jonkers speelde met veel vuur en toonde opnieuw over een fraaie stem en groote zeggingskracht te beschikken; zij werd stormachtig toegejuicht. Dit mag ons echter niet beletten te verklaren, dat ons haar opvatting van Hanna onjuist toescheen. Deze is een eenvoudig nobel meisje en moet aan het slot van het vierde bedrijf, tweede afdeling, door eenvoud imponeren, niet door opgewonden taal en hartstochtelijke gebaren. Wanneer Albert zegt:

„Uw naam, m'n beste Hansje, is op de tong
„Van iedereen.”

is Hanna's eerste opwelling:

„Goddank dat moeder dood is.”

Dit had Mevr. Jonkers den weg kunnen wijzen. Zij moet eenvoudig blijven, ook waar zij zich zedelijk hoog verheft; zij wil de Koningin sparen, zelfs ten koste van

haar goeden naam, maar zonder praal of zelfverheerlijking voor die schoone daad.

Weliswaar roept Herman later uit:

„Hanna
„Ik ken u niet . . . mijn God, je bent veranderd!
„Van waar op eens die toon, die stem, die blik . . .”

maar daaruit valt niet af te leiden, dat zij zich geheel moet metamorphoseeren en theatraal worden. Later vinden wij immers nog aangeteekend:

Hanna, terwijl zij de Koningin het pakje aanbiedt, op strengen toon: „Mevrouw, ziehier de stof voor uw „japon terug,” enz.

Na de opwinding der laatste oogenblikken werden deze woorden heftig uitgesproken. Het duo met de Koningin, waarbij de dames elkander niet aan het woord lieten en steeds luider werd gesproken, kan niet zoo door Multatuli bedoeld zijn.

De Koning van den Heer D. Haspels is een schepping, die, zooals men weet de verwachting van den schrijver verre heeft overtroffen; de vleiende woorden destijds door Multatuli tot hem gericht zijn wel het schoonste loon, dat een kunstenaar kan ten deel vallen. De rol werd even voortreffelijk als voorheen gespeeld. Een meer artistieke, fijne opvatting en uitwerking dezer gevaarlijke figuur is ondenkbaar. Aanmerkingen zijn niet te maken en lof-tuigen . . . ach, de taal is te arm.

Onmiddellijk hierna mag de Heer J. Haspels genoemd worden, die als Van Huisde zijn ouden roem volkomen handhaafde en ons fraai, goed doordacht spel deed genieten.

Het avondfeest bij den Koning muntte niet uit door groote opgewektheid; de Heer Chrispijn speelde den Spiridio geestig en beschaafd, maar aangevoerd door den Heer Willem van Zuylen, was het gezelschap vroeger vrij wat vroolijker; het moet er uitgelaten toegaan: klein tenue in kleeding en in woorden.

De Puf van den Heer Rosier Faassen paste o. i. niet in het kader en scheen meer in een modern blijspel thuis te behooren. Wij dachten, dat die buurman met verlof, ondanks het stuitende in zijn karakter, deernis moet wekken.

Als Herman zondigde de Heer Henri De Vries in andere richting; zijn bedaard optreden was weinig in overeenstemming met de woeste taal. Men heeft Van Zuylen verweten, dat hij te ruw was — is dat mogelijk? — maar wat dunkt u van den salon-werkman uitbarstende:

„Eisch van een dollen stier beleefdheid . . . niet van mij!
„Beleefd! O God, als alles in mij brandt
„Van razernij?, enz.

Strookt zoo iets met het karakter, de handeling en de aanwijzingen van den dichter? De Heer De Vries kan stellig beter, tenzij de onbeduidende Deutsche kluchten zijn talent ontzenuwd hebben. En dat kunnen wij niet gelooven.

De kleinere rollen werden deels goed, deels voldoende vervuld, doch aan de geheele voorstelling ontbrak iets, gelijk wij begonnen te zeggen. Als opvoering van een gewoon stuk door een gewoon gezelschap zouden wij er vrede mede hebben; maar Multatuli's *Vorstenschool* legt de Ver. Rotterd. Tooneelsten zwaardere verplichtingen op:

„'t Verleden . . . oblige! Hun voegt
„De middelmaat zoo min als 't lage.”

10 April 1890.

JEAN VALJEAN

Optreden van Leerlingen der Tooneelschool

TE ROTTERDAM.

Sedert 13 Januari 1879, zegge elf jaar geleden, waren de leden onzer afdeeling verstoken geweest van het voorrecht de leerlingen der school te zien optreden ten einde zich een, zij het dan ook onvolledig, denkbeeld te kunnen vormen van hetgeen ons tooneel van hen kan verwachten. Gretig werd door hen van de gelegenheid gebruik gemaakt op 2 dezer proeven van bekwaamheid en vorderingen te zien afleggen door een viertal jonge dames, en een jongeling (het sterke geslacht is sterk in de minderheid!), bijgestaan door den Heer H. Schwab, oud-leerling. De schouwburg was flink bezet... ach, hoe gaarne zouden wij zoo voortgaan, maar de eerlijkheid gebiedt ons te vermelden, dat de meeste leden schitterden door hun afwezigheid. Zij hadden groot ongelijk, want het kleine publiek keerde zeer voldaan huiswaarts en met reden. Was het in elk geval belangwekkend deze artisten in den dop gade te slaan, met genoegen mogen wij constateeren dat zij inderdaad proeven van *bekwaamheid* hebben afgelegd en menig Rotterdamer den uitroep ontlokt: Ik dacht niet, dat de jongelui tot zoo iets in staat waren! De opkomst was gering, veel te gering, maar het levendig applaus zal, hopen wij, de jeugdige gasten met de slecht bezette zaal verzoend hebben en den directeur overtuigd, dat allen hem en zijn leerlingen een hartelijk: Tot weerziens! toeroepen.

Proeven wil toch ook zeggen: kennismaken, misschien zelfs met het oog op latere bestellingen (excuseert den handelsterm!) en onze gezelschappen zijn niet zoo compleet, dat er niet een *klein* plaatsje zou zijn voor aankomende artisten. De vraag van den directeur, of de perzik naar meer smaakt, durven wij zonder aarzelen toestemmend te beantwoorden.

In een tijdschrift als dit meenen wij in eenige bijzonderheden te mogen treden, altijd vooropstellende, dat wij proeven van leerlingen aanschouwden, niet een voorstelling van geroutineerde kunstenaars. Over alles lag een bekoorlijke frisheid verspreid; onze mooie taal werd grootendeels zuiver gesproken en hoewel het schoolsche uit den aard der zaak soms den indruk verminderde, en de rollen natuurlijk dikwerf boven de krachten der vertolkers lagen, er heerschte een jeugdige geestdrift, een streven om flink zijn best te doen, dat zeer veel door de vingers deed zien.

Mej. Alida Klein speelde voor Louise en Hanna in *Vorstenschool* en voor Judith in een fragment van Giacometti's drama van dien naam. Haar Koningin willen wij hoofdzakelijk beschouwen als een proeve van voordracht en roemen dan de articulatie en het sentiment, waarmede de gespierde taal werd gesproken. Ook de toonschakeering gaf reden tot tevredenheid en bij meerdere oefening zal de voordracht ongetwijfeld rustiger worden; aan het slot misten wij b. v. een pauze vóórdát de koningin haar moeder een rijtoer voorstelt. De partij van Hanna werd door Mej. Klein het best begrepen en haar geheele persoon leent zich zeer goed tot het weergeven van deze sympathieke, noble figuur. In haar Judith was veel goeds; met innigheid en overtuiging speelde zij de beleedigde Joodsche maagd, maar de rol is te verpletterend voor zulke jeugdige krachten, voor handen, welke het wrekende zwaard nauwelijks kunnen opheffen. De meening over deze leerling, die de school spoedig hoopt te kunnen verlaten, luidde beslist gunstig.

Als Saffo was Mej. Brandt, vakleerling, een kranige verschijning, maar haar rol was in het fragment van dit treurspel evenals in *Vorstenschool* weinig dankbaar. Delaunay's *Eerst: Roman* schonk haar daarentegen de gelegenheid

zich te onderscheiden door beschaafd, los spel; wellicht werd zij aan het slot een beetje te dramatisch, maar de handeling draagt daar ook wel schuld aan. Het was voor het eerst, dat Mej. Brandt een groote rol vervulde en dan wettigt haar optreden goede verwachtingen.

Mej. Coerdes had een dankbare taak als de naïve Melitta en de dartele Laura en deed zich in deze verschillende partijen van een gunstige zijde kennen. Haar spraak is niet gemakkelijk, oefening zal dit wel verder verbeteren; aan intelligentie en vrijmoedigheid ontbreekt het deze leerling stellig niet.

Ook Mej. Sixma heeft spraakgebreken te overwinnen doch maakte, sinds wij haar het laatst zagen, aanmerkelijke vorderingen. Zij trad ditmaal weinig op den voorgrond, speelde echter met toewijding.

De Jongheer Boersma mocht lof inoogsten met de voordracht *Betrachting* van Justus van Maurik en maakte zich den verderen avond als souffleur verdienstelijk.

Ziedaar enkele opmerkingen. Wij wenschen er nog aan toe te voegen, dat geen der spelers zich aan overdrijving schuldig maakte, een groote deugd voorwaar. Zij gaven proeven, vervulden rollen welke hun bij tooneelgezelschappen niet toebedeeld zouden worden; het was geen licht te verorberen wittebrood, het ware vaak harde korsten, waarop zij hun jeugdige tanden moesten leeren scherpen. En wanneer dan elk zijn plicht doet en zich weet te hoeden voor overdrijving, getuigt dit o. i. voor de praktische, verstandige leiding van het onderwijs.

Met toewijding en afwisselend succes vervulde de Heer Schwab de verschillende mannenrollen; hij heeft daarvoor aanspraak op onzen dank. Het is een vriendelijk teeken, dat de oud-leerlingen zoo aan de bakermat gehecht blijven!

En nu mag het niet weer elf jaar duren, vóórdát de leerlingen der school hun bezoek herhalen!*

JEAN BROWNE.

Rotterdam, 4 April 1890.

* Noot van de Redactie: Dit is geheel afhankelijk van de Rotterdamsche afdeeling. Het bestuur heeft maar te vragen — en de directeur is gaarne bereid met zijn jonge garde over te komen.

L. S.

De ruimte in deze aflevering voor officieele mededeelingen gevegd, noopte het verdubbelen van den omvang. En daar na afloop der Alg. Vergadering nog een dubbele aflevering zal noodig zijn, kunnen wij vóór die vergadering nog maar één enkele geven.

Intusschen zal het om de bespreking van den beschrijvingsbrief etc. in onze afdeelingen te vergemakkelijken wenschelijk zijn daaraan een kort overzicht te wijden, met opneming van vroegere redacties der artikelen; bovendien om, evenals in het vorig jaar, de verslagen der afdeulingsvergaderingen in ons orgaan op te nemen. Ten einde tot het een als het ander in staat te zijn, wenschen wij a. s. Zaterdag 26 dezer eene halve aflev. — en Zaterdag 3 Mei nog eene halve te geven — met beleefd verzoek aan alle afdeulingssecretarissen ons uiterlijk 1 Mei a. s. de verslagen der besprekingen in hunne afdeelingen te willen doen toekomen.

Amsterdam, 19 April.

DE REDACTIE.

ADVERTENTIËN.

NEELMEIJER'S Kabinet Inkt

is preferent boven alle andere Inktsoorten,
hij is bij alle soliede Boekhandelaren verkrijgbaar.

Nederlandse Kabinet-Inktfabriek

NEELMEIJER & Co.

APELDOORN.

Wereldtentoonstelling Parijs 1889 — Zilveren Médaille!

Verschenen bij CREMER & Co., 's Hage:

H A A R Z U S T E R.

Tooneelspel in vier bedrijven

DOOR MARCELLUS EMANTS.

Bij alle Boekhandelaren verkrijgbaar à f 0.90.

W. N. MULDER,

COSTUMIER.

Costumes Historiques, de Style & de Fantaisie
Gardes robes etc.

10, REMBRANDTPLEIN 10,
AMSTERDAM.

Bij A. RÖSSING alhier is verschenen en bij iederen Boek-
verkooper verkrijgbaar:

DE OPLEIDING ONZER TOONEELSPELERS

opmerkingen naar aanleiding der hervormingsplannen

VOOR DE TOONEELSCHOOL

DOOR

L. SIMONS Mz.

Prijs f —.50.

Boek- en Handelsdrukkerij

TH. A. VAN ZEGGELEN

(M. J. P. VAN SANTEN.)

Achterburgwal 84. — Amsterdam.

TELEPHOON No. 181.

Levering van alle soorten

BOEK- EN STEENDRUKWERKEN.

NETTE BEWERKING. — SPOEDIGE AFLEVERING.

ART. 5 (*gewijzigd oud Art. 5.*). Met den aanvang van ieder leerjaar wordt in het orgaan van het Verbond mededeeling gedaan, zoowel van het leerplan (*Art. 2*) als van de lijst der dagen en uren waarop in ieder vak en door elken leeraar onderwijs wordt gegeven. (*Zie Art. 21.*)

ART. 6 (*nieuw, gedeeltelijk reeds aangenomen door de Alg. Vergad. van 6 Juli '89*). Aan de Tooneelschool is verbonden 1°. een Applicatie-tooneel, waarin leerlingen en oud-leerlingen, na zorgvuldige voorbereiding, voor het publiek optreden, en 2°., zoolang de noodzakelijkheid hiervoor blijkt te bestaan, eene Voorbereidende school, wier karakter en wier inrichting bij afzonderlijk reglement zijn geregeld.

ART. 7 (*gewijzigd oud Art. 33*). Indien de omstandigheden het toelaten, kan aan de Tooneelschool een internaat voor meisjes worden gevestigd. De inrichting van dit internaat en de voorwaarden van toelating worden omschreven in een huishoudelijk reglement, vast te stellen door het Hoofdbestuur in overleg met de Commissie van Beheer en Toezicht en de Dames-patronessen.

HOOFDSTUK II.

VAN HET BEHEER EN TOEZICHT.

ART. 8 (*gewijzigd oude Art. 7 en 8*). Het beheer en toezicht over de Tooneelschool en de daaraan verbonden inrichtingen is opgedragen aan eene Commissie van Beheer en Toezicht, wier samenstelling omschreven is in art. 15 der Statuten van het Nederlandsch Tooneelverbond. Zij kan zich, desgewenscht, in sub-commissiën splitsen.

Bij het ontstaan eener vacature in haar midden geeft de Commissie hiervan zoo spoedig mogelijk kennis aan het betrokken college.

ART. 9 (*oud art. 9*). De Commissie treedt omtrent al wat den bloei en de verbetering der Tooneelschool kan bevorderen in overleg met het Hoofdbestuur en doet daaraan de voorstellen die zij in het belang van het onderwijs noodig acht, voor zoover zij zelve hierin niet kan voorzien.

Van al hare werkzaamheden is zij verantwoording schuldig aan het Hoofdbestuur.

Voorgestelde maatregelen die wijziging van het Reglement noodig maken kunnen niet worden toegepast dan na goedkeuring door de Algemeene Vergadering.

ART. 10 (*oud Art. 10*). De Commissie vergadert zoo dikwijls zij het noodig oordeelt en geeft van hare vergadering telkens kennis aan de gedelegeerden der afdelingen (art. 17 der Statuten) met opgaaf der agenda. Zij regelt hare werkzaamheden bij een reglement van orde, dat zij aan het Hoofdbestuur mededeelt.

ART. 11 (*gewijzigd oud Art. 11*). De Commissie zendt jaarlijks vóór 15 Maart aan het Hoofdbestuur een ontwerp-begrooting van de kosten der Tooneelschool voor het volgend leerjaar.

Indien de begrooting door de Algemeene Vergadering is goedgekeurd, wordt aan de Commissie bij den Penningmeester van het Hoofdbestuur een crediet geopend tot het op de begrooting geraamd bedrag.

Overschrijving van den eenen post op den anderen kan

Ad ART. 5. De voorgestelde wijziging betreft alleen mededeeling van het leerplan. Voor den afgelopen cursus is die mededeeling reeds geschied; men zie *Het Tooneel* No. 1.

Ad ART. 6. Het is wenschelijk het Applicatie-tooneel tot eene vaste instelling te maken. Aard en doel daarvan zijn uiteengezet door den Voorzitter van het Hoofdbestuur in het inleidend woord, door hem bij gelegenheid der proefvoorstelling van het Applicatie-tooneel op 9 Februari l.l. gesproken (*zie Het Tooneel* No. 9). De bepaling omtrent het oprichten eener voorbereidende opleidingsschool, is door de Algemeene Vergadering van 6 Juli l.l. aangenomen. Het Hoofdbestuur heeft gemeend dat die bepaling in dit artikel behoorde te worden ingelascht.

Het woord »vak" (de Amsterdamsche afdeling stelde voor: »voorbereidende vakschool") is hier weggelaten ter voorkoming van misverstand.

Ad ART. 7. De bepaling omtrent het internaat behoort in dit hoofdstuk een plaats te vinden. De voorgestelde wijziging betreft het vervangen der imperatieve bepaling door eene facultatieve.

Ad ART. 8. De toelichting op dit artikel is gegeven bij de voorgestelde wijziging van art. 15 der Statuten. Het Hoofdbestuur heeft de vroeger voorgestelde wijziging, bij nadere overweging, niet voldoende geacht, om het noodige verband tusschen Hoofdbestuur en Commissie te verkrijgen. Het is wenschelijk dat de Commissie bevoegd zij zich in sub-commissiën te splitsen met het oog op Applicatie-tooneel, voorbereidende school en internaat.

Ad. ART. 11. De voorgestelde wijziging betreft alleen de laatste alinea; zij is aangebracht naar aanleiding der opmerkingen door de heeren Pekelharing en Browne gemaakt.

door de Commissie geschieden, onder goedkeuring van het Hoofdbestuur.

In dringende gevallen kan het Hoofdbestuur, op voorstel der Commissie, besluiten tot verhooging van een of meer posten, door welke wijziging wordt gebracht in het eindcijfer der begroting, mits het deze verhooging aan de Algemeene Vergadering verantwoorde.

ART. 12 (*oud Art. 12*). De Commissie brengt jaarlijks vóór 1 April en 1 October bij het Hoofdbestuur schriftelijk verslag uit omtrent hare werkzaamheden en doet het laatste verslag vergezeld gaan van eene rekening en verantwoording der haar toegestane gelden en van een afschrift van het verslag door den Directeur over het onderwijs uitgebracht (zie art. 26).

ART. 13 (*oud Art. 13*) De leden van het Hoofdbestuur, die der Commissie en de gedelegeerden der afdeelingen hebben ten allen tijde toegang tot de school.

ART. 14 (*oud Art. 14*) De Commissie heeft het recht den Directeur en de leeraren in het belang van het onderwijs te hooren zoo dikwijls zij dit noodig oordeelt.

HOOFDSTUK III.

VAN DEN DIRECTEUR EN DE LEERAREN.

ART. 15 (*gewijzigd oud art. 15*) Aan het hoofd der Tooneelschool staat een Directeur. Hij is belast met de leiding en het dagelijksch bestuur der inrichting, het onderwijs in één of meer vakken en de leiding van het Applicatie-tooneel.

De Directeur wordt benoemd door het Hoofdbestuur uit een voordracht door de Commissie van Beheer en Toezicht opgemaakt. Bij zijne benoeming worden de vakken aangewezen die hij zal hebben te onderwijzen en wordt de som vastgesteld die, als jaarwedde van den Directeur, jaarlijks op de begrooting zal worden gebracht.

ART. 16 (*gewijzigd oud Art. 32*) Met toestemming der Commissie en onder de door haar gestelde voorwaarden kan de Directeur zijne leiding ook ten dienste stellen van andere personen dan leerlingen der school die zich in het vertoonen van tooneelstukken wenschen te oefenen.

ART. 17 (*oud Art. 16.*) Het aantal leeraren staat in verhouding tot de behoeften van het onderwijs en wordt door de Commissie bepaald.

De leeraren worden door de Commissie benoemd. Van elke benoeming wordt onverwijld kennis gegeven aan het Hoofdbestuur.

In de gevallen, bij dit artikel bedoeld, beslist de Commissie niet dan na den Directeur te hebben gehoord.

ART. 18 (*oud Art. 17.*) De leeraren genieten eene jaarwedde, door de Algemeene Vergadering vastgesteld. De Commissie wijst het vak of de vakken aan waarin ieder leeraar gehouden is onderwijs te geven.

ART. 19 (*oud Art. 18*). Bij ontstentenis van den Directeur treedt een der leeraren, daartoe telken jare door de Commissie in overleg met den Directeur aan te wijzen, in zijne plaats.

Indien door ontstentenis van den Directeur of een der leeraren het onderwijs in een of meer vakken schade lijdt, wordt hierin door de Commissie, zoo mogelijk na den Directeur te hebben gehoord, voorzien.

Ad ART. 15. Het Hoofdbestuur acht het wenschelijk, het imperatieve der bepaling omtrent een voordracht van drie personen op te heffen.

Aangezien ook de jaarwedde van den Directeur, als begrotingspost, ieder jaar aan het votum der Algemeene Vergadering wordt onderworpen, zooals de heeren Pekelharing en Browne terecht hebben opgemerkt, heeft het Hoofdbestuur in den laatsten volzin van art. 15 eene kleine wijziging gebracht. Intusschen heeft het de formule hier beide heeren niet overgenomen, omdat de Directeur, van de zijde van het Hoofdbestuur, dat de begrooting indient, op het geregeld voordragen van de som die bij zijne benoeming hem is aangeboden, moet kunnen rekenen.

Ad ART. 16. Deze bepaling behoort thuis in het hoofdstuk over den Directeur, niet in dat over de leerlingen. Zij bedoelt: het voorbereiden van opvoeringen door leden van studenten-tooneelgezelschappen of andere soortgelijke vereenigingen.

Het Hoofdbestuur vindt geen aanleiding om in artt. 16—25 veranderingen voor te stellen; Alleen maakte art. 5 eene kleine verandering van redactie in art. 21 noodig; daar moest het woord *programma*, dat aan het *leerplan* kon doen denken, vervangen worden.

ART. 20. (*oud Art 19.*) Ten minste tweemaal 's jaars en verder zoo dikwijls de Directeur dit noodig oordeelt of ten minste drie leeraren dit wenschen, wordt, onder voorzitterschap van den Directeur, eene vergadering van Directeur en leeraren gehouden ter bespreking der belangen van het onderwijs. Ter bevordering dier belangen doen zij de noodige voorstellen aan de Commissie.

ART. 21 (*gewijzigd oud Art. 20.*) De verdeeling van het onderwijs in de verschillende klassen tusschen de leeraren geschiedt volgens de lijst der vakken en der lesuren die, overeenkomstig art. 5, voor ieder leerjaar door de Commissie vóór den 1sten Juli wordt vastgesteld, na door Directeur en leeraren ontworpen en vóór 1 Juni, met opgave der boeken en hulpmiddelen die zij bij hunne lessen wenschen te gebruiken, bij de Commissie ingediend te zijn.

Verandering in die verdeeling kan slechts onder goedkeuring der Commissie plaats hebben.

ART. 22 (*oud Art 21.*) De Directeur zendt, in overeenstemming met de leeraren, op het einde der maanden December, Maart en Juni, aan de Commissie het oordeel der leeraren over het gedrag, de vlijt en de vorderingen der leerlingen, in ieder vak van studie afzonderlijk.

ART. 23 (*oud Art. 22.*) Alles wat betrekking heeft op de schooltucht en op de wijze waarop de vorderingen der leerlingen beoordeeld worden, wordt bij huishoudelijk reglement door den Directeur in overleg met de leeraren ontworpen en door de Commissie vastgesteld.

ART. 24 (*oud Art. 23.*) De leeraren gedragen zich in alle zaken die de schooltucht en de inwendige huishouding der school betreffen, naar de beslissing van den Directeur, behoudens beroep op de Commissie.

ART. 25 (*oud Art. 24.*) De Directeur zorgt, dat de lessen door alle leeraren geregeld worden gegeven.

Hij heeft de bevoegdheid om, ook zonder het advies der leeraren te hebben gevraagd, aan de Commissie voorstellen in het belang van de school en het onderwijs te doen.

ART. 26 (*oud Art. 25.*) De Directeur zendt jaarlijks vóór 15 Juli aan de Commissie een beredeneerd verslag over den toestand van de school en van het onderwijs. De leeraren verschaffen hem daartoe de noodige bouwstoffen; de opmerkingen door hen gemaakt worden, indien zij dit verlangen, woordelijk in het verslag vermeld.

HOOFDSTUK IV.

VAN DE LEERLINGEN.

AFDEELING I.

Van de Toelating

ART. 27 (*gewijzigd oud Art. 26*) Om als leerling tot de Tooneelschool te worden toegelaten, moeten jongelieden den leeftijd van 15 jaren bereikt hebben.

In bijzondere gevallen kan van dezen regel worden afgeweken.

Ad ART. 27. De Commissie van B. en T. meent, dat iedere bepaling omtrent een minimum van leeftijd overbodig is, aangezien aanleg, niet leeftijd, over de geschiktheid van een candidaat beslist. Ofschoon het Hoofdbestuur dit niet wil ontkennen, geeft het toch de voorkeur aan eene bepaling als de in dit Art. voorgestelde, omdat de in het volgend Art. genoemde eischen van kennis en ontwikkeling in den regel niet aan jongelieden beneden de 15 jaar gesteld kunnen worden en de voorbereidende opleiding, die voor leerlingen der Tooneelschool het meest gewenscht is, gewoonlijk niet vóór den leeftijd van 15 jaar is geëindigd.

ART. 28 (*gewijzigd oud Art. 27*) Toelating kan alleen plaats hebben na een bevredigend onderzoek betreffende:
1°, uiterlijk, stemmiddelen en aanleg voor het Tooneel;
2°, kennis en algemeene ontwikkeling.

Dit laatste onderzoek wordt ingesteld naar een plan opgemaakt door den Directeur en de Commissie van Toezicht en goedgekeurd door het Hoofdbestuur. Het omvat: kennis van het Nederlandsch, Fransch, Hoogduitsch, Algemeene en Vaderlandsche geschiedenis, aardrijkskunde: deze kennis moet voldoende zijn als voorbereiding voor het onderwijs der Tooneelschool.

ART. 29 (*nieuw*) Van dit laatste onderzoek zijn vrijgesteld jongelieden die kunnen bewijzen dat zij met vrucht eene H. B. S. met driejarigen cursus of de drie onderste klassen eener H. B. S. met vijfjarigen cursus hebben doorlopen.

ART. 30 (*nieuw*) Wanneer het onderzoek betreffende stemmiddelen en aanleg tot de tooneelspeelkunst twijfel overlaat omtrent de geschiktheid van den candidaat, kan deze tot een proeftijd van drie maanden worden toegelaten, mits het uiterlijk, geen bezwaar oplevert en voldaan zij aan de eischen in art. 28, sub 2°, gesteld.

Na afloop van dien proeftijd wordt de candidaat definitief afgewezen of toegelaten.

ART. 31 (*gewijzigd oud Art. 28*) Rechtstreeksche toelating tot de tweede klasse is mogelijk, mits de candidaat, onverminderd de eischen in art. 28 gesteld, toone de bekwaamheden en kundigheden te bezitten die in de eerste klasse worden verworven.

ART. 32 (*gewijzigd oud Art. 29*) Het onderzoek naar de geschiktheid en bekwaamheid der candidaten wordt ingesteld door Directeur en leeraren ten overstaan der leden van de Commissie van Beheer en Toezicht en van het Hoofdbestuur, die, voor zoover zij bij dit onderzoek zijn tegenwoordig geweest, met den Directeur en de leeraren over de toelating beslissen.

ART. 33 (*gewijzigd oud Art. 30*) Het toelatingsexamen wordt éénmaal 's jaars, vóór den aanvang van het leerjaar, op de intijds aangekondigde uren en plaats gehouden.

In bijzondere gevallen, ter beoordeeling der Commissie van Beheer en Toezicht, kan nog een toelatings-examen afgenomen worden vóór het einde der Kerst-vacantie.

ART. 34 (*gewijzigd oud Art. 31.*) Met vergunning van den Directeur en de Commissie van Beheer en Toezicht kunnen ook personen die geen leerlingen der school zijn als hospitanten tot het deelnemen aan enkele lessen worden toegelaten.

Leerlingen der eerste klasse kunnen door den Directeur en den, bij de vakken betrokken leeraar als toeoorders tot de lessen in voordracht en spel van de hoogere klassen worden toegelaten.

ART. 35 (*gewijzigd oud Art. 6.*) Het schoolgeld bedraagt f 50 per jaar; het wordt gestort in handen van den Directeur, bij vooruitbetaling en per kwartaal.

Hospitanten betalen f 15 per jaar voor elk vak waarin zij het onderwijs volgen, met dien verstande dat de geheele som dier bijdrage voor ieder nooit hooger mag zijn dan f 50.

Bij het tusschentijds verlaten der school heeft geen terug-gave der schoolgelden plaats.

Gediplomeerde oud-leerlingen, die enkele lessen willen volgen, betalen geen schoolgeld.

Ad ART. 28. De eischen van ontwikkeling en kennis, hier in algemeene trekken aangegeven, zijn gesteld met het oog op het vakonderwijs der Tooneelschool: kennis der talen, vooral van de moedertaal, is hoofdzaak. Maar onmisbaar is ook eenige kennis van geschiedenis en aardrijkskunde, met het oog op het bijzondere leervak »Geschiedenis van het tooneel en de tooneelletterkunde,» dat aan de school wordt onderwezen. Er is geen reden om op kennis van rekenkunst bijzonder aan te dringen.

Ad ART. 29. Deze vrijstelling geeft den idealen norm aan van de mate van kennis en ontwikkeling, die het Hoofdbestuur bij de leerlingen zou wenschen. Zij is ook geheel in overeenstemming met de circulaire door de Commissie v. B. en T. verleden jaar tot de Directeuren der H. B. Scholen met driejarigen cursus gericht.

Ad ART. 30. De Commissie van B. en T. wenscht, gelijk uit hare Memorie is gebleken, voor alle leerlingen een proeftijd van drie maanden. Het Hoofdbestuur vrees, dat, zoo deze bepaling algemeen wordt toegepast, zelden een candidaat geheel zou worden afgewezen, terwijl men er bovendien toe gebracht zou kunnen worden, dien proeftijd gedurig te verlengen. Daarom wenscht het dezen maatregel alleen bij uitzondering toegepast te zien en den proeftijd streng binnen een termijn van drie maanden te beperken.

Ad ART. 31. De tweede en derde klasse vormen te zeer één geheel, dan dat het wenschelijk zou zijn ook eene rechtstreeksche toelating tot de derde klasse mogelijk te maken.

Ad ART. 32 Bij nadere overweging, en met het oog op eene betere regeling van het verband tusschen Hoofdbestuur en Commissie, heeft het Hoofdbestuur van het instellen van een Commissie van onderzoek afgezien. Ook heeft het de verleden jaar voorgedragen bepaling gewijzigd, die van de zijde van den Directeur en de leeraren tot eene verkeerde opvatting aanleiding heeft gegeven.

Ad ART. 33 al. 2. Toelating binnenstijds, zooals vroeger herhaaldelijk is voorgekomen, is niet gewenscht. Toch kan het goed zijn, in den loop van het jaar nog een tijdstip aan te nemen waarop het toelatings-examen kan worden afgenomen. Intusschen mag, ten einde den leer-cursus niet af te breken, hiervan geen regel worden gemaakt.

Ad ART. 34. Eene categorie van jongelieden, die, zonder leerlingen te zijn, toch het onderwijs in enkele vakken wenschen te volgen, mag niet ontbreken, met het oog zoowel op dilettanten als op jonge tooneelspelers, die een dergelijk onderwijs wenschen te ontvangen. Ook kan de school op deze wijze haren werkkring en haren invloed uitbreiden.

Ad ART. 35. De voorgestelde wijziging betreft alleen de redactie van dit artikel, dat in dit hoofdstuk, waarin over de toelating wordt gehandeld, beter op zijn plaats is dan in Hoofdstuk I.

Verschijnt des Zaterdag om de 14 dagen bij Ch. N. van Zeggelen (w. J. P. van Santen) te Amsterdam.

Leden van het Tooneelverbond ontvangen dit Tijdschrift gratis.

Voor niet-leden bedraagt de prijs, per jaargang van tenminste 16 afleveringen, f 4,—. Franco per post f 4.25.

Brieven en stukken, de Red. betreffende, adresseere men aan den Redacteur, KEIZERSGRACHT 547. Opmerkingen betreffende de verzending en opgaven van abonnementen en advertenties in te zenden aan den Drukker-Uitgever. ACHTERBURGWAL 84.

N°. 14.

1 MEI 1890.

XIXe JAARGANG.

INHOUD:

L. S., Ter aanstaande Alg. Vergadering. — L. S., Boekaankondiging.

Ter aanstaande Alg. Vergadering.

De vraag, welke plaats de Redacteur van ons orgaan in het verband van ons Verbond inneemt, is — naar het mij voorkomt — opgelost. Hij staat intusschen de besturen en de leden; niet alleen vrij om zijn opinie te zeggen over de belangen van ons verbond, maar zelfs verplicht om de leden voor te lichten in quaesties, waarvan hij — als meer er in betrokken — ook meer kan weten dan zoovelen die buitenaf staan.

Bij deze opvatting van mijn taak moet ik een en ander zeggen over de ter aanstaande Alg. Vergadering te behandelen kwesties.

Het eerste van eenig belang is N°. 3, de begrotingen.

Mij wil het voorkomen, dat deze ontwerp-begrotingen niet in behandeling zijn te brengen dan na de afdoening van punt 11. Immers eerst moet de vergadering beslissen: (6) wat zij wil maken van *Het Tooneel*; (9 en 10) hoe zij de inrichting der school wenscht, d. i. welke vakken zij er onderwezen wil zien, dus welke leeraren er noodig zijn, en ook of zij het applicatie-tooneel wil behouden; eindelijk (11) of zij geld wil toestaan en hoeveel voor het uitschrijven van prijsvragen voor oorspronkelijke tooneelwerken.

Inderdaad, de begroting zooals zij nu is ingediend, geeft al heel weinig vasten voet. Ik laat daar, dat er onder de jaarwedden voor het onderwijzend personeel eenige posten onder de rubriek Vakschool zijn gebracht die blijkbaar tot de voorbereidende school behooren (nl. g. k en l één leeraar Nedl. taal, één Land- en Volkenkunde en één Rekenkunde). Ten slotte verandert dit niets aan het cijfer. Maar... ofschool art. 9 van het concept-reglement voor de Voorb. school

het vak: *teekenen* niet vermeldt (wat ik straks bespreek), is er hier toch op 'e begroting f 150 — voor een leeraar in miniek en teekenen geplaatst. Omgekeerd wordt niets uitgetrokken voor het toch zeker belangrijke vak: Holl. Taal. Wel fungeeren er *pro memorie* twee leerarea aan de vakschool; maar is men zeker dat deze beiden hetzelfde aantal uren gratis zullen willen blijven geven? Daarenboven: de directeur zal — wordt de overeenkomst betreffende het applicatie-tooneel aangenomen — zich verder met geen ander vak (dan het dusgencemd »historische» kunnen belasten en het blijft zeer de vraag of hij, wanneer men in het volgend jaar zes voorstellingen door het applicatooneel wil doen geven, de leiding daarvan, zonder schade met zijn onderricht in dit vak en de algemeene leiding der school zal kunnen vereenigen. In elk geval kan hij zich niet meer belasten met het geven van elf uur onderricht in lezen, geschiedenis en Nederl. taal aan de voorbereidende school. In dit onderwijs moet voorzien worden: waar is de daarvoor uitgetrokken begrotingspost? Men zal toch immers niet meenen, dat zonder schade voor het onderricht al die vakken met nog andere voor beide klassen door één persoon kunnen gegeven worden? Reeds nu blijken de nadeelen van samenvoeging der klassen in de voorbereidende school zeer groot. En als men hooge toelatings-eischen voor de vakschool stelt moet het voorbereidende onderwijs, als tweejarige cursus, dubbel goed zijn.

Diezelfde vraag rijst, wanneer wij de posten voor de vakschool nagaan. Nu beslist is, dat daar het *vak*-onderwijs hoofdzak zal wezen, is het waarschijnlijk dat daarvoor in enkele vakken meer uren zullen gevorderd worden, dus: hooger tractement betaald. Op dit oogenblik worden er 6 uur aan Fransche en Deutsche taal en letteren gewijd; laat dit vier of vijf worden, we krijgen dan toch eene onvermijdelijke verhooging. Ook moet de zang onderwezen worden; zal dit kunnen gebeuren zonder geldelijke offers? Wij mogen aldus van het bedrag der f 2787.50 een som f 300 voor posten k en l aftrekken — we mogen er zeker weer f 300 bij doen.

De kosten der voorbereidende school worden nu intusschen hooger:

1) Onder-directeur (trice) tevens belast met onderwijs in Ned. taal (5 u). Fransch (2 kl. elk 5 uur). Duitsch, 4 uur. / 1500	
2) Leeraar Geschiedenis 4 uur . . . . . pro memorie	
3) Lezen en Voordracht 4 uur . . . . . id.	
4) Uitspraak en Stemvorming 3 uur . . . . . / 150	
5) Land en Volkenkunde 2 uur . . . . . / 150	
6) Rekenen 2 uur . . . . . / 150	
7) Schermen enz. . . . . / 112 ⁵	
8) Dansen . . . . . / 75	
	/ 2137 ⁵

met nog twee memorieposten.

En nu hebben wij er nog twee: één voor het Applicatie-tooneel; één voor de uit te schrijven prijsvragen. Hoe hoog die kosten voor het eerste zullen zijn is nog niet te berekenen; maar / 100 per voorstelling is zeker een minimum.

En hoe moet men ten slotte met het Tijdschrift aan? De uitgetrokken som van / 700 is alweer juist voldoende om papier, druk- en verzendingskosten te betalen. Heel de redactie moet weer tot gratis-arbeid zich beperken en dan is — ik mag het bij ondervinding zeggen — bij de geringe belangstelling der leden, de uitgave onmogelijk.

Om dit punt in eens af te doen, zou ik het volgende willen voorstellen:

Het hoofdbestuur verzende eene circulaire aan alle verbondsleden met de vraag, of zij er aan hechten het tijdschrift verder te ontvangen en — zoo ja — of zij daar voor dan een, desnoods gering, financieel offer veil hebben. Wie deze vragen ontkennend beantwoordt, de eerste althans, doet daarmee afstand van het hem bij de statuten gewaarborgd recht. Zijn de geldelijke toezeggingen voldoende om een goed blad uit te geven dan wordt het voortaan — met inkrimping der oplage — alleen gezonden aan wie er prijs op stellen. Is die som niet voldoende, dan contracteere het Hoofdbestuur met eenig ander blad om per veertien dagen een nummer aan die belangstellenden te sturen en de *officieele* mededeelingen aan allen.

Wanneer de twee en twintig honderd leden van het verbond elk maar vijftig cent per jaar voor het tijdschrift wilden offeren, zou er kans zijn dat dit eenigszins goed werd. De redacteur, die mijn taak zal overnemen, zou jaarlijks aan arbeid en moeite ten minste duizendmaal zooveel moeten ten offer brengen en dan is het zeker van ieder hunner niet te veel gevegd! —

Alles samenvattend wat ik aantekende over de begrooting, kom ik tot de slotsom dat er met applicatie-tooneel, prijsvraag en nieuwe regeling der school in plaats van een balig saldo ad / 450 een tekort van ± / 1000 zou resten.

Men ziet dus wel, dat de begrooting niet het eerst in behandeling kan komen.

Ad. 6 heb ik afgedaan.

Ad. 7 wil eene statutenwijziging, waardoor de Commissie van Toezicht op de school zou worden eene Sub-Commissie van het Hoofdbestuur. Deze wijziging schijnt inderdaad voor een goeden gang van zaken wenschelijk, al zou hetzelfde doel: samenwerking tusschen Hoofdbestuur en Schoolcommissie ook bereikt kunnen worden op eene wijze die m. i. minder moeilijkheden zou veroorzaken. Wat die afscheiding van Hoofdbestuur en Commissie vóór heeft, 't is dat niet al de leden der Commissie zich ook nog om de hoofdbestuurzaken te bekommeren hebben. Zooals de inrichting nu wordt voorgesteld, hebben alle negen hoofdbestuurleden alle vragen, die bij het hoofdbestuur inkomen, mede te beslissen, de vijf afgevaardigden uit het hoofdbestuur moeten zoowel de vergaderingen der schoolcommissie als die van het hoofdbestuur bijwonen. En dan:

een bestuur van negen leden, waarvan maar vier te Amsterdam *moeten* wonen! Zal deze machine goed kunnen werken? Reeds nu is het een *va-et-vient* van stukken, een eindeloos briefgewissel voor den secretaris! Hoe zal het wezen als er negen hoofdbestuurders hier en daar verspreid zijn? Zeker: wat het hoofdbestuur met deze herziening der statuten beoogt is heel goed: het verkrijgen van samenwerking tusschen Hoofdbestuur en Commissie van Toezicht, en het argument waarmee het Hoofdbestuur de voorgestelde wijziging verdedigd heeft, n.l. dat het Hoofdbestuur, 'twelk voor de Algemeene Vergadering de verantwoordelijkheid draagt, dan ook het gezag behoort te hebben, is een van die argumenten, die men niet zwiiggend ter zijde kan leggen. Intusschen de vraag blijft: hoe zal die nieuwe regeling in de praktijk werken? En het hoofdbestuur én de Comm. van toezicht behoeven een dagelijkse bestuur: dat de kleine loopende zaken: op eigen gezag kan afhandelen. Dat bestuur moet zoo klein mogelijk zijn en voor een vluggen gang van zaken in Amsterdam wonen. Althans dat van de Comm. van Toezicht. Is niet de beste oplossing der moeilijkheid daarom misschien deze, dat het bureau van het hoofdbestuur wordt gevormd uit Voorzitter, Penningmeester en Secretaris; dat van de Comm. van Toezicht uit den Vice-Voorzitter, een ander deskundig lid, en dienzelfden Secretaris, maar die dan in ons verbond een soortgelijke plaats zou moeten innemen als de Algem. Secretaris der Maatschappij tot Nut van het Algemeen en die van de Liberale Unie, d. i. een adviseur die voor zijn arbeid eene geldelijke tegemoetkoming geniet? Laat dan verder het uitvoerend comité van het Hoofdbestuur door een vijftal leden worden gecontroleerd en uit dit totaal van zeven leden (immers waarlijk meer dan genoeg) nog, met den Vice-Voorzitter drie met de twee leden van wege het *Nut van het Algemeen* en één der dames-patronessen de schoolcommissie vormen. Op deze wijze is een meerderheid der hoofdbestuurleden tevens de meerderheid der commissie; beider bureaux staan door middel van één der leden en den uitvoerenden Algemeenen Secretaris tot elkaar in betrekking; hun eenheid van handelen is evenals een vlugge afdoening der loopende zaken gewaarborgd; en de moeite die van de andere heeren gevegd wordt is niet zoo bijster groot.

Zoals uit punt 8 van den beschrijvingsbrief blijkt zullen er vier vactures in het hoofdbestuur te vervullen zijn. Wie aftreden en zich niet herkiesbaar stellen, doen dit, ben ik wel ingelicht, óók omdat zij van oordeel zijn, dat in Hoofdbestuur en Commissie voor alles personen moeten zitting nemen van bepaalde litterarische en artistieke vorming. Trouwens, na aanneming van het herzieningsvoorstel defungeeren ook de andere hoofdbestuurleden: Prof. A. G. v. Hamel, Marcellus Emants, Mr. J. E. Banck. De tegenwoordige Commissie van Beheer en Toezicht bestaat, namens het Tooneelverbond uit de heeren Prof. B. J. Stokvis, Arnold Ising, A. W. v. d. Mandere, en J. M. Haspels, terwijl de heer Jhr. Mr. Backer het secretariaat waarneemt.

Nu is de heer Joosten indertijd gekozen als vertegenwoordiger van de muzikale wereld, als Hoofdbestuurder der Mij. van Toonkunst. Blijft hij bij zijn besluit om af te treden, men zou wel doen in zijn plaats een ander muzikman te kiezen. Ook een onzer meest artistieke schilders of architecten zou ik de in Commissie van Toezicht willen zien, terwijl ik niet ongeneigd zou zijn voor te stellen den *doven* onzer tooneelspelers, den heer L. J. Veltman, in die Commissie op te nemen. — Maar het stellen van candidaturen ligt juist niet op mijn weg.

Ik kom met mijn ongevraagd advies thans tot het Concept-Reglement der Tooneelschool en der Voorbereidende School.

Art. 2 — van het eerste behandelt het leerplan, dat nu in

zijn hoofdtrekken geheel overeenkomt met eene goede, opklimmende methode van theoretische en practische vorming. — Gevolggevend aan het voorstel der heeren Pekelharing en Browne heeft het Hoofdbestuur thans ook den *zang* opgenomen. Naar de redactie thans luidt, zal er ook bepaald *onderwijs* in de drie vreemde talen gegeven worden, al is het dan *hoofdzakelijk* ter bevordering eener goede uitspraak. Deze redactie is eenigszins ruimer dan de vroegere en laat de gelegenheid open, om, desnoodig, aan te vullen wat aan de *veronderstelde* kennis der spraakkunst bij de leerlingen en hun woordenschat mocht blijken te ontbreken. En juist bij de leerlingen die van een drie-jarigen cursus H. B. S. komen is daar alle kans op.

Wenschelijk dunkt mij, tusschen de woorden »plastische oefeningen» de woorden *en mimische* in te voegen daar dan alles wat tot het eigenaardige vakonderwijs behoort, hieronder duidelijk begrepen is. Ook blijf ik »uit het hoofdspreken», d. i. »iets mondeling vertellen» eene hoogst nuttige oefening achten, waarvoor de gevorderde tijd nuttig besteed zal blijken.

Overbodig — in de redactie — is de mededeeling dat aan de leerlingen *van het eerste jaar* een overzicht van de geschiedenis van het tooneelschool zal worden gegeven, daar immers in deze *al.* alleen sprake is van leerplan voor het eerste jaar. Blijft er tijd over, dan zal het wenschelijk zijn, het vak *costuumkunde*, opgevat als geschiedenis der zeden en gewoonten, evenals het *historische vak* eerst in algemeen overzicht, en in de twee volgende cursussen meer gedetailleerd te doen geven.

Voor het tweede jaar is terecht eene opklimning van de oefeningen aangeduid; na de voordracht van fragmenten eerst het spel. De toelichting spreekt van eene bijzondere zorg aan de dictie te besteden. In de praktijk zal het zeker moeite kosten, die opklimmende orde der oefeningen streng te handhaven, daar bij het gering aantal leerlingen van elke klasse, die der tweede zoo licht geroepen zullen worden om de eerste klasse in haar spel-oefeningen bij te staan. Dit bezwaar is echter te voorkomen door strenge handhaving eener scheiding van beide klassen, d. i. het doen geven van afzonderlijke lesuren aan elke klasse, afgescheiden van de gemeenschappelijke uren. De toelichting ad art. 31 («de tweede en derde klasse vormen te zeer een geheel») zou doen vreezen voor eene practische toepassing van het leerplan, die de methodiek er van geheel zou vernietigen.

In deze zelfde alinea is wat duidelijkheid van redactie gewenscht ten aanzien van het onderwijs in vreemde talen. Er wordt aan het slot gezegd, dat men dit van 't eerste jaar wil doen voortzetten. En het leerplan van dat eerste jaar zegt dat het onderwijs in die talen hoofdzakelijk ter bevordering eener goede uitspraak zal worden gegeven. Maar bij het *voordragen* van dramatische fragmenten komt natuurlijk de uitspraak in de eerste plaats, zoodat de woorden aan het slot der alin. overbodig schijnen. En naar het mij voorkomt kan ook het onderricht in den *zang* veilig tot dat tweede jaar worden uitgesteld. Eerst moet de uitspraak zuiver zijn. Het zangonderwijs zelf komt daarna met drierlei bedoeling: 't leeren van een goede (abdominale) ademhaling, van de gebruikmaking van alle registers en het verfijsen van 't gehoor.

De bepalingen omtrent het derde jaar luiden eenigszins vaag. — Is het bijv. de bedoeling ook dat jaar nog *costuumkunde*, *vreemde talen*, enz. te geven?

De wensch eener aansluiting bij het gewone *répertoire* onzer gezelschappen, zal, vreezen wij, onuitvoerbaar blijken, daar de meeste gezelschappen geen *répertoire* hebben, en de instudeering er van de artistieke vorming niet zou ten goede komen, omdat die *répertoire*-stukken, zoo ze er zijn, meest van het allerellendigst allooi zijn. Zonder de *Ghijbsbrecht* uit en ge houdt over — — draken van afschuwelijk Nederlandsch.

Nu ik juist daarvan spreek: zou het niet wenschelijk zijn,

dat men begon te zorgen voor het maken van een goed klein *répertoire* voor onze school? Nu moet men, bij gebrek aan beter, soms allerlei rare en nare vertalingen gebruiken. En misschien kon ons verbond aldus meteen ook in wijder kring nut stichten, door nu en dan een bundel oorspronkelijke of met zorg vertaalde fragmenten, monologen en kleinere stukken onder toezicht eener kleine commissie van letterkundigen te doen uitgeven. Zeker zou het niet moeilijk vallen een uitgever daarvoor te vinden en de kosten van honoraria en ex. voor de school door de uitgave te dekken. Vooral voor dergelijke bundels is de af trek bij allerlei dilettanten-gezelschappen zeer groot en de voorraad werkegoede fragmenten en goede oorspronkelijke en goed vertaalde kleinere stukjes uiterst gering, zoodat ons verbond, door het bezorgen van dergelijke oefeningsbundels niet alleen de school maar ook onze taal zou baten. Dilettanten vereenigingen, die dan aan wedstrijden willen deelnemen, kunnen hieruit putten.

Over de uitvoering van dit denkbeeld nader mondeling of schriftelijk.

Uit art. 6 is thans weer weggenomen, het vroeger voorgestelde voorschrift, dat er aan de school een *costuummagazijn* en een bibliotheek moet wezen. Waarom dit laatste is weggelaten, dunkt mij allerminst duidelijk. De toelichting laat ons hier in het duister.

Nieuw in dit artikel is het voorschrift van een *applicatooneel*. De toelichting verwijst ons naar de inleidingswoorden van onzen geachten Voorzitter bij gelegenheid van de eerste uitvoering op Zondag 9 Febr. Wie deze toespraak overleest zal er uit merken, dat het hier geldt eene overeenkomst met de Kon. Ver. Het Nederlandsch Tooneel tot het doen samenwerken van de oudere leerlingen onzer school met de jongere artisten van dat gezelschap tot het geven van voorstellingen, zoowel ter oefening van de artisten als tot het verrijken van het *répertoire*. Mede bleek het dat de Kon. Ver. den schouwburg met bijbehorende tooneelbehoedigheden gratis zou afstaan; de andere onkosten van verlichting, costumes enz. komen dus waarschijnlijk ten laste van ons verbond. Wat deze met de Kon. Ver. getroffen overeenkomst geldt, zal het Hoofdbestuur ter aanst. Alg. Vergadering zeker nadere inlichtingen verschaffen, o. a. in verband met den toestand na den schouwburgbrand. Of het de bedoeling is, voor deze instelling een bepaald reglement vast te stellen en dit al dan niet aan het oordeel der Alg. Vergadering te onderwerpen, blijkt noch uit het artikel noch uit de toelichting.

Het meest waarschijnlijk — en ook meest gewenschte — is wel, dat er hier alleen sprake is van eene proefneming voor den tijd van één jaar. De leiders der Kon. Vereen. hebben er immers zoo vaak van gesproken met 1 Sept. 1891 hun taak neer te leggen, dat zij — onder voorbehoud van hun eindbeslissing omtrent hetgeen zij na dien tijd doen zullen — zich wel niet voor langer verbonden zullen hebben. En ook onzerzijds kan deze inrichting voorloopig wel niets zijn dan eene proefneming. Men moet afwachten hoe het met de regeling der repetities, ook voor de leerlingen onzer school zal gaan (de afstand van schouwburg en school vordert, sinds den brand, één uur heen en weerloopen); of de keus van het *répertoire* geen moeilijkheden zal bieden en de bijval van het publiek de kosten zal dekken.

En dan is er één voornaam punt: dat bij dit *theater d'Application* zullen zijn uitgesloten alle oud-leerlingen der school die aan andere gezelschappen verbonden zijn; dat daarentegen tot medewerking ook zullen moeten worden toegelaten aankomende acteurs en actrices, die meenden zooder eenige voorbereiding aan het tooneel te kunnen gaan en bij wie spraakvorming en kunst van dictie dus allicht veel te wenschen overlaten. ¹⁾ Daarin ligt eenige

¹⁾ 't Is waar: de letter van dit artikel sluit dit uit. 't Spreekt alleen van leerlingen en oud-leerlingen. Is dit ook aldus voor de toepassing bepaald, dan vervallen mijn opmerkingen.

tegenstrijdigheid met het eigen doel van ons verbond, dat immers juist dit onvoorbereid komen op de planken wil helpen beletten; daarvan kan ook eene groote artistieke disharmonie het gevolg zijn, die op het ensemble een nadeeligen invloed kan oefenen. Maar ik erken, dat uitsluiting van anderen moeilijk en — waar men werkelijk talent vindt — ook niet gewenscht is.

In elk geval is dit weer eene materie ter overdenking — en wanneer dit proefjaar aanleiding zal geven tot het doen vooruitkomen van een enkele der jongere artisten, zal het Hoofdbestuur van zijn initiatief reeds eene wélverdiende voldoening genieten. De opgedane ervaring zal dan bij de vestiging der instelling van groot nut kunnen wezen.

Art. 7 geeft aanleiding tot het stellen van een vraag in verband met het ontwerp van het volgende hoofdstuk, dat handelt over de Comm. van Toezicht. Zooals men zich zal herinneren, had het Hoofdbestuur, zoekend naar het middel om eene goede samenwerking met die Comm. te verkrijgen, eerst andere bepalingen voorgesteld. O. a. wilde het toen dat van de *el* leden der Comm. er *vijf* uit het Hoofdbestuur zouden gekozen worden. Thans is het aantal tot negen teruggebracht, zoodat de vijf Hoofdbestuurders de meerderheid uitmaken. Wordt dit voorstel aangenomen, dan zit dus ook de meerderheid van het Hoofdbest. (5 tegen 4) in de Comm. van Toezicht. Maar is het nu niet zonderling, dat, niettemin in het ontwerp-reglement al die bepalingen zijn gehandhaafd, die de Commissie tot de dienares van het *Hoofdbestuur* maakte? Wat blijft er over van de macht en invloed der minderheid van de Comm. van Toezicht (dat zijn de afgevaardigden van het Nut en 't Comité van Dames-patronessen), wanneer nog telkens weer het Hoofdbestuur *en bloc* vóór de Commissie wordt gesteld? Waartoe, als die Comm. eenmaal bestaat, het huishoudelijk reglement (art. 6) te doen *vaststellen* niet door haar, maar door het Hoofdbestuur; *het* Hoofdbestuur (dat zijn ook de vier *niet-leden* der Comm. die men immers wel uit de meest *deskundige* leden van het Hoofdbest. zal samenstellen) een stem te geven bij de examens, enz.? Natuurlijk heeft het Hoofdbestuur voor dit alles zijn goede beweegredenen; doch bij gebreke van eenige toelichting hieromtrent, moest het wel mijn aandacht trekken.

Wél toegelicht is de opneming der laatste alinea van art. 11 op voorstel van de Rotterd. afgevaardigden. Deze zelfde heeren hebben intusschen het Hoofdbestuur bij het volgende hoofdstuk in een moeilijken toestand gebracht. Het gold hier de oude quaestie van de regeling der tractementen van leeraren en directeur. De heeren Pekelharing en Browne wilden dat deze als begrotingsposten elk jaar opnieuw zouden worden in stemming gebracht. Nu is dit een systeem, dat nog nergens vertoond is. Tractementen worden overeengekomen bij de benoeming: hetzij dat men die afhankelijk stelle van het aantal te geven lesuren, hetzij dat men die daarvan losmake. Maar welk bestuur of welke gemeente denkt er aan, bij het behandelen der jaarlijksche begrootingen op de afzonderlijke tractementen te gaan beknibbelen (verhoogen kan natuurlijk) en welk leeraar of directeur zal zich aan die kans willen blootstellen? Benoem, gelijk de Staat, geen leeraar definitief, dan na het afleggen van een eerste proefjaar — benoem hem desnoods voor een bepaalden termijn van vijf à tien jaar — doch maak zijn honorarium niet ieder jaar tot een onderwerp van bespreking. Dat doet zelfs geen patroon tegenover zijn kantoorklerk; en moet men overlaten aan tooneeldirecties, die op het jaar engageeren, om dan later er weer wat te kunnen uithalen!

Het Hoofdbestuur nu heeft naar een uitweg gezocht en meent die gevonden te hebben in de bepaling, dat bij de benoeming van den directeur (waarom dan ook niet bij die van de leeraren?) de som zal worden vastgesteld, die, als zijn jaarwedde jaarlijks op de begrooting zal worden

gebracht. Maar is dit inderdaad een uitweg? Wat baat dit brengen op de begrooting, wanneer juist die voorzichtige formule zwigend het recht der Alg. Vergadering erkent om op die jaarwedde af te dingen? En dat recht moge zij theoretisch hebben, in de praktijk *kan* zij het niet toepassen. Want wie zal eene betrekking willen aanvaarden, die den geheelen persoon vergt, met de kans dat men hem na één of twee jaar op half geld zet?

In het belang der School en voor de eer van ons Verbond is art. 15 dus zeker onaannemelijk.

* * *

Ik maak een sprong naar Hoofdstuk IV: *Van de Leerlingen.*

In Art. 27 stelt het Hoofdbestuur terecht den 15-jarigen leeftijd als een minimum voor. Als de aspiranten dan liefst een 3-jarigen cursus achter den rug moeten hebben kunnen zij al moeilijk jonger zijn.

Art. 28 noemt onder de eischen der toelating niet het *teekenen*. Deze omissie betreuf ik ten zeerste. De vaardigheid in het teekenen, kan leeren of de candidaat weet te *zien*, te onderscheiden en het geziene weer te geven; doet ons zijn opmerkingsgave en aanleg voor plastische kunst kennen. Teekenen is een vak, waarin de candidaat eene bepaalde vaardigheid *moet* — en *kan* bezitten.

Art. 34 spreekt van de *hospitanten*. Wil dit zeggen; alleen: toehoorderessen en hoorders of werkelijk deelnemers? Is dit laatste het geval, dan zou ik er zeer voor zijn aan de laatste alinea van art. 35 nog toe te voegen:

»Ook tooneelspelers van beroep kunnen daarvan (nl, van 't betalen van schoolgeld) worden vrijgesteld.» Het is immers wenschelijk, de deuren van onze school zoo wijd mogelijk te openen, en jongenlui, die om financieele redenen dadelijk naar het tooneel moeten, de gelegenheid tot het volgen van vaklessen te vergemakkelijken.

In art. 34 is niet gereguleerd, wat thans goede usance is, dat ook de toehoorders een onderzoek naar hun aanleg en kunde moeten ondergaan alvorens tot het volgen van lessen te worden toegelaten.

Art. 37 handelt over de overgangs- en eindexamens. Bij de eerste wordt de beslissing geheel overgelaten aan directeur en leeraren, bij de tweede zijn de laatste weer alleen adviseurs, en *beslissen* de directeur met de Comm. van Toezicht én het Hoofdbestuur. Dit laatste nu is, afgescheiden van de daaromtrent gemaakte algemeene opmerking, ook niet in overeenstemming met de toelichtingen ad art. 37 en den tekst van art. 43. Het Hoofdbestuur wil, zeer terecht, dat, wie het eindexamen mede moeten onderteekenen, ook mede beslissen over het examen. Doch art. 43 zegt nu, dat alleen de Voorzitters van Comm. van Toezicht en Hoofdbestuur met den directeur het diploma zullen onderteekenen. Zoo dekt de toelichting op art. 37 niet het voorschrift, dat de andere leden van het Hoofdbestuur, die niet in de Commissie zitten, ook over den uitslag meebeslissen. Daarentegen geeft het woordje *ook* in de toelichting ¹⁾ aan, dat over de eindexamens, behalve de leeraren en directeur ook nog anderen, dus zeker de leeraren *allereerst* beslissen. Mij dunkt, de slot-alinea van art. 37 diende dus te luiden:

»Bij het eind-examen, af te leggen door de leerlingen der derde klasse beslissen over den uitslag de Directeur en leeraren met de Commissie van Toezicht en den Voorzitter van het Hoofdbestuur.»

In verband met de bepalingen van art. 37 verdient het opmerking dat in art. 38 de bepaling is opgenomen om de cijfers van bekwaamheid door den eximitor te doen vaststellen *in overleg met de leden der Commissie*. Hoe die bepaling praktisch werken zou, is niet recht duidelijk. Als

1) »Ad Art. 37. De bedoeling is, dat over den uitslag der overgangs-examens alleen beslist worde door den directeur en de leeraren, maar over dat der eindexamens *ook* door hen, die het diploma van eervol ontslag mede onderteekenen.»

nu die leden er niet bij zijn of onder de hand wegloopen? — En hoe, wanneer dit overleg niet tot overeenstemming leidt? Mij dunkt, men kan die bepaling gerust schrappen, Vertrouwt men den leeraren de vorming der leerlingen toe, men moet hen allereerst in hun rechten erkennen.

Het nieuwe art. 38 wijkt eenigszins af van dat, 't welk het Hoofdbest. in Juli '89 voorstelde. De slotzin: »Ook de cijfers voor bijvakken gegeven, kunnen van invloed zijn op de beslissing» is thans weggefallen. Waarom? De toelichting zwijgt er over. En mij dacht die bepaling anders nog al gelukkig; daar anders die bijvakken door sommige leerlingen licht geheel verwaarloosd zullen worden. De vraag kan ook gedaan worden, of men bijv. onder hoofdvak 2 ook stemvorming begrepen en onder *spel* tevens de plastische en humnische geoefendheid.

Art. 39, handelend over de Jury, legt haar benoemers aan banden, die, naar ik vrees, in de praktijk zeer knellend zullen blijken. Vooral denk ik hierbij aan het gebiedend voorschrift, dat er *drie* acteurs of actrices in moeten zitten, terwijl men weet hoe moeilijk deze den vrijen tijd tot bijwoning der examens kunnen krijgen, en hoe weinigen er zijn die in de termen kunnen vallen om juryleden te zijn. Eenigszins vreemd klinkt in de toelichting, dat men de Jury heeft ingesteld om meer beteekenis te geven aan het artistieke element in de opleiding der leerlingen en over de hoogte waartoe zij in spel en voordracht het gebracht hebben door *deskundigen* te laten oordeelen. Natuurlijk wil het Hoofdbestuur hiermee niet zeggen, dat de betrokken leeraars *geen deskundigen* zouden zijn. Maar wat dit artistieke element in de opleiding der leerlingen betreft, zou men niet meenen dat dit allereerst in het corps van leeraren en de Commissie van Toezicht moet zitten? — Ontbreekt dat, dan dient men de niet-artistieke elementen te verwijderen.

Om bij de toepassing van art. 41 — mededeeling van de uitspraak der Jury dadelijk na afloop van den prijkskamp — geen botsing tusschen Jury en beslissers over het eindexamen te krijgen, zal het wenschelijk zijn, dat deze laatsten na den tweeden dag van het examen, dus voor de uitspraak der Jury, samenkomen en beslissen, zoodat de Jury met hun beslissing rekening kan houden.

Wenschelijk lijkt nog in art. 44 de toevoeging dat het meespelen met liefhebberijgezelschappen den leerlingen alleen vergund is, wanneer de directeur of een der leeraren de instudeering leiden. Of art. 45 in de praktijk iets zal blijken te vermogen? Ik geloof niet dat dit of eenig ander middel iets baten zou. De leerling, die het wil, kan immers het sluiten van zijn engagement uitstellen ook na het verkrijgen van zijn eervol ontslag.

Wij komen eindelijk aah* het Concept-Reglement voor de Voorbereidende School. Hieromtrent kan ik kort zijn. Ik wilde er alleen op wijzen dat het ontbreken van 't *teekenen* als leervak me al zeer betreurenswaardig lijkt; en dat het onderwijs wél goed ingericht mag worden, zonder samenvoeging van klassen, wil men de leerlingen — die er komen op een tijd waarop andere kinderen naar de eerste klasse der H. B. S. gaan — in twee jaar tijds het zoover laten brengen als die andere kinderen in drie. Immers minimum voor de toelating aan de vakschool is het einddiploma van een 3-jarigen cursus.

Door leerlingen van andere scholen de gelegenheid te geven reeds voorloopig de lessen in uitspraak en lezen te geven, wordt zeker een goeden overgang tot de langzame afschaffing van de Voorbereidende School gemaakt. Zal men het evenwel altijd zóo kunnen inrichten, dat die lessen Woensdag- en Vrijdagmiddag gegeven worden?

Art. 15 zegt dat het eind-examen der Voorbereidende School geldt als toelatings-examen voor de vakschool. Dergelijke vrijstellingen treffen wij in het ontwerp-reglement zoo voor de toelating tot de vakschool als tot de voorbereidende. Mij dunkt dit in het algemeen een onjuist

beginsel. Hoewel alles behalve een voorstander van examens, ben ik van oordeel dat die zeker dan alleen nut hebben, wanneer zij worden afgenomen door hem of haar, die later met zoo'n leerling(e) werken moet. Want als de leerling niet zoo ontwikkeld is als de leeraar hem behoeft, lijden beiden schade.

En hiermee leg ik de pen neer, in de hoop voor de behandeling van deze onderwerpen in Afdeelings- en Algemeene vergaderingen een eenigszins nuttige leidraad te hebben gegeven.

L. S.

Boekaankondiging.

De heer D. M. Maaldrink heeft het nuttig geacht, zijn tooneelspel in drie bedrijven: *De Terugkomst van den Koloniaal*, vermaard geworden door den, na de eerste vertooning, gevolgd den brand van onzen Stadsschouwburg, bij de heeren P. N. van Kampen en Zoon alhier uit te geven. Daarmee heeft hij zeker een genoeg gedaan aan allen, die stadscuriosa gaarne in hun bezit hebben en dus ook dit stuk liever niet zouden missen. Eene vraag is, of hij hierdoor ook blijk heeft gegeven van zelfkennis en zijn eigen reputatie als letterkundig kunstenaar verhoogd. De bedoeling van den schrijver: hulde te brengen aan de dapperheid van ons Indisch leger is — tot zekere hoogte — zoo voortreffelijk als zij wezen kan en onder de inspiratiën, die een kunstenaar tot scheppen kunnen nopen, behooren vaderlandsliefde en bewondering voor moedige daden tot de eerbiedwaardigste. Wij gewone Nederlanders plegen zoo kalmnuchter, zoo laag-bij-den-grond, zoo laf-vreesachtig-alledaagsch te zijn, dat een man in wiens ziel de behoefte aan groote daden, aan kleinheid-vernietigende geestkracht leven, de gal zijner geringschatting wel eens moet gaan overloopen, hij niet anders kan dan zich losrukken uit dien microcosmos, en in werkelijkheid of verbeelding moet gaan meêleven met de mannen, die daar in het Oosten onder den tuimel van den strijd heerlijk in het bloed plussen, en met een vergeten van zichzelf daden verrichten van machtige inspanning.

Maar — de heer Maaldrink is thuis gebleven. Het visioen van zulk een worsteling, man tegen man, heeft hem niet als kunstenaar getempeerd tot hij gepoogd had het weer te geven in zijn bloedroode verschrikking; tot hij de zenuwspannende poging van den strijd, de dronkenschap der overwinning had geschilderd met zooveel forskheid en in zulke lijnen en kleuren, dat ze uit de tooneellijst sprongen. Had hij dit gedaan, hij zou misschien een stuk geschreven hebben, dat onvertoonbaar zou zijn gebleken in zijn reusachtigheid, maar een groot kunstwerk kon geworden zijn. Intusschen, de Shakespeare's zijn zeldzaam, en nu de heer Maaldrink zich eenmaal in het hoofd gezet had, de dapperheid van ons Indisch leger te vieren, is hij dat dan ook een beetje kalmer gaan doen. Hij blijft waar hij is, rustig in de Graafschap; laat daar een jonge man uit Atjeh thuis komen, die verdacht wordt vroeger leelijke dingen te hebben gedaan, maar natuurlijk een nobel karakter heeft; laat daar een jonge dame, met verbreking van haar pas aan een koopman gegeven woord, den held in de armen vallen en haar (behalve nog wat gevrij en grapjes van anderen) allerlei gezwollen tirades van vaderlandsliefde uitblazen; daarin dapper bijgestaan door een minziek luitenantje van ons Hollandsch leger en haar oom, een ouden zeerob. Zoolang al die menschen over alledaagsche zaken spreken, doen ze dat vrij natuurlijk, en zelfs met een greintje humoristischheid. Maar noem hun iets dat met de vaderlandsliefde in verband staat, of ze krijgen den kolder in het hoofd, slaan door als blinde vinken en houden peroraties om van te niezen, met wijsheidsverkoopingen over de toestanden in Atjeh, die van het tooneel den indruk maken alsof de sprekers

door den auteur tot mislukte kamerleden-Indische-specialiteiten bestemd zijn. Is het wonder dat de nuchtere spot van den koopman Ter Heijl ons smaakt als een lekker glas toddy na het gebruik van een stuk al te machtigen zalm?

De meest woordenrijke, de meest opgewondene is jufvrouw Louise, die in het geheim nog haar »koloniaal» bemint. Dat laatste vergoelijkt veel; maar hooren wij een soort profetes uit Oud-Israël of een negentiende-eeuwsch jong meisje, als zij losbrandt?:

»Wanneer de mannen kleinzielig worden, is het hoog tijd, dat de vrouwen zich doen gelden. *Weerklinke het dus alom binnen onze landpalen*, dat het vrouwelijk Jong-Holland trilt van vreugde, omdat er naast veel flauwhartigheid toch nog meer kordaathed wordt gevonden! Verspreide zich de mare gansch Nederland door, dat wij jonkvrouwen met welgevallen neerzien op hen, die de banier der zeven Provinciën hoog houden; dat wij met dankbaren lach allen *legentreden*, die toonen nog ferme Hollandsche jongens te zijn!»

En even later:

»— 't Is immers mode om ons zelve weg te werpen! Welnu, daartegen slinger ik een vurig protest!

»Steek de bazuin, o faam! Roep ze ons uit, de helden onzer dagen!

»Ik groet u, onverschrokken Köhler! Ik breng u mijn hulde, grijze van Swieten, *ik buig mij voor u neder* (?) heldhaftige Pel! Verspijk, »Kareltje» ven der Heijden, »vechtmajoor» Romswinkel, kapitein v. Daalen (enz.) — waar zal ik eindigen? Voor een naam, dien ik noem, doe ik onrecht aan vijftig, die ik verzwijg. O breede rij van helden, van den opperbevelhebber af tot den minsten soldaat, schitterend prijken bij u de krijgsdeugden der vaderen! In den vreemde rich men wel standbeelden op voor daden, veel geringer dan door u zijn gewrocht! In uw Vaderland eert men u door miskennis, ja, door te knagen aan uw zwaar verdienden roem.

»Maar waar nog een echt Hollandsch hart in den boezem klopt; wie er nog eer in stelt te behooren tot het vrije volk der Nederlanden — *die* wijdt vol eerbied een traan aan de helden, *die* (?) vielen; *die* vlecht een lauwerkrans voor de onversaagden, *die* (?) strijden en lijden voor de eer van 't Vaderland.»

Niemand zal ontkennen, dat deze jonge dame een langen adem heeft. Niemand beweren ook, dat wat de schrijver haar hier laat zeggen tot de slechtste letterkunde behoord zou hebben in den tijd toen men nog rethorika voor hoogste kunst hield. Bij een diné of voor de troepen uitgesproken, zouden deze toosten de toehoorders zeker donderende bravo's laten uitschreeuwen. Maar als wij ze op een zomerschen namiddag door een opgewonden achterhoeksche jonge dame op 't buiten van haar oom in kleinen kring *mir nichts, dir nichts!* hooren loslaten; als diezelfde jonge dame — op 't eind van het stuk — haar verloofde aldus voor haar geliefde afwijst: »En al deed ook uw toorn mijn wangen verbleeken; al grimden mij ook uw bedreigingen aan, toch zou mijn ziel nog trillen van geluk. Met u vallen mij looden ketenen af! En jubelend geef ik mij aan hem!"; als zij, weer even later, hem verdedigt: »En zoo u nu nog twijfelt — vloek, driewerf mijn vloek over hem, indien er leugen was op zijn tong! Zie hem aan! Zie hem thans aan! Zie, hoe hij fier uw blik weerstaat» — dan kan ik, met welmeen van mijnheer Maaldrink, niet nalaten als Ter Heyl te denken aan — — »Klein-Meerenberg» (pag. 15).

* * *

De heer Maaldrink deelt mee, dat hij ongesteld is, wellicht aan zenuwoverprikkeling — en dat verklaart niet alleen veel, maar noopt mij ook tot welwillende zachtheid. Intusschen, men heeft mijn oordeel gevraagd en dat heb ik dus moeten zeggen. De groote fout van zijn stuk is, dat het

in zijn stijl en bewerking 40, althans zeker 20 jaar te laat komt. Daarom heeft hij ook zijn doel niet bereikt; erger, de eerbied voor ons Indisch leger, dien hij wilde opwekken, is, door zijn overdrijving, voor ons in anderen bespottelijk geworden. De winner van het spel is ten slotte de nuchtere, ironische koopman Ter Heyl, wiens deugden allerminst de hem aangedane beleedigingen verdiend maakten. Wilde de heer Maaldrink ons werkelijk de dapperheid van de onzen doen bewonderen, hij had — in plaats van ze te laten ophemelen — ze ons zelf moeten laten zien. Was (hem) dat onmogelijk, dan had hij beter gedaan zijn voornemen te laten varen. Trouwens, het blijft de vraag, of de heer Maaldrink verstandig handelde door onze bewondering te vergen voor een strijd, die door een op eigen vrijheid jaloesch volk immers nooit recht kan gebillijkt worden. In Van Haren's *Sultan van Agram* zijn het de onderdrukkers der Indische volken, die de dichter te lijf gaat — en de toorn der overwonnenen blijft altijd een betere aanblazing voor het dichterlijk vuur, dan de bewondering voor de dapperheid der overwinnende, meer beschaafde, onderdrukkers.

Als de heer Maaldrink zich eens in den toestand der Atjeneezen gedacht had! — *Zou hun* heldenmoed en volharding niet nog veel roemruchter zijn dan die van ons leger?

Doch eigenlijk gezegd is het beter, dat hij zich aan dit alles niet waagt. Waarom tracht hij de Graafschap, die hij kent, niet eens in eens tooneelbeeld te brengen? De menschen zooals ze werkelijk zijn, gevoelen en spreken — in hun eigenaardigheden en manieren, is beter schildersstof voor hem dan de nu gebruikte. De brommende alexandrijnen van den *Joan Wouters* nu nog in proza na te babbelen, dat is geen taak voor een Nederlandsch auteur van 1890. De heer Schimmel, die in zijn dagen een letterkundig revolutionnair wou wezen, zal de eerste zijn om dit te erkennen.

L. S.

NEELMEIJER'S Kabinet Inkt

is preferent boven alle andere Inktsoorten,

hij is bij alle soliede Boekhandelaren verkrijgbaar.

Nederlandse Kabinet-Inktfabriek

NEELMEIJER & Co.

APELDOORN.

Wereldtentoonstelling Parijs 1889 — Zilveren Médaille!

Verschenen bij CREMER & Co., 's Hage:

H A A R Z U S T E R.

Tooneelspel in vier bedrijven

DOOR MARCELLUS EMANTS.

Bij alle Boekhandelaren verkrijgbaar à f 0.90.

W. N. MULDER,

COSTUMIER.

Costumes Historiques, de Style & de Fantaisie

Gardes robes etc.

10, REMBRANDTPLEIN 10,

AMSTERDAM.

Verschiijnt des Zaterdag om de 14 dagen bij Ch. A. van Zeggelen (M. A. P. van Santen) te Amsterdam.

Leden van het Tooneelverbond ontvangen dit Tijdschrift gratis.

Voor niet-leden bedraagt de prijs, per jaargang van tenminste 16 afleveringen, f 4.—. Franco per post f 4.25.

Brieven en stukken, de Red. betreffende, adresseere men aan den Redacteur, KEIZERSGRACHT 547. Opmerkingen betreffende de verzending en opgaven van abonnementen en advertenties in te zenden aan den Drukker-Uitgever, ACHTERBURGWAL 84.

N°s. 15 EN 16.

19 JULI 1890.

XIXe JAARGANG.

INHOUD:

Verslag van de 20ste Algemeene Vergadering. — Algemeene Begroeting A en B. — De Examens der Tooneelschool. — L. Simons: Tot afscheid. — Répertoire 1889—1890.

Nederlandsch Tooneelverbond.
VERSLAG van de 20ste Algemeene Vergadering, gehouden den 9de Mei 1890's morgens te half elf uur in Amsterdam, Odeon, (bovenzaal).

Tegenwoordig: van het hoofdbestuur de heeren: Prof. A. G. van Hamel, J. H. Krelage, M. J. Waller, Jos. Jacobson, Marcellus Emants en D. H. Joosten.

Voor de Afdelingen: Amsterdam: de heeren C. F. van der Horst, J. H. Scholten, L. Simons Mzn.; den Haag: de heeren J. C. van den Tol, F. M. der Kinderen; Rotterdam: de heeren Jean Browne, G. Pekelharing; Leiden: de heeren L. J. Plemp van Duiveland, A. G. Maas Geesteranus, F. C. D. Buddingh; Utrecht: de heer F. L. A. Roeloffs Valk; Dordrecht: de heeren François, D. Crena de Jongh, H. Vriensdorp Jr.; Groningen: de heer A. H. Doornbos; Delft: J. Post v. d. Burg, C. J. Vinkesteijn, J. M. Furstner; Haarlem: de heer P. J. Huet; Harlingen: de heer J. H. van Kleffens; Middelburg: de heer Joh. L. van de Pauwert. Voor de commissie van beheer en toezicht over de tooneelschool: Prof. B. J. Stokvis, Prof. G. A. van Hamel. Buitendien als leden van het verbond de heeren J. H. K. Westendorp, S. J. Bouberg Wilson, A. J. Le Gras, F. van der Goes.

De voorzitter opent de vergadering met een korte toespraak, waarin hij wijst op de proeven van verschillenden aard die in het afgelopen jaar op tooneelgebied genomen zijn en ook gewaagde van de beproeving door de koninklijke vereeniging »het Nederlandsch Tooneel» geleden toen de stadsschouwburg te Amsterdam een prooi der vlammen werd. Hij drukt de hoop uit dat door vlugge en ernstige

beraadslaging de vele zaken die aan de orde zijn, zullen worden afgedaan en dat de quaestie van het reglement der Tooneelschool, die reeds te lang aan de orde is, ditmaal voor goed zal kunnen geregeld worden.

Deze rede wordt met applaus begroet en de voorzitter noodigt den secretaris uit het jaarverslag over 1889/90 uit te brengen. De secretaris leest:

Mijne Heeren! Het verslag van wat er in het jongst vervlogen jaar in ons verbond voorviel, wordt noodzakelijkerwijze sedert de laatste paar jaren minder belangrijk.

Immers het orgaan van ons verbond »Het Tooneel» spreekt nu — sedert de nieuwe wijze van uitgave — alle 14 dagen tot alle leden van het verbond, deelt hun mede wat er hoofdzakelijk in de hoofdbestuursvergaderingen werd behandeld en besloten, wat in de afdelingen voorviel, ja maakt zelfs voorstellen openbaar die een afdeling of een afdelingsbestuur onder de oogen der hoofdbestuurders bracht.

Die nieuwe levenswijze is geheel analoog aan de eischen van onzen tijd en zeker geëigend om de belangstelling der leden van ons verbond op te wekken en te prikkelen.

Zonder dien prikkel echter zoude het afgelopen verbondsjaar het hoofdbestuur toch meer en nader met de leden en de afdelingen in aanraking hebben gebracht want eigenlijk was het jaar slechts ééne voortgezette algemeene vergadering. Een voornaam deel van het debat dat ons aanstonds zal bezig houden, betreft nog het groote punt van overleg, van verschil en verdeeldheid: *de reorganisatie der tooneelschool.*

In den geest van het hoofdbestuur is het zwaartepunt van het onderwijs nu gelegd op het maken der tooneelschool tot een vakschool, die bij uitstek het technisch artistiek karakter zal dragen.

De voortbereidende school — die nog altijd vele vrienden telt — is niet van de vakschool losgescheurd, maar naar gelang van omstandigheden aan de zorg van het verbond toevertrouwd.

De nieuwe schepping, die nu naast of boven de tooneelschool staat is het applicatie-tooneel waar de leerlingen der tooneelschool samenwerken met de jongere artisten

die aan het gezelschap van de koninklijke vereeniging het Nederlandsch tooneel zijn verbonden en die bijna allen hunne opleiding aan de tooneelschool genoten.

De eerste proeve bracht eenige fragmenten van werken verschillend van aard en van stijl, een samenspraak en eene harlekinaade. Heeft die proeve bewezen hoe nuttig het is voor jonge kunstenaars en voor zulken die het spoedig hopen te worden, al het geleerde daadwerkelijk in toepassing te brengen, aangetoond heeft ze zeker ook dat er nog veel te leeren overbleef.

Gisteren avond, Mijne heeren, zijn wij allen getuige geweest van de tweede voorstelling en wij zullen zeker allen een aangenamen avond hebben doorgebracht. Er was blijkbaar goed geoefend; de grens tusschen artisten en leerlingen was niet merkbaar.

Wat onze afdeelingen betreft, zoo hebben wij slechts het bericht van ééne ontvangen (de afdeeling Gouda) dat het getal harer leden haar dwingt zich uit de rij der zusteren terug te trekken. Daarentegen won ons verbond in Harlingen eene bloeiende afdeeling en het verheugt ons haar afgevaardigde en stichter hier in ons midden te begroeten.

De afdeeling Java of Nederlandsch Indië - waarvan ter vorige algemeene vergadering sprake was - is nog niet tot stand gekomen.

Veel moeite gaf het hoofdbestuur zich om nieuwe afdeelingen te stichten met name in Arnhem, Maastricht en Twenthe, dan, helaas! de belangstelling bleek daar nog onvoldoende te zijn.

Ook eene circulaire tot aansporing om toe te treden tot het verbond, door het hoofdbestuur verspreid, had nog geen te constateeren gevolg.

Wat het leven, het lief en leed der Afdeelingen zelve betreft, zoo schrijft ons

AMSTERDAM.

M. M. H. H.!

Als ik mij er toe zet mijn plicht als secretaris te vervullen door u de fata van het afgelopen jaar mede te deelen, is mij dit te aangenamer daar dit jaar een gunstig mag genoemd worden. Het ledental toch vermeerde tot zeshonderd een en tachtig (681); ongeveer een veertig nieuwe leden traden dus tot onze afd. toe; een niet te verwerpen voordeel, want wil het Bestuur den leden iets goeds te zien geven dan is daarvoor geld, veel geld noodig.

In de algemeene vergadering van 15 October '89 moest voorzien worden in vier vacatures in 't Bestuur, ontstaan door den dood van prof. Alberdingk Thijm en bedanken van de HH. M. J. Waller, Mr. W. F. van Leeuwen en W. B. Blijdenstein. Gekozen werden de HH. Prof. G. A. van Hamel, M. B. Mendes da Costa, C. F. van der Horst en H. K. Westendorp, die allen hun benoeming aannamen. Het Bestuur constituueerde zich als volgt:

Prof. G. A. van Hamel, *President*.
 M. B. Mendes da Costa, *vice-President*.
 W. A. van der Mandere, *Penningmeester*.
 H. K. Westendorp, *Secretaris*.
 F. van der Goes,
 A. Fentener van Vlissingen,
 C. F. van der Horst.

Evenals in vorige jaren ondervond de afdeeling ook ditmaal veel welwillendheid van de directies der verschillende Amsterdamsche theaters. De eerste voorstelling, waartoe de leden werden uitgenoodigd was de vijftigste representatie in Nederland van Ibsen's Nora in den schouwburg der HH. Kreukniet, Blaaser en Bigot op Vrijdag 8 November 1889. De invitatie der overige tooneeldirecties volgden en wel 14, 17 en 19 Maart de heer Ch. de la Mar met »Een critiek geval" en »In het donker," beide blijspelen van Gondinet, 3 April Gebrs. A. van Lier met »de Zoon van Coralie" van Albert Delpit, 23 April de heer J. G.

de Groot, directeur van den Parkschouwborg met »don Cesar de Bazan," muziek van Massenot. Buitendien ontvingen de leden der afdeeling eene uitnoodiging van het Genootschap voor Kunst en Letteren, afd. Tooneel voor eene voorstelling op den 24sten Maart in Café Flora; opgevoerd werden »Meineedig van C. A. J. Koos" en »Zij wil niet trouwen," uit het Noorsch van O. M. Möller.

Het Bestuur der Afd. meende echter niet alleen te moeten teren op de hoog gewaardeerde welwillendheid der schouwborgdirecties, doch vond het wenschelijk ook zelf eene soirée voor de leden te organiseeren. Dit plan werd op verschillende bestuursvergaderingen besproken en definitief werd vastgesteld, onzen leden den 21sten Maart eene soirée dramatique aan te bieden in den Plantage-schouwburg van Gebrs. A. van Lier. Het Bestuur verzekerde zich van de welwillende medewerking van eenige artisten, met name Mevr. Holtrop—van Gelder, de dames Aleida Roelofzen en Anna Beukers en de heeren Royaards en Holtrop. Mej. Titia van Gelder die haren steun had toegezegd, werd helaas door ongesteldheid verhinderd zich te doen hooren. De directeur der Tooneelschool beloofde ons den bijstand van eenige leerlingen. Het programma van dezen avond was als volgt samengesteld:

I. De droom van Badeloch uit Vondel's Gijsbrecht.
 IIa. Vorstenschou, van Multatuli. Eerste bedrijf.

b. Idem Tweede bedrijf.

III. Op de Terugreis, Tooneelspel van A. Kielland.
 PAUZE.

IVa. Scheepspraet, van Huygens,

b. het Boertje van Heemstede, van Beets.

Va. Geuse-Vesper, van Vondel,

b. Lief Elsjes, van ten Kate.

VII. Iphigenie in Aulis, van Schiller. Vijfde bedrijf.

Officieele gasten waren dien avond verschillende autoriteiten op tooneelgebied; verder de theaterdirecties en de vertegenwoordigers van 't bestuur der studentenvereeniging J. Pz. Sweelinck en de Amst. Stud. Tooneelvereeniging; het Bestuur der afd. was op de gecombineerde uitvoering van deze Stud. gezelschappen op 31 Januari officieel uitgenoodigd.

Ook de Raad van Beheer van de Koninklijke vereeniging »het Nederlandsch Tooneel" had het plan gekoesterd onze leden tot eene voorstelling uit te noodigen, welk plan echter geen voortgang kon hebben door de ontzettende ramp, die onze stad van haren schouwburg beroofde. Het Bestuur der afd. belegde dienzelfden avond eene buitengewone vergadering om plannen te beramen voor eene eventuele uitvoering, waarvan de opbrengst ten goede zou komen aan de door den brand benadeelde artisten en geëmployeerden. Het Hoofdbestuur echter trok zich dadelijk de zaak aan en vormde 't plan tot oprichting van een fonds, dat niet alleen strekken zou tot voorziening in directe behoeften doch ook zou kunnen dienen in soortgelijke gevallen. Dat de Amsterdamsche afdeeling in de eerste plaats geroepen was dit fonds te helpen tot stand brengen, stond bij 't Bestuur vast. Verscheidene plannen werden te berde gebracht en besproken, en eindelijk besloten tot het organiseeren van een weldadigheidsfeest met fancy-fair, waartoe niet 't minst de niet genoeg te waardeeren welwillendheid van 't bestuur van 't Paleis voor Volksvlijt, dat dit wilde afstaan, aanleiding gaf. Zoo werd dan den 7^{en} Maart eene vergadering gehouden in het lokaal »Eensgezindheid" waartoe door 't Bestuur verscheidene heeren waren uitgenoodigd, met het doel eene commissie te vormen indien dit noodig mocht blijken. Op deze vergadering werd het plan een weldadigheidsfeest op 12 April in 't Paleis te houden definitief vastgesteld; de regeling werd door de Besturen der afdeeling en van het P. v. V. aanvaard. De uitslag van de bemoeiing dezer besturen, die voorwaar geen sinecure bleek te zijn, was, dat op den vastgestellten datum alles in 't Paleis in orde was om hen, die voor 't beoogde doel

iets over hadden, te ontvangen. Een twintigtal dames hadden zich welwillend met den verkoop der verschillende artikelen, op de fancy-fair verkrijgbaar, belast; ongeveer even zooveel heeren, vooral studenten, verleenden ons hun steun als commissarissen van orde. De artikelen waren ons gratis ten verkoop afgestaan; allen die hun medewerking verleenden deden dit geheel belangloos. In de groote zaal werd Concert promenade gehouden; op 't Tooneel werkten de artisten van Carré. De bijzalen boden veel verscheidenheid aan. In de restauratiezaal werd een tombola gehouden met draaibiljart ons door de heeren Ferwerda en Tieman afgestaan; in de zoo genaamde marmeren zaal speelden de H.H. v. Zuijlen, Chrispijn en mej. Vink »Jean Marie» en deed de heer van Zuylen zich later met eenige zijner geliefde monologen hooren. De Heeren Willink en Steenbergen vertoonden dissolving-Views en in een vierde zaal deden zich verschillende van onze meest bekende toonkunstenaars hooren. Een woord van hartelijken dank aan allen die ons zoo belangloos bijstonden in ons pogen, artisten en leveranciers, vinden hier zijn plaats. niet te vergeten de dames en heeren die de fancy-fair deden slagen en die niet 't minst er toe bijdroegen de ontvangsten te brengen tot het cijfer dat zij nog mochten bereiken. Dat de afdeeling Amsterdam niet meer tot 't fonds kon aanbrengen is, wij durven 't gerust te verklaren, niet te wijten aan de organisatie, wel echter aan het wegblijven van 't publiek. Welk weldadigheidsfeest ka: ook slagen als 't publiek de ontwerpers niet steunt? Was 't mindere ingenomenheid met het doel van 't feest? Wij weten 't niet, doch 't is zeer zeker ontmoedigend, wanneer men de ontzachelijke voorbereidingen nagaat die noodig waren. Wij kunnen niet nalaten hier nogmaals onzen dank te brengen aan het Bestuur van 't P. v. V., de heeren van der Blom, Boas en van Kesteren, en aan het zeshonderdtal belangstellenden, die het feest bezochten. De opbrengst was ongeveer twee duizend gulden netto.

Deze tijd is een drukke tijd op Tooneelgebied. Nieuwe schouwburgen worden opgericht of plannen daartoe bevestigd. In de samenstelling der verschillende gezelschappen worden groote veranderingen voorbereid. Overal woeling! Hopen wij dat alles ten goede kome aan bevordering van werkelijke kunst.

H. K. WESTENDORP, *Secretaris*.

'S-GRAVENHAGE.

De Haagsche Afdeeling van het Nederlandsch Tooneelverbond mocht zich ook dit jaar in blijven 'en, zoodat niet in toenemenden bloei verheugen; — want de vermindering in aantal leden, door overlijden, verlaten der stad, en door andere redenen, kon gelukkig worden goedge maakt door het toetreden van een nagenoeg even groot aantal nieuwe leden. — Een elftal leden viel af, een veertiental werd gewonnen, zoodat het aantal thans 268 bedraagt. Toch blijft het te betreuren, dat nog steeds een groot aantal stadgenooten, die in de termen vallen, voor het nationaal tooneel iets over te hebben, buiten ons verbond staan. De lotgevallen onzer Afdeeling gedurende dit genootschapsjaar, zijn samen te vatten in de volgende mededeelingen.

Door het Besluit, op de jongste Algemeene Vergadering te Amsterdam genomen in zake de nieuwe regeling der Tooneelschool, achtte de meerderheid van het Bestuur dezer Afdeeling, zich genoopt af te treden; de minderheid in het Bestuur wilde in deze, uit het beginsel van solidariteit een unaniem aftreden niet in den weg staan, zoodat op de eerste ledenvergadering den leden verzocht werd een nieuw Bestuur te kiezen. Door eenige der toen aanwezige leden werd het Bestuur echter uitgenoodigd aan te blijven, en wel hoofdzakelijk om reden, dat, mocht het besluit van de Algemeene Vergadering al eenigszins indruischen tegen de meening, al sedert jaren door de Haagsche Afdeeling voor-

gestaan, er daarentegen steeds homogeniteit bestaan had tusschen het Bestuur en de leden.

Het Bestuur zwichtte voor dit argument, uitgezonderd de Heer Mr. F. Stam, penningmeester, die bij het besluit der meerderheid bleef volharden. — In de plaats van hem hem en van den heer E. Jacobson, Secretaris, die periodiek moest aftreden, werden gekozen de Heeren: Th. der Kinderen en Mr. F. Struben, zoodat het Bestuur aldus is samengesteld:

M. Hijmans van Wadenoyen,	Voorzitter.
D. F. van Heijst	Onder-Voorzitter.
Mr. F. Struben	Penningmeester.
P. A. Haaxman.	
Mr. Th. der Kinderen.	
J. C. van Brakel.	
J. C. van den Tol	Secretaris.

De directie van het *Salon des Variétés* uit Amsterdam, bood aan, de toegangsprijzen van de voorstellingen die dit gezelschap te Amsterdam in abonnement gaf en die onder leiding eener Commissie van letterkundigen staan, voor de leden dezer Afdeeling met hunne dames, toegankelijk te stellen tegen verminderden toegangsprijs. Opgevoerd werden: Nora, Het Onwêter, Svava, Donna Diana, Haar Zuster. Uitgezonderd de eerste en de laatste voorstelling werd van dit aanbod geen druk gebruik gemaakt door de leden, dit valt des te meer te betreuren, omdat in vele opzichten deze voorstellingen zoowel wat de keuze der stukken, als wat het spel der meerendeels nog jeugdige artisten betreft, veel belangrijks opleverden.

De *Kon. Vereeniging Het Nederl. Tooneel* gaf ook dit jaar wederom eene gratis-voorstelling aan de leden der Afdeeling met hunne dames.

Wel maakte de Vereeniging eerst bezwaar die voorstelling op denzelfden voet als vroeger te regelen en stelde zij eene nieuwe regeling voor, die echter naar de meening van het Bestuur, voor de kas der Afdeeling financieel naadeel zou opleveren, maar na eenig aandringen van onze zijde, werd de zaak tot wederzijdschen genoegen geschikt en bleef de voorstelling op den ouden voet geregeld.

Opgevoerd werd: »de Strijd om het Bestaan.» Ofschoon dit tooneelspel alhier reeds werd opgevoerd, — tot het vertoonen van een nog niet gezien stuk was de Vereeniging ditmaal niet te bewegen — werd deze voorstelling niettemin door onze leden druk bezocht.

Den 25sten Maart '90 vierden de Heer en Mevrouw Faassen—van Velzen, leden van het Rotterdamsch Tooneelgezelschap, alhier hun Veertigjarig Jubilé als artisten. Namens de Haagsche Afdeeling werd hun dien avond een krans overhandigd.

Twee dagen na de gratis-voorstelling der Kon. Vereeniging het Nederl. Tooneel, kwam de tijding tot ons, dat de Stads-Schouwburg te Amsterdam een prooi der vlammen was geworden. In den boezem van ons Bestuur rezen terstond plannen, om ten bate van hen, die bij dien brand schade leden, zoowel artisten als suppoosten, eene voorstelling te organiseeren. Deze plannen werden nog aange-moedigd door eene circulaire van het Hoofdbestuur, waarin de Afdeelingen werden uitgenoodigd in dien geest te handelen. Met hulp van het Haagsche dilettanten-gezelschap: »Utile et Laetum» en van de Heer Krebs en zijne dochter uit Amsterdam, werd eene voorstelling georganiseerd ten bate van bovengenoemde personen. Deze voorstelling zal plaats hebben op 24 April en eene herhaling er van op 25 April.

Ofschoon het geheele resultaat dezer avonden nog niet bekend kan zijn, kan thans reeds vermeld worden, dat het Bestuur zijne pogingen met goeden uitslag bekroond heeft gezien en dat eene minimum opbrengst van f1800. (na aftrek van alle onkosten) aan het Hoofdbestuur zal kunnen ter hand gesteld worden.

Met bijzondere waardeering moet het Bestuur hierbij vermelden, dat vele schilderessen en schilders zich hebben

bereid verklaard, een aantal programma's te illustreeren en te doen verkoopen ten bate der opbrengst van de voorstelling.

De Secretaris.

J. C. VAN DE TOL.

ROTTERDAM.

Het ten einde spoedende jaar 1889/90 heeft voor onze Afdeeling zich gekenmerkt door twee voorvallen van gewicht.

Het eerste, in den aanvang des jaars, was de algemeene vergadering, den 15en Mei alhier gehouden.

Mocht bij die gelegenheid onze Afdeeling er in slagen, zich den lof waardig te maken, haar van wege het Hoofdbestuur in No. 17b van »Het Tooneel" gebracht, dezerzijds werd met vreugde gedaan, wat strekken kon om den band tusschen onze Afdeeling en het geheele Verbond te bevestigen en nauwer toe te halen. Met verklaarbare voldoening nam ons bestuur tevens waar, dat in bedoelde algemeene vergadering door het Hoofdbestuur in zake de Tooneelschool eene beslissing werd uitgelokt overeenstemmende met de denkbeelden nopens de grondslagen voor de organisatie dier school, door onze Afdeeling reeds meermalen aanbevolen.

Buiten behandeling kan hier blijven, in hoeverre de nadere uitwerking, aan de bedoelde beslissing gegeven door de besluiten der op 6 Juli gehouden voortgezette algemeene vergadering, overeenstemt met wat onze Afdeeling meent te moeten beschouwen als het meest overeenkomstig met de belangen van het Verbond in zijn geheel. Slechts dit ééne zij hier uitdrukkelijk verklaard: onze Afdeeling verheugt zich, thans als hoofdbeginsel aangenomen te zien dat de Tooneelschool als zoodanig eene vakschool is. Vindt dat beginsel eene zuivere en volledige toepassing, dan zal het grootste gedeelte der bezwaren, zoo vaak, ook uit den boezem van onze Afdeeling, in het midden gebracht tegen de bestaande inrichting der School, verdwijnen. Onze Afdeeling althans stelt zich voor, dat het alsdan in den vollen zin mogelijk zal worden, den jeugdigen personen in wie aanleg voor artist aanwezig blijkt, dat onderwijs te verstrekken, dat zij behoeven om beschaafde en ontwikkelde kunstenaars te worden.

In die verwachting is onze Afdeeling versterkt door het tweede voorval van gewicht — op het einde des jaars — waarvan dit verslag melding heeft te maken: het afleggen van proeven van bekwaamheid en vorderingen, door leerlingen der *Tooneelschool* op den 2en April jl. in den zoogen. »Kleine Schouwburg". Wij gelooven ons niet te vergissen, zoo wij de indrukken van degenen, die de bedoelde proeven aanhoorden, samenvatten in dit oordeel: tot min of meer ernstige klachten mogen de inrichting en de wijze van werken der *Tooneelschool* tot dusver aanleiding hebben gegeven, dat die School zelve een *nuttige* instelling is, in werkelijkheid ten goede komen kan aan de verheffing van het tooneelspeelkunst, staat reeds *thans* boven twijfel. En dit bovenal door de gelegenheid welke de School aanbiedt om het natuurlijke talent te schragen en te leiden door die mate van ontwikkeling en beschaving, voor den kunstenaar noodig om zijn talent zelf tot volle rijpheid te doen komen. Eene vergelijking te maken tusschen hetgeen zelfs de best aangelegde en meest gevorderde leerlingen der School vermogen, en hetgeen door beroemde artisten van jarenlange ondervinding wordt geleverd, zou even onjuist als onbillijk zijn. Maar dit mag, dunkt ons, toch reeds nu wel worden gezegd, dat waar het bijvoorbeeld geldt het vertolken van Multatuli's *Vorstenschool*, zelfs de bedoelde artisten in sommige opzichten — met name wat betreft het door beschaafde voordracht toonen dat de zin van het gesprokene ten volle wordt begrepen — op zijn minst genomen worden op zijde gestreefd door de beste leerlingen der School.

Gelijk gebruikelijk, is van wege de Afdeeling aan de

leden eene voorstelling aangeboden, waarvoor gekozen werden *Alphonse* en *Suzanne*. Deze voorstelling, welke de Afdeeling wederom aanleiding gaf, de welwillendheid der directie van het Gezelschap der Vereenigde Tooneelisten te waardeeren, heeft plaats gehad op den 5en November jl. De Afdeeling is voortgegaan met haren zedelijken steun te verleen aan het zoo pas genoemde Gezelschap, in gelijken zin als reeds in vorige verslagen aan het Hoofdbestuur is beschreven.

Het bestuur heeft ernstig overwogen, welke gedragslijn het had te volgen naar aanleiding van het verzoek der heeren Kreukniet, Blaaser en Bigot, dat de Afdeeling het »patronaat" zou aanvaarden over de door hun gezelschap alhier te geven voorstellingen. De uitslag dier overwegingen is geweest dat, ook op grond van eene desbetreffende met het Hoofdbestuur (resp. zijnen Algemeenen Secretaris) gevoerde vertrouwelijke briefwisseling, het bestuur zich in deze zaak onzijdig heeft gehouden.

Het ledental van onze Afdeeling, dat op den 10en April 1889 nog 517 bedroeg, is door bedanken, overlijden en vertrek naar elders, thans gedaald tot 509. In financieel opzicht mag onze Afdeeling zich niet in grooten bloei verheugen; uit de rekeningen over het boekjaar (begonnen op 1 Sept. 1889) blijkt, dat er een niet onaanzienlijk tekort is.

Het bestuur heeft geen verandering ondergaan en bestaat dus thans nog uit de heeren: F. Ebeling, voorzitter; J. J. Havelaar J. Ezn., penningmeester; Jean Browne; Hendrik P. N. Muller en dr. G. Pekelharing, secretaris.

Uit naam der Afdeeling Rotterdam

de secretaris

G. PEKELHARING.

LEIDEN.

De Leidsche Studentenafdeeling van het Nederlandsch Tooneelverbond verkeert, voor zooverre dat mogelijk is, — de geringe geldmiddelen en de zware verplichtingen die op haar rusten in aanmerking genomen — in vrijgunstigen toestand. Het aantal leden bleef bij het oude cijfer, circa 300. Eenige leden, die nog steeds in gebreke bleven aan hunne geldelijke verplichtingen te voldoen, zullen 1 Mei geroyeerd worden, wanneer zij dan nog niet betaald hebben.

Slechts één voorstelling kon den leden tot dusverre worden aangeboden. Zij had den 28sten November 1889 plaats. Onze geldmiddelen lieten ons niet toe eene tweede te geven. Wij zijn nu evenwel in onderhandeling om eene voorstelling te doen geven door de leerlingen der Tooneelschool in de eerste helft van Mei.

In October l.l. zijn vijf aandeelen der premieleening, het vorig jaar aangegaan, uitgeloot en afgelost.

Tot eereleden werden benoemd de H.H. J. Nyman, Th. B. Pleyte en R. C. Six, respectievelijk afgetreden voorzitters en penningmeester der Afdeeling.

A. C. MAAS GEESTERANUS,
Secretaris der L. S. A. N. T. V.

DORDRECHT.

Schoon het bestuur al het mogelijke doet om het tegendeel te bewerken, zakt het ledental langzaam maar zeker. Toch ontbreekt belangstelling in het tooneel hier niet, getuige de doorgaans trouwe opkomst bij de vrij talrijke voorstellingen. Blijkbaar echter is de zucht tot uitgaan hierbij een belangrijke factor, grooter althans dan ware liefde in den bloei en vooruitgang van ons nationaal tooneel. Hoe anders de achteruitgang der Afdeeling te verklaren?

Aan de leden werd eene opvoering van Nora aangeboden, de titelrol vervuld door Mej. Aleida Roelofsen van het bekende gezelschap Kreukniet c. s. Deze voorstelling maakte zulken indruk, dat het stuk bij herhaling eene stampvolle zaal en de geroemde jonge tooneelspeelster vele vrienden

verwierf. Ook Svava en Donna Diana vonden grooten bijval, een bewijs dat het publiek verzadigd is van Duitsche kluchten en Fransche comédies, en tevens een vingerwijzing voor andere gezelschappen om de platgetreden wegen te verlaten en nieuwe te begaan. De mededinging doet ook op gebied van tooneelspeelkunst velen de oogen openen voor de bestaande gemakzucht en routine in de keus der stukken: het repertoire van het Rotterdamsche gezelschap van Legras en Haspels, hier telken jare de vaste bespelers van den schouwburg, leidt aan eentonigheid. Dat de ondernemende troep van Kreukniet c. s. dezen winter hier veel succes heeft behaald, kan het begin zijn van eene andere en betere strooming in het tooneelven der Gravenstad. Het bestuur zal niet nalaten van die verbeterde strooming partij te trekken naar zijn vermogen.

H. J. KIEWIET DE JONG, *Secretaris*.

HAARLEM.

De Afdeling Haarlem van het Nederlandsch Tooneelverbond telt 22 leden. In de samenstelling van het Bestuur kwam in het afgelopen jaar geene verandering.

Vermelding verdient, dat aan de Leden der Afdeling, bij de voorstelling van »Nora», door het gezelschap van de heeren Kreukniet, Blaaser en Bigot in den Schouwburg alhier, op 3 October 1889, vrije toegang werd verschaft, om de Leden in de gelegenheid te stellen deze voorstelling, waaraan door oud-leerlingen van de Tooneelschool werd medegewerkt, te kunnen bijwonen.

Na afloop der voorstelling werd door het Bestuur hulde gebracht aan mej. Aleida Roelofsens, en bij den aanvang was haar een bouquet aangeboden namens de Afdeling.

Die voorstelling was aangekondigd geworden als de eerste van een zestal, maar het bleef bij die eene, anders had het Bestuur zich zeker bij de volgende ook niet onbetuigd gelaten.

Namens het Bestuur,

De Secretaris der Afdeling, DE HAAN HUGENHOLTZ.

MIDDELBURG.

Het is voor den secretaris der afdeling Middelburg eene aangename taak dat hij, een blik slaande op het afgelopen jaar 1889—1890, getuigenis kan afleggen van eenig meerder opgewekt leven dan in de vorige jaren viel waar te nemen.

Niet dat de leden der afdeling zooveel belangstelling toonden in de zaken, het *Tooneelverbond* betreffende. Integendeel. Die belangstelling bleef op een en dezelfde hoogte; en de vergaderingen, door de afdeling gehouden, gaven duidelijk het bewijs, hoe gering die belangstelling is. Maar dank zij den gunstigen toestand van onze kas kon het bestuur gehoor geven aan tot hem gerichte uitnoodigingen, en den leden der afdeling een drietal genotvolle avonden verschaffen, aan de bevordering der kunst daardoor meewerken en de belangstelling van het publiek vragen voor het Tooneelverbond in het algemeen, de afdeling in het bijzonder.

De opvoeringen van *Nora* en *Svava* heb ik slechts te noemen om terstond te doen begrijpen waarop ik het oog heb. Van alle afdelingen bijna zullen zeker wel hieromtrent mededeelingen gedaan worden; en het is dus vrijwel overbodig over het gezelschap, dat die stukken opvoerde, uit te weiden.

Ik volsta dan ook met de mededeeling dat het bestuur der afdeling zich ten volle verantwoord achtte, toen het gehoor gaf aan het verzoek, om die opvoeringen te doen plaats hebben, geheel onder toezicht en op risico der afdeling, te meer daar de voorwaarden, door de heeren Kreukniet, Blaaser en Bigot gesteld, zoo hoogst billijk waren.

Zoo werd dan 11 October 1889 Ibsen's *Nora* en 4 Februari 1890 *Svava* van Björnson opgevoerd. Den leden werd bij die gelegenheid vrije toegang verleend en een voorkeur bij het bespreken van plaatsen; voorrechten die zeer gewaardeerd werden.

Hoewel het publiek bij beide gelegenheden talrijk was opgekomen, was onze schouwburg nog niet geheel vol; en moest zelfs, zij het ook een gering offer uit de kas gevergd worden.

Dat offer werd echter met ingenomenheid gedaan, want een zeldzaam fijn genot was den leden bereid; en aan het publiek was de gelegenheid geschonken kennis te maken met jeugdige krachten, wier beschaafd spel algemeen zeer werd gewaardeerd en wier uiteengaan ten hoogste wordt betreurd.

Dat aan Mejuffrouw Roelofsens en Mevrouw Poolman—Huyzers, bij de opvoering van *Svava*, een bouquet werd aangeboden, een beleefdheid die wij bij de voorstelling van *Nora* hadden willen bewijzen, maar waarin wij door onvoorziene omstandigheden werden verhinderd — moet ik volledigheidshalve hier nog mededeelen.

Den 15en November l.l. trad voor onze leden en voor het publiek op de heer F. van der Goes van Amsterdam die een klein maar uitgelezen gezelschap eenige uren met zijne letterkundige voordrachten aangenaam bezig hield.

Het gevolg van deze kunstavonden was de vermeerdering van ons ledental, dat door overlijden en vertrek sterk verminderde, met een zevental nieuwe leden, zoodat dit nu weer het oude getal 26 bedraagt, terwijl onze eenige donateur ons steeds trouw blijft.

Gaat al wat langzaam gaat tevens zeker — zoolang wij met onze leden geen gevaarlijke wegen bewandelen of berijden moeten, zou ik liefst wat harder vooruit willen gaan. Het is, dunkt mij, te betreuren dat in een stad als Middelburg zoovele liefhebbers van het tooneel, zooveel, die waarlijk om financiële redenen zich daaraan niet behoeven te onttrekken, trots alle pogingen om lid te worden van onze afdeling, daarvan zich nog onthouden.

Niettegenstaande de voordeelen, die den leden dit jaar werden geboden en waarbij hun als 't ware financieel meer voordeel werd verschaft dan de contributie bedraagt; trots onze bemoeiingen met een circulaire en een intekenlijst, konden wij het met eene vermeerdering niet verder brengen dan tot genoemd zevental. Eene verspreiding van de door het hoofdbestuur ons gezonden circulaire — zoo kort na een door ons verspreiden oproepingsbrief en na een opwekking door de redactie der *Middelburgsche Courant*, achtte het bestuur dan ook vrij wel overbodig. Laat ons echter — ter verklaring van het voor ons wel ontmoedigend verschijnsel — mogen opmerken, dat er in eene stad als de onze zoovele vereenigingen bestaan en hare ingezetenen telkens worden aangezocht voor het lidmaatschap van dezen of genen kring. Dat onze financiële toestand, trots het betrekkelijk gering aantal leden en de offers die daarvan in dit jaar gevraagd werden, zoo gunstig is, moet toegeschreven worden aan de voordeelige resultaten van uitvoeringen en soirées, in *vorige jaren*, den leden en het publiek bereid. Die gunstige toestand stelde ons in staat om eene bijdrage te verleen aan het fonds, ter tegemoetkoming in de door den brand van den Stadsschouwburg te Amsterdam geleden schade.

Bij die som uit de kas konden wij de bijdragen voegen van enkele goedgunstige stadgenooten.

Het bestuur der afdeling is samengesteld uit Jhr. mr. W. H. Snouck Hurgronje, *Voorzitter*. F. M. Wibaut, *Penningmeester* en JOH. L. VAN DER PAUWERT.

Secretaris.

TIEL.

Van de Afd. Tiel kan ik u alléén melden, dat wij den Leden vrij entrée konden aanbieden bij eene voorstelling van het Nederlandsch Tooneel, waarbij aan mevrouw Frenkel—Bouwmeester, in de rol van Adrienne Lecouvreur, namens de Afd. een bouquet werd aangeboden.

Het ledental bedraagt 16. Het Bestuur bestaat uit:

J. A. HEUFF, *Voorzitter*.

J. L. VAN LIDTH DE JEUDE, *Secretaris*.

HARLINGEN.

Het ligt in den aard der zaak, dat er weinig valt te melden dit het jonge leven van onze pasgeboren Afdeeling van het Ned. Tooneelverbond.

De opwekking van het Hoofdbestuur in No. 3 van »Het Tooneel» gaf aanleiding, dat hier ter stede in December l.l. pogingen werden aangewend nieuwe leden aan het Tooneelverbond toe te brengen. Al spoedig was hun getal, met inbegrip van 2 reeds vroeger toegetredene (respectievelijk ingeschreven bij de Afd. Amsterdam en Groningen) tot 24 gestegen. Zij besloten den 21sten December eene Afdeeling op te richten en droegen aan eene Commissie, bestaande uit de Heeren Jhr. H. M. Speelman, H. van Slooten en Mr. A. H. van Kleffens, op, een huishoudelijk reglement te ontwerpen en zodoende de benoeming van een bestuur voor te bereiden. In eene op den 1sten Februari gehouden vergadering werd een ontwerp-reglement aan het oordeel der leden onderworpen en door dezen aangenomen. Tot bestuursleden werden daarop de leden der voorloopige Commissie gekozen. De Heer Speelman bedankte echter voor de benoeming, waarop in zijn plaats de Heer S. Hannema trad. De Heer van Slooten, niet ter vergadering tegenwoordig, berichtte later, dat ook hij bezwaar had als bestuurslid op te treden. De Heeren Hannema en van Kleffens belastten zich toen voorloopig met de waarneming van het presidium en het secretariaat-penningmeesterschap. In de bij het reglement voorgeschreven April- of Mei-vergadering zal in de nog bestaande vacature worden voorzien, waarna het Bestuur zich definitief kan constitueren.

Het ledental is inmiddels aangegroeid tot 28, waarvan 26 te Harlingen, 2 elders wonen.

De Afdeeling aanvaardde het patronaat over de voorstelling, die het gezelschap van de Heeren Kreukniet, Blaaser en Bigot den 10den Februari l.l. hier ter plaatse met »Svava» en »Belachelijke Hoofsche Juffers» gaf. De genoemde Tooneeldirectie had de welwillendheid den leden der Afdeeling een reductie op de toegangsprijzen te verleenen. Vanwege de Afdeeling werd aan Mej. Roelofsen een bouquet, aan den Heer Poolman een krans aangeboden.

Reeds in Januari bestond het voornemen eene soirée te geven, waarop prof. Dr. A. G. van Hamel van Groningen, Mej. Alida Klein en de Heer George Verenet zich bereid hebben verklaard op te treden. Omstandigheden hebben echter tot heden de uitvoering van dat plan belet, doch thans is de 29ste April a. s. er voor aangewezen.

De Secretaris der Afdeeling Harlingen van het Nederlandsch Tooneelverbond:

J. H. VAN KLEFFENS, *f-Secretaris.*

In het hoofdbestuur zelf had geen verandering plaats maar een zeer belangrijke wijziging staat voor de deur zoo als de punten van beschrijving u hebben meegedeeld.

Laat ons hopen dat een nieuwe inrichting en nieuwe krachten den bloei van het Verbond ten goede mogen komen. Ons orgaan bleef geregeld verschijnen en bracht menig extra nummer tengevolge van de vele vergaderingen in den laatsten zomer gehouden.

Dat het buitendien belangrijk was mag ik niet bekennen, maar de medewerking bleef grootendeels zoo niet geheel uit. Onze redacteur stond nagenoeg alleen voor de zware taak en daarin moet wel hoofdzakelijk de reden gevonden worden, waarom hij zich terug trekt na zoo veel inspanning, zoo veel moeite uit welwillendheid aan de goede zaak te hebben hewijd. Het verbaast ons niet, het doet ons leed.

Over de finantiën zal ik U hier niet veel zeggen, onze specialiteit in het geldelijk beheer zal U alle cijfers doen kennen. Wij zijn niet slechter en niet beter af dan wij waren.

Die finantiën worden natuurlijk grootelijks beheerscht door de school en die bloeit niet wat het aantal leerlingen

betreft. Zal de eerste leerlinge ons verlaten dan rest ons gelukkig nog veel om onze hoop op te vestigen maar bereikt is er nog weinig.

Trouwens, wat het verbond zijn taak goed op, dan zal gehalte den doorslag geven en getal niet in aanmerking komen.

De examens in den loop van dit jaar afgelegd deden aan de leerlinge Frieda Herberich een accessit voor treurspel en drama verwerven; zij verliet de school hoewel de cursus nog niet was voltooid. Niet alzo Alida Klein, die tot de hoogste klasse werd bevorderd, en een tweeden prijs voor blijspel verkreeg.

Adèle Doré werd eervol vermeld, ook zij verliet sedert de school.

Mejuffrouw Leida Roelofsen bracht ongeveer drie maanden door in Parijs, grootendeels voor rekening van het verbond, om haar door het aanschouwen van al het goede wat die wereldstad op kunstgebied geeft, te ontwikkelen en aan te sporen.

Ten behoeve van het Wertheim-fonds werd ons een legaat van f 1000.— vermaakt door den heer Mr. Wm. Jacobson in den Haag.

Op het algemeen gebied van bevorderen van tooneelliteratuur heeft het verbond in het vervlogen jaar niets gedaan, maar pogingen voorbereid om daarin met vrucht in het aanstaande jaar werkzaam te zijn."

Na lezing van het verslag wenscht prof. Stokvis alleen te doen opmerken, dat de kosten der reis van Mej. Roelofsen bestreden zijn uit het Wertheimfonds.

De afgevaardigde van Dordrecht deelt mede dat het ledental aldaar niet dalende, maar stationnair is.

De heer Jacobson (hoofdbestuurder) zegt dat aan hem, als oud-penningmeester, nog door den heer Bloembergen contributiën zijn toegezonden voor de afdeeling Leeuwarden, die dus nog schijnt te bestaan.

De voorzitter vraagt alsnu machtiging om een wijziging te brengen in de volgorde der punten van beschrijving en punt 3 (begroting) aan te houden tot na beslissing omtrent de punten 9, 10 en 11 die van grooten invloed op de begroting kunnen zijn.

De vergadering verleent de machtiging.

Aan de orde komt punt 4, waarbij het hoofdbestuur machtiging vraagt een extra-toelage toe te kennen aan de inwonende directrice van de tooneelschool.

De secretaris licht die aanvraag toe: twee jaar geleden heeft de algemeene vergadering de jaarwedde van de directrice met f 200. verminderd, omdat er toen 3 interne leerlingen waren, die ieder f 500. - betaalden. Buitendien werd voor het huishouden vuur, licht, bediening enz. vergoed. In het afgelopen jaar was er slechts ééne interne geweest en had de huishouding ruim f 333. - meer gekost dan de daarvoor uitgetrokken som.

De commissie van beheer en toezicht over de school had toen het hoofdbestuur verzocht, eene extra-toelage van ruim f 533. - toe te kennen. Het hoofdbestuur had de f 333. - toegestaan en uitbetaald, maar achtte zich onbevoegd de verhoogde jaarwedde toe te kennen, aangezien die door de algemeene vergadering was gevoteerd.

De vergadering stond zonder discussie de verhoogde wedde toe.

Punt. 5. De afdeeling Amsterdam wordt aangewezen en uitgenoodigd om de rekening en verantwoording over het afgelopen jaar na te zien en neemt die verplichting op zich.

Punt 6. De voorzitter deelt mede dat de heer L. Simons Mzn., tot heden de belangelooze redacteur van het verbondsorgaan »Het Tooneel» die betrekking niet meer kan waarnemen.

De voorzitter dit besluit eerbiedigende en betreurende heeft tot zijn leedwezen geen plaatsvervanger voor te stellen.

Wel hebben zich enkelen aangemeld, maar het hoofdbestuur wilde zoo gaarne het blad reorganiseeren en uitbreiden.

Feitelijk toch is het nu weinig belangrijk. Het hoofdbestuur heeft zich veel moeite in deze gegeven maar kan nog niet met een bepaald plan voor den dag komen en vraagt van de vergadering uitstel tot 1 September, om voor het volgend seizoen eene proeve te nemen en in de aanstaande algemeene vergadering met een goed voorbereid plan voor den dag te komen.

De vergadering besluit conform.

Aan de orde is nu het voorstel van het hoofdbestuur tot wijziging van art. 13, 14 en 15 der statuten.

Dit voorstel lokt hevig debat uit, waarbij de afdeelingen Amsterdam, den Haag, Leiden, Rotterdam en de heer Prof. Stokvis in de eerste rangen strijden.

Leiden stelt op ART. 13 het volgend amendement voor:

»Het hoofdbestuur bestaat uit negen leden, van welke buiten den secretaris twee leden in Amsterdam moeten wonen.

Uit elk der drie grootste afdeelingen na Amsterdam wordt één lid gekozen; de drie overige leden uit alle afdeelingen.»

Den Haag stelt voor:

»Het hoofdbestuur bestaat uit ten minste 9 leden van welke, buiten den secretaris, drie leden in Amsterdam moeten wonen. Uit elke afdeeling, welke minstens 250 leden telt, wordt één lid voor het hoofdbestuur gekozen. Het hoofdbestuur wordt door de alg. verg. gekozen voor den tijd van drie jaren, in dier voege dat ieder jaar drie leden volgens rooster aftreden.»

Amsterdam stelt voor:

»Het hoofdbestuur bestaat uit zeven leden, waarvan ten minste drie te Amsterdam moeten wonen.»

Het hoofdbestuur verdedigt zijn standpunt om het leden-tal uit te breiden, tengevolge van den uitgebreiden werkring door samensmelting met de commissie van beheer en toezicht over de school. Het laatste is volstrekt noodzakelijk voor den goeden gang van zaken. Zoolang commissie en hoofdbestuur geheel van elkander zijn afgescheiden, zoo als het geval was in de laatste jaren, zijn conflicten onvermijdelijk en hokt de gang van zaken.

Er moeten noodzakelijk meerdere leden van het hoofdbestuur in Amsterdam wonen, want daar zijn de werkzaamheden te verrichten.

Het is zeker wenschelijk om de groote afdeelingen in het Hoofdbestuur vertegenwoordigd te zien, en daarop zal de vergadering zeker bij de keuze ook letten, maar het is bedenkelijk, dat kiezen uit bepaalde afdeelingen imperatief voor te schrijven.

De Afdeling Rotterdam en prof. Stokvis spreken ten gunste van het vrij laten in de keuze.

Over artikel 15 loopen de meeningen ook uiteen.

Den Haag wil gelezen hebben:

»De commissie van beheer en toezicht bestaat uit het hoofdbestuur, twee leden van het hoofdbestuur der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen en twee leden van het comité der Dames-Patronessen.»

Amsterdam daarentegen:

»Het beheer en toezicht over de Tooneelschool is aan eene commissie van negen leden opgedragen. Die commissie bestaat uit twee leden van de M^u tot Nut van 't Algemeen, twee leden van de commissie van Dames-Patronessen en vijf leden, door de algemeene vergadering te benoemen. Van deze laatste vijf moeten ten minste twee en kunnen drie leden zijn van het hoofdbestuur van het verbond.»

Na veel discussie over dit punt stelt Rotterdam voor:

»In art. 15 (lezing van het hoofdbestuur) vijf te veranderen in vier en er bij te voegen: »en één lid aan te wijzen door de algemeene vergadering.»

Prof. Stokvis wenscht de inmenging van het hoofdbestuur in de commissie te beperken; de afgevaardigden van het Nut en de Dames-Patronessen zouden door het voorstel van het hoofdbestuur ten eenenmale worden geïsoleerd en machteloos gemaakt.

De heer Van der Goes adviseert om het amendement

Den Haag aan te nemen. Daardoor heeft ieder hoofdbestuurder per se zitting in de commissie en dat komt hem toe.

Prof. Van Hamel uit Amsterdam zegt voor de M^u tot Nut van 't Algemeen zitting te hebben in de schoolcommissie en nu niet alleen voor zich zelf bezwaar te hebben tegen de nieuwe voorgestelde samenstelling, maar te meenen, dat de Maatschappij die nooit kon goedkeuren, daar de subsidie gegeven is onder de toen heerschende wet, waarbij 3 hoofdbestuurders en twee verbondsleden daar buiten gekozen worden.

Bij stemming worden artt. 13 en 14 aangenomen als door het hoofdbestuur voorgesteld. Art. 15 met het amendement van Rotterdam.

Punt 8. Verkiezing van het Hoofdbestuur.

De voorzitter deelt mede, dat het geheele Hoofdbestuur defungeert omdat door aanneming van art. 15 de commissie van beheer en toezicht over de school ophoudt te bestaan en voor het grootst gedeelte samensmelt met het Hoofdbestuur. Het is daarom gewenscht de vergadering geheel vrij te laten in hare keuze.

Zeer tot zijn leedwezen echter hebben 4 leden van het Hoofdbestuur en wel de heeren Krelage, Jacobson, Waller en Joosten verklaard, zich niet meer voor eene nieuwe benoeming beschikbaar te stellen.

Bij eerste stemming worden de heeren Prof. A. G. van Hamel met 59, Marcellus Emants met 59, L. J. Plemp van Duiveland met 54, Dr. C. J. Vinckesteijn, Dan. de Lange en Jean Biowne ieder met 49 en M. B. Mendes da Costa met 47 van de 59 stemmen gekozen.

Bij tweede stemming de heer Henry Tindal met 34 en eindelijk in herstemming met den heer T. A. Milders de heer J. A. Hoeuff met 38 stemmen.

Tot lid van de schoolcommissie benoemt de vergadering den heer Prof. B. J. Stokvis met 37 stemmen.

Punt 9. Gewijzigd concept-reglement voor de tooneel-school. De artikelen 1, 2, 3, 4 en 5 worden aangenomen.

Art. 6. De afdeeling den Haag wenscht een hollandschen naam te geven aan het applicatie-tooneel. Er werden verschillende namen genoemd doch geen passend gevonden. Het hoofdbestuur belooft echter naar een goeden naam te zullen zoeken. De afdeeling Rotterdam heeft geen enkel bezwaar tegen het applicatie-tooneel, maar wel daartegen dat het Hoofdbestuur feitelijk nog geen machtiging heeft van de Algemeene Vergadering om een applicatie-tooneel te stichten.

De voorzitter antwoordt, dat het optreden van dat applicatie-tooneel ook nog slechts bij wijze van proeve geschiedde, maar een noodzakelijk uitvloeisel is van het door de Algemeene Vergadering aangenomen beginsel.:

DE TOONEELSCHOOL ZIJ EEN VAKSCHOOL.

Prof. Stokvis komt er tegen op, dat men spreekt van een voorbereidende school, terwijl hier bedoeld wordt voorbereiding tot opleiding in een bepaald vak, dus voorbereidende vakschool.

De voorzitter noemt dien titel ontaalkundig en onlogiesch.

Er is een vakschool en er is eene voorbereidende school. Spreker stelt voor den naam aan te houden tot er werkelijk over het bestaan dier school zal gedebatteerd worden.

Artt. 7, 8, 9, 10, aangenomen.

Art. 11, aangenomen met wijziging in al. 4. (op voorstel van Rotterdam). »In zeer buitengewone omstandigheden.»

Art. 12, 13 en 14, aangenomen.

Art. 15. Dit artikel lokt veel bespreking uit.

Er wordt bedenking geopperd tegen het afzonderlijk noemen van den leider van het applicatie-tooneel. Wanneer dit een integreerend deel van het onderwijs uitmaakt, behoort het niet in het bijzonder te worden genoemd en de directeur heeft toch altijd recht en bevoegdheid om voor een speciaal werk, en studie voor dat tooneel, een leeraar te benoemen die daarvoor de bij uitstek geschikte persoon is.

Dan wordt het voordragen door de commissie bestreden, de afdeling Rotterdam wenschte te lezen »aanbeveling» anderen wenschen alleen advies van de commissie.

Het art. 15 wordt eindelijk als volgt aangenomen:

»Aan het hoofd der tooneelschool staat een directeur. Hij is belast met de leiding en het dagelijksch bestuur der inrichting en het onderwijs in één of meer vakken.

De directeur wordt benoemd door het hoofdbestuur, gehoord de commissie van beheer en toezicht. Bij zijne benoeming worden de vakken aangewezen die hij zal hebben te onderwijzen en wordt, op voorstel van het hoofdbestuur, zijne jaarwedde door de algemeene vergadering vastgesteld.»

Artt. 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26 en 27, aangenomen.

Art 28, aangenomen met toevoeging van »teekenen» bij de vakken.

Art. 29. De afdeling Rotterdam acht een diploma van de H. B. S. niet altijd voldoende waarborg en stelt voor te lezen:

»Van het onderzoek in art. 28 sub. 2 bedoeld kunnen worden vrijgesteld dezulken die waarborg van bekwaamheid geven.» Wordt aldus besloten.

Art. 30, aangenomen; in art. 31 aangenomen te lezen: »Rechtstreeksche toelating tot eene hoogere klasse.»

Artt. 32, 33, 34, 35, 36, 37 en 38 aangenomen.

Art. 38. Op voorstel van prof. Stokvis vervalt dit artikel en wordt bepaald dat het eindexamen bij bijzonder huishoudelijk reglement geregeld wordt.

Art. 39 wordt bestreden door de heeren Simons en Stokvis, doch onveranderd aangenomen met 36 tegen 28 stemmen.

Art. 40 aangenomen.

Art. 41. Toegevoegd achter »hospitanten,» mits geene oud-leerlingen of tooneelspelers, aangenomen.

Alle verdere artikelen goedgekeurd en geheel het reglement daarop zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

Punt 10. Concept-reglement voor de voorbereidende school.

Na eenige discussie omtrent den naam blijft die als boven behouden.

Artt. 1, 2 en 3 worden aangenomen.

In art. 4 wordt de laatste alinea geheel geschrapt.

Artt. 5, 6, 7 en 8 aangenomen.

Aan art. 9 wordt toegevoegd sub 2^b stemvorming, zang en teekenen.

Artt. 10 en 11 aangenomen.

In art. 12 laatste zinsnede wordt bijgevoegd: »zang en teekenen.»

Alle overige artikelen worden aangenomen.

De voorzitter brengt nu verslag uit betreffende de voorbereidende school van het Nederlandsch Tooneelverbond.

Mijne Heeren!

Door de Algemeene Vergadering van 6 Juli 1889 werd besloten dat, zoolang de noodzakelijkheid blijkt te bestaan, eene voorbereidende school aan de Tooneelschool zal verbonden zijn.

Hieruit volgt, meent het Hoofdbestuur, dat, welke ook de inrichting dier voorbereidende school moge zijn, haar bestaan gebonden is aan eene bepaalde voorwaarde, waarop de aandacht der Bestuurders van het Tooneelverbond en van de Algemeene Vergadering bij voortduring moet gevestigd zijn, die van hare noodzakelijkheid.

Dus neemt het Hoofdbestuur, nog voordat een reglementsvoorschrift het daartoe verplicht, deze gelegenheid waar, om u op de hoogte te stellen van den tegenwoordigen toestand dier voorbereidende school en de vraag te beantwoorden, of het noodig is haar voorloopig in stand te houden.

Bij het begin van den afgelopen cursus bestonden nog de drie voorbereidende klassen der vroegere organisatie. Op verzoek van het Hoofdbestuur heeft de Directeur der Tooneelschool, in overleg met de Commissie van Beheer en Toezicht, den leergang dezer drie klassen zoodanig ingericht,

dat zij aan het einde van den cursus gemakkelijk zoude kunnen vervormd worden tot een Voorbereidende School uit slechts twee klassen bestaande. Uit het programma dat u indertijd is medegedeeld is gebleken hoe die vorming heeft plaats gehad.

Bij den aanvang van den nieuwen cursus zijn als leerlingen der voorbereidende school aangenomen:

1°. in de hoogste klasse (derde klasse der vroegere organisatie) de 14-jarige dochter van een der artisten der Koninklijke Vereeniging »Het Nederlandsch Tooneel», een meisje van hetwelk te voorzien was dat zij na een half jaar van ernstige voorbereiding leerlinge der Tooneelschool zou kunnen worden. In Januari jl. is dit meisje tot leerlinge der laagste klasse van de Tooneelschool bevorderd.

2°. in de laagste klasse (der drie vroegere klassen).

a. de 13-jarige broeder van een bekend komiek, zoon van een schilder, een jongen van onmiskenbaren aanleg en die kans heeft later een zeer goed leerling der Tooneelschool te worden.

b. de 13-jarige zoon van een klein horologiemaker, een jongen met een goed voorkomen en niet van aanleg ontbloot, die geen behoorlijk lager onderwijs heeft ontvangen en die, met het oog op den toestand zijner geestvermogens niet geschikt is om het voorbereidend onderwijs, dat hij nog behoeft, elders te genieten.

c. d. Twee meisjes, de eene, dochter van een handelsreiziger, de andere, dochter van een der beampten van de Koninklijke Vereeniging »Het Nederlandsch Tooneel» beide 13 jaren oud. De eerste zou desnoods aan eene inrichting van M. U. Lager onderwijs hare verdere opleiding hebben kunnen ontvangen, doch alleen in eene kleine klasse; er bestond dus reden om ook haar in de voorbereidende school op te nemen.

Deze vijf aspirant-leerlingen der Tooneelschool zijn aangenomen in September 1889. In Januari 1890 hebben zich nog enkele candidaten aangemeld. Een van deze werd aangenomen als »aspirant-leerling» in dien zin dat hij bij den Directeur les zou ontvangen in lezen, terwijl hij ter voltooiing zijner verdere voorbereidende vorming de H. B. School met 3-jarigen cursus is blijven bezoeken, waarop hij geplaatst was. Zij, die voor de voorbereidende school in aanmerking hadden kunnen komen, moesten wegens onvoldoend uiterlijk of onvoldoende aanleg worden afgewezen.

Vormden de vier sub. 2°. a—d genoemde leerlingen de eerste der drie voorbereidende klassen (oude stijl), de tweede dier klassen bestond uit 2 jongelieden en twee meisjes, waarvan eene de dochter is van een tooneelbeambte. Wat de beide eersten betreft, zoo is het twijfelachtig of het wenschelijk is hen nog verder tot leerlingen der Tooneelschool op te leiden. De beide meisjes, 14 en 15 jaar oud, hebben veel aanleg. Evenwel is hare voorbereidende opleiding nog niet genoeg gevorderd om haar van de tweede der vroegere »vorbereidende klassen» naar de Tooneelschool zelve te bevorderen. Zij zullen de hoogste klasse de nieuwe »Vorbereidende school» moeten uitmaken.

Zoo zullen er bij den aanvang van den volgenden cursus zeker minstens vijf, misschien zes of zeven leerlingen zijn, die, ook indien al de drie leerlingen der tegenwoordige hoogste klasse tot de Tooneelschool kunnen worden bevorderd en ook indien geen nieuwe leerlingen op de Vorbereidende school worden aangenomen, de twee klassen dier school zullen moeten blijven bevolken.

Aangezien, naar de bepaalde verzekering van den Directeur en van de Commissie van Beheer en Toezicht, de verdere opleiding dier jongelieden geheel en al zou gestoord worden, ja, onmogelijk zou blijken, indien men poogde hun elders te doen plaats hebben, zoo is het Hoofdbestuur van oordeel:

dat het noodzakelijk is ten behoeve der aspirant-leerlingen van de Tooneelschool, de Vorbereidende School gedurende het volgend jaar in stand te houden».

Het noodigt u derhalve uit, deze conclusie van zijn Rapport aan te nemen.

Namens het Hoofdbestuur van
het Nederlandsch Tooneelverbond

A. G. VAN HAMEL, *voorzitter*.
D. H. JOOSTEN, *secretaris*.

De vergadering vereenigt zich met deze conclusie.

Punt II. Voorstel van het Hoofdbestuur, betreffende het uitschrijven van prijsvragen voor oorspronkelijke tooneelwerken en aanvraag van een crediet van *f* 550. — voor dat doel.

De heer Marcellus Emants, zegt:

Het Hoofdbestuur van het Nederlandsch Tooneelverbond, daartoe gemachtigd door de Algemeene Vergadering 1890 te Amsterdam gehouden, wenscht ter bevordering der nationale tooneel-letterkunde twee prijsvragen uit te schrijven. Hoewel erkennende, dat, uit een streng artistiek oogpunt beschouwd, dergelijke wedstrijden wellicht weinig aanbeveling verdienen, wil het door dezen maatregel op nieuw wijzen op een tak onzer letterkunde, waaraan door onze beste schrijvers nog altijd niet genoeg aandacht wordt geschonken. Overtuigd, dat vele Nederlandsche letterkundigen en tooneelspelers in staat zouden zijn ons répertoire met goede stukken te verrijken, hoopt het door deze prijsvragen hen tot een vruchtbare krachtsinspanning te kunnen prikkelen.

Niet onvermeld wil het Hoofdbestuur nog laten, dat het zich veel voorstelt van de samenwerking van schrijvers met tooneelspelers, aangezien het meermalen is voorgekomen, dat stukken van werkelijke verdiensten ontsierd, soms zelfs onopvoerbaar waren, door fouten, welke de vakman, de acteur, gemakkelijk had kunnen verwijderen, terwijl laatstgenoemde allicht het effect van den arbeid des schrijvers door zijn technische kennis aanmerkelijk zal kunnen verhoogen.

Zonder daarmede het oordeel te willen uitspreken, dat andere takken der dramatische letterkunde geen steun zouden behoeven of waardig zijn, heeft het Hoofdbestuur gemeend voorshands zijn aandacht te moeten bepalen bij de twee soorten van tooneelwerken, die hieronder nader worden aangeduid. Slaagt deze prijsvraag, dan zou de wenschelijkheid eener herhaling voor andere dramatische producten ernstig in overweging kunnen worden genomen.

In de eerste plaats acht het Hoofdbestuur het wenselijk, dat ons répertoire worde aangevuld met degelijke tooneel- en blijspelen, nationale toestanden zooveel mogelijk op nationale wijze behandelende. Kunnen wij helaas! op weinig goede oorspronkelijke stukken bogen, het Hoofdbestuur wil trachten het »in Nederland Nederlandsch» te bevorderen en vraagt geen kluchten in Duitschen of zoogenaamde intrige-stukken in Franschen trant. M. a. w. de oorspronkelijkheid moet niet alleen bestaan in de omstandigheid, dat de stukken niet vertaald zijn, maar de deelnemers aan deze prijsvraag moeten trachten zich in hun denkbeelden en in de uitwerking daarvan Nederlanders te toonen.

Verder moeten de stukken hedendaagsche toestanden behandelen en spelen in den beschaafden stand; zoogenaamde volks-stukken worden dus uitgesloten, evenals die spelende in fantastische landen of tijden.

Het Hoofdbestuur vertrouwt, dat — in verband met het voorafgaande — de volgende definitie zijn bedoelingen duidelijk zal aantoonen; het roept mitsdien allen, die daartoe lust en bekwaamheid gevoelen, op tot het schrijven van:

Een oorspronkelijk tooneel- of blijspel (geen klucht) behandelende hedendaagsche Nederlandsche toestanden uit den beschaafden stand.

Proza of poëzie.

Het stuk moet meer dan twee bedrijven tellen; er mogen geen caricaturen in voorkomen.

Het stuk zal verder getoetst worden aan de volgende

eischen, in volgorde gesteld, naarmate deze hoedanigheden van invloed zullen zijn op de bekroning:

- 1°. zuivere karakterteekening.
- 2°. onderhoudende intrige.
- 3°. vloeiende dialoog, geschikt voor het tooneel.
- 4°. opvoerbaarheid.

Uitgeloofd worden:

een eerste prijs van *f* 300.

een tweede prijs van *f* 150.—

welke echter niet behoeven te worden toegekend.

De bekroonde stukken blijven eigendom der schrijvers, doch worden voor den tijd van één jaar kosteloos ter exploitatie aan het Hoofdbestuur afgestaan, tenzij de auteur den vollen eigendom van zijn werk wenscht te behouden.

Naast deze prijsvraag schrijft het Hoofdbestuur een tweede uit voor een zoogenaamd lever de rideau. Het acht deze stukjes een uitmuntende oefening voor onze schrijvers — niet het minst om de verplichte zelfbeperking — en wat de opvoering betreft, een zeer goede leerschool voor aankomende artisten, met name actrices, welke daarin dikwijls het meest op den voorgrond treden. Ten einde het eigenaardig cachet te bewaren, heeft het gemeend de grenzen iets scherper te moeten afbakenen dan bij de eerste prijsvraag, daarentegen het behandelen van Nederlandsche toestanden doen vervallen.

Het Hoofdbestuur vraagt:

Een oorspronkelijk blijspel in één bedrijf, kunnende dienen als lever de rideau.

Proza of poëzie.

2, 3 of 4 personen.

Het stukje mag geen klucht zijn en er mogen evenmin charges als caricaturen in voorkomen, terwijl bij de beoordeeling meer op den dialoog dan op karakterteekening of intrige zal worden gelet.

Het stukje mag bij opvoering niet langer duren dan één half uur.

Uitgeloofd wordt:

een prijs van *f* 100.—

welke echter niet behoeft te worden toegekend.

Het bekroonde stuk blijft eigendom van den schrijver of der schrijvers, doch wordt voor den tijd van één jaar kosteloos ter exploitatie aan het Hoofdbestuur afgestaan.

Ten slotte vestigt het Hoofdbestuur de aandacht op de volgende bepalingen voor beide prijsvragen.

Iedereen kan zooveel stukken inzenden als hem goedgeeft.

De stukken mogen niet door opvoering of druk bekend zijn gemaakt.

Samenwerking van twee of meer personen is geoorloofd.

De beoordeeling wordt opgedragen aan een jury van zeven personen.

Genoemde jury zal, met inachtneming der gestelde eischen, haar werkzaamheden regelen als volgt. Elk stuk wordt gelezen door drie leden, geen leden van het Hoofdbestuur; keuren deze drie of twee van hen het stuk goed, dan wordt het ook gelezen door de vier overigen, waarna de geheele jury uitspraak doet bij meerderheid van stemmen. Is daarentegen het oordeel der drie of van twee van hen ongunstig, dan wordt het stuk voor goed afgekeurd.

Met nadruk wijst het Hoofdbestuur er nog op, dat de jury de bevoegdheid bezit de prijzen of één der prijzen niet toe te kennen. Een bekroond tooneelstuk moet waarde hebben, niet alleen de verdienste, dat het 't minst slechte was.

De inlevering der duidelijk geschreven stukken — door een andere hand dan die der mededingers — moet geschieden onder een motto, met bijvoeging van een verzegeld briefje, beheizende naam en woonplaats van den schrijver of der schrijvers, vrachtvrij vóór of op 31 December 1890 bij den Secretaris van het N. T. V. aan de Tooneelschool Marnixstraat 150.

De uitslag zal worden bekend gemaakt op de aanstaande

Algemeene Vergadering van het Nederlandsch Tooneelverbond."

De afdeling Rotterdam vraagt of er niet bijzondere voorwaarden van opvoerbaarheid dienen te worden bepaald en wenscht dat de auteur geen contract sluite met het Hoofdbestuur maar zijn volle vrijheid behoude.

Het hoofdbestuur stelt daarop voor, den auteur de bevoegdheid van vrije beschikking over zijn werk te laten.

Dit voorstel wordt aangenomen, maar verworpen een voorstel van Amsterdam om de voor premies bestemde som van f 550, op f 100.— terug te brengen.

Punt 12. Nadere regeling van het fonds voor hulpbetoon. De Secretaris zegt:

»In den vroegen ochtend van 20 Februari l.l. werd de Stadsschouwburg van Amsterdam door hevigen brand in de asch gelegd. Daags na de ramp werd van wege het Hoofdbestuur van het Nederlandsch Tooneelverbond aan den Raad van Beheer van de Koninklijke Vereeniging »Het Nederlandsch Tooneel" gevraagd, of pogingen tot bijeenbrengen van gelden, waarmede aan geleden verliezen te gemoet kon gekomen worden, de sympathie van dat college zouden verwerven.

De Raad van Beheer toonde volle instemming met zulk een voornemen, en zeide, dat behalve aanzienlijke verliezen aan eigendom, ook nog aanzienlijke schade werd geleden door een groot aantal ondergeschikten, die nu voor eenigen tijd hun gewoon weekloon zouden derven.

Het Hoofdbestuur verspreidde nu eene circulaire bij alle leden van het Verbond en bij een paar duizend Nederlanders van naam en bekendheid, waarin bijdragen gevraagd werden, en waarbij meer in het bijzonder de Afdelingen werden aangespoord, het Hoofdbestuur in zijn streven te steunen. Bij enkele Afdelingen vond die roepstem gehoor; maar de meeste hielden zich doof.

Amsterdam, Den Haag, Groningen, Middelburg, Utrecht, Delft spanden zich in om bijdragen te innen, door het geven van een feestavond, waar de kunst der menschlievendheid de hand reikte. Het gezelschap »Utile et Lactum" in Den Haag kwam de daar gevestigde Afdeling op roemrijke wijze te hulp. Zooals gezegd, de andere Afdelingen legden eenvoudig de circulaire ter zijde.

Buiten het Verbond hebben slechts weinigen het voornemen van het Hoofdbestuur gesteund, maar hoe schitterend hebben die weinigen zich onderscheiden! In de eerste plaats H. M. de Koningin. Met de mildheid van eene vorstin, met de menschlievendheid van eene edel denkende vrouw zond H. M. de eerste bijdrage.

Justus van Maurik Jr. maakte zijn talent, dat hem in den nu vernietigden Schouwburg zoo veel lauweren had doen oogsten, dienstbaar aan den bijstand der kunstenaars, die zijne werken zoo dikwerf vertolkten.

Eene welbekende firma hier ter stede offerde eene groote som, uit dankbaarheid voor het ge. paard blijven door die verwoestende vlammen. En anderen; men mist ook hier de namen niet van de enkele Amsterdammers, die altijd in de voorste rijen staan, waar het geldt wel te doen en hulp te verleenen.

Zoo kwam er een cijfer van ongeveer f 12.000 bijeen.

Maar groot was de geleden schade. Een 80tal personen derfden hunne weekloonen, kleine sommen, die echter voor ieder der benadeelden van groot gewicht waren.

Het Hoofdbestuur keerde hun ongeveer f 2000.— uit.

De artisten verloren kleederen, pruiken, benoedigdheden, sieraden, enz., enz. Zij hebben allen matig, billijk geschat; enkelen waren geheel, anderen gedeeltelijk door verzekering gedekt. Voor hen zijn nog ongeveer f 10.000 beschikbaar, die zoo spoedig doenlijk zullen worden uitgekeerd. De schade zelve bedraagt een kleine f 1000.— meer. Misschien komen er nog bijdragen, zoo niet, dan wordt al wat het Hoofdbestuur heeft bijeengebracht, in verhouding tot geleden schade verdeeld.

De Voorzitter brengt dank aan de Afdelingen die de bedoelingen van het Hoofdbestuur hebben bevorderd, inzonderheid aan den Haag en stelt voor de gelden onder de artisten te verdeelen naar gelang der door hen geleden schade". Daartoe wordt besloten. De heer Prof Stokvis brengt hulde aan het Hoofdbestuur voor het genomen initiatief.

Punt 13. De Afdeling Utrecht, zeer tot haar leedwezen verhinderd dit jaar de Algemeene Vergadering te ontvangen, vraagt dit voorrecht voor het jaar '91.

Dit voorstel wordt gaarne aangenomen.

Nu komt alsnog aan de orde, het uitgestelde punt 3, Begrooting voor 1890/91.

De Voorzitter doet opmerken, dat de begrooting zoo als ze is opgenomen in de punten van beschrijving, eenigzins dient gewijzigd te worden, omdat ze nu in overeenstemming moet zijn met het heden aangenomen reglement.

Bij de algemeene begrooting moet bij de eerste post: Saldo A^o. P^o. inplaats van memorie worden ingevuld f 300.— bij de uitgaven moet worden gevoegd f 550.— voor prijsvragen, waardoor het batig saldo wordt f 208.77¹/₂.

Bij de begrooting van de tooneelschool blijven de baten onveranderd maar moet onder d worden bijgevoegd »en teekenen" en de post tot f 350.— verhoogd.

Zang moet pro memorie worden uitgetrokken, maar h. leerars fransch en duitsch op f 1000.— verhoogd, k en l. leeraar land- en volkenkunde en rekenkunde worden beiden geschrapt. Schermen en plastische oefeningen wordt gebracht op f 225.— en dansen op f 150.—

De aanleiding daartoe is, dat deze vakken te huis behooren op de tooneelschool, de leerlingen van de voorbereidende school kunnen er van gebruik maken.

De jaarwedden voor het onderwijzend personeel op de voorbereidende school veranderen nu ook geheel in de begrooting en worden:

Leerares uitspraak en stemvorming	f 150.—
» fransch en duitsch.	» 500.—
Leeraar land- en volkenkunde.	» 150.—
» rekenkunde	» 150.—
» Nederl. en geschiedenis pro memorie.	

De begrooting wordt in discussie gebracht. De afdeling Rotterdam wenscht de frankeerkosten van het tijdschrift uit de algemeene kas te bestrijden. Op voorstel van den voorzitter wordt dit punt een jaar verdaagd, omdat inmiddels de uitgave van het orgaan eene nieuwe phase zal zijn ingegaan.

De post applicatie-tooneel staat voor memorie. De eerste proeve heeft niets gekost, dank der mildheid van een vriend van tooneel- en tooneelverbond. De tweede voorstelling bracht op f 82.—, waarvan de onkosten van aanplakbiljetten, bediening, kapper enz. moeten worden bestreden.

Na eenige gedachtenwisseling wordt de begrooting goedgekeurd.

De heer Pekelharing (Rotterdam) brengt zijn warmen dank aan den Voorzitter voor diens voortreffelijke leiding, maar ook voor den grooten arbeid der voorbereiding, waarin de hand des Voorzitters zeer merkbaar was.

De Voorzitter sluit hierop de vergadering.

Aan het verslag kan ik nog toevoegen de mededeeling, dat alle nieuwbenoemde hoofdbestuurders hun mandaat hebben aangenomen en dat ook Prof. Stokvis zich de benoeming tot lid van de commissie van beheer en toezicht over de tooneelschool heeft laten welgevalven.

Aan de Artisten van de Kon. Vereeniging »Het Nederlandsch tooneel" is 93 % van de door hen geleden schade bij den Schouwburgbrand vergoed.

Het fonds is daarmede uitgeput.

D. H. JOOSTEN, *Alg. Secretaris.*

A. Algemeene Begrooting. A^o. 1890/91.

ONTVANGSTEN.

Saldo A. P ^o .	f	300.—
Contributie der Afdeelingen en Algemeene Deelnemers	»	6000.—
Rente à Deposito gegeven Saldo	»	70.—

f 6370.—

UITGAVEN.

Art. 1. Bijdrage Tooneelschool	f	4611.22 ⁵
» 2. Tijdschrift	»	700.—
» 3. Reiskosten	»	75.—
» 4. Drukkerij	»	100.—
» 5. Bureaukosten	»	40.—
» 6. Onkosten Algemeene Vergadering	»	25.—
» 7. Onkosten Inning Gelden	»	10.—
» 8. Onvoorziene uitgaven	»	50.—
» 9. Prijsvraag	»	550.—
» 10. Batig Saldo	»	208.77 ⁵

f 6370.—

B. Begrooting Tooneelschool. A^o. 1890/91.

ONTVANGSTEN.

Art. 1. Bijdrage Z. M. den Koning	f	5000.—
» 2. Bijdrage van het Rijk	»	—.—
» 3. Bijdrage Noord-Holland	»	—.—
» 4. Bijdrage Amsterdam	»	2000.—
» 5. Schoolgelden	»	400.—
» 6. Giften, Jaarlijksche Bijdragen enz.	»	200.—
» 7. Rente fonds Hacke van Mijnden	»	55.—
» 8. Bijdrage Algemeene kas	»	4611.22 ⁵

f 12266.22⁵

UITGAVEN.

Art. 1. Jaarwedde van den Directeur, tevens belast met het onderwijs in Algemeene en Vaderlandsche Geschiedenis, Nederlandsche en Dramatische Letterkunde en Lezen	f	4000.—
» 2. Jaarwedde van het onderwijzend personeel:		
a. Leerares in Voordracht en Spel	f	900.—
b. Leeraar in Voordracht en Grimeeren	»	900.—
c. Leerares in Uitspr. en Stemvorming	»	900.—
d. Leeraar in Mimiek, Aesthetica	»	350.—
e. Leera ^{ar} _{res} in Voordracht en Fransch en Duitsch	»	—.—
f. Leeraar in Costuumkunde	»	150.—
g. 2 Leeraars in Ned. Taal- en Letterkunde	»	—.—
h. Leerares in Fransch en Duitsch	»	1500.—
i. Leerares in Engelsch	»	100.—
k. Leeraar in Schermen en Plastische Oefeningen	»	225.—
l. Leeraar in Dansen	»	150.—
m. Leerares Costuumnaaien	»	—.—
n. Leeraar in Zang, memorie	»	—.—
		» 4775.—

Art. 3. Voorbereidende School

Leerares Uitspraak en Stemvorming	f	150.—
Leeraar Land- en Volkenkunde	»	150.—
Leeraar Rekenkunde	»	150.—
Leerares Nederlandsche Taal	»	506.—

» 950.—

Art. 4. Applicatie-Tooneel

» 5. Toelage inwonende Directrice	f	500.—
per memorie uitgetrokken	»	—.—
» 6. Belasting, vuur en licht	»	784.—
» 7. Erfpacht	»	337.22 ⁵
» 8. Rente 4 pCt. Leening	»	180.—
» 9. Aflossing 4 pCt. Leening	»	400.—
» 10. Schoolbehoefte en Bibliotheek	»	200.—
» 11. Bureaukosten	»	40.—
» 12. Onderhoud Gebouw	»	200.—
» 13. Ameublement	»	50.—
» 14. Piano-Huur	»	65.—
» 15. Huur Kachels	»	34.—
» 16. Onvoorziene Uitgaven	»	150.—

f 12266.22⁵

De Examens der Tooneelschool.

Donderdag, Vrijdag en Zaterdag 3—5 Juli werden de gewone jaarlijksche overgangs- en eindexamens, totsluiting van den cursus 1889/90 der Tooneelschool, door de leerlingen afgelegd.

Den eersten dag kwamen, des namiddags van half 2 tot half 5, in het gebouw der School, de theoretische vakken aan de orde (de vier talen, geschiedenis en aardrijkskunde, dramatische letterkunde en costumkunde); werden door alle vrouwelijke leerlingen mimische en plastische oefeningen gehouden, onder leiding van den Hr. De Blécourt, en gaven de gezamenlijke leerlingen van de Voorbereidende School proeven in lezen en voordracht. Het programma van het laatste bestond uit, een paar proza-fragmenten van De Veer en Cremer; de Stalboef van Hofdijk en de Gekukkige van Helvetius v. d. Bergh; In de smidse van Marie Boddaert, het Stiefkind van Van Heijst, de Taveerne van V. A. de la Montagne, de Doode van V. van de Weghe, het Allerdroefste van Hélène Swarth en Ondine van Prudens van Duijse.

De proeven van Spel en Voordracht, Vrijdagochtend en namiddag in de kleine tooneelzaal van Maison Stroucken gegeven, waren ter beoordeeling van eene jury, waarvan deel uitmaakte Prof. A. G. Van Hamel uit Groningen, als Voorzitter, Mw. M. J. Waller—Schill en de HH. Mr. J. N. van Hall, L. B. J. Moor, J. M. Haspels, Alex. Saalborn en Taco H. De Beer.

Het programma voor dien dag was volgenderwijs samengesteld:

des morgens te 10 ure:

I. DE BRUID DAARBOVEN, van MULTATULI.

2de Bedrijf, 1e helft.

Frans, kamerdienaar . . . . . Jongeh. F. BOERSMA.
Generaal van Weller . . . . . de Hr. H. SCHWAB.
Andries, onderofficier . . . . . * * *

II. DE KIESVEREENIGING VAN STELLENDIJK, van LOD. MULDER.

1e Bedrijf, tooneel 1—4.

Louise Lansing . . . . . Mej. G. SIXMA.
Carol. v. Rustwijk . . . . . » M. COERDES.
Marksteen . . . . . de Hr. L. LANDRY.
Steekamp . . . . . Jongeh. F. BOERSMA.

III. »TWEELING WERD DE MENSCH GEBOREN,» fragment uit *De Schepping* van TEN KATE.

Voor te dragen door Mej. M. van Praag.

IV. DE VROUWENHATER, van BENEDIX. Vertaald door S. J. BG. WILSON.

Gustaaf . . . . . de Hr. L. LANDRY.
Betty, zijne vrouw . . . . . Mej. A. KLEIN.
Freiling . . . . . de Hr. H. SCHWAB.

des namiddags te half twee:

I. DE ZOON DER WILDERNIS, van FR. HALM. Vertaald door L. J. VELTMAN.

2de Tafereel, tooneel 3—8 (ingesloten).

Parthenia . . . . . Mej. M. COERDES.
Ingomar . . . . . de Hr. H. SCHWAB.
Alastor . . . . . Jongeh. F. BOERSMA.
Miron . . . . . de Hr. J. COHEN.

II. VORSTENSCHOOL, van MULTATULI.

4de bedrijf, 1e en 2e afdeeling.

Louise, Koningin . . . . . Mej. M. BRANDT.
Hanna, naaister . . . . . » A. KLEIN.
De Walbourg, eeredame . . . . . » M. COERDES.
Herman, broer van Hanna . . . . . Jongeh. F. BOERSMA.
Albert, Hanna's verloofde . . . . . de Hr. L. LANDRY.
Puf, werkman . . . . . Mej. SIXMA.
Hesselfeld, kamerheer . . . . . »C. VAN DOMMELEN.

III. GETROEFD, van Mej. TITIA VAN GELDER.

Eva Faber . . . . . Mej. G. SIXMA.
Adèle Belmonte, jonge weduwe . . . . . »C. VAN DOMMELEN.
Boukje, dienstmeisje . . . . . » H. VAN PRAAG.

IV. EENE INGÉNUE, van MEILHAC & HALEVY.

Vertaald door Mevr. A. RÖSSING—SABLAIROLLES.

Turquet . . . . . de Hr. L. LANDRY.
Dauberthier . . . . . » J. COHEN.
Octave . . . . . Jongeh. F. BOERSMA.
Adèle . . . . . Mej. M. COERDES.
Léontine . . . . . » G. SIXMA.

V. MACBETH, van SHAKESPEARE.

Vertaald door Prof. BURGERSDIJK.

1e bedrijf, tooneel 5 en 7; 2e bedrijf, tooneel 1 en 2.

Lady Macbeth . . . . . Mej. A. KLEIN.
Macbeth . . . . . de Hr. H. SCHWAB.
Bode . . . . . Jongeh. F. BOERSMA.

Zaterdagochtend geven de vakleerlingen Mej. H. Van Praag en de Hr. L. Landry op het schooltooneeltje ieder eene proef voor eenige deskundigen en genoodigden. De eerste had daartoe gekozen de scène uit »George de Lalaing» tusschen Anna van Rosengaerde en Jonker Otto (Jongeh. Boersma); de tweede uit »Severo Torelli» een fragment met Portia (Mej. Brandt).

Daarna kwamen des namiddags te half 2, wederom in Maison Stroucken, aan de beurt:

I. LE JUGEMENT DE KOMOR, van LECONTE DE LISLE,

voor te dragen door Mej. A. Klein.

II. SAFFO, van GRILLPARZER. Vertaald door N. DONKER.

Derde Bedrijf.

Saffo, Grieksche dichteres . . . . . Mej. M. BRANDT.
Faon, een jonge Griek . . . . . de Hr. L. LANDRY.
Melitta, { slavinnen van Saffo . . . . . { Mej. M. COERDES.
Eucharis, } »C. VAN DOMMELEN.

III. GEORGE DE LALAING, GRAAF VAN RENNENBERG, van VAN HEIJST.

3de Bedrijf, 4de en 5de Tooneel.

Cornelia, zuster van den graaf . . . . . Mej. A. KLEIN.
Ida, burgemeestersdochter . . . . . » G. SIXMA.

IV. LES PARIAS, van COPPÉE,

voor te dragen door Mej. M. Brandt.

V. EEN GRIL, van DE MUSSET. Vertaald door JEAN VALJEAN.

Chavigny . . . . . de Hr. L. LANDRY.
Mevr. de Léry . . . . . Mej. M. BRANDT.
Mathilde . . . . . » A. KLEIN.
Bediende . . . . . Jongeh. F. BOERSMA.

VI. MARIA STUART, van SCHILLER.

Tuinscène uit het 3de Bedrijf.

Maria . . . . . Mej. A. KLEIN.
Elisabeth . . . . . » M. BRANDT.
Shrewsbury . . . . . Jongeh. F. BOERSMA.
Kennedy . . . . . Mej. G. SIXMA.

NB. Mej. Van Dommelen en Sixma en de Jongeh. Boersma zijn leerlingen van de 1ste (laagste) klasse der Vakschool; Mej. Coerdes van de 2de kl., Mej. Klein van de hoogste. De dames Brandt en Van Praag en de HH. Landry en Cohen zijn vakleerlingen en de Hr. Schwab is oud-leerling.

De Hr. Le Gras studeerde de »Kiesvereniging» en »Vorstenschool» in, Mej. Titia van Gelder de beide Fransche voordrachten, de Hr. v. d. Goes de »Maria Stuart» en Mw. Stoetz de overige nummers.

Ter aanvulling van de noodzakelijke pauzen vóór en na »de Gril» droeg Jongejuffr. W. Sasbach nog eens »De Stalboef» voor en Jongejuffr. W. Braakensiek »Het Melkmeisje» van Roghé.

Na afloop dezer examens sprak Prof. V. Hamel in 't openbaar het oordeel der Jury uit. Zij kende aan Mej. A. Klein toe een 2den prijs voor treurspel en drama en een 2den voor blijspel, terwijl zij haar tevens eervol vermeldde voor hare Fransche voordracht. Jongeh. F. Boersma ontving eene eervolle vermelding voor zijn spel als »Herman» (in Vorstenschool) en als »Octave» (in »Eene Ingénue»). Aan Mej. M. Brandt viel een accessit voor blijspel ten deel.

Des avonds te 9 uur werd, na eene gecombineerde vergadering van Commissie en Leeraren, door den Directeur in het Schoolgebouw aan de leerlingen de afloop hunner examens meegedeeld. Diensvolgens werden bevorderd, van de laagste klasse der Voorbereidende school L. Solser en Augusta Mulder; in de tweede naar de hoogste W. Bauer, Mina Sasbach en, ofschoon voorwaardelijk, ook Mina Braakensiek; van de hoogste klasse dierzelfde afdeeling naar de laagste der Vakschool Melia Tartaud, Johanna Wertwijn en Cath. Reutmeester, maar alle drie slechts voorwaardelijk; terwijl Julia Ude een herexamen zal behoorren af te leggen, wil zij alsnog tot de Vakschool worden toegelaten. Van de laagste klasse van de Vakschool naar de tweede werd verhoogt Frans Boersma; Carol. Van Dommelen, pas in Januari j.l. tot de Vakschool overgegaan, zal de laagste klasse daarvan na geheel doorloopen, Geertje Sixma had reeds vóór het examen haar voornemen te kennen gegeven de School te verlaten. Martha Coerde gaat over naar de hoogste klasse en aan Alida Klein is eervol ontslag verleend onder toekenning van het diploma. De Voorzitter der Commissie sprak haar bij haar vertrek eenige hartelijke woorden toe.

AMST., 12 Juli 1890.

De Directeur der Tooneelschool.
S. J. BOUBERG WILSON.

¶ of afscheid.

De ruimte in deze Aflevering voor officieele mededeelingen vergerd, noopt mij persoonlijk tot zelfbeperking.

Was dit niet het geval geweest, ik zou hier gaarne veel hebben gezegd van wat ik, in verband ook met de dezen winter beproefde pogingen tot het ontwikkelen van jonge artisten en het uitbreiden van het répertoire onzer gezelschappen, denk over den toestand van ons tooneel en zijn toekomst.

Stellig staan wij in Amsterdam voor een crisis, waarvan de ernst niemand onzer, die nog belangstelling over heeft voor ons tooneel, in deze tijden mag ontgaan.

Het nu naderend winterseizoen vormt een kort maar beslissend tijdperk van overgang.

Het is het laatste van de Kon. Ver. in haar tegenwoordigen vorm.

Met 1 September 1891 kan zij zich ontbinden, of wel besluiten tot eene voortzetting van haar arbeid.

Geschiedt dit eerste, zonder dat haar taak door anderen zou worden overgenomen en verbeterd, het tooneel in de

hoofdstad zal terugkeeren tot een toestand van wanorde en kunsteloosheid, als voor jaren geleden.

Maar blijft zij voortarbeiden gelijk in de laatste jaren, dan helpt zij daardoor den toestand alleen verergeren. Haar zorg voor het oppervlakkig-outerlijk, op zich zelf te waardeeren, zou dan toch de innerlijke verwording, waaraan zij wegteert, blijven verbergen voor den blik van belangstellenden die niet genoeg zich rekenschap geven of kunnen geven van wat zij voor zich zien, om van hun eigen toenemende onverschilligheid de oorzaak op te sporen en middelen te zoeken tot herstel.

De ziekteverschijnselen zijn anders duidelijk genoeg:

De Vereeniging heeft, ten opzichte van haar gezelschap, tot nu toe gemeend alles gedaan te hebben, wanneer zij *velen* aan zich verbond, terwijl zij zich aan *zeer weinigen* gelegen liet zijn. Aldus vergetend dat wie kunstenaars brood geeft, maar hun de gelegenheid tot geregelde krachtsinspanning en ontwikkeling der artistieke vermogens onthoudt, op onverantwoordelijke wijze hun toekomst vernietigt.

En dat zij hiertoe is gekomen, is — behalve van interne toestanden — niet het minst 't gevolg van het gemis aan een artistiek ideaal, aan het meeleven met haar tijd.

Van 1876 tot 1890 is zij gebleven wat zij in haar oorsprong was, het kind van de dusgenoemde litteraire neigingen, die het tijdvak in onze letterkunde 1850—75 beheerschten en dus, bij haar ontstaan, feitelijk al hun scheppend vermogen verbruikt hadden. Gelijk 't bij ons in de meeste dingen gaat, is de Vereeniging met het toepassen van haar wenschen en neigingen *te laat* gekomen.

Dat zij in de eerste jaren van haar leven niettemin veel goeds heeft gedaan, en wat er in onze tooneelvertooningen aan het uiterlijk was blijven ontbreken, eenigszins in overeenstemming met buitenlandsche vertooningen heeft gebracht, mag dankbaar worden erkend. De *beschaving* van uitspraak, toon en manieren, met het z. g. n. litterair-beschaven der teksten is zeker voor haar een voorwerp van zorg geweest.

Maar langzamerhand is dat beschaafde, dat salon-achtige tot haar eenige liefde geworden. — En zij is daarbij gebleven — terwijl de menschheid er buiten naar een intenser studie van de natuur, een dieper doordringen in het wezen der menschen, een machtiger en mooier uiting van het diepst gevoelen smachtte, en bracht en vond in de kunst, dan dit oppervlakkig litteraire ooit geven kon.

Met andere woorden: ons tooneel staat los van het leven der moderne menschen; en het moet gaan meertillen met de zenuwen van onzen tijd, of het verliest alle recht op de belangstelling van wie meeleven met dien tijd.

Maar al verlangt men dit vele niet, dan, nog moet deze vraag eene beantwoording vinden:

Hoe zal het zijn, wanneer men voor den ouden Stadschouwburg er een nieuwen, grooten gebouwd heeft?

Met het répertoire harer voorkeur, het gewone (Fransche) salonstuk, en een gezelschap artisten, die bijkans alleen gewend zijn om de schimmige personen uit dergelijke stukken voor te stellen en den gewonen dialoog op te zeggen, zal de Ver. daar nog minder vat weten te houden op haar publiek dan in de laatste jaren van haar werken in den ouden Schouwburg!

Gebruikt zij den tijd, die haar vóór de opening van dat nieuwe gebouw nog rest, niet om in haar gezelschap sluimerende krachten te ontwikkelen, dan eerst zal het echt blijken, welk een ramp het verbranden der »houten kast» en het stichten van een nieuwen grooten schouwburg voor haar is geweest: haar geldelijke en moreele ondergang.

Ter vervanging van de afgeleefde, bloedeloze salonkunst maken twee »scholen» zich gereed:

Daar zijn de artisten, die den modernen mensch zoeken te ontleden tot in de fijnste zenuwtrilling van zijn dierlijk wezen — die door de forsche werkelijkheid worden meec-

gesleept en niet rusten kunnen vóór zij haar hebben omvat en overmeesterd en haar weer opgebouwd in hun verbeeldingen.

En de anderen, die zich ziek gevoelen van die ruwe en bittere werkelijkheid en smachtend begeeren naar de hoogst heerlijke schoonheid, die zij voor zich zien in hun droomen en die zij hooren bij het luisteren naar de in hun binnenste opklinkende stemmen — zóo dat zij moeten uitbeelden die gedroomde visioenen en uitzingen die klankaccorden.

De kunst, die deze twee verschillende en toch verwante kunstenaarsgroepen bezig zijn te maken — en de soortgelijke kunst die vroegere *echte* artisten ons hebben nagelaten — deze alleen kunnen nieuw bloed, nieuwe kracht inspuiten in het verslappende spierstelsel van onze tooneelgezelschappen.

Wat ik hier schrijf, is alleen de versterkte echo van de stemmen, die ik heb hooren klagen in de jongste mededeelingen van de secretarissen onzer afdeelingen. Daar is een algemeen geroep, of een stil onuitgesproken verlangen naar »iets meer» in vele van die verslagen.

En nu ik voor het laatst, als redacteur van dit orgaan, zal kunnen spreken tot wie belangstellen in de dramatische kunst, nu heb ik gemeend niet te mogen verzwijgen, wat ik geloofde van den toestand van ons tooneel — nu en in de toekomst.

Want die is van overgroot belang voor ons Verbond, juist nu dit zijn school tot opleiding van tooneelartisten zoekt te hervormen en het poogt iets te doen voor onze bijkans uitgestorven tooneelletterkunde.

Als niet de staat onzer gezelschappen zóo is, gelijk die wezen moet, loont het noch de moeite jongelieden artistiek te vormen, noch stukken te vragen, die iets zouden hebben uit te staan met kunst.

Gelukkig zijn er teekenen, die bewijzen dat niet het *publiek* onverschillig is voor iets anders dan het alledaagsch onbetekenende. En als het publiek wil, zullen de directies wel mee moeten!

Het afgeloopen seizoen heeft ons hier in Amsterdam, *Vorstenschool, Het Onweer, Nora, De Meinacht* en *On ne badine pas avec l'amour* — met *De Wilde Eend* en *De Eer* gebracht! — Veel dat onvolkomen was, maar toch bewees, dat men aan het zoeken en tasten is, waar men nog niet heeft gevonden.

Moge mijn opvolger kunnen getuigen dat dit »vinden» is gekomen; ook voor hem zelf, wanneer hij zal moeten gaan zoeken naar geld en medewerkers om van dit tijdschrift te kunnen maken wat het niet is geweest in de jaren van mijn redactie: een tijdschrift waardig een verbond, dat ons tooneel wenscht te maken tot een »Kunst» instituut.

Aan allen, die me hebben geholpen om mij van de op me genomen verplichting zoo goed mogelijk te kwijten; aan de lezers, wier welwillendheid mij vaak heeft aangemoedigd om ten minste te doen wat ik vermocht, bij het eindigen van mijn taak ten slotte mijn hartelijke dank.

L. SIMONS Mz.

Répertoire van het winterseizoen

1889—1890.

NB. De met een † geteekende stukken zijn al vroeger gespeeld; die met * in de vreemde taal.

Kon. Vereen. Het Nederl. Tooneel.

1889 en 1890.

- 1 Sept. *Mevrouw Noirel*, tns. 3 bedr. van Vict. Sardou, 8 maal.
18 » *Dé Vluchtelingen*, dr. 6 taf. v. Anicet Bourgeois en Ferdinand Dugué, 14 maal.

- 26 Sept. † *De Wilde Jacht*, blijsp. 4 bedr. v. Ludwig Fulda, 2 maal.
12 Oct. *De Wilde Eend*, tns. 5 bedr. v. Henrik Ibsen, 5 maal.
19 » *Ellz*, tns. 5 bedr. v. E. Werner, 8 maal.
23 » † *De Bibliotheekaris*, blijsp. 4 bedr. v. G. v. Moser, 1 maal, voorafgegaan:
† *Ik eet bij mijn Moeder*, tns. 1 bed. v. A. Decourcelle en L. Thiboust, 2 maal.
30 » † *Francillon*, tns. 3 bedr. door Alex. Dumas Fils, 2 maal.
† Nov. † *Een meisje van 30 jaar*, tns. 4 bedr. v. Eug. Scribe en Em. de Najac, 1 maal.
9 » *Gevaar voor Oorlog, oorspr.* blijsp. 5 bedr. van Henri v. Meerbeeke, 6 maal.
16 » † *Flora Tosca*, dr. 5 bedr. v. Victor Sardou, 3 maal.
23 » *Saffo*, treursp. 5 bedr. v. Grillparzer, 4 maal.
30 » *de Losbol*, tns. 4 bedr. door Arthur W. Pinero, 4 maal.
7 Dec. † *Narcis*, drama 5 bedr. v. A. E. Brachvogel, 1 maal.
9 » † *Een mooie zaak*, tns. 3 bedr. v. Edouard Cadol, 1 maal, voorafgegaan:
† *Een gewetenszaak*, tns. 1 bedr. v. Octave Feuillet, 2 maal.
11 » *De Strijd om het bestaan*, tns. 5 bedr. v. Alphonse Daudet, 10 maal.
19 » *Moeder-zegen*, Vaudeville 5 bedr. n/h. Fransch, 1 maal.
21 » † *Fédora*, drama 5 bedr. Victorien Sardou, 2 maal.
23 » *Ella*, tns. zie 19 Oct. voorafgegaan door:
† *Zijn Vader*, tns. 2 bedr. door Banner, 2 maal.
1890.
1 Jan. † *Ghysbrecht van Aemstel*, treursp. v. Joost van Vondel, 4 maal.
8 » † *Juliette's Echtscheiding*, tns. 3 bedr. v. Octave Feuillet, 1 maal, gevolgd door:
† *De Bruiloft van Kloris en Roosje*, 5 maal.
11 » *Alexandra*, dr. 4 bedr. v. Richard Vosz, 7 maal, gevolgd door:
† *Een dienst aan mijn vriend Blanchard*, blijsp. 1 bedr. v. Moreau & Delacour, 1 maal.
22 » † *De Schoonmoeder*, blijsp. 3 bedr. v. Bisson en A. Mars, 1 maal.
25 » *De Fabrieksbaas*, tns. 4 bedr. v. Henri Arthur Jones, 20 maal.
30 » *Vrouw en Kind*, tns. 5 bedr. G. A. v. d. Lugt, 1 maal.
12 Febr. Gastvoorstelling van Mevr. R. Irma Marazzi Diligenti,
Liefde zonder achting, dr. 5 bedr. Paolo Ferrari, 2 maal.
19 » *De terugkomst van den Koloniaal*, tns. 3 bedr. van D. M. Maaldrink, 1 maal. Tot slot: *Apotheose en dichtregelen*, door C. J. Schulze, 1 maal.
3 Mrt. *Adrienne Lecouvreur*, tns. 5 bedr. v. Eugène Scribe, 5 maal.
15 » *De Eer*, tns. 4 bedr. v. Herman Sudermann, 11 maal.
23 » † *Frou-Frou*, tns. 5 bedr. v. Henry Meilhac en Ludovic Halevy, 1 maal.
31 » † *De Industriël van Pont-Avesnes*, tns. 4 bedr. van Georges Ohnet, 1 maal.
5 April *Forick*, dr. 3 bedr. v. Joaquin Estebanez, 10 maal.
23 » *Een bezoek*, tns. 2 bedr. uit 't Deensch v. Eduard Brandes, 3 maal, gevolgd door:
De Familie Boulinaud, blijsp. 3 bedr. v. M. Ordonneau, A. Valabrègue en Keroul, 3 maal.
3 Mei *Het schilderij van Signorelli*, tns. 3 bedr. van Richard Jaffé, 4 maal.

Grand Théâtre van Lier, Amstelstraat.

1889 en 1890.

- 18 Sept. *De Kinderen van Kapitein Grant*, dr. 12 taf. van Jules Verne, 15 maal.
- 9 Oct. † *Nacht en Morgen of de familie Beaufort*, 2 maal.
- 14 » † *Gaspardo de Visscher*, dr. 4 bedr. v. Edw. Capadoze, 3 maal.
- 21 » † *Twee Weezen*, dr. 8 taf. 2 maal.
Gastvoorstellingen des Heeren *Friedrich Mitterwürger*:
- 1 Nov. * *Hans Lange*, Schausp. 5 akten v. Paul Heijse, 1 maal.
* *Sie ist Wahnsinnig*, Schausp. 2 akten van L. Schneidt, 1 maal.
- 3 » * *Der Kriegsplan*, Lustspiel 5 akten v. Julius v. Werthen, 2 maal.
- 5 » * *Die Räuber*, Trauerspiel 5 akten, Friedrich v. Schiller, 2 maal.
- 8 » * *Kean*, Schauspiel in 5 akten, Alex. Dumas, 2 maal.
- 12 » * *Der Kaufmann von Venedig*, Schauspiel 5 akten, v. Shakespeare, 1 maal.
- 15 » * *Hamlet*, Prinz van Danemark, Traursp. in 12 Bildern van Shakespeare, 2 maal.
- 19 » * *Der Hütenbesitzer*, Schauspiel 4 akten v. George Ohnet, 3 maal.
- 26 » * *Uriel Acos'a*, traurspiel 5 akten v. Gutzkow, 1 maal.
- 29 » * *Das Goldene Kalb*, Schausp. 4 akten v. Robert Kohlrausch, 1 maal.
- 23 » † *De Goudgravers van Californie*, dr. 6 taf. van Adolphe d'Ennery, 1 maal.
- 25 » † *De Bedelaarster*, dr. 5 bedr. n/h. fransch, 1 maal.
- 28 » † *Mr. Barnes van New-York*, dr. 4 bedr., 2 maal.
- 4 Nov. † *Katharina Howard*, koningin van Engeland of *de twee Schijndooden*, dr. 5 bedr. v. C. Alex. v. Ruijsch, 1 maal.
- 7 » † *Nelly*, dr. 10 taf. v. Charles Dickens, 3 maal.
- 11 » † *Hinko of de Vrijknecht*, tns. 5 bedr., 1 maal.
- 16 » † *Blonde Els*, tns. 6 taf. W. N. Peijpers, 1 maal.
- 20 » *Een Gelukskind*, blijsp. 8 taf. D. de Bruijn, 4 maal.
- 28 » † *Zenuwachtige Vrouwen*, blijspel 3 bedr. 2 maal.
voorafgegaan door:
Moed Adelt, tns. 1 bedr. 1 maal.
- 1 Dec. *De Zoon van Carolie*, comédie 4 bedr. v. Albert Delpit door D. de Bruijn, 5 maal.
- 7 » *De Strijd om het bestaan*, dr. 5 bedr. v. Alphonse Daudet, 12 maal.
- 21 » *Eva*, tns. 5 bedr. v. Richard Voss, door W. C. Rooyaards, 19 maal.
- 1890.
- 4 Jan. *De Garnizoens-duivel*, blijsp. 5 bedr. door Kneisel, 7 maal.
- 11 » † *Ben Leil, De Zoon van den Nacht*, dr. 6 taf. 4 maal.
- 15 » † *De Misdaad bij Nacht*, dr. 9 taf. n/h. Engelsch 2 maal.
- 17 » *De Bede der Schipbreukelingen*, dr. 5 bedr. v. M. Artus, 1 maal.
- 18 » *Galeotto*, dr. 4 bedr. v. José Echegaray, 4 maal, gevolgd door:
Een Spoed-bestelling, blijsp. 1 bedr. Aug. Hendrix, 4 maal.
- 22 » † *Het Geheim van den Blinde*, dr. 10 taf. door W. N. Peijpers, 2 maal.
- 29 » *Het Goudene Kalf*, tns. 4 bedr. van Robert Kohlrausch, 9 maal.
- 6 Febr. † *De Twee Rozen*, of *de Grafkelders der Grijze Monniken*, dr. 5 bedr. door F. H. Greb, 1 maal.
- 8 » † *Onder Valsche Vlag*, dr. 9 taf. n/de roman La Porteuse de Pain, 4 maal.

- 11 Febr. *De Jonge Garde*, blijsp. 4 bedr. v. E. Jacobson en L. Elij, 20 maal.
- 1 Mrt. *De Schelmen van Londen*, dr. 12 taf., 16 maal.
- 13 » † *Zwarte Griet*, dr. 6 taf., 2 maal.
- 15 » *Onder Politie-toezicht*, dr. 7 taf. n/h. fransch 8 maal.
- 20 » † *Laurierboom en Bedelstaf*, tns. 6 taf., 2 maal.
- 27 » † *De Dochters van Haseman*, blijsp. 4 bedr. v. Adolf L'Arronge, 1 maal.
- 28 » *Zij wil niet trouwen*, dramatische schets uit het Noorsch, 1 maal.
- 29 » *Jack Sheppard*, of *de Ridders van den Nevel*, dr. 10 taf. n/h. fransch, 3 maal.
- 1 April *Faust*, treursp. v. W. v. Goethe, vertaling ten Kate, 2 maal.
- 5 » † *Het Geheim van Een Huurrijtuig*, dr. 8 taf., 4 maal.
- 10 » *Talent en Geboorte*, tns. 3 bedr. n/h. fransch 3 maal.
gevolgd door:
De oude Doos, tns. 1 bedr., 2 maal.
- 11 » † *De Spion des Konings*, tns. 6 bedr., 1 maal.
- 12 » *Paul Chambaud of Galeboef en Edelman*, dr. 7 taf., 5 maal.
- 16 » † *Margot de Bloemenverkoopster*, dr. 8 taf., 1 maal.
- 23 » † *De Hugonoten*, treursp. 8 taf. v. A. Lindner, 2 maal.
- 26 » *Het Kanaal St. Martin*, dr., 7 taf. 3 maal.

Vereenigde Rotterdamse Tooneelstukken.

- 1 Mei *Vorstenschool*, tns. d. Multatuli 18 maal!
- 17 » *Eva*, v. Richard Voss, 2 maal.
- 20 » *Alphonse*, tooneesp. in 8 bedr. v. Alex. Dumas, 3 maal.
De Brandwacht en zijn Liefje, minnespel door Floris van Westervoort, 3 maal.
- 23 » *De Kiesvereeniging van Steliendijk*, blijspel 4 bedr., v. Lod. Mulder, 2 maal.
- 25 » *Hannes*, drama in 6 bedr. van Rosier Faassen, 2 maal.

Salon des Variétés.

1889 en 1890.

- 1 Sept. *Naar den Eiffeltoren*, blijsp. (revue) 5 taf. 55 maal.
- 23 Oct. *Greta, De Toovenares*, dr. 6 taf. door J. C. K., 4 maal.
- 27 » † *De Twee Weezen*, dr. 8 taf. v. D'Esnerly, 5 maal.
- 30 » † *Janus Tulp*, blijsp. 4 bedr. v. Justus v. Maurik, 11 maal.
- 1 Nov. *Nora*, tns. 3 bedr. v. Henrik Ibsen, 15 maal *).
- 9 » *Zippe of Eerlijke Zaakwaarnemers*, blijsp. 5 bedr. vertaald door C. P. T. Bigot, 11 maal.
- 16 » *Marmeren Beelden, Ijskoude Harten*, dr. 4 bedr. 6 maal.
- 25 » *Het Onwees*, dr. 6 bedr. v. Nicolaas Ostrovsky, 5 maal.
- 4 Dec. *Kippeveer*, blijsp. 6 taf. door Cosinus, 18 maal.
- 16 » *Svava*, tns. 3 bedr. v. Björnson, 13 maal, gevolgd door:
Dosia, tns. 2 bedr. v. Henry Greville, 7 maal.
De Schoolrijdster, 3 maal.
- 22 » *De Kosters van de Oude Kerk*, blijsp. 4 bedr. 4 maal.
- 22 » † *De Shah van Perzië*, blijsp. 4 bedr. door C. P. T. Bigot, 1 maal.
- 25 » *Moeder Moscou, de Dochter der Voddensrapers*, dr. 8 taf. bewerkt door C. P. T. Bigot, 5 maal.

*) NB. Na 1 Mei, met Mevr. A. Rössing--Sablaïrolles in de titelrol nog 10 maal gespeeld. — In 't geheel sints Maart 1889 in 't gansche land ± 75 maal.

1890.

- 1 Jan. † *Roger de Schandvlek*, dr. 5 bedr., 2 maal.
 4 » † *Marie Jeanne, de Vrouw uit de Volksklasse*, tnsp. 6 taf n/h. fransch 2 maal.
 13 » *Huwelyksgeluk*, blijsp. 3 bedr. uit 't Fransch, 10 maal. voorafgegaan door:
 † *Hel Wiegie*, tnsp. 1 bedr. E. M. Goethem, 10 maal.
 25 » † *Lazaro de Veehoeder*, tnsp. 5 bedr., 2 maal.
 27 Jan. *De Vrek*, blijsp. 5 bedr. v. Molière 13 maal, gevolgd door:
Belachelijke Hoofsche Juffers, 6 maal.
Een Man die te veel gekoesterd wordt, blijsp. 1 bedr. n/h. fransch, 6 maal.
 6 Feb. *Piou-Piou!!!* blijsp. 8 taf. bewerkt door C. P. T. Bigot, 13 maal.
 24 » *Donna Diana*, blijsp. 4 bedr. W. G. Nieuwenkamp, 11 maal.
 4 Mrt. *Vriend Frits*, tnsp. 3 bedr. vert. door H. P. Boudier, 6 maal, gevolgd door:
Ik heb iets vergeten, blijsp. 1 bedr. door Mannoury, 11 maal.
 15 » † *De Voddenraper van Parijs*, dr. 9 taf. van Felix Pyat, 3 maal.
 23 » † *De Gebochelde*, dr. 8 taf. n/h. fransch, 1 maal.
 24 » *Haar Zuster*, tnsp. 4 bedr. door Marcellus Emants, 4 maal, gevolgd door:
De Florentijnsche zanger, tnsp. 1 bedr. door Mr. J. A. v. Hall, 4 maal.
 30 » † *Kwik en Kwak*, of *binnen een week moet ik een vrouw hebben*, kluchtsp. 6 taf. van Em. Pohl, 2 maal.
 1 April *Marie Antoinette*, dr. 6 bedr. van Paolo Giacometti, 6 maal.
 12 » *Rodion Raskolnikoff*, drama in 6 tafereelen n. h. fransch door W. C. Rooyaards, 5 maal.
 21 » *De liefde is geen speelgoed*, tnsp. 3 bedr. v. Alfred de Musset, 7 maal, voorafgegaan door:
De Meinacht, dr. 1 bedr. door Jac. v. Looy, 4 maal.

NB. Bovenstaand répertoire dient om te laten zien wat er Anno 1889/90 in de Hoofdstad van Nederland al zoo vertoond is! De conclusies, uit deze opgaven te trekken, blijft belangstellenden lezers overgelaten.

RED.

ADVERTENTIËN.

NEELMEIJER'S Kabinet Inkt

is preferent boven alle andere Inktsoorten,

hij is bij alle soliede Boekhandelaren verkrijgbaar.

Nederlandsehe Kabinet-Inktfabriek

NEELMEIJER & Co.

APELDOORN.

Wereldtentoonstelling Parijs 1889 — Zilveren Médaille!

Verschenen bij CREMER & Co., 's Hage:

H A A R Z U S T E R .

Tooneelspel in vier bedrijven

DOOR MARCELLUS EMANTS.

Bij alle Boekhandelaren verkrijgbaar à f 0.90.

W. N. MULDER,
COSTUMIER.

Costumes Historiques, de Style & de Fantaisie
Gardes robes etc.

10, REMBRANDTPLEIN 10,
AMSTERDAM.

INHOUD VAN JAARGANG XIX.

OFFICIEEL GEDEELTE:	Blz.
Beschrijvingsbrief voor de voortgezette Alg. Vergadering	1a
Bericht aan H.H. Afdeulingssecretarissen	1a, 13a
Verslag der voortgezette 18e Algemeene Vergadering	22a
Verbetering van fouten in id.	1
G. Pekelharing en J. Browne—Brief naar aanleiding van id.	1
Staat van het Nederl. Tooneelverbond.	11
Mededeelingen van het Hoofdbestuur	19, 87
Circulaire van id.	19, 80
Brief aan de directie van het Salon des Variétés	27
Mededeeling betreffende het Applicatie-tooneel.	63
Programma van id. en Inleidingsrede	71, 72
Briefwisseling over de Redactie van het Tijdschrift	79
Beschrijvingsbrief van de 20e Alg. Vergadering.	95
Verslag van id.	117

TOONEELSCHOOL:	Blz.
Ontwerp-reglement voor de Vak-school	2a
Memorie van toelichting	9a
Concept-reglement betreffende de adspirant-leerlingen	11a
Regeling der examens	13a
Brief van Mr. J. E. Banck	13a
Id. » Mr. J. N. van Hall	19a
De Kosten van de Voorbereidende School	19a
Programma van het Onderwijs	2
Overgangs- en Toelatings-examens	5
De Tooneelschool in den Amsterdamschen Gemeenteraad	20
Brief over het Reglement door de Rotterd. Afgevaardigden	37
Gewijzigd concept-reglement van de Tooneelschool	98
Concept-reglement van de Voorbereidende School	105
Toelichting	106
Optreden van leerlingen te Rotterdam.	109

UIT ONZE AFDEELINGEN:	Blz.
Amsterdam	14a, 12, 28, 107
Den Haag	16a, 7, 12, 27
Dordrecht.	18a
Groningen	18a
Delft	18a, 28, 107
Haarlem	18a
's-Hertogenbosch	19a
Middelburg	12, 39
Harlingen.	62

	Blz.
DACEM. Uit de Merwestad	8
L. S. Henrik Ibsen en zijn »Wilde Eend''	13
C. F. v. D. HORST. »Ella''	15
L. S. Hamlet (Loffelt en Mitterwurzer)	16
L. S. De kunstenaar en de kritiek	21
PROF. A. G. VAN HAMEL. Emile Augier	28
J. VRIESENDORP JR. »Nora''	47
L. S. De strijd om het Bestaan.	52
Mr. C. BAKE en L. S. Volksstukken	55
JEAN VALJEAN. De kunst van den tooneelspeler (naar Coquelin Ainé).	64, 75, 83
D. H. JOOSTEN. Vermaken	66
Mr. J. N. VAN HALL en L. S. »De Vrek'' van Molière een blijspel?	76
L. S. De Stadsschouwburg	80, 88
MATTHIJS VAN GEUNS. In een tempel der Kunst	85
L. S. De nieuwe Tooneelinrichting te München	91
» Losse opmerkingen over tooneelspeelkunst	92
» Ter aanstaande Algemeene Vergadering	111
» Boekaankondiging.	115
» Aan mijn lezers	87
» Tot Afscheid	129
Ter nagedachtenis van Prof. J. A. Alberdingk Thijm	31a
Een Schouwburg voor de Jongeren.	9
August Junkermann	23
Apollo-feesten	23
Tekst-verklaring.	24
Jaarverslag der Kon. Ver. het Nederl. Tooneel.	38
Vondelwedstrijd	107
De Nora-rondreis	7
Kon. Ver. Het Nederl. Tooneel.	15, 31, 39, 57, 67, 130
Grand Théâtre Gebr. v. Lier	32, 131
Salon des Variétés	32, 41, 51, 68, 131
Jean Valjean. Uit de Maasstad	8, 23, 34, 49, 59, 78, 81, 89, 108
Necrologie	31a, 10, 54
Snippers	32a, 25, 35
Nieuwe Uitgaven	25, 36, 46, 54, 61, 70, 80, 93
Correspondentie	46
Verbetering	80, 97
Répertoire 1889—1890	130

INGEZONDEN:	Blz.
Mr. C. Bake. Over Volksstukken	10
Marcellus Emants. Over id.	44
L. S. Vermaak in de Hoofdstad	44
D. Ibsen en het naturalisme	61
J. Vrieseendorp. Antwoord aan D.	69

N. B. De cijfers met " verwijzen naar de Afleveringen 1A, 1B 1C van den 19^{en} Jaargang.

REGISTER

OP DEN

XIX^{en} J A A R G A N G.

	Blz.		Blz.		Blz.
A.					
Adolf van Gelre	63, 74	De Brandwacht en zijn liefde	9 ¹	Doctor Klaus	60
Zur Aesthetik des modernen Ehe- bruch-Dramas	56	Brot	58	Dosia	5 ¹
Albregt (Mevrouw)	23 ¹ , 88	Brand	69	Dumas (Alexandre) 30 ¹ , 31 ¹ , 34, 36, 52	
Aiberig (James)	40	Brandt (Mej.)	109	Dreyfus (Abraham)	31
Alberdingk Thijm (J. A.)	56	Bruiloft van Kloris en Roosje (De) 21 ¹		Dochter van Coralie	87
Alberti (Conrad)	58	Burlage (Mevr.)	35, 60, 90	E.	
Alexandra	58, 59	Buchdramen	57	Een Bezoek	8 ¹
Amsterdamsche Jongen	44	Burgersdijk (Prof.)	63	Een Vijand des Volks	69
Ammergauer-Spielen	57	Byrons letzte Liebe	58	Een gevaarlijke Vriendendienst 82, 83	
Anne-Mie	89	C.			
Apollo Feesten	23 ¹	Casus Belli	31 ¹	Eer (De)	87
Arbeid Adelt	58	Calas (Jean)	60	Ella	15 ¹ , 16 ¹
L'Arlesienne	67	Caesar (Julius)	85	Ellenberger (Mevr.)	32 ¹
L'Assommoir	48	Carmela	90	Emants (Marcellus) . 55, 56, 63, 66, 74	
L'Aventurière	29 ¹ , 85	Chrispijn 9 ¹ , 35, 49, 51, 60, 78, 83, 108		Engelman—Bia	88
L'Avare	77, 78, 85, 86	Christmas Carol	40	Eerlijke Zaakwaarnemers . . . 32 ¹ , 34	
Augier (Emile)	28 ¹ , 29 ¹ , 30 ¹ , 31 ¹	La Clique	29 ¹ , 30 ¹	Erfman	9 ¹ , 24 ¹
B.					
Bake (Mr. C.)	23 ¹ , 44, 55, 56, 66	Claudius	25 ¹	Essex	16 ¹
Banville (Théodore de)	29 ¹	Clous	41, 53	l'Etrangère	36
Barrière (Th.)	32 ¹ , 34	Comédie Française	28 ¹ , 31 ¹	l'Etourdi	76
Barnes of New-York (Mr.)	68	Coquelin	29 ¹ , 69, 87	Eva	49, 50, 51, 58
Baron	75	Coppé (François)	30 ¹ , 31 ¹	Eysden (van)	60, 78
Beersmans (Cath.) 23 ¹ , 24 ¹ , 34, 50, 108		Coelingh (Mevr.)	50, 51, 78	F.	
Benoiton (Familie)	24 ¹	Conradi	58	Faassen (Rosier)	60, 89, 108
Belachlijke Hoofsche Juffers 24 ¹ , 68, 69		Coriolanus	63	Faassen (Alex.) 9 ¹ , 24 ¹ , 35, 60, 81, 82, 90	
Beaumont	25	Corneille	65, 75, 83	Faassen (Mej. Marie)	35, 60, 78
Bernhardt (Sarah)	30 ¹	Coerdes (Mej.)	109	Faassen (Mevr.)	78, 89, 90
Beukers (Mej. Anna)	33, 43, 45	Cremer	86	Faassen (Victor)	90
Beersmans (Mej. Pauline)	35	Croizette	29 ¹	Faillissement (Een)	50, 58
Beranger	96	D.			
Betrachting	109	Daudet (A.)	52, 53, 64, 67, 81, 82	Fabrieksbaas (De)	67
Bigot	34, 44, 63, 69, 76, 77	Darwin	52, 53	Faust	87
Bibliothekar (Der)	40	Das junge Deutschland	58	Les Fourchambault . . . 23 ¹ , 30 ¹ , 31 ¹	
Birch-Pfeiffer (Charlotte)	9 ¹ , 32 ¹	Dame aux Camelias	30 ¹ , 50	Frenkel (Mevr.)	34, 59
Biene (van)	23 ¹ , 34	Dandin (George)	29 ¹ , 77	Frou-Frou	52, 66
Björnson	51, 52, 58, 73	De Voddenraper van Parijs	44	G.	
Blankensteijn (Mej.)	7 ¹	Der Teufel in Palermo	58	Gabriëlle	30 ¹
Blaaser	44	De Kunst en de Tooneelspeler . 64, 88		Galeotto	66
Bleibtreu (Karl)	58	Der Geizige	77	Geheim van een Huurrijtuig (Het) 24 ¹	
Blumenthal	58, 60	De terugkeer van den Koloniaal 80, 115		Gevaar van Oorlog	31 ¹ , 32 ¹
Bosboom—Toussaint (Mevr.)	16 ¹	Delaunay	83, 109	Genossenschaft Deutscher Bühnen- Angehörigen	87
Boelen (H. Th.)	23 ¹	Dickens	40	Genée (Rud.)	91
Boer (Jacques de)	32 ¹	Diderot	85	Giacometti	109
Bouwmeester (L.)	53, 68	Dorp en stad	9 ¹	Glanor	56
Boer (Mevr. de)	69	Don Cesar de Bazan	24 ¹	La Glu	67
Booth (Edwin)	85	Don Garcie de Navarre	29 ¹	Got	30 ¹
Boersma (Jongheeer)	109	Dommelen (van)	32	Goethe	44, 57, 74, 91
Brandes (Edo)	8 ¹	Don Juan	77		

	Blz.
Goes (Heer v. d.)	44, 45, 56
Götz von Berlichingen.	91
Le Gendre de Monsieur Poirier	30 ¹
Grader (Marie)	23 ¹
Grader (Mej.)	32 ¹
Grader (Heer)	68
Greta de Toovenares	32 ¹ , 33, 34, 43
Grein (J. T.)	40
Greville	51
Groot (Mej. Jeanne de)	34
Gijsbrecht van Amstel	44, 81

H.

Hall (Mr. J. N. van)	9 ¹ , 20 ¹ , 21 ¹ , 77
Hamel (Prof. A. G. van)	9 ¹ , 72
Hamlet	16 ¹ , 17 ¹ , 18 ¹ , 24 ¹ , 25 ¹ , 64, 65, 73, 74, 75
Handelaren en Aristocraten	39
Haar Zuster	87
Haar Familie	90
Haren (Van)	116
Haspels (J.)	108
Haspels (D)	23 ¹ , 24 ¹ , 34, 35, 49, 51, 60, 83, 90, 108
Haverkorn van Rijswijk	35
Heuvel (Hr. v. d.)	9 ¹ , 60, 82
Het laatste woord	59, 78
Het gouden kruis	90
Herodes	80
Heijse (Paul)	58, 56
Heijl (Ter)	116
Heijblom (Mej.)	90
Horst (C. F. v. d.)	9 ¹ , 24 ¹
Holtrop (Mevr.)	16 ¹ , 32, 41, 53
Holtrop (Heer)	41, 68
Hugo (Victor)	16 ¹ , 29 ¹ , 83
Huwelijksgeluk	78

I.

Ibsen	7 ¹ , 8 ¹ , 9 ¹ , 13 ¹ , 14 ¹ , 21 ¹ , 24 ¹ , 33, 35, 45, 47, 48, 58, 61, 66, 69, 70, 73
Irving (Henry)	40, 75
Ising	68

J.

Jean Masseur	80
Jelgerhuis	88
Jolanthe	74
Joan Wouters	116
Jonkers (Mevr.) 9 ¹ , 34, 49, 50, 78, 83, 108	108
Jong (Heer de)	41, 59
Jones (Henri Arthur)	67
Joosten (D. H.)	33
Jos. Jacobson	90
Josef in Dothan	26 ¹ , 67
Judith	109
Junkermann (August)	23 ¹

K.

Kadelburg	58
Kean	24 ¹

	Blz.
Keerwolf	90
Kerckhoven (van)	9 ¹ , 50, 90
Keizer en Galileër	15 ¹
Kielland	9 ¹
Kinderroofter (de)	24 ¹
Kiesvereening van Stellendijk	56, 83
Klein (Mej. Alida)	109
Knut der Herz	58
Koning Lear	91
Koning Hendrik IV	91
Koning Hendrik V	91
Korlaar (Mevr. van)	24 ¹ , 82
Kreukniet	8 ¹ , 33, 44
Krekel (De)	9 ¹
Kuyk (van)	90

L.

Lazaro de Veehoeder	44
Labiche	29 ¹ , 35
Lafontaine	74
Le Gras	8 ¹ , 90
Leur (A. de)	23 ¹
Leur (Mej. de)	53
Lennep (van)	25 ¹
Le Médecin malgré lui	29 ¹
Le Mariage d'Olympe	30 ¹ , 31 ¹
Le bourgeois gentilhomme	30 ¹
Les Effrontés	30 ¹
Le fils de Giboyer	30 ¹
Lemaître (Jules)	36
Lewinsky	65, 77
Leevir	77
Lilien Crou (Detler van)	58
Lindau (Paul)	53, 77
Lorjé (Mej.)	16 ¹ , 41, 54, 68
Loffelt (Heer)	16 ¹ , 17 ¹ , 25
Losbol (de)	39, 40, 41, 67
Lope de Vega	63
Lucrece	29 ¹
Ludolph	34
Lugt (Mej. v. d.)	60

M.

Macbeth	75
Maison Neuve	40
Maitre Guerin	29 ¹ , 30 ¹ , 31 ¹
Marmeren Beelden	32 ¹ , 34
Le Mari de Madame	35
Mariveaux	75
Maria Antonia	82
Marie Antoinette	87
Maaldrink (D. M.)	80, 115
Manus de Snorder	89
Maurik (Justus van)	109
Madame Caverlet	30 ¹ , 31 ¹
Mademoiselle de la Seiglière	65
Meininger tooneelgezelschap	85
Meerbeke (Henry van)	31 ¹ , 32 ¹
Merowinger (die)	58
Mitterwurzer (Friedrich) 16 ¹ , 17 ¹ , 18 ¹ , 25 ¹	25 ¹
Le Misanthrope	29 ¹
Ministeriële Crisis (Een)	31 ¹
Moor	9 ¹ , 24 ¹ , 82, 90
Morin	32 ¹
Molière 0 ¹ , 23 ¹ , 29 ¹ , 30 ¹ , 31 ¹ , 64, 66, 68, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 85	85

	Blz.
Moser (von)	40, 58
Möller (Otto M.)	63
Mounet—Sully	65
Musset (de)	31 ¹ , 76
Mulder	33, 34, 52, 56, 69, 82, 83
Münchener Hoftheater	91
Multatuli	108

N.

Napoleon	49
Narciss	24 ¹
Naar den Eiffeltoren	32 ¹
New Men and old Acres	39
Nieuwenkamp (W. G.)	9 ¹ , 63
Nieuwland (van)	60, 90
Nieuwe Gids (de)	44, 56
Nora	15 ¹ , 24 ¹ , 32 ¹ , 33 ¹ , 34, 44, 45, 47, 48, 49, 50, 58, 60, 66, 69, 70

O.

Onweer (Het)	43, 44, 45
Onkel Bräsig	23 ¹
Op de Terugreis	9 ¹
Ostrovsky	43, 45

P.

Pauwels (Mevr.)	23 ¹ , 41
Pailleron (Ed.)	29 ¹
Petit de Julleville (Le)	77
Peer Gijnt	69
Perfull (Baron van)	91
Profligate (The)	40
Pigault Lebrun	29
Pilger	34, 69
Pisuisse	35
Pinen (W. H.)	40, 67
Philiberte	30 ¹ , 31 ¹
Platijn & Co.	89, 90
Plautus	77
Poolman—Huyzers (Mevr.) 7 ¹ , 34, 51, 69	69
Poolman (Hr.)	7 ¹ , 24 ¹ , 33, 34, 51, 52, 68, 69
Possart (Ernst)	18 ¹
Ponsard	29 ¹
Polyeucte	84
Précieuses ridicules (Les)	9 ¹
Provost	77

R.

Reynier	66, 76
Reuter (Fritz)	23 ¹
Reyding (A.)	9 ¹
Richopin (Jean)	28 ¹ , 67
Richard III	64
Ristori	84
Roelofsen (Mej.) 7 ¹ , 24 ¹ , 33 ¹ , 34, 45, 52	52
Robertson	40
Robert Macaire	75
le Roi s'amuse	85
Rössing—Sablairoles (Mevr.) 32 ¹ , 54	54
Rössing (J. H.)	33
Romswinkel	116

	Blz.		Blz.		Blz.
Rooijaards (Hr.)	7 ¹ , 8 ¹ , 33 ¹ , 34, 52, 68, 69	Suzanne	34, 35, 36	Vos (Jan C. de)	8 ¹ , 34, 35, 36, 51, 90
Rosmersholm	14 ¹ , 69	Stinde (Julius)	90	Vries (Mevr. de)	15 ¹ , 32 ¹ , 41, 53, 59
Ruygrok	24 ¹	Svava	51, 52, 61, 68	Vries (H. de)	21 ¹ , 34, 60, 108
S.		T.		W.	
Sablairolles (Suze)	34	Taine	16 ¹	Wagner	51
Salon van Duport	9 ¹	Tartaud	23 ¹ , 32 ¹ , 51, 53	Wagemans	60
Sarcey	52, 77	Tartufe	29 ¹ , 30 ¹ , 64, 69, 74, 75, 77	Wattier	88
Saffo	109	Talma	31 ¹	Wensma	32 ¹
Saint-Victor (Paul de)	76	Talbot	77	Westerhoven (Mevr.)	32 ¹ , 53
Saint Marc-Girardin	77	Tante Doortje	90	Weltgericht	58
Sandeau (Jules)	30 ¹	Théâtre Français	29 ¹ , 77, 85, 86	Weltuntergang	58
Sardou	30 ¹ , 40, 52	Théâtre Libre	51	Wertheim	83
Schoone Slaapster (De)	81	Theodora	67	Werkstaking (De)	89
Schoonhoven (C. v.)	23 ¹ , 41, 59, 68	Theuriet	83	Wilson (S. J. Bouberg)	9 ¹ , 63
Scribe	29 ¹ , 31 ¹ , 66	Thiboust	32 ¹ , 34	Wilde Eend (De)	13 ¹ , 14 ¹ , 21 ¹ , 22 ¹ , 66, 69
Schulze	32 ¹ , 68	Thierry (Eduard)	76	Winkler (Johan)	56
School for Scandal	40	Tooneelvereniging	81, 21 ¹	Wildenbruch (Ernst von)	58
Schwab	41, 109	Tourniaire	16 ¹	Wilhelm Walloth	58
Schimmel (H. J.)	23 ¹ , 116	Two Roses	40	Wintertale	67, 90
Schönthan	58	U.		Wilde Jagt (de)	35
Schinkel	91	Uitgaan	56	Worms	84
Schepers (Mej.)	9 ¹ , 82	V.		Z.	
Schiller	16 ¹ , 58	Valabrègue	78	Zilver Koning (De)	40, 67
Shakespeare	16 ¹ , 17 ¹ , 25 ¹ , 57, 61, 63, 70, 74, 75, 88, 91, 115	Veltman (J. A.)	23 ¹ , 32 ¹ , 88	Zippe	34
Smith (Heer)	53, 54	Verenet	32 ¹ , 59	Zola	48, 69
Snoeck	88	Verhagen (Hr.)	53	Zoon van Coralie (de)	24 ¹
Society	40	Vink (Mej.)	9 ¹ , 34, 35, 60, 78, 83, 90	Zonder Naam	89
Soltzer	44, 45	Vondel	21 ¹	Zuylen (W. van)	23 ¹ , 41, 59, 68, 78, 82, 83, 108
Sorgen (Mr. van)	23 ¹	Voorname verveling	35	Zij wil niet trouwen	63
Sixma (Mej.)	109	Voss (Richard)	49, 58	Zwarte Griet	89
Sprinckhuysen (van)	7 ¹ , 52, 69	Volk und Vaterland	58		
Spoken	14 ¹ , 47, 66, 69	Voor plezier op reis	60		
Spoor (Hr.)	15 ¹ , 68, 69	Vorstenschool	108, 109		
Spoor (Mej. C.)	23 ¹ , 69				
Strijd om het bestaan (de)	53, 81				
Stahl	58				
Steunpilaren der Maatschappij	69				
Stads-schouwburg (De)	88				